

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BREV TILL CARL SPARRE

FRÅN

A. V. AXELSON, R. F. HOCHSCHILD,

E. PALMSTEDT OCH H. V. SIVERS-

LILJENSPARRE 1773—1790

UTGIVNA MED ANSLAG UR

HUMANISTISKA FONDEN

AV KUNGL. SAMFUNDET FÖR UTGIFVANDE AF HANDSKRIFTER
RÖRANDE SKANDINAVIENS HISTORIA

GENOM

TORGNY HÖJER OCH NILS STAF

HISTORISKA HANDLINGAR DEL 32 : 2

STOCKHOLM 1942

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

412647

HISTORISKA HANDLINGAR

TILL TRYCKET BEFORDRADE

AV

KUNGL. SAMFUNDET FÖR UTGIFVANDE AF HANDSKRIFTER
RÖRANDE SKANDINAVIENS HISTORIA

TRETTIOANDRA DELEN

Udgæet fra Landsarkivet
for Sjællands Bibliotek

STOCKHOLM 1942

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

412647

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

till trettioandra delen.

- N:o 1. Carl Chr. Gjørwells brev till Fredrik Sparre
1768—1795 s. I—XXIII. 1—321.
- N:o 2 Brev till Carl Sparre från A. v. Axelson, R. F.
Hochschild, E. Palmstedt och H. v. Sivers-
Liljensparre 1773—1790 . . . s. 1—XVI, 1—333.
- .

F Ö R O R D.

I den långa raden av överståthållare i Stockholm intager Carl Sparre ett synnerligen bemärkt rum. Efter att ha gjort karriär på den militära banan övergick han till den civila, i det han 1763 utnämndes till landshövding i Österbotten. Redan s. å. förflyttades han emellertid till landshövdingeposten i Gävleborgs län. Den 22 april 1773 blev han utnämnd till överståthållare i Stockholm. Hans övertagande av detta ämbete markerar otvivelaktigt en skiljelinje i huvudstadens historia. Sitt ämbete förvaltade han till sin död 1791. Med sin tjänst förenade Sparre medlemskap i rikets råd. Han fick sålunda taga befattning med en mångfald ärenden av rikspolitisk natur. Men hans stora insikter och mångsidiga intressen ha det oaktat i rikt mått kommit huvudstaden till godo. På skilda områden av samhälleligt liv inom Stockholm har hans verksamhet satt djupa spår efter sig.

De brev till Carl Sparre, som publiceras i denna edition, ingå i riksarkivets Börstorpssamling. Som denna samlings ursprung och senare öden utretts av Arne Munthe i inledningen till hans utgåva av Carl Christ. Gjörwells brev till Fredrik Sparre (*Historiska Handlingar* 32:1), må här endast hänvisas till denna. Gemensamt för de i föreliggande volym avtryckta breven till överståthållare Carl Sparre är, att de alla härröra från personer, verksamma inom Stockholms stads förvaltning. Till sin karaktär äro med några undantag breven från underståthållare Axel von Axelson och från sekreteraren i slottskansliet, sedermera polismästaren Henrik von Sivers (adlad Liljensparre) rapporter till överståthållaren. De äro skrivna under dennes frånvaro från huvudstaden, dels år 1773, medan Sparre

avvecklade sin förvaltning i Gävleborgs län, dels 1783—1784 under hans italienska resa. De äro avsedda att ersätta den muntliga föredragningen inför överståthållaren. Detta framgår tydligast av von Sivers' brev, som ofta äro avfattade i särskilda punkter eller dag för dag redovisa de ärenden, som handlagts. I samband med den italienska resan ha även breven från stadssekreterare Rutger Fredrik Hochschild och vice stadsarkitekt Erik Palmstedt tillkommit. De behandla främst angelägenheter, som röra de omfattande byggnadsarbetena i Stockholm vid denna tid. Breven från Palmstedts egen resa till Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien 1778—1780 visa, att resan ej blott varit en studieresa för dennes egen utbildning, utan att Palmstedt även haft till uppgift att samla erfarenheter om förhållandena i städerna på kontinenten, för att dessa erfarenheter sedan skulle komma Stockholm till godo.

Breven avhandla händelser och förhållanden av mycket skiftande art, av intresse ur såväl lokalhistorisk som rikshistorisk synvinkel. Med den ställning, som särskilt von Axelson och von Sivers intogo, hade de goda utsiktspunkter för iakttagelser av allt det, som rörde sig inom huvudstadens hank och stör. Men deras brev ha ofta blott omnämmandets knappa form eller redovisa för ärenden, om vilka brevtagaren satt inne med tillräckliga förhandsuppgifter för att kunna rätt förstå. Det har därför befunnits nödvändigt att förse breven med utförliga kommentarer. Där dessa på grund av sitt omfång icke kunnat pressas in i noter till brevtextern, ha de brutits ut och sammanförts till en särskild avdelning exkurser. En fullständigare framställning av von Sivers' verksamhet som polismästare i Stockholm kommer att inflyta i ett av undertecknad Staf planerat arbete om kungl. poliskammarens historia intill 1850.

I fråga om editionsprinciperna må följande anmärkas. Vid textens återgivande har bokstavstrohet eftersträfvats. Bruket av stora bokstäver har dock inskränkts till titlar och namn på institutioner. Benämningar på institutioner och ämbetsmän av typen *Kämnärsrätt* (*Kämnärs Rätt*, *KämnärsRätt*) och *Justitiæcancellair* (*Justitiæ Cancellair*, *JustitiæCancellair*), i vilket fall det ej varit möjligt att spåra någon konsekvens i skrivningen, ha regelbundet sammandragits. Däremot ha sammansättningar av typen *å nyo*, *å daga lägga* återgivits efter originalet. Reservation måste göras för *-e* och *-a* i slutljud hos von Axelson och von Sivers, där det i många fall ej varit möjligt

att avgöra, vad brevskrivaren åsyftat. I tveksamma fall har det nuvarande språkbruket följts. Till von Axelsons synnerligen inkonsekventa sätt att markera eller utelämna tecken för *i, j, å, ä* och *ö* har i regel ej tagits hänsyn. Interpunktionen har bibehållits.

Utgivarnas tillägg anges med [].

Överstrukna ord återges inom < >.

Rättelser av felaktigheter i texten anmärkas i noter eller med tecknet [∩:]. Osäkra läsningar påpekas i noter. Understrykningar i originalet anges med kursiv.

I citat i noterna har en viss normalisering genomförts, i det att stavning och interpunktion moderniserats men ordens form bibehållits.

Breven från von Axelson (Börstorpssaml. vol. 102), Hochschild (Börstorpssaml. vol. 107) och Palmstedt (Börstorpssaml. vol. 111) ha redigerats av T. Höjer, breven från von Sivers (Börstorpssaml. vol. 109) av N. Staf.

Till stadsarkivarien, professor Bertil Boëthius, be vi få framföra ett värdsamt tack för värdefulla råd och anvisningar. Vi rikta jämväl till våra kamrater i Stockholms stadsarkiv, arkivarien Carl-Fredrik Corin och amanuenserna Bertil Broomé och Carl E. Eriksson, ett varmt tack för välvillig hjälp.

Stockholm i mars 1942.

Torgny Höjer.

Nils Staf.

I N N E H Å L L.

	Sid.
Förord	III
Litteratur.	IX
Förkortningar	XVI
Brev från A. von Axelson (T. Höjer)	1
Brev från R. F. Hochschild (T. Höjer)	99
Brev från E. Palmstedt (T. Höjer)	103
Brev från H. von Sivers-Liljensparre (N. Staf)	141
Exkurser:	289
1) Revisor C. D. Kohl 1773. 2) J. M. Sprengtporten och kasernfrågan 1773. 3) Stadens renhållning 1773. 4) Hyrkuskssocieteten och stallbyggnaden 1773. 5) Tvisten mellan garvare- och skomakareämbetena 1773. 6) Tiggeriet i Stockholm 1773. 7) Den predikande pigan 1773. 8) Stockholms stads matematikus och navigationsskolan 1773. 9) Ullmagasinet och hallrätten 1779. 10) Möbelhandlare Levin och ridhuset på Riddarholmen 1779. 11) Plomgrenska konkursen 1779. 12) Plommenfelska saken 1782. 13) Nya dårhuset vid Danviken 1783—1784. 14) Kammarrevisionens anmärkning rör. stadens bodar m. m. 1783. 15) Traktören Benedictius och entreprenaden för renhållningen 1784. 16) Serafimerriddarna och deras befattning med Danvikens hospital och Stora Barnhuset.	
Personregister	320

L I T T E R A T U R.

- [ADLERBETH, G. J.] Historiska Anteckningar af friherre Gudmund Jöran Adlerbeth, utg. af Gust. Andersson. 2. Örebro 1857. Afton-Bladet 1784.
- AHNLUND, N., Ladugårdslandet. Sthlm 1937.
- ALM, H., Murmästare-ämbetet i Stockholm. Sthlm 1935.
- ALMÉN, F., Gustav III och hans rådgivare 1772—1789. Arbetsätt och meningsbrytningar i rådkammaren och konseljen. Upps. 1940.
- ALMQUIST, J. A., Kommerskollegium och Rikens ständers manufakturkontor samt konsulsstaten 1651—1900. Meddelanden från Svenska Riksarkivet, ny följd II: 4.
- Stockholm stads brandförsäkringskontor 1746—1921. Sthlm 1921.
- AMBROSIANI, S., Från de svenska skräämbetenas dagar. Sthlm 1920.
- ANCKARSVÄRD, DAGMAR, Katolska kyrkan och katolska församlingen i Stockholm 1784—1837 (Samfundet S:t Eriks årsbok 1937).
- ANNERSTEDT, C., Upsala universitets historia. 3: 1—2. Upps. 1913—1914.
- ARNE, T. J., Det stora Svitjod. Sthlm 1917.
- [BELLMAN, C. M.], Carl Michael Bellmans skrifter, standardupplaga utg. av Bellmanssällskapet. 6. Sthlm 1936.
- BERGH, S., Drag ur Kungsholmens historia (Samfundet S:t Eriks årsbok 1909).
- BERGÖ, C., Frimurarebarnhuset i Stockholm. Ett 150-års-minne. Sthlm 1903.
- BOLIN, G., Djurgården under äldre tider (Djurgården förr och nu). Sthlm 1925.
- BRING, S., S:t Eriks bryggeri på Åsögatan. Sthlm 1939.
- BRUSEWITZ, A., Frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar. Sthlm 1916.
- BÄÄTH, L. M., Handritade kartor öfver Stockholm från 1600-talet (Samfundet S:t Eriks årsbok 1909).
- Helgeandsholmen och Norrström från äldsta tid till våra dagar 1—2. Upps. & Sthlm (tr. i Upps.) 1916—1918.
- och MUNTHE, A., Kungl. Statskontoret 1680—1930. Sthlm 1930.
- BÖRJESON, HJ., Stockholms segelsjöfart. Minnesskrift 1732—1932. Sthlm 1932.
- CARLSSON, LIZZIE, Bödelsämbetet i det medeltida Stockholm (Samfundet S:t Eriks årsbok 1934).

- CORIN, C.-F., A. N. Edelerantz' ångmaskinsprojekt år 1809 (Dædalus 1940).
- [CRUSENSTOLPE, M. J.], Karakteristiker ur samtidas förtroliga bref och anteckningar hemtade af författ. till Miniatur-Almanackans Biografier. Sthlm 1851.
- Dagbladet Musernas Försök 1782—1783.
- Dagligt Allehanda 1773, 1783, 1784.
- [DAHLGREN, E. W.], Kungl. svenska vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915. Utg. af E. W. Dahlgren. Upps. 1915.
- DAHLGREN, F. A., Anteckningar om Stockholms theatrar. Sthlm 1866.
- DANIELSON-KALMARI, J. R., Stats- och samhällsliv i Finland under gustavianska tiden. 1. Hfors 1925.
- DARDEL, H. L. VON, En borgmästarfru i Linköping vid slutet av 1700-talet (Personhistorisk tidskrift 1927).
- [EHRENSVÄRD, G. J.], Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof af friherre Gustaf Johan Ehrensvärd, utg. af E. V. Montan. 1—2. Sthlm 1877—78.
- ELERS, J., Stockholm 1—3. Sthlm 1800—1801.
- ELGENSTIERNA, G., Den introducerade svenska adelns ättartavlor. 2, 4—8. Sthlm 1926, 1928—1936.
- ERIXON, S., Skultuna bruks historia. 1. Sthlm 1921.
- FALK, WENDLA, Hiärneska huset i kvarteret Näckström och dess invånare (Samfundet S:t Eriks årsbok 1939).
- FANT, J. E. och LÅSTBOM, A. T., Upsala ärkestifts herdaminne. 1. Ups. 1842.
- [FERSEN, F. A.], Riksrådet och fältmarskalken m. m. greve Fredrik Axel von Fersens historiska skrifter, utg. af R. M. Klinckowström. 5. Sthlm 1870.
- FLODMARK, J., Stenborgska skådebanorna. Sthlm 1893.
- FÖRSSTRAND, C., Malmgårdar och sommarnöjen i gamla Stockholm. Sthlm 1919.
- Skeppsbroadeln. Minnen och anteckningar från Gustav III:s Stockholm. Sthlm 1916.
- Sophie Hagman och hennes samtida. Några anteckningar från det gustavianska Stockholm. Sthlm 1911.
- FRÖDING, H., Ingman-Manderfelt. En äfventyrare från gustavianska tiden. Sthlm 1901.
- Förteckning på Stockholms stad tillhöriga Fastigheter, Jordägor och Tomter 1820. Sthlm 1820.
- GEIJER, E. G., Konung Gustaf III:s efterlemnade och femtio år efter hans död öppnade papper. 3. Ups. 1845.
- [GJÖRWELL, C. C.], Carl Chr. Gjörwells brev till Fredrik Sparre 1768—1795. Utg. av A. Munthe (Historiska handlingar 32: 1. Sthlm 1938).
- GYLLENBORG, G. F., Mitt lefverne 1731—1775. Själfbiofrafiska anteckningar. Sthlm 1885.
- Göteborgs Allehanda 1784.
- GÖTHE, G., Johan Tobias Sergel. Sthlm 1898.

- HAGSTRÖM, A. J., Inträdestal om Danvikens inrättning, hållet för kongl. vetenskapsakademien . . . Sthlm 1788.
- HAGSTRÖM, K. A., Strengnäs stifts herdaminne. 3, 4. Strengnäs 1899, 1901.
- Handlingar ur v. Brinkmanska Arkivet på Trolle-Ljungby, utg. af G. Andersson. 2. Örebro 1865.
- HEDBERG, F., Svenska skådespelare. Karakteristiker och porträtter. Sthlm 1884.
- [HERMELIN, S. G.], Berättelse om Nordamerikas förenta stater 1784. Bref till Kanslipresidenten af friherre S. G. Hermelin, utg. af B. Taube. Sthlm 1894.
- HILDEBRAND, B., Kungl. svenska vetenskapsakademien. Sthlm (tr. i Upps.) 1939.
- HILDEBRAND, K. och BRATT, A., Stockholms stads privilegiebref 1423—1700 (Urkunder rör. Stockholms historia I. Sthlm, tr. i Upps., 1900—1913).
- Historia, Den svenska utrikesförvaltningens, av S. Tunberg, C.-F. Palmstierna, A. Munthe, T. Gihl och N. G. Wollin. Upps. 1935.
- HJELT, O. E. A., Svenska och finska medicinalverkets historia 1663—1812. 1—2. Hfors 1892.
- HOCHSCHILD, R. F., Memoarer. Utg. af H. Schück. 1—3. Sthlm 1908—1909.
- HÖJER, T., »Skandalskrivare 1784 förutsåg luftbombning» (Nya Dagl. Allehanda ²⁰/₇ 1941).
- [v. HÖPKEN, A. J.], Riksrådet grefve Anders Johan von Höpkens skrifter, samlade och i urval utgifna af C. Silverstolpe. 1. Sthlm 1890.
- Inrikes Tidningar 1773, 1783, 1784, 1786.
- JACOBSON, ESTHER, Fredrikshov (Samfundet S:t Eriks årsbok 1940).
- JOSEPHSON, R., Borgarhus i gamla Stockholm 1. Sthlm (tr. i Upps.) 1916.
- Stadsbyggnadskonst i Stockholm intill år 1800. Sthlm 1918.
- KLEBERG, J., Kammarrevisionen-kammarrätten 1695—1940. Sthlm 1940.
- Krigskollegii historia. Biografiska anteckningar 1630—1865. Sthlm 1930.
- KLEIN, J. G., Pro Memoria i frågan om vidgadt utlopp för sjön Mälaren. Sthlm 1880.
- KLOCKHOFF, A., Danviks hospital. Dess rättliga ställning. 1. Upps. 1935.
- LANDTMANSON, I. S., Om Concursbo, Dess begrepp, Uppkomst och Omfattning. U. o. o. å.
- LEFFLER, E., Kungl. Statybyggarebostället vid Beridarebanan (Samfundet S:t Eriks årsbok 1930).
- LEIJONHUFVUD, K. K:SON, Kungl. Södermanlands regementes historia. 1. Upps. 1914.
- LEVERTIN, O., Teater och drama under Gustaf III. Sthlm 1889.
- Lexikon, Svenskt Biografiskt, ny följd, 8 (1879—81), art. Jonas Larsson Odhelius.

- Lexikon, Svenskt Biografiskt 1 (1918), art. Lorens Peter Almfelt.
 Lexikon, Svenskt Biografiskt 5 (1925), art. Hans Henrik Boije af Gennäs.
- Lidingöboken 1941. Lidingö Hembygdsförenings Årsbok 1941.
- LILIENBERG, V. E., Om strömmarna i Stockholm. Sthlm 1891.
- LINDSKOG, CARIN, Clas på hörnet. Sthlm 1932.
- LORIOT, A. J., Memoire sur une découverte dans l'art de bâtir. Paris 1774.
- LUNDIN, C., Källare och kaffehus i Stockholm under senare hälften av 1700-talet. (Samfundet S:t Eriks årsbok 1903).
- LUNDIN, C. och STRINDBERG, A., Gamla Stockholm. Sthlm 1882.
- LÖFGREN, A., Näckströmstrakten och Packaretorgsviken (Samfundet S:t Eriks årsbok 1932).
- MALMSTRÖM, C. G., Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statshvälfningen 1772. 4, 6. Sthlm 1899, 1901.
- MEYNERT, H., Kaiser Franz I. Wien 1872.
- MELLANDER, K., Johan Christopher Toll som militär och politiker. Sthlm 1933.
- Memoarer, Svenska memoarer och bref, utg. af Henrik Schück och Oscar Levertin. 1. Sthlm 1900.
- Minnesskrift öfver Danviks hospital. Sthlm 1915.
- [MODÉE, R. G.], Utdrag utur publique handlingar, placater, förordningar, resolutioner och publicationer . . . 1, 3, 6, 10, 11. Sthlm 1742, 1749, 1761, 1781, 1783.
- MORALES, O. och NORLIND, T., Kungl. Musikaliska Akademien 1771—1921. Minnesskrift. Sthlm 1921.
- MUNTHE, A., Allmänna änke- och pupillkassan i Sverige 1784—1934. Minnesskrift. Sthlm 1934.
- MÜLLER, J., Fattigvården i Stockholm. Sthlm 1906.
- NERMAN, T., Järnbärarna. Sthlm 1936.
- NORDBERG, T. O:SON, Söderport och Slussen. Sthlm 1935.
- NORDENMARK, N. V. E., Pehr Wilhelm Wargentin. Kungl. Vetenskapsakademiens sekreterare och astronom 1749—1783. Upps. 1939.
- NORDENSVAN, G., Svensk teater och svenska skådespelare från Gustav III till våra dagar. 1. Sthlm 1917.
- NORDMANN, P., Johan Henrik Hästesko. Några blad ur Anjalaförbundets historia. Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland. 18. Hfors 1891.
- Norrköpings Wecko-Tidningar 1784.
- ODHELIUS, J. L., Dödligheten i Stockholm. Sthlm 1785.
- ODHNER, C. T., Sveriges politiska historia under konung Gustaf III:s regering 1—2. Sthlm 1885, 1896.
- OSEN, C. W., Johan Carl Wilcke. Upps. 1939.
- PALMSTEDT, E., Resedagbok 1778—1780. Utg. av M. Olsson. Upps. 1927.
- PERSONNE, N., Svenska teatern under gustavianska tidehvarvet jämte en återblick på dess tidigare öden. 1. Sthlm 1913.

- PETERSSON, T., Översikt över Allmänna barnhusets historia. Sthlm 1927.
- PLEIJEL, H., Karolinsk kyrkofromhet, pietism och herrnhutism 1680—1772 (Svenska kyrkans historia, utg. av Hj. Holmquist och H. Pleijel. 5. Sthlm, tr. Upps. 1935).
- POLLET, G., Skizzen über Stockholm (Samfundet S:t Eriks årsbok 1907).
- Riksbank, Sveriges 1668—1918. 2—3. Sthlm 1919—1920.
- Riksdagsakter, Svenska, ser. 2 (1719—1800), 1. Sthlm 1909.
- Rådhus, Stockholms rådhus och råd. 2. Sthlm 1915.
- Samling af beskrifningar på åtskillige eldstäder, inrättade till besparing af ved. Sthlm 1775.
- SCHRÖDERHEIM, E., Anteckningar till konung Gustaf III:s historia; jemte brefväxling emellan konungen och honom [utg. af C. W. Lilljecrona]. Örebro 1851.
- [SCHRÖDERHEIM, E.], Bref från Elis Schröderheim. Utg. af O. Levertin (Svenska memoarer och bref 6, Sthlm 1902).
- [SCHRÖDERHEIM, E.], Elis Schröderheims skrifter till konung Gustaf III:s historia jämte urval ur Schröderheims brevväxling. Lund 1892.
- SCHÜCK, H., Stockholm vid 1400-talets slut. (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. 48. Sthlm 1940.)
- SCHÜCK, H. och WARBURG, K. Illustrerad svensk litteraturhistoria. 3. uppl., utg. av H. Schück. 4. Gustavianska tiden. Sthlm 1928.
- SIRÉN, O., Gamla Stockholmshus af Nicodemus Tessin d. ä. och några samtida byggnader. 1—2, Sthlm 1912—1913.
- SJÖGREN, A., Drottninggatan genom tiderna. Upps. 1923.
- SKARSTEDT, C. W., Göteborgs stifts herdaminne 1—2. Lund 1878—85.
- Slott, Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början. Uppland, Södermanland, Värmland. Sthlm 1908—1909.
- STAF, N., Den predikande pigan. (Stockholms Julbok 1941.)
- Mantals- och taxeringslängder i stadsarkivet (SSA:s årsberättelse 1932, tr. Sthlm 1933).
- Stats-, Hof- och Stockholms stadskalender 1784, tr. Sthlm 1783.
- Stockholm, Sveriges hufvudstad skildrad med anledning af Allmänna konst- och industriutställningen 1897. Utgifvare E. W. Dahlgren. 3. Sthlm 1897.
- Stockholmsposten 1784.
- Stockholms Post-Tidningar 1773, 1783, 1784.
- STRÖMBOM, S., Porträttmålaren Lorens Pasch d. y. Sthlm 1915.
- Summarisk räkning öfver rörelsen vid Stockholms frivilliga arbetshus 1795—1796. Sthlm 1796.
- SUNDBERG, H. G. F., Den svenska stapelstadsrätten. Sthlm 1927.
- Om äganderätten till tullhusen i kvarteret Argus. Sthlm 1924.
- Tolagsrätt och tullhusbyggnadsskyldighet (Stockholms stadsfullmäktiges handl. 1921. D. 5. Bihang till stadskollegiets utlåt. och memorial. Bd 2. Sthlm 1922).
- SUNDELIUS, H. O., Norrköpings minne. Norrköping 1798.
- Svenska Tobaksmonopolet. Minnesskrift utgiven med anledning av

- Svenska tobaksmonopolets tjugofemåriga verksamhet den 1 juni 1940. 1915—1940. Sthlm 1940.
- Svenskt flyg och dess män. [Förf. av M. A. Stenström med biträde av medlemmar i Kungl. Svenska aeroklubben.] Sthlm 1939.
- Sverges traktater. 5: 1. 1572—1632. Utg. af O. S. Rydberg och C. Hallendorff. Sthlm 1903.
- Sveriges kyrkor. Stockholms kyrkor. Bd 4. H. 3. Sankt Johannes kyrka och Sankt Stefans kapell i Stockholm. Konsthistoriskt inventarium av Alice Quensel och S. Hedlund. Sthlm 1934.
- Sveriges kyrkor. Stockholms kyrkor. Bd 5. H. 1. Adolf Fredriks kyrka och S. Olovs kapell. Konsthistoriskt inventarium av O. Mannström. Sthlm 1924.
- Sveriges kyrkor. Stockholms kyrkor. Bd 6. H. 1. S. Klara kyrka. Församlingshistoria av N. Staf. Sthlm 1928.
- SYLVAN, O., P. J. Höppener, en publicist på sjuttonhundratalet. Hist. Tidskrift 1893.
- SÖDERBERG, T., Försäkringsväsendets historia i Sverige intill Karl Johans-tiden. Sthlm 1935.
- TEGNÉR, E., Gustaf Mauritz Armfelt. 1. Sthlm 1883.
- TOLLSTORP, J. P., Kongl. Djurgården, historisk-statistisk. Sthlm 1844.
- Tryckfriheten den Wälsignade 1783, 1784.
- UGGLAS, C. R. AF, Kåken på Stortorget i Stockholm. (Fornvännen 1941, h. 2.)
- Upfostringssällskapets Tidningar 1784.
- UPMARK, G., Guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850. Sthlm 1925.
- Utredning rörande stadens rätt till Riddarholmen. (Stadskollegiets utlåtanden och memorial 1940, bih. 55.)
- Utredningar rör. statens mark och tomter i Stockholm verkställda genom riksarkivet. 2—3. Sthlm 1911.
- WARGENTIN, P., Anteckningar om sin släkt (Personhistorisk tidskrift 1904).
- Weckoskrift för läkare och naturforskare 5. Sthlm 1784.
- WESTÉN, A., Svenska hofclericiets historia. 3. Örebro 1814.
- WOLLIN, N. G., Kungl. Maj:ts kanslis ämbetslokaler (Kungl. Maj:ts kanslis historia 2. Upps. 1934).
- WISELGRÉN, S., Sveriges fängelser och fängvård från äldre tider till våra dagar. Sthlm 1895.
- WIJKMARK, H., Kyrkohistoriska fragment. Sthlm 1937.
- WRANGEL, F. U., Blasieholmen och dess innebyggare. Sthlm 1914.
- Tessinska palatset. Sthlm 1912.
- VRETBLAD, P., Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet. Sthlm 1918.
- Wälsignade Tryckfriheten, se Tryckfriheten den wälsignade.
- ÅMARK, K., Spannmålshandel och spannmålspolitik i Sverige 1719—1830. Sthlm 1915.
- ÖRNBERG, V., Anteckningar om Kammarkollegiet. Sthlm 1874.
- Svenska ättartal. 6, 11. Sthlm 1890, 1896.

ÖSTMAN, N. F., Rosenbad. Sthlm 1923.

— Sextonhundralets Stockholmsbilder till och med 1660 och deras efterbildningar (Samfundet S:t Eriks årsbok 1914).

Överståthållarämbetet 1634¹⁸/₁₉1934. [Utg. av K. G. A. Sandström under medverkan av N. Ahnlund, H. G. F. Sundberg och B. Boëthius.] Sthlm 1934.

F Ö R K Ö R T N I N G A R .

KB	=	Kungl. biblioteket.
KrA	=	Krigsarkivet.
RA	=	Riksarkivet.
RSt	=	Rikens ständer.
SAOB	=	Svenska akademins ordbok.
SSA	=	Stockholms stadsarkiv.
UUB	=	Uppsala universitetsbibliotek.
ÖÅ	=	Överståthållarämbetet.

De i publikationen citerade otryckta källorna äro, om ej annat anges, att finna i Stockholms stadsarkiv.

BREV FRÅN
UNDERSTÅTHÅLLARE
AXEL VON AXELSON
1773, 1783—1784

Stockholm d. 23 aug. 1773.

Jag önskar och hoppas at resan går både fort och wäl och tycker redan at det är lenge Herr Baron och Öfwerståthållaren warit borta.¹ Kämnersrätten trädde i dag kl 8 tilsammans hörde delinquenten, som naturligtwis nekade til alt, men sedan 2:ne witnen ojäfwade aflagdt sitt witnessmål togs han uppå actoris påstående i arrest där han nu sitter.² I morgon kommer Hofrätten tilsammans som då får yttra sig antingen Kämnersrätten må vidare fortfara med undersökningen eller Kongl Hofrätten sielf wil derom besörja.

Något missnöje skal, efter i dag inlupen berättelse, förspörjas bland gardesmanskapet öfwer indragningen af augmentation i dess sold, som skiedt wid denna månads början. Jag gjorde i början ej synnerlig reflexion derpå, utan ansåg det som andra lösa ryckten. Wid middagstiden då iag gick ned från Slottscancelliet och ut genom cabinettdörren, fant iag derå med krita skrifwit dessa orden: »Hwad kan en soldat kiöpa för 11 dr i månaden!» och derunder »Det kommer wäl en dag». Denna inscription lät iag wacktmästaren Ström som öppnade dörren, straxt stryka bort, men finner at ryckett ej warit ogrundadt. Nog tycker mig at gardet kunnat fådt behålla tillökningen åtminstone til denna månadens slut så wida man derefter bör ha hopp at födan gies för bättre kiöp. Iag tager dock af detta ingen otidig frucktan utan endast ökar någon upmärksamhet. Eljest har sedan afresan ingen ting förefallit. Secreteraren Sivers skal iag låta uprätta en sort af bulletin öfwer de mål som äro af något värde at Högwälborne Herr Baron och Titulus tilsändas, är något som bör wara hemligt skal iag upwackta sielf. Jag är

¹ Brevet från aug. och sept. 1773 sändes till Sparre under dennes vistelse i Gävle. Att döma av underskrifterna i Ö.Å:s kanslis registratur 1773 vistades Sparre i huvudstaden den 12/8 och 22/8—18/8. Den 10 okt. var han tillbaka i Stockholm. Av breven till brodern Fredrik framgår, att Carl Sparre ganska ogärna utbytte landshövdingeposten i Gävle mot överståthållarskapet, se brev från Carl till Fredrik Sparre, dat. Gävle 13/3, 10/5, 13/5, Stockholm 10/7, 1773. Börstorpssaml., vol. 34, RA.

² Delinkventen är överskäraren Anders Hallström se s. 6.

nar mig nu ut til Lilljeholmen, djt Hans Maj:t säjes anlända kläckan 8 i afton och derifrån til Ullrichsdahl, alt incognito. Mit ärende är endast at förekomma ryckten som wore här något betydligt å färde.

A. v. A.

Stockholm d. 26 aug. 1773.

Förleden måndagsafton eller rättare natten kl: 12 ankom Hans Maj:t från Gripsholm och passerade staden. Många hus på Söder woro illuminerade och en oändelig samling af folk som war än större kl 8 til hwilcken tima Konungen wäntades, men hade emedlertid minskats. Hurra ropades med all häftighet. Wid ombytet af hästar framför Lilljeholmen gjorde iag en kort berättelse af hwad som passerat dock utan at nämna termerne eller egenteligen hwari brottet bestod.¹ Anstalterne til målets afgörande och den principe at lagens stränghet nu mera bör utöfwas, gillades af Hans Maj:t i ganska nådiga utlåtelse och fick iag befallning at tisdags morgon komma ut til Ullrichsdahl som ock skiedde. Hans Maj:t tycktes närmare wilja blifwa underrättad hwari saken egenteligen bestod, men iag gaf ej närmare besked än at det war en arg menniskia, förtörnad öfwer en förlorad process och at alt wore utan connexion och utan fölger. Någon samling af folk det mästa gardeskarlar hafwa 2:ne nätter roat sig och efwen attaquerat brandwackten som för öfwerlägsen styrka måst wika fältet. Iag har ej giordt något buller deraf, utan endast sökt få reda på anföraren som är en underofficerare af gardet och torde i dag komma i arrest genom majorens försorg. Dess namn skal wara Christiernin en ung gässe.²

Iag har tilsagdt Sivers at litet i sin bulletin referera om förloppet af stallbyggnadssaken i Magistraten. Alla anstalter woro tagne för at få den til intet. Sebalt desesperade aldeles om utgången. Den gick dock durck utan synnerlig contradiction sedan de upwäckte swårigheter blefwo undanrögde til någras synbara missnöje.³ Torde hända iag gick litet för wida, men iag

¹ Här åsyftas målet mot Anders Hallström se s. 6. Den »förlorade» processen hade Hallström troligen fört inför accisträtten jfr s. 160.

² Den utpekade var med all säkerhet den 21-årige rustmästaren Carl Eric Christiernin. Denne finnes införd i kommunionalängd för 1774. Svea livgardes kyrkoarkiv, nr 37. Jfr s. 146.

³ Se s. 145. Till de »missnöjda» räknade von Axelson säkert främst rådmann Olof Forsberg, se von Sivers' brev ²⁹/₈ 1773 s. 146.

tyckte mig icke böra lemna någon prise sedan jag såg at all styrka blifwit använd för at få hela saken omgiord och til intet.

En annan lappris sak grälades lenge om, ehuru af föga wärde, iag gjorde dem proposition huru de kunde komma derifrån, hwilcken af opponenterne i förra question mycket bestriddes och söktes at wisa den ej wara grundad deröfwer voterades då min proposition biföls af 12 emot 2.¹ Kohlens sak förelade iag dem at nästa oeconomie dag utan ringaste vidare upskof afgjöra, som ock faststältes til protocolls.²

Embets och Byggningscollegium ansade iag at på sielfwa ställen utse platser til reservoirer och det ofördröjeligast, så wida ingen ting kan widgjöras renhåldningen innan detta föregådt.³ Til mera wisshet skrifwer iag til Magistraten i samma ämne. I morgon ärnar iag mig til Rasp och Spinnhuset dels för at se hur de dit remitterade tiggare hanteras, dels ock huru många ännu kunna där inrymmas. Eljest är här ingen ting passeradt utan temmeligen tyst och stilla. General Sprengtport lär resa til Finland i afton eller morgon bittida.

A. v. A.

Stockholm d. 30 aug. 1773.

Icke något af synnerligt wärde är sedan mit sista förefallit. De löpande måhl, föga curieuse, uptager Sivers i sin bulletin. Iag gjorde visiten til Rasp: och Spinnhuset förleden fredags och ärnar om hushåldningen, ehuru den icke hörer til Öfwerståthållareembetets åtgärd, mäla något i Kongl. Commercecollegio som föga lærer behaga direction, men iag likwäl tycker wara en menskligheten ålagd skyldighet.⁴ Emedlertid fick iag å stället se at 100 til 150 af våra lata tiggare som äga friska lemmar kunna där utan allmenhetens tunga blifwa födde. Kiämnärsrätten fortfar med undersökningen i högmålsbrättet. Delinquenten nekar wäl ännu men börjar gie kiöp. Wid det sista witnets afhörande har han bortdånat på en stund. Protecteurer hafwa wisat sig som emillan fyra ögon hotat et witne at hwar det icke jäfwade sig skulle det blifwa olyckligt och ingen säker-

¹ Vad von Axelson här åsyftar, är ej möjligt att ange, då denna sak ej återfinnes i stadssekreterarens prot. 1773, ej heller i de bevarade delar av notariens ekonomiprot., som ingå i vol. Civilprot. 1773.

² Se s. 156.

³ Se s. 145.

⁴ Jfr s. 149.

het äga til lif och lemmar, men hwarest det återkallade sitt witnessmål eller gjorde sig jäfacktigt wore en rik belöning at förwänta. Detta tyckes wisa at saken ej aldeles är utan connexion och fölgher. Då tacksäjelsen giordes i kyrkorne har han med något förwandladt anlete så snart den börjades upstigit och gådt ur kyrkan, deröfwer är Hongelin åberopad til witne. Actor officiosus tyckes miukna, iag har oförmärkt stält honom en annan a latere. Tiden får nu wisa huru denna sak aflöper.¹

Nätterne hafwa warit bullersamme, men ej owanligen wid denna årstid och mörka nätter. En mängd af handtwärkspoikar giöra sig onyttige, ämnet til deras oro är icke än bekant. Stads-kämmnersrätt har i dag börjat undersökningen.²

Huru skal förhållas med inquarterings- eller rättare caserne-byggnadssaken? Får iag låta den hwila tils återkomsten utan answar, ser iag hälst. De Deputerade hafwa nog hårdt angripit General Sprengtport, men de åberopa sig acta et probata. Han gjorde recherche efter acten innan bortresan och skal yttradt sig at den bordt af Deputation directe insändas til Konungen, som likwäl sig icke så förhåller utan Deputerade begära at Öfwerståthållaren och Magistraten wille mäla ärendet hos Kongl Maj:t.³

Af manskapet wid Lifgardet höres ingen ting. Fortificationsstaten har nu ock inkommit med postulat om samma tilökning uti inquarteringen som Lifgardet fådt. Iag måste wäl bära fram dessa behageliga handlingar til wederbörandes yttrande

¹ Inför Södra kämnärsrätten rannsakades i slutet av aug. 1773 överskäraren Anders Hallström, anklagad för förgripliga utlätelser mot Adolf Fredrik och Gustav III. Jämte actor officiosus, stadsfiskalen Quiding, närvar även v. advokattiskal Olof Ekman, som torde vara den av von Axelson omnämnde »actor a latere». »Tacksäjelsen i kyrkorne» äsyftar de tackgudstjänster, som höllos till minne av statswälvningen den 19 aug. 1772. I Svea hovrätts utslag ⁸/₁₀, 1773 nämnas ss. vittnen timmergesällen Eric Skogberg, ullkammaren Sven Stenström och murgesällen Eric Hudding (jfr s. 152). Vittnet Hongelin torde awse klädesfabrikören Jakob eller bokhållaren Carl Adolf Hongelin, vilka voro bosatta i Maria församling. Hallström dömdes av hovrätten att halshuggas. I rådet anmäldes den 4 okt., att Gustav III ej önskade, att någon blodsutgjutelse skulle ske och att von Axelson skulle tillsägas att innehålla med verkställandet av domen. Den 18 nov. benådades Hallström, och straffet förvandlades till tre — eller möjligen två; rådsprot. den ⁴/₁₁ är här otydligt — veckors fängelse vid vatten och bröd. Det är nu ej möjligt att i detalj följa processen, då denna fördes »med all möjlig tysthet». Handlingarna förseglades efter hemställan av Svea hovrätt och skulle för framtiden förvaras särskilt. Södra kämnärsrättens prot. (Mariatrakten) ²⁰/₇—²²/₁₀, 1773 saknas, så äv. det särsk. prot. i hovrätten, som enl. Svea hovrätts prot. i kriminalmål ²/₁₀, 1773, RA, skulle föras i Hallströms sak. Utslagshandl. 26/1773, avgj. ⁴/₁₀. Rådsprot. ²³/₁₀, ²⁰/₁₀, ²⁷/₁₀, ⁴/₁₀, ¹¹/₁₀, ¹³/₁₀, ⁴/₁₁ 1773, RA. Jfr Odhner 1, s. 208, not 1, där det dock oriktigt uppges, att Hallström benådats med livstids fängelse. Jfr s. 164.

² Målet handlades vid slottsrätten se s. 7.

Se s. 295 ff.

det blir Herr Baron och Tituli sak at freda dem för desse postuler et cela augmentera votre gloire.¹

Tiggarejagning ärnar iag anställa i morgon och efwen giöra någon visite på torgen at se på slagsmål och förkiöp.² Den saken hielpes ej förr än alla torg får tilräckelig wackt. Förordningarne äro dessförinnan förgäfwes.

Twänne barn har iag låtit intaga på Stora Barnhuset dock med RR Scheffers bifall.

A. v. A.

Stockholm d. 2 sept. 1773.

Undersökningen om den luggade stadswagten har iag börjat i dag wid Slotts-rätten och tror den slutas nästa lördag.³ Siu poikar trädde i häckte, oagtat erbuden borgen, icke just derföre at det är urbota måhl at lugga en stadswagt men iag wil ej wänja dem wid sammanlopp wid minsta händelse och at sielf taga sig rätt. Förleden tisdagsafton skiedde likaledes ett sammanlopp på Drottninggatan wid Kongsbacken blott derföre at en bagareencka basade sin lärogässe, hwilcken sprang ur huset och ropade om hielp. På ögnablecket war huset kringrändt af lärpoikar och gardessoldater som slog in alla fönster och hade snart förstört hela kojnan. Undersökning härom är börjad i Kämnersrätt men torde slutas i Slotts-rätten.⁴ För denna owanan måste de cureras radicalement.

Närlagde Note wisar at stallbyggnads saken har god framgång och tillika at räkningen slår wäl ut.⁵ I Magistraten i går föreföll ej något af synnerligt wärde. Det lilla som war har iag nämndt för Sivers. Dictator är sedig som et lamb och öpnar selan sin mun, där syns knapt någon annans autorité än Öfwerståthållarens och så bör det wara.⁶

Tiggarejagning är giord i går och i dag men utan synnerlig framgång. De mästa äro nu af bättre slag som incommodera i husen, och desse äro swårare at blifwa qwitt hälst man ingen utwäg har för dem.

¹ Se s. 153.

² Jfr s. 154.

³ Den »luggade» vaktposten på Stortorget hade dragits över torget in på Svartmangatan. Slotts-rättens prot. 2/9, 4/9 1773, jfr s. 153.

⁴ Denna sak har ej återfunnits i slotts-rättens eller Norrmalms östra kämnärs-rätts bevarade kriminalprot. 1773. Bagaränkan hette Ritou, jfr s. 158.

⁵ Se s. 156. Noten är ej bevarad.

⁶ Av Ekonomiprot. 8/9 1773 rör. järnbärarsaken (se s. 8) framgår, att von Axelson med »dictator» åsyftar rådman Olof Forsberg.

Ibland de första ämnen wid Herr Baron och Öfwerståthållarens återkomst torde blifwa instructione[n]s öfwerseende. I Slotts- och Lazarettdirectionerne måste han¹ in, och på sednare stället ej dependera af en Doctors eller Chirurgi grace om han wil hielpa en usling af gatan på lazarettet. Iag har nappas med R:R: Wallvik om den saken i går och måste han gie mig rätt, och skickade mig i dag hit sielfwe Herr Directeuren Kirstein med befallning at förklara sig sielf öfwer det ämnet iag klagat, hwari straxt skiedde rättelse. Ifrån Hans Maj:t har ingen ting hörtds. Statsfången är nu i Hofrättens händer sedan Kiämnerrätten slutat undersökningen.² Han har nekat til alt, men kan ej undgå at bindas til brottet.

Iag önskar af alt härta en beständig hälsa och så snar återkomst som möjeligen låter sig giöra.

A. v. A.

Stockholm d. 9 sept. 1773.

Med förra påsten war intet at skrifwa om af synnerligt värde, med denna är nästan lika. Det som förelupit har iag sagdt til Sivers at han omständeligen skal detaillera. De courante syslor gå i sin gång, tarfwa endast tid och föga bryderi. De af värde kallar iag myteri, upror och revolutioner. Något af den första classen torde blifwa refererat til Hans Maj:t fast det icke meo voto bör skie. Det angår endast någon studsighet som järnbärrarne wisat då den nya Äldermannen Plank skulle af Ämbetsrådmannen Meurman installeras.³ Denne mannens fäacktighet lär wälladt det mästa och Dictators tiltagsenhet resten.⁴ Uppå gifwen rapport härom til Handelscollegium blef hela flåcken djt upkallad och fick föreställning hwarmed den syntes wara

¹ Han d. v. s. överståthållaren. Se s. 10.

² D. v. s. Anders Hallström se s. 6.

³ Den 25 juni 1773 utsågs av magistraten efter yttrande av handelscollegium handelsmannen och fabrikören Sven Planck till älderman för järnbärrarna. Dessa beswårade sig hos Kungl. Maj:t till förmån för den andre godkände sökanden kontorskriveren i järnvågen Petter Biron. Planck och Biron voro nämligen de enda av de sökande, som ansågos ha den »hälsa och vigör», som fordrades för att styra det »styva och besvärliga arbetsfolket». Järnbärrarnas besvär lämnades dock utan avseende. Ekonomiprot. (sekr.)²⁶/s, ⁴/s, ⁹/s, 1773. Den 8 sept. ägde ett uppträde rum i järnvågen. Lindbom var där trots förbud, och vid stadsfiskalen Quidings besök möttes denne av uppstudsigthet. En järnbärrare hade »under eder och svordomar» tagit av sig arbetslappen och sagt, att om inte Lindbom finge arbeta, så kunde de andra också låta bli att göra det. Quiding fann det bäst att avlägsna sig. Statssekreterare Wallencreutz infann sig i egenskap av t. f. justitiekansler i handelscollegium den 9 sept. Handelskoll. prot. ⁷/s, ⁹/s, 1773. Se äv. Nerman, s. 174 ff. Jfr s. 166.

⁴ Ang. »dictator» se ovan s. 7.

tilfreds utom en benämnd Lindbom som ansågs för hufwudman hwilcken collegium antydde at afhålla sig från Järnwågen och lemnade til actors beifrande dess wiste studsighet. Hactenus bene. Men då Lindbom oacktat förbudet icke dessmindre instält sig i Järnwågen ansågs detta som et myterie hwarföre Dictator mälte sista oeconomie dag om icke collegium borde wid fortfarande studsighet låta arresteras honom, hwartil pluraliteten i Magistraten i början syntes bögd, likaledes wäcktes af en och annan at målet borde genast refereras til Justitiaecancellairen. För min del fant iag ej Handelscollegium wara en domstohl ej heller at målets wigt tarfwade Justitiaecancellairens åtgärd utan at Inspectorerne i Järnwågen som tros studsat up järnbärrarne skulle til i dag upkallas i collegio at aflemna sin berättelse och få i följd deraf en tienlig warning och Linboms begångne fel wid behörig domstohl neml Kämnersrätten undersökas och af dömas. Emedlertid åtog iag mig at sielf examinera Lindbom och tils vidare skaffa honom ur Järnwågen. Detta biföls af Magistraten och blef beslutat. Men Herr Rådman Quiding inberättar icke desto mindre saken til Herr Statssecreteraren Wallencreutz och anmodar honom at upkomma i collegio i et så högwigtigt måhl, hwilcket af denne efterkommes utan at förut säga mig något derom. Lindbom hade iag i går aftons hållit tienlige föreläsningar före och gick han bort från mig ganska miuk och öfwerlygad om sit fel och sådan befants han ock i dag wid den anstälte undersökningen. Herr Statssecreteraren har nu infor dradt protocollet öfwer hwad passerat är och som han i dag yttrade sig, i den akt och mening at saken bör inberättas til Hans Maj:t, då det torde wara at förmoda det Hans Maj:t befaller inhibition af vidare undersökning. Min tancke är icke så. Hans Maj:t bör ej beswäras med sådane måhl utan de ordinaria via komma djt. Blir denne wägen för lätt, torde Hans Maj:t för ofta få tilfelle at wjsa nåd, hwarigenom olydna och dierfhet mot lagar och embetsmän skulle för mycket styrkas och tiltaga. Iag skal nu först igenom se protocollet och torde sedan beledsaga det med några reflexioner. Herr Rådman Quiding har iag enskilt talt wid och ärnar det vidare nästa oeconomie dag.

Saken om straffpålarna före kommer nästa måndag och hafwa Deras Excellencer lofwat bifalla memorialet oagtat den opposition af Wallencreutz kunde göras för granskning skull.¹

Till instruction skal iag åtminstone samla ingredientierne om

¹ Ang. straffpålarna se s. 157.

mera ej medhennes. Den gamla skal wäl blifwa basis dertil jemte Stadssens Styrelse.¹

A. v. A.

Stockholm d. 13 sept. 1773.

Ingen ting af värde har förefallit utan är alt lugnt och stilla. De små twistigheter som kunna förefalla med Dictator² och andra som wilja synas på annat sätt, har iag bedt Sivers up- taga. Hittils har hwarken den ena eller den andra haft någon framgång. Iag skrifwer endast dessa rader för at berätta det kåksaken i dag gick lyckeligen igenom i Rådet och kommer expedition derom i nästa wecka, då den wid Castenhof genast skal blifwa flyttad.³ Iag glömde at säja Sivers detta i afton.

A. v. A.

Stockholm d. 31 okt. 1783.

Efter befallning utan alt curiale.

Eders Excellences bref dat Stralsund d 1 oct: har iag i rät- tan tid fådt; det glädde mig at resan därtills gådt så lyckeligen, början är altid swårast och iag frucktade at ombytet af regime och et beständigt stilla sittande i wagnen såsom owanligt, kun- de influera på hälsan. Nu hoppas iag at Eders Excellence re- dan anländt til Pisa och således til första hwilostället.⁴

De tidningar wi fådt ifrån Hans Kongl Maj:t hafwa Gud skie lof hittils warit tilfreds ställande, blifwa wi bönhörde, som iag hoppas, få wi dem altid goda. Det swåraste är det långa afstånd och at påsten ej kan åtlyda wår önskan. Eders Excellence wågar iag beswärja wid alt hwad heligt är at lemna oss kundskap om Hans Maj:ts hälsa och wälmåga, så tidt och ofta det möjeligen sig giöra låter. Eders Excellence lär rätt wäl påminna sig wår oro wid förra utresan, då wi wäntade hela månaden utan minsta tidning och huru wi som oftast knorrade mot dem som woro Hans Maj:t följacketige, at de så lenge lem- nade oss i sådan belägenhet.

Sakerne gå här i sitt jämna lopp tyst och stilla ingen synner-

¹ Här åsyftas säkerligen förarbeten till den instruktion för överståthållaren, som några år senare den 10/2 1776 blev gällande. Överståthållarämbetet 1634—1934, ss. 93, 100. Med »Stadsens styrelse» menas Kungl. Förordn. 12/12 1672 om Stadsens Styrelse.

² Se s. 7.

³ Se s. 157 f.

⁴ Om Carl Sparre och Italienresan se s. 221.

lig förändring. På vår bourse torde wäl Lindegrens död i London och den andras befarade fallissement giöra någon skakning som icke än til fullo kan wisa sig. Jag frucktade för Arfvidsson som hade största relation med det contoiret men han är utan all fara och wäl betäckt. Awerhof och v Scheven i Hamburg gjorde honom owetande et kraftigt handtag hwaraf han sig dock föga betiente. Wahrendorff här hemma wiste sig och redo om nöden gådt på, men han har sielf giordt tete för alt.¹ Han är en af våra klokaste och försigtigaste handlande. Några af småhandlande mindre kiände, stryka wäl med i anseende til den wärkan Lindegrenernes obestånd ordsakar i Hamburg med hwilket sednare ställe desse hafwa sin största rörelse. En benämnd Forström föga kiänd har i dessa dagar begärdt cession, dess banqueroute tros stiga til $\frac{90}{m}$ rdr, men som den är frauduleuse så widt man i början kan se, har domstolen beslutit at han skal träda i häckte.² Bruckspatron Bedoire frucktas genom denna mannen blifwa aldeles ruinerad.

Baron Lilljencrantz war wid första tidningen från London mycket allarmed öfwer Arfvi[d]ssons creditiver, men är nu helt tranquil. De starka remisser som måst giöras har jagadt up kursen några påstdagar, han tror sig dock nu efwen i den delen skaffadt kraftig bot. Hennes Kongl Höghet har i dag inflyttadt i sitt nya hus och blir stallet i nästa wecka aldeles färdigt, efwen til rappning hwarmed entrepreuren enligt contractet kunnat hafwa anstånd til nästa år.³ Några mindre betydande articular hafwa tilkommit som contractet ej omförmäler, men då de befunnits oumgängelige har derom serskilt blifwit betingadt.

¹ Se s. 223. Grosshandlaren Anders Lindegren avled i London den 21 sept. 1783. Stockholms Post-Tidningar ²⁰/₁₀ 1783. Om Charles Lindegrens konkurs skrev Creutz till Gustav III den 17 okt.: ». . . la failite de Lindegren à London a rendu l'argent rare. La maison d'Arvidson a eu pour 60 mille riksd. de lettres de change protestées mais la maison de Warendorff est venu à son secours». Gustav. saml., F 511, UUB. Jfr ss. 20, 38, 63.

² Grosshandlare Nils Forsström hade bl. a. varit brukspatron J. Bedoires kommissionär i Stockholm. Han hade i denna egenskap förfarit bedrägligt, i det han belånat skuldsedlar av Bedoire till ett värde av 333 000 dr kmt. Dessa hade Bedoire för länge sedan genom Forsström betalt men hade egendomligt nog ej avfordrat denne reverserna. Vidare hade Forsström pantsatt en del aktier tillhöriga Bedoire. Han hölls tidtals under bevakning i sitt hem. Målet mot honom drog ut på tiden och avgjordes ej förrän ²⁹/₃ 1785. Rådhusrättens majoritet dömdo honom för bedrägeri till två timmars schavottering på allmän plats, 12 dagars fängelse och förlust av rätten att vidare komma på börsen. Konkursprot. (stadsnot. Wennberg) ²⁷/₁₀ 1783—²⁰/₂ 1785. Jfr s. 223.

³ Om Sofia Albertinas palats och stall se s. 214. Entreprenör var Magnus Benedictius.

Hela arbetet är giordt med fullt beskied så widt man någonsin kan se. Besigtningen skal gå för sig innan stallbetieningen inrymmes. Mera embarrent war det at få utrymme för wackten i Hennes Kongl Höghets Printsessans hus hwarpå Öfwersten Baron Pfeiff så idkeligen yrkade. Somingen befallning derom war gifwen mig wetterligen af Hans Kongl Maj:t gjorde iag någon swårighet til dess han upwiste Kongl Maj:ts til honom af-låtne nådige skrifwelse at wagt skulle wara innom huset. Iag grep då til i hast et wagnslider som ej nyttiades wid Rosenbadsgatan eller hörnet til Baron Cederströms hus som apterades til rum för soldaterna och underoffi[c]eraren samt fick för officeraren afskilja et af de rummen nedan för lilla kiökstrappan som war ärnadt at förwara koppar käril uti, men kunde umbäras. Alt blef färdigt til den stund i dag Hennes Höghet inflyttade.¹ Några små articlar äro efwen dessutom tilkomna i detta palazet, men icke af synnerlig betydenhet några torde wäl ännu yppas sedan inflyttningen är giord då de brister som kunde wara bäst yppa sig.

Grundläggningen til wagnmakarewärkstaden midt emot Kongl Stallet är börjad. En annan owäntad reparation måste iag i största hast företaga. Det wagnshus som genom Stallmästarembetets försorg under Högstsal Hans Maj:ts tid upbygdes genom entreprenade egenteligen för kröningswagnen, började på at falla ner. Då man eftersåg, war hwalfwet som går öfwer canalen som delar watn åt fateburen siunkit,² och hela muren flera famnar längs canalen nerfallen som dämde at watn började tryta, hwarförutan canalen fants igenfyld af aska och orenlighet utkastad från fateburen.³ Det blir ej annat än rifwa hela

¹ Kapten Anders Cederström ägde ett hus på tomten nr 8 enligt gamla, nr 2 enligt nya nr-ordningen i kv. Lejonet, alltså tomten väster om nuv. Arvfurstens palats. Rosenbadsgatan är ett f. ö. okänt namn på Strömgatan. Jfr s. 123. Ordet *underoffi[c]eraren* kan möjligen läsas *underofficeraren*.

² Ordet kan möjligen läsas *sunckit*.

³ Ritningarna av C. F. Adelcrantz till wagnmakarwerkstaden på västra Stallbacken, där Riksbanken nu ligger, gillades av Gustav III 19/2 1782, se Bååth 2, s. 114 f. Den omtalade kanalen var den smala grav, som återstod av sundet mellan den norra och mindre Stockholmen och den södra och större delen. Graven var nu till stor del öfverbyggd och mycket uppgrundad. Bååth, s. 305. Vagnshuset för kröningswagnen anges i Ö.Å:s skrivelse till statskontoret 6/11 1783 som »Kongl. Vagnshuset på Grefve Pers gård». Ö.Å:s kanslis registratur 1783. Det är den byggnad, som på Brolins karta 1773 betecknas med *Ar* och beskrives såsom »nyss upbygdt wagnshus af sten, står äfven till en del öfver grafven, utan hwalfwet». Bååth, s. 307. Brolins karta finnes reproducerad hos Bååth och hos Lilienberg, bil. VI. Räkenskaperna för byggandet av wagnmakarwerkstaden och reparationen av wagnshuset finnas i Slottsboken 1783, Slottsarkivet. Kungl. Fateburen låg öster om Greve Pers hus vid norra stranden av Helgeandsholmen.

muren längs efter canalen ränsa den samma och sedan på rustwirke uplägga murarne i bruk. Baron Adlercrantz har noga besedt det och funnit felet bestå deri at grund ej blifwit lagd och endast kall mur utan bruk. Detta arbete har iag icke wågat ställa under entreprenade utan wärkställes efter noga utstakadt contract under tilsyn efter beting med Directeurerne Uhr och Robsam. Herr Statssecreteraren Baron Liljencrantz¹ har lofwadt penningar dertil sedan han sedt arbetets oundwikeliga nödwändighet och at dermed på tiden ej får anstå.

Dahlkarlarne gräfwa nu alt hwad de hinna på grunden åt Rosenbadssidan, det giör wel nog trängsel då man måst igenstänga passagen derförbi, men så har dertil ingen lägligare tid kunnat passas än nu då minsta farten är. Wid Utropet är wäl ock trängsel som dock kan hielpas så snart nya Corps de gardet i Operahuset blifwer färdigt då iag täncker <låta> fram för det gamla låta föra en del af sten som nu ligger til hinder.² Huru widt det avancerar med Slagtarehusbyggnaden har Palmstedt lofwadt gifwa en liten note at här biläggas innan påstens afgång.³

Hwad som för warande stund giör mycket bekymmer är brist på watn och wäder. Wi befinna oss snart utan miöhl. Iag har måst indela hela Mölnarembetet blott til Bagerieembetes behof på det miöl til bröd för allmänheten ej må tryta. Strömqwarnarne stå i brist af watn och det blåser sällan en hel dag så starkt at wäderqwarnarne kunna gå med fart och lidande.⁴ Iag hoppas at några dagars rägn hielper oss ur denne wända. Emedlertid har iag för denne månad måst minska wigten på det fina brödet til $\frac{1}{8}$ dels lod men å det grofwa för det fattigare folket är enahanda som den warit oagtdt bagarnes påstående om minskning efwen i den delen. Rågen har intet stigit i pris neml den utlänska utan hålles ännu til 50 a 51 dr tunnan, men

¹ v. Axelson har här *Adlercrantz*, vilket måste vara felskrifning.

² *Utrop* måste här ha betydelsen »postställe» e. d. Jfr Palmstedts brev den 24/11 1783, s. 124. Den lokala betydelsen är även fullt tydlig i ett koncept till kontrakt med M. Benedictius ang. rivningsarbeten för Sofia Albertinas palats. Enl. kontraktet nedtages hela flygelen emot torget ifrån stora huset vid Fredsgatan till runda hörnet vid utropet samt vidare den delen . . .». Handl. till ritn. E. Palmstedts arkiv. Stadsarkitekternas arkiv. Ordet »utrop» har vid denna tid tydligen äv. haft betydelsen »vaktpost», jfr t. ex. det parodiska skådespelet »Messalina» (avskr. från 1760-talet av stadsmajoren Sam. Chr. Wallén i hans samling, Ericssbergs arkiv): »Utropet som en gast skrek: Karlar i gevär!» För det sista ex. har jag att tacka fil. lic. Olof Byström.

³ Denna note är ej bevarad.

⁴ *Lidande* har här den äldre betydelsen »jämmt fortskridande och relativt snabb, vinnande», se SAOB Lida 1 d).

hwetet betalas til 87 à 90 dr t. Kornet har giældt til 60 à 63 dr t. och derpå blir wärkeligen brist, hälst misswäxten derå utom lands skal warit nästan lika stor som här hemma. Blir ej annan råd får man brygga på rågmalt ty på det sädeslaget hoppas iag ingen brist yppas. Orterne draga wäl mycket härifrån, men så införwäntas ännu ansenliga förråd. Den blida wäderleken gör den nyttan at kreaturen i allmänhet ännu beta på marken som för landtmannen gör en stor lisa i anseende til den knappa tilgång på foder är at tilgå i synnerhet halm.¹ Mälaren har på 5 weckors tid dragit härifrån $\frac{45}{m}$ tunnor råg, nu wäntas wäl in än i åhr om den enwisa wind wil foga sig några och $\frac{40}{m}$ tunnor, men kommer fråsten tidigt eller hastigt öfwer oss blir iag illa til mods. Iag wil ej gierna [tänka] på at infordra pertinent underrättelse huru mycken spannemål våra handlande hafwa inne och huru mycket de ännu wänta, hwilket altid ökar farhogan och efwen priset, men sous main tror iag mig innom några dagar weta hwad som kan rächnas på och derefter taga någon arrangement med Baron Lilljencrantz och de öfrige Herrar Committerade² at residencestaden ej blir blottställd genom för starka transporter härifrån til landsorterna. Utaf alt är detta ärendet det swåraste at maniera på bästa sätt, men iag bibehåller et godt hopp och hoppet låter ingen komma på skam.

Ifrån et så gravt ämne faller iag på ett mindre betydande som är rapport at Fältwäbeln Hamlin wid Stadswagten slutadt sina dagar och at dess wigtiga embete blifwit updragit åt för detta Fältwäbeln wid Psilanderhielska Reg:tet Anders Norström. Eders Excellence har förut placeradt honom wid denne lustre corps med Corporals lön tils vidare öpning; och som han i militäriska tiensten tilbragdt 33 åhr och sedan dess tienstgiö-

¹ Med samma post erhöill Sparre ett älskvärt brev från sin politiske motståndare statssekreteraren von Carlsson, där denne skildrade den för årstiden säregna wäderleken. Det är sällsynt, skriver han, att vid denna tid höra lärkan sjunga som i april, att finna smultronblommor ute på marken och att smed all bekvämlighet med chapeau bas i hovdräkt kunna promenera kring udden vid Eders Excellences malmgård, vilket Hans Excellence Greve Creutz och jag gjorde i går eftermiddag. G. von Carlsson till C. Sparre, den 28/10 1783, Börstorpsaml. vol. 103, RA. Om von Carlssons mot Sparre insinuanta brev till Gustav III se s. 220.

² Här åsyftas de kommitterade för spannmålsbristens avhjälpande och tillsynen öwer arbetshusinrättningarna, som tillsattes före Gustav III:s resa. Kommitterade voro justitiekanslern C. A. Wachtmeister, statssekreterarna J. Liljencrantz och E. Schröderheim och underståthållare A. von Axelson, sekreterare var däv. protokollssekreteraren Mattias Rosenblad. Odhner 2, s. 260.

ring wid Stadswagten å daga lagdt synnerlig kundskap i metien, så fant iag uppå Öfwerste Wallens och Compagniechefens¹ förord intet betänckande wid at bifalla deras förslag, hälst de öfrige competente innom corpsen äro ganska liderlige försupne och opålitel[i]ge.

Pastorn wid Stora Barnhuset Hiortsberg är upförd på förslag til Tiula och Sundby församlingar i Strengnäs stift och som född på stället där dess far efwen war Pastor haft dessa församlingars nästan enhälliga kallelse.² Han har wid Barnhuset som Eders Excellence har sig wäl bekant tient beskiedeligen och som tillika fångepräst under sin tienstetid beredt några och tiugu delinquenter samt warit dem följacketige til afrättsplatsen. Han börjar nu upgifwas och wore derfore wäl om Eders Excellence täcktes fälla förord för honom hos Hans Kongl Maj:t at til nämde pastorat komma i nådig åtancka.

Herr Statssecreteraren Schröderheim har gifwit mig muntligen tilkiänna at Hans Kongl. Maj:t torde i nåder tillåta det härstädes en catolsk kyrka får upbyggas och at i sådant afseende stället dertil borde utsees samt derjemte efter Abbé Osterns begäran 2:ne begravningsplatser för catoliquer utom Staden en på Norr och en på Söder samt 3:tio ett rum at hålla gudstienst uti, så rymligit at alla härwarande catoliquer där kunde rymmas, så wida dess tancke skal wara at samla dem alla til et fårahus.³ Iag twiflar intet på at Statssecreteraren fådt Hans Maj:ts nådiga befallning at underrätta mig om detta ärendet, och i händelse deraf skulle blifwa alfwaras, har iag påtänckt hwilcka utwägar kunde gifwas. För kyrkans emplacement finner iag ej lägligare ställe än den tomten wid Ladugårdslandstorget som Bemedlingscommmission kiöpte för några åhr sedan i tanka at där upföra et nytt boställe för Chefen af Kongl Artillerie Reg:tet, men som det gamla nu är nyligen repareradt til en kåstnad af några och $\frac{40}{m}$ daler kopp:mt och derigenom i ganska godt stånd för mångfaldiga åhr och det nyas upbyggande torde på lika tid finnas mindre nödigt, moiens dertil efwen felas i anseende til de öfriga förehafwande stora byggnader, så

¹ Kapten Mattias Christian Resenhöft. För denna utnämning jfr s. 248 f.

² Magnus Hjortsberg utnämndes den 7/1, 1784 till kyrkoherde i Kjula och Sundby, Konsej- och kabinetsprot. i inrikescivilärenden 1784, RA. Jfr Hagström, 3, s. 620.

³ För frågan om inrättandet av en katolsk gudstjänstlokal hänvisas till Dagmar Anckarsvärd och där cit. litt.

kunde Bemedlingscommission få sälja nämde tomt som föga som den nu står, renderar så wida den lilla trädgården endast kan bortarrenderas.¹ Torget blefwe rätt prydt om där wid en wacker kyrka blir placerad och våra tider äro nu mera så uplyste at det ingen scandale ordsakar om en catolsk kyrka placeras i granskap med de lutherska. Till begravningsställen åter wet iag ej tienligare ställe än på Carlbergshagen där lilla kruthuset står, för Norr och på Danwiks ägor för Södermalm så wida staden ej äger något annat ställe at disponera. Ad 3:m eller rum hwaruti gudstienst kan hållas til dess kyrka blir bygd, har den stora salen på Stadshuset synnerligen behagadt Abbé Ostern. Denne är nu borthyrd til Källarmästaren² för 55 rdr specie, men dess contract expirerar den 1 nästkommande april. I den händelse Hans Kongl. Maj:t skulle befalla några upgifter i föregående ämnen är detta hwad iag i underdånighet ärnar föreslå men har trodt mig förut böra det til Eders Excellences närmare bepröfwande öfwerlemna.

Abbé Ostern förmodar at Påfwen består alla kåstnader, huru widt han kan wara accrediterad at giöra desse declarationer, känner iag intet, men yrkar högeligen at få afritning på den nämde platsen til kyrkans emplacement, på det den samma må kunna afsändas under Hans Kongl. Maj:ts wistande i Rom då han tror at Påfwen gör sina offerter at bestå alla förefallande depenser.³ Ehwad som händer anhåller iag at Eders Excellence täcktes utwärka Hans Kongl. Maj:ts nådigste befallning til min efterrättelse.

Auction på interims Packhusbyggnaden til entreprenade lyckades intet. Icke en enda gjorde anbud ehuru förslagssumman ökades med 200 rdr.⁴ Iag wil tro at förslaget blifwit af Palmstedt för knapt tilskurit och at priserna på byggnadsmaterialier, i synnerhet bielkar, efwen sedan den tiden ökats. Icke desto mindre, och ehuru det nu skal wärkställas efter räkning, hoppas iag ändå at det icke skal kåsta öfwer den projecterade summan, af den händelse at takteplet kåstar blott 10 a 12 plå-

¹ Tomten vid Ladugårdslandstorg var nr 82, 83 kv. Krejaren i hörnet av torget och Seved Båts gata (Nybrogatan) (Inkvarteringskommissionens prot. och registratur 1780, fol. 91. Inkvarteringskommissionens arkiv). Det gamla bostället låg i kv. Edelman större, nr 116, 117, resp. 1, 2 enl. gamla och nya nr-ordn., i hörnet av Riddar- och Styrmansgatorna. (Handl. ang. artilleriöversteboställena. Inkvarteringskommissionens arkiv.) Jfr Ahnlund, s. 226.

² D. v. s. J. G. Bleumortier, se s. 35.

³ Påve var då Pius VI.

⁴ Se ss. 127, 218.

tar in alles. Händelsen är den at en holländare hade i stället för barlast intagit taktegel NB oglaseradt, som är en förbuden wara til införsel. At utföra takteget hade giordt honom för mycken kâstnad, han war således ganska nögd at abandonnera det¹ samma, som det heter i tullstyl, då iag genast mälte mig för Kongl. Maj:ts och Cronans rächning at emottaga det samma och bestå utläsningeskâstnaden som redan skiedt.

En beursassemblée har warit som slog illa ut, efter wanligheten med den första.² De påföljande hoppas iag lyckas bättre. Twänne gånger opera, twänne gånger franskt spectacle, en luftspringare, assemblée, Ericsbergs spectacle en a 2 g. i weckan gör wäl tilfyllest at roa allmänheten.³ Cour tyckes blifwa hwar 3:die eller 4:de wecka och äro dagarne dertil icke ännu fixerade.

Til [!] N:r 5 af Tryckfriheten den wälsignade är redan utkommit. Auctor är sig lik, satiriserar, smädar alt hwad skier och intet skier.⁴ Hittils har han ändå warit mycket försigtig. Skulle han för mycket rita ut hoppas iag Justitiaecancellairen lemnar sitt embetes biträde til dess styrsel.

Under det iag skrifwer kommer Abbé Ostern med et project at få Brunckeberg til byggnadsplats för dess kyrka så som närmare belägit än den ofwan omtalte. Han måste wänta sig stora penningetilgångar om han på kort tid wil aptera Brunckeberg til byggningsplats hwilken operation han anser helt lätt.

Magistraten hade genast glömt bort den gifne föreskriften rörande tomtörens beräkande iag kom dock öfwer misstaget och det blef rättadt.⁵

Ännu kunna alla utarbeten fortsättias å byggnader och i trädgårdar, så at det fattigare folcket blifwa sysselsatta. När wintren sätter [in] få wi först rätta kiänningen af tiggare och nödlidande. Wårt Arbetshus kommer då wäl til pass.⁶ Där finnes redan en tilräckelig provision af rudimaterier til folkets sysselsättande.

Iag ärnade afsända detta med sista påst, men kom för sent

¹ t ändrat från n.

² Räkenskaper öfwer börsassemblerne i vol. Handl. rör. assembléer i börshuset 1780—1800, Börskommittéens arkiv. Till assemblén den 12 okt. 1783 hade endast sålts 111 st. biljetter. Jfr s. 220.

³ Carl Stenborg använde vid denna tid en sal på Eriksbergs wärdshus som teater, se Flodmark, s. 118 ff., 157 ff.

⁴ Major Per af Lund. Justitiekansler var C. A. Wachtmeister.

⁵ Se s. 21.

⁶ Södra frivilliga arbetshuset öppnades den 20 apr. 1773, se Müller, ss. 87, 313. Jfr s. 148.

det afgår i dag d 4 nov: I söndags war beurseassemblee som bar sig skäligen.¹ Folket börjar nu samlas til staden, men iag tror intet at våra assembleer bär sig synnerligen denna winter i anseende til Hans Kongl. Maj:ts frånwaro.

Iag önskar Eders Excellence af uprigtigaste hierta alt godt fullkomlig hälsa och en snar återkomst samt anhåller til slut som i början at ofta få goda tidningar om vår Konungs och Herres wälmåga. Herren uppehålle och beware Sin Smorde!

A. von Axelson

Stockholm d. 30 nov. [1783].

Brefwet från Verona af den 28 octob: har iag riktigt bekommit och gläder mig af innersta hierta at resan gådt så i alla delar lyckeligen, och at Eders Excellence med god hälsa framhunnit til första stället, iag hoppas med Guds hielp at så skier framgient och åter resan lika lyckeligen fullbordas. Wi hade af samma dag och efwen d 29 octob de glada tidningar at Hans Maj:t anländt til nämde ställe i hög wälmågo. Herren uppehålle och beware Sin Smorde! Vår längtan til dess snara återkomst kan ej beskrifwas, men wäl af Eders Excellence kiännas, som vid dylike tilfällen warit här närwarande. Här i residencet är alt tranquil, sakerna gå i sin jämna gång och hwar ock en gör sitt bästa at upfylla sina åliggande skyldigheter. Många stunder har iag intet lediga, men är glad at hälsan tils dato warit god. Iag hoppas at Eders Excellence wid hemkomsten skal finna at alt går i samma skick som wid dess bortresa och de etablerade principer fölgde.

Plågan at få mala räcker ännu. Wi ha wäl fådt rägn att strömqwarnarne började röra sig, men några dagars jämn winter gör den[na] hielp otillräckelig om ej mera wäta nedkommer, blir efwen wädeligt för den starka rågrådden som ej blef underfrusen innan snön föll derpå. Taxorne på bröd och kiött samt dricka har iag faststält för nästa månad. Den sista eller drickat slog illa ut, ty kornet giäller 63 a 66 dr tunnan och är derå wärkelig brist som icke kan afhielpas fullt ut. Kiöttaxan för 6 månader är enahanda med förledit år och brödtaxan lika med denna månadens hwarom iag i mitt förra berättade. I Stockho[ll]m hoppas iag ingen brist på föda existerar. Wi wänta ännu något korn in i år och efwen råg som ännu håller sig til

¹ Till assemblén den 2 nov. såldes 230 biljetter.

51 högst 53 dr t hwilket pris ej kan säjas wara öfwerdrifwit. Till wahren och första öppet watn äro starka införskrifningar giorde. Det är en lycka at Österrikiske Nederl[ä]nderne fådt så ymnog skiörd at hålländarne kunna derifrån få sina provisio-
ner och således icke ligga oss i wägen på våra afhämtnings-
ställen. Hade alla stapelstäder så upfyllt sin skyldighet som
Stockholm det giorde, borde man icke heller i provincierne
fruckta hungersnöd, men efter de rapporter hittils inlupit haf-
wa de warit nog efterlåtne, således torde det mästa få tagas
från Stockholm. Hit är sedan medlet af augusti ankommit circa
 $\frac{280}{m}$ tunnor af alla slag. Giötheborg har ock hämtadt $\frac{154}{m}$.

Wid et besök iag förleden tisdag giorde på Arbetshuset, som
nu kommer wäl til motto, fant iag alt i god ordning och at in-
rättningen bär sig rett wäl.¹ Af sådan anledning och då den
endast viserar på de fattiges bergning som ej finna arbete un-
der wintertiden, men daglönen wid warande dyrhet för dem be-
fants nog knapp, wågade iag med directions bifall öka arbets-
lön til 3 ./ strängen på den gröfre linne spånaden och 2 ./ på
bomulsgarnet samt ull spånaden. Då medelst denne tillökning
arbetslön likafult är under hwad fabriqueurerne betala, hafwa
desse ingen orsak at klaga at dem för när skiedt, eller borttager
deras arbetare. Iag hoppas at detta winner Eders Excellences
approbation. Af tältduk har iag fådt sälja 7500 al:r så at den
ej ligger Arbetshuset til last och har hopp at få afsättning til
Kongl Krigscollegium på 2000 par echarvader som dels äro fär-
dige och dels i arbete.²

Förleden onsdag hölts borgmästarewahlet ganska ordente-
ligen utan någon slags föregången beredning eller minsta wäckt
disput wid sielfwa wahlet, ej heller det til electorer.³ Borgmä-
staren Eckerman erhöft alla 50 rösterna och således 1:o loco,
Borgmästaren Risberg 2:o med 37 röster och 3:o loco Rådman
Ahlgren med 31 röster. I öfrigit fick Rådman Ström 22, Råd-
man Flodin 7, Rådman Liedberg Reimers och Dreijer en hwar-

¹ De äldsta handlingarna från Södra frivilliga arbetshuset äro förstörda, se Müller, s. 314. Den bevarade protokollserien börjar först 1797. Jfr s. 148.

² *Escharivader* (eschavader, charivader) voro damasker, som gingo upp på halva låret och som 1779 ersatte de hittills använda stövletterna. De voro i. a. blå eller vita och enl. Beklädningsstaten för livgardet 1779 (Intdep., Krigskoll. arkiv, KrA) »stickade eller wävda av ull och filtade». Jfr Leijonhufvud, 1, s. 67. Enl. Summarisk räkning över rörelsen vid Stockholms frivilliga arbetshus 1795—96, tr. i Sthlm 1796, hade där tillverkats »200 par echarivader, vidstickade med fötter». Jfr s. 241.

³ Se s. 229.

dera. De sist nämde 3:ne woro icke sökande, kunde det icke heller emot författningarne, men blefwo af enfaldighet och wälmening af deras wänner nämde som straxt blef upptäckt. Som iag som sagt är, på intet sätt blandade mig i wahlet, war iag efteråt ändå curieux at weta af hwad grund Ström blef utesluten och Rådman Ahlgren owäntad tog företrädet och fådt den uplysning at exclusion war ärnad Risberg men drabbade Ström och at Notarien Ahlgren son åt Rådman trägit solliciterat för dess fader.

Förslaget afgår med den courier Hans Excellence Grefwe Creutz nu afsänder. Eders Excellence som bäst kiänner at Justitiaecollegium wid årets slut blir aldeles hufwudlöst,¹ täckes wäl förhielpa at Hans Kongl. Maj:ts nådigste utnämmande snart kommer. Wärket är af stadens angelägnaste och icke i den besta ordning. Järnwågen har måst utwidgas med förloradt staquet²; wårt inventarium blir i åhr emillan 20 a $\frac{30}{m}$ skieppund starkare än de förra åhren. En suite af Lindegrenernes obestånd, som iag dock hoppas nästa åhr blir afhulpit. Wi hafwa efwen haft mycken frucktan at förlora sillfångsten som skulle blifwit en för riket känbar förlust, denna farhogan börjar Gud skie lof nu förswinna efter sista påstens ankomst från Giötheborg. Här disputeras mycket om trankokerierne bortjagat sillen eller intet; många påstå at det nu ögonskienligen skal wisat sig at sillen skydt de stränder och ställen de äro anlagde. Iag wågar ej ytra mig deröfwer. Saken är af yttersta wigt och lærer Hans Kongl Maj:t nog taga de säkraste mått at sanningen och wissheten blir utrönt. At förlora circa $\frac{300}{000}$ tunnor sill wore för kiänbart.

Med förra påsten wet iag at Architecten Palmstedt lemnadt utförlig berättelse huruwidt, sedan Eders Excellences afresa, är avanceradt med Slagtarehusbyggnaden och det mera, hwarföre iag derom intet omnämner.³ Med provisionelle Packhusbyggnaden börjades i förra weckan. Iag har upskutit dermed så lenge rörelsen i Packhuset warit som starkast, at ej hinder deri måtte upstå. För detta åhr ser wäl ut med tullinkomsterna.

Iag måste förleden fredags å nyo scrupensa Embets och

¹ På grund av justitieborgmästare C. F. Sebaldts avgång, jfr s. 229.

² *Förlorat* har här betydelsen »provisoriskt», se SAOB *Förlora* 12).

³ Se s. 124.

Byggningscollegium för utfärdade extracta protocolli öfwer förhöjde tomtöron, och det rätt alfvarsamt.¹ Eders Excellence har äskadt af bemelte collegio et project til en förhögd tomtöre berächning öfwer de ofrie tomter i Stockholms stad enligt upgifne grunder til pröfning och granskning af E: E och Magistraten så snart detta arbete hunne fullbordas, men icke at per resolutionem] til parter extradera hwad icke annorlunda än som et betänckande kan ansees, til dess saken blir sluteligen afgjord på wederbörligit ställe. Denna procedure af collegio eller dess Notarie Stenhammar, ty collegium påstår detta skiedt utom all dess kundskap, har wäckt inquietude hos dem det rörer, som i förtid är onödigt men iag har tilsagdt at de utfärdade expeditioner skola åter intagas och hädanefter inga dylika utfärdas. Förleden onsdag eller d 26 sistl:ne förmärktes i wacktmästarens wid Operahuset, neml det nya, derunder belagne kiök rök och os som gaf honom anledning, då den dagen icke warit eld i dess kiöksspis, at efterse hwadan det kunde härröra.² Wid öppnandet af nedra foijern befants rummet upfyldt af rök ehuru icke på 2:ne dagar eldadt och at elden brutit genom spisäriln och trängt sig neder i bielklaget och der efter utseende flere dagar brunnit. På stället har iag sedt at bielkar och wäxlar gådt för långt under eldstaden och icke haft den distance, som byggningsreglementet föreskrifwer, detta förseendet wil åter tilskrifwas wärkgesällen Thun som där skal fådt tilstånd at wisa prof af sin wettenskap at upföra rökfria spisar, men wid wärkställandet förgiätit remarquera at spisen medelst tilkomne små hwalf til rökens afförande, fådt et längre utsprång än ritningen utstakadt och dymedelst kommit at sträckas öfwer bielkarne.³ Uhr och Robsahm få wäl liquidera hwilken af dem skal fastna för laget. Emedlertid har Hans Excellence Grefwe Carl Fersen med alt skiähl requireradt besigtning å alla eldstäder och undersökning om deras grunder i hela nya Operahuset, hwilket skal wärkställas så snart Baron Adlercrantz, som om denna

¹ »Scrupensandet» skedde i magistraten den 28 nov. Underståhållaren och magistraten funno, att ämbets- och byggningskollegium i sin åtgärd gått »vidare än med Överståhållarens skrivelse av den 17 september rätteligen var att förenas. von Axelson begagnade även tillfället att hugga på Forsberg, som i egenkap av ämbets- och byggningsborgmästare var ordförande i kollegiet. De utfärdade expeditionerna skulle återtagas och finnas ej i kollegiets registratur. Ekonomiprot. (sekr.) ^{28/11} 1783, Ämbets- och Byggningskoll. prot. ^{28/11}, ^{21/10} 1783 (registraturet) ^{19/12} (registraturet). Memorial till magistraten från kollegiet rör. förhöjning av tomtöron avgavs den ^{22/8}, ^{27/7}, och ^{18/8} 1784, Ämb.- och byggn.-koll. registratur 1784.

² Jfr s. 230.

³ Om Johan Thun se Alm, s. 102.

händelse blifwit averterad, hinner inkomma. Då denna förargelse skulle hända, war det ändå wäl, at den ej tildrog sig på en operadag, då räddhogan kunnat ordsaka olyckor och dessutan at bristerna blifwit upptäckte innan skadan kunnat blifwa wida mer betydande. Nu är den ej större än wederbörande som den wållat kunna och böra den ersättia. Som så wäl Hans Kongl. Höghet Hertig Carl som Hans Excellence Grefwe Fersen hos Hans Kongl Maj:t om denna händelse afgifwa underdånige berättelser, har iag trodt min wara öfwerflödig til dess undersökningen för sig gådt, hwilket iag anhåller Eders Excellence täcktes anmäla, i fall den skulle som uteblifwen remarqueras.

Major Lund smädar beständigt i sina blader och winner mycken afsättning i orterne, där de efwen med begiärlighet skola läsas. Här i staden är man så wan wid otidigheter at föga reflexion göres derå. Iag är dock säker at de icke undfalla wederbörandes upmärksamhet. Mine enfaldiga tanckar har iag dem meddelat.

En sorte elaka koppor hafwa borttryckt en mängd med barn och fortfara ännu. Gud ware lof at Hans Kongl Höghet Cron-Printsen gådt dem igenom, som skiedde i en wälsignad stund.

Wi hafwa redan haft 4 assembleer, de synas ej wilja bära sig hwarje söndag hwarföre iag ärnar försöka med hwarannan. På de 4 är en ballance eller förlust af 37 rdr 2 shl 4 r. I dag är den 5:te.¹

Entrepreneuren[!] af Musicaliska lätteriet äro angifne af en wid namn Brehmer at wid dragningarne hafwa brukadt några små kånster som stöta på philouterie.² Han har åtagit sig leda det i bewis och lærer actionen i dess[.] dagar börjas. Det giäller då Zethelius och Widman. Kongl Commercecollegium har äskadt uplysning öfwer grunderne til Öfwerståthållareembetet kundgiörelse af år 1780 som förbiuder krögare at sälja distilleradt bränwin. Den första af lika innehåll utfärdades 1776 hwaröfwer de aldrig beswäradt sig. Iag hoppas förklaringen skal blifwa nöjacketig.³

Benedictius har efwen upfyllt sitt contract angående gatuläggningen wid Hennes Kongl Höghets Printsessans stall. Då

¹ Se s. 17.

² Jfr s. 232.

³ Kommerskollegii skrivelse av den 6/11 1783 i Utg. konc. 1783: 2, Kommerskollegii arkiv, RA. Ö.Å:s förklaring finnes ej i Ö.Å:s kanslis registratur 1783, originalet är ej heller bevarat i Skrivelser från Överståthållaren 1740—1802. Kommerskollegii arkiv, RA.

iag i går emottog halfwa summan som Hans Excellence Grefwe Fersen borde bestå för sitt emotstötande gatustycke, bad han mig måla dess oändelige hälsning och at han gläder sig höra det Eders Excellence mår wäl samt äger god hälsa. Hans Excellence Fersen med dess härwarande familie må efwen wäl.¹

Just nu då iag skrifwer dessa rader, rägnar det som säkerligen gier oss qwarnwattn. När det seer swårast ut kommer alltid hielpen. Wåra utewarande skiapp at inhämta spannemål kommer ock detta wäl til pass.

Ambassadeuren har redan gifwit 2:ne stora måltider. Han så wäl som dess doter tycka mycket om våra assembleer.²

Abbé Ostern gör mig täta visiter och yrkar på upfyllandet af dess petitioner. Iag gör ej vidare dertil än mitt sista bref innehåller, til dess Hans Kongl Maj:ts nådigste befallning ankommer, då alt skal blifwa wärkstält. Iag för min del finner ingen obillighet i hwad han begär. Som Benedictii entreprenadscontract om renhållningen innom Staden med nästa höst går til ända och han för ingen del synes hogad at dermed lengre fortfara, ärnar iag med första börja beredningen medelst wederbörandes hörande, til nya anstalter i detta ämne. Har Eders Excellence något i sinne om denna saken, anhåller iag tidigt derom få del.³

Stadens publike byggnaders arbetsförslag samt gatuläggning, äro inkomne och stiga til 6705 rdr 18 shl.⁴ Iag har icke ännu haft tilfelle at granska dem.

Intet af wärde är eljest förefallit, små saker och sqwaller acktar iag ej nödigt at orda om, utan önskar Eders Excellence beständig hälsa och wälmågo samt anhåller om så täta tidningar som möjeligit är at Konungen wäl går å hwars dyra person hela vår wälfärd hwilar.

A. von Axelson

¹ Här åsyftas säkerligen Fredrik Axel von Fersen. Stallet låg vid Stallgatan, där Grand Hotell Royal nu ligger. Tomten mitt emot på andra sidan Stallgatan ägdes av F. A. von Fersen. Dennes äldre bror, greve Carl von Fersen, ägde även en tomt på Blasieholmen, nämligen den tomt vid Blasieholmstorg, där Utrikesministerhotellet nu ligger.

² Här åsyftas franske ambassadören markis de Pons och hans dotter marquise du Pons de la Motte, se Anckarsvärd, s. 54.

³ Ang. renhållningen se s. 298 f.

⁴ Se Ö.Å:s kanslis registratur den 8/1 1784.

Stockholm d. 5 dec. 1783.

I dag afgår til Hans Kongl Maj:t rapporten om händelsen wid Operahuset och hwad som blifwit tilgiordt at mot dylika för framtiden blifwa försäkrad. Förloppet är wärkeligen til alla delar sådant som rapporten innehåller. Baron Adlercrantz är comme de raison ganska ledsen öfwer denna händelse och förklarar Uhr och Robsam aldeles oskyldige som iag ock wärkeligen tro de äro.

Kåpporna grassera än nu och rycka bort många barn.¹ De hafwa ock inkommit i dessa dagar på Politicollegii Barnhus och angripit 38 barn. Af dem hafwa fem fådt fläckfeber en deraf död på 3:die dygnet och om de öfriga 4 föga hopp. Dessa lät iag straxt skilja från de öfrige barnen och efwen dem som kopporne smittadt hålles nu i serskilte rum. Så snart man kan wara säker at de nu warande friska ej blifwit smittade ärnar iag låta ympa dem hwartil Generaldirecteuren Acrell styrkt och Herrar Seraphinerne jemwäl gilladt. Nästan öfwer alt i staden skier koppypmning och den lyckas wäl. På landet grassera kopporne efwen swärliga.

För några dagar sedan ankom bref från Herrar Seraphiner-riddarne at de funnit sig föränlätne genom extracta protocoll antyda Inspectorerne på barnhusen at icke emottaga några barn innan deras bifall dertil blifwit lemnadt. Iag tog seden sådan iag fan honom för mig och trodde mig gå så mycket säkrare den wägen, som Hans Excellence Beckfris kort förut sielf begärdt af mig et barns intagande på Stora Barnhuset hwilket ock straxt wärkstältes, utan at han då lät förmerka det minsta missnöje däröfwer at barn under Deras Excellencers frånwaro utan föregången anmälan blifwit intagne. Enär iag i går hade den äran tala med Hans Excellence kunde iag ej undgå at marquera min surprise öfwer detta mindre wänliga steg at adressera sig til betieningen wid werket, utan at förut nämna mig et ord derom. Swaret blef at då Deras Excellencer icke på 10 år blifwit lydde hade de funnit sig föränlätne at taga detta steg. Skättet är wäl icke endast rigtadt åt mig. Hwad iag kan försäkra är at få barn, sedan Eders Excellences bortresa, blifwit af mig aldrig utan yttersta nödfall til barnhusen remitterade.

¹ Jfr s. 235.

Nu har iag efwen i dag fådt weta at Frimurarebarnhuset fådt löfte at transportera et wist antal barn til Stora Barnhuset. Dessa äro dock icke nu i den förlägenhet som dem på gatan uptagas och utan all wård. Vacante numrer äro på Barnhuset neml det stora 26 men på sagde sätt blifwa de snart upfylde då wår förlägenhet lengre fram på wintren blir desto större. Iag skal med första skicka Eders Excellence en afskrift af Seraphinernes bref til den usage Eders Excellence nyttigast pröfwar.¹ Mig synes at i de tryckande tider nu wärkeligen äro, böra alla räcka hwarandra hand at underhielpa och ej lägga hinder i wägen. Med Hans Excellence Scheffer som är på landet har iag än icke haft tilfälle at tala om den ofwannämde billet doux.

Spannemål kommer än dageligen utifrån in och wäntas ännu många skiepp. Med Guds hielp hoppas iag at tilgången på säd i det närmaste skal blifwa tilräckelig med de utwägar hos Hans Kongl Maj:t i underdånighet blifwit föreslagne.

Alt här är Gud ware lof tyst och stilla.

Den i mit sista omnämde Brehmer som angifwit Musicaliske lotteri Direction för underslef vid lotteriets dragningar har tagit flyckten och blifwit eftertrumlad.²

Stölder på landet äro något i tiltagande i staden ej mera än wanligt. Iag önskar af hiertat at Eders Excellences hälsa må wara beständig och anhåller om goda tidningar i det ämne som oss alla gemensamt så ömt rörer.

A. von Axelson

Stockholm d. 9 dec. 1783.

Med de sista påsterne har iag icke haft någon tidning ifrån Eders Excellence hoppas ändå at Eders Excellence har hälsan och mår wäl. Här hos oss är alt lugnt och stilla i allmänhet. Stölder hafwa något tiltagit nu efwen här i Stockholm men wid denna årstiden äro de wäl icke owanliga.

Affairen som passeradt emillan General Sprengtporten och Major Lund wet iag Sivers omständeligen berättadt.³ Denna

¹ En avskrift av serafimerriddarnas skrivelse till överståthållaren den 28/11 1783 (Överstyrelsen över hospitalen och barnhusen. Registratur 1783, RA) medföljde von Axelsons brev till Carl Sparre av den 9 dec. 1783. Ingår även i von Sivers' brev till Sparre 9/12 1783 se s. 234. Om tvisten mellan serafimerriddarna och von Axelson se s. 317.

² Jfr s. 233.

³ Se s. 236.

händelsen war iag så mycket nögdare med, som det wille påstås at de begge woro i någon relation med hwarandra, hwilket iag bestridt icke på twänne åhr existeradt, iag lät icke desto mindre öka upmärksamheten på dem begge och det är nu bewist at de hata hwarandra af siäl och hierta. Det är besynnerligt at dessa begge råkad i uppenbart krig. Den förstnämdes hälsa måste wara märkeligen förbättrad, efter han nu alla förmiddagar kan gå och åka samt ännu bor qwar på Diurgården. Om Majestätet talar han nu mera med all wördnad och håller sig endast til de kringstående. Några nya ideer måste roulera i dess hierna som wäl snart wisa sig. Iag har dock för honom ingen inquietude.

I mit sista nämde iag om et ankommet bref från Herrar Zeraphinerriddare, rörande förhållandet med barns intagande på Barnhusen. Iag skickar här jemt en afskrift deraf.¹ Eders Excellence ser deraf hurudan disposition är. Uppå Eders Excellences skrifwelse af d 15 martii 1774 hwars innehåll Eders Excellence säkerligen rappelerar sig så som förnämligast derpå syftande at Deras Excellencer Zeraphinerriddare wille yttra sig huru widt deras öfwerinseende sträckte sig, och hwarutinnan egenteligen Öfwerståhållarens och Collegiernes åtgärd skulle tädanefter bestå, har aldrig något swar i denna stund ankommit. Emedlertid har Eders Excellence procederat efter förra wanligheten hwad barns intagande angår och den esprit som 1776 reglemente innehåller. Detta har iag efwen följt och at iag icke surchargeradt Barnhuset, bewisar aldrabäst at ännu för 14 dagar sedan woro på det stora 26 vacante numrer dem iag welat spara tils nöden som mäst tränges på hwilcket infaller i wärmå[na]derne mars, april och maii. Eders Excellence pröfwar bäst sielf om någon ändring i hwad förmält är hos Hans Kongl Maj:t bör sökas eller ej. Iag skal wäl biuda til at bärga mig så godt iag kan.

Kongl Commercecollegium gör mycken recherche angående rasp och spinhusafgiften för comedien lindansare etc. för den förflutne och warande tid. Iag har gifwit et swar som iag trodde skulle wara nöjaktigt, men då nya remonstrationer inkommit skal det nästa blifwa något salt blandadt.²

Kongl Kammarcollegium och Statscontoiret ha³ äskadt en

¹ Denna bilaga avtryckes ej, då den ingår i von Sivers' brev av d. 9/12 1783, s. 234.

² Utg. konc. 3/11, 22/11 1783, Kommerskollegii arkiv, RA. Ö.Å:s kanslis registratur 20/11, 22/12 1783. Jfr s. 241 f.

³ Ha ändrat från har.

stor reparation å magazins husen så å Skiepscholmen som Ladugårdslandet och at förslager å kåstnaden deröfwer borde insändas, men tillika begärdt weta hwad hinder kunnat i wägen ligga at icke desse reparationer å sistnämde eller Ladugårdslands magazinerne som redan åhr 1781 blifwit begärdte, gådt i wärkställighet. Ingen kiänner bättre hindren än Kongl Statscontoiret. Då summan stigit til in emot 7000 rdr och Kongl Statscontoiret ständigt knappar af det som tål anstånd har Eders Excellence icke agtat nödigt mäla detta som förr än nu ej pericliteradt. En besigtning är giord, men som iag icke är til fullo deraf uplyst om hwad oumgängeliggast kan wara, ärnar iag i morgon hålla den andra sielf och derefter lemna fullständigt besked.¹

Ännu ha wi öppet watn och spannemåls fartyg anlända dageligen som är en wälsignad sak. Committerade giöra ock all sin flit at de nödstälte i landsorterne blifwa undsatta och at pri-serne af den i landet befinteliga spannemålen icke blifwa för högt updrifna. Wi hoppas i alt det bästa.

De 2:ne sista assembleerne hafwa ersatt förlusterne å de för-ra och efwen gifwit några rdrs avance.

Med nästa påst hoppas iag få swar på mit första bref och förmodar at de alla riktigt framkomma.

A. von Axelson

Stockholm d. 19 dec. 1783.

Ett sådant bref som afskriften wisar är nyligen ankommit från Deras Excellencer Herrar Zeraphinerriddare. Hwad som nu väckt denna upmärksamhet öfwer Därhusets släta belägenhet, hwarom så ofta blifwit talt, men mojen til förbättring felat, skal iag wid Eders Excellence[s] hemkomst munteligen förklara, åtminstone hwad iag gissar. Motiverne må nu wara af hwad natur som hälst, blir altid saken god och efwen högst angelägen at den med alfwar angripes hälst Deras Excellencer lofwa för deras del på alt möjeligit sätt bidra til ändamålets wärkstel-

¹ Enligt kammarkollegiets och statskontorets skrivelse av den ³/₁₁ 1783 (Koncepter 1783: 3, Statskontorets arkiv, RA) voro reparationer nödvändiga på »båge de på Skeppsholmen belägne äldre kronomagasinshusen såsom även på väggarna av det s. k. gamla eller mindre huset samt panelningen omkring takstoderna på översta spannmålsvinden och de 2:ne vid bemålte magasinhus varande lastbryggor». I dessa byggnader ingår nuv. Arméns Intendenturförråd i Stockholm. Av det komplex, som nu utgör kronobageriet vid Sibyllegatan skulle repareras »större kronomagasinshuset och lilla bageriet» (Extr. Prot. ⁴/₃ 1784, Statskontorets konc. 1784, RA). Reparationen utfördes av Uhr och Robsahm. Ö.Å:s kanslis registratur ¹³/₁₂ 1783. Räkenskaperna i Slottsboken 1784, Slottsarkivet.

lande. Hospitalsfonden torde ej wara tilräckelig, angripes eller medtages husfattiggassans för mycket, har det sin stora olägenhet.

För några åhr sedan lät Eders Excellence författa en designation öfwer Dannviks hospitalet och efwen ritning til et nytt Dårhus jemte förslag til kåstnaden wid dess upförande. Denna charta och ritning med dess förslag har iag framtagit och finnes kåstnadssumman stigit til 9250 rdr 16 shl specie. Materialierne hafwa sedermera icke fallit men wäl stigit i pris. Icke desto mindre torde genom entreprenade summan blifwa lindrigare, oagtat nu i Stockholm flere stora byggnader förehafwas. Iag menar den omnämde ritningen war giord af Palmstedt efter de dårhusbyggnader han utrikes sedt fastän Kiönigh bar fram den samma. Icke desto mindre och då Eders Excellence icke gierna kan minas hurudan den är, skal iag med första öfwersända en miniature en liten copia deraf på det Eders Excellence som nu har tilfelle at til efwentyrs se de bästa af sådane slags inrättningar, kan derefter giöra de correctioner som nödige pröfwas och sedan öfwerlemna den samma til Hans Kongl Maj:ts nådigste fastställande. Då frågan war om et nytt curhus wid Danwiken blef af Politiecollegio Eders Excellence upgifwit Öfwerdirecteuren och Färgaren Hardts hus såsom å Dannviks jord och hospitalet nära belägit. Efter den derwid bifogade beskrifningen föll det mig in at detta hus kunde apteras både til dår- och curhus, men sedan iag å stället jemte Herr Generaldirecteuren Acrell besedt det samma, fant iag belägenheten nedan före och wid foten af et högt berg aldeles otienlig och hela huset i anseende til grund, murar bielkar och det öfriga odugeligit, at iag således måste gå ifrån hela den idéen. Emplacement blir ofelbart den bästa där det gamla dårhuset står på sätt ritningen skal utwisa. Ett mera eloigneradt ställe ordsakar mera kåstnad om serskilt hushåldning skal inrättas för dårhushusionen hwilka nu betienas ur fattighuskiöket. Iag nämner om detta ämnet en general denna gången på det Eders Excellence må hafwa tilfalle at täncka derpå til dess omnämde planer och ritningar komma, hwarmed ej skal dröja.¹

Wi hafwa redan fådt hit fast de flästa än ligga wid Dalarön 24 skiepp lastade med sill och fångsten å stället wisar sig i åhr blifwa ganska betydande. Detta är en wälsignad sak, ty wi hafwa lefwat i största frugtan at aldeles förlora den samma.

¹ Om Danwiken se s. 313 ff.

Nu börjar det på at lita til Arbetshuset så at antalet stiger redan til millan 8 a 900 och ökas dageligen. Med rudimaterier är det tilsräckeligen försedt. Förut har iag inberättadt at tältduken blifwit afsatt emot contant betalning, iag har ock fådt löfte genom Kongl Krigscollegium at blifwa af med echarvarne så snart något partie hinner förfärdigas.

Tilförslen hit är temmeligen skiäligen ifrån landet af ätande wahror fast ej spannenfjål, men deraf ankomma ännu dageligen lastade skiepp. Iag tycker mig alt mer och mer blifwa säker at ingen brist på föda i Stockholm kan existera. Gud gifwe man kunde äga samma wisshet om provincerne. Alt hwad möjeligen låter sig giöra, blir wärkstält och hoppas iag det bästa.

Ingen ting märkeligit härifrån at berätta. Alt är lugnt och stilla. Mina bref hoppas iag riktigt framkomma och börjar nu snart wänta swar på de första. Gud uppehålle Konungen och dem som omgifwa Honom.

A. von Axelson

Bilaga:

Högwelborne etc. etc.¹ Af allmänna tidningar och andra underrättelser hafwa wi inhämtadt, at den gamla byggnad wid Danwiken, som nyttias til dårhus, skal wara ganska trång och inskränckt, alldeles otienlig til sitt ändamål, och i öfrigit efwen mycket bofellig. Och som de där inneslutne uslingar och dårar, redan beklagenswärde af sin wettlöshet, äro det än mera, då de uti trängsel och et ohyggeligit näste tillika fara illa, och sakna den beqwämlighet, ömare wård och skiötsel, som deras olyckliga tilstånd förtienar och menskligheten kräfwer; Så kunna wi ej undgå, at härmed lemna til Herr Barons Ricksrådets, etc öma öfwerwägende hwad medel och utwägar måge påfinnas til en bättre, rymligare och tienligare dårhusinrättning, hwarom wi förwänta Tit mogna råd och tanckar då wi sedan icke wilja underlåta at til en sådan inrättnings skyndesamma wärkstälighet, efwen för vår del på alt möjeligit sätt bidra. Wi befalla etc

Carl Fr Scheffer

Jochim Beckfriis

¹ Jfr Registratur ²/₁₂ 1783, Överstyrelsen över hospitalen och barnhusen, RA. Avskriften gjord av v. Axelson.

Stockholm d. 23 dec. 1783.

Under återopande af mitt sista under d 19 i denna månad får iag nu öfwersända til Eders Excellence en tagen copia af den ritning til et nytt dårhus på Dannviken som Eders Excellence för detta låtit författa jemte et nytt kåstnadsförslag efter nu warande priser.¹ Differencen i det senare är dock ej större än 480 rdr specie. Nog kunde med denna saken hafwas anstånd til dess Eders Excellence hem kommer, då den så lenge i brist af utvägar til nödige medel måst hwila, men då Deras Excellencer derpå yrkadt och förmodeligen har tilgång til de erforderlige summor, har iag trodt den samma icke genom Öfwerståthållareembetets förwällande bör afstadna. Utom dess täncker iag det skal roa Eders Excellence at jemföra denna ritning med dylike inrättningar å utrikes orter, om til efwentyrs någon lempeligare gifwes som i execution ej medförde för mycken kåstnad. Finner åter Eders Excellence denne quæstionis, wara til ändamålet och lokalen den lempeligaste, kunde den presenteras til Hans Kongl Maj:ts nådigste approbation och derefter återsändas på det tiden i så motto til förestående beredning må winnas. Om Eders Excellence widtager det st[ä]llet där det gamla dårhuset står, är derwid den förmån at grunden blir helt och hållit på berg så at den nya dårhusbyggnaden kunde til hälften upföras och dårarne där inrymmas innan det gamla behöfde at rifwas. Deremot är trågården som warit i fråga til byggningsställe nog lågländ och sumpig och kunde aldrig utan kåstsam pålning med rustwärke gifwa säker grund. Stället [är] och mera instängdt och lemnar ej den sunda luft som det förra. Iag har wist Benedictius ritningen och frågadt honom hwad han ungefärligen tror en sådan byggnad skulle kåsta, då han förmente den skulle kunna komma at stå millan 20 a högst 25 000 plåtar och således et wackert afslag emot förslaget. Närmare torde än kunna jämkas om det blir alfwarat af, hälst Dannwikens egna skogar kunde prestera bielkar och sparrar. Mig synes som skulle denna saken få framgång som efwen blir et talande monument och waragtigt witne för vår milda Konungs regering och nu warande Stockholms stads styresmans activitet som sträckt sig til alla grenar både det nyttiga och pryddande.

¹ Denna bilaga är ej bevarad.

Koppsmittan på Politiecollegii barnhus har nu uphördt af 40 barn som blefwo anstuckne en del af fläckfeber tillika hafwa ej flere än 7 dödt. Förestånderskan Madame Åhman och skiöterskorne hafwa använt all möda och waksamhet at wårda barnen hwarföre iag efter Politiecollegii tilstyrkande wågat tillägga dem den förstnämde en douceur af 3 rdr och de sednare 1 rdr hwardera. Skulle Herrar Zeraphinerne finna denna frikåstighet öfwerflödig må iag mägta betala den sielf. Kåpporne hafwa detta åhr och i höst bortryckt en mängd af barn. Interims Packhusbyggnaden blir snart färdig och har Magistraten i afrächning på dess $\frac{1}{4}$ del i beloppet af kåstnaden utbetalt 300 rdr.¹ Till denne och de förestående summor til nya Packhuset är wäl ingen annan fond at tilgå [än] beu[r]sebyggnadens. Som detta ärendet först upkom de sista dagarne af Eders Excellences härwaro, war ej tilfelle och råderum at tala derom, men iag föreställer mig då staten för detta är faststæld som intet öfwerskott gier kan ej annan tilgång finnas. Eders Excellence torde dock häröfwer täckas lemna några ord til rättelse.

Här är nu allt så tyst och stilla at hwarken godt eller ondt spörjes icke ens sqwaller. Dag för iuhlafton har folcket nog at sysla ändå med iuhklappars anskaffande.

Hans Excellence Grefwe Carl Fersen sitter just nu här och mäter sin oändeliga hälsning. Nog berättar han många anecdoter som skola händt Eders Excellence i Italien och hwarmed han som oftast roar och oroar en wiss dame, men de äro icke alla trowärdige.²

På långliga tider icke et ord från Hans Excellence, iag önskar lika wäl Eders Excellence[s] beständiga welgong.

A. von Axelson

Stockholm d. 26 dec. 1783.

Mit sista war af d 23 i denna månad. I går berättade mig Secreteraren Hockschildt at han från Eders Excellence haft bref det Hans Kongl Maj:t jemte den kongl suiten må alla wäl hwilcket upfyller wår innerliga önskan.

I dag inberrättas[!] til Hans Kongl Maj:t i underdånighet den i Frimurarebarnhuset juhlafton kl $\frac{1}{2}$ til 11 yppade eldswåda som warade tils $\frac{1}{2}$ 3 om morgonen då elden blef släckt.

¹ Se ss. 218, 245, 247.

² Härmed åsyftas Carl Sparres mätress Julie Ekermann. Jfr von Dardel.

I flygelen åt Norrmalmsgatan som hyrdes af Cancellierådet Engström utbrast elden genom taket innan någon utom huset blef det warse hwadan hwarken trumma eller kläckor förr kunde röras.¹ Skadan är dock ej så swår som den syntes blifwa. Alla murarne stå orörde och endast taket med öfwersta bielklaget samt någon del af corps de logis afbran, men nedersta wåningen fick ej annan skada än den watnet förordsakade. Elden så widt kunnat utrönas har härrördt från en sprucken skorstenspipa som spridd sig öfwer hela winden. De små ungarne som woro halfsofwande blefwo utan minsta åkomma straxt räddade dels til Hennes Kongl Höghets Printsessans Palais efter dess befallning, dels på Stora Barnhuset och en del i Hans Excellence Grefwe Pontus Dela Gardies hus.² I går blefwo de alla sammanplockade til Stora Barnhuset, där de skiötas och underhålles til nästa måndag då iag tror deras förra habitation skal wara åter i fullkomlig ordning. Iag har berrättadt[!] denna anstalt til Herrar Zeraphinerne som derwid lyckligtwis ej haft något at påmina. Huset war försäkradt och tål Brand och Försäkringscontoiret wäl wid at ersättia skadan. Frimurare samhället är kalladt af Hans Kongl Höghet Hertigen af Södermanland til i morgon som säkert giäller sammanskott och tror iag Barnhuset mera winner än förlorar på denna händelse. Om iuhlafton är det sämre folket gierna något rusige hwilcket wäl ordsakade litet drögsål med watnkiörningen, men sedan de kommo i ordning gick det bra. Wädret war til lycka lugnt och wintren ej så sträng at watnet kunde frysa i slangarne. Sprutorne woro alla i godt stånd och Directeuren Meijer helt nyckter.³ De äro nu i dag annan dag iuhl redan torkade och upsmorde. Detta är den 3:die eldswådan sedan Eders Excellence[s] bortresa och önskar iag den må bli den sista på det Eders Excellence ej må fästas i den förebråelse iag förr fådt at alltid tända på då Eders Excellence är borta, för at giöra min styrelse desto mera lysande. Iag är eljest rätt glad

¹ Om eldswådan i Frimurarbarnhuset, Malmorgsgat. 3 i hörnet av Jakobsgatan, se s. 253. Jakob von Engeström förlorade genom eldswådan en del av sina samlingar av mynt, böcker och handskrifter (C. C. Gjörwell till Warmholtz ³⁰/₁ 1784. Brev från Gjörwell 1784. KB).

² Stora Barnhuset i kv. Barnhuset, nuv. Drottninggatan 73. Pontus de la Gardies hus i hörnet av Jakobsgatan och Klara S. kyrkogata, kv. Lon, tomtnr 52 enl. gamla, nr 10 enl. 1810 års nr-ordning, Mantalslängd, Klara Nedre, 1780.

³ Om kungl. styckgjutaren Gerhard Meijers verksamhet som sprutmästare i huvudstaden och som ledamot av Stockholms stads brandförsäkringskontor se J. A. Almquist passim och B. Hildebrand, s. 585 ff.

at skadan blef så drägelig och ingen olycka hände med det rusiga folcket, som ändå war helt lätt at styra.

Iag har bedt Statssecreteraren Schröderheim nämna i sina und[erdåniga.] bref om Hans Kongl Maj:t efwen detta åhr emot wåhren derest den efter wanligheten blir kall och lång skulle i nåder täckas skiäncka til utdelning bland de mäst fattige 1 a 200 famnar wed lika som förledit åhr, wore det en betydande hielp och skulle föröka deras tregna förböner för landets fader. Ehuru ej hela det requirerade wed quantum i höst stod at erhållas och ej heller i anseende til consumption under Monarkens frånwaro behöfdes, kan ändå det warande wedförråd en sådan gåfwa tåla. Eders Excellence torde wid tilfelle orda något härom i fall Statssecreteraren Schröderheim det förgiätit.¹ Antalet på Arbetshuset ökas dageligen och är en god resource för dem som wilja arbeta.

Med strandliniens utstakande å mälaresidan kan wäl tåla anstånd til dess Eders Excellence hemkommer. Iag skal biuda til emedlertid at mota olagliga utfyllningar så widt möjligit är. De ämnen iag tid efter annan skrifwit om får iag wäl swar så fort medhinnas kan. Iag glömmar stundom bort at en tid af 2 månader och deröfwer fordras blott til påstgången.

Då Eders Excellences hälsa är god, kan det ej fela at ju Eders Excellence roar sig på bästa sätt, serdeles i Rom at se de så präcktigt beskrefne minnesmärken efter det romerska folket och huru litet Roms nu warande inwånare likna de förra. Iag tycker mig se Eders Excellence betrackta Capitolium och recapitulera hela romerska historien.

Mångahanda både nyttiga och nöjsamma ämnen förekomma wisserligen på alla ställen och ingen ting lærer undfly Eders Excellences upmärksamhet, men tror ändå at Eders Excellence kommer lika god swensk tillbaka.

Alt hwad Eders Excellence här tilhörer mår wäl och alt tyst lugnt och stilla.

A. von Axelson

Stockholm d. 30 dec. 1783.

Eders Excellences af d 29 dennes[!] har iag med mycken glädie emottagit. Det underrättar mig at Eders Excellence wäl går och at de hemmawarande ej fallit ur minnet. De förtiena ock wärkeligen at ihågkommas, ty de taga den uprigtigaste inte-

¹ I Schröderheims tryckta korrespondens med konungen finnes ej något härom.

ret uti Eders Ex wälgång och önska likaledes dess beständighet. Wi afwackta påsterne med yttersta inquietude och då någon kommer är allas fråga enahanda, huru mår Kungen? huru soutinerar sig R R Sparres hälsa? Wi äro nögda åt den tiden redan förflutit och börja rächna huru lång den kan blifwa som för återkomsten står tillbaka. Den kan wäl icke ännu utsättias; kunna vi hoppas i maii, junii månader?

I afl Fabriqueuren Schönmeyers ställe är ingen i Arbetshusdirection intagen, tror ock icke at någon blir nödig. Inspectoren Smedberg känner så wäl demarchen af de ämnen som hafwa relation med fabriques rörelsen at han fullkomligen wäl kan lemna alla djt hörande nödige uplysningar. Åtminstone presserar icke med < något af > någon ny ledamot innan Eders Excellences hemkomst. Iag önskade wi hade flere så instruerade personer som Smedberg at skicka til de i orterna nye inrättande arbetshus. Dermed bråka wi nu mycket. Eders Excellence som först börjadt en sådan inrättning i Gefle och sedan fortsatt en dylik härstädes, känner bäst hwad warsam grundlagenhet grundläggningen fordrar, olika efter hwarje landsorts beskaffenhet och dess inwånares lynne. Wi skola biuda til at bruka all försigtighet och nyttia den kiänndom erfarenheten redan lärdt. I Nykiöping är inrättningen redan i gång, i Lindkiöping är den besluten och afgår derom i dag wårt bref til Landshöfdingen.¹ I fyra andra lähn kiänna wi oss för och äska några uplysningar. För widt wåga wi intet sträcka oss i owisshet ännu huru tilräckelige de af Hans Kongl Maj:t nådigst bewiljade mojens kunna blifwa. Ingen omsorg flit och möda skal sparas för at upfylla Hans Kongl Maj:ts nådiga och landsfaderliga afsigter. Wi kunna intet hoppas at bringa de företagande inrättningar til någon fullkomlighet på så kort tid, men derom äro wi försäkrade at grundläggningen skal blifwa nyttig för framtiden då dylike misswäxt åhr infalla och til efwentyrs i andra afseenden blifwa Kongl Maj:t och Cronan gagnelige. At på intet sätt störa fabriques inrättningarne i deræs spinnerie anstalter i landsorterne, hafwa

¹ De handlingar, som kommitterade för spannmålsbristen och arbetshusen (jfr ovan s. 14) lämnade efter sig, behandla i högre grad arbetshusen än spannmålsbristen (3 voll., RA). Med anledning av konungens skriv. dat. Pisa ¹⁸/₁₁ 1783 utsände kommitterade den ²²/₁₂ s. å. skrivelser rör. inrättandet av arbetshus till landshövdingarna med bl. a. sex frågor till besvarande. Jfr Odhner 2, s. 309, Åmark, s. 239. — Carl Sparre hade såsom landshövding i Gävleborgs län verkat för inrättandet av ett arbetshus i Gävle vilket öppnades 1770. — Som landshövding i Östergötlands län tjänstgjorde friherre F. G. Strömfelt. Jfr s. 216.

wi i den delen begärdt och wänta¹ oss wissa uplysningar ifrån K[ongl] Commercecollegio.

At komma til Herr Abbé Osterns petitioner så tar iag för en afgjord sak at honom bewiljas hyra Stadshussalen på Söder jemte de dertilliggande rum at nyttias til catholsk gudstienst, ehwad tempelbyggnaden får rum eller ej. I det afseende har iag redan låtit upsäja Bleumeurtier ifrån dess contract som nästa påsk gick til ända och lofwadt Abbéen at han ifrån sistnämde tid efter Kongl Maj:ts nådigste tillåtelse kunde rächna derpå emot den hyra som staden nu deraf drager och at de skieende apteringar samt rummens sättiande i det stånd han dem emottager, blir för dess rächning, hwarmed han syntes nögd. Det kommer nu an på huru widt han wil gå med rummens omstöpfung at den utan husets skada kan wärkställas, deröfwer införwäntar iag dess plan då han fådt råderum at närmare täncka derpå. Emplacement åter til sielfwa templet som å nyo skulle byggas blir et swårare ämne.

Af de 3:ne upgifne ställen behagar honom mäst platsen nedan för Stadshuset och in genere hälst på Söder så wida de fläste catoliquer där äro boende. Men derwid torde de största swårigheter upstå. Ryssland äger efter Stållbova freden rättighet at hafwa et handelshus i Stockholm i fredstractaten af 1611[1] d 27 febr 15 art: Sedan den tiden hafwa de ständigt warit i besittning af de så kallade Ryssbodarne. Man wet wäl icke egenteligen hwilket åhr desse bodar blifwit bygde och enär de ryske handlande deri blifwit inrymde ej heller på hwars bekåstnad det skiedt. Af stadens handlingar och räkenskaper finnes derom ingen uplysning. Det endast wet man at de woro bygde i Drottning Christinas tid af träd som sees af en den tiden graverad vue öfwer Stockholm. Sedermera blefwo de upbygde tillika med Ryss: eller Södra victualiewågen af kårswirke och sten, hwilken byggnad åhr 1759 afbran, då en provisionel victualiewåg af kårswirke och bräder upsattes, hwilcken nu är så nedrutten at en ny wåg inom et par års förlopp måste upbyggas. År 1758 blef desse in författad å en ny victualie wåg med magaziner i flyglarne och af Kongl Maj:t approberad, men blef ej wärkstald. Ord-saken skal warit at då warande ryske Ministren² låtit förstå at en sådan byggnad mycket wäl behagade honom at nyttia för

¹ Orden *och wänta* skrivna två ggr i slutet, resp. början av sida.

² Panin.

de ryske handlande enligt ofwan berörde fredstractat, hwilket åter bragte de 50 eldste at arbeta derhän at hela planen blef liggande oexequerad. Denne planen ses på den charta iag efter befallning låtit författa och her hos bifogas, under lit a eller de med rödt bläck puncterade linier.¹ Denne dessein sträcker sig så långt neder som den gamla Rysswågen hwilken 1759 afbran hade i längd och bredd. Förmodeligen woro ryske handelsbodas förut innan Söder Stadshus upbygdes som ofwan åberopade vue och en gammal charta utan årtal öfwer Stockholm utwisar.² Platsen ner om Rysswågen der den 1758 projecterades, tyckes icke wara applicable til kyrkiobyggnad, emedan den skulle inspärta passagerne och efwen hindra rörelsen wid victualiewågen och järnlastage broen. Då nu Eders Excellence nämner i dess bref at ifrån Ryssland blifwit klämtadt om Ryssbodarnes utwidgande och Ruckman sedan Eders Excellences afresa låtit mig förstå at han från dess hof wäntade ordres om detta ärende och at tancken torde wara at få tillstånd upbygga både bodas och wåningsrum til contoir, torde det blifwa swårt at reda sig ifrån desse pretentioner eller åtminstone betänckeligt at fixera platsen til andra behofwer innan utrönt blifwit huru långt de förra sträcka sig. Tiden har ej tillåtit mig at göra närmare recherche om den ofwan nämde fredens och 15 arteclens innehåll som iag ärnar hos wederbörande i Kongl Maj:ts cancellie söka, så wida iag det bland mine egne samlingar ej heller hos Magistraten funnit.

Planerne å Wattringska samt Psilanderhielmska tomterne å Södermalm och det tilärnade nya öfwerste bostället för Chefen wid Artillerie regimentet å Ladugårdslandet följa efwen här jemte. Hwad de förra angå så wore för at winna nödigt utrymme til kyrka oumgängeligt at egendommarne N:o 5 och 6 tillägges. Sedan en 24 a 30 alnar bred watnwäg wid säckerbrukssidan blir lemnad, återstår då en tilräckelig längd för

¹ Stolbovatraktatens § 15 i Sveriges traktater 5: 1, s. 255. Med den graverade vuen öfver Stockholm åsyftas troligen W. Hartmans kopparstick 1650, där »Busche Bodar» finnas avritade, reproducerat av Östman, Sextonhundratalets Stockholmsbilder, s. 99. — Den 19 dec. 1757 woro borgerskapets äldste uppkallade till magistraten, varvid J. E. Carlbergs ritningar till byggnader i Ryssgården uppvisades och gillades. Grosshandlare Isaac Clason m. fl. riktade då ett angrepp mot intrång från rysk sida i borgerskapets handel, som enligt Clasons mening led av att det saknades nederlagsplats för stockholmshandlarnas varor. Ekonomiprot. ¹⁰/₁₂ 1757, ⁴/₁ 1758, Magistratens registratur ⁴/₁ 1758. Se äv. Sirén, 2, särsk. s. 209 ff., Arne (art. Rysstolkarna och Ryssgården). Den av von Axelson antydda bilagan saknas.

² Torde avse den odat. karta från början av 1600-talet, som förvaras i stadsingenjörskontoret och omnämnes hos Elers 1, s. 18 och Bååth, Handritade kartor, s. 79; tr. i »Stockholm 1897», bd 3, pl. 6.

kyrka med mera; men om tackjärnswåg å detta ställe nedan för byggnaden skal menageras blir tomternes utfyllning til linien a:b: oumgängelig.¹ Denne operation torde blifwa nog kåstsam, då watndiupet mitt på denna linea är emillan 20 och 30 alnar. Detta ställe anseer ock Abbeén ej nog lysande för en prächtig tempelbyggnad. Hwad iag af honom kunnat märka och hwad han känner, är at den Helige Fadren skulle å den här tilärnade kyrkiobyggnad använda lika kåstnad som å den catolska i Berlin hwilken skal wara wacker och ligga på et fritt och rymligt ställe.

Beträffande Ladugårdslandstorget så felas där säkerligen icke en wacker och prydelig belägenhet ehuru Abbeen tycker at vägen djt blir för lång för de å Södermalm och Barnängsfabriquen boende fläste catoliquer. Till winnande af behörig regularité fordras likwäl nödwändigt at ägendommarne sub N:is 80, 81, 89, 90 och 91 warda til egendomen N: 82 och 83 lagde, då först kan en formelig kyrko och prestbyggnad anläggas som gör face åt torget.² Watnet som infaller i ägendomen N:o 82 och 83 och beswärar kiällrarne kan med trumma ledas under torget.

At gå tillbaka til det först omnämde stället eller nedan för Stadshuset hwilken plats egenteligen är anslagen til wåghus, magaziner och ryssbodas enligt den ofwannemde af Kongl Maj:t faststälde dessein, så skulle som Eders Excellence efwen yttradt sig i dess bref kyrkiobyggnaden med det mera anläggas ofwan öfwer dessa inrättningar då facen blir åt öster och ej lemnar mera utrymme än blott för kyrka och boningsrum; men som här icke blir fråga om flere tomters inkiöp så frucktar iag det torde blifwa knapt om utrymme af kiällare och wedrum för boningsrummen, emedan de publique inrättningarne medtaga hela underbyggnaden.

Ibland andra ställen som Abbeen sielf utsökt har Barnhuskiällaren mycket behagat honom såsom wid en af de största gatorne belägen och den der ägde tilräckeligt utrymme, men

¹ Psilanderhielska och Wattringska tomterna i kv. Guld fjärden större, nr 4 enl. gammal nr-ordn., nr 1, 2 enl. 1810 års; kvarteret är nu begränsat av Brännkyrkagatan—Guldgränd—Sockerbruksgränd. Det s. k. Loheska sockerbruket låg i kv. Mälaren och har gett upphov till namnet Sockerbruksgränd. Egendommarna nr 5 och 6 motsvarade nuv. kv. Guld fjärden mindre, nr 1, 2. Jfr s. 261. Om det tillärnade nya överstebostället på Ladugårdslandet se ovan s. 15 f. Båda bilagorna saknas.

² D. v. s. så att tomten skulle komma att omfatta södra hälften av kv. Krejaren vid Ladugårdslandstorg.

då iag sagdt honom at denna ägendom är af Drottning Christina donerad til Barnhuset som swårigen torde rubbas har han tycks desistera derifrån.¹

Hwad skulle Eders Excellence tycka om det så kallade Nytorget på Söder som kunde rätt wäl umbäras och gier utrymme nog ehuru iag nog föreställer mig at han anser² det stället för mycket ecarteradt och minst lysande, hwilcket dock så mycket affecterar.

På den mer eller mindre kåstnad Hans Helighet wil använda, beror wäl egenteligen grunden til stället utfinnande som nog torde gies, då detta blir afgjordt som nu kan hända redan skiedt. Emedlertid har iag bordt skynda at lemna öfwer hwad befalt blifwit de äskade uplysningar så godt i sådan hast kunnat skie. Eders Excellence förlåter om tanckarne äro mindre städade och redigt utförde. Stundom wil tiden wara knapp då flerahanda saker på en gång tilstöta.

Med pålningen til grunden wid Hennes Kongl Höghets Printsessans Palais byggnad hålles wäl än dageligen uti, men den starka wintren gör at arbetet går långsamt ty flere stunder gå bort at bryta undan isen. Efter några dagars förlopp tror iag dock at man kan sluta accord om wist pris för hwarje nedslående påle. Kiölden war här i går 20 grader mot aftonen. Om interims Corps de gardiet i sagde palais menar iag mig förut hafwa inberättadt. Innan det blir fråga om det beständiga, är Eders Excellence med Guds hielp hemma.

Watnbrist plågar oss än nu så i staden som på landet, dock ha wi fådt så mycken hielp at strömqwarnarne giöra gagn. På landet måste de mäst begagna sig af wäderqwarnar.

Den utländske rågen säljes ännu til 54 dr kopp^{mt} eller 3 rdr hwilcket gör Baron Lilljencrantz mycken heder. Han bemödar sig dag och natt at upfylla sitt kall och än mera. Utom honom wet iag intet huru vår beurse bärgadt sig efter Lindegrenernes fallissement, alt är icke jämt ännu. Genom hans maniemment kunna endast wäxlar erhållas. Iag trodde denna skakning icke skulle medföra så stark wärkan som iag förmärkt, men kiärran går wäl fast hon knarrar sade Olof Håkansson i sin tid, och

¹ Kv. Barnhuskällaren omfattade området mellan Smedjegårdsgatan (nuv. Barnhusgatan), Drottninggatan, Barnusträdgårdsgatan (nuv. Tunnelgatan) och Barnhusviken. Det var då trädgård och i stort sett obebyggt. I nordöstra hörnet — motsvarande ungefär Drottninggatan 71 c — låg den egentliga Barnhuskällaren. Se Sjögren, ss. 93 f., 107 ff.

² Anser i marginalen.

af alt det goda och onda wi hoppas eller fruckta,¹ händer sällan mer än hälften.

Iag lemnade Abbeen för hastigt. Dess sökte begravningsplatser finna wi säkert på Carlbergshagen och wid Dannviken. På det förra stället där det odugeliga kruthuset står och tracten derwid skal icke wara bergacktigt som mig blifwit försäkradt, och om framdeles alla begravingar skola skie utom staden, så må wäl lutheraner och catoliquer nu mera förlikas at låta sina döda kroppar hwila i samma tract. Skulle de icke i början sämjas derom, så gier det sig wäl med tiden, ty efter skriftens innehåll skal ju sluteligen blifwa en Herde och ett Fårabus.

Förleden söndag war beurse som ej synnerligen lyckades.² Om nyårsdagen ärnar iag ingen gie. Palmstedt har sagdt mig at de den dagen aldrig lyckats. Folket löper den dagen tok och tror sig icke kunna wisa sig på beursen om de ej förut medhunnit besöka alla menniskior. Wi hafwa alla weckor 2:ne dagar opera 2:ne fransyskt spectacle och 2:ne a 3:ne på Ericsberg³ utom assembleerne. Mig synes detta är wäl tillräckeligit at hålla folket från ledsnad.

Om wanliga förefallande ämnen, nämner iag intet ej heller om sqwall och ryckten. Alt har sin tid och sitt mått och går ej ur sin naturliga ställning.

Hade Slottfogden⁴ som jämt trälar och har god hälsa, intet skickadt närlagde nyårsbref, är iag rädd at iag glömt bort skrifteligen önska Eders Excellence et godt nytt åhr, intet et, utan så många som menskligheten tål bära, men iag tror mig wara säker at Eders Excellence ändå warit öfwerlygad at iag sådant lika wäl fullgordt.

Med första får iag inberätta om en ny Zeraphiner attaque rörande Curhuset i Dannviken, den iag hoppas wäl reda mig ifrån.

Min hälsa är Gud skie lof temmeligen bra och skulle iag nu hafwa swårt om tilfelle och ledighet at wara siuk.

I går flyttades frimurare barnen från Stora Barnhuset til sin förra habitation, hwaraf Eders Excellence säkrast kan döma at deri icke mycken rubbning genom eldswådan skiedt.

¹ *Frukta* ändrat från *fruktat*.

² Om räkenskaperna från börsassembleerna se ovan s. 17. Vid assemblen den 28 dec. 1783 såldes endast 158 biljetter mot 272 närmast föregående den 7 dec. och 260 den 11 jan. 1784, vilken var nästföljande assemble.

³ Se ovan s. 17.

⁴ Lagman Jakob Gripenstråle.

Mån intet Stora Barnhuset kunde draga den lilla kåstnad några dagars föda ordsakadt och deraf göra Frimurarebarnhuset en gåfwa? Häröfwer torde iag få förwänta något ord til swar.

Alla Eders Excellence tillhörige må wäl och önska jemte mig Eders Excellence beständig hälsa och wälgång i alt.

Rygtet genom gazetterne hade redan förut frambragdt hit at Hans Maj:t torde derute träffa Kejsaren hwilket ordsakadt mycken förnjöjelse både här i staden och i landsorterne.

A. von Axelson

Stockholm d. 9 jan. 1784.

Iag önskar at Eders Excellences hälsa måtte åter finnas fullkomligen retablerad, wi ha med mycken oro hört at den warit wacklande. Generaldirecteuren¹ tilskrifwer det warma badens bruk som uprördt både gickt, sten och rosagtigt i kroppen befinnes, och är missnögd at Eders Excellence emot dess uttryckeliga förbud lika fult betient sig af dem. En sträng regime tror iag altid är den säkraste läkaren, och den är iag försäkrad at Eders Excellence i et owant climat med all noggranhet följer.

I den händelse ej Stålbowa fredstractat wore til hands skickar iag et utdrag af dess 15 article som rör ryska undersåtares rättighet til handelshus och rum för deras gudstienst här i staden.² Tancken torde hos Ruckman wara at få på dess hofs bekåstnad uppbygga på afbrända tomten både bonings och magazinsrum för ryska handlande, ja efwen för ryska Ministrar. Skulle detta af Hans Kongl Maj:t bifallas, blir wist icke wid Stadshuset utrymme för den tilärnade chatolska kyrkan. Bleu-meurtier är emedlertid upsagd ifrån stora salen, rummet wid ändan deraf och det så kallade galleriet at efter Abbé Osterns åstundan nyttias til interimis kyrka; men Abbeen är ej nögd dermed utan wil tillika hafwa de i samma wåning warande 2:ne större rum ehuru Källarmästarens contract derå ej är förfallit förr än efter 2:ne åhrs förlopp. Detta seer iag icke för det närwarande kan låta sig göra, ej heller sträckte sig Abbeens påstående i början så långt, hwadan ock upsägningen som ej kunde emot contractets innehåll gå vidare, endast skiedde på de

¹ Olof af Acrel.

² Bilagan är bevarad men avtryckes ej, se ovan s. 36, not 2.

förstnämde. Kiällarmästaren qwider grufweligen at han blir för mycket inskränckt och åberopar sig, at Eders Excellence lofwat honom orubbad besittning af dess innehafwande rum så länge han riktigt betalar sin hyra. Iag låter ännu söka om möjligt blir få annan lägenhet i samma tract om det wil lyckas til behag för Abbeen som icke tyckes wara lätt at tilfredsställa. Emplacement för kyrkan som å nyo förmodas skall byggas söker iag ej vidare efter, förr än närmare spörjes huru stor kåstnad den Helige Fadren wil sätta deri och hwarefter stället kan determineras som nog kan utfinnas.

I morgon ärna Deras Excellencer Herrar Zeraphinerriddare sielfwa hålla munstring på Stora Barnhuset. Som iag hela tiden sökt lägenhet at på några timar se ut på landet för at litet rangera om den spannemål iag kan få at sälja och just instämt hästar efter mig, har iag som okunnog om deras dessein förr än nu i dag, anmält at iag icke kan wara närwarande, hwilket iag ock hoppas förlåtes. Munstringen war eljest af mig och Byggningscollegium utsatt til nästa tisdag. Hwad som skal wäckt deras upmärksamhet och nu wållat deras egit besök, är, som Hans Excellence Scheffer i dag sade mig, at de i rullorne blifwit warse barn til 15, 16, och 19 års ålder, hwilka längst för detta bordt uteslutas ifrån Barnhuset och emplaceras til nyttiga slögder hwarmed de sielfwe kunnat föda sig.¹ Deras tancke wore nu at genast jaga dem ifrån. Iag explicerade detta helt lätt och med sanningen instämmande at de wid nämde ålder anmärkte, wore sådane som äro fånige och odugelige til alt arbete. At de fläste redan åtskillige gånger warit utlemnade på försök til hwarjehanda arbeten men måst återtagas, at fattighusen icke kunde åläggas deras emottagande, emot författningarne och at Hans Excellence[s] derpå gifne swar at de borde skickas på landet til de församlingar där de äro födde, så mycket mindre wore möjligt at wärkställa som de fläste om icke alla äro födde här i staden och ägde hwarken föräldrar eller anhörige. Iag bad Hans Excellence på det högsta inga förändringar företaga, utan communication och öfwerläggning, emedan iag tyckte mig märka at flere författningar som kunde ligga i wägen ej woro kiände och de correctiver Hans Excellence deremot projecterade icke i ögnablecket kunna wärkställas så framt de ens blifwa möjelige. Iag bad Hans Excellence derjemte låta wisa sig de förra munsterrullorne då han genom de gjorde antekningarne så wäl

¹ Jfr s. 263, 317 ff.

af Eders Excellence som af mig under Eders Excellence[s] frånwaro < gjorde anteckningar > skulle blifwa öfwertygad at desse nu gjorde anmärkningar icke undflydt Eders Excellences upmärksamhet och at denne omständigheten warit afhulpen om mojen gifwits dertil. Detta har Hans Excellence Scheffer lofwat mig om han kan hållat wisar sig snart.

I et annat bref rörande 2:ne personers intagande på Dannviks fattigbröd och fribröd får iag efwen den anmärkning at iag adderadt orätt summorne. De woro ej större än, hwar så skiedt, hade iag i skoletiden förtient en stut derföre, men som det icke så förhölt sig, måste iag i mit gifne genswar låta förstå at Deras Excellencer wärkeligen adderadt orätt och iag rätt och derwid måste det förblifwa och Deras Excellencer finna sig uti.¹ Iag begriper intet at Embetsmän, sauve le respect för Deras Excellencer, som ej annat ögnamerke kunna hafwa än et och det samma, neml Konungens tjenst och det allmännas bästa, kunna råka i någon stridighet eller misstäncka at man ej använder all flit at uppfylla sina skyldigheter.

Iag nämde i mit sista om den ordre iag fådt af Deras Excellencer rörande Curhuset på Danwiken och förbud at djt remittera dem med veneriska siukdomar beswärade. Iag sänder nu en afskrift af deras bref och mit derå gifne swar. Wid det sednares innehåll hoppas iag Eders Excellence intet har något at påminna såsom instämmande med sakens förlopp. Det war lyckligt at denna saken war förut understäld och fastställd af Hans Kongl Maj:t eljest hade wäl den veneriska siukan nu här tagit så öfwerhand at den sluteligen kunnat drabba H E B sielf, då han åtminstone fådt öfwertygelse om den widtagne författnings nödwändighet, fast med någon smärta.²

Männe intet Hans [o: Eders] Excellence skulle nu kunna utwärka dispense ifrån Zeraphinernes öfwerinseende eller at de åtminstone icke blanda sig i sådane oeconomie måhl som synes så egenteligen höra Directionen och dess förman til. Iag tycker nu wore rätta tiden dertil. De hade ändå nog at sysla med de öfrige hospital i riket om Stockholms stads inrättningar såsom närmast under Hans Maj:ts egna ögon blefwe undantagne från deras öfwerinseende. Iag tycker mig ha en presentiment at detta lyckas.

¹ Enligt Ö.Ä:s kanslis registratur ⁸/₁ 1784 rörde det sig om någon skillnad mellan Tit. calcul och den tariff, som Överståthållareämbetet låtit författa.

² HEB betecknar säkert Hans Excellens Beckfriis. Se f. ö. Bilaga s. 45 f.

Här löper nu et behageligt rygte som hwiskas fram, at Hennes Maj:t lofwar oss något godt i maii månad och at Hans Maj:t dertil ofelbart hem kommer. Gud låte begge delarne wara sant. Frimurare barnhusbarnens giästning å Stora Barnhuset steg ej högre til än 9 rdr några skillingar som det senare wäl kan bära. Brand och Försäkringscontoiret har åtagit sig at sätta huset i stånd efter eldskadan. och då tillika genom subscriptionslistor samlas både hos Bröderne och Profana tror iag förlusten blir för Barnhuset en betydande winst.

Wintren har några dagar warit ganska sträng. Alla isar starka men föga snö. I Rom lär wara et helt annat climat. De 2:ne sista påsterne äro än uteblefne, förmodeligen af is i Bälterne. Wi önska oss alltid goda tidningar och oroas när någon påst utblifwer. Eljest är här alt tyst och stilla och våra saker gå i sin jämna gång. Til månadens slut torde wi få wänta oss Justitiaeborgmästare. Den 7 sislr gjorde Sebaldt sina afskiedsorationer hwari Eders Excellence wist icke war glömd.¹ Iag funderar nu med all flit uppå huru man skal tilställa med Stadens renhållning innom broarne sedan Benedictii contract til nästa höst uphör.² Hade man beqwäme och tilgängelige reservoirs ställen wore saken snart afgjord och all entreprenade til efwentyrns onödig. Om Eders Excellence fattadt några ideer om detta ärendet anhåller iag deraf få del. Wi ha wäl ännu god tid at bereda oss men wederbörandes hörande tarfwar ock sin tid.

Den högste Guden uppehålle Eders Excellence wid god hälsa önskar iag hierteligen.

A. von Axelson

Bilagor:

Afskrift
den 28 dec: H:r Seraph: Riddare.

Ank: d. 27 dec. 1783.
Bes. d. 7 jan: 1784.

Högwälborne Herr Baron, Kongl. Majts och Riks[ens] Råd, Öfwerståthållare, Accademiencanceller samt Riddare och Commendeur af Kongl. Majts orden. Af Herr Barons Riksrådets och Öfwerståthållarens meddelta underrättelse om kurhuset wid Danviken och nu warande siuk numer derstädes, som skall wara wida större än utrymmet medgifwer, hafwe wj inhämtat, det Herr Baron Riksrådet och Öfwerståthållaren wore sinnad låta uppbygga ett nytt kurhus af bräd med fyra så stora salar, at åtta

¹ Se Ekonomiprot. (sekr.) 7/1 1784.

² Se s. 298 f.

sångar i hwardera kunna rymmas, och imedlertid eller till des sådant kan i wärket ställas, använda dertill gamla prästbyggningen m:m. Hwilket alt lämnas till wår kunskap och godtfinnande.

Wid öfwerwägande af detta förslag, som wore ganska godt och lämpeligt, allenast Danviks Hospitalet kunde anses skyldigt, at ett sådant allmänt kurhus underhålla, hafwe wj oss erindrat, det wj år 1773, i anledning af den dryga kostnad denna främmande inrättning hospitalet åbragte, redan yttrat wåra tankar, at med intet skäl sådan kostnad kunde hospitalet ådragas, utan att staden wore skyldig, att inrätta och underhålla ett allmänt kurhus för dem af stadsens menighet, som denna tillflykt kunde behöfwa; I anseende hwartill wj samma år, genom skrifwelser af den 7 maji och 22 oct., äfwen begärt, det Herr Baron Riksrådet och Öfwerståhållaren ju förr dess häldre behagade afskilja detta kostsamma kur- och salivationshus; återställa Hospitalet uti denna delen till den skyldighet allena, som Konung Gustaf den Förstes constitutioner, eller Hospitalets privilegier föreskrifwa, och endast består deri, at underhålla en enskilt siukstufwa för sine egne siuka medlemmar; tillhålla Magistraten, enligt dess åliggande, att sörga för andre siuklingars skiötsel och curerande af stadsens fattige, som annan hielp dertill icke hafwa; samt till den ändan antyda Politiecollegium, att i Danviks siukstuga eller så kallade kurhus tädan efter icke låta emottaga andre siuka personer, än som till hospitalet höra, eller af dess medlemmar äro. Och som wj icke finna någon anledning, att i detta mål ändra wåra förra tankar, såsom med författningarne likstämmige och på dem grundade; så kun[n]e wj för wår del icke eller antaga åfwannämde förslag till ett nytt och widsträkt kurhus upbyggande wid Hospitalet, utan föranlåtas fast mera wänligen begära, att wåre förra bref, ehwad anledning må wara, att de, utan någon åtgärd, mot wår förmodan, så länge hwilat, måge ju förr dess häldre till wärkställighet befordras. Wj befalle Herr Baron, Riksrådet, Öfwerståhållaren, Academiaecancelleren, Riddaren och Commendeuren Gud Alsmächtig wänligen.

Stockholm d 22 dec. 1783:

Carl Fr. Scheffer. Jochim Beckfriis. /
Dan: Wigius.

Till H. Baron Riksråd[et] och Öfwerståthållaren ang. kurhuset wid Danviken.

Afskrift.

Till Herrar Riksbens Råd och Seraphimer Riddare ang. Curhuset wid Danviken.

Stockholm den 4 januarii 1784.

Som Tit: uti skrifwelse, under den 22 sistledne december, gifwit Öfwerståthållareämbetet tillkänna, det Tit:, då Danviks Hospital icke är skyldigt, at inrätta och underhålla ett allmänt curhus för stadens menighet, som denna tillflyckt kunde behöfwa, icke funnit anledning at antaga det af Tit: Sparre, uti skrifwelse under den 18 sistled[ne] augusti, omnämde förslag till ett nytt curhus upbyggande i stället för det gamla förfallne curhuset, yrkande Tit: fastmera, at efter Tit: förra bref, af den 1 maj och 22 oct: 1773, ehwad anledning må wara, at de utan någon åtgärd så länge hwilat, anstalt ju förr dess heldre må fogas, at det allmänna cur och salivations huset afskiljes ifrån Danviks enskilte siukstuga, ther inga andra siuka personer böra emottagas, än the som till Hospitalet höra, eller af dess medlemmar äro; så anser Öfwerståthållareämbetet sig skyldigt, at meddela de uplysningar i detta ämne, hwilka Tit: efter all anledning lära sakna och hwaraf kan finnas, i hwad måtto och på hwad grund Tit: förrberörde redan 1773 tagne beslut kommit att hwila.

Till den ändan får Öfwerståthållareämbetet härhos i afskrift bifoga Kongl Mjts nådige rescript af den 2 nov: 1773, som wisar, at hos K[ongl] Mjt. blifwit anmäld hwad Tit i förrberörde måtto i anseende till Danviks Hospitalets siukstuga eller Curhus nödigt ansedt, men at Kongl. Mj:t då stadens inkomster icke medgifwa inrättandet af ett allmänt cur- och salivations hus, i nåder pröfwat at siukhuset wid Danviks Hospitalet, hädan efter som förut, må få nyttjas för fattige med veneriske siukdomar behäftade personer utan Hospitalets kostnad för deras underhåll, hwartill för fabriqves arbetare af Manufacturfonden och för siömän af Siömanshuset borde betalas 16 sk:r i weckan, samt för garnizonsmanskapet alt det gage i spannemål och pgr som en soldat under curhustiden kan tillfalla.

Till fullgörande af denna Kongl: Maj:ts nådigste författning, i grund hwaraf, fabriqus arbetare, siömän och garnizons man-

skapet emot den stipulerade betalningen wid Danwiken från venerisk smitta botas, och återställas, har Curhuset på Danwiken sålunda hittills måst underhållas och jämwäl lærer hädanefter böra till menighetens tjenst, som en slik hielp behöfwa, underhållas, om eij i anseende til mindre utrymme, utwidgas, så framt det af Kongl. Maj:t i nåder påsyftade i en stor stad så angelägna ändamål, skall kunna winnas. Och det är i sådant afseende som Tit. Sparre uti förberörde skrifwelse af den 18 sistl. augusti hos Tit: anmält nödwändigheten af ett nytt rymligt curhus, i stället för det gamla, som till denna inrättning är otienligt: men som [i] det infortrade förslaget till ett nytt curhus uptages en summa af 1741 rdr 9 sk:r hwarder till för det närwarande inga medel äro att tillgå; så har Tit Sparre allaredan före sin afresa ansedt at med ett nytt Curhus upbyggande till annan behagelig tid må anstå, sedan swårigheten med de boteligas och oboteligas sammanblandande på Curhuset blifwit undanrögd, och särskilte rum för hwardera classen äro utsedde, hwilka wid utöfningen finnas någorlunda tillräckeliga: Öfwerståthållareämbetet förmodar jemwäl, at Tit: efter en sådan erhållen uplysning om närwarande beskaffenheten af Curhusinrättningen på Danwiken, lærer benägit pröfwa at Tit skrifwelse under den 7 maji och 22 oct: 1773 icke mera nu än förr kunna i wärket ställas.

A. v. Axelson

/ Svante Myrin

Stockholm d. 20 jan. 1784.

Det felas oss i dag trenne påster och ehuru wi kiänna ord-saken at isen i Bälterne hindrar, kunna wi ändå ej bortwända inquietuden då wi lenge sakna tidningar. Gud låte dem alltid blifwa goda som iag innerligen både önskar och hoppas.

Sedan iag enligit mina förra, låtit upsäja Kiällarmästaren Bleumortier ifrån den stora salen jemte det långa smala rummet samt et mindre efter Herr Abbé Osterns petition at nyttias från nästa fardag til interims catholsk kyrka och derom averteradt honom samt låtit erbiuda honom contract derå emot samma hyra den förra erlagdt, har han låtit förstå at han wäntar sig få dessa lägenheter utan at betala någon hyra. Oagtdt hans förut yttrade frikåstighet, har iag ändå alltid douteradt mig af at den sluteligen skulle slå ut som den nu wisar sig. Emedler-

tid är iag i embarras med denna mannen och eviterar så mycket möjligt är all explication med honom, til dess Hans Kongl Maj:t[s] nådigste befallning ankommer huru widt han bör accomoderas. Iag anhåller derföre at Eders Excellence täcktes utwärka detta med första möjligt är på det iag må weta huru iag skal ställa med honom. Då Hans Kongl Maj:ts wistande nu torde wara i Rom lærer denna saken i hela dess widd lättast kunna decideras.

Abbéen har mycken begärelse at få Stora Barnhusträgården til kyrkiobyggnadsställe, at den är en donation til Barnhuset tycker han betyder ingen ting då skälig aequivalent derföre gifwes. Arrendet å densamma är til ända nästa påsk och iag har icke trodt mig böra inställa den af Deras Excellencer Zeraphinerriddare til i dag för nytt arrende anbefalte auction.¹

Ett lärdt sällskap har utgifwit närlagde tryckte annonce och begärdt tilstånd til den deri beskrefne klubbinnrättning. I denna idée är mycket godt och wist icke derwid något at påminna, men iag twiflar mycket på at här fås 150 subscribenter a 8 rdr specie för 6 consecutiva år, således torde den af sig sielf förswinna.² Iag ser med bourseassembleerne, hwaräst wäl icke witterhet afhandlas, men i sitt slag det tienligaste amusement och för bästa pris som kan uptänkas går ändå trögt så at iag nödgas äska abonnement, om denna wackra inrättning skal bära sig. Iag wil för ingen del den skal inställas och ärnar derföre gå på efter gifwen anledning med detta försök. Just då iag skref puncten får iag Eders Excellences skrifwelse daterad Florentz d 20 dec: Iag wälsignar Eders Excellence för hwarje rad iag får, det muntrar mig och stärker i de många bekymmer och stundom nog trägna syslor. Alt går Gud skie lof skiäligen wäl, mine mäst oroande bekymmer är födan för landsorterne och de sena stundom ofullkomliga berättelser om behofwen inkomma. Hwad möjligt kan uträttas, blir wärkstält och kan Baron Lilljencrantzes rådighet och activitet³ icke nog berömmas. Ingen province som äskadt hielp har blifwit ohulpen tils

¹ Se nedan s. 65 f.

² I J. G. Haldins tidning Aftonbladet 21/1 1784 var införd en annons om planer på en litterär klubb i Stockholm efter franskt mönster. Som grundare uppges »någre vänner och ledamöter av Kongl. Patriotiska sällskapet». I det hus, som redan utsetts till samlingslokal, skulle finnas bibliotek, svenska och utländska tidningar, mekaniska ritningar, fysiska apparater, konstsalong m. m. Där skulle kunnigt folk få tillfälle att träffas »till inbördes nöje och gagneligt tidsfördriv». Av brist på avslutning gick hela planen om intet, se nedan s. 92.

³ I handskr. *activitetet*.

dato och anstalter fogade för dem som tro sig bärgade til nästa währ. Nog får Hans Maj:t margfaldige förböner och wälsignelser för dess faderlige omwårdnad för dess undersåtare. Om betalningen kommer något sednar blir den ändå icke borta.

At conferencen millan de Höga Personer börjats wäl och torde slutas lika är i högsta måttan fägnasamt. Det har tycks interessera publiquen oändeligen at de skulle råkas och då något twifwelsmål deremot upstådt har det oroadt. I afton är iag säker at i hela staden ej annat talas om än at de råkats och at Kungen helt wist intager Kejsarens wänskap och förtroende.¹ Folket är oänderligen upmerksamt til alla utifrån ankommande tidningar.

Hofmarskalkinnan Piper skal straxt få sin wed. Iag måste hålla mig hårdt ty eljest blefwe pretentionerne för stora. Fru Piper fick wed för förl winter åt alla de rum hon bebodde som hörde Konungen til. Dertil åtgick 14 famnar så wida hon ej bebodde dem hela wintren och dermed war den räkningen i wedgården slutadt då för öfrigit icke en jota fants skrifteligen hwarken ifrån Konungen ej heller at Eders Excellence låtit gifwa til protocollet Konungens befallning at Friherrinnan Piper blifwit bestådt 24 famnar ej heller wedgårdsbetieningen som iag examinerade derom ägde minsta kundskap, wågade iag icke bewilja henne dess begäran innan hon skaffade skrifteligen ifrån Eders Excellence at Hans Maj:t bewiljadt henne det quantum hon påstod. Det kommer henne nu wäl til mätta.²

Iag hoppas mina bref riktigt framkomma, iag finner icke något af dem accuserade i Eders Excellences sista, torde ock hända at de icke ännu för påsternas sena gång hunnit anlända. De ämnen iag skrifwit om, beswaras wäl i sinom tid.

Palmstedt har nu inkommit med sitt byggnads förslag å Hennes Kongl Höghets Prinsessans palais för innewarande åhr. Summan stiger til 22657 rdr specie och innehåller förslagen ej annat än grundwahlen med kiällrar och trappor. Som denne summa öfwerstiger til ungefärl 4 a 5000 rdr emot den anslagne tilgången för detta åhr, men grundbyggnaden måste gå på en gång om den skal blifwa säker, har iag talt med Baron Lilljen-

¹ Jfr Odhner 2, s. 280.

² I ett brev till Carl Sparre av den 14/11 1783 hade friherrinnan Catharina Vilhelmina Piper, f. Ehrensvärd, begärt att få de 24 famnar wed, som tillkommo henne och som så wäl behövdes — enligt hennes uttryck — »pour ma triste habitation de Fredrikshof». Hon hade endast fått ut 14 famnar, och von Axelson hade svarat »le plus poliment de monde», att hon först efter ett ord av Sparre kunde få den återstående veden. Börstorpssaml. vol. 104, RA.

crantz om han tiltrodde sig kunna avancera något förut på nästkommande år hwilcket han lofwadt, så wida han sielf insedt nödwändigheten at grunden öfwer alt bör gå på en gång. Nog tror iag at genom entreprenade besparing i kåstnaden skulle winnas åtminstone at Benedictius offereradt drägeligare pris, men Palmstedt har aldeles afstyrkt det, såsom wädeligit wid en så kinkig grund och så betydlig byggnad. För ingen del har han welat haft at skaffa med Benedictius som wid Stallbyggnaden uttömt alt dess tålmod. Han försäkrar at de projecterade contracten med Robsam, Uhr och Blom äro calculerade i det aldra nogaste, ehuru iag funnit summorne grofwa.

Trängslen på Norrmalms torg blir swår at förekomma på annat sätt än at anwisa andra stations ställen för charer¹ och åkare kiärror.

Baron Silfwerhielm arbetar nu på aerostatisk machine hwar til kåstnaden samlas genom subscriptioner och skal blifwa färdig til februarii månads slut.² Wi kunna ju ej wara sämre eller mindre curieuse än andra. Om den wäl lyckas och tillika kan upgies kånsten at styra den i luften ärnar iag framdeles läna den på några timar då winden blir favorable och giöra dermed Eders Excellence ett kort besök i Rom eller Paris.

I dag blef det portrait Hans Kongl Höghet Hertig Carl för några år sedan lofwade til Magistraten färdigt och upsatt på Rådhuset. Kåstnaden stiger til 200 rdr som iag wäl hoppas blir til wederbörande betald.³

¹ Char, wagn av förnämligare typ, se SAOB: Char.

² Bröderna Montgolfiers och fysikern Charles' var för sig bedrivna experiment med luftballonger under senare halvåret 1783 väckte stort uppseende även i vårt land. Tidningarna innehålla ofta skildringar av de »aerostatiska maskinerna» och spekulationer öfver deras användning. Subskriptionen för löjtnant Carl Georg (Göran) Silfverhielms maskin offentliggjordes i Dagligt Allehanda med början ¹⁰/₁ 1784. Vid januari månads slut hade det insamlade beloppet stigit till 300 rdr. Posterna voro i regel på 2 à 3 rdr, och hovet och diplomaten gingo i spetsen för insamlingen. Därefter synes denna ha avstannat, och ännu i apr. skola endast 400 rdr varit disponibla. Det blev dock Silfverhielm förunnat att fullfölja sina experiment, tack vare understöd av C. F. Scheffer. Silfverhielm samarbetade med fysikern J. C. Wilcke. Hans försök anslöto sig närmast till Charles'. Hans ballong var en s. k. charlière, d. v. s. den var fylld med wätgas, ej med varmluft som den montgolfierska typen. På Observatoriekullen den 17 sept. 1784 skedde den första ballonguppstigningen i Sverige — ballongen var visserligen ej bemannad med mänskliga passagerare utan med »en lös, levande katt», enligt skildringen i Inrikes Tidningar ²⁰/₁ 1784. Se Oseen, s. 257, Svenskt flyg och dess män, s. 59 och art. av Torgny Höjer i Nya Dagligt Allehanda, ²⁰/₇ 1941. Jfr s. 95.

³ Magistraten och borgerskapets äldste uppvaktade genom deputerade hertig Carl och betygade honom sin tacksamhet. Ekonomiprot. (sekr.) ²¹/₁ 1784. Borgerskapets äldste prot. ²²/₁ 1784. Porträttet var målat av Lorentz Pasch d. y. (efter Roslin), se Strömbom, s. 166, katalog nr 45.

Baron Taube ärnar nästa måndag anträda sin resa om han ej i dag fådt andra ordres at skynda eller än dröja lengre.¹

Nu först i dessa dagar hafwa wi fådt snö så at kiörslorne i Bergslagerne kunna företagas. Wintren är nu ej sträng.

I Finland har en jordbäfning kiänts i juhldagarne och ungefärligen samma tid i Wärmeland wid norrska gränsen doch utan någon skada Gud förskone vårt land för dylika händelser.

Må oändeligen wäl min Excellence och upväck hos alla lika längtan at snart komma hem, som wår at se den fullbordad. Hela Kongl Famillien mår wäl och alla de Eders Excellence tilhöra.

A. von Axelson.

Stockholm d. 27 jan. 1784.

Med den sista påsten woro wi så förnuftige at wi intet wäntade några tidningar utan önskade endast at resan millan Florentz och Rom måtte gådt lyckeligen och wäl för sig. Om Kejsarens ankomst djt, ha tidningarne underrättadt oss, men icke om Hans Maj:ts som wi ofelbart med nästa påst afwackta.

Iag har åtta dagar rumineradt, konsulteradt och calculeradt på Palmstedts förslag til kåstnaden för innewarande åhr å Hennes Kongl Höghets Printsessans palais byggnad och kommer ej vidare dermed, utan måste tro på hwad som uppgifwit är och mitt sista innehåller. Iag har giordt Palmstedt, kan hända onödigt wis, alla föreställningar at i det nogaste se sig före, så wida hela hans reputation och wälfärd ligger i denna byggnaden, men han har fermt förklaradt at dess calculer hålla alla prof och at wederbörande icke kunna få mera än den knappaste utkomst och at han med all heder och bästa samwete skal bestå med sina förslager. Iag ärnar derföre i morgon dag tekna contracterne.²

Interims Packhuset blir färdigt til denna weckas slut. Där hade han tagit för knapt til på ungefärligen 2 a 300 rdr. Något tilkom som ej får sättias på dess räkning såsom af wederbörande ej fullkomligen för utrymme uppgifwit.

At öfwerläggga om Stadens renhållning innom broarne blifwa i morgon Deputerade af Ridderskapet och Adelen sluteligen walde. Borgerskapet har redan waldt sina.³ Iag wet at de blifwa

¹ Äsytfar pastor primarius och ordensbiskopen Carl Edvard Taubes resa till Italien.

² Jfr Palmstedts brev av den 16/1, 1784, s. 132.

³ Se s. 266.

aldeles mot renhållningen genom entreprenade som de tro wara för kåstsamt, utan wilja åtaga sig sielfwa derom besörja lika som Malmarnes inwånare. Iag ärnar intet genera dem, men wäl säja dem förut den embarras de kasta sig uti, öfwertygad derom at de innan åhrets slut ångra sig. Benedictii alfwaras skal wara at skilja sig derifrån, som dock allmänheten icke tror. Hade man beqwäma reservoirer är iag försäkrad at staden blefwe bättre renhållen genom inwånarnes egit besörjande än genom entreprenade, så lenge Policekammaren är i activité, men at utfinna ställen dertil gies intet tilträckelige och felas til och med nödige och tilträckelige anläggningsställen för pråmar om man endast wil hålla sig till den resourcen. I nästa wecka wil Gud skal detta ämne komma under ventilation. Har Eders Excellence fattadt några ideer härutinnan torde de mig blifwa communicerade emedan det just icke ännu bråskar med sakens afslutande.

Snö hafwa wi nu fådt tilträckeligen och wäntar at något deraf wille wändas i watn hwarå är brist i brunnar[n]e så i staden som på landet.

Inga nyheter af värde alt går sin jämna train tyst och stilla.

Gud uppehålle Eders Excellence wid hälsa och wälmåga och låte oss snart få höra at det börjar dagas til hemresa.

A. von Axelson

Stockholm d. 3 febr. 1784.

Wi wänta nu trenne påster med all otålighet. De otäcka Bälterne som ej kunna hålla sig öpne. En courier förmodas wara under wägen som ej heller lär slippa fram.

Fältmarskalkkinnan Stierneld som mäst ständigt är siuk och ej mera tiltror sig passera somrarne på landet om hon lefwer öfwer den nästa, har begärdt få hyra den byggnaden på Fredrichshof som Hofmarskalken Piper bebodde och nu står ledig. Som iag intet wet huru Hans Kongl Maj:t ärnar i nåder disponera dessa rum har iag ej kunnat lemna något swar, men anhåller at Eders Excellence täcktes wid tilfälle måla detta. Til efwentyrs torde denna byggnaden öfwer sommaren kunna uthyras heldre än den står öde och af swamp förloras.

Commissarien Brodin är nu skild från Assistancecontoiret för alla tider. Han blef utvoterad och förklarade sig derpå nögd at taga lösen för sina låtter med afsäjelse at aldrig mera där

blifwa lättagare.¹ Det war wäl at Direction slapp denna oroliga medinteressenten. Förleden söndag yppades i auctionsrummet derstädes eldswåda efter alt utseende genom något lius wacktdrängen glömt efter sig osläckt lördags afton. I trenne bielkar hade elden fäst sig och kåhlat stycken af dem men ingen skada i öfrigit skiedd.² Iag war i början nog allarmerad och misstänckte at någon af betieningen kunnat wälla det i afsigt at förkorta räckenskaperne men fant straxt at denna tancke war ogrundad.

Iag är säker at Sivers omskrifwit General Sprengtports besök hos Major Almfeldt och hwad derwid förelupit som stadnade i ingen ting och agtar altså ej nödigt at uprepa den historien men iag nämner derom endast i den afsigt, at då detta är en repetition af dess besök hos Lund och ännu flera kunna återstå, man wet ej hos hwilka, kunde billigt den reflexion göras, at det är nog lamt af styrelsen at låta sådant utan åtal passera.³ Denne critique wore ganska grundad. Men då General Sprengtport i sine skrifter så ofta förbrutit sig i wida gröfre motto, utan at Hans Kongl Maj:t i nåder tillåtit at han derföre blifwit stäld til ansvar, har iag icke tiltrodt mig låta widröra desse sednare af honom begångne dåragtigheter. Sluteligen måste han wäl blifwa rent ut galen. Som oftast är han nu ute, liknande mera en skugga än menniskia. Kiött fins ej på dess kropp. Talar för[n]uftigt i alt annat, undantagande då han börjar referera sin process som nödwändigt skal äga den framgång han påsyftar.⁴

¹ Ordet *lättagare* torde även kunna läsas *lättägare*, då von Axelson är synnerligen inkonsekvent i utsättande av tecken för *ä*. — Carl Sparre var ordförande i direktionen för Generalassistentkontoret. En medlem av direktionen, kommissarien i riksbanken M. Hörstedt, har i ett brev till Sparre skildrat den sammankomst den 31 jan. 1784, då P. A. Brodin blev utvoterad. Denne hade i ett memorial av den 30 jan. 1782 anklagat kontorets fullmäktige för att ha undergrävt dess ställning genom försiktig utlåning utan tillräcklig säkerhet. Han hade även låtit trycka memorialet i major Lunds Välsignade Tryckfriheten nr 92, 30/1 1783. Vid sammankomsten den 21/1 1784 hade Brodin, »som aldrig lærer sig tiga», gjort anmärkning vid justeringen av 1783 års prot. Ännu en gång hade han börjat tala men blev då avsnäst av Liljencrantz, som under Sparres frånvaro enligt förordnande av Gustav III förde presidiet (Konselj- och kabinettsprot. i inrikes civil ärenden 9/1 1783). På förslag av hovrättsrådet Adelborg ställdes proposition om Brodins uteslutande, vilken bifölls. Brodin råddes att sälja sina 28 aktier. M. Hörstedt till Carl Sparre 6/2 1784, Börstorpssaml. vol. 107, RA.

² M. Hörstedt till C. Sparre, 6/2 1784, Börstorpssaml. vol. 107, RA.

³ Se s. 272.

⁴ Troligen åsyftas här Sprengtportens anspråk, väckta 1781, på pension och ersättning från arméns pensionskassa utom den pension han fick av konungen. Odhner 2, s. 211. I ett brev till Carl Sparre av den 17 febr. 1784 har även Schröderheim skildrat Sprengtportens tillstånd: »den mäst imponerande tavla av mänskolvivets

Täcktes Eders Excellence nämna detta til mit försvar i fall iag skulle blifwa ansedd för slumrande eller för mycket efterlåten. Gierna önskade iag blifwa underrättad huru iag skal förhålla mig med denne besynnerlige saken i fall något vidare existerar, som säkerligen ej lenge dröjer.

Iag hörde Eders Excellence flere än en gång beklaga sig öfwer Grefwin[nan] Dela Gardie at hon war för mycket exigente, iag får nu röna det at hon så wärkeligen är.¹ Iag håller mig hårdt så mycket med rätt skie kan och torde wäl få klagomål emot mig. Med grundpålningen i palatsset avancerar så mycket wäderleken och årstiden tillåter. Contracterne med Uhr, Robsam och Blom äro teknade efter Palmstedts revision och all den afprutning möjelig warit hwilken blef föga betydande.² Något märkeligit nytt eller föränderligt är här intet, utan alt tyst och stilla. Gud uppehålle Eders Excellence med god hälsa önskar iag af alt mitt hierta.

A. von Axelson.

Stockholm d. 10 febr. 1784.

Eders Excellences brefwer af d 31 dec och 3 jan ankommo på en gång förleden söndag. Det är för oss den största fete när påster ankomma och berätta at alt står wäl til. Nu felas oss trenne och en förwäntad courier. Med någondera af dem torde wäl Hans Kongl Maj:ts nådige swar ankomma uppå Committerades betäckande rörande sädesbristens hämmande få afwacktas.³ Icke utan i yttersta nödfall och då ingen annan möjelig resource gifwes, wåga wi, hwarken at minska, mindre aldeles inställa brännerierne, wi kiänna nödwändigheten af deras gång och at statswäcket ej kan wara den afkomsten de gifwa förutan; men på de ställen all annan utwäg warit betagen, hafwa wi de concert med Bränneriecommissionen tilgripit något af dess spannemålsförräder, som wid första öppet watn kan ersättas och efwen på et och annat ställe minskadt brännewinstilwärkningen. Annorlunda ha wi icke, utan at ådraga oss

uselhet, av lyckans obestånd, av otillräcklighet i talents, vett och courage». Brev från E. Schröderheim till C. Sparre, Börstorpssaml. vol. 112, RA.

¹ Säkerligen menas här hovmästarinnan hos prinsessan Sofia Albertina, grevinnan Magdalena Christina De la Gardie, f. Stenbock. Hon har brevväxlat med Carl Sparre under dennes resa och har på sin matmors uppdrag bett honom inköpa konstsaker i Italien och Frankrike. Brev av den 25/1, 10/2 1784, Börstorpssaml. vol. 112, RA.

² Jfr s. 132.

³ Åmark, s. 236 f. Jfr s. 60.

största ansvar, trodt oss böra förfara, och hoppas derå winna den mäst uplyste och ömmaste Konung[s] at rädda sina undersåtare ur den på wissa ställen högst tryckande hungersnöden, nådiga approbation.

Brefwet til den nye Justitiaeborgmästaren, som säkerligen i dag sielf aflägger sin tacksäjelse, skickade iag honom genast til dess stora glädie. Han önskade hälst få fullmagt i conformité med hwad förut skiedt och lärer altså Herr Statssecretaren Schröderheim utlemna den af Hans Kongl Maj:t nådigst underskrefne fullmagten och innehålla resolution.¹ Det passade så wäl at den nye Borgmästaren kan installeras samma dag Magistratens ferier slutas och dess sessioner börjas. Sebaldt får ock nu aflemna sin nyckel til järnkistan i Justitiaecollegio, som han hittils burit hos sig och ej tiltrodt sig aflemna til någon af Rådmännen i collegio. Derwid har iag så mycket mindre haft at påminna, som han behöft den förflutne tiden at stöka undan och får nu i all ordning alt i dess efterträdares händer afgifwa.

I Eckermans ställe til Präses i Söder Kiämnärsrätt, ärnar iag ad interim förordna Rådman Sivers, som är ung och arbetsam och icke owahn wid domaresyslor. Rådmännen Hammarlund och Wallin äro wäl äldre och kunde såsom poste d'honneur hafwa dertil rättighet, men den förre som å samma ställe warit Notarius, har i denna stund icke giordt redo för sina protocoll, är gammal och trög och den sednare är nödig i Handelscollegio. Mig är sagdt at Eders Excellence haft samma tancke, hwilcket fult ut determineradt mig til detta wahl. Det blir wäl sedermera snart fråga om Rådman syslans besättiande efter Eckerman. I den händelse Notarien Bredberg skulle få förslaget, anhåller iag om Eders Excellence[s] grace för honom. Han har lenge warit wid Slottscancelliets protocoll, äger til Rådman sysla fullkomlig skickelighet och god conduite. Han dras ännu med Rathske concursen som icke än är slutad i Kongl Håfrätten.² Stenhammar gör wäl sitt bästa at utesluta honom från förslaget, så framt icke Stenhammar sielf nu mera blir owiss at få et rum derå. Han ligger i delo med embeterna

¹ C. F. Eckermans fullmakt var utfärdad av Gustav III den 31 dec. 1783 i Rom och uppvisades i magistraten den 18 febr. 1784. Ekonomiprot. (sekr.) ¹⁰/₁, 1784.

² I urarva-konkursmålet mellan kamreraren i slottskansliet Johan Erik Raths († ²¹/₁, 1781) änka Anna Maria Biörk och mannens borgenärer var Bredberg dessas gode man. Målet avgjordes ¹⁶/₇, 1784. Civilprot. ⁴/₁, 1783, Diarium i civilmål ²¹/₇, 1783. Svea hovrätts arkiv. RA.

om gesällsbrefs expedierande det han påstår sig tilhöra emot lösen och wiss taxa och at ingen gesäll må utskrifwas utan at lösa gesällsbref. Skråordningen stadgar i detta förra icke at den utsatte 1 dr smt som skrifwarelön skal tilfalla Notarien som wid quartals sammankomster för hwarje gång har sin betalning, ej heller at dess contrasignation är nödwändig. Wid de fläste embeten har praxis warit olika och Notarien har åtnöjs med den douceur honom wid hwarje sammankomst blifwit gifwen och lådan tilfallit hwad den utskrifne gesällen kunnat erlägga. Notarien Stenhammar tycker deremot, at det skulle ränta mera om han fick präja hwarje gesäll. I denna sak har han wunnit i Embets och Byggningscollegio samt i Magistraten, men tappadt i Kongl Commercecollegio, emot hwars utslag han wändt sig till Kongl Maj:t. Sedan Kongl Collegium afgifwit sin förklaring öfwer Stenhammars beswär har Kongl Maj:t öfwer denna saken efwen infordradt Öfwerståthållareembetets utlåtande. Jag kan icke finna mig i Stenhammars ideer utan tror at handtwärkerierne äro betungade nog med sin skråordning utan at i denna wägen öka deras utgifter.¹

Med quaibyggnaden wid Rosenbad är så wida avanceradt at nära hälften af arbetet är giordt, emedan afpålningen och pålarnes afsågning under watnet föga återstår²; hammarbanden äro til större delen pålagde och påspikade å pålarne samt bädden til en stor del likaledes förrättad och med gråstensmurningen en god början giord. Wid detta arbetet har likwäl under wärkställigheten förekommit, at som några alnar ifrån landet wid Röda Bodarne, jordmåhn hwilken där består af Brunckebergsgrus, blef så hård, at pålarne icke, oagtdt all använd möda, kunde bringas at gå diupare neder än 6 a 7 quarter, så har derstädes hwarest watnet befinnes af 9 a 10 alnars diup, och där quaien ligger exponerad för stark siögång wid stormwäder befunnits oumgängeligen nödigt at giöra utan för pålningen, på en distance af 50 alnars längd, en jetté af gråsten,

¹ I sitt utlåtande till Kungl. Maj:t av den 11 mars 1784 har von Axelson tydligen under inflytande av von Sivers (jfr dennes brev av den ²³/₈ 1784 s. 277) modifierat sin uppfattning. Enligt detta utlåtande skulle notarien ha rätt till 1 dr smt i skrifvarlön; dock finge utlärningen själv bestämma tidpunkten, då han ville lösa ut gesällbrevet. Kungl. Maj:t följde ÖÅ i utslag av den 16 mars s. å. och gav därmed i huvudsak Stenhammar rätt (Rådsprot., inrikes civil ärenden, 1784, RA) men dömde honom därjämte att böta 5 rdr spec. för mindre anständiga utlåtelse om kommerskollegium. ÖÅ till magistraten ¹³/₇ 1784 (Ink. handl., Magistratens arkiv.) Jfr s. 102.

² Den 4 febr. hade entreprenören Benedictius kvitterat ut halva entreprenadsumman för detta kajarbete. Börsbyggnadsräkn. nr 2, Börskommitterades arkiv.

hwilckens basis likwel icke blifwer öfwer 6 alnar och högden 5 alnar och för hwilket arbete Benedictius, såsom utom contract giordt, icke påstår för lasset mera än hwad han wid Blasieholmsquaien undfick. Denne jetté är til större delen redan fullbordad och åtgådt dertil 1750 lass gråsten. Med pålningen wid Hennes Kongl Höghets Printsessans palaisbyggnad, avancerar så fort möjligt är och wäderleken medgifwer. Det har nu snögadt och håller uti ännu snart åtta dagar. Wi hinna ej annat i staden än skotta och kiöra snö och kunna knapt hålla gatorne öppna til genomfart. Slåttstaket måste i morgon afskåttas, i frugtan at det af snöens tyngd tager skada. Iag har påmint Kongl Slåttsdirection derom som funnit påminnelsen grundad och bedt mig draga försorg om wärkställigheten då Direction består kåstnaden. Går alt detta i watn på en gång få wi swårare flod än den förra, och då upstår et swårt hinder i palaisbyggnaden. Iag låter derföre skynda dermed alt hwad möjeligen skie kan. Benedictius är missnögd deröfwer at han ej fick denna byggnad på entreprenade. Troligen hade han kunnat i priset bringas under contracternes innehåll som med de förr nämde blifwit slutade,¹ men Palmstedt declarerade tout nette at hwaräst han wid denne byggnaden, hwarå hela dess reputation och fölgackteligen wälfärd beror, skulle få at skaffa med Benedictius, wore han föranlåten at afsäja sig altsammans. Iag war twungen at hafwa all attention til denna declaration och kan icke finna den ogrundad, då iag lägger til at denne mannen Benedictius är nu mycket siuklig och besynnerlig. Man har stundom ansedt honom för rent af tokug, men hwad som är en sanning är at han en tid warit miältsiuk i hög grade hwilket gifwit anledning til de om honom utspridde hwarjehanda ryckten. Det wore skada om han blir onyttig, ty han har owedersäjeligen mycken merite. Han är för desse dagar icke at tala wid och seer ganska skröplig ut. Han yttrar sig helt och hållen resolverad at öfwergifwa all sin hittils hafde rörelse och endast slå sig til handel här i riket eller utom lands, emedan han skal förstå all slags handel som i hela werlden finnes. Språken medgier han sig icke förstå, men tror sig genom tekn kunna explicera sig med alla slags nationer. In summa iag kan för warande stund icke mycket rächna på honom som iag alt tilskrifwer dess siukdom hwilken torde öfwerwin-

¹ D. v. s. Uhr, Robsahm och Blom, jfr s. 50 och Palmstedts brev av den 16/3 1784, s. 132.

nas. Stadshagen frågar han intet efter.¹ Emedlertid gräla de Deputerade af stadssens inwånare om hwad de kunna uppgifwa til stadens renhåldning i entreprenads wägen, NB Annan idé är icke til dem uppgifwen. Iag har icke ännu bewistadt deras sammankomst utan låter dem fritt öfwerlägga och föreslå det bästa de gitta. De hafwa redan funnit sig uti at 50 procent's förhögnig torde hafwa rum för en entrepreneur om han skal kunna fullgiöra sina skyldigheter. Detta låter ej illa. I nästa wecka wil Gud ärnar iag tala med dem och uppgifwa mina reflexioner dem iag icke ännu stadgadt til fullo, kan det icke heller förr än iag fådt inhämta alla objectioner och swårigheter som möta på alla sidor. Eders Excellence har wissierligen rätt at staden skulle bäst och säkrast kunna forceras til renhållning, om inwånarne sopade genom sitt tienstefolk och bortförandet skiedde par entreprenade allenast man wore i stånd at så utstaka gräntsorne i begge delarne at alt gräl kunde förekommas, men iag anseer det sednare nästan omöjeligit, at förtiga det den förflutne tiden afwandt tienstefolket från gatusopningen i staden hwilcket wäl torde innom kort tid kunna remedieras, ehuru det nu gör wederbörande husägare mäst hugade at wåga det yttersta för entreprenadens framgång. Innan kårt skal iag hafwa den äran at närmare lemna beskied om detta kinkiga ärende, och önskade så säkert kunna träffa det bästa expedient hwarmed Eders Excellence wore nögd, som min hog och wilja dertil är bögd. Sivers anseer nu mera för omöjeligit at skilja sopning och bortförningen ifrån hwart annat, så framt ej en Policekammare blir uprättad å hwarje gata.² Hiortzberg har iag lemnadt, med nödig precaution, den smörjelsen Eders Excellences sista för honom innehölt hwaraf dess siäl fick full wederqwickelse. Baron Adlercrantz tar all skulden på sig för hwad hände i Operahuset och urskuldar Uhren til alla delar så wida wärkgesällen hade dess tilstånd at arbeta innom lyckta dörrar utan mästarens tilsyn på det hemligheten af dess kånst ej skulle blifwa kiänd.³ Sådant är ock wärkeligen förloppet. Den sedermera djt destinerade jernhellens uteblifwande wållade händelsen.

Abbé Ostern har iag haft samtal med sedan iag inhändigade Eders Excellences bref och sagdt honom derur hwad dess kyrka

¹ Se s. 270.

² Se s. 267.

³ Verkgesällen var Johan Thun, jfr s. 21.

och öfrige petitioner rörde. Han tycktes wara nögd deråt. Stadshussalen står från påsken til dess disposition men han tror sig böra få den utan hyra som iag icke kan medgifwa så framt ej Hans Maj:t så i nåder befaller. Cardinal Antonelli hade låtit honom förstå at han efter Eders Excellences til honom gifne yttrande kunde giöra sig hopp om at få Secrete utskottssalen på Riddarehuset til dess interimis kyrka. Om så är wet iag intet. Heldre det än at staden skulle mista sin hyra ehuru iag icke uppgifwit det projectet. Abbeen är ganska vigilant och har redan formeradt sitt kyrkoråd. Af Ambassadeuren är han mycket protegerad och visiterar öfwer alt.¹ Han äger nog talents ehuru dess caractere i öfrigit ej ännu kan wara så noga kiänd. Til sådane beskickningar sökes wäl ut de smidigaste och denne man är intet enfaldig.

Af Tryckfriheten skickas ifrån och med N:o 13 til och med N:o 18 samt sedan N:o 25 et 26. Iag törs ej giöra paqueten tiockare af frucktan för bannor af Baron Rammel som är så god och emottager mina bref. De öfrige skola efter hand blifwa öfwerstyrde. De sista numrorne äro de märkeligaste.² Iag tror wäl til slut at General Sprengtport låter slå armarne af honom om ej mer. Han skal nyligen öfwertalt någon förklädd i prästkläder at besöka honom för at gie honom en bastionade, men han blef uptäckt af Lunds qwinfolk och afwister. Så lenge General Sprengtport håller sig til Lunds hus må så wara, men om han i samma afsigt besöker flere, torde man nödsakas taga några mått deremot. Iag åberopar mig mitt sista bref. Han skal låtit förstå at han ärnar sig hälsa på Statssecreteraren Carleson med första. Håfsecreteraren Stenborg wil han ock tala wid på tienligt sätt, efter han låtit spela på sin theatre Les fourberie de Scapin deri han tror sig wara målåd, ehuru Moliere skrifwit piecen. Af detta kan Eders Excellence döma at han nalkas nära til fullkomlig galenskap. Resterande kronoutschylder sedan den

¹ Ambassadören d. v. s. Frankrikes representant i Stockholm markis de Pons.

² I Tryckfriheten den wälsignade nr 25—26, ^{26/1} 1784, förekom bl. a. ett Brev ifrån en komminister i svenska Karelen till Förläggaren, där det framställdes skenbart välmående och oskyldiga frågor, som på ett insinuant sätt besvarades av Förläggaren. Är det sant, frågades det (s. 201), att »en av senatores regni uppå befallning innan kort ärnar företaga en resa ända längst bort till Italien?» Är det meningen att sluta förbund »med italienska makterna, som ligga så långt avlägsne ifrån vårt fädernesland?» »Underdånigt och enfaldeligen» påstås därpå, »att här i dessa avlägsna landsorter emellan dessa steniga och ofruktbara sandbackar i Savolax finnas ämnen, som för deras sällsynthet förtjäna och skulle få ej allenast alla senatorernas utan även vår nådiga konungs uppmärksamhet långt mera än den beryktade St. Petri kyrka i Rom» — här kunde man nämligen finna en fosterlands-kärlek och kungatohet, som ej hade sitt motstycke. Jfr s. 271.

tid han war i Finland och hwarom handräkning derföre är begierd til deras utbekommande, lærer wäl snart skaffa mig ock hans besök. Byggnadsförslaget för innewarande åhr har iag redan giordt ifrån mig, aldeles i likställighet med den systeme Eders Excellence de förre åhren fölgdt. König såg wäl derwid något missnögd ut, men mannen är af et godt lynne och icke tracassier.

Iag war aldeles determinerad i början at wara stursk emot Zeraphinernes tagne owänliga steg at directe befalla Barnhusbetieningen och at ej lyda, ehuru Sivers på det högsta afstyrekte mig; men då en § i deras instruction kunnat gie dem någon slags anledning til en widsträcktare befattning än wärkeligen sakens natur här i Stockholm medgifwer, tog iag det beslut at låta bero derwid at lemna Eders Excellence underrättelse om hwad som passeradt.¹ Min tancke derwid war den, at Eders Excellence skulle i anledning deraf föredraga ärendet hos Kongl Maj:t och skaffa bot. Iag måste nu medgie at det är formeligare och i sin ordning at klagomålen komma directe härifrån och iag får då stå mit kast emot Ricksrådet Beckfris hämd och hat, den Eders Excellence kan le åt, bäst iag förmår. Sådan war min lilla politique den iag rent ut bekiänner och Eders Excellence wäl dessförutan nog insedt. I järnbrefs saken för några åhr sedan råkade iag til at misshaga honom, men kom ganska wäl derifrån, ty Hans Maj:t täcktes nådigst inse at iag med största skiähl och renaste njt bragte saken til Hans Maj:ts kundskap och afböjande.² Iag har bedt Sivers framleta brefwet och conceptet til Zeraphinerriddarne och samla materialierne hwarefter iag skal biuda til at på bästa sätt få ärendet i ordning, och litar på at Eders Excellence fredar mig och bringar det til godt slut. De utwägar de upgifwit at få de öfwerårige barn snart från Barnhuset, må iag icke nämna. De lofwade dem ofelbara och bestå icke i annat än man dageligen från några och tiugu åhr tillbaka utöfwat. Iag är högeligen förundrad deröfwer at de äga så liten kundskap om ställningen och tro at andra ändå äga alsingen.

Då bourse assembleerne ej wille bära sig tog iag det partie at begära abonnement. Grefwinnan Fersen och Grefwinnan Klinkowström yrkade derpå ehuru de nästan aldrig komma djt men trodde sig ändå böra skatta til en så wacker inrättning.

¹ Se s. 275.

² Vad von Axelson här åsyftar, har ej kunnat fastställas.

Ungefärl 120 subscribenter wiste sig och ibland dem flere som aldrig infinna sig, hwars peningar dock äro lika goda. Förleden¹ söndag war en assemblee stark 275 personer som ersatte den förra förlusten. Nu skal iag försöka hwar 14:e dag som iag tror nu mera skal bära sig.

Något gräl har warit med ryske matrosen och brandwackten som lär gå til Slotts-rätten och icke kunna biläggas i godo emedan Ruckman tror dem wara aldeles oskyldige. Det är icke ännu tilfullo utredt.²

Iag önskar af alt mit hierta at den åkomne opassligheten gådt snart öfwer och at Eders Excellence wårdar sin hälsa.

Iag börjar hädanefter wänta höra någon klämtning om tiden til hemresan. Iag hoppas wi innan midsommar kunna göra oss förwissade derom, ehuru här pratas om längre uppskof och flere resor. Desse nyheter komma från Paris.

Palmstedt lærer gifta sig med Directeuren Biörks doterdoter.³ Han gör et godt partie allenast hans hälsa håller ut dermed.

Gud uppehålle Eders Excellence wid helsa och wälmåga.

A von Axelson

Stockholm d. 13 febr. 1784.

Mitt sista war af den 11 i denna månad. Iag sänder nu continuation af de hittils utkomne numror af Tryckfriheten den wälsignade.

Hans Maj:ts nådige swar uppå Committerades underdåniga hemställan rörande spannemålsbristens afhjelpande i sammanhang med brännerierne, ankom med sista påst.⁴ Nog skola wi biuda til at uppfylla hwad Hans Kongl Maj:t nådigst befalt i

¹ Ordet *Förleden* i handskr. skrivet två ggr.

² Den 5 februari på kvällen började sju ryssar slagsmål med brandvackten och svenska sjömän och gesäller i Stadsgården. Från rysk sida uppgavs, att en svensk hade blivit misstänkt för stöld av ärter på ett ryskt fartyg. Målet förevar första gången den 14 febr. inför slotts-rätten. Den 23 s. m. tog stadsfiskalen tillbaka anmälan mot tre av ryssarna av brist på bevis och för att visa att »något nationellt hat» ej spelat in. I rättens dom den 1 mars dömdes fyra ryssar mot sitt nekande till böter på 40—60 dr samt eller i brist av medel till 12—16 dagars fängelse för övervåld mot vakt och för hemfridsbrott. Slotts-rättens prot. ¹⁴/₂, ¹⁶/₂, ¹⁹/₂, ²³/₂, ¹/₃ 1784. Jfr s. 275.

³ Se s. 130.

⁴ Denna skrivelse är ej omnämnd i Rådsprot. i inrikes civilärenden 1783, 1784 eller i Konselj- och kabinettsprot. i inrikes civilärenden s. å., ej heller i Spannmålskommitterades handl., RA. I den förteckning över kommitterades handl. (av den ¹⁰/₁ 1791), vilken överlämnades samtidigt med att kommissionens verksamhet övertogs av kommerskollegium, förekommer intet Kungl. brev mellan ¹⁸/₁₁ 1783 och ²⁴/₃ 1784.

alla delar, så widt någonsin möjligt är. På tidig wåhr och öpen segelfart beror hela saken. Wi krypa här i snön som mullvador och oagtdt skottande och kiörande med snö alla dagar, äro wi knappast i stånd at hålla gatorne brukbara. Ännu fortfar det beständigt med snögande. Iag wille wäl wara några timar i Rom at kiänna differencen af climater. Wårt är nog swårt. Kommer nu en häftig flod bli wi dränckta.

Af Herr Håfintendenten Baron Adlercrantz har iag begärdt planerne och ritningarne öfwer Fredricshofs slått och alla där warande åbyggnader för at sedan kunna täncka på beredningen til dess nya destination. Som Arzenalens urrymmande ej skier förr än til hösten, torde wäl de där boende damer så wäl som Hennes Kongl Höghets Printsessans twätterska och pigor som i höstas inrymdes i cavailleurs träbyggningen til sagde tid få qwarblifwa.¹ Rum för de sednare måste wäl dertil påtänckas.

Sivers har sökt öfwer alt, men finner icke igen det brefwet in originali til Herrar Zeraphinerriddare rörande deras öfwer instruction utsträckte styrelse som Eders Excellence yttradt sig i dess sista icke skal hafwa afgådt, utan i afseende på Hans Excellence Herr R R Gr Scheffers förwäntade mediation, förments blifwit qwarliggande. Deremot tror Sivers at det wärkeligen afgådt, emedan han hört Eders Excellence ofta yttra sig icke afstå från sin tancke til dess de å den giorde föreställning i nämde bref behörigen swaradt.² Dermed må nu wara hur det wil, skal iag ändå med aldräförsta medhinnas kan, wåga mig til strids, i förhoppning at Eders Excellence lemnar mig sitt kraftiga biträde.

Af de influtne interesse penningar å de medel blifwit föräntade, har iag efter den af Eders Excellence utstakade grund giordt repartition å nyo, efter idkeligit påminnande. Tiden är wärkeligen hård och tryckande och penningen för den fattigare rar, hwaraf de arbetandes inkomst wid protocollet i Slottsancelliet är ganska klen.

¹ Enligt taxeringslängden för 1784 (Verifikationer för allmänna beviln. 1784, bd II, Ladugårdslandet, kv. Terra Nova större) bodde år 1784 på Fredrikshov hovfröknarna Mörner och Sinclair. Enl. Hovkalendern 1784 tillhörde kammarfröken Fredrica Mörner och hovfröken Christina Charlotta Sinclair den avlidna änkedrottningens hovstat. Dessa båda åsyftas här. Dessutom bodde på Fredrikshov enl. taxeringslängden två äldfruar samt tvätterskor och städerskor. I brev av den 31 dec. 1783 hade Gustav III förordnat om Fredrikshovs inrättande till arsenal, Jacobson, s. 46, Odhner 2, s. 000. Ö.Å. till Överintendentsämb. 10/2 1784 (Ö.Å:s kanslis registratur 1784).

² I Ing. diariet 1773—1784, fört hos överstyrelsen över hospitalen och barnhusen (RA), finnes ingen anteckning om någon dyl. skrivelse från överståthållaren.

Advocatifiscalen Askegren har lemnadt mig en liten note på något grekiskt win som Eders Excellence hemskickar i wår eller wid öppet watn derom har iag talt med Baron Ridderstolpe at det skal komma i sin ordning genom dess requisition, så wida dessa sorter winer äro til införsel förbudne och iag ej welat tillita någon Ministre. I Packhuset är anstaltadt at så snart Eders Excellences garde de robe ankommer blifwa cofferverte eller ballots där utan at öppnas förseglade med tullsigill och genast afförde til Eders Excellences hus tils hemkomsten. Skulle Eders [Excellence] wilja, i fall något kunde skadas eller taga skada genom för lång sammanpackning at öppning dessförinnan skal skie, ber iag derom med några ord blifwa underrettad, då alt skal blifwa riktigt besörgdt utan bråk och swårighet.

Arbetshuset giör nu sin goda nytta och draga wist 2000 personer där sin föda inberächnadt dem som från landet tagit arbete. Afsättningen på garnet går temmeligen bra och iag tror at den i höstas uptagne rudimaterien skal räcka til öfwer de återstående trenne månader som man wist får rächna innan jorden blir öppen til arbete. Sedan blir det wäl lättare.

Kongl Statscontoiret har fådt swar på remarquen hwarföre ej Kronobagerie och Magazinshusen å Ladugårdslandet och Skiieppsholmen blifwit uptagne de förra åhren til de derå nödige reparationssummor och i dag får iag bewis på at swaret war grundadt. Dess bref lyder sålunda: »Som det på tiden lærer något utgå innan medel kunna blifwa i staten anslagne för den uti Tit skrifwelse til Kongl C. C. och Stats C. d 13 sistl dec. anmälte penninge requisition til Cronobagerie och Magazinshusens reparerande å Lad. och Sieppshl och det emedlertid synes wara nödigt at så mycket blifwer anordnad som til materialers anskaffande under nu påstående winterföre behöfwes, så har Kongl Statscontoiret wänligen begära skolat det behagade Tit benägit hjt upgifwa hwad dertil i afrächning på requisitions summan oundgängeligen erfordras etc. [»]¹ Iag twiflar således mycket på at något blir af i år med denna byggnaden ehuru pressant den ock är.

Det ser ut efter tidningarne som ingen styrelse mera är i

¹ Jfr s. 27. På ÖÄ:s svar av den 13 dec. 1783 följde statskontorets skrivelse av den 12 febr. 1784 (här citerad) och ytterligare svar av von Axelson den 17 s. m., med uppgift på den summa, som var oundgängligen nödvändig för att påbörja arbetena med rivning av en del av kronobageriet och magasinbyggnaden på Ladugårdslandet eller 2 100 rdr spec. ÖÄ:s kanslis registratur ¹⁷/₂ 1784. Räkenskaperna i Slottsoken 1784, Slottsarkivet.

Engeland åtminstone icke at trygga sig wid.¹ Detta lär influera på vår järnhandel i Christinaehamn som nu snart tilstundar.

Alt är hos oss tyst och stilla och inga owanliga saker förefalla. Gud gie oss ständigt goda tidningar utifrån at der alt wäl går.

A: von Axelson.

Stockholm d. 20 febr. 1784.

I dag har iag för första gången bewistadt de Deputerades af stadssens inwånare at yttra sig öfwer renhållningen hafde sammanträde. Iag öfwerlemnade dem til öfwerläggning några reflexioner som Sivers upgifwit och han så hufwudsakelige ansedt til ändamålets winnande. De äro icke ogrundade fast alt deraf ej låter sig giöra. Då folket ej äro obenägne at öka summan til dubbelt och kan hända deröfwer, synes de hafwa skiähl at påstå det de i öfrigit böra wara fria från tiltal och ansvar. De finna sig efwen i at sielfwa låta sammanskotta snön och mådden wid owanliga snöfall likaledes at hålla rännstenarne öppna wid starka infallande töwäder, men de bestrida at emillan såpningarne, sielfwa låta borttaga den smuts som af en och annan kunde å gatan blifwa utkastad. Beskattningsättet har Sivers upgifwit såsom det lämpeligaste at hwar ock en betalar efter eldstädernes antal i dess hus som supponerar rummens beboende af menniskior, hwilka egenteligen ordsaka orenlighet och afskräden.² Iag finner wäl denna grund billigare i afseende til ordsaken, men som den är owanlig och dessutan medför lika obillighet, torde den ej kunna antagas. Ett har iag straxt befalt utrönas som wi wärkeligen i Politiecommission glömde at observera neml. at de hus i staden som äga gårdsrum böra betala efter aln talet deraf. Denne remarque har Benedictius giordt och wist sig derigenom warit lidande hwilket i sanning så förhåller sig. Iag låter nu intaga beloppet af gårdsrummen i alntal hwilket de Deputerade efwen yrkadt. Detta gier någon till-

¹ Bland utrikesnyheterna i Stockholms Post-Tidningar i början av 1784 intogo parlamentsdebatterna i London en framträdande plats. — Den 17 febr. 1784 skrev Creutz till Gustav III, att nyheterna från London voro »très extraordinaires. Fox ressemble à nos anciens demagogues. L'autorité royale aura à la longue le dessus, mais les effets de cette crise sur le crédit public sont très pernicieux, depuis que la banque a cessé discompter les lettres de change». Den svenska handeln med England led av de många konkurrenserna, ej minst av Lindegrens. Allt gjorde, att man »avec angoise» väntade på nästa nyheter från London. Creutz till Gustav III, Gustav. saml., F 511, UUB.

² Se s. 266 ff.

ökning i summan. Benedictius fortfar at ej wilja hafwa minsta befattning med renhåldningsanstalterne. Iag tror ännu icke at det är hans fullkomliga alfvara. 1766 års Konunga bref¹ som stadgar at staden bör renhållas genom entreprenade kan efter min tancka ej ligga i vägen at icke ämnet kan delas på det sätt kan inwånarne sielfwa låta sopa etc och entrepreuren låter bort föra til reservoirerne i fall de skulle wilja beqwäma sig til detta expedient som dock icke tyckes wara dem behageligit. Litet lengre fram skal iag närmare utlåta mig, ännu har iag fäst mig wid ingen idée.

Förleden onsdag blef nye Justitiaeborgmästaren installerad i all ordning och i går tog han inträde i Justitiaecollegio och emottog skattkammaren af Sebaldt. Rådman Sivers nämdes ad interim til Präses i Södra Förstads Kiämnärsrätt.²

Till förslags uprättande til den lediga literate rådmanssyslan efter Eckerman, upstod i dag fråga, ifrån hwad tid vacancen borde rächnas antingen fullmagts datum för Eckerman eller tiden då den i tidningarne blef kundgiord. Som Hans Kongl M:t icke uphäfwit rescriptet af 1756 som påbiuder det förra utan undantag, fants säkrast at hålla sig derwid, hålst man nu mera ej wäntar sökande från andra städer och de här i staden warande icke behöfwä lång tid at besinna sig, de flästa som wäntas redan inkommit och man dertil med låter tillsäja wid alla stadens departement at de hågade böra ingifwa sina ansökningar inom nästa onsdag inclusive.³

Efter 14 dagars snögande hafwa wi nu några dagar haft jämn winter och arbete på gatornes jämnande til beqwäm fart. I Roslagen är 3 al:rs diup snö, här åt något mindre.

Iag skickar härjemte de sist utkomne numror af Tryckfriheten.

¹ Under år 1766 synes ej något kungl. brev ang. renhållningen ha avgått. Däremot behandlas i kungl. brev till överståthållaren av den ¹⁶/₂ 1757 och ²⁴/₂ 1762 huvudstadens renhållning genom entreprenad (medföljde i avskrift överståthållarens brev till magistraten den ²⁰/₄ 1757 och ²/₁₁ 1762 resp., Överståthållarens brev 1757, 1762, Magistratens arkiv). Den ²⁷/₂ 1766 begärde RSt:s kammar-, ekonomi- och kommersdeputation av magistraten upplysning om författningarna ang. renhållningen i Stockholm, vilken skrivelse von Axelson dock ej här kan åsyfta. Överståthållarens brev nr 40, 1766, Magistratens arkiv.

² Den 18 febr. tillträdde C. F. Ekermann justitieborgmästarämbetet med ett tal, som finnes bilagt Ekonomiprot. (sekr.) ¹⁶/₂ 1784.

³ Vid magistratssammanträdet den 20 febr. uppsköts rådmansvalet efter Ekermann till den 3 mars. Ekonomiprot. (sekr.) ²⁰/₂ 1784. Reskriptet av 1756 åsyftar Kungl. Förordn. ang. upprättande av förslag till lediga tjänster (det s. k. tjänstebetänkandet) den 23 nov. 1756. Snarare borde dock von Axelson hänvisat till Kungl. Förordn. den 8 nov. 1757 ang. tiden för ingivande av ansökningar (Brusewitz, ss. 191 ff. och 207 f.).

Af H. General Sprengtporten har ingen ting hörtdts på några dagar.

Iag önskar af hiertat at Eders Excellence alt må wäl gå. Här är alt tyst och stilla.

A von Axelson

Stockholm d. 25 febr. 1784.

Gårdagspåsten medbragte mig Eders Excellences af d 17 januarii. Trenne påster lærer felas oss ännu som Belterne och de owanligt swära wägar lära mota.

Med den i morgon aftågande courier afgå mina underdåniga quaereler öfwer Herrar Zeraphinerriddare. De äro så modeste som möjeligen warit at förlatta dem. De afse närmare förklaring öfwer det generale inseende öfwer hospitaler och barnhusen som reglementet tillägger Herrar Zeraphinerne och den närmare styrsel Öfwerståthållare och collegier enligt foundationer, författningar och i synnerhet Öfwerståthållare instructionen som är sednare utfärdad än berörde reglemente, dem tillägga och sielfwa sakens natur synes oundwikeligen fordra.¹ När Zeraphinerne utstaka det antal af barn som fonderne tåla, torde Öfwerståthållaren bättre än de kunna hafwa tilfelle at kiänna gradationerne emillan de mer och mindre torftige som denna resource tillita, och efwen så med dem som söka hospitalerne. De particuliere casus som existeradt och tydeligen wisat humeur och mannamån, har iag icke welat nämna, utan gömmer dem tils vidare. Hans Excellence Gr: C:F. Scheffer är nu i Wästergiöthland hos sin broder hwarunder Hs E. Beckfriis ensam regerar. Barnhusträgårdens bortarrenderande til samma arrendator å nyo på 5 åhr emot enahanda wilkohr som förr, oagtdt summan wid auction steg til nästan dubbelt å daga lägger icke den största njt at öka Barnhusets inkomster. Då den som stadnade för slaget ej kunde praestera borgen hade wäl en ny auction först ägdt rum då skildnaden war så betydlig, innan det gamla contractet med Gollnitz utan minsta förbättring för

¹ Enligt Konselj. och kabinetsprot. (inrikes civil) (RA), fört i Rom, den 24/1784 har Gustav III på ÖÅ:s förfrågan om rätta förståendet av § 7 i Instrukt. för överståthållaren av den 16/1776 förklaradt, att ÖÅ utan föregången anmälan hos serafimerriddarna ägde rätt att låta intaga nödställda barn på barnhusen — detta till förekommande av tidsutdräkt. Denna förfrågan från ÖÅ, som tydligen är den av von Axelson den 26 febr. avsända »quaerelen», finnes ej i ÖÅ:s kanslis registratur 1784 men däremot i original i ÖÅ:s skrivelser till Kungl. Maj:t (RA) se s. 317.

Barnhuset förnyades.¹ At förtiga annat. Iag lemnar inlagan til annotation här hos Herr Statssecreteraren Schröderheim at genom den ordinaira vägen inkomma och det med flit för at derifrån få någon smörjelse. Han har ifrån andra ställen samlingar i enahanda ämne hwilka dageligen ökas.² Iag litar förnämligast på Eders Excellences löfte at swara för saken och tycker nu wara det lägligaste tilfelle at få den radicalement afgjord. Eders Excellence känner alt för wäl nödwändigheten deraf och alla de skiähl som leda dertil, hwadan iag anseer öfwerflödigt at här något deraf uprepa.

Tidningen om freden emillan Porten och de Kejsleriga magterne lærer förr kommit til Italien än til oss.³ Den tidning war icke wäntad så hastigt och man trodde med den skulle alla rygten om Sweriges deltagande i krig uphöra, men nu är en annan plan upgjord som viserar på Sundska tullens abolerande. I den deltager Kejsarinnan och Konungen i Preussen. Alla farwatn böra nu för alla magters handelsskiepp wara öppna utan gene. Dannemark har altså ingen rättighet at af våra skiepp äska någon afgift. Det supponeras at ingen resistence giöres mot denna i folkrätten billigt grundade proposition, men någon demonstration med flåttan och trouppers sammandragande skal dock wisas. Detta låter ju ganska förmonligit och lærer gå lika fort och skyndesamt. Våra politici skola wäl sysselsätta sig med något då andra ämnen tryta. Här är Gud skie lof i öfrigit alt tyst och stilla. Hittils hafwer Herren hulpit oss. Iag rächnar dock mars och april månader för de swåraste at draga fram de fattiga. Maii månad öppnar jorden til arbete och gier utwägar för de någorlunda arbetsföre til förtienst. Af provincierne är Östergyllen en del af Wästergyllen södra Halland och efwen wissa härader i Wässmanland och Uppland de mäst betryckte. Alla hafwa hittils fådt all den hielp som kunnat åstadkommas

¹ Redan vid mönstringen den 10 jan. 1784 framgick det, att serafimerriddarna ansågo, att det var onödigt med auktion på trädgårdsarrendet och att den förtvarande arrendatorn, trädgårdsmästaren Gollnitz, borde få behålla trädgården på samma villkor, d. v. s. 50 rdr per år. Scheffer och Beckfriis förbehöllo sig då i varje fall avgörandet i frågan. På auktionen den 20 jan. bjöd murmästaren Johan Walmstedt 116 rdr spec. men kunde ej uppge borgensmän, varför hans anbud ej kunde antagas. Barnhusdirektionens prot. ^{10/1, 20/1, 27/1, 3/2} 1784, RA.

² I Schröderheims samtidigt avsända brev till Carl Sparre lät det annorlunda. Vid omnämmandet av von Axelsons klagoskrivelse yttrade Schröderheim, att Sparre torde finna billigt, att serafimerriddarna finge förklara sig och att seconfrontera sin lilla Baron med Riksrådet Beckfriis, Schröderheim till Carl Sparre, ^{26/2} 1784, Börstorspsaml. vol. 112, RA.

³ Gustav III erhöil meddelandet härom genom Razumovskij den 12 febr. 1784. Odhner 2, s. 285.

och iag tror ingen än dödt af hungersnöd. Men iag grufwar mig för mars och april våra mojens äro knappa. En tidig währ kan hielpa mycket. Arbetshusinrättningarne kunna icke så snart medföra wärkan. Dertil fordras tid. Omöjligheten ligger i wägen at sträcka dem öfwer alt. Eders Excellence kiänner noga hwad fond til en något widsträckt arbetshusinrättning fordras. Iag trodde at det här i staden inrättade war fullt ut provideradt med rudimaterier til öppet watn men Stockholms lähn drar för mycket. 36 lispund häckladt lin förslår intet i weckan och tilgången på denna wahra börjar blifwa knapp. Wi torde här komma til korta på den undsättning genom utlemnade rudimaterier åt landet lemnas då prästerskapet derstädes undandraga sig caution utan blott intyga at de som begära arbete äro ärlige och beskiedelige. Afsättningen på linnespånaden är ock nu trög så lenge helsingarne som nu ligga här ej fådt sälja sin, hwilken ehuru mera affall underkastad, ändock i anseende til priset är begärligare än Arbetshusets spånad. Iag skal wäl biuda til at förese så, at förlusten icke skal blifwa betydande.

Nu snart torde beslutet få wäntas om dårhusbyggnaden. Iag skal wist gierna wisa ritningen åt Hans Excellence Grefwe Fersen Axel, och emottaga de erindringar han har at lemna. Ehuru han är profan, wet iag ändå at han är bland de högst uplyste i de fläste kundskaper. Om quaestio an blir afgjord, tål wäl ritningen at jämkas til corridor och rummens fördelning. Herrar Zeraphinerne säja sig wara redo med penningar. Curhuset med den hielp Eders Excellence widtagit kan wäl bärga sig tils vidare. Platsen öfwer canalen Eders Excellence utsedt tycker mig wara tienlig i anseende til nära watn tilgång. De spetelske böra ju som oftast badas och dammen Siloa blir då närmast tilhands.

Ifrån hungersnöd och dårhus til assembléer. De bära sig nu rätt wäl. Förleden söndag war den stark 318 personer. Abonnement war en god idé och underhielper ganska mycket.

Det gamla Packhusets rifning är anslagit på auction nästa måndag d 2 martii. Benedictus lär wäl då hålla sig framme. Han har sökt hos Rådet at få tilstånd inretta hästqwarnar at afhielpa miölbristen hwaröfwer ÖfwerSt H:ts utlåtande blifwit infordradt. Iag finner intet ondt deri utan önskade de redan existerade.¹ Watnbristen är än stor, kommer snart

¹ Om packhusets rivning se nedan s. 70, om kvarnarna och tvisten med spannmåls- och viktualiehandelssocieteten se nedan s. 88.

töwäder få wi wäl annat ämne til klagomål som dock icke kan hielpas.

Ännu hör iag intet Hans Excellence det minsta klämta om hemresa. Fem månader äro nu förledne. Iag rächnar wist på at innan midsommar är herrskapet hemma Gud gifwe wid bästa hälsa.

Pålningen wid Hennes Kongl Höghets Palais påskyndas alt hwad möjligt är, wi frugta at floden kommer öfwer oss som ingen kan hindra. Bergscollegii huset är icke än widrördt. Dermed hade Öfwerståthållarembetet ingen annan befattning än besörja Krigscollegii flyglarnes försälgning til understöd i byggnaden, hwilket längst för detta är lyckligen wärkstält, som iag menar mig redan inberättadt. Baron Adlercrantz måtte wäl besörja om denna byggnaden. Något gräl har existeradt om tiden til rifningen som Baron Lilljencrantz undanrögdt i dessa dagar. I höstas redan undanflytte myntbetieningen med de flere som där woro logerade och wet iag icke hwad egenteligen wäl-ladt så långt uppehåll.¹

Beursebyggnadsdirection torde få öka procenten at skaffa de än bristande $\frac{40}{m}$ rdr til innewarande års byggnadsförslags wärkställande. Iag frugtar de icke i äckt togo den gyllene tiden förleden sommar då lätt tilgång war på peng. til 4 procent och at de nu torde nödsakas gifwa 6. Hastigt förswann Beursens stora rikedom och pinan efter wäxlar är större än någon tror. Iag önskar at Baron Lilljencrantz kan uthärda at som hittils wara dem behielpelig.

Abbé Ostern tror beständigt sig få Stadshussalen til interiurskyrka utan hyra, hwartil han af mig aldeles ingen anledning fådt, och derå wäntar han swar. Emedlertid har han icke emottagit något contract mindre teknadt. Pohlske huset är efter dess tancke det enda convenable ställe at bygga kyrka på, och derwid tyckes han fästa hela sin speculation.² Han tror

¹ Det vanligen s. k. Mynthuset i kv. Vulcanus från slutet av 1600-talet inrymde utom lokaler för kungl. myntet även bergskollegium. Av denna orsak kallar von Axelson här byggnaden för bergskollegiets hus. På grund av husets dåliga tillstånd hade kollegiet redan 1780 flyttat därifrån till förhyrda lokaler i Petersenska huset. Den 6 aug. 1783 gav Kungl. Maj:t sitt bifall till mynthusets rivning. Ombyggnads-kostnaderna skulle delwis bestridas av de medel, som inflöto genom försäljning av flyglarna till krigskollegiets hus i kv. Memnon (se nedan s. 70). I slutet av mars eller i början av april 1784 bör rivningen ha börjat, varefter det nya mynthuset omedelbart uppfördes på samma tomt jfr Wollin, s. 64 ff.

² Denna byggnad, som fått namn av Thomas Polus, låg vid Myntgatan och Myntgränden, kv. Mars nr 2, 4 och inköptes 1762 av staden för recklesiastik- och

sig weta at staden gierna lemnar det om Öfwerståhåll[laren] ej lägger sig deremot. Wil han betala det kan nog staden wara det förutan, men iag tycker at stället blir för trångt. $\frac{100}{m}$ rdr tror han at Påfwen minst består til kåstnaden. Detta låter något likt med någon tillökning. Täckes Eders Excellence låta mig weta om Hans Kongl Maj:t i nåder befaller at salen skal lemnas på sätt Abbeen lika som påstår, då staden säkert får de 55 rdr af Kongl M:t ersatta om ej annorlunda befallas, samt hwad Eders Excellence finner at påminna wid Pohliska huset. Gud uppehålle Eders Excellence wid hälsa och wälmåga.

A. von Axelson

Stockholm d. 5 mars 1784.

De sista påsterne äro icke ankomne, åtminstone nu då iag börjar desse rader. Ehwar ock Eders Excellence wistas, som wi tro än i Florentz, önskar iag af hiertat at Eders Excellence mår wäl och äger god hälsa. Nöjen kunna ej tryta af alla slag, i de länder hwarifrån de spridt sig och hafwa sitt ursprung. Det nyttiga finnes wäl der ock, och deraf är iag förwissad Eders Excellence gör en god provision at hemföra.

Jag har wist Hans Excellence Grefwe Axel Fersen, som par parenthese mäter sin oändelige hälsning och har jämn hälsa, ritningen och plan til det tilärnade nya dårhuset, hwarwid han hufwudsakeligen icke har något at påminna. Den remarquen giordes at fönstren borde så förwaras, at de swagsinte ej åtkomma at derå giöra åwärkan, som förekommes då de igenmuras innan til så högt at dåren ej kan komma åt dem och endast lemnar ofwan så stor del öppna at rummet får full dager. Utwändigt få de sin wanliga högd til bibehållande af symmetrie och utseende. I fölgd häraf torde byggnaden blifwa något högre än desse in utwisar som dock icke i betydlig mohn kan öka kåstnaden. Ett stort rum trodde han ock wara nödigt för dårhushusionen at röra sig uti då wäderleken hindrar deras utsläppande på borggården. Platsens docering jemte hög fot och wäderwäxlingsrör förn[j]ente han förekomma all frucktan för swamp och bergsyra det iag ock säkerligen tror. Eders Excel-

skolestaternas och för franska luterska kyrkan. Huset, det s. k. gamla polishuset, revs i samband med tillkomsten av kanslihuset 1929. Sirén 1, s. 173 ff. Josephson, Borgarhus 1, s. 384.

lence har nu bästa tillfälle at se til efwentyrers de fullkomligaste inrättningar i detta slag och deraf uttaga, hwad wår förmåga kan wärkställa. Emedlertid är ingen bråska, wi hafwa i åhr tilräckeligit med byggnader at occupera de arbetande med allenast medel bli efwen så tilräckelige.

Det gamla Packhuset bortauktionerades til rifning förleden måndags. Bielkar och huggna sten undantogs. Benedictius fastnade för ropet emot 470 rdr specie. Platsen skal wara ren inom 6 weckor och en instängning af gamla bräder på entrepreneurens bekåstnad. Auction lät iag förrätta i Kongl Tulldirections rum efter föregångne intimationer. Palmstedt wäntade ej högre summa än 300 rdr med wisshet och tycker både han och andra at ingen utom Benedictius kunnat gå så långt. I dag¹ fredag går det gl mynthuset til nedrifning å auction; där behålles alla materialier och entrepreneuren får betalning för rifningskåstnaden.² Detta skier efter Baron Adlercrantztes förslag och kommer an på hur det lyckas. Kongl Statscontoiret är tils widare mera nögd med det förra sättet och tror at rifningskåstnaden stiger lika högd med materialiernes wärde som snart lærer wisa sig.

Interims Packhuset kåstade 1450 rdr inberäknadt någon provisionel tilbyggnad för Öfwerdirecteurens wedbod och annat som wid rifningen måste bort. Oagtdt all brukad hushållning och bemödande af Palmstedt steg dock kåstnaden 250 rdr öfwer dess förslag, som wäl får tilskrifwas materialiernes stigande pris. För Palmstedts beswär wid denna byggnaden och för at encouragera honom wid hufwudsakens angripande proporerade iag en douceur af Tulldirections hemliga cassa til 200 plåtar som bifölls nemine contradicente. Till Magistraten har iag nu upgifwit hela den af Eders Excellence utstakade och af Hans Kongl Maj:t nådigst bifalne plan til Packhus byggnadens upförande, hwartil innewarande åhr af staden erfordras 3500 rdr specie. Som den faststälte byggnadsstaten för i åhr ej lemnar något öfwerskott, har iag hänwist dem til beursebyggnads eller amortissementsfonden, annan utwäg lærer icke heller gifwas. Denna måste wäl blifwa lika så beständig som Slottshielpen om alla entamerade och förestående byggnader skola kunna fullföljas.³

¹ I dag ändrat från *Nästa*.

² Se s. 68.

³ Det nya packhuset, som beräknades vara färdigt vid 1786 års slut, skulle uppföras på det förras plats. Det provisoriska packhuset uppfördes framför detta. För

Förleden onsdag war rådmanswahl efter Justitiaeborgmästaren Eckermans lemnade ställe.¹ De sökande woro Folker 24, Göding 27, Torger 9, Bredberg 31, Stenhammar 27, Hargell 24 Ahlgren 8, Stenhoff, Flintberg notarius i Commercecollegio, och Sandel ingen röst. Förslaget blef altså Bredberg, Göding och Stenhammar. At Bredberg fick förslaget tror iag Directeuren Grill som slägtinge med dess afledne swärfader Secreteraren Wargentin mycket bidragit. Denne har ej lemnadt efter sig någon ägendom til dess barns soutien. De 2:ne ogifte flickorne äga ej annat än den pension Hans Kongl Maj:t nådigst lemnadt dem. Fadren tänckte ej annat på än dess wettenskap, lyckligit at Konungen tänckt på dess barn.² Wågar iag supplicera at Eders Excellence täcktes tala för Bredberg så blifwa alla Wargentins barn hulpna. Eders Excellence befordrade sista gången en af Policekammarens betiening,³ iag är fullkomligen försäkrad at en lika öm wård sträcker sig efwen til Slotts cancelliet. Begge wärken äro i beständig activité, efter Eders Excellence[s] principe, *med fog och lagom*, mera nyttige för Konungens tienst än allmenneligen torde tros. Bredberg är utom dess skickelig, arbetsam och äger god conduite. Iag anhåller på det högsta at Eders Excellence täcktes hielpa honom, hwilket för mig wore lika glädiefult som om mig sielf något förmohnligit hände. Min wördnad och tilgifwenhet skal deremot aldrig uphöra hwarom iag ock hoppas Eders Excellence äger och får den fullkomligaste öfvertygelse.

Iag bråkar nu med at låta författa en instruction för Tolagsbokhållaren och at få en säker controll för redogiörelsen af dess upbörd som hittils icke warit fullständig, men passar nu at få fram då syslan efter afledne Tolagsbokhållaren Schlect skal

år 1784 fordrades av borsbyggnadsfonden 3 500 rdr för det nya jämte 362 rdr, d. v. s. stadens $\frac{1}{4}$ av de i brevet omnämnda 1 450 rdr, för det provisoriska. von Axelson till Börskommitterade den $\frac{10}{3}$ 1784. Börskommitterades arkiv E I. — Om slottsbyggningshjälpen se Staf. ss. 9, 14.

¹ Ekonomiprot. (sekr.) $\frac{3}{3}$ 1784.

² Bredberg var gift med Johanna Charlotta Wargentin, dotter till Pehr Wargentin. Dennes svärmor, Margareta Charlotta Hårleman, gift med Carl Christian Rabe, och Johan Abraham Grill voro kusiner. Se P. Wargentins anteckningar om sin släkt, s. 32 och Örnberg 11, s. 214. Gustav III utnämnde i Parma den $\frac{20}{4}$ 1784 Stenhammar, och Bredberg blev alltså förbigången. Konselj- och kabinettsprot. i inrikes civil ärenden 1784, R.A. Ekonomiprot. (sekr.) $\frac{10}{8}$ 1784. — Den 10 jan. 1784 hade Gustav III i Rom anslagit inalles 166 rdr 32 sk. spec. pr år i pension till Wargentins döttrar. Konselj- och kabinettsprot. i inrikes civil ärenden 1784, R.A.

³ Polismästaren Henrik von Sivers' halvbror, Gustav von Sivers, som blev rådmän $\frac{2}{8}$ 1783 och praeses i Södra kämnärsrätten $\frac{10}{2}$ 1784 (jfr s. 64, 284), hade börjat sin bana i poliskammaren.

tilsättias. Wahlet af person är redan af Eders Excellence och Magistraten längst för detta fastställt för Haffenberg som flere åhr syslan förestådt och äger den skickelighet dertil erfordras.¹ Iag nyttiar wid instructionens formerande Borgmästarren Risberg samt Kamererne wid Staden Siö- och Landttullen på det at ingen ting, så widt möjeligit är, må undfly upmärksamhet.²

Iag väntar med yttersta längtan något decisivt utslag i hwad iag mäلت om Abbé Osterns postulater. Han plågar beständigt om swar och förmodar ej annat än han får rummen på Stads- huset utan hyra. Iag swarar honom alltid at rummen från d 1 april stå til dess tjenst emot den wanliga hyran; så framt Hans Kongl Maj:t i nåder befaller at de utan hyra skola aflåtas, niuter han det til godo. De ändringar han wil hafwa giorde, tillåtes på dess egen kåstnad, så widt de utan husets skada kunna wärkställas hwaröfwer Stadsarchitectens utlåtande är infordradt.³ Iag kiänner ej huru widt denne mannen, som är nog exigeant, skal gynnas, och frugtar derföre förgå mig på det ena eller andra sättet i för mycket eller för litet. Hittils tror iag dock icke han fådt ordsak at klaga. Med Ambassadeuren som nekade honom at i dess capell kundgiöra dess gifne <gifne> dispencer i fastan, war han några dagar missnögd, men sedan Ambassadeuren medgifwit dess begäran, är freden återstæld.

Brand och Försäkringscontoiret har understält, om icke någon del af det inkiöpte huset apothequet Svan som nu rifwes innehafde tomt, kunde åter försäljas antingen til grannarne eller någon annan som wore hogad at derå upföra byggnad efter Palmstedts dertil författade ritning.⁴ Då endast 7 al:r dertil åtgår af den inkiöpte tomten och det öfrige blir tilräckeligit för utrymme at åka och wända, gaflarne af de tilstötande husen

¹ Haffenberg utnämndes formellt först den 8 sept. 1784. Ekonomiprot. (sekr.) 8/1784. Instruktionen finnes i prot.-utdrag av den 21/1784 från magistraten till stadskamreraren, Kungl. brev, Överståthållarens och Mag:s resol. 1778—1800, Stadskamrerarens arkiv, F I a.

² Härmed torde åsyftas kamreraren Peter Nymanson i Stora Sjötullskontoret och kamrerarna Wilhelm Hellström och Johan Ålänning i Generallanttullskontoret, se Statskalendern 1784.

³ Om Palmstedts värdering, se Anckarsvärd, s. 52.

⁴ Kvarteret Cygnus gick ursprungligen ned i en kil i sydlig riktning. Apoteket Svanens hus, som enligt von Axelson just vid denna tid revs, upptog då större delen av det, som sedan blev Tyskabrunnsplan. På brandförsäkringskontorets initiativ och bekostnad skapades här i brandsäkerhetens intresse en öppen plats — ett led i strävan att skaffa »vändplatser» — och den s. k. Tyska brunnen. Elers I, s. 111, Almquist, Stockholms stads brandförsäkringskontor, ss. 129, 138, Josephson, Stadsbyggnadskonst, ss. 181 f, 229, Borgarhus I, s. 76.

tarfwa stöd af tilbyggnad och gifwa som de nu stå et obehageligt utseende, Palmstedts ritning är prydelig och wacker, har iag utan betänckande förklaradt at wid detta förslag icke något wore at påminna så widt det inskräncktes innom ofwan sagde alnetal. Iag har wist ritningen för Hans Excellence Grefwe Axel Fersen som endast anmärkte at decorationerne för dess byggande torde blifwa något kåstamme och beswärlige at underhålla, som är ganska grundadt, men blir för byggherrens räkning.

Gårdstomterne i Staden innom broarne äro icke ännu afmätte, och dess förinnan står beredningen til den nya entreprenaden om orenlighetens afförande stilla. Iag twiflar på at det af Sivers upgifne project at taxera efter eldstädernes antal, låter sig denna gången wärkställa. Ett nytt taxeringssätt om hwars billiga grund ändå kunde twifwelsmål upstå, torde icke blifwa smakeligt. Eldstädernes antal kan ock intet utrönas utan för mycket allarme at låta anställa besigtning i hwarje hus, förr än wid brandsynernes gående; och som de sällan slutas förr än i augusti månad, torde det blifwa för sent at til rätter tid hinna til slut. Entreprenuren behöfwer wist 2 a 3 månader minst at ställa sig i ordning. Detta ärendet är brydsamt.

Hofsecreteraren Stenborg har hyrdt af Madame Nyman de af henne köpte Krigscollegii flyglar i tancke at där inrätta sin theatre.¹ Iag wiste ej derom förr än contractet war slutadt då iag frågade Baron Adlercrantz om han ansåg det wädeligt för Kongl Krigscollegium, hwilket han icke förmodade då säker brandmur skiljer dem åt och de nödige brandanstalter wid theatren i ackt tages. Om Eders Excellence har något at påminna derwid torde iag derom blifwa underrättad.

Generalamiralen Trolle har warit i staden och är än qwar, men siuk af halsfluss.

Baron Lilljencrantz har hela tiden warit krämpig och ofta nog häftigt angripen. Iag önskar at dess hälsa wille stadga sig, han är en ganska angelägen person. Statsregleringen är börjad, wåre petitioner har iag i rättan tid upgifwit. Baron Adlercrantz har påmint om medel til inredning af Professor Zergels rum at de må blifwa färdige til dess hemkomst. Iag har bedt honom

¹ Bryggaränkan Christina Nyman köpte 1783 de två fristående flyglarna till Krigscollegii hus, kv. Memnon 1, 2 (Falkenbergiska huset), Utredningar 2, ss. 125—128, Josephson, Borgarhus 1, s. 382 f. Stenborgs teater där, Nya Svenska teatern, invigdes den 29 okt. 1784. Dahlgren, ss. 76, 669.

gå på ju förr dess häldre. Som denne kåstnad tages af statuefonden, behöfwes ej dertil serskilt requisition.¹

Winter med snö håller i beständigt, den först komne ligger än qwar så wida ingen gång warit töwäder sedan wintrens början. Iag grufwar mig för wårfloden om den hastigt kommer öfwer oss. Arbetet wid Printsessans palais avancerar så fort den ohjelp samma wäderleken tillåter. Gud gie Ers Excellence alt godt.

A. von Axelson

Ännu wid brefwens ingifwande är icke den förwäntade couriern ankommen. Med honom torde iag wäl få något swar på de bref hunnit framkomma.²

Stockholm d. 9 mars 1784.

Den högst efterlängtdade couriern ankom förleden söndagsmorgon och med honom hade iag den äran inhändig Eders Excellences twänne skrifwelser af den 24 och 28 januarii. Gud ware lof at alt står wäl til, Gud låte ständigt så fort fara. Kyrkorådet fick genast del af Kongl Maj:ts nådigste befallning rörande Johannis kyrkiobyggnads inställande tils ritningarne närmare blifwit öfwersedde och Håfintendenten Rehn är i fullt arbete at afcopiera dem.³ Med nästa påst hoppas iag alt färdigt at då kunna afsända. Det torde blifwa nödigt i fall ändring skier i den förra dessein at hafwa generalcharta öfwer hela Johannis kyrrickogård och derföre låter iag Ingenieuren Brolin taga en copia af den förut författade hwarmed iag icke welat chagrine-

¹ Enligt taxeringslängden för Klara övre var Sergel t. o. m. år 1785 mantalskrifwen i kv. Hästskon nr 13, d. v. s. Tre remmarens hus. I längden för 1786 står han upptagen i kv. Beridarebanan nr 59, d. v. s. nuv. Sergelgatan 1, vilket bestyrker Göthes uppgift, att Sergel först d. å. skulle flyttat in i statybildhuggarbostället (Göthe, s. 238). Under hela år 1784 höll man på att inreda det s. k. »nya väningshuset vid Rännarebanan» enligt räknenskaperna i Slotts boken, Slottsarkivet. Dessa äro uppförda under kontot »Fonden för Gustav Adolfs ärebilds förfärdigande». Statyn var nu under arbete i verkstaden vid Rännarebanan, jfr Elers 1, s. 169 ff. Om »Kungl. statybildhuggarebostället vid Beridarebanan» se äv. Leffler.

² Ännu — framkomma i marginalen på brevets sista sida.

³ Till en S:t Johannes kyrka hade den 14 sept. 1783 Gustav III under pompösa former lagt grundstenen. Arkitekt var J. E. Rehn, vars ritningar erinra om Adelerantz' Adolf Fredriks kyrka. Från Rom gav konungen befallning om ritningarnas nedsändande för granskning och kyrkobyggets inställande t. v. På sommaren ankommo till Stockholm nya ritningar, i novantik basilikestil, utförda av den franske arkitekten Dufourny, vilka emellertid ej heller kommo till utförande. Elers 2, s. 202, Sveriges kyrkor. Stockholm 4, ss. 459 ff., 493 ff. Jfr s. 127.

ra Rehn. Hos Kyrkorådet har det upstådde impediment icke giordt någon sensation men wäl hos den förre. Inga andre contracter äro slutne än om huggen sten. Wederbörande hafwa en tid grålat derom, utan at komma öfwerens at stadna i något wist slut. Nu tyckas de wara nöjde at få lengre betänketid. Icke til fullo halfwa grunden är lagd. Närmare skal iag med nästa påst öfwer hela ämnet lemna de underrättelser som kunna inhämtas.

Till Boursedeputation afgår nu bref at anskaffa penningar til det nya Packhuset hwari interims efwen är inbegripit.¹ Iag har förut beredt Printzchiöld Risberg och Grillen at alt gräl blir förgäfwes tror icke heller något upstår fast det är knapt om penningar som iag förut omrördt.

Igår gaf General² Assistencecontoirets ombud Assessor Weltzin tilkänna, at dess Wacktmästare Arndts rymt och begärte trumslag samt lysning efter honom hwilcket genast wärkstältes.³ Dess ballance skal gå emillan 6 och 700 rdr om ej der öfwer wid närmare efterseende. Tilgången som straxt blef eftersedd och med sequester belagd stiger endast til 46 rdr 8 shl, utom en hafwande hustru som snart väntar sig i barnsäng. Iag twiflar på at han kan ertappas, så wida han haft Directions permission at på 4 dagar resa på landet och ingen misstancke fattats om dess flyckt förr än 10 a 12 dagar efteråt. Han har eljest warit wid wärket snart från dess början och ägdt mycket förtroende. Dess ballance förmenar Weltzin härröra af täta spel med större summor på Nummerlätteriet. Det är wäl ingen anledning at misstäncka honom för den yppade eldswåda i Assistencecontoiret, men som han witnat i Musicaliska lätteriesaken och nog graveradt dem dermed haft befattning så at han troddes böra å nyo höras i Kongl Håfrätten där saken nu ligger til afgörande wil det soupçonneras at han blifwit understödd med resepeng:er af dem som frugtadt dess ytterligare hörande. Det lär wäl upplysas i sinom tid.

Rådmanförslaget afgår i dag. Iag wågar förnya min sollicitation i Bredbergs faveur. Han lär ock sielf med förre påsten upwacktadt.

Natten til måndagen afled Ricksrådinnan Hermansson efter 14 dagars siukdom. Hon war nästan utan sansning under hela

¹ Jfr s. 134.

² I handskr. *Gernerat*.

³ ÖÅ:s kanslis registratur %, 1784: lysning i Stockholm efter vaktmästaren Niclas Arentz jämte cirkulär till landshödingarna. Jfr s. 232 f., 245 f.

siukdomen. Hans Excellence Hermansson som varit ansett af sin gickt och podager gier sig illa tilfreds. Ricksrådet Beckfriis har varit häftigt siuk af förkylning. I början war hopp at han skulle stryka med, men han kommer sig igen. Rötfebrar börja wisa sig, de hafwa dock hittils icke varit dödande. Ständigt snögående med stark winter håller än uti. Wi hinna knappast hålla gatorne brukbara och hwarje dag ny skottning. Wi frugta för långsam währ och seen segelfart. Gud afwände den olyckan. Ifrån de provincer man trodt äga sin fulla bergning, åtminstone til öppet watn, börjas nu redan at klaga öfwer brist på spannemål och at födan tryter. Nog sent af wederbörande at inkomma nu med sådane berättelser, som kunnat wara inne redan i augusti månad och då fogas anstalter derefter hwilka nu kunna blifwa omöjelige om segelfarten ej tidigt öpnas. Iag måste bekiänna at aspecterne äro ej goda, men hoppas ändå det bästa. Committerade giöra all sin flit at dela på alla torftiga händer, de tillätelige tilgångar så långt de förslå och de som något äga wisa i allmänhet mycken charité. Här i Stockholm bärga wi oss nog skiäligen. Wille Hans Maj:t nådigst skiäncka några famnar wed åt de usligaste skulle iag hierteligen gläda mig. Eders Excellence tyckes derom äga något hopp.

Generalamiralen Trolle har twänne dagar lemnadt föga hopp om wederfående. Generaldirecteuren Acrell som blifwit tilkallad swarar nu mit bud at febern något sagtadt sig, men at icke med wisshet kunde säjas hur det går, förr än sednare på afton. Iag wet at Hans Excellence Grefwe Creutz låter påsten dröja litet lengre än wanligt för at aflemna underdånig berättelse huru det wil aflöpa. Det wore stor förlust om han går bort. Baron Lilljencrantz är kiäck igen så lenge det räcker.

Iag wäntar snart höra nämnas om hemresa hwad menar Eders Excellence? Det wore åtminstone gledie fult at läsa i något bref någon gissning derom. Här äro Gud skie lof eljest rätt tyst och stilla. Den Högste uppehålle Eders Excellence wid god hälsa och all förnöjelse.

A. von Axelson.

Stockholm d. 16 mars 1784.

Mitt sista war af den 12 dennas.¹ Sedan är intet föränderligt af värde förefallit. Här talas ännu ej om annat än Trollens död. Hans lekamen bisättes i dag. Succession blef straxt kundgiord och Grefwe Ehrenswärd reste ner til Carlscrona [ett] par dagar derefter. Detta utnämmande tycker mig war ganska wäl passadt i alla afseenden. Chapman håller af Grefwe Ehrenswärd såsom son af sin första befordrare och wälgierningsman och fördrager sig säkerligen ganska wäl med honom. Publiquen gissade orätt på et annat namn af mera distinction och blef förwillad i dess tancka om en fattad oryggelig principe.² Ehrenswärd äger genie och talents, et godt hierta och lika så oegennyttig som fadren. Detta wahlet har giordt en synnerlig god wärkan.

Wintren fortfar med stränghet beständigt och man spår oss en seen währ som wore en stor olycka den ingen kan hielpa. Öpnas ej segelfarten i april månad blifwa spannemålsförråderna alla och hungersnöden på många ställen oundwikelig. Bergslagerne lida otroligt genom den faseliga snön som hindrar deras kiörslor och fohror. Huru marknaden i Christinaehamn aflupit är icke än kunnogt. Wåra patroner hoppades få lika pris som förledit åhr; skier det bärga de sig någorlunda. Förwirringen i England influerar efwen på våra järnpriser. Wi stärka oss emot alt med tålmod och hopp.

Den bekante Sill Grothen tros giöra en banqueroute på 100 a
150
m rdr hwilket förefaller så mycket besynnerligare som han skiötte sina affairer med mycken activité, lefde sparsamt och war aldrig lagsökter för skuld hwilket merendels plägar gå förut. Han förmenas med förgift skilgdt sig härifrån.³ Om Mäklaren Willkommens affairer talas icke heller fördelagtigare och lika så obegripeligt hwadan dess obestånd må härröra. Han betiente våra flästa handelshus, och bordt lemna rikedom efter sig.⁴

För någon tid sedan skickade Eders Excellence mig Kongl

¹ Jfr ovan s. 74. Brevet av den 12 mars är förlorat. Dess existens bevisas av anspelningen i brevet av den 16 mars på meddelandet om Trolles död. Post till Italien har avgått den 12 mars, se t. ex. Creutz' brev till konungen d. d., Gustav. saml., F 511, UUB.

² Här åsyftas tydligen amiral A. Wrangel, som till tröst fick rang såsom en av rikets herrar. Odhner 2, s. 304.

³ Se s. 278.

⁴ Se s. 283.

Maj:ts nådiga skrifwelse rörande Fredrichshofs aptering til arsenal och at flyttningen från den gamla där nu armeen tilhörige effecter förwaras borde i höst wärkställas och lofwade med första närmare utlåtande derwid meddela.¹ Iag mins ej annat än iag för detta in berättadt at Öfwerintendentsembetet blifwit anmodadt inskicka planerne öfwer slottet med dess åbyggnader för at derefter i samråd med Kongl Krigscollegio gå närmare i författning om wärkställigheten af Kongl Maj:ts nådigste befallning, men som penningar fordras til alt och icke något derom lærer wara afgånget til Kongl Statscontoiret täcktes Eders Excellence derom påminna. Huru stor summa erfordras kan icke säjas innan rummens besigtning och beskaffenhet föregådt hwarom Öfwerintendentsembetet efwen är anmodadt, men iag föresteller mig at bielklagen äro swaga och behöfwes försees med pelare eller ståndare och at en lastage bryggas anläggande blir oungegelig för at kunna giöra transporterne siöledes, nu och framdeles. Summan torde dock icke blifwa betydande.

Lortentreprenaden i staden står än stilla och tål at fundera på. På flere ämnen iag anmält torde wäl tid efter annan få wäntas swar.

Wärmelands påsten som bordt komma söndags afton anländer nu tisdags afton och Friezky gier mig til kiänna at järnprisen blifwit 4 shl högre på skieppundet än förledit år. Tackjärnspriset 1 dr k:mt högre. Således är den farhågan förbi öfwer all förmodan. Gånge så med alla våra bekymmer. Hafre är såld til 36 dr t, den giäller här i Stockholm 48 och sillen til 42 dr som här betalas 66 dr k:mt.

Secreteraren Myrin har siuknadt och är illa der an, det tros dock at han kommer sig igen. Nog siukligt i synnerhet på Södermalm. Gud beware Eders Excellence önskar iag af alt hierta.

A. von Axelson

Stockholm d. 19 mars 1784.

Mitt sista war af den 16 dennes. I dag har iag den äran emottaga Eders Excellences af d 7 febr från Naples. Iag täncker stundom at iag torde beswära Eders Excellence, med min täta correspondence, men tror ändå at det är nyttigt kiänna

¹ Se ovan s. 61.

hwad här passerar, så innom som utom Stockholm. Af det sednare äger iag wäl ej vidare kundskap, än hwad födan beträffar, och at spisa den utgör en hufwudsakelig omsorg och gier många brydsamma stunder. Hittils har alt gådt wäl och en tidig wårh kan hielpa den återstående tiden. Ingen monarch i Europa tror iag gör större effort at frälsa sina undersåtare från hungersnöd och deremot böra wisseligen alla nödlidandes wälsignelser och förböner drabba honom. Hwad som i öfrigit talas om krigsanstalter och trouppernes rörelser kiänner iag intet af, söker endast at förstöra de rygten iag kan finna wara utan all grund och som kunna bereda något ondt. Här i Stockholm är alt ganska lugnt och tyst och födan tryter här ej heller. Tiggerierne ökas wäl något denna tiden, men just icke i den mohn iag frugtadt. Med Zeraphinerne står iag i ständig strid om barns intagande i barnhusen, så lenge där utrymme gifwes och fonden ej pericliterar. De anwisa dem stundom til Rasp och Spinhuset som iag icke kan medgifwa, så wida¹ denne azile står öppen endast för brottlige som djt böra dömas, men oskyldige och til arbete än otienlige barn hafwa rättighet til en ömmare wård. Iag wäntar med yttersta längtan att den giorde underdåniga hemställan skal wärka något godt och är försäkrad at Eders Excellence icke ur agt låter derå med alfwara arbeta.

Eders Excellence har ganska rätt deri at de inrättande arbetshus ej dans l'instans åstad komma utwäg til folkets framfödande, hwadan Committerade föga rächnadt derpå, dels i anseende til den fond dertil fordras, hwartil ingen tilgång gifwes, dels ock at de ej wärka så hastigt som nöden nu fordrar, men den lilla grundläggning nu giöres, bör med tiden bibringa en hufwudsakelig nytta om dermed framdeles fortfares. För mycken charité förderfwar folcket och tilskapar en hop lättingar som tro sig äga full rättighet at Konungen och medborgare skola i swåra åhr föda dem för intet, då de likwäl äro skyldige at arbeta för födan. Utwägar dertil tyckas de ha rättighet at fordra. Om derföre hwarje sochn combinerade med sitt fattighus en slags arbetshusinrättning af sådane ämnen hwarpå afättning ej felas, om hwarje sochn inrättar i proportion af dess styrka sitt spannemålsmagazin och Kongl Maj:t cronomagaziner at öppnas då högsta nöden giäller, torde i det närmaste spannemålsbrist i swåra misswäxtåhr kunna förekommas. Alt

¹ Så wida upprepat i handskr.

detta bör combineras i et systeme och några ideer dertil skola wi wäl under warande betryck hopsamla. Snart hwart 3:die år ha wi misswäxt at wänta och man bör sättia sig i den ställning at de kunna mottagas. De förflutne åhren som warit snart 10 under ömno g wälsignelse kunna ej altid blifwa med wisshet at rächna på.

Det war wäl at Eders Excellence nämndt Becklinska huset som war projecterad till inkiöp för tullens räkning; iag stod just i begrep at afsluta hela den saken i anseende til disposition af det gamla huset och dess tomt. Det förra är redan inkiöpt af Tulldirection och staden på sätt föreslagit war under Eders Excellences härwaro, neml at det förre wärket bestod til kiöpeskillingen $\frac{3}{4}$ delar och staden $\frac{1}{4}$ del samt deltog på lika sätt i dess apterande. Advocatfiskalen Askegren kommer således til sin betalning. Men om disposition af det gamla har warit mycket gräl. Cronan förmentes ensam bestådt kåstnaden til dess uppbyggande och således pretenderade hela den derföre fallande kiöpeskillung. Staden gjorde enahanda praetention, men sluteligen kunde ingenther[a] parten leda i bewis sine pretentioner. Jag proponerade derföre på begge ställen om icke, wid så fatta omständigheter, bäst wore at rätta sig efter nu warande författningar som subsisteradt sedan 40 talet och utstaka, som efwen i den sist utkomne Tull och accisstadgan confirmeras, at Cronan och staden böra deltaga den förra til $\frac{3}{4}$ och den sednare til $\frac{1}{4}$ del, hwilcket sluteligen blef antagit. Och som hela Långholmen ostridigt efter Drottning Christinae donations bref hörer staden til, blott med det onus och undantag at där skal lemnas plats til tullhus och de gamla tullhusens försälgnung under wilkahr at de borde afflyttas på intet sätt kunnat löna sig, har ock Tulldirection förklaradt sig nögd at emottaga lösen för sine $\frac{3}{4}$ delar efter det wid besigtningen åsatte wärdie. Staden äger således nu allena rättighet at disponera både om tomt och åbyggnad, antingen at försälja eller bortarrendera hwilcket hälst förmonligast faller. Iag war aldeles i begrepp at utstaka, huru med denna omständigheten skulle förhållas, då Eders Excellence[s] bref ankom som nämner Hörstedt, och då aldeles intet skyndar med decision härutinnan sedan hufwudsaken är afgjord, låter iag detta hwila til Eders Excellences hemkomst, så framt icke Hörstedt presserar derpå. Ingen flyttning kan skie förr än til hösten och knapt förr än til wahren af tullanstalterne. Det inkiöpte husets aptering tarfwar sin tid. Det fördel-

agtigaste torde bli at tildela husen något stycke jord och på wissa åhr uplåtas under arrende.¹

Om Sill Grothens sista resa ur staden och då medhafde peningar hwar de tagit vägen, undersökes in subsidium juris i Policekammaren. Det är i går och i dag utrönt at han utgifwit falska hypothequer til flere 1000 rdr i sedlar underteknade af en Baron Falkenbergs namn och sigill men skrefne dels af Groths son dels af dess informator² uppå fadrens tillsäjelse. Misstanckan at han intagit förgift tror iag icke är grundad, men creditorerne lära icke åtnöja sig förr än aset blir uptaget och öppadt. Det war en stor bof som så kunnat dölja sig til sista stund. Detta gör för det warande conversations ämnet i staden.

Magistraten har fådt i dag sin hälsning och tacksäjelse för nyårsönskan som mycket flatterade dem lika så de öfrige.

Abbéen³ gör mig frequente visiter och påminner om sina postulater. Iag önskade at decision snart måtte komma. Emedlertid complimenterar iag honom bäst iag kan.

Ännu har icke Eders Excellence nämt någon gissning ens om hemresa. Det wore glädiefult at finna någon jota derom.

Zeraphinerne biföll min föreställning rörande frimurarebarrens underhållande gratis.

Sivers har warit med creditorerne och öppadt förseglingen som skiedde straxt af några creditorer då Grothens död blef kunnog på alla dess handlingar. I dess taskbok har funnits et försegladt convolut at öppnas efter dess död af samtelige dess creditorer. Wid öppandet fants et papper af honom underskrifwit och dess sigill undersatt, deri han bekänner för Gud och alla dess creditorer at han missbrukadt Friherrinnan Ribbings och Baron Falkenbergs namn samt skaffat sig aftryck af deras sigiller. At dess obestånd härrör af förluster på sillfiskeriet och dryga interessen, och at han sedan han således erkänt sitt we-

¹ Urfjädersfabrikören Olof Becklins tomt (nr 1 enl. nya nr-ordn.) inköptes för 1 600 rdr spec. av kronan och staden, varvid staden betalade 400 rdr. Staden löste ut kronans andel i de gamla tullhusen öster om Becklinska tomten och nu ingående i tomt nr 2 (se församlingsportfölj Maria, Stadsingenjörskontoret). De sistnämnda ville bankokommissarien M. Hörstedt arrendera. Denne stod tydligen Carl Sparre ganska nära, vilket framgår av ett brev till denne av den 19/12 1783. Han påstår sig där såsom en av Neptuni tritoner eller åtminstone befryndad med dem dragen till just denna tomt. Därjämte har han besökt Julie Ekermann och sänder hälsningar från henne. Börstorpssaml. vol. 107, RA. Om köpet av nya tullhuset se Ö.Å:s kanslis skrivelse till magistraten 19/12 1783 (Ink. handl., Magistraten). Memor. till magistraten 41/1759, Elers 3, s. 82, Östman, Rosenbad, s. 83. — Det åsyftade donationsbrevet är daterat den 27 mars 1647, tr. Hildebrand och Bratt, s. 274.

² C. F. Ortman jfr s. 279.

³ Abbé Oster.

derstyggeliga brott går han döden til möte. Det är således en bewist sak at han genom förgift tagit lifwet af sig. Med nästa påst eller denna om tiden tillåter skickar Sivers en afskrift af detta ohyggeliga reversal.

Iag önskar Eders Excellence af hiertat alt godt och hoppas få så ofta tidningar som möjligt är. Det enda som tillfredsställer.

A. von Axelson

Stockholm d. 23 mars 1784.

Mitt sista war af d 19 dennes. Förleden söndag ankommo trenne påster och dermed Eders Excellences af den 14 februarii. De inneslutne brefwen blefwo straxt afgifne til sine ägare.

Wi dragas ännu med snart beständig snö yrwäder och en sträng kiöld. Det är ändå et drägeligare ondt än det andra länder som af watn blifwit öfwerswämmade måst widkiännas. Det torde wäl förestå oss något dylikt deraf när en gång töwäder infaller, ty så mycken snö har icke i mannaminne ned fallit. Iag tröstar mig dock dermed at torkan förleden sommar och höst owanligen minskadt watnet i våra siöar strömar kiärr och moras och at den uttorkade jorden utan kiäla och isgata drar til sig sin fyllnad jämte de förra så at floden som wäntas kan ändå blifwa drägelig. Emedlertid skal iag biuda til at här i Stockholm wara på min wackt och taga precautioner som möjliga blifwa innan anfallet skier. Den stränga kiölden som warit beständig hela wintren har så medtagit våra wedförråder at något hwar befinner sig i mycken embaras. Det fattigare folcket ömmar mig mäst, litet til födan och frysa til på kiöpet kåstar på.

Wid öpnandet af Grothens kropp fants qwar mercur til $1\frac{1}{2}$ theskieblad. Den blir utförd til Danderid och sedan Häradsrätten på stället undersökt det begångne sielfmordet blir wäl hwilostället galgbacken i stället för Riddareholmskyrkan. Huru stor banquerouten blir kan ej så hastigt utrönas. Emillan $\frac{100}{m}$ rdr tros summan stiga til. Dess ägendomar på landet äro graverade med intekningar öfwer wärdet och omyndigas pengar har han inne til $\frac{24}{m}$ plåtar. För de opriviligerade creditorer blir icke en fyrk at tilgå. Det gör mig ondt om Öfwerste K: Baron Taube som lär ha 7000 rdr til den bofwen utlånt. Deraf

har han endast caution för 2400 af Kammarrådet Stockenström. Men denne cautionisten torde se sig föranlåten at sielf begära cession emedan han för stora summor skal gådt i borgen och frugtar efwen at Grothen på än flere missbrukadt dess namn. I testamentet är han likwäl icke näm'd. Öfwerdirecteuren Tawelin lär fastna för circa¹ några och $\frac{20}{m}$ rdr.² Iag trodde intet

han war så rik. Många blifwa fattige genom denna skiälmen. Wår concourse stadga tarfwar förbättring och executionswärket lika så. Philuterierne taga öfwerhand.

Eders Excellence lofwade något närmare yttrande öfwer arsenals wäsendet och krigsförnödenheternes afflyttning til Fredrichshofs slott, men iag har sedermera icke hördt af något. Hans Maj:ts bref innehåller at flyttningen bör för sig gå innan nästkommande höst. I dag förmiddagen har iag jemte Kongl Krigscollegii Deputerade och Herr Öfwerintendenten Baron Adlercrantz³ warit på stället och besedt rummen. Murarne i gamla huset äro ganska swage i den nya flygelen tåla de wid all omstöpning. Utrymme blir der nog och mera än behöfwes. Det swåraste war om packrum hwartil kiöken fants tienligast. Iag ärnar nu gie up planerne til Kongl Krigscollegium och sedan det sagdt sina behofwer, anmoda Öfwerintendentsembetet at upgifwa förslag öfwer apteringskåstnaden och lastage brons i stånd sättiande. Iag måste skynda dermed, för at i tid kunna til Statscommission upgifwa den åtgående kåstnad, den lär innan kort sluta sitt arbete. Skulle någon ändring i beslutet om arsenalsflyttningen existeradt eller någon närmare utstakning i wärkställigheten förestå, ber iag Eders Excellence täcktes mig derom så snart skie kan underrätta.⁴

Beträffande gamla kungsholmsbroreparation hwarwid Eders Excellence giordt anmärkning at den borde ställas derhän at kåstnaden ej ginge förlorad för en framtid, utan nu grundläggas den så af sten at et hwalf kunde öfwerslös både til prydnad och waractighet; så får iag til en början förklara at den utstälte reparation icke afsedt annat än brons förwandling til sten, dock småningom och i proportion af den til byggnader anslagne fon-

¹ I handskr. *circa*.

² Om Grothska konkursen se s. 278 ff. Överstekammarjunkaren Evert Vilhelm Taube förekommer ej bland fordringsägarna i konkursprot. Stockenströms fordran var 8 066 rdr, Tawelin hade ensam lånat ut 19 510 rdr, wärtill kom 3 333 rdr tillsammans med waktmästaren vid slottskansliet Jonas Ström.

³ I handskr. *Aldercrantz*.

⁴ Jfr s. 61. Om kommissionen för statens utarbetande se Odhner 2, s. 260.

den.¹ De i förslaget uptagne 563 rdr skulle til större delen upgå til en stenpelares upförande wid Kongsholmslandet och det öfrige til den aldra outhälsamaste reparation på träwirket. På de efterföljande 3 a 4 år skulle på lika sätt fortfaras at kåstnaden på en gång icke blefwe för kånbar och derangerade de öfrige store byggnadsplaner. Sådan har min tancke warit, den iag desto häldre fäst mig wid, som oagtdadt Baron Adlercrantz förmenar Drottningholms broarne inom 2 $\frac{1}{2}$ år skola blifwa färdige, de som äro mera uplyste än iag i byggnadswäsende, försäkra at de icke inom 5 a 6 år kunna fullbordas.² Då det altså icke presserade med den nämde Kongsholmsbron, trodde iag at dess förvandling til en prydelig stenbrygga kunde makeligen wärkställas. Detta til min justification.

Efter den ändring Eders Excellence anbefalt låter iag nu göra en ritning til bron jemte förslag öfwer kåstnaden, i tiden förloras intet ty arbetet kan knappast börjas förr än i juli månad i brist af materialier. Emedlertid har iag hört bågge Architecterne och efwen Herr Öfwerintendenten³ Baron Adlercrantz om möjeligit wore at så forcera arbetet at bron kunde blifwa färdig med et hwalf til hösten eller senare på året, hwilka alla 3 anse för platt omöjeligit, platt omöjeligit. Baron Adlercrantz förmenar at et enda hwalf blefwe altför kåstsamt då watnets bredd innehåller 102 alnar, utan at trenne blifwa oundwikelige hwardera hwalföpnigen af 18 a 20 alnar. Antingen et hwalf eller 3:ne säjer Baron Adlercrantz är nödwändig, uddatalet måste altid efter reglorne i denne architecture observeras. Om alt annat wore möjeligit i anseende til grunden, hwilken å stadssidan består til $\frac{3}{4}$ delar wist af dyjordmåhn och följacketligen måste pålas, hwartil wirke nu icke fås, anse de ändå för wädeligit at slå hwalfwet eller hwalfwen öfwer första året. Åt Kongsholmssidan är grunden fast, där iag i år ärnade låta arbete, utan at rifwa bron för communications bibehållande.

Som i tiden intet förloras skal iag öfwerskicka med första copia af den författande ritning til öfwerseende och approbation. Det hör mig icke til at tala om finance wärkets tilstånd och hwad kåstnad det kan medgifwa, Eders Excellence kiänner

¹ Se s. 101, 137, 285.

² Genom Kungl. brev 17/6 1783 fastställdes sträckningen av den väg, som skulle gå från Drottningholms slott öfver Kersön, Nockeby, Traneberg, utefter södra sidan av Kristinebergs inhägnad genom Stadshagen och fram till Hantverkaregatan. Vägen med tillhörande brobyggnader blev färdig 1787. Bergh, s. 40 f.

³ I handskr. *Öfwerintendenten*.

det bättre än iag, men det måste iag bekänna at det har et mindre fördelagtigtutseende än wid Eders Excellenceshärwaro. Rântan stiger och peningen blir rarare. Bourse fondens Deputerade grufwa sig swåriligen. Om den åfwan omtalte byggnaden har iag icke än talt wid dem. Kiärran går wäl fast hon knarrar, nog skal iag giöra mitt til och jämka med dem.

Det glädde mig at Eders Excellence en gång nämt något om hemresa fast det nämnes augusti och september månader. Wåra politici här tala om julii månad och at tidningarne utifrån skola det bestyrka. Iag önskade at deras nouvellister wore påliteliga fast iag twiflar derom. Ehwad som händer, anhåller iag Eders Excellence så widt som tilläteligt kan blifwa, lemnar oss underrättelse någorlund[a] tidigt och om några festiviteter skola påtänckas och beredas. Gud gifwe lycka och wälsignelse til alt både under utrikes sejouren och återresan enär den infaller.

A. von Axelson

Stockholm d. 26 mars 1784.

Mitt sista war af d 23 martii. Deri lemnade iag beskied för gamla Kongsholmsbrobyggnaden hwarom Eders Excellence med den i dag ankomne påsten ytterligare yrkadt i bref til Secreteraren Hochschildt.¹ Iag kan för warande stund ej annat än åberopa mig mitt sista oagtadt alt mitt innerliga begiär at upfylla alt hwad som äskas och kan lända til wälbehag. Ännu har iag ej haft någon conference med wederbörande om penningars anskaffande til denna nya byggnad och at sammanbinda detta ämne med de utgifter som eljest oundwikeligen förestå til bewisande af frögdebetygelser wid Hans Kongl Maj:ts hemkomst. Wisserrligen wore de bäst i denna wäg använde. Iag skal dock i dessa dagar börja min negotiation och biuda til hwad möjligit kan blifwa.

Med nästa påst torde iag närmare kunna säja hur det liknar sig och efwen hwad hopp Architecterne gifwa sedan de mera fådt besinna sig.

Wintren fortfar beständigt och allmän brist på wed öfwerklagas. Hennes Maj:t Drottningen har skiänckt för at skaffa de fattige af denne nödwändiga article 700 rdr, til Gardesregimentet 300, til Artilleriet 200, Enckedrottningens 100, och Armeens Flåtta 70 rdr specie. Iag låter upkiöpa för den förste

¹ Jfr s. 101.

summan eller 700 rdr dels i staden dels från landet hwar det kan fås och går med utdelningen til wäga på samma sätt som Eders Excellence wärkstälte förledit åhr då Hans Kongl [Maj:t] skiänckte wed til de fattige, och hoppas den skal icke til någon annan än rätter nödlidande, nu som då, blifwa gifwen. Denna nådegåfwa kom wäl til pass, iag har icke wågat sollicitera derom, wet ock icke om någon annan gjordt det, eller om Hennes Maj:t det af egen nådig böjelse wärkstält. Hwad som garnizonerne fådt hafwa de sielfwe eller rättare deras chefer emottagit. Det är just denne och nästa månad som äro de swåraste och som iag lenge grufwadt mig före. Iag wäntar någon hielp af H. Handlande at skaffa miöl före til de mäst usla hwilket de gierna giöra emot det de sedt sig fredade emot öfwerlopp af tiggare.¹ Herren hielper oss wäl igenom fast det ser swårt ut.

Bergsrådet Sandels hemkom siuk från begrafning efter en fröken Posse på Säby. Medici weta ej ännu om siukdomen härör af förkylning eller han blifwit smittad af den i sagde tract gående rötfeber hwaraf flere personer dödt. I natt eller i morgon säger Acrell decideras dess öde. För warande stund skal det likna sig mera til döds än lifs dock är icke alt hopp ute. Det wore efwen en betydande saknad om han går bort.

Herrar Seraphinerriddarne hafwa ofta frågadt om än swar ankommit rörande dårhusbyggnaden och hafwa lika som miss-trodt at iag anmält den samma. Iag war rätt glad at Eders Excellence gifwit hopp i Hockschildts bref at swar med nästa påst torde få afwagtas.

Wi bereda oss alt hwad wi kunna at emottaga watnfloden som måste blifwa stor om hastigt töwäder påkommer ty snöns myckenhet är ofantelig och mer torde komma ännu. Wid alla facken under broarne skola utsättas järnbeslagne afledare som kunna stycka isen och förwara broarne, likaledes giöras under dem passager uppå hwilka manskap med isbillar kunna place-ras för at sönderslå och fortskaffa de ankommande isstycken. De impedimenta som undanröjdes 1780 med då warande starka flöde komma oss nu wäl til måtta. Materialier af stäckar och bielkar som erfordras måste uphandlas på torgen af inkom-

¹ Kryddkramhandels societetens deputerade beslöto den 2 april 1784 skänka pengar till de fattiga. Det påpekas i prot., att drottningen hade gett bidrag; av konungen hade man däremot intet att wänta, eftersom han var «stadd på sin för hela riket bekymmersamma och kostsamma resa i Italien». Deputerades prot. bland Borgerskapets äldstes prot. 1782—1786.

mande allmoge, i stadssens materialbodas finnes icke trästump at tilgå.

Ingen ting eljest af värde föränderligt. Syslorne gå sin jämna gång och äro stundom ganska tilräckelige. Gud uppehålle Eders Excellence med hälsa och wälmåga.

A. von Axelson

Stockholm d. 30 mars 1784.

Mitt sista war af den 26 martii.

Bergsrådet Sandels gick sina färde förleden söndags om aftonen. Det war en känbar förlust. Han war en förständig, rådig och wärkande man. Bergscollegium, Bergslagen i allmenhet, Fahlu Bergslag i synnerhet, Strömsholms Slusswärk under Eders Excellences frånwaro, Eskilstuna manufacturwärk han snart ensam styrde, Discont, Assurance, Tull Direction etc. etc. lära alla sakna honom. Han dog på 9:de dygnet af siukdomen som härrörde af förkylning under dess resa til Säbyholm. För mycket förlitade han i början på sin starka complexion och afslög at nyttia hwad medici proponerade til dess, efter deras utsago, det war för sent, då medicamenterna ej mera wärkade. Dess hus skal wara rangeradt och i wälstånd och tror man at alla de affairer han skiött skola befinnas i mycken ordning och redighet. Grillen är otröstelig och Baron Lilljercrantz fälde ymnoga tårar wid dess dödssäng. De förlorade begge en pålitelig och nyttig wän. Han syntes bereda sig de första dagarna af siukdomen til sin hädanfärd, de 2:ne sista war han utan sansning. Näppeligen lærer nu Baron Hermelin kunna qwarblifwa wid americanska mission sedan dess fader mistadt Sandels, som skiötte deras gemensamma affairer och nu på sin höga ålderdom finner sig utan all hielp.¹

Wintren fortfar ännu med 20 graders kiöld om nätterna. De istappar på taken som formerades i november månad sitta ännu qwar hwaraf Eders Excellence dömer at wi alt sedan den tiden intet töwäder haft. På landet är watnbristen känbar. Denna klagan måste wäl snart uphöra för at lemna rum åt en annan, iag menar då all den ofanteliga snömassan skal förwandlas i watn. Det swåraste af alt är ladugårdarnes conserverande i anseende

¹ Bergsrådet Samuel Gustav Hermelin, den framstående kartografen och befrämjaren av järnhanteringen i Norrbotten, gjorde 1782—1784 en studieresa till Nordamerika. Hans rapporter därifrån till kanslipresidenten utgavos 1894 av C. E. B. Taube under titeln Berättelse om Nordamerikas förenta stater 1784. Han var son till riksrådet Carl Hermelin och gift första gången med Maria Elisabet Sandels, † 1779, dotter till Samuel Sandels. Jfr Geijer 3, s. 137.

til den allmänna foderbristen. Alla halmtak äro til större delen upstillade så som sista resourcen och än torde 2:ne månader upgå innan föda för kreaturen finnes på marken. I denna delen gies ingen hielp utan stadnar blott i klagorop från alla kanter. Spannemålsförråderne krypa wäl ihop men iag hoppas ändå om Gud gier oss öppen segelfart åtminstone wid medlet af ingående april månad eller dess slut at wi skola någorlunda bärga oss. För Stockholm frugtar iag intet, endast swårigheten at få mala som än räcker. Benedictius har passadt på detta tilfället och begiärdt hos Hans Maj:t at få inrätta häst och wäderqwarnar til egen och allmänhetens betiening, emot åtföljande onera. Iag har wäl i utlåtande omrördt de författningar och så kallade privilegier som strida deremot, men just icke afstyrkt bifall i dess ansökan. Iag wiste at det war på wägen at genast utan communication blifwa afgjordt med bifall. Hökarsocieteten rör sig wäl nu emot saken, iag tror dock utan wärkan.¹ Den frugtar han deltagar för mycket i miölförsälgningen. Iag önskade han ägde redan stora förråder.

Nu ifrån jämmern til gamla Kongsholmsbryggan. Twänne ritningar dertil följa härhos, den ena af Palmstedt med et hwalf jemte kåstnadsförslag til 72810 rdr specie, den andra af König med 3:ne hwalf och hwars ungefärliga kåstnad stiger til det samma torde hända något drygare.² Gatans bredd är 13 $\frac{1}{4}$ alnar, bron lika, utom trottoirerne. Palmstedts ritning behagar mig mäst, men kåstnaden är grufwelig å dem begge. At denna brygga ej möjeligen kan blifwa färdig til Konungens hemkomst åberopas mina förra. At något til den tiden bör giöras på et eller annat sätt at betyga glädien öfwer Monarkens hemkomst är oundwikeligit. At combinerade detta med et waragtigt monument för framtiden som Eders Excellence föreslagit, är säkerligen det klokaste då det tillika inträffar med stadens rätta hushållsprinciper at bygga af sten och ej slösa bort sina penningar i wanskeliga och för ett residence oanständiga träbroar. I sådan afsigt och at fullgiöra Eders Excellences föreskrift, har iag tilsagdt

¹ Den 23 mars 1784 begärde spannmåls-, minut- och viktualiehandels societeten hos konungen att få del av Benedictius' ansökan. I skrivelse till konungen den 20 apr. protesterade societeten mot de insinuationer, som gjorts i ansökan, att mjölbriest skulle vara en ofta återkommande företeelse. Bristen under denna vinter och vår berodde enligt societeten på de ovanligt ogynnsamma förhållandena i olika avseenden. S. d. hade Kungl. Maj:t bifallit Benedictius' ansökan. Spannmåls-, minut- och viktualiehandels societeten. Handl. 1780—1803; ÖA:s kansli till magistraten den 10/3, 1784 med Kungl. brevet den 20/3, 1784 bif. (Ink. handl., Magistratens arkiv).

² Bilagorna ej bevarade.

Palmstedt at imaginera något som ledde deråt. Wår[t] gemensamma resultat har stadnat deri, at börja med den i reparationsförslaget uptagne stenpelaren hwartil, med något tilskått, penningar af stadens fond är at tilgå. At wärkställa det öfriga af dess ritning förloradt¹ af trä, måladt med watnfärg helt och hållet efter ritningen jemte obelisquen och dess inscription. Detta sednare tarfwar endast en månads arbete och kan således om ideen bifalles Eders Excellence[s] swar afwacktas. Det solida arbetet af sten börjas lika fullt så snart årstiden det tillåter. Efter hand årligen och möjliga tilgångar kan sedan hela bron förwandlas i sten och obelisquen lika så. I Louis quatorze tid skal et lika moien blifwit widtagit då tiden ej tillåtit annat och blifwit wäl ansedt så at detta tilförrerne warit practiseradt. Hwilcken dera af ritningarne Eders Excellence accepterar står denna idée lika wäl at exsequeras. Iag längtar mycket efter swar härå. Den konungsliga Secreteraren Adlerbeth kunde wäl regalera med et project til inscription på obelisquen. Iag skal efwen här plåga de läradas hiernor med dylikt för at hafwa i föråd at wälja på.

Skola desse ideer wärkställas blir ej annat än kasta alt på boursefonden och låta ankomma på framtiden. Genom intaxering på Borgerskapet blir för onereust och ömt at proponera dans un tems de calamité. Det förra gå de lätt in på. Iag talar emedlertid om ingen ting förr än lengre fram; då ärnar iag helt enfaldigt fråga hwad de tro sig kunna åstadkomma til betygande af sin glädie wid Konungens hemkomst.² Hwad de för-

¹ *Förloradt* = provisoriskt. SAOB *Förlora*, bet. 12.

² Den 30 juni 1784 ägde en debatt rum hos borgerskapets äldste med anledning av att von Axelson förfrågat sig hos Grill och Kantzow, på vad sätt man tänkte fira konungens återkomst. Debatten formade sig till en lång klagan över stagnationen i affärerna, intrånget i hantverket från gardessoldaternas sida och den stora skuldbördan. von Axelsons förslag att uppbygga gamla Kungholmsbron av sten avslogs. Efter Sparres hemkomst togs frågan åter upp den 22 juli. Kantzow meddelade då, att överståthållaren föreslagit en stenbro över Riddarholmskanalen, vartill medlen skulle tagas ur börsfonden. Ej heller nu föreföllo de äldste villiga att gå med på några utgifter. Carl Sparre måste själv infinna sig och lyckades genom sin auktoritet verkligen förmå dem att bifalla förslaget, även om någon allmän entusiasm säkerligen ej fanns i den beslutande församlingen. Betecknande nog ställdes denna i viss mån inför fait accompli, då Sparre meddelade, att arbetena med rivning av den gamla träbron och pålningen för den nya redan börjat. Joh. Westin yttrade sig dels mot magistraten, som enligt hans uppfattning aldrig behöfde släppa till några medel, dels mot intrånget i hantverksämbetenas privilegier. På den sista punkten svarade Sparre med en hänvisning till sin erfarenhet av hur »på främmande orter» var och en finge utöwa sin näring utan hinder av skråordningar och reglementen men intygade även konungens vilja att hjälpa hantverkarna. Borgerskapets äldstes prot. 1782—1786. Jfr ss. 101, 137. Se äv. Hochschild 1, s. 68 och Östman, Rosenbad, s. 90 f.

må, kan emottagas och nyttias til den omrörde brobyggnaden och den öfrige kåstnaden årligen genom boursefonden. Bron kan blifwa färdig lika snart om icke förr än Drottningholms bryggorne och winnes då hela ändamålet.

Men min Excellence, det fordras odrägeliga summor til alla de redan entamerade byggnader och dem som oundwikeligen förestå. De 4 hwallfwen wid Söder sluss åt mälaresidan stå ju på styltor, som Eders Excellence wäl påminner sig; innom et år torde deras i ståndsättiande nödwändigt tarfwas och dertil lärer åtgå en liten summa af 3 a 4 tunnor guld. Iag frugtar at den uptagne summan til räntornes betalande icke förslår och at låhn torde blifwa swåra at erhålla. Kan hända ser iag fahror där de icke gies och min frucktan är aldeles ogrundad. De nu warande swåra perspectiver kunna snart förändras til bättre.

Fältmarskalkinnan Ehrenswård afsomnade förleden lördags efter långwarig siukdom i dess 70 åhrs ålder. Dess son war icke än då återkommen från Carlserona.

Öfwersten Baron Sprengtporten är hitkommen från Finland, förmodeligen at besöka sin äldre broder Envoojen som än är här i staden. I Finland är foderbristen ej så känbar som här i Swerige.

Jag längtar efter swar på åtskillige puncter min Excellence; Glöm intet bort oss, wi äro wärkeligen ganska beskiedelige och arbetsamme i hwad godt och nyttigt är och förtiena hogkomst. Gud uppehålle och beware Konungen och hela dess suite.

A. von Axelson

Grothens ballance är än icke kunnig men går til $\frac{200}{m}$ rdr hwartil endast är tilgång på $\frac{40}{m}$ så widt än kan insee. Det war en ägta bof.

Stockholm d. 9 april 1784.

Eders Excellences af d 1 och 2 martii har iag med förra påsten riktigt haft den äran inhändig. Förut hade iag hört at Eders Excellence mådt illa, som mycket oroadde mig, men är nu glad at hälsan är återstæld den iag önskar måtte blifwa beständig. Det torde wara bäst at Eders Excellence behåller sina stöfletter och ej för mycket fierar sig til det warma italienska klimatet; ehuru behagelig wärkan det kan giöra på kroppen, lär

det ändå icke förmå at aldeles förnya den samma. Förleden lördag hade wi här det starkaste yrwäder wi haft hela wintren och föll då wist ned $\frac{1}{2}$ alns diup snö som anseenligen ökade den förra owanliga massan. Iag hoppas ändå sedan nu några dagar solen börjadt wärka at den sagta får börja smälta undan utan regn, och då flere impedimenta för watnets aflopp sedan 1780 års flod blifwit undanrögde flödet ej kan blifwa betydande swårt. Den i höstas uttorkade jorden, alla siöar floder, kiärr och moras taga wäl först sina behofwer och minska i samma måhn. Emedlertid äro alla möjeliga anstalter widtagne at sättia sig i försvarsstånd, om så behöfwes.

Det war oändeligen wäl at swar ankom angående den nya dårhusbyggnaden. Deras Excellencer hade lika som marqueradt twifwelsmål at detta ärendet blifwit anmaldt. Architecten König håller nu på med den nya ritningen och den anbefalte förändringen i rummens högd samt tillökning af en trappa til hwar efter och då årstiden tillåter närmare utstakning på stället arbetet skal blifwa satt i gång. Då man är säker om grundwahlen, drar iag intet betänckande wid at låta hela denna byggnaden wärkställas efter föregången auction genom entreprenade då säkerligen Benedictius blir wår man.

Kongl Statscontoiret har wäckt den fråga i Statscommission huru wida Cronan bör deltaga i Packhus och Siötullsbyggnaden, icke i den tancke at giöra hinder i byggnaden heller penningarnes utbetalning för hwad i åhr erfordras men torde in komma til Kongl Maj:t med underdånig föreställning at staden bör det ersättia och draga allena hela kåstnaden. Det tror sig kunna bewisa at tolagen i sådan afsigt blifwit städerne gifwen och at den åberopade Tull och accisstadgan icke är hit lempelig så som blott rörande landttullen. Saken är kinkig nog i anseende til praejudicat som de öfrige stapelstäder torde framdeles wilja åberopa sig, men iag hoppas hwad som är gifwit en gång står fast och at Stockholm tål exception från de öfrige. Iag nämner detta, i fall Statscommission skulle under Hans Maj:ts frånwaro härifrån anmäla något derute härom, på det Eders Excellence må wara påtänckt at afböja all ändring. Ser iag at sådant skier, skal iag wäl närmare söka at framleta hwad som kan finnas til stadens försvar, ehuru det torde blifwa swårt at hitta på något som kan blifwa giällande efter lagarnes föreskrift.¹

¹ Se Sundberg, Tolagsrätt och tullhusbyggnad, s. 91 ff., Om äganderätten till tullhusen i kv. Argus, s. 44 ff., Den svenska stapelstadsrätten, s. 201 ff.

Påskedagen skal det nya catolske interims templet inwigas med all ceremonie. At ej störa Abbéen i dess beredelser har iag icke ännu annonseradt honom at han bör betala den hyra honom är förelagd. Så snart feten är förbi skal iag med glädie lemna honom denna tidning. At mannen blir incomode och i högsta grad exigeant, derom är iag fullt öfwertygad, lika så at dess conduite ej dågar. Han är redan brouillerad med le corps diplomatique och flere andra som i början mycket fiäsade med honom. Han talar beständigt om de löften i Rom blifwit gifne och at han wäntade få sielf wälja ställe til kyrkans uppbyggande utan minsta betalning. Han söker alla dagar sitt partie at spela, tränger sig in i hus hwar han kommer åt, men blir snart utstängd då han blir kiänd. Penningar skal nu börja tryta honom. Icke tror iag denna apostel uppbygger många församlingar ej heller blir af de rätte herdar.¹

Den projecterade klubbinnättning har ej haft framgång.² In-sättningen war för dryg i dessa tider. Icke en enda subscribent presenterade sig hwilket iag sade wederbörande förut men blef ej trodd förr än efteråt. Tiderne äro hårda, ganska swåra. Eders Excellence har rätt at det icke är möjligt at hielpa alla då det ankommer på menigheter, men at icke försöka det yttersta för at rädda deras lif, torde ej heller wara wäl. Folket bör kiänna skildnaden i regeringssättet emillan 1772 då misswäxt, fast icke at likna emot warande inträffade, och det lemnades utan all hielp och den lilla som giordes kom för sent, och wårt nu existerande. Hade Hans Kongl Maj:t warit hemma tror iag wisserrligen samma operationer blifwit widtagne til de nödlidandes undsättning som nu skiedt. Dess hierta hade icke tillåtit dess undersätare förgås af hungersnöd så lenge någon hielp warit möjelig. Innan Hans M:t bortreste, afgingo circulairer til alla Höfdingar om den författning Hans Kongl Maj:t i nåder tagit til spannemålsbristens afhielpande och de nödlidandes undsättning. Detta ha wi efter bästa wett och förmåga sökt at wärkställa och dymedelst tilstoppadt munnen på tadlare och misströstande. Af sådan grund woro wi föranlätne at trycka något af brefwäxlingen med General Wrangel då uppenbara lögner förut ifrån orten blifwit i flere weckoskrifter så i Giötheborg som Norrkiöping införde. Litet lengre fram och så snart

¹ Jfr s. 96.

² Se s. 47.

segelfarten öppnas ärna wi låta trycka mera.¹ Det är angelägit at allmänheten blir underrättad om all den nåd och ömhet Hans Maj:t wisar dess undersätare i den warande nöden. Kärlek för Konung och regeringssätt skal derigenom befastas. En präst i Skåne har efter slutad klagowisa giordt den reflexion at nöden wore en fölgd af sträng finance och brännerierne. Den skurken bör hålla sig innom sin gränts och ej tadla Konungens författningar. Justitiaecancellairen ärnar ock något lengre fram formeligen låta actionera honom.² Ehuru i fanatisk styl, wisar dock ty wärr praemisserne uti närlagde Baron Cederhielms til swenska allmenheten utgifne blad huru bedröfweligt tilståndet i en del orter befinnes.³ Wässmanland har dock blifwit undsatt så snart Landshöfdingen gaf dess belägenhet til kiänna.⁴ En del Höfdingar hafwa nog sent inkommit med sina berättelser. Ännu har ingen begärdt hielp som den icke fådt, iag hoppas det samma hädanefter, om Gud hielper snart öppen siöfart. Alla möjliga precautioner äro ock tagne at Kongl. Maj:t och Cronan skal

¹ I Göteborgs Allehanda och Norrköpings Wecko-Tidningar förekommo i början av 1784 skildringar av nöden i samband med omnämmandet av de insamlingar, som sattes i gång särskilt av prästerskapet. Skrivelser från kommitterade till landshövdingarna i Hallands och Stockholms län finnas tryckta i t. ex. Stockholmsposten den 14/1, 16/1, 21/1, 1784. De innehålla befallningar om utdelning av kronbrännerispannmål till de fattiga och om transport av säd till särskilt utsatta trakter.

² Sannolikt åsyftas här kyrkoherden i Drängsereds socken i Halland — alltså ej i Skåne — Hans Dahlgren (Skarstedt, ss. 268, 1062 f.). Den 6 apr. skildrade justitiekanslern C. A. Wachtmeister i brev till Gustav III den stränga vintern och den svåra nöden, särskilt i Halland (Gustav. saml., F 521, UUB). Flera präster där hade »i allmänna papper jämte överdriven beskrivning om nöden . . . och anropan om privatas hjälp sökt att kasta skugga på anstalterne till hungersnödens hämmande i avseende till bränneriernes gång». Wachtmeister ansåg det dock oklokt att nu medan nöden var som störst väcka åtal och därmed skapa martyrer. Det vore bättre att vänta »till sommaren, då allmogen med mätta magar ej tar stor del i vad under hungersnöden passerat». Vad som låg bakom denna passus i brevet var tydligen den skrivelse av Dahlgren, som var införd i Stockholmsposten den 6 apr. under titeln: »Svar på Anmärkningen, införd i Göteborgs Allehanda N:o 20 ifrån Halmstad». Denna »Anmärkning» i nr 18 (ej 20), den 2/3, av Göteborgs Allehanda var en protest mot de överdrivna skildringarna av nöden och ett påpekande av vad som gjorts från regeringens sida för att lindra denna. Härpå följde en hemsk anonym skildring av eländet i nr 26, den 30/3, 1784. Med anledning av uppgifterna i artikeln den 6 apr. om otillräcklig spannmålstilldelning till Drängsereds socken infordrade justitiekanslern den 8 apr. landshövdingens i Halmstad yttrande, som han den 16 apr. visade för Creutz (Creutz till Gustav III, den 16/4, 1784 se Geijer 3, s. 129 f.). Justitiekanslerns konc. 1784, RA. Något åtal mot Dahlgren har ej väckts under år 1784 att döma av Justitiekanslerns konc. d. å.

³ Baron Germund Adam Cederhielms blad »Till svenska allmänheten» medföljde Dagligt Allehanda som bilaga den 1 apr. 1784. Den skildring av den rådande nöden, som inledde skriften, ville delvis tjäna som motivering för den tes, som Cederhielm här drev, nämligen nyttan av att äta hästkött. Allraminst nu finge en så dyrbar tillgång, som hästköttet utgjorde, gå till spillo endast på grund av gamla fördomar. Skriften finnes refererad i Upfostringssällskapets Tidningar den 17/3, 1784, s. 350.

⁴ Landshövding i Västerås län var Carl Carlsköld.

återfå sine giörande låhn. Men et ondt står icke at hielpa som är foderbristen. De fläste halmtak som sista resourcen äro redan upstillade och wi ha ännu 3 a 4 al:rs diup snö. Ladugårdarne stryka med på många ställen och denna förlust kiännes i flere åhr på hwarjehanda sätt. För Stockholm grufwar iag mig intet, de fattige här blifwa rikeligen understödde genom sielfmante friwillige gofwor, hwilka lofwades mig redan före juhl, och är en erkänsla mot police inrättningen som afhåller det oordentelige tiggeriet af lättingar. I Maria kyrka, har Kyrkorådet beslutit collect påskedagen, då de anseenligaste och wackraste damerne i församlingen placeras wid bäckena at samla allmosor.¹ Iag wäntar en insamling af Gråsshandelssocieteten som är destinerad til miöl och bröd at utdelas til de mäst torftige som ej kunna förtiena födan med arbete.² När alla de tilärnade byggnader komma i gång blir wist förtienst för den arbetsföre.

Icke långt til torde iag få wänta hugneligit swar på twisten med H. Seraphinerne. De äro rätt swåra. Oagtdadt iag wist at barnhusfonden säkert tål et antal af 280 barn för det warande, och nu endast äro på Barnhuset 255, låta de mig ändå wänta hela tiden uppå swar, å 17 iag allenast anmält til intagande. Detta förfarande är mig aldeles obegripeligit och wet ej hwart-hän det syftar. Iag hoppas Eders Excellence snart hielper denna sak til rätta.

Hofmarskalken Piper har nu först begärdt 4 famnar af sin innestående wed som han straxt wid upwisandet af Eders Excellences skrifteliga fick anordnad och resten då han det requirerar. Wedbristen är ock plågande. Den långsamma wintren har medtagit allas förråder. Fredrichshofs fröknarne plåga mig grufweligen och påstå at iag för knapt tilskurit deras stat med wed och hota klaga wid Hans Maj:ts hemkomst.³ Det får intet hielpa, iag hushållar det bästa möjeligit är och önskar at wedförrådet för håfwet må blifwa tilräckeligit då ingen resa lär skie til lustslätten, kan hända ej förr än Hans Maj:ts hemkomst.

Den här tilärnade aerostatische machine lär ej få framgång.

¹ Se s. 96.

² Enligt Upfostringssällskapets Tidningar den 21/4 1784 hade »betydande sammansekkott» till stadens fattiga gjorts under vintern utom av drottningen av grosshandlare-, kramhandlare-, kryddkrämare- och lärftskrämaresocieteterna. Om denna insamling innehåller grosshandelssocietetens bevarade arkiv ej något; om kryddkramhandelssocietetens insamling se ovan s. 86. Även till landsorten skänkte handlandena i Stockholm se t. ex. Stockholmsposten den 9/4 1784: 66 rdr till en socken i Halland.

³ Se s. 61.

Hans Excellence C. F. Scheffer trodde sig genom subscription kunna samla den dertil nödige summa, men det stannade tvärt af.¹ Nog tror iag det tål 100 åhrs försök innan rätta bruket och nyttan af Montgolfiers machine påhittas. Iag tar ändå intet lengre tid än den för krutets upfinnande tarfwades innan man kiände at rätt använda dess dödande kraft.

Iag hade lenge sedan bordt öfwersända Eders Excellence det närlagde til mera policepeningars erhållande. Montwells uppasande drar mäst bort de 200 rdr mig lemnades. Denne utgift tror iag kunnat undgås, men då wederbörande yrkat derpå, har iag ej wågat neka. Det klämtas nu om samma nödwändighet med m:lle Baschi så snart maii månad ingår. Klewberg skal utrönt hennes dessein af några expressioner hon owarsamt haft til andra personer, och tror hon blir intet at lita på. Om så är får man wäl lof at passa derpå så widt sig giöra låter. I alla fall behöfwes penningar och iag är nog säker at Eders Excellence täckes utwärka snar expedition. Fru Gran har iag måst förskiuta et quartal sedan hon förut uttagit och förtärdt det henne bestådde.²

Det glädde mig läsa de orden i Eders Excellences bref at ansigtet war wändt åt Swerige. Gud gifwe ofta repetitionen af desse uttryck och at den efterlängttade tiden ej blir för lång, men at alt emedlertid wäl går både bort[a.] och hemma.

A. von Axelson./.

Stockholm d. 13 april 1784.

Eders Excellences af den 12 martii hade iag den äran i söndags inhändig. Gud ware lof at alt går wäl och at påsterna kunna någorlunda nu gå sin jämna gång.

Wi hafwa några dagar haft warm luft som giordt wåre ga-

¹ Se s. 49.

² Av brist på bevarat arkivmaterial äro dessa antydningar om polisspioneriet i huvudstaden dunkla. Den bilaga, von Axelson hänvisar till, är ej bevarad. Vid ordnandet av huvudstadens styrelse under Sparres frånvaro bestämde Gustav III, att von Axelson skulle inträda i överståhållarens ställe enligt instruktionen för denne. Beträffande förvaltningen av den »under särskild redogörelse inför Kungl. Maj:t till politiens underhållande anslagne särskilde fond . . . så wille Kungl. Maj:t, att dispositionen därav för nästa år 1784 skulle av Herr Riksrådet och Överståhållaren under resan föredragas» och regleras genom skriftväxling. Konselj- och kabinettsprot. i inrikes civil ärenden den 4/10 1783, RA. Med Klewberg torde säkert avses Abraham Niclas Clewberg, adlad Edelcrantz, som vid denna tid var andre direktör vid Kungl. teatrarna. Den »wederbörande», som enligt von Axelson särskilt yrkat på den franske författaren och skådespelaren Monvels öwervakande, är von Sivers, jfr dennes brev av den 27/10 1783, s. 215. Vem den omtalade fru Gran varit, vilken troligen använts som polisspion, har ej varit möjligt att fastställa.

tor ganska swåra. Wi kunna efter wanligheten icke hugga up dem så lenge landtföret och isarne äro starka och brukbara. Hwar all gatuisen skal leggas i denna wåhr blir swårt at utfinna. Blott den ur rännstenarne uptagne har nästan fyllt de wanlige ställen. Icke en dråppa rägn har än fallit, på wist sätt kan det wara wäl at den myckna snön småningom får smälta undan. Det står hårdt at quaien blir färdig til watnarbetet, innan floden kommer. Hörnen wid bron och Cederströmske huset äro dock ofwan watn avancerade.¹ Man skyndar alt hwad möjligt är.

Interims catholska kyrkan inwigdes med all ceremonie påskdagen. Wienske och Spanske aumonierne officierade jemte Abbé Ostern.² I et tal explicerade han altarets prydnad och orsakerna til wisse ceremonier som differera från våra. Tolkade efwen tacksäjelse mot Konungen för tolerance och önskade ondt öfwer hwarje catolique som ej denna wälgierning och nåd erkände. En serskilt bön för Konungen hade han efwen författadt som skal beständigt läsas wid deras gudstienster. Alt ting blef consacreradt som altaret och skruden tilhörde och regalerades wi alla med heligt watn och bröd.

Af corps diplomatique ehuru inviterad war ingen närwaran- de utom H. Prindl. Brouilleriet med Ambassadeuren skal ökats derigenom at han anmodadt Grefwinnan Wrede häldre än Marquisen at wara queteuse den dagen, och at den förra påkåstade brödet som utdeltes.³ I den delen hade Abbeen dock rätt, ty Grefwinnan är ju undersåte och sans dispute den förnämsta af nya församlingen. Emedlertid kom hwarken den ena eller andra at förrätta denne fonction utan Kyrkorådet. Grefwinnan Wrede for på landet några dagar förut och Marquisen infant sig icke i kyrkan. Med en och annan af samma församling har Abbeen efwen stött sig. Han är sträng och despot, men föga ordentelig i sin egen lefnad.

Collecten i Maria för de fattiga steg förleden lördag til 500 rdr. Fru Hassel drog in de mästa pengar wid sitt bäcken. I Ladugårdslandsförsamlingen officierade i detta ärende Herr Statssecreteraren Schröderheim och samlade wackert efter församlingens storlek och dess goda permanens gofwor.⁴ Det biu-

¹ Om Cederströmska huset se s. 12.

² Vid gudstjänsten assisterade den kejsrlige legationskaplanen pater Dahmen och den spanske pater Ibarraran. Anckarsvärd, s. 56.

³ Marquisen d. v. s. franske ambassadören de Pons' dotter, markisinnan du Pons de la Motte.

⁴ På förslag av hovrättsrådet Adelborg beslöt kyrkorådet i Maria församling den 4 apr., att en extra kollekt skulle upptagas. Därvid skulle sju fruar ombedjas

des til på alt sätt at skaffa de torftiga här föda utan statens gravation.

General Sprengtporten har nu några dagar warit angripen af mycken mattighet at han knappast orkat gå inne i rummet. Det är hopp at han innan wåhrens slut går bort. Humeuret är alltid lika. Han talar ej om annat än sin sak från morgon til afton med lika ifwer som förut. Det ömkeligaste är at han ingen kiänsla har af religion eller ens talar om et tilkommande lif i annan sens än at han åtminstone där skal få hämd på sina fiender. Den yngre brodern är här ganska tyst och sedig, ärnar sig snart til Finland tillbaka och tilstår at den förra är galen. Han tyckes hafwa et rättskaffens medlidande öfwer sin broder och beklagar alla som ingen kiänning hafwa af religion och tror detta wara rätta ordsaken til dess broders swåra belägenhet.

I Dalarne är en ganska tryckande hungersnöd, all winterförtiensten med fohror, slipstenar och laggkiäiril har för allmogen warit borta. All möjelig undsättning är lemnad. Ifrån Gefle börjar nu först låta föga bättre som är desto mera brydsamt som wi rächnadt på hielp derifrån til Fahlun. Nödorp från alla kanter gör våra dagar ganska brydsamma, men alt courage och hopp ha wi icke förloradt. Iag borde ej plåga Eders Excellence med dessa klagowisor och bedröfwelser, men deraf hiertat fullt är talar munnen.¹

Seraphiner saken ber iag på det högsta om at Eders Excellence hielper til godt slut. Iag wäntar nu öfwer 14 dagar på swar om 17 fattiga barns intagande och torde få wänta lika lenge til. Rummen stå emedlertid lediga til dess det behagar Hans Excellence Beckfriis swara. Iag må ej vidare nämna af frucktan at förgå mig emot dess wärdighet.

Sivers håller nu efter middagen på närmare undersöka om twänne syskon som begädt blodskam, 1¹/₂ åhr om ej lengre. En

assistera, »vilket herrar ledamöterna såsom hittills aldeles ovanligt förmodade skulle bliva en bidragande ordsak att märkeligen öka denne kollekt». Maria kyrkorådsprot. den 4/4 1784. Den framgångsrikaste samlerskan var brukspatron Fredrik Otto Hassels 27-åriga maka, Hedvig Charlotta, f. Görges (Mantalslängd 1780, Maria V: 404). I Ladugårdslands församling beslöts kollekten av kyrkorådet den 7 apr., och den 16 s. m. redovisades 300 rdr jämte 2 tunnor mjöl, skänkta av älderman Erik Westman. Ladugårdslands kyrkorådsprot. 7/4, 10/4 1784.

¹ I en skrivelse till konungen av den 20/4 ha kommitterade skildrat försörjningsläget i fråga om spannmålen ganska dystert. Kronobrännerispannmål har måst tillgripas. De kommitterade hysa dock tillförsikt, att konungen ej skulle taga illa upp, om trots allt en del brännerier för en tid måste upphöra med driften. Spannmålskommitterade till Gustav III, F 443, UUB (original).

stenhuggaregesäll med dess syster. Hon 26, han några och 30 år gammal.¹ Hundbyke.

Iag står ännu stilla med entreprenaden af Stadens renhållning och ärnar ej förr än i maii månad gripa an dermed alfwarlige. Emedlertid har iag låtit mäta gårdsrummen i Staden och på Riddareholmen och befants de utgiöra 74770 quadratalnar hwilke under den snart förflutne entreprenaden gådt aldeles tullfrie men nu wäl måste widkiännas någon afgift. Hwari det stadnar är iag icke än slug på. Ämnet tål at täncka på.

Tryckfriheten har iag icke sändt några påstdagar så wida den ej innehållit något af wärde.

Nu går rycktet som skulle wi med wisshet få wänta Hans Mt och herrskapet hem i juli månad Eja om det wore sant! Så lenge Eders Excellence ej nämner derom i sina bref tror iag det icke. Gud före alt til det bästa, ehwad som händer och låte hälsan stå bi.

A. von Axelson

¹ Målet mot stenhuggardrängen Olof Söderberg och hans syster hänvisades från poliskammaren till Norrmalms västra kämnärsrätt den 14 apr. 1784. Den 2 juli s. å. dömde kämnärsrätten dem att mista livet. Genom Svea hovrätts utslag den 11 okt. s. å. benådades syskonen till en månads fängelse vid vatten och bröd och kyrkoplikt. Vidare förbjödos de att vidare vistas på samma ort i landet. Poliskammarens diarium 1784.

BREV FRÅN
STADSSEKRETERARE
RUTGER FREDRIK
HOCHSCHILD
1784

Stockholm d. 30 mars 1784.

Min nådige Herre!

Efter Eders Excellences nådiga befallning har jag genast talat med Directeuren Grill och Schinkell samt de flere hwilka försäkra at ingen swårighet skall kunna möta hos Borgerskapet wid antagandet af det förslag Eders Excellence behagat upgifwa til [att] förwara minnet af Hans Maj:ts hemkomst, men Baron Axelsson och Palmstedt lära hos Eders Excellence förestäldt de öfwerwinneliga hinder wid wärkstäligheten som föranlåtitt dem at afbida Eders Excellences widare yttrande innan något communiceras med Borgerskapet; genom detta drögsål förloras dock intet, emedan det är omögeligt at företaga någon sådan bygnad i watnet innan juni månads slut.¹ At Eders Excellence behagat utsee bourse fonden til detta behof, dermed war Grillen och de flere så mycket mera nöjde som det icke nu woro moment at tala om någon särskildt taxering hos Borgerskapet. Det berättades at då fråga warit hos Committerade öfwer spannemålen, om den berättelse som angående tilståndet i landet borde göras til Hans Maj:t, har Gref Wachtmeister opineradt för en sådan teckning som med saningen war enlig, men de öfrige herrarne hafwa ansedt bäst at gifwa Monarquen en mera smickrande beskrifning.² Om Konu[n]gen kunnat något hielpa är det orätt at dölja saningen. Jag älskar intet at representera en noir i oträngt mål, men Eders Excellence kan swårigen döma huru här står til. En til denna dag fortfarande sträng och owanlig winter, betager det fattiga folket alt tilfälle at förtjena födan;

¹ Jfr ss. 84, 137, 285.

² De övriga herrarna woro Liljencrantz, Schröderheim och von Axelson. Schröderheim, som ingalunda war någon beundrare av von Axelsons person, skrev redan den 20/11 1783 till Carl Sparre om förhållandet mellan Wachtmeister och von Axelson: »Axelson går i en gudelig stillhet men endera dagen kan greve Wachtmeister ej längre hålla contenance med honom. Han är swår och hal.» Börstorpssaml. vol. 112. Brevet är odat. men måste ha avgått med posten den 30 nov., då borgmästarförslaget uppges medfölja, jfr s. 19 f.

Drottningen har skänckt 1 300 rd til stadens och guarnizons fattiga, som, ehuru magnifiquet, ej kan långt förslå. På wägarne emellan Upsala och Stockholm samt längre bort finner man folket i byarna tigga bröd och salt; Allehanda och de flere tidningar upfyllas med sådane berättelser lika med de sammanskotter som göras. På Boursen är ganska ondt efter växlar och coursen på Hamburg är nu 50 sk, således 3. sk för mycket.¹ Dessa sammanstötande ledsamheter göra at Konungens hemkomst önskas dageligen; mitt interesse, at snart få den nåden och återsee Eders Excellence är härmed i högsta måtto förenadt, blott motifven å det allmännas sida woro gladare.

Efter nio dagars siukdom afled i går Bergsrådet Sandels; han hade förkyldt sig och saknas almänt; af hwad jag känner torde Eders Excellence äfwen sakna hans biträde i flera saker. Rötfebren börjar wisa sig af elak art och borttryckt åtskillige kiände personer.

Uti Götheborg är winteren lika stark; Ostindiska skeppen ännu icke utgångne, och watnet tros därstädes icke blifwa rent på en månad. Framledne Fältmarskalken Gref Ehrensvärds Änckegrefwinna är blefwen död; hon feck til slut icke see sin son, som ännu ej återkommit från Carlserona.

Eders Excellence torde påminna sig en twist som börjades medan Eders Excellence war hemma, emellan Stenhammar och ämbeterna, angående at han twungit dem utlösa gesellbref för alla lärogossar med mera; denna process har Stenhammar nu wunnit i Rådet.²

Assessor Lagerheims aldramjukaste wördnad får jag anmäla. Jag har hört at Gref Wacktmeister skall haft anledning skrifwa något godt om honom til Hans Maj:t; detta torde äfwen kunna understödja den nåd Eders Excellence täckes wisa honom.

Min nådige Herres
underdån-ödmjukaste tjenare
Hochschild.³

¹ Jfr Odhner 2, s. 307.

² Jfr s. 55.

³ I vänstra övre hörnet av bladets första sida står: No 17.

BREV FRÅN
VICE STADSARKITEKT
ERIK PALMSTEDT
1778—1780, 1783—1784

Hamburg d. 30 okt. 1778.

Nådigste Herre!

Efter nådigt tilstånd får jag härmedelst i djupaste ödmjukhet upwackta.

Lyckeligen och med god hälsa är jag hit til Hamburg den 25 octob: anländ. På min resa har jag wäl icke stort lärdt, likwäl et och annat sedt och annoterat, som med tiden i någor måtto torde komma till pass; hwarföre hos Eders Excellence jag är skyldig gjöra redo.

Den store Nicodemi Thessins arbeten har jag i Westerås Callmar och Carlscrona haft tilfälle at beundra, hwarwid jag gjordt de anmärkningar jag för mig trodt nyttiga.¹

Ibland de många gjöthiske byggnader jag sedt, har jag lärt mig at åtskilja tiden och smaken dem emellan, detta mer curieust än nyttigt. I Örebro har jag lärt känna en sort takskiffer som finnes i Wärmeland, och sedt trossbottnar af wefwad halm tilredas; där fandt jag ock hos Probstens² en kökspis inrättad efter wedbesparingstractaten, den ende jag och sedan i hela landet funnit.³ I Nyköping har jag funnit mycken sysslolöshet och brist af police, i Norrköping mycken propreté och rörelse, men en bortskämd kyrka och fåfänga fruentimmer. I Calmar-Län har jag af Generalmajoren Rappe lärt gjöra de excellentaste landswägar, och fådt tilfälle at så wäl i detta afseende, som flere inrättningar, önska at denne Herres Höfdingedöme räckte från Stockholm ända til Hambourg.⁴

¹ För breven från Palmstedts resa se motsvarande partier i hans dagbok, utg. av Martin Olsson.

² Prost i Örebro var då Erik Waller, sedermera domprost och biskop i Västerås. Waller är även känd som politiker med kungatrogen inställning, Hagström, 4, s. 92 ff.

³ I den Samling af beskrifningar på åtskillige eldstäder, inrättade till besparing af wed, som utkom i Stockholm 1775, ingick förutom Carl J. Cronstedts beskrifning öfver ny inrättning av kakelugnar »Beskrifning öfver åtskilliga på flere ställen verkstälde inrättningar af eldstäder til weds besparing och flere förmoners vinnandes. Denna beskrifning bestod av ett förord af Carl Sparre och 12 ritningar med text af Palmstedt.

⁴ Om Rappe och hans avlägsnande från landshövdingeposten 1781 se Odhner 2, s. 149 ff.

I Calmare slott har jag fått se smaken af kunglige rums inre-decoration i Kung Gustaf den förstes och Johan den tredjes tider; men och med förargelse funnit, den widt bekante unions-salen af 2:ne mitt i rummet från det underwarande bränneriet updragne ofantelige skorstenar aldeles förderfwad.

I Carlscrona har jag admirerat Thessins Dahlbergs och Directeur Thunbergs storwärk, alle ensamme i sitt slag, och här såwäl som i Landscrona, just studerat den i Stockholm förlorade konsten at hugga gråsten, hwilken jag och tror mig hafwa fattat. I Christianstad har jag sedt den mycket dristigt upförde kyrkan, och deraf lärdt, at det icke är det mäst dristiga och öfwnaturliga som i byggningskonsten kan behaga och göra den bästa impression.

I Skåne har jag lärdt göra mångfaldiga sorter gärdesgårdar til skogbesparing, men tillika fått besinna, hwad oändelig möda det lærer wilja til, at en gång i ordningsätta wanwårdade och aldeles förfallne wägar.

I Köpenhamn har jag förfarit, at Stockholm det samma i alt för många delar öfwerträffar, både i god smak och nu i police, besynnerligen hwad propreteten angår. Där har jag likwäl lärdt at lägga gator på fransyska sättet; en konst som kostat Danmark 5 000 rd:r äfwen som jag inhämtat sättet at med drägelig kostnad inrätta trottoirer på sidorne af gatorne; jemwäl sedt wigare inrättade och med mindre kostnad underhållne tullbommar, än de i Stockholm.¹ likaledes fådt se hwad mycken kostnad och olägenhet underhållandet af de under gatorne liggande waturör i wår kalla Nord medförer. Då man undantager Friedrics torg och kyrka samt Riddaresalen i Slottet, är här för en swänsk ingenting anmärkningswärdt i min métier. Efter befallning får jag wid handen gifwa: *at Slagtarena här äfwen som i alle hollsteinske städer, bo och slagta wid tullarne, föra sitt slagtgods dageligen, uphänga och försälja det på alle torg och breda gator.* En methode så högst malpropré och ohyggelig, samt efter all aparence om sommaren så odrägelig, at denne omständighet allena, medförer en idé af barbari, oförläteligt i policerade städer. Afträdes orenlighetens bortförande i öppna wagnar utur Köpenhamn, kommer under samma predicament. De ussle wägar i Hollsten har under det de pröfwat tolamodet, ej bibragt annan lärdom än åtskillige oeconomiske gärdesgårdsbyggnader, och landtmannens

¹ Jemwäl — Stockholm i handskr. tillskrivet i marginalen.

åtnöjande med litet antal af comode inrättade bonings och ladugårdshus. Hamburg liknar nog Köpenhamn i flere afseenden, men är än osmakligare bygd, dock har jag ännu ej fådt rådruum at skaffa mig kundskap om dess police. Så snart Sverige släpper widtager en otrolig dyrhet i det mästa till 50 å 100 pC:t utom skjutsen som är mer än 4:ra dubbel.

Sålunda har i denne ofullkomlige beskrifning jag haft tillfälle ådagalägga, huru liten lärdom en 150 rd specie resa, mig förskaffat; men öfwer alt detta lapperi håller jag en ordentlig journal, hwarutj likwäl intet annat införes, än kort beskrifning öfwer hwar stad och landtbygd, med anmärkning öfwer hwad som kan tjena fosterlandet til gagn eller det bör evitera. Med mer insikt utrustad, hade jag mer kunnat gagna, men nu får en god intention uppfylla hwad som brister.

Jag ärnar circa en månad uppehålla mig i Hamburg til dess kölden kan hinna gjöra vägarne något drägeligare, då jag tror nyttigast wara at genom Hanover till Cassel Frankfurt och Strasburg taga vägen in i Frankrike, för at i god tid wara utj Paris såsom mitt första studeringsställe; hwarifrån jag och utbeder mig den nåden at få ytterligare skrifwa. Emedlertid,

Nädigste Herre!

lefwer jag i det säkra hopp at icke ifrån Eders Excellences höga nåd och hägn wara utesluten. Jag wet altför wäl huru mycket under ens frånwaro kan dömmas och passera som under närwaron icke sker; men så gör jag mig och i djupaste ödmjukhet derom försäkrad, at i alt hwad som på kommer och min wälfärd röra kan, utj Eders Excellence få wörda det tryggaste stöd den säkraste förswarare; samt den mäst gynnande befordrare utj hwad til min fördel länder.

Secreteraren Schröder gaf mig wid min afresa wid handen en gynsam plan i mine finencer den han under Eder Excellences samråd och styrelse skulle exequera, om utgången deraf torde jag wäl blifwa underrättad förr än jag företager resan till Italien, ty tiden af mitt wistande därstädes, beror hufwudsakeligen derpå. Nog ser jag at sjelfwa resorne blifwa mer kostsamme än jag mig förestäldt, hälst jag icke wågar på vägarne fara illa med mig, utan måste färdas någorlunda comode, ty en förlorad hälsa och förderfwad kropp, kan af all werldsens architecturiske kundskaper icke reableras; således

nödsakas jag at icke vårdslösas med mig, ehuru detta sker med mer bekostnad.

Eders Excellences egit nådiga godtfinnande hemställes, huru wida det woro à propòs, at gifwa Magistraten i Stockholm mitt wistande och förehafwande til kända. Skulle Eders Excellence sjelf det behaga gjöra, lände sådant mig til en utmärkt ära.

Om Eders Excellence ser Herr Baron och Öfwerintendenten Adelcrantz, torde Eders Excellence hafwa den nåd at anmäla min compliment, om jag kommer till Paris torde jag derifrån honom få upwagta.

Jag har hört anstalterne till vår Drottning nederkomst wara deciderade och under execution, jag önskar til båda delar all sköns lycka; emedlertid ökar jemwäl det Eders Excellences förut altförmånga occupationer.

Näst tilönskan af all hög wälmågo, och den Högstes rika wälsignelse utj alle Eders Excellences företaganden, utbeder i Eders Excellences nåd och protection jag mig städse få wara innesluten, under det jag i djup ödmjukhet oughörligen framhårdar

Eders Excellences

underdån-ödmjukaste tjenare

[E: Palmstedt.]¹

Paris d. 11 jan. 1779.

Nådigste Herre!

Då, med innerligaste önskan af all sköns lycka och wälgång utj dette nyss började och många derpå följande årtal, jag får den nåden at Eders Excellence ifrån det lysande och rörliga Paris upwackta, hwarest jag den 3:dje dennes lyckeligen anlände, täcktes Eders Excellence tillåta mig korteligen berätta hwad jag sedan min skilsmässa från Hamburg haft tilfälle at se.

Emellan Hamburg och Hanover gåfwo ussle och högst eländige wägar anledning til högsta missnöje, hwilket dock, wid åskådande af det härliga åkerbruk och de wäl anlagde chausseer igenom hela hanoverske landet, snart förglömdes. Den nye delen af staden Cassel, är så wackert bebygd, såwäl genomskuren af sköne gator och store torg, så wäl eclairerad af en

¹ En bit av bladet med namnet bortrivet; endast av P, t, d och t synas spår.

sort ej kostsamme men wackre lycktor, så ornerad af en skön parade plats en kostbar ridbane och åtskillige betydelige palais, at den täflar med de störste städer i Europa; men det rycktbare lustslottet Veisenstein, har efter mitt begrep intet underbart, utom en stor cascade wid hwilken naturen ej på det aldra fördelagtigaste blifwit nyttjad, och en stor moles af byggnad uppe på et bärg som säger ingenting. Manheim ehuru ej stor, äger, efter mitt tycke, genom sine brede wällagde gator, wackra torg och promenader, nätte och emot gatornes bredd lagom höge hus, företräde framom alle städer jag sedt och kan hända får se. Frankfurt caractëricerar sig allenast genom galler för alle nedre fönster, balconer på mäst hwart och et hus, samt speglar utan på de fläste, så stälde at man kan i rummen se hwem som passerar porten. Det stora winfat i Heidelberg är ej så ofantligt: 10 al: långt 7 al: högt och 4 al: i diameter. Strasburg har utom kyrkan såsom gjötisk antique, biskopshuset som modernt, och Comte de Saxe grafwård, hwilken tyckes kunnat warit mer stor, ej något remancabelt[!]. Wägarne i Frankriket, wäl anlagde men ej så wäl underhållne, åkerbruket mediocret, bourguerne ussle, men Nanci en wacker och wälbygd stad, ornerad med palais, publique platser och promenader, trotsar i wisse delar sjelfwa landets hufwud stad. Paris är för mig än obeskrifwelig; dock önskade jag, det Eders Excellence, med den principe för, och de ögon öfwer police, Eders Excellence äger, den samme nu kunde beskåda.

Portalet af den nye S:t Genevieve kyrka som är färdigt, är en så stor morceau d'architecture at jag twiflar få se någon större, en hop smärre nye byggnader äro och här, som alle blifwa ämnen för mine studier; men af constructionssättet är en stor del impracticabelt i Sverige, och privatebyggnaderne äro mer provisionele än at de böra följas. Igenom Herr Roslins bemedlande, har jag blifwit känd af H:r:r Suflot, Jardin, Maureau och Coustou, alle Architecter, samt H:r Vernet och Pierre kände store målare; jag önskar af desse conoissancer kunna draga någon fördel.

Emedlertid äro mine tilgångar i sådant skick, at jag icke ser mig här kunna dröja längre än 3:ne högst 4:ra månader, emedan min utgift hit tildags går öfwer 400 rd. spec: och med all den hushållning jag brukar fordras 50 rd här i månaden. Det ankommer sålunda uppå Eders Excellences höga nåd och

bistånd, huru wida jag i sommar får se Rom, eller jag skall fara hem, hwarom jag i djupaste ödmjukhet utbeder mig, med det första som ske kan, at genom den hederlige Herr Secreteraren Schröder få någon efter rättelse.

Jag gratulerar hela riket och hwar enskyt jemte m[ig til?]¹ den dyre skänk, den Högste, utj vår Kronprints Gustav Ad[olf]¹ oss unnat, Gud gifwe honom all trefnad och wälgång. [Al]le¹ festiviteter wid detta hugneliga tilfälle äro nu wäl lyckeligen förbj. och önskar jag intet högre, än at de små arrangements i min lilla sphêre härtil gjorde blifwit, hade, af Eders Excellence aprobeerade, kunnat warit til någon ringa tjenst.

Utj Eders Excellences höga nåd och ynnest utbeder mig få wara innesluten; i hwilket hopp jag utj djupaste ödmjukhet beständigt framhärdar

Eders Excellences

underdån-ödmjukaste tjenare

E: Palmstedt

Paris d. 25 mars 1779.

Nådige Herre!

I samma ögnableck som jag war stadd i yttersta bekymmer öfwer suiten af den olyckeliga utgång Herr Secreteraren Schröders hederliga och beswärliga bemödande at skaffa mig tilfälle til en italiensk resa tagit, och i hwilket ändamål jag jemwäl känner Eders Excellences tillärnade personelle ynnestfulle intention, för hwilken jag underdån ödmjuk tacksejelse aflägger; yppar sig et medel hwilket den genereuse Herr Directeuren Grill allena har sig kunnogt, som gjort denne för mig oumgängelige resa möjelig; i följe hwaraf jag och ärnar den sista martii med Guds hjelp begifwa mig härifrån på minst kostsamme sätt til Rom, hwarifrån jag utbeder mig ytterligare få upwakta.

Jag har bjudit til at på bästa sätt jag förmådt, använda den tid jag i Paris tilbragdt; jag har sedt mig om öfwer alt, utom de kungl: lustslotten, dem årstiden ej tillåtit mig denna gången beskåda. Mer än en månad som en swag men efterhängsen wårfeber som nu är förbj, mästa delen af dagen hållit mig inne i kammaren, har gifwit mig tillräkligt tilfälle att

¹ Ett stycke i kanten av arket bortrivet.

rita och skrifwa, som alt warit snart nog gjordt. Utdraget utur min Journal hwilket hosföljer, är medsändt i den mening at wid något ledigt moment roa Eders Excellence med den dominerande smaken;¹ detta utdrag hwilket jag i bref till H:r Baron Adelerantz nämndt, behagade Eders Excellence Herr Baronen comunicera, om det finnes mödan wärdt, ty det hänger illa ihop, aldeles enligt conceptet det jag ej haft tid at ajustera, och omdömen äro gifne från den synpunct mitt swaga ögonmått welat medgifwa. Jag har blifwit känd med en H:r Lorient som inventerat et murbruk som skall hårdna som sten och således stå mot alle climat och wäderskiften;² beskrifningen häraf har jag kändt hemma, men preparationen har jag nu tillika med min uppassare Syrén som är murgesell studerat;³ har jag fattat konsten, <och> han handlaget, och vår swenske kalk härtill duger, hoppas jag hemföra en så mycket gagneligare wettenskap, som de högst nödige rappningar i vårt climat så sällan wela hålla prof. Om denne ynglingen Syrén täcktes Eders Excellence en passant tillåta mig at nämna, at jag fört ut honom med mig såsom en ganska fattig men snäll murare och nätt ritare, men jag hoppas föra honom hem passable Architect, sålunda fullgod murmästare; en tjenst som jag är skyldig fäderneslandet. *Så skall den ena tiggaren hjälpa den andra.* Hwad mig sjelf angår kan jag ej stort lofwa i wettenskapen; jag nödgas tilstå, at jag profiterat långt mindre än hwad jag mig lofwat och hwad jag kostadt; men det wet jag och kan i ödmjukhet försäkra, at om jag en gång hemkommer, jag genom frånwarelsen och af hwad jag sedt, wunnit mycken tilwäxt i förökad högagtning för religion, konung, fädernesland, lagar, lynne och seder: tillfället at få ärfara så många förändringar, så mycket extravagant och så mycket ömkeligt i desse ämnen, på de ställen jag hittils genomwandrat, har i hwart ögnableck åstadkommit jemförelser med min fosterbygd och dess caractère, det samma förhåller sig säkert lika så hädanefter. Till et exempel: den myckna obeständig-

¹ Då det utdrag ur journalen, som Palmstedt bifogar detta brev, delwis skiljer sig från motsvarande del av dagboken (s. 66—73), avtryckes det här.

² Lorient utgav 1774 *Memoire sur une découverte dans l'art de bâtir*, tr. i Paris, se dagboken s. 76, kommentaren s. 196.

³ Syrén är identisk med Petrus Serén, som 1785 blev murmästare i Stockholm utan att behöwa utföra det praktiska provet, eftersom han varit på utrikes studieresa med Palmstedt, enligt murmästarämbetets prot. se Alm, s. 102. Formen Syrén förekommer även annorstädes, så t. ex. i 1783 års taxeringslängder, se kortregister i SSA, och på ritningarna till danssalongen på Clas på hörnet, se Carin Lindskog, s. 91 f.

het, fåfänga prackt öfwer höfwa och oftast öfwer tilgångarne, samt det stora värde som på kläder och ajustice sättes, och jag nu dagelig har under ögon, väcker ett högt begrepp om svenske nationele drägten och den myckna nytta den samme en gång stadgad medförer, som jag förut, och säkert många landsmän med mig icke kunnat hafwa, i brist af tilräckelig kännedom utaf en öfwer drifwen motsats; och så förhåller sig näst[an]¹ med alt annat. Sålunda hoppas jag twärt em[ot]¹ allmänne wanar, komma mer swänsk hem än jag [for] ut.¹

Med innerlig fägnad har jag af H:r Directeur Grill hört, at min substitut Thåström till Eders Excellences och wederbörandes nöje och gagn förestådt mine vices wid bourse assembleerne; jag wille önska at afkomsterne deraf tillåto Eders Excellences wanliga goda hjerta, at hogkomma honom med någon liten upmuntran derföre, sedan läroåret nu är förbj.² Näst trognaste önskan för Eders Excellences beständiga wäl utbeder mig i wanlig grace få war[a] innesluten och beständigt framhärdat

Eder Excellences

underdån ödmjuke tjenare

E: Palmstedt.

Bilaga:

Utdrag af Journalen

hällen i Paris från d: 4 januarii till d: 31 martii 1779.

— — — Af *torgen* hwilka äro fyra, är Place Vandome det wackraste; cirka 240 al:r långt 210 al:r bredt med hörn å pans; omgifwit med symetriske hus af et rustiet soubassement och en ordre corinthien collonne och pilastre af 2:ne våningar tilsamman omkring 24 al:r hela högden. Mitt för gatorne som stöta til torgets smala sidor äro 2:ne kyrkoportaler, det ena af mediocre — det andra af sjelfswäldig architectur. Kung Louis XIV statue equestre mitt på torget med sin pedestal wacker; i brist af genomgående korsgator ser denne plats likwäl instängd ut.

Place Louis XV: liknar mer en trädgårdsparterre än et torg, warandes med grönmålade trähandtlänningar afdelt i flere 3 kantige quarter med torf lagde. Statuen wacker, men de 4:ra cariatiderna kring piedestallen falla sig något magre och sysslöse.

¹ En bit i kanten av arket bortriven.

² Här åsyftas byggningsbokhållaren Nils Ludvig Thåström.

De 2:ne store byggnaderne, garde meublerne, derwid, äro majestätelige i sin ensemble, men rustique soubassementet är nog småkrusigt, och entrecollonnementen af ordningen deråfwanpå så wida, at collonnerne hafwa anseende af stolpar som swigta under bördan af en stark corniche, och skämmer idéen, som är en mindre lyckelig imitation af collonnade du Louvre.

Place des Victoires $\frac{2}{3}$ delar cirkelrundt och $\frac{1}{3}$ del irriguliert 140 al:r i diamètre, har på runda sidan symetriske hus af en rustique soubassement och en 2:ne våningars ordre pilastre jonique 24 al: högt; ser trångt ut, hwartill den eljest mycket wackra men här nog stora grupperade statuen bidrager.

Place Roiale 20 al: i fyrkant, ombygd och instängd af 3:ne våningars gammelmödiga bus symetriske och i någon smak af Stadshusgårdens i Stockholm, med en hwälfd corridor och arcader under, och 2:ne tunga våningar med många attiquer och saker åfwanpå, har anseende af en innesluten gård men ej af place, hwartill kommer en wid instängsel af järngaller, som allenast lemnar en gata runtom wid husen, och har en stor grön-gräsplan mitt utj, hwars centrum af Louis XIII statue equestre intages, hwilken man för gallrets skull ej kan komma nog nära, för at deraf se någon detaille.

Henri IV:s statue på Pontneuf pryder sitt ställe såsom et särdeles wackert emplacement, blott skräpet och mångelskestolarne woro på något större afstånd derifrån.

De öfrige små torgen äro dels instängde gårdar, dels öppne, fylde med bodar och skräp, obetydelige til forme och oordentlige til inrättning. På et af gröntorgen sitta kjäringarne under tätt wid hwarannan på qwastkäppar stälde parapluier af waxduk om 3 al:s diameter; en rätt gentile idée.

Kyrkorne i allmänhet, Val de Grace allena undantagen, gjöra på långt när icke den effect man i anledning af plancher och beskrifningar wäntar: de hafwa hwar och en någon del som är wacker, men i totaliteten anfäcktade af lourde ornamenter, plumpa pilastrer, illa profilerade cornicher, eliptiske arcader, brokuga målningar och chargerade förgyllningar; (hwilket senare jemwäl sträcker sig til et helt nyligen ornerat capell i S:t Sulpice) ofta illa ornerade hwalf, tung och confus ordonnance af portalen.

Chapelle des Invalides, den elegantaste facade man får se, har flere licenser, och lanternen på Domen förekommer nog maniererad. Byggnaden intj, förträffelig til dess ensemble,

men i detaljen tycks man blifwa warse sådane tryckfel som gjöra det obegripligt at en Mansard kunnat på slikt sätt som här sammanbinda runda och räta planer af cornichen, tungt och brokugt ornera pendentiven, förtrycka arcaderne i korsen och profilera listerne i små capellen.

Det berömde och ingenieuse altaret i S:t Roc, är teatraliskt och utan majesté; det i Notre Dame wackert men mycket chargerat af förgylde ornamenter. De öfrige altaren bestå antingen af för myckna små-nättheter eller för tung grånåt.

Val de Grace allena, har inutj en ren architecture, wackert hwalf, wackra capell och försvarlig Dome, hwars yttre, ändå äger mycken tyngd.

Portalet af den under byggnad stående S:t Genevieve, öfverträffar i storlek och majesté alt det begrep man i anledning af planchen derom kan formera sig; frisen synes dock kunnat wara mindre starkt ornerad, och tycks frontonen något råda öfwer collonnaden, som torde härröra af entre collonnementens 8:ta modliga bredd; apareilen och sculpturen förträffellig byggnadens widd considerable, men fönstren falla nog små.

Le Piristyle du Louvre, är et konstens mästerstycke, så til storlek, dristighet af plattebanderne såsom en den tidens nyhet, til behagelighet af collonnernes accouplering såsom det enda medel at formera et manligt utseende då entrecollonnementen äro wida; (och hwaraf motsatssen synes på garde meuble byggnaderne,) såsom och till dess construction: likwäl saknas i denne prägtige morceau, helt och hållit det, som borde caract[er]isera ett kungligt bonings hus; soubasementet tyckes se nog lätt och tomt ut at bära den canelerade ordningen, äfwen som den up utj öfre ordningen stigande medlersta stora arcaden är mindre lyckelig; beklageligast, at en så remarquable sida af et slott, långt ifrån at på 100:de år kunnat blifwa färdig, förfallit.

L'Hotel des Invalides är en mycket spacieux inrättning och de store öppne corridorerne kring gården wäl uttänkte til ämnet; men portalet är obehageligt, och propreteten ej mer obserwerad, än at, ehuru wid så fri belägenhet som denne, här ändå lucktar snusk på långt håll.

Façaden af *College des 4 Nations* är oförlätelig genom sammansättningen af större och mindre ordningarne.

Le Vieux Louvre och les Tuilleries, äro efter deras tiders sätt, sammanblandningar af det mäst tunga och mäst mesqui-

na på en gång; detaillerne af den förre hafwa likwäl sin stora merite.

L'Hotel de la Monoie och *L'Academie de Chirurgie*, båda nya, äro de ende som af parisarne sjelfwe estimeras. Den förre charactericerar et publict hus, har et rustiet soubasement samt 2:ne höga våningar derpå å ömse sidor, medlersta delen en avant corps med 6 fristående joniske collonner på et soubasement, hwilka intaga de öfre våningarne, afslutad med en attique en piedestal, utan fönster. Hela frisen i entablementet är sönderskuren af en sort nu en vogue warande consoler i forme af triglypher, hwilka ej egenteligen tycks höra til en jonisk list. Trappan är rätt wacker och wäl decorerad, på negligencen i detaillern af collonnerne när.

Academie de Chirurgie är af den renaste architecture som kan gifwas. Yttre façaden har en jonisk ordning engagerade collonner på ändarne och mitt uppå, samt öppen collonade deremellan, hwilka på architraverad list upbär den öfre våningen som är hel simple. Inne kring gården continuerar nedre våningens joniske ordning till mitt för entréen, hwarest den går bakom och är sammanbunden med et stort 2:ne våningar intagande portal i antique style af 6 fristående corinthiske collonner som upbära en fronton; detta har et stort och majestätiskt utseende, som dock efter werdsens wis, låfwar mer än det indra håller; ty auditorium som är här bakom och hwartil ingången är på sida om portalet, är ej så synnerligt stort, men anlagdt i half oval med gradins som de gamles amphi theatrer, har et half spheriskt hwalf med nog tunga caissoner, och är upplyst af en med glas på järn lagde betäckt öppning på högden af hwalfwet.

Halle au Bled, är en rund byggnad med en gård innutj, den är remarcable för sin soliditet, har 2:ne våningar, båda hwälfda, af huggen sten och tegel; har haft comble de briques, som ej hållit tätt, och blifwit remplacerat af taktegel på läkter.

Pont de Neuilli en 1772 färdig blefwen prächtig bro, af 5 arcader, 60 al:r breda och 15 al:r höga bågar, pelarena 6 $\frac{1}{2}$ al. breda: courberne af bågarne äro echanrerade wid hwalffoten emot öfra watnet, för at wid hög flod gifwa det så mycket lättare lopp genom arcaderne; denne echanrerung gifwer bågarne et förfärligen dristigt utseende öfwer den wärkeliga hardiesse denne byggnad i sig sjelf äger. Arbetet ser både wäl och romerskt ut; executionen är och deremot swarande.

Ecole militaire och *Palais Royal*, äro moderne wackre byggnader, ej något synnerligt remarquable ej eller utan fel.

De *particuliere palaïs* af fordna franska stylen mer och mindre chargerade, hafwa åtskilliga wackra partier men mycken licence och negligence i detaillien, som här ända til i dessa tider är nog allmän; deras inreden äro mäst prägtige, belastade med magnificence och mycken grånått.

Spectaclen. — — —

Wid de private byggnaders construction är aldeles intet at lära: det ordentlige och städade sätt på hwilket auctorerne den å papperet beskrifwit, igenkännes aldeles icke i sjelfwa wärket. I allmänhet sker *murningen* med moëllon til skapnad ej olik små parmsten men nog lösare, med denne muras huller om buller. — — — *Timmer arbetet* står på än swagare fötter; aldrig ser man någon fyrhuggen bjelke, alt är krokugt och wankantigt. — — — *Ställningar* för ussle; en rad krokuge spiror såsom brödspett, högst 3 tum i storändan upresas; reglar af samma gry fastbindas med rep derwid, bommar lika starka klenas med gips wid muren. — — — *Snickar arbetet* är ordinairt liderligt. — — — *Smeds arbetet* något bättre. — — — Sådant är det private byggningssättet i allmänhet, och derutj ligger ordsaken hwarföre entreprenader här äro brukelige och kunna med parisisk fördel å ömse sidor wärkställas; ty frågan är aldrig *huru det blir gjordt?* utan allenast *det blir snart färdigt* och då *ser något ut?*

Häremot gjöras alle publique byggnader som skola wara och wärkeligen äro construerade med besked, alt för räkning. S:t Genevieve kyrka, Myntet, Chirurgiska Academien, broen wid Neuilli, äro alle på sådant sätt wärkstälde. Likwäl brukas wid desse, äfwen som i Swerje, at accordera wissa gröfre arbeten, hwart och et åt sin mästare; men alt detta efter cubic och quadrat fot, aln, eller andre mått, så at summariske acorder i sådant fall icke äro kände. Några få privata bruka jemwäl detta förnuftiga entreprenade sätt. — — —

Palaïerne äro bättre conditionerade, deras facader och trappor äro gemenligen af huggen sten, spisar och golf af marmor.

Yttre decorationen af de nyare består öfwer alt af architecturiske ordningar, hälst den corinthiske; collonner canelerade och alle leder af listen rikt ornerade; hwilket sträcker sig till de minste malmgårdar; sådant, ehuru för konstens upöfning för-

träffeligt, tycks wara nog öfwerdrifwit; desse senare äro *alle i en style*: en porche med 2.4 à 6 fristående collonner mittpå, samt en arriere corps af 1. fönster å hwarje ända. Så at, om tilförene franske facaderne utgjorde idel fönster nästan utan mellan murar, så blifwa de moderne innan kordt aldeles utan fönster, aldeles massive. Allestädes äro joniske antique capitel och modillonaire cornicher en vogue. *Indelningarne* äro ingenieuse; men för swenskar ingen trolldom. *Inre decorationen* är mycket rik af sculpture, taken äro endast släte; cornicherne mäst architecturiske; alle leder, så på dem som på chambranlerne, alle ornerade; trumeauerne infattningar likaledes. Pilastrer ehwar de gifwas, hafwa mäst en fyllning med en upifrån nedgående rinceau upfyld; äfwen som paneauerne trophéer, alt i basrelief; ofta figurer på cornichen, mäst basreliefs à l'antique af Sphinx och dylikt, öfwer dörrarne. Så at de fläste rum se ut som alle wäggar woro fulle af dwärgsnät. Ögat söker hwilo och finner dock ingen. Många äro¹ dock i bästa smak ordonerade. Nu nyligen hafwa arabesquer i basrelief och målning tagit början, och således gifwit guirlander vaser och medailloner sin bane; på detta sätt kunna Berain, Lepautre, Marott och Vateau komma til lif igen.

Ornement sculpturen är på desse ställen, til delicatess och finhet i det högsta drifwen. Snickar arbetet ej förträffeligt men försvarligt. Klensmedsarbetet utwaldt. Glacerne öfwer spisar formera oftast en arcade, och går ej sällan glaset stumt ned på spistabletten. Flere rum äro med hwit, ljusgrå, ditåt grön, eller hwitgul, alt limfärg, anstrukne, aldeles utan guld; andre åter til och med cornicherne med bara förgyllningar jemmerligen belastade. — Salloner orneras med engagerade collonner, hwilkas entrecollonnements äro med hopsatte glacer nedifrån upåt fylde. Denne decoration dans le gout de fées, för sine många refractioner, måste wara wacker, men faller något i smak af lanternerna magica; skarfwerne emellan glasen och collonnerne se dessutom mindre behagelige ut .

Girandoler af glas upbäras mäst af uppå piedestaller i entrecollonementen stående grupper af bronze. Runda salar äro ock uplyste af en öppning med fönster öfwer, mitt i högden af en med caissoner ornerad callotte, ehuru wintren ibland jemwäl här gör glasen skada.

¹ *Finnas* överstruket och äro i st. överskrivet.

Detta är om decorationen. Wid constructionen af de solidare byggnader äro 7 å 8 omständigheter at anmärke, såsom i Swerje okände eller mindre wanlige, neml: — — —

Rom d. 18 maj 1770.

Nådige Herre!

Nu får jag den nåden at Eders Excellence ifrån konsternes högschola Rom hwarest jag den 4:de dennes lyckeligen och wäl, genom Turin Milan Florence etc: anlände, upwakta. Desse städer dem jag genomfarit hafwa på policens och architecturens sida warit ganska litet märkwärdige, men af sculptur och målningar warit nog rika sålunda mer mättat min curiositet än gagnat.

Rom är mer betydelig än desse alle sammantagne, mer wacker och mycket mer ordentlig i sin ensemble än sjelfwa Paris, men i wisse detaillier äfwen så skräpig; ingen gata så bred som Drottningatan intet torg reguliert eller symetriskt, men mycket stora palais, de der likwäl tåla jemförelse med Delaguardiske, Ekebladiske, Stenbockske och Torstensonske i Stockholm, men i antiquer och taflor öfwerträffa alt hwad som någorstädes kan finnas.¹ At S:t Pierre med alle andre byggnader i warden är ojemförlig har jag wäl wetat, men nu först fådt se, äfwen som at dess detaillier äro ingenting mindre än modeller i god smak men öfwerträffar alt annat i storhet och dyrbara materialier. Gamla Roms lämningar kring Campo Vaccino bewis af fornäldrens både prakt och smak, samt tidens skiften och wälde, sysslosätta mig nu mäst, och will jag bjuda til så mycket möjligt är på de 9 å 10 månader jag här ärnar wistas, genom dessas studerande jemte hwad annat jag på så kort termine kan medhinna, gjöra mig åtminstone någon liten nytta; åtminstone afecterar jag wara flitig, uppe kl: 4, går jag omkring emedan det är swalt, så ritar till 5 å 6 om aftonen går åter ut i swalkan, och träffar altid något nytt at se, som animerar. Jag har träffat et äfwen så angenämt som instruisant sällskap i H:r Masreiller målare, den ende swänsk här nu är, hwaraf jag dagelig profiterar, äfwen som jag blifwit känd med 2:ne habile fransyske architectes pensionairs, Lemoine och

¹ De la Gardieska palatset («Makalös») i Kungsträdgården, Ekebladiska på ö. delen av Kungl. Operans nuv. plats, Stenbockska på Riddarholmen och Torstensonska, sedermera ss. ombyggt Prinsessans och Arvfurstens palats, mot Fredsgatan.

Desseine, af hwilkas omgånge jag och wántar nytta; än har jag dock icke kommit mig rätt för i arbetswägen, hälst jag ärnar först wäl bese alt, så copiera och til slut se til om jag hinner gjöra något af egit bewåg.

I fall någon swårighet skulle möta, det jag dock ej tror, wid ut bekommandet af mine små arfwoden wid staden, dem jag genom Byggningsbokhållaren Thåström utbeder mig få anticipera i år lika som det förledne, neml. beräknat ifrån augusti månad detta år till samma tid nästkommande, tilförser jag mig i djupaste ödmjukhet Eders Excellences nådiga handräckning derutinnan, hälst mine resor kosta mig nog mycket öfwer förmodan så at jag ändå nödgats sätta mig i skuld hemma, som jag får se hur den en gång kan blifwa betald; denne siste rese-tour war dock för mig den oumgängeliggaste så framt jag med någon nytta skulle kunna komma hem, utan at resa för blotta namnet gagnlöst. Så framt Eders Excellence hafwer mig något at befalla, så torde jag genom Directeuren Grill eller Secretaren Schröder af hwilka jag wántar tidningar hemifrån, derom blifwa underrättad.

Emedlertid utbeder mig än en gång från detta ställe få Eders Excellence upwakta, så framt jag kan finna något at relatera som kunde synas interressant.

Så framt arbetet å Stortorgsbrunnen än ej är börjat at continueras, så torde om Eders Excellence så godt finner det återstående få förblifwa til min hemkomst, hälst pumpen redan förleden höst war i gång och brunnen således brukbar.¹ Hwad de nästa höst åter förmodeligen widtagande bourse assembléer beträffar, så torde med Eders Excellences agrement Notarien Thåström få continue[ra at]² wara min vicarius. Om prolongation af min tj[änstledig]²het från organistsysslan i Riddarholmen, nödgas jag [i öd]²mjukhet anhålla, och skrifwer derom särskildt till Doctor Roséen som jag förmodar än wara Kyrkoherde.

Under trognaste önskan för Eders Excellences beständiga wäl, utbeder mig i Eders Excellences oskattbara ynnest och grace få wara framgent bibehållen, och lefwer beständigt

Eders Excellences

Aller ödmjukaste tjenare

E: Palmstedt

¹ Om Stortorgsbrunnen se Elers 1, s. 111.

² Ett stycke i kanten av arket bortrivet.

Rom d. 26 febr. 1780.

Nådige Herre!

Då slutet af mitt wistande i Rom numera nalkas, täcktes Eder Excellence tillåta mig at åter här medelst upwakta. Jag har nu snart lagt tillbaka 10 månader i denna högscholan för konsterne, men nödgas bekänna mig ännu på långt nära ej utlärd, dock har jag så mycket wunnit at jag til äfwentyrs mer än förr ser hwad mig än felar; den förledne tiden har jag likwäl sökt at på bästa sätt jag kunnat, använda: sedan jag de 3 första månader besedt alt hwad som ses kunnat har jag på de 7 följande bjudit til at studera antiquen af hjertans grund; och har af de antique monumenten i alle slag gjordt en samling i det möjeligaste så fullständig som detaillerad. Jag wille önska at någon gnista af de gamles goda och stora smak kunde skjönjas uppå de få projecter jag i ett och annat ämne, såsom til wälpälgning och slut af mine små studier författat. I alle fall skall den lilla samling jag gjordt af antiquerne, åtminstone blifwa et förrådshus hwarifrån jag med trygghet kan hämta ljus och säker wägledning i allehanda behofwer, och med tiden hos mig stadga en smak som bygd på de gamles, ej bör kunna blifwa elak.

De moderne byggnader här i Rom hafwa ej medtagit mycken tid at examinera: enär jag tager undan Bernini collonnade framför S:t Petri kyrka och någre myndige façader uppå palaïs af Vignola och Michel Ange, äro de öfrige Borromini, Juvara, Guarini, Cavailler Fuga, Maderno, med oändligt flere små-apor efter desse, så wanskaplige och wederstyggelige i smaken, at det är obegripeligt huru desse stympare drefne af en narragtig ambition at producera nouveauteter, kunnat bredowid och uppå de gamles respectable monumenter, upresa med otrolig kostnad så ussle missfoster i architecturen som de gjordt. Palaïs äro stora, kyrkor i materialier och dyrbare arbeten så prägtige at nästan ingen liten kloster kyrka finnes som icke i magnificence öfwegår Slotscappet i Stockholm, men taflor och en del plafonder undantagne, mäst alle i den gemenaste smak.

I police och oeconomie-wägen har jag här ej kunnat finna något anmärkningswärdt: peublen är beskedlig sålunda fordras ej här någon stor stränghet. En otalig mängd af tiggare på gator och i alla hus, äro här för religionens skull, en oumgängelig

nödvändighets wahra.¹ Climatet är mästa delen af året torkande, således frågas här så litet efter propreteten, at 4 à 5 de störste gator undantagne hwilka en gång i wekan sopas, alle andre stå året igenom i sitt naturliga skick fulle med store högar af-skräden hwilka efter ordningen borde bortföras en gång i månaden, men blir i brist af tillsyn liggande 3 à 4 månader; ränstenarne hwilka här alltid äro anlagde mitt utj gatorne och äro ganska platta, hafwa den ledsamhet med sig, at enär det rägnar, hwilket här alltid sker med häftighet, stiger wattnet öfwer hela gatan och gör dem på flere timmar för fotfolk aldeles impracticable. Jag har haft tillfälle gjöra den anmärkning at ju mer man kommer in i varme climat, där både hettan och osund anstucken luft äro mäst farlige, frågar man alt mindre efter propreteten, och at i mer kalle climater hwarest osnyggheit är mindre äfwentyrlig har man större afsky för honom; men jag har och tagit i äckt at propretet alltid utmärker en reglerad och hyfsad nation.

Nu ärnar jag afresa från Rom i martii månads början och gjöra et tour till Venedig Vicenza och Verona samt sedan genom Milano gå ned til Genua för at få bese det förnämste af Italien, derifrån sjöleds til Antibes, vidare ned til Toulon och Marseille, hwarifrån jag åter kommer til Paris; efter et kordt wistande derstädes ej för annan ordsak än för at få se de namn-kunnige kongl: lustslotten, dem årstiden wid min förra warelse i Frankriket ei tillåt mig at besöka, ärnar jag taga wägen genom det wackra Flandren och Holland, hwarest jag lofwar mig at få se både något som roar och tiläfwentyrs något som jag kan hämta gagn utaf; tillåter då mine tilgångar, som dock ser swårt ut, skulle jag gärna wilja gjöra en detour för at se Dresden och Berlin med mera, hwilka städer jag tror i mitt ämne så mycket mer interressante, som de mera nalka det swenska climatet och swenske sederna; och sedermera efter en i så måtto förrättad widlyftig husesyn nalkas mit kära fädernesland.

Emedlertid fäller jag trognaste önskan för Eder Exellences beständiga wäl, och utbeder mig wid wanlig ynest och grace få wara bibehållen, samt framhärdar Eder Exellences

underdån ödmjukaste tjenare
E: Palmstedt.

¹ *En otalig mängd — wahra i marginalen.*

Paris d. 2 juni 1780.

Nådigste Herre!

Eders Excellence täcktes tillåta mig berätta: det jag lyckeligen, ehuru i ganska swårt wäder, efter en 45 dagars resa från Rom genom de fläste italienske städer d: 15 aprill til Paris anlände, här besedt kungsgårdarne med flere härligheter och i morgon den 3:dje juni ärnar taga wägen härifrån genom Holland till Hamburg. Jag har sedt och hört samt anoterat så mycket jag kunnat; detta är hela min lilla lefnads historia.

Siceleuren Adams hwilken Eders Excellence anförtrodt fineeringen af Kung Gustav Adolfs statuë wäntar nu dageligen på skeppare i Rouën för at gå till Stockholm hälst hans omständigheter ej medgifwa at taga landwägen, hoppas sålunda med det snaraste få upwackta.¹ Det gläder mig at höra Eders Excellence med sitt nådiga wal fallit på honom som jemte talents äger så mycken honêteté i sin conduite hwarpå i synnerhet i Swerje så ganska mycket ankommer. Som landsman är det en skyldighet, at för min ringa del, i djupaste ödmjukhet bedja, honom få wara utj Eders Excellences höga och för alla dygdiga medborgare så oinskränkta nåd recomenderad.

Jag önskar så upriktigt som ödmjukt för Eders Excellences beständiga wäl, utbeder mig i wanlig grace och ynnest få wara bibehållen, och längtar efter den stund jag närwarande får munteligen aflägga tacksejelse för all den nåd Eders Excellence för mig behagat hysa, framhårdande med diupaste wördnad

Eders Excellences

underdån ödmjukaste tjenare

E: Palmstedt

Stockholm d. 24 nov. 1783.

Nådige Herre!

Ehwar detta långa och fördenskull ledsamma bref jag nu börjar skrifwa, Eder Excellence förekommer, önskar jag hjerteligen måtte ske wid högsta wälmåga och gladaste lynne!

Twå månader äro nu förledne, på hwilka jag och alla med mig sakna Eder Excellences höga öfwerwaro; under den tomhet i sakerna denna frånwaro lemna, har det likwäl warit den ypperligaste satisfaction at tid efter annan få höra Eder Exel-

¹ Om Carl Adams se Elers 1, s. 172.

lences resas lyckosamma gång och E: E:s wälmåga som ingen högre än mig kan interressera.

Eder Excellences nådiga befallning om documentet jemte bref från Carlsburg af d: 3 octobris har jag genast wärkstäldt, och är så wäl detta som entreprenade contractet med Benedictius om quaibyggnaden wid Rödabodarne i Directionens kista inför protocollet nedlagd.¹

Nu till allmänne byggnaderne: Så widkommande Hennes Kongl: Höghets Princessans hus, skedde inflyttningen med allo d. 31 octobris, och har Hennes Kongl: Höghet öfwer dess etablissement sitt nådiga nöje förklarad,² äfwen som af dess swite icke något synnerligt missnöje förspordts, utom det at köken i huset äro något rökuge, en outhälsam följd af spisar-nes anläggning efter köks betjeningens idéer. Wagnshuset och selkammaren i gamla flygelen hafwa måst til Corps de gardes inredas och wakhållningen sker på gården ej utan olägenhet af trängsel wid byggnaden, men sådant kan ej undwiskas; denna inrättning jemte nya skyller kurar gjorde en än ytterligare tilökning i reparationskostnaden så at den samma nu bestiger til circa 5000 rd:r. Stallbyggnaden blef hel och hållen fullbordad till Kammarherren Baron Silfversparre aflevererad den 13 november, så at deraf aldeles intet återstår, gatan är och i dessa dagar worden completerad, sålunda Benedictius från hela denna entreprise aldeles fri.³ Den af Lars Anderson betingade gräfningen för Palaisbyggnaden blef til den 15:de nov: fullbordad, så wäl för södra delen af huset såsom och för quaien framföre; härwid yppade sig en ledsam omständighet medelst Cederströmske flygelens⁴ elaka grund, som likwäl med 90 rd:s kostnad genom motspänningar blef för denna gången motbygd, men trängslen i passagen wid Norrmalms Corps de gardehörn

¹ Enligt föredragningslistan hos börs- och brobyggnadskommittéer — egentligt prot. finnes ej — inlades den 8 nov. 1783 i lådan, dels »transactionen med Strömsholms slussverksdirektion», dels kontraktet med Benedictius om kajen vid Röda bodarna. Börs- och brobyggnadskommittéens »diarium» 1782—1784. Benedictius utförde på entreprenad under Königs överinseende arbetet med kajen mellan ö. änden av Bondeska palatset (nuv. Rosenbad) och nya torget vid Röda bodarna enligt kontrakt med Carl Sparre den 28/11 1783 (orig. i Räk. rör. stadens allm. byggnader 1781—1785, Börskommittéens arkiv). Om Strömsholms slussverksdirektion se nedan s. 131.

² Sofia Albertinas hovmästarinna, Magdalena Christina De la Gardie, f. Stenbock, skrev den 14/11 1783 till Carl Sparre: »Sista oktober flytta vi hit alla rätt nöjda att quittera Fredrikshov men i synnerhet Hennes Höghet. Hon är förbält nöjd att bo blant folk.» Börstoppesaml. vol. 112, RA.

³ Om Prinsessans palats vid dåv. Norrmalmstorg och stallbyggnaden på Blasieholmen se s. 213.

⁴ Om Cederströmska huset se ovan s. 12.

är, af den owäntade myckenhet utur grunderne upptagne gråsten, högst beswärlig, hälst Corps de gardet i Operahuset icke ännu på en weka kanske mera är i det stånd at wakten der kan inrymmas, och då men icke förr, kan jag låta transportera gråstenen från planket til platsen som nu af gewärgafflarna intages, samt dymedelst utwidga körvägen.¹ Pålningen är redan börjad till grundwäcket af quaien til utrönande af hwarje pålas wärkeliga kostnad, hwarefter jag ärnar uppgifwa project til accord med Robsahm om hela grundbäddningen, hwarwid jag är säker, at dels genom bottnens beskaffenhet, dels genom ett uttänkt simplare men lika säkert grundbäddningssätt, kunna för Kongl: Maj:ts[räkning], gjöra en besparing af 3000 rd:r wid denna article. På lika sätt hoppas jag och framdeles skall förhålla sig genom accord med Uhr för grundmurningen. — Arbetet skall och i winter drifwas derhän, at förr än wårfloden kommer, murningen under wattn redan kan wara gjord, och genom desse portionsaccorder både tid och hushållning winnas. — Nu stiger totale utgiften för nybyggnaden, stallet inberäknadt til 9000 rd:r circa, så at då quartalen på sätt hittills skedt i sin ordning utgå, tror jag arbetet skall i winter och nästa wår oförrykt kunna fortsättas. — Genom ett quittance det jag efter begäran til Kamereraren Sahlström inlemnadt på 150 rd:s discretion för reparations arbetet, ser jag ett nytt wermäle af Ed: Ex:s nådiga ynnest, hwarföre jag får underdån-ödmjukaste tacksamhet förklara, i synnerhet då jag finner at Ed: Ex:ce i dess fastställande nyttjadt en öfwer alt antagen principe 3 procent af omkostnings summan i architectsarfwode, och om jag för det tilkommande som jag hoppas, har att njuta samma proportion tilgodo, får jag och fägna mig af lika proportionerad belöning som alle Architecter i Italien och Frankrike äga, hwarom Ed: Ex:ce *sjelf nu bäst kan gjöra sig underättad.*

Wid Slagtarehuset är nu i anseende til börjad winterköld alt murarbete s[1]utat. — Den 23 octobris upphörde all pumpning så at Canalen blef hel och hållen fulländad, den östra dammen är upptagen, men den wästra ärnar jag låta stå till wåren på det icke murarne af strömmen för hastigt må blifwa oroad, dock har jag låtit öppna en liten tranchée på det wattu-drag kan befordras som jag förmodar skall hindra isläggningen.

¹ Norrmalms Corps de garde låg i sydvästra hörnet av dåw. Norrmalmstorg. Enligt Bååth 2, s. 151 revs det ej förrän 1792.

Nu uppläggas bjelkarne öfwer Slagthusen, och är taklaget i beredskap at uppsättas, så at detta til nästa vår är undan-gjort. Tre fjerdedelar af grunderne til Slagtarehuset äro på sine bäddar lagde och öfwer wattnet uppdragne, den sista eller nordöstra fjerdedelen kan ej förr än i vår fulländas emedan wid gräfningen för den samma som til det mästa är gjord, ett stort wrak åter hittades 20 alnar från nästa strand, som ej kan upptagas förr än provisionele passagebron blir bortrifwen och detta ej ske förr än den nya bron som är under arbete blir färdig (: för at undwika röta å bjelkar och träwirket får denne broen aldeles particulier construction:) detta altererar likwäl på intet sätt arbetets gång nästa vår, emedan tre fjerdedelar af byggnaden lemna et tilräckeligit arbetsfäldt, hwartill alle materialier nu i höst äro med all sorgfällighet samlade; och lefwer jag än i det hopp at til hösten år 1784 få se denna sträcka hel och hållen under tak.¹ — Den öfwerflödiga och elaka gråsten sprängningen för grunden lemnat, har jag trodt bäst nyttja, då deraf blifwit gjorde jettéer utom och emellan alle grundmurar, så at huset åt sjösidan kommer at stå på en 24 al:r bred och 100 al:r lång gråstens basis så godt som i en massa.

Om detta årets depence är jag ännu icke i stånd at lemna besked, nog ser jag at totale utgiften på 10000 rd circa icke blir så stor som års-förslaget, äfwen som jag deremot märker at canal-arbetet gjordt et strek i räkningen på Slagtarehuset, hwar-om jag längre fram får gjöra besked.

Ett project torde jag få anföra: wid anläggningen af bod- och krogbyggnaden öster om gatan, har jag trodt stadens re-venueu betydeligen skulle ökas så framt magaziner inrättades öfwer denne byggnad som ingen särdeles tilökning i byggnings-kostnaden skulle medföra;² jag hade och tänkt, at et stort rum för de nu här kringstrykande sauteurer lindansare etc: i dess ställe kunde äfwanpå inrättas, men kostnaden till detta senare

¹ Södra och mindre delen av nuv. Blasieholmen, den s. k. Kyrkholmen — alltså ungefär den del, som nu upptages av Nationalmuseum — var vid denna tid ännu genom en kanal — senare kallad Sillhovskanalen — skild från den egentliga Blasieholmen. Norra slaktarhuset uppfördes utefter Kyrkholmens sydvästra strand, d. v. s. nuv. platsen framför Nationalmuseum, och v. om passagen från Blasieholmen till Skeppsholmsbron. Palmstedts förslag till slaktarhus, gillat av Gustav III år 1782, finnes i Ritningssaml. 72: 3, Stadsarkitekternas arkiv. Arbetets gång betr. arbetsmanskap, löner, material och inventarier kan i detalj följas i Börsbyggnadsräkn. nr 2 (huvudbok och verifikationer) 1783—1784, Börskommitterades arkiv.

² Syftar på de bodar, som i vinkel uppfördes utefter Kyrkholmens nordvästra och nordöstra sidor. I vinkeln mellan bodarna och Holmkyrkan bildades ett »torg för allmogen» enligt Palmstedts ovan anf. ritning.

blef långt större och inkomsten mycket owiss, så at jag twiflar detta kunde löna sig på långt när så wäl som magazinsbyggnaden; öfwer detta får jag wänta Ed: Ex:ces yttrande och ordres innan nästa års förslag uppsättes. — Consul Clason har nu inkommit med sin sluteliga mening om gamla smidjan, den lyder så: Om en liten tilbyggnad gjöres wid lilla stenhuset inwid Canalen hwarest Smeden bor och hwartil grund redan lagd är, afstår han deremot smidjan hel och hållen.¹ Kostnaden härwid tror jag ej skall öfwerstiga 300 rd, då gamle materialier efter smidjan warda nyttjade. Således får jag wänta Ed: Ex:ces definitive ordres i denne delen, då i fall det antages, alt nästa wår skall sättas i rörelse.

Bergmans fartyg med wirket från Finland kan ej komma förr än nästa wårdag hwarom Capit: Schoultz mig averterat;² emedlertid är jag nu i begrep at sluta 2000 st: runda starka stockar från Norrland som i wår på en gång kunna komma til Stockholm på et i Hudviksvall bygd 260 lästers fartyg som här säljas skall, och desse pålar til 2 d:s bättre pris p:r stycket än de finske; denne aquisation tror jag Ed: Ex:ce ej lærer ogilla, äfwen som jag hoppas at Byggnadsdirectionen ej lærer hafwa något at derwid påminna.³ — Med utbetalningarne och medlens anskaffande går ganska reguliert så at Ed: Ex:ces reglemente til pricka warder uppfylldt. — Nu får jag efter Ed: Ex:ces nådiga befallning ärhindra om mine kameraters och mine gratificationer för detta år, som äro följande neml: För Stadsarchitecten König 200 rd:r för Palmstedt 300 rd:r för Slussmästaren Cloos efter Ed: Ex:ces gifne löfte 150 rd:r för Ingenieuren Brasch 50 rd:r, Serin för gråstenens månateliga afmätning på Djurgården och förteckningars hållande à 33 rd

¹ »Gamla smedjan» tillhörde Clasonska skeppsvarvet och finnes utmärkt redan på en karta öfver Skeppsholmen 1736 (konc.), Stadsingenjörskontoret, församlportfölj: Jakob, och även på Hieronymus v. d. Burgs karta öfver skeppsvarvet på Blasieholmen 1771, Ritningssaml. 134, Stadsarkitekternas papper, samt på Palmstedts anf. ritning. Smedjan låg ute i kanalen. På v. d. Burgs ritning finnes på Blasieholmssidan ett »stenhus» angivet, vilket torde vara det, som Palmstedt åsyftar.

² Den här omtalade Bergman är troligen den skeppare Carl Magnus Bergman, som i sept. 1783 fraktat kalk från Gottland till slaktarhusbygget, Räk. rör. stadens allm. bygn. 1781—1785, Börskommitterades arkiv. Kapten Friedrich von Schoultz (Örnberg 6: 352) i Hälsingfors har i nov. 1784 och apr. 1785 ombesörjt leveranser av bjälkar från Finland för Sparres räkning. Räk. rör. stadens allm. bygn. 1781—1785 och Byggnadsinspektörernas papper, Börskommitterades arkiv.

³ Om detta anbud se Börskommitterades prot. ²⁷/₁₁ 1783. Stockarna levererades av handelsmännen Lindvall och Lind i Hudviksvall, Räk. rör. stadens allm. bygn. 1781—1785, Börskommitterades arkiv.

16 sk: om året för 2:ne år 66 rd 32 sk¹: för Pådrifwaren Lidner 30 rd:r och för Waktmästaren Sparström som bestyr om kallelserne, jemwäl om upköp af materialier, etc 25 rd:r eller tilhopa 821: rd 32 sk. Huru nu Eder Excellence befaller antingen någon af Committerade eller mig at requirera denna summa under namn af discretionsmedel utan verification, eller om Ed: Ex:ce sjelf behagar utfärda och öfwersända en sådan stat som åfwan upräknad är hwarefter utbetalningen kommer at ske, derom väntar jag ytterligare förordnande, och önskar at sådant wid nästa års början kunde låta sig gjöra *emedan hwar och en* är i behof af sitt.

Wid Packhus byggnaden är så mycket gjordt, at det provisionele husets upförande genom auction är utbudit, men ingen Entrepreneur hwarken för 900. 1000. eller 1200 rd:r welat sig det åtaga, sålunda har Kongl. Directionen beslutadt at låta det för räkning wärkställas och är nu under arbete, jag tror at det föga skall komma at öfwerstiga 900 rd:r² — Eder Excellence har i sitt bref til högbemälte Direction af wanlig nåd behagat nämna mig ensam wärkställare af nybyggnaden; men med all högagtning för samma grace, torde mig tillåtas förklara: det jag i anseende til mine öfrige occupationer näppeligen tiltror mig utan Stadsarchitecten Königs biträde sådant kunna bestrida.

S:t Johannis kyrkogrund är til hälften lagd, der möter på wästra ändan 11 à 12 alnars djup sand innan berget träffas, en åfwen så ledsam omständighet som den, at efter berättelse fråga är wäkt om oeconomien wid byggnaden; Architecten will sträcka sin osparda möda jemwäl til sjelfwa hushållningen, Kyrkorådet tror sig åter ej raisonablement kunna honom med sådane detaljer beswära.³

Här talas nu mycket om anläggning af nya catholiska kyrkan, hwartil bland annat plats skall wara projecterad wid Ladugårdslandstorget å Öfwerstebostalls tomten som tyckes låta rätt

¹ Enligt den förordning rör. förvaltningen av stadens allmänna byggnader, som Sparre avlämnade till börskommitterade den 20 sept. 1783 före avresan, skulle Palmstedt »genom brev anmäla alla de omständigheter, som . . . förefalla kunna, och . . . befallning däröver genom brevväxling avvakta, då jag ock på sine tider vill reglera de mig enskilt förbehållne utgifter, som till belöningar och uppmuntningar . . . utgöras skola». Börskommitterades prot. den 20/9, 1783. — Murmästaren Petrus Serén upprättade månadstabeller över den sten, som högs vid Djurgårdsbrunn (Handl. ang. stenhuggerier 1782—1785, Börskommitterades arkiv). Jfr Bååth 2, s. 138. Han blev murmästare 1785 se Alm, särsk. s. 102. Jfr Palmstedts brev den 26/3 1779, s. 111.

² Se s. 16.

³ Se s. 74.

wäl, men detta lärer komma at bero på Hans Kongl. Maj:st:ts ytterligare nådiga bepröfwande.¹

Storkyrkoreparationen fulländades wid octobris månads början, och wandt jag af Kyrkorådet beröm, derföre at jag ej af denna medellösa kyrka wille taga någon belöning, hwartil jag hade så mycken större ordsak, som genom de många förekomne extentioner af reparationen, kostnaden kommit at öfwerstiga den i början tiltänkte summan. Biörken som nu börjar kunna gå på golfwet beder om anmälan af sin compliment.²

Koschells hus har sitt nya tak på sig och är det samma til större delen med koppar belagdt.³

En kyrkosal bygges i fru Hiernes gård wid Lilla Trägårdsgatan för de Evangeliska bröderne, få se huru den byggnaden kommer at stå wid lag, ena ändan af huset ligger på sandbacken, mellandelen på mudder, och östra gafwelen är grundad på en gammal cajuthbåt som funnits nedsänkt i dyen.⁴

Ett nog almänt prat som deriverat sig från et förnämt bord har gådt i staden som nog nära rördt mig, neml: at stora g[r]åstensmuren wid Slagtarehuset woro fallen i siön, en förnäm man har gifwit sig Fan i wäld på at det åtminstone skulle nödwändigt ske, jag såg saktmodeligen efter, fant muren stående och utan at wilja swärja derpå tror likwäl at han skall komma at förblifwa ständigt stående. Denne discourse hade wäl räkt längre så framt ej en Krämare Wedenberg genom sit gifte med en almänt känd M:lle Langren löst af mig och gråstensmuren, och nu 14 dagar blifwit almänt sqwallerämne.⁵

Husen på Bellevuë blefwo alle täckte i god tid förr än regnet kom; i winter arbetar Benedictius på snickararbetet i wånings huset, hwars fönster och dörrar skola blifwa de största rummet tillåter, så at första wårdag han kan börja med golf och tak;

¹ Se s. 15.

² Kyrkorådet i Storkyrkoförsamlingen beslöt den 2 okt. 1783, att till nästa sammanträde uppkalla Palmstedt och betyga honom sin tacksamhet för hans godhet. Till Palmstedts storsinhet i detta fall bidrog wäl, att hans blivande swärmors far, direktör Nils Björck, var kyrkvård i församlingen. Kyrkorådsprot. ²/₁₀ 1783, ³/₁ 1784.

³ Erik Flemings hus, kv. Aeolus nr 2, 3, Slottsbacken, ombyggdes 1783 av dåw. ägaren Gabriel Christian Koschell, Josephson, Borgarhus 1, s. 260 f.

⁴ Den av bergsråddinnan Christina Charlotta Hjärne, f. Rudbeck, till Evangeliska brödräfsamlingen donerade fastigheten låg i kv. Näckström, tomt nr 5 enl. gamla, nr 2 enl. 1810 års nr-ordn., nuv. Kungsträdgårdsgat. 12. Se Löfgren. Om den herrhutiska kretsen kring Hjärne och Rudbeck se Pleijel, s. 490, och Wendla Falk.

⁵ Vigseln mellan handelsman Johan Albrekt Wedenberg och m^{lle} Anna Magdalena Landgren, bosatt i Spånga församling, ägde rum i Storkyrkan den 28 okt. 1783. Storkyrkoförsamlingens lysnings- och wigselbok 1773—1783 (Ea 5).

taket öfwer stenhuset kommer och då at undergå förbättring, på det alt til sin rätta tid må blifwa i behörigt skick.¹

Nu hoppas jag at Eder Excellence road af de många ålderdomens minnesmärken som på alle ställen i synnerhet i Rom, på alle sidor omgifwa, skall blifwa en kraftig ānui för alle artister som högagta antiquiteten och söka hwar på sitt sätt at imitera den samme.

Under afwaktan af Eder Excellences nådige yttranden öfwer hwad proponerat blifwit, och näst trognaste önskan för Eder Excellences dyrbara wälmåga, utbeder mig i wanlig ynnest innesluten med underdånig wörndnad få lefwa

Eder Excellences min nådige Herres
underdån ödmjukaste tjenare
E: Palmstedt.

P: S: min hälsning til Professor Sergell om han kunde komma öfwer calquerne öfwer Palais du T. i Mantua woro det en kostelig sak. De sägas wara til salu.²

Stockholm d. 16 mars 1784.

Nådige Herre!

Med wörndnadsfullaste glädje har jag emottagit Eder Excellences nådige skrifwelser af den 10. och 23. januarii. Innehållet af den förre, hwad gratificationerne beträffar, blef genast af Advocatfiscalen Askegren wärkstäldt, hwarföre alla mina kamerater jemte mig aflägga underdån ödmjukaste tacksejelse;³ hwad ibland dem Ingenieuren Brasch angår, så lærer Ed: Ex: påminna sig, at det ej egenteligen war för gjordt tjenst wid allmänne byggnaderne, ehuru han derwid både 1782 och 83 gjordt handräckning, utan en gratification til hjelp och surrogat för det han ej wid statens reglering kunnat blifwit ihågkommen, hwarmed han af byggnads medlen blifwit til vidare hug-

¹ Bellevue har behandlats av Forsstrand i Malmgårdar och sommarnöjen, och av Carin Lindskog, kap. Paschens Malmgård — Bellevue.

² I nästa brev av den 16 mars 1784 (s. 136) talar Palmstedt om att han önskat sig ritningarna till Palazzo Pitti i Firenze och har tydligen glömt bort, att det förut rört sig om Palazzo del Té i Mantua.

³ Mot en anvisning av Carl Sparre, dat. Rom den 10 jan. 1784 har Askegren utkvitterat 1 000 rdr spec., vilket anmäldes hos börskommittéden den 17 febr. s. å. Beloppet utgjorde den summa, som Sparre enligt förordningen om allmänna byggnadernas bedrivande »sig till enskilt reglerande förbehållit». Kommittéens prot. 17/2 1784.

nad.— Det utmärkta wedermäle af Ed: Ex:s höga nåd emot mig enskildt, hwarmed jag blifwit omfattad, då med Kongl: Majest:ts nådigste bifall Ed: Ex:e behagat anslå 3pC:ts arfwode af byggnings kostnaden wid Hennes Kongl: Höghets Princessans Palais byggnad, väcker aldra innersta tacksamhet den jag härmedelst får i underdånigste ödmjukhet den nåden at förklara; jag önskar intet högre än at dertil gjöra mig förtjent, så wist som jag skall söka at den wäl använda. Huru kär kommen denne Eder Excellences nådiga försäkran war, kan Ed: Ex:e lättast finna, då jag som haft courage nog besluta etablera mig, och få dagar före inhändigandet af Ed: Ex:s nådiga bref, fått föräldrarnes samtycke til det löfte om hand och hjerta som Grosshandlaren Robsahmsons äldsta dotter eller Directeuren Björks dotterdotter mig gifwit, feck såmedelst wörda Ed: Ex:s nåd som den första och betydligaste hemgift i detta beslutna giftermål. Förwissad at Ed: Ex: som på så essentielt sätt danat och danar min timliga wälfärd ej lärer wara insensible för den lycka jag härutinnan önskar och låfwar mig, är jag nog dristig at af en sådan particularité Ed: Ex: i förbigående del lemna.

— Nu til allmänne saker. 1783. års utgifter wid allmänne byggnaderne slöto sig med en summa omkring 27000 rd:r sålunda 12000 rd:r ringare än årsförslaget, hwilken difference endels tilhör gråstenschuggningen, endels uphandlingarne af pålwirke som för året war projecterad, endels af Söder slagtarehus byggnad som för året jemwäl war föreslagen, men lika som de förre icke företagen. Deremot kostar nya Norr slagtarhusbyggnaden med inventarier och machiner 15500 rd:r eller 1830 rd:r mer än årsförslaget uptager, en misräkning som til större delen ligger i canal arbetet, warandes uplaget af materialier til 1784 års behof swarande emot hwad i grundernes completerande än kan brista. — Gråstenschuggningen har förledet år på Djurgården utgjordt öfwer hufwud 2452 al:r diverse sorter sten, och wid Strömsholm hwarest nu jemt arbetas 701 al:r, så at hela förrådet nu med februarii månad in alles är 4946 alnar å alle stäl-len samlade. Stenhuggare ämbetet i Stockholm har och förledet år utgjordt i det närmaste deras åtagne års quantum hwalfsten, nemligen omkring 5000. st: — Det innewarande år förestående arbetet widkommande, så har mitt årsförslag för alle de anbefaldte publique byggnaderne stigit til en summa af 51285 rd:r. — Denna är stor, i betractande hwaraf, så wäl som i anseende til det mindre presserande behof af krog och bod-

byggnaden gentemot nya Slagtarehuset, samt i synnerhet som Ed: Ex:e sig ej sjelf om dess structur ännu deciderat, är den samme å förslaget icke upptagen, utan tror jag, at en linia provisionele skjul för trögårdssaker på kanten af gråstensmuren med ryggen mot Canalen, kan, intil dess beslut blir fattadt om den solidare byggnaden, gjöra tilfyllest. — Pählning i wraket som ligger under Slagtarhusgrunden hindras af berget så wäl här som förledet är i Canalen. — Till nya passagebron äro bjelkelagen inlagde och med sträfwor försedde; detta arbete wäntar blott på tjenlig wäderlek til beklädning och fyllning med mera. Constructionen häraf är ny; jag har fölgdt den principe at skaffa affall för alt det watten och syra som wanligen drager sig genom gatulaggingen på alla träbroar, och anfäktar dess brädebeklädning och bjelklag; jag tror at idéen til Ed: Ex:s nöje skall lyckas. — Den tranchée som i höstas blef gjord genom öfra dammen, har haft önskelig wärkan, han har hela denna kalla winter öfwer hållit sig ren, så at strömgången i Canalen då den blir öppnad, lærer blifwa utom all fråga. — Af Sorunda-bönder är accorderat och til en god del framfört, alt det taklags och småwirke som för arbetet nödigt är, så at den requisitionen är undangjord, få nu se hwad det gröfre wirket i vår må få för pris. — Den långwariga, stränga och ännu til 20 grader stående kölden låfwar ej tidig wår; en mykenhet snö som sedan med: januarii jemt fallit, gör skogsförslor nästan öfweralt in-practicable, och som intet tö än i år warit, hotar med högflod om alt på en gång skall gå bort; den grufligaste åtanka är, at wid 1780 års flod hade staden hela sin materialgård full af bjelkar och bräder til hjelpanstalter, nu finnes der intet; om åter i nödfall förrådet wid Blasiiholmen medtagas skall, studsar arbetet intil dess annat wirke i sommar anskaffas kan; dock är hugnesammare at hoppas det bästa. — Strömsholms Slusswærksdirection har utbekommit resten i de 10000 rd:r för förledne året och 3000 rdr på detta årets räkning, så at allenast 2900 rd:r nu återstå, det säges at arbetet går wäl.¹ — I medföljande bref lærer Architecten König gjöra besked för quaibyggnaden wid Röda bodarne. — Professor Tempelman lemnar om nya wed-

¹ För Strömsholms slussverksdirektions räkning insatte börskommitterade i banken den $23/1$ 1784 3 000 rdr spec., den $27/4$ 1 000 rdr och den $21/6$ 1 900 rdr. Handl. rör. stenhuggerier 1780- och 1790-talen, Byggnadsinspektorenas papper, Börskommitterades arkiv. Stenen högs på platser utmed kanalen t. ex. Surtorp, Skansen, Trångfors och vid själva Strömsholm. Carl Sparre var ordförande i slussverksdirektionen.

gården det besked, at sprängningen til circa hälften är förrättad, at mäst hela muddringen til strandbryggan är gjord, och at på norra sidan nedom Magazinet grund är lagd til encinten, det öfriga kan ej läggas förr än hela sprängningen är fullbordad;¹ i öfrigt, ehuru Eders Excellence ej ålagdt honom driften af arbetet i anseende till tiden, men wäl til dess beskaffenhet och enlighet med planen, så tror han at Benedictius i afseende på contracts wilkoren, lærer skynda sig så mycket han kan.

Angående Princessans Palais byggnad, så blefwo i början af februaryo contracter slutne, med Robsahm om grundwärks läggningen för 2800 rd:r och för pålningen som till antal ej kunde determineras 3 rd för hwarje påla i ett för alt, och lærer blifwa omkring lika summa; med Uhr om alle quai-grund- och kellaremurars upförande jemt med torgplanen i et för alt til 9300 rd:r; och med Älderman Blom för alt härtil hörande stenhuggare arbete till 2400 rd. Dessa accorder träffa teml: nära min gissning till omkring 4400 rd:r lindrigare än stora förslaget utsätter; dock torde wäl en och annan oförutsedd tilökning i anseende till wattn arbetens art, förekomma. — Nu är så wida avancerat, at all pålningen til quaien är slutad och afskärningen under wattn jemt med bottnen til 3. fjerdedelar gjord, så at man nu är i begrep med rustwirkets nedläggning, och continuerar pålningen under sjelfwa husbyggnaden. Den stränga kölden och jemna snöwädret har gjordt detta winter arbete nog trögt, men jag hoppas ändå säkert, at innan wårfloden kommer hafwa quaimuren så wida anlagd och uppförd, at man har ryggen fri för strömmen. Obegripligt är huru de stackars arbetarena kunnat bärga sig i det elaka wädret med pålning och muddring; som blott åskådare har det ofta nog kostadt på mig; men hwar och en är född til sitt. Wid anläggningen är och skall intet blifwa utur agt låtit som til dess bestånd lända kan. Den skedde besparingen beror, först på en methode jag uttänkte at påla til säkert mått, utan at inrätta Thunbergs galler af bjelkar, i hwars rutur pålarne skulle nedslås. Jag inrättade en dubbel lineal af 8 norrlands bjelkar med järnband som jag gifwit namn af ledare, på hwilken alle mått för pålningen är utsatt och som flyttes för hwarje pålrad efter med mått försedde läck-

¹ Gamla kungl. vedgården låg nedanför slottet i hörnet av Slottskajen och Skeppsbron, den nya låg mitt emot över Strömmen på Skeppsholmen längs utmed stranden nedanför gamla Amiralitetshuset, varifrån den 1794 flyttades till stranden nedanför Fredrikshov. Elers 2, s. 341 ff. — *Encinten*, riktigare: enceinten. — Königs brev är ej bevarat.

ter i båda ändar; denne har gjordt en besparing af mer än 1000 rd:r. Sedan, då jag längre åt land under husbyggnaden funnit wid den skedde muddringen, at sjelfwa Brunkebergs åsen träffades, har jag på alle mindre angelägne ställen minskat antalet af pålar, detta gör och ett object af 1 000 rd:r. Resten är indragit wid närmare calcul af materialier och arbetslöner tillika med afprutningar; så at det nu ankommer på entreprenurernes activitet at få någon winst, men anläggningens godhet skall ej lida, och väntar jag nu ingen wärre critic än den: at man på så beskaffad bottn kunnat wara pålning förutan; jag tröstar mig doch wid sentencen: at *Matri timidi non oportet flére.*¹ — Mitt års förslag wid denna byggnad gör en summa af 22657. rd:r som då behållningen sedan förra året afdrages, går 4000 rd öfwer den tunna guld Kongl: Majst: för året anslagit, som Baron Lilljencrantz likwäl skall sagdt sig i så måtto willja facilitera, at då det gäller, kunde et quartal på nästa års fond få antisiperas, hwarom Baron Axelsson redan lærer averterat.² — Den 2:dra decembris flyttade gardes wakten från torget in under Operan; då blef genast gråstenen flyttad utur passagen som warit och nu är rätt hjelpelig. Sedermera är en barricade i fyrkant stäld mitt på torget i lika bredd med gamla Corps de gardet, sträckande sig uppåt til 30 al:s afstånd från Castenhof, då alle åkareslädar blefwo removerade til öster om grunden för statuén, och gjöra nu façade emot Operahuset dock wäster om Slagtarebro linien. Denna barricade lemnar utan embarras plats innom sig för den gråsten som nu framköres till byggnaden; denne sten, såwida Assessor Sivers ej haft någon mer at aflåta, har jag projecterat sprängas wid ändan af Storgatan på Kungsholmen, hwarest wägen till Drottningholm skall gå fram, och sker nu der äfwen som wid Ingmarshof för Entreprenuren Uhers räkning.³ — 10 st: marmorspisar fordras til huset hwaraf 6 st blifwa af 10 quarters bred öppning, som gör circa 6 $\frac{1}{2}$ palmi romani, och 4 st: af 2 al:s bred öppning som gör 5 $\frac{1}{8}$ palmi, högden af öppningen blir på alla 6 quarter eller 4. palmi; då desse blifwa mer och mindre ornerade efter i Rom nu brukelige sättet al-antico, tror jag de skola passa. Priset på så-

¹ Cornelius Nepos, *Thrasylulus* 2.

² Se ovan s. 73.

³ Assessor Sivers är ingen annan än polismästaren Henrik von Sivers, som även var leverantör av sten till byggnadsarbetena i Stockholm. Under första halvåret 1784 har han t. ex. levererat i det närmaste 2 500 lass gråsten. *Börsbyggn.räkn. nr 2, 1784. Jfr s. 271.* — Storgatan på Kungsholmen, d. v. s. nuv. Hantverkargatan. Om Ingmarshov se Carin Lindskog, kap. Ingemarshov.

dane är öfwerhufwud af Gottlands marmor 70 à 75. rd:r eller scudi romani.¹ Efter jag är så nära spisarna, tar jag mig anledning at påminna om Fortificationsmurmästaren och Fumissten Anders Nyberg, som inlagt suplique hos Kongl Maj:stet och Eder Excellence, at få någon upmuntran och emploï, kunde han nu til en början under någon titul och med någon hjelp blifwa brukad wid anläggningen af eldstäderne i Princessans palaïs, woro det lyckligt för honom, och wäl at få mota inrökningen;² jag recomenderar detta hos Eder Excellence i all ödmjukhet, han har nu gjordt et nytt prof i Schönska huset wid Skeppsbron der det lyckats rätt wäl.³ — Än ett, om Ed: Ex: behagade utwärka hos Konungen ordres til wederbörande chefer, om ledighet wid skeende campement i sommar, för alle de soldater som stå i de publique arbeten, gör Ed: Ex: byggnaderne en essentiel hjelp, på sätt som förledit år.⁴

Eder Excellences nådiga utlåtande öfwer Architecten Königs befattning wid Packhus byggnaden, gläder både honom och mig; lycklige underhafwande, då högsta Förmannen ej kan äga andre än sådane sentiments! Det provisionele Packhuset blef färdigt och inrymdes den 2 februarii. Kostnaden gick i anseende till åtskillige tilökningar och raffinements i arbetet til 1200 rd:r. — Flyttningen af alle tilhörigheter, jemte ändringar af åtskillige utrymmen i anseende til förestående rifning af det gamla, til något öfwer 200 rd:r icke desto mindre feck jag en discretion af Tulldirectionen för min lilla driftighet wid denna provisionele byggnad; små saker lysa oftast mer för ögonen än de aldra mäst förtjenande. — Nu är det gamle Packhuset genom auction d: 28 februarii såldt til Benedictius för 470 rd:r til nedrifning hwarmed han redan temlig avancerat; dock undantogos alle bjelkar i bjelkelagen, til grundbäddar för nya huset, all sträcksten och hela stengolfwet; det är såleds som jag tänker temlig betalt.⁵ — Mitt års förslag för byggnaden stiger til 14000 rd:r, hwaraf 10500 rd för cronans och 3500 på stadens andel; hwad omtankar detta senare förordsakat, har Ed: Ex:ce af Directeuren Grills bref redan sig bekant. — Då nu rifningen är skedd, kommer gamla grunden at uptagas, som

¹ Palmo = 8 tum $3\frac{1}{2}$ linje = 203 mm, scudi = 10 paoli = 100 bajocchi = 3 kr. 60 öre. M. Olssons kommentar till Palmstedts dagbok s. 198.

² Om Nyberg se Alm, s. 207.

³ Brukspatron Johan Martin Schöns hus i kv. Luna 1, Skeppsbron 28 — Ferrens gränd — Gaffelgränd, Josephson, Borgarhus 1, s. 292.

⁴ Jfr s. 214.

⁵ Jfr s. 70.

ej annorlunda än för räkning ske kan, hwarefter jag tänker projectera accorden för hwar och en särskildt, på sätt som wid Princessans hus skedt. — Min ledare hoppas jag skall wäl här och något lätta kostnaden, men bottnen fruktar jag fordrar täta pålar.

Den 8:de martii war jag efter Magistratens förordnande i Stadshuset at inventera Frimurare salen till franske Abéen Oster; utom hwad Eder Excellence sjelf behagat berätta, höres ännu intet af anstalter till den nya catholske kyrkans projecterande.¹ — I en nota som jag d: 30 dec: lemnat Baron Axelson, war jag lycklig nog at med Eder Excellence sympathisera i tankarne om Stadshus flyglarnes apterande här till. Cartesii epitaphium pryder sitt ställe, och då inscriptions taflan kommer dit som formerar ensemblen, måste det gjöra all önskad effect; jag tycker at gjutningen lyckats, det will finare ögon än mina at annorlunda jugera.²

Det lærer ej blifwa lätt at förena systus i Thermae Deocletiani i Rom och den projecterade façaden til S:t Johannis kyrka i Stockholm.³ Hwad gör skönheten af den förre? Storleken och proportionerne; 97 al:r lång 40 al: bred 52 al:r hög, 11 quarters diameter af collonner sådant imponerar; hade man fådt se den oförändrad, med sine öppne collonader å ömse sidor, hwad hade det icke då warit? MichelANGES project til denne restauration har warit i denne wältänkte idé; men Vanvitelli, som jag ex litteris ansåg för det största ljus i architecturen, intil des jag wid åskådande af hans arrangement i denna kyrka, feck helt andra tankar, fant ej för godt at följa så förträfflig principe. Nu kommer man in på twären, får på sidorne om sig det vaste rummet som uphöjer sjelen, och mitt för sig ett mesquinement ornerat capell som skall passera för hufwudpartiet af byggnaden. Största konst är och blir i min tanka altid den, at applicera de gamlas stora smak och djupsinnighet, til moderne tiders seder och bruk etc.; men det är et swårt probleme. Eder

¹ Se Dagmar Anckarsvärd, s. 52 f.

² Sergels Cartesius-monument i Adolf Fredriks kyrka är signerat: 1781 men har tydligen ej blifvit färdigt förrän nu. Jfr Sveriges kyrkor. Stockholm. Bd 5. H. 1, s. 116.

³ Riktigare form är *systus* (pelargång, kolonnad). I sina anteckningar från Rom »Om antike monumenterne i Rom» (s. 22) har Palmstedt under den 8 febr. 1780 behandlat Diocletiani termer: »Systus Thermae Deocletiani. Denna är medlersta salen eller systemen, varest atleterne och gladiateurerne hava haft sine exercitior. Sedermera kyrka för chartreusemunkar och illa arrangerad av Vanvitelli.» Konstakademiens arkiv.

Excellence, förlåt digressionen, men nu war jag hel och hållen i Rome.

Calquerne til Palais Pitti finnas ej annorstädes än i Mantua; jag trodde at mitt förra bref skolat inträffa i den negden, eljest hade jag ej med efterfrågan derom wågat beswära.¹

Jag har hört Professor Sergel warit beswärad i föttren men som bättre är nu restituerad, jag beder om min hälsning, äfwen som til Biskopen Baron Taube då han kommer; wil Ed: Excellence bedja honom som prest, näst St: Petters kyrka noga se på Maria Maggiore men mäst på S:t Paolo fuori delle mura; S:t Clemente på andra sidan om Collicéen, är honom interressant, den är den äldste kyrka i Rom, och är ännu oförändrad efter äldsta cristendomens kyrkobruk innan sido capellen eller helgonens veneration kom i bruk.

Gud ske lof at Eder Excellence mår wäl, Guld [!] låte så och städse fortfara.

Snickare arbetet fortsättes til Bellevuë huset, hwars plan medföljer; ingen kan för dess höga ägares beständiga wälgång önska mer ifrigt mer upriktigt än jag som nu sluteligen utbeder mig med Eder Excellences ynnest få wara omfattad och ofläteligen framhårdar med underdånig wördnad

Eder Excellences min nådige Herres
underdån. ödmjukaste tjenare
E: Palmstedt.

P:S: Directeur Björk som är temlig munter beder om sin compliment, han tiltror sig nu hafwa mer rätt at bruka mig til budbärare än någon sin förut.

Stockholm d. 30 mars 1784.

Nådige Herre!

Redan är Eder Excellence genom Herr Baron och Underståthållaren Axelson för 2:ne postdagar sedan prevenerad om det swar jag nu får uppå Eder Excellences nådiga skrifwelse af den 17 februarii afgifwa.

Brist på tilförsel af påhlwirke härrörande af 5 alnar djup snö i alla skogar jemte deraf följande elaka wägar, är så stor, at sedan numera hela behofwet til Hennes Kongl: Höghets

¹ Se ovan s. 129.

Palais byggnad änteligen kunnat framskaffas, det går otroligt swårt at ärhålla hwad til Packhus byggnaden wara bör, så at jag frucktar en missräkning i tiden detta år med samma byggnad blir oundwikelig, ännu omöjeligare at ärhålla något sådant til Gamla Kungsholms brobyggnaden.¹ Till hwalfsten fordras 2 å 3 års arbete. Sträcksten kan ej hinna tilwärcas på ett år utan uppå Slagtarehus- och Princessans byggnads depence. Grundarbetet torde blifwa swårare åt S:t Claræ stranden än man sig föreställer, hälst om berg träffas under gyttjan. Ej kan man wåga at om och hwalfsten woro i beredskap hwälfwa bron samma år som pelarena upföras; och utom alt detta, lära allmänne byggnadernes finence wärk swåriligen tåla utöfwer hwad för i år föreslagit är, någon så considerable utgift, som en forcerad brobyggnad, om den och wore wärkställelig.

Sådane äro korteligen de swårigheter hwilka möta wid wärkstäligheten i det hela af detta project. Men nådige Herre! Eder Exellences idée är så wacker, så wärdig Eder Excellence, så noble och så solide, at det woro ogudagtigt om ej hwar och en winlade sig at facilitera den samma. Mitt underdåniga project blir i följe deraf detta:

Sedan Eder Excellence aproberat endera af de nu medföljande projecterade desseiner, användas de på års förslaget uptagne 500 rd til anläggande af landpelaren åt Kungsholms landet, så långt de förslå, hwartill kunde läggas något af den summa som för Södra slagtarehusets grunder detta år är uptagen, om penningebrist existerar; och Stockholms Borgerskap fylde resten; sålunda woro anläggning² gjord til et monument för Konungens gifwe Gud lyckliga återkomst i riket, och detta blefwo en realitét; men det behageliga saknas härwid hel och hållit. Jag tänker således, at som gamla bron skall underhållas med beklädning etc: för passagen skull, en provisionel pålning gjöres å ömse sidor af den samma, hwarigenom trottoirer å sidorne kunde winnas, denne pålning bekläddes utan til med bräder som till ställningar och dylikt wid stenbyggnaden ändå wara skola, denna beklädning skapades aldeles enligt med den ritnings facade Eder Excellence aproberandes warder, och med limfärg i samma systeme målades, obelisquen af trä med dess inscription etc: upställdes; med et ord, bron ajusterades provisionelt af trä sådan som den af sten blifwa skall så wunnes jemte en solide

¹ Jfr ss. 84, 101, 285.

² I handskr. står *anläggning*.

anläggning til ett monument som småningom fullbordades, det nöje för Kongl: Majestet och Eder Excellence, at genast se sådant in effigie fullbordat, och det med några hundrade rd:s kostnad som i anseende til materialierne ej woro bort<tagit>-kastade.

Eder Excellence lærer otwifwelagtigt finna denna tanka baroque om icke mindre anständig; men jag har 2:ne prejudicater at åberopa mig. 1:o Perrault upförde i förra seculo til Kung Ludvig XIV ära wid Paris en Arc de Triomphe, som Eder Excellence förmodeligen i sin tid sedt, men war redan demolerad då jag war i Paris; denne construerades af gips med alle sine attributs sådan som han af marmor skulle exequeras.

2:o I Padua är anlagd på il prato di Marte ett rundt torg eller marknads plats, hwars åbyggnad då jag såg den war till hälften upförd af trä sådan som den af sten blifwa skulle. Sålunda finner Eder Excellence at både Frankrike och Italien authorisera mitt project. Jag kan och med godt samwete säga at det är det enda jag kunnat uttänka för at gjöra Eder Excellences admirabla idée executive; hwilken annan som hittar på något bättre skall jag wara all tack all acktning skyldig.

Ritningarne och förslaget äro hastwärk, det lærer Eder Excellence wäl finna, äfwen som at sträckan är större än Eder Excellence förmodat; men ehwad beslut Eder Excellence behagar fatta, lærer König gjöra ett med mig, at efter bästa wett exequera. Broens bredd efter båda projecten är lika med gatan neml 13 alnar, trottoirerne äro lagde å ömse sidor utom den samme; mitt project med ett stort hwalf är i den intention at framdeles S:t Clarae sjön kunde förwandlas til en canal af 60 al:s bredd, då de 2:ne små brohwalfwen wid ändarne tjenade til befordran af wattnets gång som skulle hålla canalens sidor rena. Med framdeles fortsättandet af denne brobyggnad kunde forceras efter omständigheterne, de 4:ra bofällige hwalfwen wid nya Slussen tyckas icke mycket länge hålla ut, och de fordra en alfwarsam utgift wid renovationen, detta alt får då en gång jemkas tillsammans.¹

Rustwirket til quaien wid Princessans hus är nu sänck[t], och infyllas dess rutur med knapersten; men den owanligt stränga wintren hindrar otroligt muddringen för pålningen til sjelfwa husbyggnaden.

¹ Jfr s. 90.

Wid Norr Slagtar hus är alt bottn kälat och kan intet i och wid wattnet än börjas.

Det owanligt låga wattnet har gifwit mig tillfälle at ned spränga Stortorgsbrunnen en aln djupare än den förr warit, som lyckats ganska wäl.

Boursewaktmästaren Sparström dog hastigt i februarii månad, efter honom har succederat en Directeuren Grills flinka och beskedliga dräng Cofeng.

Jag souplicerar at få förklaring hwad som förstås med illumination à jour, som warit hos Cardinal Bernis med flere ställen i Rom. Jag önskar af hjertat för Eder Excellences höga wäl-måga och utbeder Eder Excellences ynnest för

Dess

underdån ödmjuke tjenare

E: Palmstedt.

BREV FRÅN
SEKRETERAREN, SEDERMERA
POLISMÄSTAREN
HENRIK VON SIVERS-
LILJENSPARRE

1773, 1779, 1782—1784, 1790

Stockholm d. 23 aug. 1773.

Högwälborne Herr Baron, Öfwerståthållare och Com-
mendeur af Kongl. Swerdsorden.

Min Nådigste Herre!

Det är alles vår gemensamma, ej mindre än innerliga önskan och glädie, at höra det Min Nådigste Herres resa gådt wäl och lyckeligen.

Inkomsten wid concerten på Riddarehuset besteg sig till 2076 dr kmt, mere, än man kunnat förmoda.¹

Hallström är i dag uti Södre Kämnarsrätten förhörd och af någre wittnen öfwerlygad om sit brott samt derefter arresterad. Om sättet til den vidare undersökningen m. m. lärer Herr Underståthållaren berätta.²

I afton reser Hans Maj:t genom staden til Ulriksdahl, at där öfwer natten förblifwa.

Magistratens project til nästa månads taxa är i dag ankommit. Ämbets- och Byggningscollegium har föreslagit en lika taxa för septemb., som innewarande månad: men Magistraten åter en anseelig ändring i anseende til spannemålens dagelige fallande. Herr Underståthållaren tycktes i dag under discoursen härom wara af lika tanke med Ämbetscollegium, efter som han mente, at den utländske spannemålen hålles nästan lika dyr och på försälgningen af den inhemske, ej skall wara stort at räkna förr än längre fram. Men jag har skaffat fram prix couranterne som utwisa, at Danzigerrågen nu gäller 57 dr då priset derpå förut i sommar under den aldrastörsta tillförslen utifrån, ej war mindre, än 64, 65 a 66 dr tunnan.³

¹ Konserten hölls den 21 augusti till minne av 1772 års revolution. Enligt den i Dagligt Allehanda (n:r 188) införda annonsen skulle den ledas av hovkapellmästare Uttini. Programmet skulle bl. a. omfatta den av Uttini till Gustav III:s kröning 29 maj 1772 komponerade musiken. Behållningen av konserten anslogs till det i Stockholm nyligen inrättade arbetshuset (jfr s. 148).

² Jfr s. 3 f., 152, 155, 160, 164, 172.

³ Den 23 augusti avlät överståthållarämbetet till kommerskollegiet sitt utlåtande om taxan för september månad (Ö. Å:s kanslis reg. 1773), sedan det först hört ämbets- och byggningscollegium samt magistraten. Ämbets- och byggnings-

Nådigste Herres exemplar af Dagligt Allehanda för i dag följer härhos.

Med diupaste wördnad har jag den nåden, at framhärda Högwälborne Herr Barons, Öfwerståthållarens och Commendeurens

Min Nådigste Herres
aller ödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

Stockholm d. 26 aug. 1773.

Högwälborne Herr Baron, Öfwerståthållare och Commendeur af Kongl. Swerdsorden.

Min Nådigste Herre!

Sedan min förra ödmiukaste skrifwelse hafwa följande mål passerat:

1:o. Project til taxan afgeck i går till Kongl. Commercecollegium: Öfwerståthållareämbetet tillstyrker wäl minskning i wigten på brödet samt i priset på drickat, men ej till så stor del, som Magistraten föreslagit.¹

2:o. Kongl. Maj:ts nådige swar under d. 16 dennes samt fastställelse af beslutet rörande Beursebyggnadens och medlens disposition, som i går ankom, är genom bref med Magistraten communicerad.²

kollegium hade, såsom von Sivers även meddelar, för sin del föreslagit samma taxa som den för augusti gällande. Men magistraten hade påyrkat en ändring beträffande taxan på bröd och dricka. Motiveringen var den, att spannmålspriset redan fallit och skulle ytterligare falla allt eftersom tröskningen fortgick. Magistraten sade sig också veta, att utländsk malt utbjöds till 45 dr kmt för tunnan. Därför borde vikten på vissa brödsorter ökas, medan priset på ölsorterna borde nedsättas. Överståthållareämbetet var av samma mening som magistraten att taxan för bröd och dricka tarvade någon ändring. Men det gjorde samtidigt gällande, att priset på den inhemska spannmålen ännu icke hunnit bli stabilt och att man till en början icke kunde vänta någon ymmig tillförsel, emedan blott de lantmän, som därtill voro tvingade, sålde sin säd, och emedan allmogen ännu var sysselsatt med tröskningsarbetet. Ämbetet ville sålunda icke helt förorda magistratens förslag, men uttalade icke heller någon bestämd mening utan hemställde till kommerskollegiet att pröva saken. Genom skrivelse den 26 augusti fastställde kollegiet taxan för september månad, som blev lika med den för augusti utom beträffande brödet. Här följde det sålunda magistratens förslag (Kommerskollegii reg. 1773, RA). Jfr även följande brev.

¹ Jfr föreg. brev.

² Planen att skaffa Stockholm en börsbyggnad började på 1750-talet taga fast form. För byggnadens uppförande hade Kungl. Maj:t den 9 febr. 1757 beviljat en särskild börsavgift, som senare vid skilda tillfällen prolongerades. 1767 kunde arbetet med den nya byggnaden påbörjas under uppsikt av särskilda deputerade, som utgjordes av representanter för magistraten och borgerskapet. Arbetet bedrevs till en början mycket långsamt men på sommaren 1773 ökades takten. Förtjänsten härav får tillskrivas den nye överståthållaren Carl Sparre. Den 16 juli d. å. beslöts nämligen av överståthållaren, magistraten och borgerskapets äldste, att den

3:o. Till Magistraten har likaledes bref afgådt i anledning af den Herr Baron och Öfwerståhållaren updragne författning om rengiörningen så inne i Staden som på Malmarne, med befallning, at så wida ehwad renhållningen genom entreprenade eller af husägarne sielfwa kan komma at wärkställas, Herr Baron och Öfwerståhållaren ansedt nödigt och angelägit, det särskilte platser och reservoirer, thär orenligheten kan utkastas och insamlas til vidare afförande aldräfst böra utses, låta genom denne stadsens Ämbets- och Byggningscollegium undersöka och upgifwa sådana thertil tienlige ställen hwilka äro så belägna, at the icke förordsaka staden och dess inwånare någon slags olägenhet, hwarken i anseende til elak stanck och lucht, eller i afseende på en altför lång och beswärlig transport, som skulle medföra för mycken kostnad och slutel. göra hela anstalten swår om icke omögelig: om wärkställigheten hwaraf skyndesam berättelse införwäntas.¹

4:o. Anordningen på miölet har qvitterad blifwit sänd Magistraten til handa, at efter samråd med Presterskapet, låta utdela och repartera detta miöl i samma ordning och efter then methode, som förledit år wid utdelningen iagttogs.²

5:o. Uppbördscommissarien Hiort är nu mera på Handelscollegii begäran genom trumslag efterlyst, sedan han tros hafwa begifwit sig på flyckten och afgår bref til samtel. landshöfdingarne om hans allmänne efterlysande.³

6:o. I går justerades protocollet hos Magistraten, ang:de den nya stallbyggnaden.⁴ Man hade låtit inflicka i protocollet en sådan mening: at denna byggnad med inga andra willkor skulle företagas, med mindre icke man hade full försäkran derom, at

nämnda börsbyggnadsdeputationen skulle upphöra att fungera och att förvaltningen av byggnaden skulle anförtros åt en kommitté bestående av överståhållaren, två magistratspersoner och bemedlingskommissionen. I skrivelse den 28 juli 1773 underställdes detta beslut jämte plan för dispositionen av de till byggnadens uppförande anslagna medlen Kungl. Maj:ts sanktion. Det kungliga brevet av den 16 augusti s. å. utgör sålunda svar på denna skrivelse. Det finnes infört i Inrikes Tidningar för den 26 augusti (n:r 66). Överståhållarämbetet delgav s. d. magistraten Kungl. Maj:ts beslut (Ö. Å:s kanslis reg. 1773).

¹ Jfr s. 175, 192, 200, 298.

² Gustaf III hade skänkt 3 000 lispund rågmjöl till de fattiga i Stockholms församlingar. Jfr Ö. Å:s kanslis reg. ²⁰/₁₀ 1773. Se även s. 179.

³ Hjort hade brustit i redovisning för uppburna kronomedel och hade efter upprepade anmaningar av handelskollegiet, vilket han som uppborrdskommissarie närmast var underställd, att inkomma med redovisning för sin förvaltning avvikit från Stockholm (Handelskollegii protokoll ang. kontributionsärenden 1773. Jfr överståhållarämbetets publikation ²⁴/₁₀ 1773, Ö. Å:s kanslis reg.). I detta ingår blott en skrivelse av ²⁵/₁₀ till landshövdingen i Stockholms län Jakob Johan Gyllenberg.

⁴ Jfr s. 299.

nu och framdeles beständigt den supponerade hyran skulle kunna erhållas. På Underståthållarens efterfrågan, wille ingen widkännas hwem som infört denne synnerlige mening, hwilken jemwäl såsom orimmelig utur protocollet uttogs. Man såg likwäl af tillställningen, at wederbörande deraf wille hafwa någon anledning til hinder i hela byggnaden, ty hyrkutskarne, som sig anmälte och blefwo hörde, wille icke stå wid första budet 1100 dr kmt och än mindre ge 1 000 dr utan förklarade slutel. at platsen wore för trång och at de omögeligen, förrän byggnaden wore färdig, kunde lofwa hwarken den ena, eller den andra summan. Deraf och i anseende til prästens klagomål¹ upkom fråga, huruvida någon byggnad i sådan owisshet kunde företagas. Men som man märkte et öfwerlagdt råd af wisse associerade och beslutet, at bygga redan förut war afgjordt, hälst som platsen wore så läglig, at tillgång till dess uthyrande omögeligen kunde felas, så faststältes efter någon öfwerläggning, at stallbyggnaden ofelbart skulle företagas. Genom Collin wäcktes då en ny fråga om icke de 50 äldsta först borde höras, förmodeligen i afsigt, at då kunna engagera några missnögda, men som på tillfrågan Magistratens ledamöter måste medgifwa, at Borgerskapets utlåtande öfwer stadsens byggnader icke tillförene blifwit infordradt, så afslogs äfwen detta tillbud och beslöts, at genom tidningarne skulle intimeras til entreprenade auction. Forsberg hade icke en utan flere gånger åberopat de betänckligheter han förutan emot byggnaden utan wärkan hade anført och hans föreställningar wille icke eller denna gången til hans största harm wara gällande. Imedlertid war planen, at kullkasta altammans, tämmeligen wäl utarbetad.

7:o. Åtskillige tiggare inquisitioner äro anstälte och 3:ne personer arresterade och til sin ort beforderade.

8:o. Någon demelé har förefallit emellan brandwagten och några gardeskarlar, hwilkas anförare skall wara en underofficerare wid namn Christiernin,² som i sielfwa regementet efterspanas. Rapporterne sänder jag här innelyckt, efter de här ej mera behöfwes.

9:o. I går hördes Gottmans creditorer och bestridde Assessor

¹ Den av von Sivers här ovan omtalade men icke namngivne prästen är tydligen den fransk-lutherska kyrkoherden. Han hette Petrus Nensén och blev senare 1775 utnämnd till kyrkoherde i Klara församling (jfr Sveriges kyrkor VI: 1, s. 77). Såsom i annat sammanhang påpekats voro franska kyrkan och skolan inrymda i det hus, i vars grannskap stallbyggnaden skulle förläggas. Jfr s. 300.

² Jfr s. 4.

Printzell in totum et tantum den sökta lyftningen af Gottsmanska pgrna.¹ Saken dependerar nu på skrifteligt utslag, det jag mäst tror blir til Printzells förmon.

I går feck jag innelyckte Arméens Pensions cassae directions swar på Nådigg Herres accords ansökning.²

Hans Maj:t, sedan han passerat staden i måndagsnatt til Ulricksdahl och dagen derpå til Svartsjö, reste i går afton klockan 5 härigenom tillbaka till Gripsholm.

H. General Sprengporten reser i morgon öfwer til Finland. Han har med mycken empressement efterfrågat Casserne Deputerades mot honom anförda klagomål, dem han begärt til sig, på den grund, at de borde föredragas Konungen och at de af misstag skola kommit at stadna hos Herr Baron och Öfwerståt-

¹ Gottsman är riksbankskassören Henrik Gottsman. Han var av allt att döma en affärsman av det spekulativa slaget. Hans namn möter särskilt i samband med den näst med riksbanken och det Kiermanska växelkontoret, vilken efter mössornas övertagande av makten anställdes vid riksdagen 1765—66. Gottsman var nämligen en av de personer, som i utlandet köpt myntat och omyntat silver samt pantsatt det i banken med syfte att göra vinst på silvrets prisstegring och kursens försärande. Under handelskrisen 1763 sökte och fick han tydligen sin värdepant ytterligare belånad i banken. Denna transaktion ogillades dock av bankodeputationen vid riksdagen 1765—66, och Gottsman blev förstängad att omedelbart inlösa lånet. Till följd av det starka kursfallet blev han därvid bragt till ruin och till yttermera visso blev han avskedad från sin tjänst (jfr Sveriges Riksbank 2 s. 299 f.). Om det lidande, som övergick Gottsman, meddelar hans svärson, skalden Gustaf Fredrik Gyllenberg, åtskilliga detaljer i sina självbiografiska anteckningar (»Mitt lefverne 1731—1775», s. 60 f.). Gottsman fick emellertid i någon mån upprättelse. Vid riksdagen 1769—70 beviljade man honom en pension av 1000 dr smt. Senare 1772 erhöill han i ersättning för sina förluster 318 776 dr kmt (jfr Malmström 6, s. 184; Sveriges Riksbank 2, s. 300). Hans ekonomiska ställning var trots allt undergrävd och efter hans död, som inträffade 23 mars 1778, blev det urarva konkurs. (Konkursakt n: 78). — Innebördens av tvisten mellan Gottsmans kreditörer och hovrättsassessor Gustav Printzell, sedermera adlad von Stockenström, kan icke närmare utvecklas, då protokollen från slottskansliet eller överståthållarämbetet, där ärendet handlades, numera icke finnas i behåll. Alldeles säkert var denna affär orsaken till att Gottsman blev bysatt. I den berättelse, som överståthållarämbetet på Kungl. Maj:ts befallning den 25 okt. 1773 avgav rörande på gillestugan bysatta personer, angives nämligen Gottsman såsom bysatt av stadsadvokaten Deleen, generallöjtnanten Ramsay, majoren Hastfehr och kassören Magnus Hägerberg. Deras fordringar uppgingo utom räntan till 184 365 dr kmt (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Jfr även s. 164, 181.

² När Sparre frånträdde landshövdingeämbetet i Gävleborgs län för att bli överståthållare i Stockholm, begärde han hos direktionen över arméens pensionskassa, att denna måtte i förskott erlägga den ackordssumma, som hans efterträdare greve Nils Filip Gyldenstolpe enligt hävd borde betala. Denne var emellertid vid tiden för sin utnämning hovmarskalk och tillhörde såsom sådan icke arméns ackords- och pensionsinrättning. Den utgift, som härigenom åsamkades denna, kunde enligt Sparres förmenande ersättas vid uppkommande vakans på något ledigt landshövdinge- eller översteämbete. I svaret på denna hemställan av den 21 aug. 1773 förklarade direktionen, att den enligt författningarna genom kassan icke kunde göra några förskott. Men gällande pensionsreglemente av den 22 febr. 1770 berättigade Sparre till att av sin efterträdare undfå hela den ackordssumma, som i samma reglemente var utsatt för ett landshövdingeämbete, nämligen 45 000 dr kmt. (Registratur, Direktionens över arméns pensionskassas arkiv, Krigsarkivet).

hållaren: men sedan jag swarat, at saken hörde Nådigste Herre till och dependerade af Nådigste Herres pröfning och åtgärd, så har han sedermera icke hörts af. Imedlertid säges det, at han i går förmiddag hos Kongl. Maj:t, under dess upwackning, therom giort sit förbehåll på det solennaste.¹

Detta är alt hwad jag för denna gången har at rapportera: jag skrifwer fort och illa, men jag väntar ursäkt och tillgift af min Nådigste Herres ädelmod, som jag mig ödmiukast utbeder, och med diupaste wörndnad så lenge jag lefwer, framhärdar

Högwälborne Herr Barons, Öfwerståhållarens och Commendeurens

Min Nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

P. S. Dagligt Allehanda för 3:ne dagar följa härhos, äfwen Nådigste Herres reversal på mousqvetterne, som jag till all säkerhet öfverkorsat. Uttinis räkning på omkostningarne wid concerten steg till 644 dr kmt.² Kryddkrämaren Hök, som ofta bidragit til barmhärtighetswärb och jemwäl til anstalterne på Arbetshuset³ den 21 dennes, åstundar i sin wälmening någon widlyftigare berättelse derom i tidningarne isynnerhet som han och alle närwarande så innerligen fägnades öfwer Nådige Herres höga och wärdiga efterdöme.⁴ Han har upsatt hosföljande nota i sin enfaldighet. Skulle Nådigste Herre tillåta en ytterligare och utförligare berättelse derom, så will jag författa

¹ Jfr s. 295.

² Jfr s. 143.

³ Det arbetshuset, varom här är fråga, är det den 20 april 1773 öppnade s. k. frivilliga arbetshuset, som inrymdes i en vid hörnet av Göt- och Högbergsgatorna belägen för ändamålet inköpt fastighet. Här kunde nödställda personer frivilligt emot skäligen ersättning erhålla arbete. Arbetshuset började sin verksamhet med hjälp av insamlade medel och anslag från åtskilliga verk och föreningar. Det stod under överståhållarens överinseende och styrdes av en direktion på sex personer, som därtill årligen utsågos, en av överståhållaren, en av magistraten och fyra av borgerskapets äldste. Kungörelse om den nya inrättningen hade av överståhållare-ämbetet utfärdats den 16 april 1773. Jfr Müller, s. 87.

⁴ Med de anstalter, på vilka von Sivers ovan anspelar, avses tydligen den mid-dag, med vilken 400 av de i arbetshuset arbetande personerna genom direktionens försorg och i närvaro av bl. a. överståhållare Sparre undfägnades den 21 augusti. Festen ingick av allt att döma som ett led i firandet av 1772 års revolution. Till minne av denna hade änkedrottning Lovisa till arbetshuset skänkt 10 000 dr kmt. Jfr Dagligt Allehanda 1773, n:o 190. Någon utförligare berättelse om händelserna den 21 augusti i enlighet med den önskan, som kryddkrämaren Hök, själf en av direktörerna, hade uttalat, har så vitt man kan finna icke influtit i tidningarna.

densamma och låta den i avisorne införa. Genom hans föranstaltande undfägnades af dertil skedde sammanskotter Drottningehusets fattige den 25:te dennes såsom et minne af Hennes Kongl. Maj:t Änkedrottningens emot Arbetshuset wjiste nåd.

Stockholm d. 30 aug. 1773.

Min Nådigste Herre!

Det är hwarken tidsspillan eller möda, utan twertom en särdeles upmuntran och tillfredsställelse, under allt arbete, at få använda en ledig stund på detta wiset til Min Nådigste Herres tjenst, hwarföre jag är färdig, at med glädie upofra allt.

Jag ser, at Nådigste Herre regretterar sit Gefle wid åminnelsen af vårt Stockholm. Det är alltid ömt, at skiljas från en ort, den man ansedt som sin egen, och ther Min Nådigste Herre med så mycken förnöjelse sedt fruckten af sit arbete: men et godt hiärta, sådant, som Min Nådigste Herres, har innom sig sielf den störste tillfredsställelse, at alltid wara saknad och aldrig nämnd utan wälsignelser af samtida och efterkommande. Gefle län war redan i min Nådigste Herres hand fullkomligt och så tilsäijandes redan för trångt för vidare förbättring. Et widsträcktare fält tarfwades för Min Nådigste Herres insigter: det har jemwäl öpnat sig och tiden skall wisa, at detta nya fält til Min Nådigste Herres gloire ej skall blifwa mindre tacksamt och icke mindre fullkomligt. Förlåt Nådigste Herre denna digression! Jag förtryter at Gefle ännu har så mycken del i Min Nådigste Herres hiärta och jag wille at Stockholm redan hade wunnit förmånsrätten. Åtminstone täflar detta sednare med det förra uti kärlek och tillgifwenhet för sin styresman.

1:o. Förleden fredags woro Herr Underståthållaren och jag på Spinhuset, egentel. i afsigt, at undersöka, huru wida de, som för tiggande blifwit dit remitterade, kunde hafwa sin bergning, och huru wida rum för flere woro at tillgå.¹ De fleste gatutig-gare, som funnits odugelige til arbete, hade efter någre weckors

¹ Beslut om att inrätta ett rasp- och spinnhus på Långholmen hade Kongl. Maj:t fattat 1698, men inrättningen kom icke till stånd förrän 1724. Syftet med denna korrektionsanstalt var att där intaga såväl vanartiga tiggare som andra »osedlige och olydige barn och tjänstepojkar», som skulle straffas med att raspa bresiljeträ. Även vanartiga starka kvinnor skulle där mottagas och tillhållas att under tjänlig uppsikt utföra visst arbete med att bereda, häckla och spinna lin. Rasp- och spinnhuset var sålunda avsett såsom en kombinerad barnuppfostrings-, tvångsarbets- och straffanstalt och ställdes, då dess särskilda uppgift var att utgöra ett slags stöd för den inhemska industrien, under kommerskollegiets förvaltning. Den närmaste befattningen med anstalten handhades emellertid av tre direktörer — en magistrats-

förlopp blifwit af directionen utsläpte. För Politiecollegii räkning woro blott 6 personer öfrige, de mästa barn, som sysslossattes med spinning, och ehuru de icke kunde giöra det gagn, som wederbode, hade de dock 8 styfrar om dagen til underhåll. Tillförene hade schola under klockarens inseende blifwit hållen til barnens underwisning i christendomen, men fants nu mere nedlagd. Prästen, som nyl. ditkommit, beklagade at han öfwer 3:ne månader förgäfwes påmint Kongl. Commercecollegium om denna inrättnings åter iståndsettande¹: och Commercerådet Lissander, som wij mötte på vägen, men genast kom efter, förmodeligen i den tanckan, at någon undersökning skulle wara på färde, lofwade at derom föranstalta. Eljest feck man den uplysning, at Spinhuset gerna emottager om det ock wore 100 personer, allenast de hafwa färdige händer och armar: och låter derföre Öfwerståthållareämbetet antyda Politiecollegium, at hädanefter, innan någon förwisas til Spinhuset, genom Stadsfältskären undersöka, huru wida densamme til arbete på Spinhuset är tjänlig, hwarefter Spinhuset är skyldig[t], at sådane personer emottaga. Tiggarne börja nu å nyo wisa sig på gatorne och therföre, sedan man har så godt rum för dem, är befallning gifwen til Stadsfiscalsämbetet, at å nyo anställa et alfvarsamt efterjagande. Hushållningen med spinhusarrestanterne är eljest icke så särdeles, hwaröfwer man hörde oändeliga klagomål och sådane, som funnos aldeles grundade. Derwid kunde pro tempore icke något tillgiöras, utan man sade, at de klagande borde anmäla sig i Commercecollegio, och Underståthållaren förestälte blott Lissander, som likwäl syntes känslolös wid alt, at derå skaffa bot. Jag torde få framdeles upgifwa en relation om hushållningens nuwarande beskaffenhet, som jag af säker hand wäntar: och det är äfwen i denna gren, som Nådigste Herre kan tillfredställa allmänheten genom någon närmare efterfrågan, som sluteligen kan bana wäg til ändring, eller förbättring fast

person, en handlande av borgerskapet och en klädesfabrikör. Två av dessa direktörer namngivas av von Sivers, nämligen grosshandlaren Joh. Jakob D'Ailly och klädesfabrikören Karl Aparie. Den tredje direktören eller magistratspersonen var rådman Johan Wik (jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 226). Däremot hade överståthållareämbetet vid denna tid ännu icke någon myndighet över rasp- och spinnhuset. Först 1807 anförtroddes styrelsen över anstalten åt överståthållaren. Det besök, som von Sivers här skildrar, företogo sålunda han och underståthållaren icke på grund av någon inspektionsrätt men sammanhänge med överståthållarens ställning såsom stadens styresman. Jfr Wieselgren, s. 156 f.; Almquist, Kommerskollegium, s. 82 f. Jfr även s. 5.

¹ Enligt huvudboken för spinnhuset 1773 (Kommerskollegii arkiv, RA) hette klockaren Herman Sahlstedt och prästen Daniel Ekermann.

det ock rörer Högl. Kongl. Commercecollegium. Några spinhusdirecteurer, såsom d'Aillij och Fabriqveuren Apiarius säijas wara med hushållningen ganska missnögda och då de få liten luft, brista the utan twifwel ut med både det ena och det andra.

2:o. I anledning af Generallieut. Baron Ramseijs sidste föreställning, at de landtbönder, han efterskrifwit, fådt ställa borgen och at de icke med kronoskiuts blifwit härifrån til Lovisa öfwerförda, har swar härifrån afgådt af innehåll, at man så mycket mindre kunnat förneka desse landtbönder at för deras inställande i orten skaffa borgen, som de mot dem angifna brott icke bestådt i annat, än at de hemmanen som de bebodt öfwer gifwit och mot deras husbönders lof hit til staden afrest och har Landshöfdingen icke tillförene med et enda ord nämt, at de skola warit förbudsbrytare, fredsförstörare och oroligheters befrämjare i landet bland menige man, som han nu först tillkänna gifwer, icke eller at the therföre blifwit under tilltal stälte. Man har sålunda icke annorlunda ansedt saken än såsom blott privat emellan dem och deras husbönder och i sådant fall samt på det kronan i private mål icke måtte belastas med deras underhåll och allmogen med deras skiutsande, hälst några pgr icke medfölgt och kronan ej är skyldig at gå i förskott, som skulle förordsaka oreda, har man funnit den utwäg tjänligast at låta förpassa dem siöwägen til sin hemort, emot stäld borgen, och man lemnar til Landshöfdingens eftersinnande om icke en lindrigare medfart med allmogen i slikt fall är den försigtigaste, då hela deras brott ännu blott kan sägas bero på deras husbönders angifwande och slutel. anmodas Landshöfdingen, at hädanefter uttryckeligen utsätta den handräckning, som äskas och tillika brottets beskaffenhet, på det man deraf må hafwa anledning at finna, om en strängare, eller lindrigare medfart är lämpelig.¹

¹ Om dessa landbönder se ämbetets skrivelse till landshövding Ramsay 27 aug. 1773 (Ö. Å:s kanslis reg.). Landshövding Ramsays skrivelse finnes däremot icke i behåll. Efter revolutionen 1772 hade en stark jäsning försports bland allmogen i vissa landsdelar. Det av Gustav III den 21 aug. 1772 på rikssalen hållna talet om allmogens tryckande bördor hade på bondehåll tolkats så att en lindring i utlagorna skulle åstadkommas. Under intryck av dylika förhoppningar hade i början av 1773 bl. a. bönderna i Savolaks och Kymmenegårds län vägrat att utgöra sina vanliga utskylder, körslor och dagsverken. En särskild kunglig kungörelse utfärdades till frälsebönderna i Finland med förmaningar att ej taga sig själv rätt utan vara sina husbönder hörsamma. Sina klagomål skulle de framföra på laglig väg, och Kungl. Maj:t lovade att pröva klagomålen och förhjälpna var och en till hans rätt. På sina håll hade denna kungörelse avsedd effekt, men från andra återigen avfärdades ombud till Stockholm, som där skulle frambära klagomål till Kungl. Maj:t. Det är om hemtransporten av bönderna från Savolaks och Kymmenegårds län, som skriftväxlingen mellan landshövding Ramsay och överståthållarämbetet rörde sig. Jfr Odner 1, s. 302, 337.

3:o. Uppå derom gjord ansökning har bref afgådt til Ämbets- och Byggningscollegium, at på Stora Barnhuset intaga 2:ne fader och moderlöse barn, som äro utan all omwårdnad; wilket ad notitiam lemnades Hans Excellence Grefwe Scheffer innan hans afresa af Underståhållaren.¹

4:o. I går under gudstiensten emellan 9 och 10 förmiddagen yppades soteld på Prästgatan, som likwäl efter någre klämtslag genast utan alt buller dämpades.

5:o. Commercecollegium har utsatt sept. månadstaxa på dricka söt miölk och färska fisken, aldeles lika med denne månads, men förökt wigten på hwetebrödet med $\frac{1}{8}$ dels, på det oskrädda rågbrödet med $\frac{1}{4}$ dels, och på det grofwa med $\frac{1}{2}$ lod mera än förut.²

6:o. Undersökningen rörande Wahlström fortfar ännu i Kämnerrätten och söker Wahlström i synnerhet, at jäfwa det ena wittnet muraren, hwilken han tillwitar, at hafwa för en 12 a 13 år sedan, warit i begrep, at olofl. borttaga något kakelungsjärn, hwarföre han likwäl aldrig förut är lagförd.³

7:o. Borgerskapet bombarderas nu igen först af Ammiralen

¹ I olika sammanhang återkommer von Sivers till åtskilliga ärenden, som äga samband med serafimerriddarna och deras befattning med Danviks hospital och Stora Barnhuset. Sedan hospitalen och barnhusen i riket först 1756 ställdes under en gemensam öfverstyrelse, kallad barnhus- och hospitalsdeputationen, och därefter från 1766 under ett såsom collegium organiserat ämbetsverk, kallat överdirektionen, hade Gustav III den 29 mars 1773 efter förslag av riksrådet Joachim Beck-Friis, som varit ledamot af överdirektionen, överlämnat befattningen med barnhusen och hospitalen åt tvenne serafimerriddare, nämligen Beck-Friis själv och riksrådet Karl Fredrik Scheffer. Härigenom hade den statliga förvaltningen över barnhusen och hospitalen väsentligen skärpts. (För den utveckling rörande barnhusen och hospitalen, som här helt kort skisserats, hänvisas till Klockhoff, Danviks hospital I, s. 249 och f.) Enligt den instruktion, som samma dag utfärdades för de båda serafimerriddarna, skulle länsstyrelserna till dessa insända alla ansökningar om intagningar i anstalterna med yttrande däröver, så att de mest behöfvande proportionellt kunde utväljas. Det ökade inflytandet över de lokala myndigheterna kom jämväl till uttryck i föreskriften att alla tjänster vid barnhus och hospital skulle efter tremannaförslag tillsättas genom konstitutorial af serafimerriddarna. För Stockholms vidkommande inbegrepos under dessas förvaltning Stora Barnhuset samt Danvikens hospital och barnhus, det senare även kallat politibarnhuset. Enligt § 15 i den nämnda instruktionen ägde ämbets- och byggningskollegiet det närmaste inseendet över Stora Barnhuset och skulle hos serafimerriddarna »avbidas» allt vad som angick »dess hushållning och förmån». Enahanda befogenheter tillades enligt § 16 politikollegiet i fråga om Danvikens hospital och barnhus. I sak inneburo dessa bestämmelser dock icke några märkliga nyheter, då ifrågavarande kollegier af gammalt haft den närmaste tillsynen över resp. anstalter. Emellertid vållade den nya ordningen ganska snart en stark motsättning mellan serafimerriddarna och överståhållarämbetet. Framförallt kommo meningarna att bryta sig om intagningarna. von Sivers brev från åren 1783—84 äro härvidlag särskilt belysande. Jfr s. 233, 240, 247, 253, 263, 274, 283, 317.

² Jfr s. 143.

³ von Sivers har här gjort sig skyldig till en felskrifning. Ifrågavarande person hette Hallström. Jfr s. 3 f., 155, 160, 164, 172.

Nordenankar om inqvartering för Ammiralitetet här i staden och i dag ankom Kongl. Maj:ts remiss uppå Öfwerste Arbins ansökning om inqvartering för Fortificationsstaten. Det wore wäl om desse försök qvocomqve modo kunde nedläggas.¹

8:o. Heitmüller har klagat jämmerligen öfwer Magistratens utslag ang:de hans träbråte wid Södersluss: hwaröfwer Kongl. Maj:t infordrat Magistratens förklaring, therom bref i dag til Magistraten afgådt.

9:o. I lördags efter klockan $\frac{1}{2}$ 10 hade öfwer hundrade lärogossar samlat sig och giort oliud på Stortorget, hwarvid stadswagtsposten fådt stryk och blifwit släpad bort på en annan gata afsides. När wagten äntel. kom, war alt stilla och poikarne skingrade. Kämnerrätten har i dag härom undersökt, men ännu

¹ Fri inqvartering åtnjöto vid denna tid i Stockholm förutom hovstaten och överståthållaren livgardet, artilleriet, en bataljon av änkedrottning Lovisas livregemente och fortifikationsstaten. 1773 sökte amiral Nordenankar att å den del av amiralitetet, som utgjordes av galärflottan i Stockholm, utverka samma förmån i fråga om inqvartering, som kommit nämnda militära förband till del. Samtidigt ville överste von Arbin förskaffa fortifikationsstaten den tillökning av 100 % i inqvartering, vilken tillerkänts livgardet och artilleriet. Dessa ärenden avgjordes genom ett kungligt brev 28 febr. 1774, enligt vilket de bägge ansökningarna helt avslogos. För amiralitetets vidkommande hänvisade Kungl. Maj:t till den särskilda fond, som sedan äldre tid anslagits till dess inqvartering. Beträffande fortifikationsstaten anfördes, att borgerskapet icke kunde påläggas ytterligare inqvarteringsbesvär (Inqvarteringsförfattningar för Stockholms stad, s. 346: Inqvarteringskommissionens arkiv).

² Rådman Kristian Heitmüller hade år 1767 för 64 000 dr kmt inlöst de förutvarande delägarnas rätt till ett på södra sidan av Slussen beläget slip- och polerverk. Följande år hade han avtalat med magistraten att riva ned det gamla slipverks huset och bygga upp ett nytt av sten på norra sidan av strömmen. Nedrivningen sattes också i verket, och korsvirket med bräder samt vattenhjulen med stockarna flyttades. För att undvika att eldsvåda skulle uppstå bland detta bråte hade ämbets- och byggningskollegium förelagt Heitmüller att vid ett vite av 20 dr smt före den 9 november 1772 föra bort allt detta. Han besvarade sig då hos magistraten, som emellertid ålade honom att emot ett vite av 50 dr smt före den 31 aug. 1773 fullgöra vad kollegiet förelagt honom. Den 23 aug. s. å. hänsköt Heitmüller sin sak till Kungl. Maj:t, som remitterade besvären till överståthållarämbetet. I sin besvärsskrift förklarade han, att han hellre ville avstå från de 64 000 dr kmt emot en ersättning av 5 % samt stenhusbyggnaden och två strömgångar än att »med magistratens besvärande och sin därav flytande kostnad jämte oro fortfara uti byggnaden». Men skulle Kungl. Maj:t anse detta slipverk nyttigt för riket och huvudstaden ville Heitmüller visa »den därav flytande förmån» och anhöll att av Kungl. Maj:t få »alla däremot i vägen liggande hinder upphävd». Den 11 jan. 1774 avgav ämbets- och byggnadskollegium sitt svar på den kungliga remissen (Memorial till magistraten 1774, n:r 272). Verkställigheten av magistratens beslut gick sin gilla gång. Träbråtet auktionerades bort, och två överblivna hjulstockar liksom även två kuggar bortfördes och upplades på Packaretorget (nuv. Norrmalmstorg). Avgörandet hos Kungl. Maj:t lät dock länge vänta på sig. Under tiden avled Heitmüller den 4 okt. 1774. Först den 9 februari 1778 föll Kungl. Maj:ts utslag (Inrikes civil exp. reg. 1778, f. 80 r, RA). Vad som övergått Heitmüller stod i full överensstämmelse med lagens stränghet. Men Kungl. Maj:t fann dock skäligt, att böterna återställdes till Heitmüllers änka och arvingar, och vad hon i övrigt fått umbära skulle ersättas efter »mätismannaordom». Jfr även s. 169.

har man ej fådt reda på någon. Det rapporteras likwäl, at samma dag, skola några 100:de gesäller och lärogossar sammanskockat sig på Carlsbergs ängen utan för staden och upstålt sig en ordre de bataille samt slutel. slagits jämmerligen: och man tror, at samlingen på Stortorget skall warit en continuation deraf. För slagsmål blefwo fem st. fabriqvesarbetare och en tracteur i går arresterade på Söder af Änkedrottningens lifregemente. Slotsrätten bärjar sig skäligen, emedan densamme icke haft någon session, sedan Nådigste Herres afresa.¹

10:o. Inwånarne här i staden klaga nu mera än förr öfwer förköparne, och skola hökarne, ehuru sådant icke är tillåtit, genom sina drengar slå under sig alt det miöl, som hit til staden ankommer, det de på torgen köpa för 4 dr \mathfrak{g} och åter utsälja til 6 dr \mathfrak{g} .² Fiscalerne påstå sig icke kunna hämma detta sielfswäld i anseende dertil, at hökarne dertil nyttia främmande personer och förköparne dessutom wid uphandlingen nyttia andras namn. Som Politiecommissionen redan för detta gifwit härom til Kongl. Maj:t sit betänckande, will Herr Underståthållaren, innan Kongl. Maj:ts swar ankommer, icke widtaga någon ny författning, eller uplifwa de gamla lagarna, som i brist af tillräckelig wagt och politiebietening, som nu saknas, omögeligen ändå kunna wärkställas. Oagtadt Magistratens förbud för trädgårdsmästare at uphandla³ de från landet hitkommande grönsaker, skola dock trädgårdmästarne nyttia allehanda utvägar, at nu som förr slå under sig alla grönsakerne och det är ingen mögelighet, at sådant förekomma i närwarande skick.

11:o. Till Nådigste Herres underskrift, sändes härhos 3:ne

¹ Jfr s. 4, 6, 159, 160.

² Frågan hade varit föremål för behandling inom politikommissionen. Bland dess bevarade koncept finnes nämligen från maj 1773 en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ämne, av vilken även framgår att kommissionen låtit utarbete ett förslag till förordning. Huvudstadens invånare hade, heter det i denna framställning, anført klagomål mot »olaga upphandlingar, gatu- och förköp». Kommissionen sade sig med sitt förslag åsyfta att förekomma de ordningar, som varit stadens invånare i deras näringsfång till men och som vållat stegring och dyrhet i priset på de nödtorftiga varorna. Men den ville också undvika att på lantmannen, som förde sina varor till staden, skulle läggas sådana band, att en minskning i tillförselu därav skulle bli följden. I fråga om straffbestämmelserna för överträdelse ville kommissionen göra sig till tolk för en mera liberal uppfattning. Emedan erfarenheten visar, heter det i framställningen, att dryga böter oftast varit ett hinder i lagens »noga och skyndsamma handhavande», hade kommissionen vågat föreslå och tillstyrka en minskning och lindring härutinnan. — Det är öwist, om denna framställning lett till något resultat. I varje fall har någon kunglig förordning i ämnet icke utfärdats.

³ Den 18 augusti 1773 utkom magistratens kungörelse med förbud för trädgårdsmästare att upphandla till staden ankommande trädgårdsfrukter och grönsaker.

särskilte bref til Kongl. Maj:t jämte rapporter rörande de siuke fattige här i staden.¹

Om jag warit för widlyftig, måste Min Nådigste Herre sådant ursägta, ty det fordras mera tid, och omtanke, at skrifwa kort, än widlyftigt.

Justitiarien Tenggren är så beswärad, at han af urtima rätten i torsdags insattes på Waxholms fästning.² Dagligt Allehanda för 3:ne dagar, samt Timans påminnelser emot Westin och et med sidsta post til Nådigste Herre ankommit bref följa härhos.³

Effter befallning lemnar jag curialen, men aldrig, så länge jag lefwer, at wara

Min Nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

P. S. Sedan jag skrifwit detta bref, får jag af Stadsfiscalen weta, at muraren blifwit ansedt såsom et habilt wittne emot Wahlström och at flere wittnen hörde blifwit, af hwilkas utsagor man med wisshet sluter, at han länge fortfarit uti slika utlåtelse. Han är jemwäl anklagad, at hafwa den 22 hujus, under tacksägelsen i kyrkan gådt bort liksom af förackt, fastän gudstiensten ej war slutad. Alt hwad man kan säga är det, at han warit af det mössiske folket. Imedlertid nekar han, men synes alt mer och mer nedslagen.⁴

Stockholm d. 2 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Jag är ganska förnögd, om det ock wore, med en enda rad från Min Nådigste Herres hand, som jag räknar för den ypperssta heder och det största wedermäle af Min Nådigste Herres godhet, then jag oändeligen wördar och erkänner.

¹ Skrifvelserna till Kungl. Maj:t, som äro daterade 2, 9 och 16 augusti, innehålla sammandrag öfver antalet sjuka i Stockholm och kalkyler öfver födan, beräknad i penningar (Ö. Å:s skrivelser till Kungl. Maj:t 1773, RA).

² Såsom skäligen misstänkt för delaktighet i eller befattning med tvenne inbrottsstölder i Waxholms kyrka, varvid bl. a. en betydande summa i penningar, silver och guld blifwit stulen, hade urtima rätten i Waxholm genom utslag den 14 augusti 1773 förordnat, att dess justitarie hovkamreraren Anders Tenggren skulle träda i häkte. Samtidigt belades hans egendom med kvarstad (Renoverade domböcker: Waxholm 1771—1780, RA).

³ Jfr s. 301.

⁴ Jfr s. 3 f., 143, 152, 160, 164, 172.

1:o. Auction på stallbyggnaden är för sig gången till 11 000 dr kmts bättre köp, än förslaget innehåller. Benedictius är entreprenuren. Hyrkutskarna blefwo snart ånger köpte och återkommo med nögacktigt anbud, så at med dem redan contracter äro slutne.¹

2:o. Hos Magistraten afgjordes i går Kohlens sak till hans fördel efter Justitiæborgmästarens Robecks votum. Ehuru Kohl ej fådt alt hwad han begärt så tror jag han fådt mer än han förtient. Några ledamöter ex. gr. Ekerman opponerade sig deremot med häftighet.²

3:o. Under den 10 aug. har Hans Kongl. Maj:t bifallit, at de af gardet, som hafwa egna hus och gårdar och therföre betala inqvarteringsafgift, måge också niuta den inqvartering som deras tjänst åtföljer.³

4:o. I dag först ankom kongl. brefwet om taffelp:grne theraf Magistraten undfådt del och derföre sänder jag originalet Nådigste Herre tillhanda. I Inrikes Tidningen är härom redan för 8:ta dagar sedan kungjordt, men Boktryckaren Lang är tillsagd, at han hädanefter låter bli, at underrätta allmänheten om sådant, som rörer Öfwerståthållaren, innan han förut det anmält, på det Öfwerståthållaren icke måtte få weta af avisorne och där läsa en expedition, som ännu icke til honom ankommit.⁴

¹ Jfr s. 299.

² Jfr s. 291.

³ Initiativet i denna sak hade tagits av översten för livgardet Jakob Magnus Sprengtporten, som ingivit en särskild ansökning till Kungl. Maj:t. Såväl magistraten som inqvarteringskommissionen, vilken av överståthållareämbetet beretts tillfälle att yttra sig öfver ansökningen, hade med stöd av gällande författningar, särskilt en kunglig resolution av den 1 mars 1768, bestritt att de av garnisonsregementena, som ägde hus och gårdar i staden, kunde komma i åtnjutande av inqvartering. Från bägge dessa håll framhölls dessutom, att inqvarteringskassan skulle bli ytterligare ansträngd, i all synnerhet vid en tid då inqvarteringsbördan för stadens invånare ökat med det fyrdubbla. I sitt utlåtande till Kungl. Maj:t 22 juli 1773 vitsordade överståthållaren de »ansenliga tillökningar och utgifter, som belastade inqvarteringskassan, och underlät icke heller att påpeka, att författningarna lade hinder i vägen för dem, som ägde hus och gård, att erhålla inqvartering. Men han ansåg å andra sidan det icke mera förenligt med billighet och en skälig reciprocitet, att de som för sina egendomar bidrogo till inqvarteringskassan, icke skulle få för sina tjänster njuta den inqvartering, som bestods deras vederlikar, som varken ägde några hus eller erlade någon inqvarteringsavgift. Det var synbarligen i överensstämmelse med denna uppfattning, som Kungl. Maj:t resolverade i ärendet. (Kungl. brev 1773—1774, Ö. Å:s kanslis arkiv.)

⁴ Frågan om taffelpenningar åt överståthållare Carl Sparre hade varit föremål för ingående överläggningar mellan magistraten och borgerskapets äldste vid ett sammanträde den 7 juli 1773 (Sekreterarens ekonomiprotokoll 1773). Taffelpenningar plägade nämligen utgå av stadens medel till överståthållaren, men alltsedan överståthållare von Lantingshausens död 1769 och Axel Wrede-Sparres ämbetstillträde hade frågan legat oavgjord hos borgerskapets äldste. Dessa hade emellertid redan vid en sammankomst den 1 juli 1773 dryftat saken (Borger-

5:o. Justitiæcancellersämbetet har skrifteligen begärt, at Öfwerståhållaren wille noga och till förläteligen undersöka, samt sedan til Justitiæcancellersämbetet berätta huruwida förseglingen å bränneriredskapen må på behörigt sätt wara förrättad. Tillgång på bränwin skall wara öfwer alt och man supponerar icke utan skiäl, at här brännes allestädes om natten, då upsyningen ej får göra beslag eller visite.¹

6:o. Änteligen har i går ankommit Magistratens bref om straff-pålarne. Wid justeringen hos Magistraten lät Underståhållaren gå ut anmälandet hos Hofrätten för at hafwa desto friare händer. Ofelbart blifwa de nu borttagne innan Nådigste Herres hitkomst, men om det kan ske utom anmälan i Rådskammaren har Underståhållaren i betänckande: åtminstone lär han wilja förhöra sig.²

skapets äldstes protokoll 1772—1776, s. 358). De tankar, som då framförts av bagareäldermannen Westman och som vunnit de äldstes gillande, hade denne skriftligen avfattat i ett memorial, som upplästes vid det nämnda sammanträdet inför magistraten den 7 juli. När Stockholm fått en förförman, »vilken i sitt förra hövdingedöme Gefleborgs län förvärvat sig allas kärlek och nu så allmänne- ligen saknas och sörjes så böra vi», heter det bl. a. i memorialet, »visserligen skynda på att göra oss förtiente af hans ynnest och kärlek dels genom vårt fullkomme- lige förtroende, vördnad och högaktning vi överlemnna honom, dels och genom det vi söka göra inkomsterne för honom sådana, som de merendels i de framfarne tider varit, på det han ej måtte för hastigt ledsna vid det besvär, som detta drygare embete honom åligger». Inför magistraten biföllo de äldste att överståhållaren oavkortat skulle få i taffelpenningar åtnjuta de 3 000 dr smt, som tidigare utgått till ämbetets innehavare. Den 2 augusti avlät magistraten en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet (Sekreterarens ekonomiprotokoll 1773), och den 16 augusti biföll Kungl. Maj:t framställningen (Inrikes civil expeditionens reg. 1773, RA). Notisen härom är införd i Inrikes Tidningar för den 26 aug. (nr 66).

¹ Justitiekanslerns skrivelse, som är daterad 23 aug. 1773 (Justitiekanslerns arkiv: Koncept 1773, RA) hade föranletts av att åtskilliga felaktigheter blifvit begångna vid tillämpningen av Kungl. Maj:ts den 11 september 1772 utfärdade förbud mot tillverkning och försäljning av sådesbrännvin. Den 5 november s. å. hade Kungl. Maj:t utfärdat en särskild förklaring över några punkter i nämnda förbud, vilka borde särskilt iakttagas. En av dessa punkter (§ 2) gällde förseglingen av brännvinspannorna. När den äskade relationen ingivits till justitiekanslern, är däremot icke närmare känt. I varje fall har den icke kunnat återfinnas bland de bevarade inkomna handlingarna i justitiekanslerns arkiv.

² För verkställighet av ådömda straff med spö och ris voro straffpålar i Stock- holm uppställda på Stortorget samt i gatorna vid Kasten och Södra stads- huset. De voro uppsatta vid de hus, där kämnärsrätterna hade sina sessioner. Rättegångsbalken stadgade nämligen, att brott borde rannsakas och dömas, där gärningen blifvit begången. Därav hade man dragit den slutsatsen, att straffet även borde verkställas på samma plats. Detta hade emellertid medfört vissa olägenheter, varför magistraten nu hemställt, att straffpålarne måtte från ovan nämnda platser bortflyttas till det rymligare Packaretorget (nuv. Norrmalmstorg). I sitt utlä- tande till Kungl. Maj:t den 2 sept. (Ö. Å:s kanslis reg. 1773) över denna hemställan påpekade ämbetet, att sambandet mellan rannsaktions- och exekutionslokal i vissa fall redan blifvit hävt. Domar i livssaker gingo i fullbordan på en utanför staden belägen avrättningsplats, och de som blifvit dömda till hudstrykning fingro undergå sitt straff på Stortorget vid den s. k. Käken utan avseende på vid vilken kämnärs- rätt de blifvit dömda. På Norrmalm, där det fanns två kämnärsrätter, avstraffades de brottsliga inom östra kämnärsrättens jurisdiktion. Vidare fanns, enligt ämbetets

7:o. Från Hans Kongl. Majjt äro uti bref ankomne nye edsformulair, hwaraf et exemplar härhos följer.¹

8:o. Landshöfding Cederström i Fahlun har begärt under rättelse om de medel som här i staden influtit såsom Fahlun stad bewiljade stamboksmedel: men Kämnärsrätterne, som derom haft at bestyra, förmåla at de merendels bestå af nya ledamöter, som icke äga någon kunskap om sådana medel, utan blott tillfälligtwis hört, at någre personer skola upburit de staden anslagne stamboksmedel utan at weta deras namn, och wore dessutom saköreskistan i Stadskämnersrätten, därest slika medel om de influtit blifwit förwarade, för några år sedan genom inbrottsstöld plundrad, samt alla deri liggande p:gr och annotationer borttagne. En härlig förklaring! som i dag härifrån till Landshöfdingen afgår.²

9:o. I förgår afton emellan 9 och 10 har pöbeln til et antal af någre 100:e personer bestående mäst af poikar och gardeskarlar sammanskockat sig i Kungsbacken och med wåld welat tränga sig in i bagareänkans Ritos gård samt försökt at med stora stenar slå up porten, men då det misslyckats utslagit alla fönstren i huset och jemmerligen hanterat. Upsyningen, som tillkommit har förgäfwes sökt stilla bulret, men warit så efterlåten

förmenande, ingen anledning att bibehålla straffpålarna på Stortorget och Kåken, sedan kämnärsrätten för staden flyttat till rådhusflygeln vid Ridderhustorget och gamla rådhuset tagits i anspråk för helt andra ändamål. Då de platser, där straffpålarna nu wore uppsatta, särskilt på Norr och Söder, wore belägna vid gator och gränder och sålunda icke wore avpassade för exekutioner, fann ämbetet det nödvändigt att flytta straffpålarna till Packaretorget. Syftet var att brottslingarna skulle offentligen kunna avstraffas och icke som hittills skett på Norr och Söder avsidis i en gränd, som vid exekutionerna alltid blifvit av folk så avstångd, att trafikken avstannat. Härigenom hade trängsel uppkommit och såsom en följd därav buller och oordentligheter. I skrivelse av den 13 september 1773 biföll Kungl. Majjt detta förslag och förordnade samtidigt, att straffpålarna skulle uppsättas på den nedre delen av Packaretorget invid den där belägna sjövikens. (Kungl. brev 1773—1774, Ö. Å:s kanslis arkiv; jfr ämbetets skrivelse till magistraten ²⁰/₆ 1773, Ö. Å:s kanslis reg.). Jfr även s. 9, 161, 163, 174, 183, 188, 193, 194. Om den i sammanhanget nämnda »Kåken», se Stockholms rådhus och råd, s. 66 f.; Lizzie Carlson, s. 111; Schück, s. 105 f.; af Ugglas, s. 102 f. Kåken flyttades sedermera 1810 från Packaretorget till Träsaktorget, där den revs 1859.

¹ Den 2 september översände överståthållarämbetet exemplar av edsformulären för såväl oivla ämbetsmän och betjante som borgare till magistraten med den tillsägelsen att ett ämbete eller en tjänst med tillhörande löneförmåner hädanefter icke finge tillrädas, förrän ämbetseden blifvit avlagd och sådant blifvit antecknat på fullmakten (Ö. Å:s kanslis reg. 1773).

² Emedan eldsvådor öfvergått städerna Falun och Karlstad, hade rikets ständer vid riksdagen 1760—61 beslutat, att till dessa städers hjälp och återuppyggande de förmögna invånarna i städerna skulle erlägga 8 öre smt och de mindre förmögna 4 öre. Dessutom hade de eldhärjade städerna fått rätt att kringsända s. k. stamböcker öfver hela riket. För Faluns vidkommande gällde såväl beivlingen som rätten till stambok under 4 års tid. (Kungl. brev ²⁰/₆ 1762, Inrikes civil exp.-reg. 1762, RA.).

och icke requirerat wagt. Undersökning är anställd i Kämnersrätten, men til i morgon upskuten. Ordsaken til bulret berättas wara den, at hustru Rito skall för upstudsighet låtit basa en sin bagarepoike, hwilken derwid skall gifwit et förskräckeligt rop och skrik ifrån sig. Upsyningen berättar, at en wälklädd karl, den de dock icke känna, skall egentel. retat och uppmuntrat pöbelen til öfwerwäldet.¹

10:o. Slottsrätten har i dag undersökt om lärogossarnes öfwerwäld på Stortorget och äro till en början 7 af dem i häckte inmante. Några deras husbönder erbödo wäl borgen, men den afslogs tills vidare, icke så mycket för brottets swåra beskaffenhet, som fast mera för politiska ordsaker och att sätta skräck hos det öfriga packet. Deras uptåg härrörer egentel. icke från annat, än at en gosse blifwit af en dreng och en annan poike förolämpad och at hämnas har den förre ordentel. hopkallat så många poikar han kunnat få och utsatt sammelplassen på Stortorget.²

Nådigste Herres exemplar af Dagligt Allehanda, septembr. månadstaxa och et ankommit circulaire ang:de afskedade krigsmäns befordran tillika med en af brandwagtsrapporterne följa härjämte.

Med Underståthållarens samtycke har jag fogat anstalt, at i Dagligt Allehanda blifwer infördt Nådigste Herres circulaire til fattighusföreståndarne. I Claræ fattighus äro brickorne i går utdelte, men en af fattighushjonen har wägrat emottaga brickan, och blef derföre utur fattighuset excluderad.³

Med diupaste wördnad lefwer och dör jag

Min Nådigste Herres
Allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

¹ Jfr s. 7, 160.

² Jfr s. 4, 6, 160.

³ Cirkuläret, som finnes infört i Dagligt Allehanda för den 7 sept. 1773 (nr 203), innehöll bl. a. föreskrifter om åtgärder för att reglera intagningarna på fattighuset, så att icke arbetsfört folk blev omhändertaget och arbetslösa och sjuka människor utestängdes. I detta syfte skulle årligen mönstringar hållas på fattighuset i närvaro av några deputerade från magistraten. Till förekommande av det starkt florerande gatutiggeriet och för att fattighushjonen icke måtte fritt få stryka omkring på gatorna och bettla hade överståthållarämbetet därjämte tillrätt fattighusföreståndarna att låta förfärdiga brickor av mässing eller bleck, vilka fattighushjonen skulle bära på ena armen fastsydda vid kläderna och vilka skulle utwisa, till vilken församling de hörde. Detta hade emellertid icke gått i verkställighet, varför överståthållaren nu i cirkuläret förstodigade fattighusföreståndarna att utan dröjsmål låta anskaffa dylika brickor. Den som påträffades utanför fattighusporten utan bricka, skulle första gången tilldelas varning; vid upprepning skulle han uteslutas och förvisas från fattighuset. Jfr även Müller, s. 85 f.

Stockholm d. 6 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Sidsta lögerdags post öppnades med mycken saknad, then Nådigste Herre likwäl ersatt med sit förnäma af den 2 dennes, som i går middag med en resande ankom. Paqvetet til Grefwe Gyllenstolpe¹ afgår i dag med posten och brefwet til Hamberg är honom äfwen tillstådt.²

Herr Underståthållaren feck genast del af min Nådigste Herres bref och hälsning. Han beder om excuse, at han i dag ej skrifwer, emedan ej något af värde, sedan sidste postdagen, passerat.

Hwad som dock kunnat förefalla är följande:

1:o) I lördags fälte Slotts-rätten dom öfwer poikarne som giordt owäsendet på Stortorget. Någre dömdes til wattn och bröd, andra til pgrböter, och en til Spinhuset på $\frac{1}{2}$ år. Denne sidstnämde hade uppådat de öfrige och fants dessutom tienstlös. Detta har satt en sådan skräck hos de öfrige, at någre lärogåssar rymt från deras mästare, hwilka förmodeligen fruchtat för lika medfart, ehuru de ej äro tilltalte.³

2:o. Östra Kämners-rätten har låtit häckta tijo st. lärogåssar, som äro delagtige i wäldsamheten emot hustru Rito på Kongsbacken. Undersökningen continuerar ännu och torde slutel. stadna i Slotts-rätten emedan några gardeskarlar vid Taubens compagnie tros kunna öfwertygas, at hafwa bidragit til owäsendet.⁴

3:o. Ransakningen öfwer Wahlström är i Kämners-rätten fulländad och til Kongl. Hofrätten öfwerlemnad. Han är med flere wittnen öfwertygad om sit brott, hwartil han dock nekar, men sielfwa hans förklaring, som derpå går ut, at han med wissa utlåtelse skall ment Accis-rätten, binder honom.⁵

4:o. Af en kongl. wagn, på stallgården, äro gullgalonerne utskurne och bortstulne. Äntel. hafwa galonerne igenfunnits hos en gardiessoldat wid Lifcompagniet, som under wagtgiörningen begådt denna tiufnad.

¹ Greve Gyldenstolpe torde vara identisk med Nils Filip Gyldenstolpe, som efterträdde Carl Sparre som landshövding i Gävle.

² Hamberg är en i överståthållare Sparres tjänst anställd jägare Lars Hamberg. På det brev, som han genom von Sivers försorg erhöi den 6 september, avfattade han samma dag ett svar (Börstorp-samlingen, vol. 107, RA), som meddelar bl. a. upplysningar om inköp av vaxljus och hö, vedsågning och de för Sparre nybeställda wagnarna. Jfr även s. 188.

³ Jfr s. 7, 159.

⁴ Jfr s. 4, 6, 159.

⁵ Jfr s. 3 f., 143, 152, 155, 164, 172.

5:o. Slotts-rätten sitter äfwen i dag, men i små saker, såsom en lägersmålssak inom borgen etc.¹

6:o. I dag afgår bref til Kongl. Maj:t ang:de straffpålarnes nedtagande. Man anser saken såsom et politie mål til föredragning af Kammarexpeditionen och Riksråderne Stockenström och Falkenberg äro redan engagerade. Riksråderne Hierne och Wrangel skola jemwäl öfwertalas. Revisionssecreteraren Wallencreutz är annars hela månaden föredragare i justitiæ mål, och det är honom owetande som saken skall afgöras.²

7:o. Gatuläggningarne synes emot förre wanligheten mera allmänna. En önskad följd af Nådigste Herres anstalter. Gatan wid Arsenalen är under omläggning och har bref til Kongl. Maj:t redan afgådt om pg:r dertil.³

8:o. Wid den sidsta tiggarejagten äro fem gåssar uptagne och af dem 3:ne til Spinhuset afförda. De öfrige höra til Barnhusinrättningen, om man där kan få tillgång för dem.⁴

9:o. I fredags hölls auction om reparation i Hofstallet, neml. alla 3 hwalfwens hwitlimning samt södra gålfwets omläggande jemte hela portgången.⁵ Kostnadsförslaget på detta arbete steg til 6 359 dr kmt, men minskades wid auctionen til 2 900 dr kmt, som entreprenören Öhrn erböd,⁶ med hwilken contract altså är upprättadt.

¹ Målet gällde en kvinna Rydberg, som angivit en komedidräng Johan Wahlbom att vara fader till ett hennes barn. Målet hade tidigare förekommit den 2 september. Jfr Slotts-rättens protokoll ²/₆, ³/₆, 1773.

² Jfr s. 9, 157, 163, 174, 183, 188, 193, 194.

³ Arsenalen, det forna de la Gardieska palatset Makalös, var belägen gentemot Jakobs kyrka. Gatan är den nuvarande Arsenalsgatan. I skrivelse till Kungl. Maj:t 20 augusti hade överståthållarämbetet meddelat, att det funnit några gator vid kronans hus vara ganska bristfälliga och tarva nödig förbättring. Särskilt nämndes Arsenalsgatan och därefter gatorna på alla sidorna omkring rännarebanan, vilka förut icke varit stensatta. Meningen var att först under höstens lopp låta iståndsätta Arsenalsgatan och sedermera efter Kungl. Maj:t gottfinnande de andra. Kostnaderna för Arsenalsgatan beräknades till 1710, för de övriga gatorna till 4 850 dr kmt (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Förslaget gillades av Kungl. Maj:t, som samtidigt förordnade att arbetet med gatorna vid rännarebanan skulle fördelas under tre år (Kungl. brev ¹⁵/₁₁ 1773; Kungl. brev 1773—1774: Ö. Å:s kanslis arkiv).

⁴ Jfr s. 7, 146, 198, 201.

⁵ Den 10 juli 1773 hade överståthållare Sparre hos Kungl. Maj:t anmält, att så väl taket i stora stallet som stengolvet å stora ingången från norra till södra ändan voro så bristfälliga, att det tarvades ordentliga reparationer. Alla tre valven på båda sidor i stallet borde gipsas och vitlimmas, ett nytt golv inläggas och kolonnerna med deras pilastrar på båda sidor om ingången strykas med oljefärg (Ö. Å:s skrivelser till Kungl. Maj:t 1773, RA). Den 9 aug. resolverade Kungl. Maj:t, att erforderliga medel skulle utanordnas genom statskontoret, sedan entreprenad-auktion först blivit utlyst (Inrikes civil exp. registratur 1773 II, f. 77, RA). Notis om auktionen finnes införd bl. a. i Inrikes Tidningar ¹¹/₂, 1773 (nr: 67) och Stockholms Post-Tidningar ¹/₂, 1773 (nr: 68). Jfr även s. 187.

⁶ Entreprenören Öhrn är sannolikt handelsmannen Nils Öhrn. Man finner nämligen av en överståthållarämbetets skrivelse till statskontoret den 27 september

10:o. Den predikande pigans andackt har sträckt sig äntel. til en dreng på Danviken, uti hwilken hon blifwit kär och är nu deraf galen. Hennes anhängare hafwa ändå ej kunnat få öpnä ögon, utan förklara, at Gud för at sätta hennes tro på prof, tillåtit 2:ne dieflar intaga herberge hos henne. Den ena kalla de högmodsdiefwulen och den andra kärleksdiefeln. De hafwa haft en förfärlig strid sins emellan, och änteligen har en käring, som skall haft en starkare anda utdrifwit högfärdsdiefwulen. Men kärleksdiefweln säga de skall wara en enwis och hallstarrig anda, som ej så lätt kan fördrifwas.¹

Men jag tröttar Nädigste Herre denna gången med småsaker, i brist af något bättre.

Dagligt Allehanda och några publicationer följa härjemte: och jag utbeder mig, at så lenge jag lefwer få wara och nämnas

Min Nädigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

P. S. Förleden fredags gjorde Omnberg sit inträde och geck eden efter det nya formularet.² Han lærer i slutet af weckan resa til Norrland.

Stockholm d. 9 sept. 1773.

Min Nädigste Herre!

Jag tackar allarödmiukast för Nädigste Herres förnäma af den 6:te dennes, alltid lika nådigt, alltid upmuntrande.

Borgmästaren Robeck är rest några dagar på landet. Icke destomindre lofwade sonen³ at tillställa honom Nädigste Herres bref. De öfrige kommo genast ägarne i egna händer tillhanda.

1773, att han den 15 aug. 1772 med kronan slutit kontrakt rörande en entreprenad för kungliga stallets räkning (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Förmodligen är det samme person, som 1757 på entreprenad åtog sig bevakningen och uppsikten över stadens renhållning (Modée 6, s. 4615). Kontraktet skulle gälla i 25 år. Men då Öhrn gjorde sig skyldig till försummelser och missbrukade sin rätt att vid renhållningen få begagna tukthusfångar, hemställde överståthållaren i slutet av 1761 hos Kungl. Maj:t att han måtte skiljas från kontraktet, vilket Kungl. Maj:t också biföll. (Ö. Å. till Kungl. Maj:t 14/11 1761; Inrikes civilexp. reg. 1761 10/11, f. 1353, R A).

¹ Jfr s. 303.

² Vem Omnberg är synes vara svårt att avgöra. Möjligen är han identisk med Johan Olof Omnberg, som den 17 juli 1771 utnämns till häradshövding i Södra Hälsinglands domsaga (Inrikes civil exp. registratur 1771, f. 586, RA). Är detta antagande riktigt hade väl Sparre lärt känna honom under den tid han var landshövding i Gävle.

³ Gustav Robeck, brottmålsnotarie vid Norrmalms östra kämnärsrätt. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 64.

Sidsta gången hade jag föga af värde, at rapportera: och jag är ej tillfreds, om jag ej får bära fram de mäst interessenta saker til Min Nådigste Herres kunskap. Huru det denna gången kan lyckas, wisar följande:

1:o. Ifrån Seraphinerriddarne genom Gref Carl Fr. Scheffer ankom i förgår et bref af följande innehåll: Sedan den tid nu mera förflutit in uppå det afl. Scholemästarens Lannerii änka beviljade nådår, efter hwilken man bör wara betänkt på den genom Lanerii dödsfall ledig blefne syslans återbesättande, så hafve Wj ansedt nödigt, at ju förr dess heldre någon skickelig man må dertil blifwa förordnad: och som förmodel. de, hwilka äro hugade at söka denna befordran redan måtte hafva sig anmält, så at syslans återbortgifvande nu endast beror deruppå, at Ämbets- och Byggningscollegium til Oss inkommer med behörigt förslag på 3:ne af de sökande, som dertil finnas wara den skickeligaste, altså hafwe Wj härmed welat begära det Tit. behagade antyda collegium at berörde förslag fordersammast up-sätta och til Oss insända. Jag meddelar med flit hela innehållet, på det Nådigste Herre måtte se, at herrarne ännu wilja ta för sig åtminstone medan Nådigste Herre är borta. Imedlertid blir expeditionen här qwarliggande, som wore densamma aldrig ankommen, til dess Nådigste Herre sielf återemottar sit ämbete och med detsamma sin förre autoritet.¹

2:o. Riksrådet Falkenberg emottog brefwet om straffpålarne i förgår, at det samma på Kammarexpeditions sidan föredraga: men lät i går weta, at han och Riksråd Stockenström besinnat sig och therföre utsatt saken til nästa måndag på justitiaewägen. Herr Underståthållaren blef oändeligen bekymrad och bestormade herrarne i Rådsförmaket genast: men de försäkrade heligt at han likafult skall gå igenom. Riksråderne Ribbing och Hermansson äro äfwen deruti ense, så at man ej behöfwer fruchta för Wallencreutzs motstånd, hwilken redan skriker med full hals. Jag är likwäl, sedan justitiaewägen blef antagen, i denna sak en Thomas och meo voto hade den ej bordt annorlunda refereras Konungen än ad notitiam sedan man likwäl förut wärkstält anstalterne. Mendet man minst önskar, fruchtar man mäst.²

¹ Jfr konceptet, daterat 4/, 1773: Koncept 1773, Överstyrelsens över barnhus och hospital arkiv, RA. Den av Gabriel Lannerius innehavda skolmästaretjänsten upprätthölls under vakansen av en prästman Sam. Hellstedt. Den tillsattes icke förrän 12 mars 1774, då serafimerriddarna till ny innehavare genom konstitutorial utsågo e. o. skvadronspredikanten vid kungl. livregementet Klemens Helin (Avskrift av konstitutorialet bland Stora Barnhusets räkenskaper 1773, f. 197, RA).

² Jfr s. 9, 157, 161, 174, 183, 188, 193, 194.

3:o. Genom öppen resolution, som i dag är anslagen, har Assessor Printzell in totum et tantum wunnit sin sak, på sådane skiäl, at de böra och kunna ha bestånd.¹

4:o. I går dömdes Hallström af Hofrätten at halshuggas. Han hade förut bekänt brottet til hela sin widd efter wittnens utsagor, men bedyrat heligt, at han ej haft någon i complott utan af sig sielf i raseri och öfwerdåd fallit i en så förgripelig extremitet. Han måtte wäl få nåd af Konungen, men likwäl aldrig komma på fria fötter, åtminstone aldrig lidas inom Sweriges gränсор.²

5:o. Aspengrenska saken är så wida i går afgjord at hon i wår skall afflytta, hwartil hon nu sielf begifwit sig, som war aldrabäst, inför protocollet: äfwen som hon Michaeli för den nye trädgårdsmästaren afstår den ena kammaren samt deltagande i köket, jemte stall och foderrum med windskammaren för trädgårdsdrängarne. På arrendet betalte hon 2 000 dr kmt. Hon torde vara willig at aflåta både foder och kreatur. Carlström har ännu icke antagit mera än en winterdrenge, och är rätt nögd, om trädgårdsmästaren har med sig den andre. Till wåren äro 3:ne redan antagna och de öfrige, som kunna behöfwas, få längre fram efterfrågas.³

6:o. Kammarcollegium har gjort sig grön och hitsändt en afskrift af Kongl. Maj:ts dit ankomna bref, ang:de Magistratens skyldighet, at återbära til kronan de af Magistraten för Öster-

¹ Jfr s. 147, 181.

² Jfr s. 3 f., 143, 152, 155, 160, 172.

³ Det ämne, som von Sivers här ovan behandlar, gäller Humlegården. Den 24 mars 1757 hade, sedan auktion den 27 januari s. å. hållits i slottskansliet, kontrakt upprättats med trädgårdsmästare Anders Aspegren (hans rätta namn torde vara Aspegren, ej Aspengren som von Sivers skriver) om arrendering av Humlegården. Arrendesumman var 5 000 dr kmt och kontraktet gällde för 12 år (Originalt med underskrift i ett band »Räkning för K. Humlegårdsmedel 1767—1790», Ö. Å:s kanslis arkiv. Ett icke underskrivet exemplar av kontraktet finnes i Stockholms stads akter, bt 4, RA.). von Sivers notiser hänföra sig tydligen till någon uppgörelse med änkan efter Aspegren. Denne hade nämligen dött den 31 maj 1773. Den 28 juni 1773 hade änkan inbetalt återstoden av föregående års arrendesumma, och den 8 sept. hade hon betalt halva summan för år 1773. Men sedan mäktade hon tydligen icke att fullgöra sina skyldigheter. Hon blev lagsökt i slottskansliet, warvid det befanns att hon genom iråkad fattigdom varken ägde lös egendom eller annan tillgång till betalning. Vid mars månads slut 1774 måste hon avflytta, och i stället antogs trädgårdsmästare Nils Österberg till att ansvara för trädgårdens skötsel och redovisa för inkomsterna emot en årlig lön av 1 200 dr kmt (Räkning för K. Humlegårdsmedel 1767—1790). Jfr även s. 178, 198. — Vem den nye trädgårdsmästaren är, som von Sivers omtalar, har dock icke kunnat utrönas. Den Carlström, som von Sivers nämner vid namn, torde vara trädgårdsmästaren vid Kungsträdgården. I slottsboken från denna tid (i Slottsarkivet) heter han Anders Karlström, men mantalslängden för Stockholm 1780 redovisar honom som Anders Karlström, direktör för Kungsträdgården. Med detta namn och denna titel omtalas han i von Sivers brev av den 9 december 1783, jfr s. 235.

manska tomten erhållna tomtören, samt at Öfwerståhållaren hade, at med berättelse derom till collegium inkomma. Promt swarades, at Kongl. Maj:t i detta ärende directe wändt sig til Öfwerståhållaren at om wärkställigheten besörja, hwarom man förmodade at Kammarcollegium icke haft kunskap, hwilken derföre borde Kongl. Kammarcollegium meddelas.¹

7:o. I Kongl. Kammarcollegio hafwa utur et contoir blifwit bortstulne 24 volder af amiralitetsräkningarna, utur hwilka papperet blifwit utrifwit, men permarne qwarlemnade tillika med en käpp och en därå fästad jernkrok hwarmed tiufwen genom fenstret dragit böckerna till sig. Härom är genom trumslag publiceradt med åtwarning för en och hwar at ej tilhandla sig sådana papper och får then som upptäcker tiufwen en belöning af 20 dr smt, som Kammarcollegium utfäst.²

¹ De tomtören, som det här är fråga om, avsågo tomten n:r 6 eller det gamla Thedeska huset på Helgeandsholmen (namnet uppkommet efter snörmakaren Zachris Thede, till vilken drottning Kristina 1645 donerat denna tomt). Åren 1749 och 1750 förvärvades tomten av destillatorn Johan Österman. Den gick sedan i arv till en av dennes systersöner, notfiskaråldermannen Henrik Österman, som antagit sin morbroders namn. Henrik Österman fick sedermera med magistratens tillstånd 1768 för 896 dr smt och på vissa villkor till fri och egen grund inköpa ett område, som hans morbroder låtit utfylla. Detta hade emellertid skett i strid mot ett vid riksdagen 1766 fattat beslut, enligt vilket tomtören för de privata Helgeandsholmstomterna skulle erläggas till kronan för bildande av en fond för samtliga husens inlösende, så att kronan en gång bleve ensam ägare till hela Helgeandsholmen. I enlighet med en för reduktionskollegium den 10 dec. 1674 utfärdad resolution hävdade nämligen kronan sin rätt till de tomter och hus, som voro belägna vid Slottsbacken och på Helgeandsholmen. För dessa hus och tomter gjorde den anspråk på tomtören liksom även på förköpsrätt vid husens och tomternas försäljning. Det var sålunda på grund av dylika anspråk, som kronan nu krävde tomtören för den östermanska tomten (Jfr Bååth I, s. 296 f., och 2, s. 46 f.). Med anledning av en kammarkollegii skrivelse 16 maj 1770 hade Kungl. Maj:t den 9 augusti 1773 förordnat, att magistraten skulle åläggas att till kronan återbära det nämnda beloppet (Kungl. brev 1773—1774, Ö. Å:s kanslis arkiv). Härmed var emellertid tvisten om den östermanska tomten icke bragt ur världen. Henrik Österman hade nämligen 1769 på sin tomt utmed stranden vid strömmen börjat uppföra en stenhusbyggnad i tre våningar. Då grunden gjorts mycket bristfällig och det var stor risk för att byggnaden skulle kunna störta i strömmen och delvis täppa till utloppet, beslöt byggnings- och ämbetskollegium att ålägga Österman att riva ned byggnaden eller ställa säkerhet för staden, om någon olycka skulle inträffa, varjämte han dömdes till 50 dr smts böter. Han besvärade sig först hos magistraten, som fastställde bötesstraffet och därefter hos Kungl. Maj:t. Här gick det honom också emot. Han fick enligt den kungliga resolutionen av den 8 oktober 1774 (Kungl. brev 1773—1774, Ö. Å:s kanslis arkiv) okvald behålla sin tomt med utfyllningarna, men någon byggnad fick han icke uppföra. Jfr även Bååth 2, s. 117. Se även s. 185.

² Jfr slottsrettens protokoll 1773 ¹³/₉, ¹⁶/₉. Stölden hade begåtts i kammarkollegiets generalmilitie eller andra avräkningskontor av en gardessoldat Mattias Hammar. Vid den undersökning, som omedelbart efter upptäckten verkställdes, fann man kvarlämnade pärmar till 27 band. Sedan genom allmän kungörelse och trumslag stölden blivit pålyst, anmälde en hökare Abraham Ångerman, att hans bodbetjänt E. Laurin i boden vid Regeringsgatan i sekreteraren Arrhenius' hus köpt »räkenskaps-papper och även inbundna böcker» av den nämnde gardessoldaten Hammar. Med det memorial, som advokatfiskal Nils Jusleen ingav till slottsretten,

8:o. Ämbets- och Byggningscollegium samt Magistraten har inkommit med plan och dessein til Långholmens indelande i behörige qwarter och gator, i fall framdeles någon skulle anmäla sig om ödetomters intagande. Desseinen projecterar en gata gerad ifrån Spinhusbron på ena änden af Spinhusträdgården, som skulle stryka med til en 25 alnar i bredden, hwaremot kronan wisserligen lærer protestera. Idéen är ganska god och angelägen, men lærer wara omöjelig at wärkställa, emedan orten är först och främst wida aflägsen och sedan så bergig och steril at utan stensprängning och oändelig kostnad hwarken gator mindre hus kunna inrättas. Saken hwilar til Nådigste Herres hitkomst.¹

9:o. I går hos Magistraten 1:o befordrades Uppbördsskrifwaren Lindblad til upbördscommissarius i Hiorts ställe,² 2:o in-tecknades Hiorts cautionisters fastigheter til kronans säkerhet för hans balance, 3:o tilläts hökareänkan Wågström och en gammal af sig kommen bryggare benämnd Lindström at upsäga burskap och 4:o afgjordes, at Hornstullhusbyggnad, som redan för 14 år sedan warit utdömd, kommer, at byggas å nyo, hwartil staden består $\frac{1}{3}$ del och kronan det öfriga. Härom skall expedition afgå til Herr Baron och Öfwerståhållaren.³

10:o. Förleden fredags skulle Rådman Meurman installera den nye järnbärareåldermannen.⁴ Men järnbärarne hade satt sig deremot och icke welat för någon del godkänna honom, förrän Konungen resolverat på deras besvär. Som Meurman hwarken

följde en förteckning på de pärmars, som funnos i Ängermans bod och som uppgingo till 30 st. (Rannsakningshandlingar 1772—1773, Slottsrettens arkiv). En hel del av de stulna handlingarna lyckades man spåra upp och återföra till kammarkollegiet, men de handlingar, som ännu saknades, skulle enligt slottsrettens beslut genom slottskansliets försorg offentliggen efterlysas. Jfr även s. 170, 186, 198.

¹ Den av kollegiet och magistraten utarbetade »plan och dessein» har icke kunnat återfinnas. Den var daterad 25 augusti och finnes antecknad i registret över till överståhållarämbetet avgångna expeditioner (Magistratens reg. 1773, jan.—april, defekt).

² Uppbördsskrivaren Lindblad efterträdde icke, som von Sivers uppgiver, Hjort såsom uppbördscommissarie. Denne hade varit uppbördscommissarie i det distrikt, som omfattade Klara och Kungsholmens församlingar, och dit fick nu kommissarien i Katarina församling Johan Gezelius transport. Det var till denna tjänst, som Lindblad utsågs, vilket också framgår av magistratens protokoll för den 8 september (Sekreterarens ekonomiprotokoll och registratur 1773). Jfr även handelskollegii protokoll ang. kontributionsärenden $\frac{1}{8}$ 1773.

³ Jfr s. 195.

⁴ Till ålderman för järnbärarna hade magistraten den 25 juni 1773 konstituerat handelsmannen och fabrikören Sven Planck (Sekreterarens ekonomiprotokoll 1773). Häröver besvärade sig järnbärar- och kofferdiskepparsocieteterna hos Kungl. Maj:t, då de önskat att till ålderman få kontorskrivaren vid järnvägen Petter Biron. Genom skrivelse till överståhållarämbetet den 12 oktober s. å. förklarade Kungl. Maj:t, att magistraten förfarit riktigt (Överståhållarämbetets brev 1773, Magistratens arkiv). Om denna tvist se även s. 8, 170, 191, 192.

har wett eller auctoritet,¹ så stadnade det slutel. i et muntiäbbel å ömse sidor, hwartil Fiscalen Qwiding med sin otidighet och kittslighet jemwäl bidrog. Saken anmäntes strax i Handelscollegio, som genast lät upkalla järnbärarnes rotmästare eller wanliga hufwudmän. De blefwo af Forsberg med lika så liten lämpa hanterade och en bland rotmästarna benämd Linbom hade den tilltagsenheten at förklara det han lemnade. Rådman Forsberg i sit wärde och äfwen den fullmagt Planck fådt, men han wille här se Gustafs namn under, innan han och hans camerader antogo Plancken, den de sade at han redan gifwit sina creditorer inwisning på järnbärarens löner och mycket annat, som man inbillat dem. Linbom ansågs såsom hufwudman och förböds derföre af Handelscollegio at vidare infinna sig i Järnwägen ad interim. Qwiding utan at wara dertil ombuden infinna sig i måndags i wägen, at undersöka om Linbom likafult där giorde tjenst, och då Linbom där träffades, wille Qwiding såsom Fiscal giora åtminstone mine til någon slags anstalt, för at få honom dädan. Derpå omringades Qwiding af alla järnbärarne, som förklarade at, där Linbom ej får giora tjenst, wille de en och hwar gå bort och lemna alt arbete samt slutel. kastade de ifrån sig sina brickor och märken dem de wille lemna til inspectorerne och sedan gå sina färde. Wåginspectorerne skola då emot Qwiding tagit Linboms partie och sagt, at han borde arbeta, efter som han wore en flitig karl och hade ej något ondt giorde, tilläggande, at jernbärarne hade fullt skäl, at wara missnöjde med sin nya ålderman. Detta alt anmälte Forsberg i går hos Magistraten och i högsta mätton upretad hölt före, at Lindbom med flera borde genast häcktas. Magistraten war jemwäl på wägen, at resolvera til arrest, då Underståthållaren afstyrkte et sådant procedere, utan som i det närmaste syntes at järnbärarne wore styrkta och ledda til upstudsighet af wåginspectorerne, så föreslog Underståthållaren, at dessa sidstnämnda, til i dag skulle upkallas i Handelscollegio och alfvarsamt förehållas deras upförande, emedan på dem ankommo, at sätta stillhet bland hopen, och i öfrigit remittera brottet til Stadsfiscalen at wid Kämnersrätten wederbörande tilltala. Detta biföls slutel. och imedlertid lät Underståthållaren kalla Linbom hem til sig hwilken genom tienliga föreställningar både i den onda och go-

¹ Rådman Petter Meurman, som skulle installera Planck som ålderman, var ledamot av handelskollegium, vilket hade den närmaste befattningen med järnbärarna.

da vägen, bragtes til raison och fant sig fullkomligen nögd, hwarmed ock altsammans war stilladt. Men Qviding, som ej fådt fram på Rådstufwan hwad han och F xx¹ så gerna åstundat, at af lappri giöra stort wäsend, anmälte i dag morgonstunden hos Wallencreutz detta alt såsom et myterie och et upror. Wallencreutz lika hirssig, utan att förut konsultera Underståthållaren, rapporterar saken såsom et högmål hos Rådet, som i hast träder i hopa til et antal af 3 personer, och efter rådplägning utan at höra Öfverståthållareämbetet, infinner sig Wallencreutz i Handelscollegio, liksom det största upror wore på färde. Saken war då redan genom Underståthållarens anstalt bilagd. Imedlertid wet Underståthållaren ej härom, förrän han i tancke at sielf gå up i Handelscollegio möter Wallencreutz som då kommer derifrån. Underståthållarens discours med Wallencreutz war ganska alwarsam och han lät Wallencreutz förstå, at han nog kände de momenter, då han behöfde anlita Justitiaecancellersämbetet, at saken wore en bagatelle, men at Wallencreutz genom sina förhastade steg giort upmärksamhet i hela staden öfwer en liten oordning, som på laga ställen kunde rättas. Wallencreutz widgeck, at han förhastat sig, at han funnit saken af intet värde, men skylde på Qviding och Rådet, som befalt at Handelscollegii protocoll genast skulle utskrifwas och i morgon til Rådet ingifwas, så at han, fast för sent såge, at man ej kunde undgå, at härom afgifwa hos Konungen rapport. Men Underståthållaren håller nog tillbaka och infordrar derföre i afton til sig protocollet och will derwid bifoga berättelse til Kongl. Maj:t om rätta förloppet, på det deraf må finnas, at saken icke är rikswårdande utan bör gå laga vägen, af wederbörande Kämnersrätt undersökas och wederbörande om så pröfwas bestraffas, utan at immediate der med Konungen beswära. Imedlertid har detta, i dag giort så mycken bruit här i staden, at den ena lögnen ej är lik den andra, men alt går ut på et anstält upror, som blifwit uptäckt.

11:o. Upbördscommissarien Schenbeck har beswärat sig öfwer Stadsens Kämnersrätt, som wägrar, at företaga sig de wanlige årlige restransakningarne och icke ens tillåtit honom företräda, då han i detta ämne 8:ta särskilte gånger sig skall anmält. Saken förhades hos Magistraten och efter Herr Underståthållarens proposition blef rätten per resolutionem ålagd, at owegerligen restransakningen företaga och afgiöra. Rättens

¹ Rådman Forsberg.

praeses Rådman Ahlgren war i går hela oeconomiedagen borta, ehuru hans hörande i anseende til detta mål war nödwändigt. Underståthållaren begärte weta om han anmält något förhinder af siukdom, eller om Magistraten gifwit honom permission, och då därtill swarades nej, befalte Underståthållaren Stadsfiscalen Ström inför Magistratens protocoll, at til nästa oeconomie dag låta inkalla Ahlgren, för at förklara skälet til hans uteblifwande. Äfwen så skedde med Meurman, hwilken äfwen den dagen war osynlig och så mycket mera bordt sig inställa, som honom ålegat, at gifwa Magistraten wid handen rätta förloppet med den honom updragna installationen. En del gubbar äro nu aldeles rasande på Underståthållaren och det torde hända, at några komma til nådigste Herre med klagomål.¹

Jag har nu som förr rafsatt ihop hwad jag kunnat komma öfwer: och Nådigste Herre täckes nådigt ursägta en löpande penna, som icke alltid har sammanhang. Förklaringen i Heitmüllers sak kommer ej så snart, at icke Nådigste Herre är longt förr här.² Nu börja wij en och hwar at längta efter wår nådige Styresman: och jag wille at wj i dag skrefwo den 9 october, då wij med wisshet kunna hoppas Nådigste Herres närwaro i residencet.

Gud wälsigne Nådigste Herre med alt godt önskar

Min Nådigste Herres
 allerödmuikaste tienare
 Henr. von Sivers ./.

Stockholm d. 13 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Det är med diupaste wördnad och en innerlig glädie, som jag emottagit Min Nådigste Herres förnäma sidsta af den 9 dennes.

Om jag i mina ödmuikaste berättelser är för mycket exact, lærer det egenteligen kunna lämpas till småsakerne, som wissers-

¹ Magistratens protokoll för den 8 september (Sekreterarens ekonomiprotokoll och registratur 1773) upplyser, att borgmästare Sebaldt blev anmodad att uppmana rådman Ahlgren att föranstalta därom att kämnärsrätten fortast möjligt företog undersökningen om kronouppbördskommissariernas restlängder. Beträffande rådmännen Ahlgrens och Meurmans frånvaro nämner protokollet ingenting om att stadsfiskal Ström fått i uppdrag att kalla dem, blott att de skulle uppkallas till nästa ekonomidag. Jfr även s. 193.

² Jfr s. 153.

ligen icke förtiena at uptecknas och än mindre at läggas för Nådigste Herres ögon. Men då något skall skrifwas, täncker jag: transeant cum coeteris.

1:o. Räkenskapsböckerna, som blifwit bortstulne i Kammarcollegio äro nu till större delen till rätta komna. En gardeskarl, som är tiufwen och försält den ena volumen efter den andra til en högkare, har bekänt brottet, är arresterad och äfwen i dag lagförd för Slotts-rätten.¹ Där börjar nu förekomma allehanda saker under solen, och nu på en tid bara horsaker så at Slotts-rätten snart förwandlas til en kämnersrätt. Under et i slottskällrarna anstält knop (!) för några nätter sedan, är en af hofwets silfwer tallrikar där hittad,² som ger anledning til Slotts-rättens undersökning och hwarwid förkommer mycken otuckt, hor och skörlefnad alt til Slotts-rättens närmare pröfning.

2:o. Järnbärare saken är aldeles stillad, folket ganska nöjde och Plancken gör nu där sin tjenst.³ Handelscollegium, som suspenderade Lindbom, har åter satt honom i syslan och i protocollet såsom skäl anført, at han wore en snäll, käk och flitig arbetare, som altid skiokat sig wäl. Det war annat, än uprorsmakare. Eljest skulle saken äntel. såsom et groft myteri refereras Konungen och Forsberg hade redan låtit hopkalla Magistraten till i dag, för at rådgiöra om den berättelse, som Magistraten til Konungen skulle afgifwa och den Wallencreutz hade infordrat. Men Herr Underståthållaren har aldeles ändrat denna idé och tagit alla protocollerne i saken til sig och han lærer så begå, at Kongl. Maj:it ej dermed måtte beswäras. Imedlertid och som efterfrågan skedt om järnbärarnes beswär öfwer Planckens befordran, så har härifrån i dag afgådt Magistratens förkla-

¹ Jfr s. 165, 186, 198.

² Stadsfiskal Ström hade såsom misstänkt för att ha stulit silvertallriken låtit häkta en piga Maria Stina Lillje och en sjömansgosse Magnus Nordström. Enligt slotts-rättens protokoll ¹³/₁₀ 1773 befanns tallriken, som tagits i förvar av stadsfiskalen och framlämnades vid rätten, vara »ganska smutsig». Den var märkt på botten med en krona, bokstaven G samt »l. 40 ¹/₂ lod» jämte guldsmeden Staffhells namn. Vilken Staffhell som avses torde vara omöjligt att avgöra. Det finns nämligen tre guldsmeder med samma namn, Gustav Staffhell d. ä. och d. y. samt Anders Staffhell (jfr G. Upmark, s. 96, 129, 131). De häktade uppgåvo vid rannsakingen den 13 september, att de funnit silvertallriken i källaren under Lejonbacken. Vid rannsakingen den 18 september närvaro silvermästaren Erik Öberg, som därvid uppvisade en den 19 januari 1771 av stadskämmnars-rätten utfärdad lysning, enligt vilken tvenne silvertallrikar, av vilka den ena var den nu återfunna, hade kommit bort. Den andra, som var märkt med bokstaven »C. n:o 3. 41 ¹/₂ lod», saknades alltjämt, varför rätten tillsade Öberg att låta undersöka, om också den blivit undanstucken i källaren under Lejonbacken.

³ Jfr s. 8, 166, 191, 192.

ring, jemte Öfwerståthållareämbetets utlåtande, som med Magistraten aldeles är ense i detta befordringsmål, hwarmed Kongl. Maj:t lärer finna, at man rätteligen förfarit.

3:o. Catharinæ fattighus föreståndare hafwa genom bref inkommit med en storståtelig och grann tacksägelsesskrift för Min Nådigste Herres goda anstalter til tiggeriers hämmande, med berättelse, at brickorne för deras fattighushjon redan äro antagne, samt at et reglemente för hushållningen i fattighuset blir i dessa dagar färdigt och kommer, at til trycket befordras.¹

4:o. I förleden maji månad upgaf Ämbetscollegium til Herrar Seraphinerriddarne namn på åtskillige barn til intagande på Stora Barnhuset, som formeligen afslogs. Ibland dem et fader och moderlöst barn wid namn Carl Köhler. Nu hafwa dock Herrar Riddarne besinnat sig och uti aflåten skrifwelse förklarar honom wärnlös, samt at publicum borde sig om honom wårda, och at i så öm händelse öfwer numern i Barnhuset icke kan ligga i vägen.²

5:o. Nu äro de 21 000 dr kmt, som Nådigste Herre skaffade Arbetshuset åtgångne och directionen har therföre reqvirerat resten.³ I morgon ärnar Herr Underståthållaren sig dit, at reglera arbetslönerna, hwilka ännu icke blifwit fälda oagtadt span-

¹ Det nya reglementet av den 8 september 1773 (ett tryckt exemplar finnes i »Div. handlingar»: Katarina fattigvårdsstyrelsens arkiv) ersatte ett äldre reglemente, som på prov antagits i september 1769. Då detta ansågs tarva vissa förbättringar, hade fattighusföreståndarna 1772 vidtagit anstalter att utarbeta ett nytt och anmodat kommerserådet Lissander, själv en av föreståndarna, att inkomma med ett förslag. Lissander åtog sig också uppdraget. Ett av honom utarbetat förslag torde också ha förelegat, när överståthållare Sparre den 2 augusti 1773 (Ö. Ås kanslis reg. 1773) lät utfärda ett cirkulär till fattighusföreståndarna om fattighusens skötsel. Enligt detta cirkulär anmodades nämligen föreståndarna att upprätta reglementen över hushållningen vid fattighuset. Arbetet med det nya reglementet för Katarina fattighus blev nu tydligen påskyndat. Vid föreståndarnas sammanträde den 26 augusti upplästes en del av reglementet, och vid deras sammanträde den 8 september blev det på Lissanders förslag i sin helhet uppläst och till alla delar gillat. (Protokoll 1767—1775, s. 290, 298: Katarina fattigvårdsstyrelsens arkiv). — Vad brickorna angår meddelades vid sammanträdet den 8 september, att en av föreståndarna, segelmakaren Godu, med direktionsens medgivande låtit förfärdiga 100 st. brickor med tillhörande nummer, som han skänkt till fattighuset. Brickorna hade omedelbart utdelats till fattighushjonen med tillsägelse att ständigt bära dem på bröstet, »så ofta de gå utom fattighusporten och sådant vid förlust af deras nådebröd».

² Ämbets- och byggningskollegii skrivelse till serafimerriddarna är daterad den 22 maj 1773. Något svar på denna skrivelse, vare sig i koncept eller original, finnes icke i behåll, men av serafimerriddarnas ovan åberopade skrivelse av den 4 september (Överstyrelsens över barnhus och hospitals arkiv: Koncept 1773, RA) framgår, att ansökan icke kunde bifallas med hänsyn till den på barnhuset rådande överbeläggningen. Sedan det emellertid blivit anmält, att Karl Köhler, som först blifvit utan moder, nu även förlorat sin fader, hade serafimerriddarna förordnat om hans intagning på barnhuset.

³ Jfr s. 174, 187 f.

nemålen så ganska mycket nedstigit i priset. Hittils har ock fabriqveuren ej kunnat få arbetare, ty på denna månad hafwa arbetarne heldre tagit arbete på Arbetshuset.

6:o. Bryggareänkan Wessman har blifwit beträdd med bränwinsbrännande just under sielfwa gerningen.¹ Hos hustru Bårg har uppsyningen funnit warm dranck, den hon likwäl förklarar för swinmat. Man wet, at hittils har genom uppsyningen icke en enda krögare blifwit angifwen för bränwinsafsalu. Nu äro 2:ne uppsyningsmän angifne och til en del öfwertygade, at på et näringsställe, hafwa liksom flera andra, köpt och supit bränwin. De äro genast suspenderade.²

7:o. Hallströms dom är underställd Konungen och är Rådet i eftermiddag tilhopa, at läsa ransakningen och derefter afgifwa berättelse härom til Hans Maj:t.³

8:o. Parmmätare syslan äfter Linbom är redan bortgifwen.⁴

¹ Bryggareänkan Wessman kan vara Margareta Wessman, änka efter bryggaren Johan Wessman. Hon hade 1764 av bryggaren Olof Nordström förvärvat ett bryggeri i kvarteret Bonden större i hörnet av Södermanlandsgatan och Nya gatan (nuv. Skånegatan). Hennes son Erik Wessman sålde det sedermera 1779 till bryggaren Lorens Sohm (jfr Bring, s. 60). Men det är också möjligt, att von Sivers med bryggareänkan Wessman äsytfar Maria Elisabet Wessman, änka efter bryggaren Erik Daniëlsson Westman eller Wessman. Hennes man hade avlidit den 17 maj 1772, och det bouppteckningsinstrument, som upprättats efter honom, har hon undertecknat såsom »Maria Elisabeth Wessman» (Bou 1773/1/4: 1836). Enligt 1773 års kronotaxeringslängd II, f. 1679, bodde hon i kvarteret Bryggaren nr 18 i Katarina församling.

² Den 11 september 1772 hade Kungl. Maj:t utfärdat förbud mot tillverkning och försäljning av svenskt sädesbrännvin (jfr s. 157). Tillverkningsförbudet trädde omedelbart i kraft, men försäljning av redan tillverkat brännvin skulle tillåtas under två månader från förbudets kungörande. Den 24 september s. å. hade emellertid Kungl. Maj:t lämnat bryggarämbetet i Stockholm frihet att inom två månader efter nämnda kungörelse få för sin tillverkning använda 4 000 tunnor säd såsom en återstod av den kvantitet, som årligen fastställes för ämbetet. Inom den 14 november skulle denna termin enligt Kungl. Maj:ts kungörelse 2 nov. 1772 anses vara utlöpen. Förbudet mot tillverkning och försäljning av svenskt sädesbrännvin gällde tillsvidare, och däri gjordes icke någon ändring, förrän brännvinstillverkningen genom den bekanta kungliga förordningen 14 september 1775 förklarades för ett kronans regale. — Brännvinsmålen handlades vid accisrätten. Då dennas protokoll och handlingar för ifrågavarande tid icke finnas bevarade, ha några närmare upplysningar om de av von Sivers relaterade fallen icke stått att vinna.

³ Jfr s. 3 f., 143, 152, 155, 164.

⁴ Det gällde att tillsätta tjänsten som parmmätare vid Munkbrohamnen efter Samuel Lindbom, som avlidit. Tillsättningen skedde i handelskollegium, där den av von Sivers omtalade F., dvs. rådman Olof Forsberg, var en av bisittarna. Enligt protokollet för den 7 september (Handelskollegii protokoll 1773, f. 342) hade inspektoren över parmmätarna meddelat, att någon ledighet efter Lindbom icke uppstått, såvida icke en redan föregående år såsom vikarie anställd person, Erik Fellborg, skulle placeras såsom parmmätare vid den hamn, som kunde bli ledig, sedan transportsökande först erhållit förflyttning. Kollegiet hade därvid att taga ställning till frågan, om tjänsten i enlighet med det kungliga cirkuläret 14 juli 1773 skulle offentligen utlysas. Då den, som förut varit vikarie, nu komme att tillträda den hamn, som bleve ledig, ansåg kollegiet att någon kungörelse om tjänsten ej behövde införas i tidningarna i annan mån än att »hugade sökande ägde sig att

Åtminstone har Magistraten för Herr Underståthållaren så sagt för en 14 dagar sedan, då han af en händelse derom frågade. Herr Underståthållaren will likwäl göra sig nästa oeconomiedag eller om onsdag derom med mera wisshet underrätad. Alt hwad man kan säga, är at denna och dylika syslor äro feta stekar för wederbörande. Det har altid varit praxis, at för en parmmätare sysla deponera 5 à 6 000 dr kmt hos F xx.¹ Hans mäklande med alla syslor hos Magistraten är så uppenbar, at Min Nådigste Herre derom icke bör wara okunnog, och det är äfwen derföre, som man med skiäl wäntar at Nådigste Herre skall afskaffa et så skamlöst köpslagande med tiensterna. Herr Underståthållarens idé om tiensterna war wäl ganska god, men tål förbättring och bör förblifwa efter 1664 års instruction. Nu har jag äntel. i Statsdeputationens handlingar fådt reda på de gamla instructionerne och Kammarcollegii project. Herr Underståthållaren har befalt mig, at wid lediga stunder börja på detta arbete. Men jag wäntar tils Nådigste Herres hitkomst, och när Min Nådigste Herre sielf fådt se på saken, skall det snart gå för sig och jag hoppas både fort och wäl.

Brefwet til franske ambassadeuren² blef genast fortstaldt.

Herr Underståthållaren får ej tid, at i dag upwackta. Han ber om sin respect. Det gör äfwen Herr Slottsfogden.³

Jag framhårdar med diupaste wördnad

Min Nådigste Herres
 allerödmiukaste tienare
 Henr. von Sivers ./.

P. S. Jag sänder Nådigste Herre härhos den nya concours förordningen,⁴ som i dag först blifwit fulltryckt. Det wore wäl om den kunde hielpa crediten, men jag fructar, at domaren likwäl fådt alt för fria händer.

anmäla till att tjäna på prov och dymedelst visa sin insikt i de syslor wårtill de finna sig hugades. Med hänsyn därtill beslöt kollegiet att förflytta parmmätaren Zetterberg från Skeppsbron till Munkbrohamnen. I den ledighet, som sålunda uppstod, sedan övriga förflyttningar ägt rum, antogs den nämnde vikarien Erik Föllborg, som placerades såsom parmmätare vid Mäster Samuels gränd. Det är tydligen detta tillwägagångssätt vid tjänsternas tillsättning, som von Sivers starkt ogillar.

¹ Rådman Forsberg.

² Fransk ambassadör var greve Charles Gravier Vergennes, sedermera även känd såsom utrikesminister efter Ludvig XVI:s tronbestigning.

³ Slottsfogde var Jakob Kinborg, 1772 adlad Gripenstråle.

⁴ Jfr s. 180, 193.

Stockholm d. 16 sept. 1773.

Min Nådigste Herre.

Denna gången har jag litet, eller intet at rapportera. Magistraten och Kämnersrätterne samt Collegierne äro ledige ifrån alt arbete, emedan efter gammal wana rummen nu skuras och rengöras til nästa wecka, då ferierne uphöra och de wanlige sessionerne taga sin början. Denna wecka kallas derföre af gubbarne vår skurwecka. I Slottscancelliet weta wij likwäl aldrig af någon ledighet och för min del mår jag aldrabäst, då jag är som mäst syslosatt.

Herr Underståthållaren lärer som hastigast hafwa berättat Rådets resultat om straffpålarne.¹ Saken war oafgiord för middagen, och jag kunde ej med wisshet på eftermiddagen få weta resolutionen och icke eller hade jag tillfälle, at råka H. Underståthållaren. I owisshet huru saken hade aflupit, wille jag icke nämna et ord derom. Imedlertid geck det lättare för sig än jag förmodat och expeditionen wäntas i slutet af weckan. Den är likwäl med en liten tilläggning, neml. at straffpålarne böra sättas närmare åt siösidan på torget. En obetydelig förmån, som Wallencreutz sig utwärvat, då han såg omöjeligheten at hindra planen.² Han hade likwäl dagen förut haft samtel. i staden warande Excellencer hos sig til middagen på sin gård, hwilket gaf Herr Underståthållaren anledning til allehanda misstanckar, och som jemwäl gjorde honom waksam.

Jag nämde i förra brefwet ang:de Arbetshusdirectionens förlägenhet om pg:r, hwilka de egenteligen behöfwa til ulls och lins upköpande, denna tiden, då bästa priset derpå är. Herr Underståthållaren har härom öfwerlagt med Riksrådet Stockenström och kommer Politiecommissionen at nästa måndag sammanträda, för at anstalta om utbetalningen af de 20 000 dr kmt, som ännu återstå af de 40 000, dem Kongl. Maj:t til Arbetshuset af Statscontoiret bewiljat.³ När dertil läggas de af Borgerska-

¹ Jfr s. 9, 157, 161, 163, 183, 188, 193, 194.

² Att Wallencreutz sökte hindra planen på att uppsätta straffpålarne på Packaretorget, berodde på att han icke ville ha dem så nära inpå sig. Han bodde nämligen i eget hus i kvarteret Solen, nuv. kvarteret Skären, vilket just var beläget vid Packaretorget (Mantalslängd 1770, Jakobs församling).

³ Riksrådet Stockenström, med vilken underståthållaren skulle överlägga om arbetshuset, var ordförande i politikommissionen (jfr s. 188). Denna avlät den 20 september 1773 ett utlåtande till kommerskollegium om medel för arbetshuset. Kungl. Maj:t hade nämligen såsom ovan omtalas efter hemställan av kommerskollegium den 21 april s. å. (Brand- och politikommissionens arkiv: Kungliga brev 1731—1776) bewiljat ett anslag på 40 000 dr kmt att utgå ur manufaktur-

pet bewiljade 9 000 dr och inkomsten på concerten,¹ får directionen en fond af något öfwer 30 000 dr kmt. Förut har til Arbetshusdirectionen influtit 92 000 dr kmt, ungefärligen ligger en trediedel deraf i ouparbetad rudimateria och en trediedel i tillwärkning som ännu är oförsåld. Fabriqveurerne ärna i nästa wecka fälla ned prisen på arbetslönerna och man will låta denna operation gå förut, innan Arbetshuset skrider til arbetslönernas fällande som bör blifwa något mindre, än hwad fabriqveuren består, på det Arbetshuset ej må förwandlas til et helt manufacturwärlk twert emot inrättningens natur. I 200 arbetare existera dageligen och til wintren bliwa wäl flere, så at angelägenheten fordrar, at minska arbetslönerna. Directionen har segeldukswäfnad under arbete och wäntar i october månad afsättning derpå i Krigscollegio til några tusende dahl. koppmt.

Stadskämnersrätten, oagtdt denna veckas ferier öfwer alt, sitter ändå både för- och eftermiddagar med restransakningarne, så at Herr Underståthållarens alfwarsamhet hade sin goda wärkan.² Tillförene måste Magistraten utur stadsens cassa årligen betala en wiss summa til Stadskämnersrätten för detta giöromål, men nu har Eckerman³ wäkt fråga, om icke Kämnersrättens ledamöter böra återbära dessa p:gar.

Ännu har Ämbets- och Byggningscollegium icke uppgifwit ställen til reservoirer hwarom de lära i dessa dagar få påminnelse.⁴

Slagtareämbetet projecterar taxor på köttet i nästa och november månad til lika pris som denna månads neml. til 16./ marken, med wilkor at lefwerera köttet i decembr, januarii och febr. månader til 17 ./.⁵ och i martii, aprill och maji månader til 18 ./.⁵ kmt. Projectet tyckes wara ganska billigt, men lærer få mycken motsägelse hos Magistraten.⁶

fonden. Kommissionen anmodade nu kollegiet att lämna antingen 20 000 dr kmt eller om emot förmodan detta icke skulle kunna medgivas någon på halvår ställd obligation eller annan sådan försäkran å samma summa (Brand- och politikommissionens arkiv: Konzept 1733—1774). Såsom von Sivers i sitt brev av den 23 september (s. 187 f.) meddelar, utfärdade kommerskollegiet två reverser å beloppet.

¹ Jfr s. 143.

² Jfr s. 168.

³ Den Ekermann, som åsyftas, är med all säkerhet Carl Fredrik Ekermann, den senare justitieborgmästaren, som vid denna tid var primarie kämnär vid Södra kämnärsrätten. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 69. Mindre troligt är, att det skulle vara hans farbroder, rådmannen sedermera handelsborgmästaren Johan Ekermann.

⁴ Jfr s. 145, 192, 200, 298.

⁵ Jfr s. 176 n. 3.

⁶ Jfr s. 189.

2:ne drengar och slagskämpar wid namn Eric och Carl Peter Ahlgren, som för öfwerdåd af Slotts-rätten förut blifwit dömda til spö och fästningsarbete, hafwa wid återkomsten från Lands-crona fästning, sedan de blifwit lösgifne, börjat här i staden et lika lefwerne och utan at taga sig tjenst, avancerat från den ena krogen til den andra, och med wäld kört den ena efter den andra af allehanda folck, at ge dem fri förtäring, hwaruti de några månader fortfarit, utan at någon wågat at angifwa dem af frucktan för deras wäldsamerheter. Änteligen blef deras wäldsamerhet öfwerklagad och Kongl. Hof-rätten har dömt dem hwart-hera til 40 par spö och 4:ra års fästningsarbete på Sweaborgs fästning. Men i dag hafwa de förmält sig wilja söka hos Konungen ändring.¹

En hökareänka benämnd Engel Granberg har beswärat sig hos Konungen öfwer Magistratens utslag rörande henne för högt påförda bewilningsafgifter; hwaröfwer Kongl. Maj:t infordrat Nädigste Herres utlåtande och Magistratens förklaring, hwilken sednare i dag infordras.²

Sedan Nädigste Herre i sidstl. juli månad insendt til Kongl. Kammarcollegii räntekammare qvittance på 3604 dr smt som Magistraten återburit för där wid Auctionskammaren af confiscerat bränwin upburna minuteringsafgift, så har Kammarcollegium icke warit nögd med denna betalning utan fordrar ytterligare 760 dr 14¹/₂ ./.³ smt eller qvittance derpå, hwarom Magistraten blifwit antydd.⁴

Bryggaren Eric Wessman har blifwit beträdd, at tilwärka sädesbränwin. En kettel med hatt och slang alt af koppar jemte förbränning och inmäsning har blifwit derwid borttagit och til accisen upfördt.⁵

¹ De ansökte också ehuru förgäwes hos Kungl. Maj:t om lindring i straffet. (Utslag den 28 okt. 1773. Justitierevisionens registratur 1773, f. 1095, RA).

² Den 10 september hade Granbergs ansökan inkommit till Kungl. Maj:t, och följande dag hade den remitterats till överståthållarämbetet och magistraten för yttrande (Inrikes civilexpeditionens ingående diarium 1773, RA). Den 15 september översände ämbetet remisshandlingens till magistraten (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Huru ärendet sedan handlagts, är icke närmare känt. I varje fall saknas anteckning i ovannämnda diarium om ärendets vidare behandling.

³ Tecknet ./. = öre.

⁴ Minuteringsavgiften var en kronoskatt, som var lagd på rättigheten att utskänka brännvin. Den hade efter ständernas hörande vid riksdagen 1746—47 blifvit påbjuden genom kungl. förordningen 10 dec. 1747 (Modée 3, s. 2449). Den summa på 3 604 dr smt, som von Sivers ovan angiver, avsåg åren 1762—67. Nu fordrade kammarkollegiet även kvittenser på 760 dr, som skulle ha levererats för åren 1768—1770 utan att kvittenserna blifvit insända.

⁵ Jfr s. 172.

Stadsens brandwagt har änteligen wisat sig hurtig och uti en bataille med 12 gardessoldater, til fånga tagit en slagskämpe Anders Holmberg, som är gardessoldat eller corporal. Han är förr känd för öfwerdåd. Undersökning härom anstältes i dag uti Slottsretten.¹

En dreng hos Bagaren Roos har blifwit arresterad för det han funnits af en båt wid Packaretorgswiken uptaga 2:ne hel och en half ankare swänsk[t] sädesbränwin.

I går anhöllo gewaldigerne och uppsyningsmännen en stor järngryta med hatt och bröst af bleck, som nyttiades til sädesbränwinsbränning uti Åkaren Lindbergs² gård af 2:ne hustrur, hwilka blefwo arresterade, jemte det brännerieredskapen och någon förbränna samt inmäskningen til Acciskammaren upfördes.

Den så kallade Enhänningen[?] har gjort alla desse beslager, men wid den anställte undersökningen finnas sigillen allestädes orubbade, så at thär bränwin tillwärcas, lära andra käril dertil nyttias. Annars har et ryckte gådt, som skulle bryggarne hafwa låtit eftergiöra stadsens och Acciskammarens sigiller. Det berättades äfwen, at uppsyningen skall på et ställe wid undersökningen blifwit illa slagne och hanterade: hwarom Rådet jemwäl infordradt besked och underättelse, men detta ryckte fants aldeles ogrundat.

Jag tackar Min Nådigste Herre allerödmiukast, för den nådiga hälsningen uti H: Underståthållarens bref. Nådigste Herres approbation af min wälmening är mig den största belöning och tilfredsställelse.

Nästa wecka lærer Thetis et Pelée spelas.³ Det är redan mycket avancerat med Orpheus et Euridice.⁴ Musiqven är ganska förträffelig och några arior äro nästan himmelska. Jag har några gånger warit närwarande wid repetitionen.

¹ Om Holmberg se slottsrettens protokoll 16/o, 18/o, 23/o, 25/o, 30/o 1773. Se även s. 182, 186, 189, 197 f.

² Den åsyftade personen är med all säkerhet åkaren Lars Lindberg. Enligt 1773 års kronotaxeringslängd, f. 140, ägde han fastighet i kvarteret Johannes större i Johannes församling, och i hans hus bodde bl. a. tre änkor.

³ Thetis et Pelée, det av rådmannen och skalden Johan Wellander på Gustav III:s uppdrag utarbetade skådespelet, vartill musiken komponerats av kapellmästaren italienaren Francesco Uttini, spelades i Bollhuset. Premiären hade ägt rum den 18 januari 1773. Jfr Personne 1, s. 90 f. Se även s. 193, 198.

⁴ Orpheus et Euridice är den av Christoph Willibald Gluck år 1762 komponerade operan. Den uppfördes för första gången i Sverige i Bollhuset den 25 november 1773 (Inrikes Tidningar 30/11 1773, nr 92). Framförandet föregicks av en prolog med anledning av hertig Karls förlovning med prinsessan Hedvig Elisabet Charlotta. Jfr Personne 1, s. 114; Nordensvan 1, s. 6.

Gamle Stenborg continuerar i Humlegården.¹ För några dagar sedan blef några af hans troupp under sielfwa actionen öfwerfallne utaf några unge officerare. Om ej förlikning träffas, torde den saken stadna i Slotts-rätten, emedan Stenborg sig deröfwer beswärat. Aspengrenskan² har uthyrt salen och några rum i stenhuset til en af Stenborgs acteurer, som hwar afton då comoedien spelas, efteråt anställer horbaler, til äfwentyrs, at derigenom skaffa desto större frequents för comedierne.

Jag innesluter mig i Min Nådigste Herres höga åtancka och har den ähtran, at med diupaste wördnad framhärda

Min Nådigste Herres
 allerödmiukaste tienare
 Henr. von Sivers ./.

Stockholm d. 20 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Ehuru jag twiflar, huruwida Min Nådigste Herres återkomst från Skultuna kan inträffa lika så snart, som detta hinner framkomma, tror jag mig dock icke böra försumma någon enda postdag.

Jag hade wäl trodt, at saken ang:de den lediga scholaemästaresyslans återbesättande wid Stora Barnhuset skulle få hvila, til Min Nådigste Herres egen handläggning, som H. Underståthållaren sielf lofwade, men hans Excellence Scheffer skall muntel. påmint derom och Herr Underståthållaren har therföre befalt mig, at upsätta expeditionen derom til Ämbets- och Byggningscollegium. Den afgår äfwen i dag, dock så stäld, at Herrar Seraphinerriddarnes åstundan i denna delen lemnas collegium ad notitiam, utan at collegium om någon wärkställighet antydes. Imedlertid låter Herr Underståthållaren collegium muntel. och under hand förstå, at man hälst ser, at målet tils vidare blir hwilande.³

Ännu är det lika när med utdelningen af de 3 000 lispund miöl, som Min Nådigste Herre utwärdade för de fattige. Hofconsistorium har formeligen uti bref beswärat sig, at Magis-

¹ På sommaren 1773 hade Petter Stenborg börjat spela teater i den s. k. rotundan i Humlegården. Jfr Flodmark, s. 47; Personne 1, s. 236.

² »Aspengrenskan» är den i annat sammanhang omnämnda änkan efter trädgårdsmästare Aspegren, som haft Humlegården på arrende. Jfr s. 164, 198.

³ Expeditionen har dock icke blivit införd i överståthållarämbetets registratur.

traten will gå förbi hof- och garnizonsförsamlingarnes fattige, til hwilken klagan consistorium tagit sig anledning deraf, at stadsens församlingars prästerskap blifwit anmodade, at på deras fattiga upgifwa förteckning, utan at prästerne wid hof- och garnizonsförsamlingarne blifwit om sådana förteckningars afgiwande underrättade. Magistraten har derföre genom bref blifwit anbefald, at wid utdelningen så mycket mindre förbigå hof- och garnizonsförsamlingarnes fattige, som de förledit år och alltid wid slika tillfällen blifwit ihogkomna: therom Hof-consistorium jemwäl uti swar blifwit underrättad på det Prästerskapet kunde til Magistraten upgifwa namnen och antalet på deras fattige som af denna nådegåfwa böra blifwa delaktige.¹

Den i förleden julii månad från Pettersburg hitankomne swagsinte Glasmästaren Berg, som af modren til herbergering och skötsel emottogs, har nu fallit i et fullkomligt raserie, utan at hwarken modren, som han welat några gånger förgöra, eller någon annan kunnat styra honom. Till förekommande af någre olyckelige påföljder utaf detta Bergs sinnestillstånd, lät Herr Underståhållaren i fredags sätta honom i arrest hos stadswagten: och som han är i det tillstånd, at utan publici omwårdnad han antingen sielf skulle omkomma eller ock skada andra, har Politiecollegium fådt befallning, at til behörig skötsel och wård låta intaga honom på Danwiks dårhuset: om hwilken anstalt bref tillika afgådt til Hans Excellence Scheffer, för at, som Herr Underståhållaren förmenar, icke stöta honom.²

Under sidstl. riksdag arbetades på åtskillige förmåner för Stockholms stads Mathematicus förmodeligen för den bekante Ofrälse Soldaten Cherlin, som samma sysla innehafwer, men hant ej fullkomnas innan d. 19 augusti inföll. Derefter har Commercecollegium hos Konungen wäkt saken med förmålan hwad nytta och säkerhet wid siöfartens idkande skulle tillskyndas riket i allmänhet och skepsredierne (s: rederierne) i synnerhet om Navigationsscholan kunde winna någon förbättring särdeles i den delen som rörer scholans föreständares eller informators förseende med nödig instruction och tilräckeligare lön: i hwilket afseende Magistraten i förleden wåras insändt til Commercecollegium project til en ny instruction m.m. Hans Maj:t har häröfwer uti skrifwelse af den 1. dennes förklarar,

¹ Jfr s. 145. Se även överståhållarämbetets skrivelse till magistraten av den 17 september (Ö. Å:s kanslis reg. 1773).

² Jfr överståhållarämbetets skrivelse till politikollegium och riksrådet Scheffer 17 september (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Jfr även s. 194.

sig hafwa bifallit projectet och at instructionen måtte ju förr dess häldre af Magistraten utfärdas, men som hwarken staten, eller manufactur och fiskeriefonderne, såsom anslagne til andre behof, icke kunna belastas med någon ny utgift til löns tillökningen, så har Hans Maj:t öfwerlemnadt til Nådigste Herres omsorg, at genom tienlige föreställningar söka förmå Magistraten och Borgerskapet, at af samma medel, som nu användas til scholae föreståndarens lön, äfwen taga den tillökning, som kan blifwa bewiljad. Herr Underståhållaren är wärkeligen Cherlins maecenas, men jag wet ej, om han sielf wågar, at wäcka tillökningsfrågan, utan om icke han heldre lemna den til Nådigste Herres återkomst, då man kan wara wiss om bifall på Nådigste Herres blotta proposition. Imedlertid har ännu ingen expedition til Magistraten härom afgädt. Hwad jag härwid har at påminna, är i synnerhet det, at Öfwerståhållaren öfwer projectet aldrig blifwit hörd och at det icke will passa sig, at en ny instruction utfärdas af Magistraten, ty sådant bör ske meo voto i Öfwerståhållarens namn allena.¹

Ännu har den nya concursförordningen icke kommit hit och är sålunda ännu icke publicerad.² Imedlertid skynda sig wederbörande med sina cessionsansökningar och förleden wecka inlemnades til Magistraten ej mindre än några och tiugu stycken hwarje dag, af slika ansökningar.

Per male narrata har advocatfiscalen Jusleen³ utwärkat sig 5 a 600 dr silfr:mt af statsmedlen til gatläggningen omkring Krigscollegii hus⁴, som Jusleen behagat pröfwa nödig, utan at Kongl. Maj:t bewiljat dessa medel. Statscontouret hade likwål satt anordningen på Min Nådigste Herres disposition och för några dagar sedan upkom Jusleen med anordningen och begärte at Öfwerståhållareämbetet wille transporterera densamma på Kammarcollegium, som genom Jusleen wille besörja om gatläggningen. Jag war då ensam uppe i Slottscancelliet och förestälte Jusleen at detta hörde til Nådigste Herres ämbetsbefattning, theruti hwarken Jusleen eller Kammarcollegium finge blanda sig. Jusleen geck der med sin wäg och lærer sedan fädt

¹ Jfr s. 305.

² Den nya konkursförordningen var daterad 26 augusti 1773. Jfr Landtmanson, s. 52. Se även s. 173, 193.

³ Nils Jusleen, advokatfiskal i kammarkollegium 1772—1787. Jfr Örnberg s. 34.

⁴ Krigskollegii hus eller det s. k. Falkenbergiska huset var beläget i kvarteret Memnon vid Munkbron. Jfr Utredningar 2, s. 125; Josephson 1, s. 382. Se även s. 217.

anordningen stäld på Kammarcollegium. Dermed bör Jusleen likväl icke slippa, utan, enär gatan wid Krigscollegii huset upprifwes, synes nödigt, at von der Burg¹ upkallas och förhöres om anledningen til gatans omläggande och huru han dertil fådt medel och sedermera kan man med goda skiäl bestorma både Statscontoiret och Kongl. Kammarcollegium. Denna idee torde Nådigste Herre bifalla och jag tycker, at Herr Underståthållaren icke eller är deremot. Jag skall åtminstone drifwa derpå och påminna derom, då gatan rifwes. Nådigste Herre ser imedlertid häraf, huru lättwilligt Statscontoiret, som annars gör tusende hinder, när någon styfwer skall ut, denna gången warit, at anordna p:gr på Jusleens blotta anmälan, då likväl Öfwerståthållaren på sin reqvission icke kan få et runstycke utom hwad staten består, utan måste hafwa omgång och wid hwarje casus anmäla hos Konungen och skaffa bifall. Saken skall annars hänga så tillhoppa, at Praesidenten Boye² i okunnighet om formaliteterna på god tro bifallit anordningen, hwarwid den tillstädes warande Statscommissarien Müller antingen somnat³, eller drömt, men at Kammereraren Ruther, då han fådt protocollet deröfwer til sig, satt anordningen på Nådigste Herres disposition i tancke at Nådigste Herre efter föregången anmälan hos Kongl. Maj:it derom gjort reqvission, och dessutom eftersom han wjsste, at det hörde Öfwerståthållaren och ingen annan till. När nu Ruther feck weta sammanhanget, skall han inför protocollet gjort reservation, och Praesidenten skall warit illa brydd, men då felet war giordt, har han ej welat ändra sig. Imedlertid blir en gata mer lagad, fast det icke går i sin rätta ordning.

Deelen⁴ är ganska ond och wred öfwer Slottscancelliets utslag i Printzells sak.⁵ Han hotade mig i dag, at Nådigste Herre lärar laga både Slottsfogden⁶ och mig, och jag åter inwände, at

¹ von der Burg är stadsingenjören i Stockholm.

² Hans Henrik Boije af Gennäs, president i statskontoret 1772—1778. Jfr den utförliga biografien (av G. Jacobson) i Svenskt biografiskt lexikon 5 (1925); Bååth-Munthe, s. 109.

³ Ärendet behandlades den 13 september i närvaro av presidenten Boije och statskommissarie Müller (Statskontorets protokoll 1773, RA). Enligt protokollet hade Jusleen inkommit med förslag till gatuläggning utanför krigscollegii hus och hemställt, att kostnaden, som belöpte sig till 1020 dr kmt, måtte utanordnas, emedan de medel som influtit i hyra för flygelbyggningarna för nämnda hus, insatts i räntekammaren och sålunda icke voro att tillgå. Statskontoret beslöt att utanordna den begärda summan av extra utgiftsmedel.

⁴ Deleen är stadsadvokaten Benjamin Deleen. Jfr s. 147.

⁵ Jfr s. 147, 164.

⁶ Jfr s. 173.

Nådigste Herre lærer med behag uptaga en rättwisa, som ej har afseende på personer.

Gardescorporalen Holmberg, som jag i mit ödmiuka sidsta omnämnde, lærer wara densamme, som så ofta ofredat brandwagten i sällskap med andra gardeskarlar. Han är fast, at hafwa på en krog fylt några norrlänningar och tagit från dem p:gr och et uhr. När häröfwer blifwit owäsende och en underofficerare wid guardiet tillkommit, har Holmberg dragit ut sabelen och welat hugga underofficeraren i hufwudet då en annan parrerat och blifwit skadad i armen. Slotts-rätten hoppas, att genom denna ransakning få rätt på et helt band, som avancerat från den ena krogen til den andra och bedragit enfaldigt folck på allehanda sätt.¹

Brandwagten har i fredagsnatt arresterat Upbördscommissarien Hagman, som placat full härmat brandwagten och i Corp de Gardet swurit och slagit i bordet. Slotts-rätten pligtfälde honom i lördags til 11 dr smt.² Det är samma man, som Nådigste Herre i somras träffade på landswägen. Han är wärkeligen tienstgörande, men skall oagtadt han från morgon til afton är rusig, giöra sin tienst fullkomligen utan åtal.

Mätningen och peglingen är redan förbi, men saken depender på ingenieuren, som arbetar på en fullständig berättelse bifogad med sina calculer, hwilka skola utwisa, at wattnets aflopp hindras dels af instängningar dels ock af upfyllningar, härrörande från utkastad orenlighet och gatsopor.³

¹ Jfr s. 177, 186, 189, 197 f.

² Om Hagman se Slotts-rättens protokoll 16/, 1773.

³ Vid riksdagen 1771—72 hade till bondeståndet ingivits ett memorial af ett antal riksdagsmän från Stockholms, Södermanlands och Västmanlands län, vari klagomål anfördes öfver att Mälarens utlopp till följd av fyllningar, pålningar och anordningar för fiske, kvarnar och slipverk mycket avtagit och därigenom åsamkat såväl Mälarelandskapen som det allmänna skador och lidanden. Resultatet av denna aktion blev att sekreta utskottet den 26 juni 1772 avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att öfverståthållarämbetet och magistraten skulle anmodas att undersöka, huruvida Mälarens utlopp genom fyllningar eller på annat sätt »bli förhindrade eller så stängda att wattnet ej så fort som nödvändigheten och årstiden fordrar hinner avlöpa» (Riksens ständers sekreta utskotts brev i rikets civil ärenden 1771—1772, RA). Redan samma dag öfverlämnade rådet till öfverståthållarämbetet denna skrivelse till »egen och vederbörandes efterrättelse». Med anledning härav beslöt magistraten den 3 juli 1772, att fördrämningen vid Norrströms kvarn skulle upprivas. Den 15 febr. följande år avlät Kungl. Maj:t till öfverintendenten Adelerantz en skrivelse om den i annat sammanhang (s. 165) omnämnda s. k. Östernanska tomten på Helgeandsholmen. I svaret på denna skrivelse hemställdes bl. a. att samtliga stadens hamnar och utlopp måtte bli besiktigade och djupen noga uppmätta för att få uttrönt, var de flesta hindren vore att finna, och för att kunna uppgöra förslag till att undanröja dessa. Den 18 maj 1773 gav Kungl. Maj:t sitt bifall till denna hemställan och uppdrog verkställigheten åt öfverståthållarämbetet och kammarkollegium. Arbetet, som påbörjades under augusti

Änteligen har Magistraten och Kämnersrätterna i dag börjat sina wanliga sessioner, sedan ferierne nu gådt til ända. Oeconomidagen är sålunda efter wanligheten flyttad från ons- til fredagen.

Hans Maj:t wäntas innan kort til Gripsholm. Det säges, at Printz Carl redan skall wara dit ankommen. Printzens hofmästare benämnd Sadelin Borgmästarens i Enköping son¹, har i Skåne rymt bort med cassan, men blifwit i Helseneur ertappad och återförd. Af de barn, som i höst warit på koppypningshuset,² har Prints Carls kammartiänares enda son af kopporna dödt. En olyckshändelse, som torde mycket minska allmänhetens credit för koppypningen.

Saken om straffpålarna skall justeras nästa onsdag och i slutet af weckan går den i wärkställighet.³

Herr Underståthållaren förmäler sin respect och jag utbeder mig, at så lenge jag lefwer, få wara och nämnas

Min Nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers ./.

P. S. Under särskilte couverter afgå herifrån 2:ne paqveter hitkomna från Carlscrona. Det ena af dem upbröts, i tancka, at det angick Öfwerståthållareämbetet, men då man af handbrefwet feck se at et annat af lika innehåll skulle medfölja, så rördes ej det sednare.⁴

och avslutades under september månad s. å., utfördes av ingenjören i generallantmäterikontoret J. Brolin i närvaro av advokatfiskalen Nils Jusleen. Det är detta uppmättningsarbete, som von Sivers här ovan kommenterar. Den 9 dec. 1773 ingav Jusleen till kammarkollegium sina anmärkningar. De platser, där de största hindren voro tillfinnandes, voro utfyllningarna i norra grenen, Norr- och Slaktarhusbroarna som icke voro byggda efter lag, kanalen genom Helgeandsholmen, som blivit upprumlad och fylld, södra grenen av strömmen, som borde rensas från klappersten och pålar och där lanfisket borde förbjudas. Det skulle emellertid dröja ännu lång tid, innan något gjordes åt saken. Överståthållare Sparre förbjöd tillsvidare fisket i strömmen och påyrkade hos slottsbyggnadsdirektionen, att de gamla pålarna i södra strömmen skulle borttagas. Men magistraten ansåg sig på grund av brist på nödiga medel icke kunna göra något och föreslog, att en särskild fond skulle bildas. Emellertid föll frågan framåt och under överståthållare Sparres energiska ledning igångsattes på 1780-talet de stora byggnadsprojekt (Norrrebrobygget m. fl.) som just syftade till att avhjälpa hindren för Mälarens utlopp (jfr J. G. Klein; s. 18; Liljenborg, s. 40 f.; Odhner 2, s. 61 f.).

¹ Fadern hette Per Sadelin. Jfr Renoverade domböcker: Enköping 1773, RA.

² Om koppypningsanstalten i Stockholm, se Hjelt 2, s. 418 f.

³ Jfr s. 9, 157, 161, 163, 174, 188, 193, 194.

⁴ Detta stycke tillskrivet i kanten.

Stockholm d. 23 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Ingen ting kan wara mera angenämt, än blifwa förwissad om Nådigste Herres fullkomliga wälmåga och lyckeliga återkomst til Gefle, som förmodeligen lærer skie i dessa dagar, i anseende til den förestående synen.

Hela residencet längtar obeskrifweligen, at åter få emottaga sin älskade Öfwerståhållare, och jag för min ringa del börjar nu räkna dagarne. Imedlertid ersättes min saknad, genom det, att jag på detta wiset får upwackta och giöra mig hos Nådigste Herre ihogkommen.

Sedan Commercecollegium flyttat på Riddareholmen,¹ hafwa eldstäderne på Commercecollegii requisition, blifwit besigtigade och åtgå til rummens eldning dageligen ej mindre än 20 bördor sågad och 2½ bördor osågad wed. H: e en och en siättedels famn för hwarje dag.

Utur kämnarsarresten hafwa 2:ne tiufwar den ene en porcellainsförare benämnd Pålman och den andre en siöman wid namn Ekström genom utbrott sig bortpracticerat, den förre war redan dömd til 40 par spö af Hofrätten. De äro redan här i staden eftertrumlade och på predikstolarne efterlyste och afgår om deras efterspanande circulaire til alla landshöfdingarne.² Äfwenledes har en af gillstuguwagtknecktarne rymt bort, sedan han bedragit gillstugufångarne och wagt-mästaren, och är icke eller ertappad.

Magistraten har wäl swarat at Directeuren Sack icke nyttiat den honom tillagde förmån at hålla hyrwagnar, samt, at då forwagnsinrättningen uphört, han sedermera icke hållit win och dricksförsälgning jemte spisning, utan blott cafféhus, men som Magistraten icke med et enda ord omnämner huruvida han warit undantagen från de personele afgifterne, eller om desamme, sedan forwagnsinrättningen afstadnat, blifwit af

¹ Efter den eldsvåda, som i slutet av 1767 drabbade det Oxenstiernska huset vid Storkyrkobrinken, där kollegiet hade sina ämbetslokaler, hade provisoriska lokaler hyrts i hattstofferaren Lagerwalls hus mellan Helvetiigränden och Smedjegatan i kv. Neptunus. Den 16 november 1772 hade kollegiet af handelsmannen A. L. Lewin inköpt den gamla Stenbock-Braheska fastigheten på Riddarholmen jämte tillhörande tomt. Jfr Almquist, Kommerskollegium, s. 144; Utredning rörande stadens rätt till Riddarholmen, s. 138.

² Cirkuläret är daterat 21 sept., Ö. Å:s kanslis reg. 1773.

honom erlagde, äfven om han några borgerlige beswär och utskylder för den i gång warande caffèhusnäringen betalt eller betalar, så har härifrån bref afgädt til Magistraten, at närmare och tydligare sig utlåta öfwer desse omständigheter, om hwilka uplysning nu saknas, på det man må kunna på en gång gifwa Kammarcollegium fullkomlig underrättelse efter Kammarcollegii åstundan.¹

Östermanska tomtörep: gna har nu Magistraten lefvererat i Räntekammaren och theröfwer insändt qvitto.²

Öfwerståthållareämbetet har i flera år på Ammiralitetscollegii begäran brefwexlat med Magistraten ang: de summariska räkningars årliga afgifwande til bemälte collegium öfwer båtsmansvacanceafgiften för Stockholms stad, hwarom Magistratens utlåtande flera gånger blifwit infordrat. Men Magistraten har sådant alt utur agt låtit och icke ens giort sig den mödan, at swara. Nu kommer Ammiralitetscollegium med en epistel och begär wite och tid för Magistraten och hotar at klaga hos Konungen: härom afgår et alfwarsamt bref til Magistraten, at Öfwerståthållaren icke kan undgå, at anmärka deras efterlåtenhet och försummelse, hwilken icke längre får öfwerses, den må härröra af Magistratens mindre upmärksamhet på wederbörande betiente, eller af dessa sidstnämnde[s] wårdslöshet. På et ställe heter det: försäkrad om Tit. ådagalagda nit och färdighet, at upfylla dess åliggande, wäntar jag at dessa summariska räkningar med aldraförsta, som ske kan, til mig inkomma, utan at jag må behöfwa förelägga Tit. hwarken tid, eller wite, utwägar, som jag gerna i det längsta söker och

¹ Den 13 oktober 1757 hade kommerskollegiet för direktör Gottfrid Sack utfärdat s. k. privilegium exclusivum för inrättande av forvagnar. För att främja detta företag skulle Sack tillåtas att under privilegieåren få hålla i gång fyra vagnar utan avgift samt dessutom antingen själv eller genom andra hålla försäljning av vin och dricka eller spising på de ställen i staden, där forvagnarna stannade eller varifrån de utgingo. Han erhöll också befrielse från alla borgerliga besvär, onera och personella avgifter. I stället för accisfrihet och rättighet att utifrån införskriva vinet samt själv bränna och brygga skulle han i sex års tid få 300 dr smt för varje i gång varande forvagn. Då Sack slutat att idka denna rörelse hade kammarkollegiet den 15 juni 1773 hos överståthållarämbetet anhållit om upplysningar, huruvida Sack fortfarande åtnjöt de friheter, som tillerkänts honom. Magistratens svar på ämbetets remiss framgår av det referat, som von Sivers här ovan meddelar. I ämbetets skrivelse till kammarkollegium den 29 okt. upplystes, att Sack för den kaffehusrörelse, som han med stöd av sina privilegier idkade, icke erlagt någon avgift vare sig till kronan eller staden. Att han icke blivit påförd några personella avgifter hade berott på att han ägde fastighet i Kumla, Sotholms härad, och där erlade sina utskylder, varom anteckning gjorts i mantalslängderna i Stockholm (Ö. Å:s kanslis reg. 1773). Jfr om forvagnarna även Malmström 4, s. 251, 421; Odhner 1, s. 421.

² Jfr s. 164 f.

jemväl önskar, at undgå. Sålunda har jag projecterat, men det är ej ännu justerat, tror dock, at det blir derwid.¹

En stalldreng hos Printz Carl blef i förgår arresterad. Han heter Linblad och har burit sig åt som en ursinnig menniskia. Han rider på en af Printzens hästar, hwarunder han med et spanskt rör slår omkring sig på det gående folket och träffar deribland en piga, den han rider ikull och sedan pryglar henne och ger henne äfwen et slag hwaraf hennes läpp blivit klufwen. Han rider bort men kommer strax igen, at åter slå pigan för det hon gådt honom i vägen. Upsyningen kommer dertil och begär weta hans namn, då han med hugg och slag äfwen öfwerfaller dem samt förföljer dem til häst et langt stycke. Gardeswagten reqvireras, men han tar gewäret af et par man och öfwerfaller wagten. Med möda kunde han arresteras, hwarunder han wrålade som en oxe. I wagten tar han fram en syl, med hwilken han will rädda igenom underofficeraren, men råkar honom endast i armen. I arrestrummet slår han ut alla fenstren och den besten som tillika war full kunde omöjeligen styras, förrän han med handklofwarne blef spikad fast wid väggen. Han skulle annars möta Printzen med hästar och kiöra Printzen til staden. Genom en exprix är Hans Kongl. Höghet härom underrättad, då Hans Kongl. Höghet genom Grefwe Ekeblad² swarat, att han skulle bortköras, men lagt det dertil, at han hälst såge brottet bilagt: hwilket innefattar någon contradiction. Herr Underståhållaren har imedlertid ej welat taga saken före i Slottsretten förr än han får tala wid Printzen, som wäntas in i morgon.

Slottsretten har annars setat i dag från klockan 9 til $\frac{1}{2}$ 2 uti Gardessoldatens Corporalens Holmbergs sak³ som är ganska mycket inwecklad. 2:ne artilleriekarlar och en urmakarelärling gingo i dag i arrest. Denne sednare hade emottagit det bortstulna uret och bortfilat urets nummer m. m.

Af de i Kammarcollegio bortstulna räkenskaper äro nu här och thär til rätta komne 45 volumer men ungefärligen 16 a 18 volumer saknas, som torde wara sönderrefna och förstörda.

¹ Jfr härom amiralitetskollegii skrivelser till överståhållarämbetet $\frac{4}{8}$ och $\frac{6}{8}$, 1773, Amiralitetskollegii reg., RA, samt överståhållarämbetets skrivelse till magistraten $\frac{14}{8}$, 1773, Ö. Å:s kanslis reg.

² Korpralen vid livdrabantkåren, sedermera generalmajoren och överstekammarjunkaren Claes Julius Ekeblad, som vid denna tid var kavaljer vid hertigens hovstat. Jfr även s. 191.

³ Jfr s. 177, 182.

Gardessoldaten är ännu intet dömd, som dock lärer skie dessa dagar.¹

I Slottscancelliet hafwa giöromålen på någon tid tilltagit i anseende til instämnda målen, som nu stiga dageligen til 21 a 22. De äro af wanlig beskaffenhet och det kan ej roa Nådigste Herre at jag upprepar förskrifningar och domar, hwarföre jag dem ock förbi gådt. Feltmarskalk Hessenstein har öfwer 8:ta dagar warit i staden. Effter hans berättelse skall Riksrådet Stockenström och Directeuren Grill försummat fatalierne i Hofrätten, dock wet jag det ej förwisso.²

Stallstaten gör swårighet med takets hwitlimning och golfwets omläggande nu i höst, och denna reparation lärer icke eller kunna i höst gå för sig, i anseende til det utrymme som hästarna behöfwa och denna tiden icke kan umbäras. Imedler-tid är contract redan slutat och halfwa entreprenadsumman entrepreneuren emot borgen tillstäld.³

Politiecommissionens sidsta sammankomst geck endast derpå ut, at skaffa Arbetshuset nödiga pg:er, som jag redan nämt. I Statscontoiret war ingen tillgång at wänta, men af manufactur-fonden reqvirerade Politiecommissionen de af Kongl. Maj:it i april månad bewiljade 40 000 dr kmt. På samma summa har Commercecollegium i går gifwit 2:ne dess reverser, hwarthera på 20 000 dr kmt, at betala den ena i junii månad och den andra i september månad nästa år. Derpå får disconteras. Men Arbets-

¹ Jfr s. 165 f., 198.

² Genom utslag den 6 augusti 1773 hade slottskansliet ålagt riksrådet Stockenström och direktör Grill såsom borgesmän för kamreraren Schultze, vilken av greve Hessenstein arrenderade Tynnelsö gods, att till denne betala en arrendebrist av 49 549 dr 2 öre kmt, som Schultze ej mäktat betala. Över detta utslag hade de båda borgesmännen ämnat beswara sig hos hovrätten, vilket enligt slottskansliets anvisning bort ske före den 21 augusti. Men besvärsskriften blev icke tillställd hovrätten förrän den 23 augusti. Fatalierna voro sålunda försuttna, men en undersökning som hovrätten företagit, hade givit vid handen att skriften inlämnats den 20 augusti. Genom utslag den 20 oktober fann därför hovrätten utrett, att målet vore bevakat och borde till prövning upptagas. Över detta utslag anförde Hessenstein besvär hos Kungl. Maj:it (besvärsskriften ingiven den ¹⁵/₁₀ 1773, Biographica, H: 15, RA). Hovrätten hade nämligen hävdadt, att dess utslag icke gällde själva huvudsaken utan en preliminär fråga, öfver vilken besvär icke borde få anföras. Mot detta gjorde Hessenstein gällande, att frågan om fatalierna vore huvudsaken, och när dessa voro försuttna, existerade icke längre någon huvudsak. Genom Kungl. Maj:ts utslag den 8 juni 1774 (Justitierevisionens reg. 1774, f. 634, RA) fick han rätt att draga hovrättens utslag av den 20 oktober 1773 under Kungl. Maj:ts prövning. — Tynnelsö hade 1748 av den polska grevinnan Anna Woynarowska förvärvat för de bägge grevarna Hessensteins räkning. Efter brodern Karl Edwards död 1768 ägdes det av Fredrik Wilhelm, som 1779 sålde det till grosshandlaren i Stockholm, kommerserådet Simon Bernhard Hebbe. Jfr Svenska slott och herresäten, Södermanland, s. 336.

³ Jfr s. 161.

husdirectionen får denna gången ej mera, än 20 000 dr kmt, och den andra reversen är i Slottscancelliets depositionslista förvarad, på det directionen ej må få tillfälle, at extendera sig för wida och tillgång framdeles wara i beredskap, utan at alt-sammans på en gång employeras.¹ Statssecreteraren Liljencrantz tog wäl tillfälle i agt, at man borde afgöra i commissionen ang:de processen uti politiemål,² som Forsberg äfwen wille ha fram och man kan wäl döma huru det skulle gå, då 2:ne rådmän och 2:ne borgare i den frågan wisseligen blefwo ense,³ men H. Underståhållaren fek saken liggande, sedan han på longt håll låtit forstå, at det framdeles torde gå med den saken, på lika sätt, som med renhållningsfrågan. Commissionen lærer ock, sedan Nådigste Herre med allwar hitkommer, blifwa i nåder dimitterad.

Wi wänta dageligen på expeditionen i straffpålsaken, för at promtissime ställa densamma i wärkställighet.⁴

Hamberg har emottagit på posten innelyckte 2:ne til herr Major Steding.⁵ 2:ne til Nådigste Herre följa äfwen härhos. Hamberg har redan flyttat alla sakerne från Blasieholmen eller Ladugårdslandet. Dahlin har wäl lofwat rummen lediga til denna weckas slut, men nu ändrat sig, så at fru Ekstube ej kommer at flytta förrän mickelsmässoafton. Imedlertid kan han ej göra något til rummens städning m. m.⁶

¹ Jfr s. 171, 174.

² Om politikkommissionen se n. 3. Då dess protokoll förkommit, kan man icke i detalj utröna vad som i detta ärende förevarit vid sammanträdet i fråga.

³ Medlemmar av politikkommissionen voro riksrådet Erik von Stockenström, statssekreterare Liljencrantz, underståhållare von Axelson, hovrättsrådet Johan August Grewesmöhlen, rådmännen Olof Forsberg och Paul Printzell samt gross-handlaren Kristian Dassu och garvareäldermannen Johan Westin. (Kungl. brev ^{6/11} 1772, justitierevisionens registratur, RA.) Med de två rådmännen äsyftas sålunda Forsberg och Printzell samt med borgarna Dassau och Westin. Efter sitt tillträde till överståhållaretjänsten tog även Carl Sparre säte i kommissionen.

⁴ Jfr s. 9, 157, 161, 163, 183, 193, 194.

⁵ Major Steding är tydligen Christoffer Adam von Stedingk, som 1763 blifvit utnämnd till major i armén, jfr Elgenstierna 7, s. 555.

⁶ Flyttningen vidrör Hamberg i ett brev till Carl Sparre av den 16 september (Börstorpssamlingen, vol. 107, RA). Han skriver nämligen: »Allt hwad mig i öfrigt har blifwit befalt så skall jag med största omwårdnad besörja med flyttningen men jag lærer ej få slipa till rumen för än de sista dagarna, jag har talt med herr secreteraren Dallin och han har lofwat så mycke möjeliget är så skall han biuda till att skrynda på fru Ekstube, fönster och kakellungarne har han redan låtit efter see». — Sedan 1769 ägde Sparre en gård på Ladugårdsland i kvarteret Sperlingsbacke n:r 61, motsvarande hörnet av nuv. Nybro- och Riddaregatorna, vilken han förvärvat av två bröder Wrangel, Johan Reinhold och Anton Johan (jfr Ahnlund, s. 236). Innan Sparre kunde inflytta i det såsom överståhållareboställe förvärvade Tessinska palatset, vilket skedde först 1775 (jfr F. U. Wrangel, s. 25), hade han hyrt bostad i fastigheten i kvarteret Johannes större n:r 16, dvs. hörnhuset av Malm-skillnads- och Fredsgatorna vid Gustav Adolfs torg. Han, hans fru och hela hans

Här har varit en horribel blåst hela tiden bort åt. Skepsbron är så godt som ledig från fartyg, i anseende til det beständiga wästanvädret, som uppehåller finska flottan. Regn har fallit ansenligen, men gatorna äro icke dess mindre af blåsten torra liksom mitt i sommaren.

Annars är här tyst och stilla och har brandwagten, sedan bataillen med Holmberg ej varit ofredad.¹

Jag wet ej med wisshet om Herr Underståhållaren sielf skrifwer i dag. Imedlertid befalte han mig anmäla dess wördnad.

Jag fortsätter min skriftwäxling på detta wiset, tils jag med säkerhet wet dagen til Nådigste Herres afresa.

Med diupaste wördnad har jag den nåden at wara

Min Nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers.

Stockholm d. 27 sept. 1773.

Min Nådigste Herre.

Et obehageligt ryckte om någon Nådigste Herre öfwerkommen sjukdom under resan emellan Gefle och Skultuna,² gör mig ganska orolig och äfwen twehogse, om jag skall wåga at oroa Nådigste Herre med detta Stockholms bulret. Gud gifwe, at rycktet måtte fara med osanning denna gången, och at wij snart må blifwa försäkrade om Nådigste Herres fullkomliga hälsa och wälmåga.

Magistraten har bifallit Slagtareämbetets påstående ang:de

tjänstepersonal finnas nämligen registrerade i 1774 års kronotaxeringslängd för Klara församlings västra nedre del. Fastigheten i fråga ägdes vid denna tid av fortifikationsadjutanten F. L. Døvel. Enligt 1770 års mantalslängd bodde där bl. a. kanslirådet Johan Leonard Ekestubbe, f. d. presidenten i kammarkollegium Carl Fredrik von Höpken och kungl. sekreteraren Daniel Dahlin. Kanslirådet avled den 26 maj 1772, men hans änka Hedvig Maria Ekestubbe född Eldh samt von Höpken och Dahlin omtalas här ovan av von Sivers i samband med inflyttningen. Det var tydligen de av fru Ekestubbe och von Höpken förhyrda lägenheterna, som Sparre på hösten 1773 tog i besittning, ty sekreteraren Dahlin är alltjämt upptagen i 1774 års kronotaxeringslängd. Den fröken, som von Sivers omtalar i brevet utan att angiva namnet, är en fränka till överståhållaren, Anna Sparre, som också redovisas i nämnda taxeringslängd. Se även s. 202 f.

¹ Jfr s. 177, 182, 186, 197 f.

² Besöket gällde ägaren av Skultuna bruk sekreteraren Karl Browall, adlad Adlerwald, till vilken Carl Sparre stod i nära vänskapsförhållande. Sparre var bl. a. förmyndare för Browalls omyndiga söner. Jfr Erixon I, s. 15. Vad som närmast påkallat Sparres närvaro vid Skultuna var uppenbarligen förhandlingar med det Plomgrenska bolaget i Stockholm om arrendering av bruket. Jfr s. 310.

taxan på köttet, som påstås böra blifwa lika uti slagtmånaderna eller för octobr och nov, med innewarande månads taxa, neml. til 16 .^1 marken, hwaremot de sig förbundit at lefwera köttet i december, jan. och febr. til 17 .^1 och i martii, april, och maji månader til 18 .^1 kmt. Skälen dertil bestå egenteligen derutinnan, at foderbristen i några år ansenligen minskat ladugårdarne, hwartil de sednare årens höga spannemålspris icke litet bidragit: men at innevarande års ymnoget af foder föranleder eftertäncksamma hushållare at åter uprätta sina förfallna ladugårdar och ersätta förra årens afgång, hwaraf följer, at tillgången på slagtkreaturen är mindre än de förra åren, och at i händelse köttaxan skulle nedsättas i slagtmånaderna och ämbetet wara förpligtat, at til insaltning aflåta hela eller halfwa oxar til billigare pris, än marketals, hwarmed hwar och en hushållare til winterförråd altid tillförene sig försedt, at derigenom ersätta den dyrhet, som på färska köttet i wintermånaderna merendels existerat, skulle afgången i dessa 2:ne månader blifwa så ansenlig och betydande, at ämbetet omöjneligen kunde längre fram hålla det färska köttet til lindrigt och drägeligit pris, men at theremot allmänheten, underrättad om et modererat pris hela året igenom, wore icke allenast tillfredsställd, utan ock dermed mera belåten utan at på en gång behöfwa uppköpa flera månaders behof, eller befara en framdeles stegring, hwilken sednare altid fallit på den fattigare hopen, som icke mägtat en slik uphandling, men nu mera kunde dela et lika öde med den förmögnare. Af sådane skiäl, och ehuru kongl. brefwet af år 1761 icke utsätter taxans uprättande om hösten på längre tid än de 2:ne slagtmånaderna, har likwäl Öfwerståthållareämbetet ansedt angelägenheten och stadsens bästa fordra, at wid detta tillfälle sträcka omsorgen jemwäl til framtiden och de efterföljande winter och wår månader: och som wid jämförelse af förledit års taxa, då köttet i wår månaderne gådt til 21 a 22 .^1 marken, men om hösten, eller i slagtmånaden allenast til 14 a 15 .^1 det finnes, at medium af priserna för dessa månader uti sidstledit och innewarande år, varit 18 $\frac{2}{3}$.^1 men blifwer nu endast 17 $\frac{2}{3}$.^1 marken, så har Öfwerståthållareämbetet tilstyrkt den föreslagna taxan på oxköttet, men på det stadsens inwånare måge försäkras om nödig tillgång på färska köttet under hela denna tid det slagtarens i anseende till det drägeliga foderpriset kan

¹ Jfr s. 176.

åstadkomma, då tillgången i slagtaremånaderna ej warder medtagen, har Öfwerståthållaren förelagt Slagtareämbetet 2 000 dr smts wite til Arbetshuset här i staden i fall det sin skyldighet och friwilliga åtagande åsidosätter hwarwid ingen annan ursägt eller undanflyckt bör gälla, än fänadspäst, fientel. infall, eller sådana olyckeliga händelser, som genom menskelig åtgärd ej stå at förekommas: äfwen har Öfwerståthållareämbetet, tillstyrkt Commercecollegium, at allmänheten, som af gammal wana wäntar, at finna en lindrigare taxa uti slagtmånaderna än i de föregående, bör underrättas om denna författning, för at deraf finna tillfredsställelse och huru det allmännas egen båtnad och nytta dermed påsyftas. Men slagtarne äro ej nöjde med kundgiörelse derom emedan lantmän, som hafwa förråd både af kreatur och foder, öfwertygade at genom en drygare taxa icke nu som förr framdeles erhålla någon betydande winst, torde wilja i förtid föryttra kreaturen, samt öfwerhoppa slagtarne med större qvantum nu genast än slagtarne kunde underhålla, hwarigenom slagtarne skulle råka i äfwentyr om tillgång till slagtkreatur fram på wåren m. m. Taxan på bröd, dricka och söt miölk är eljest projecterad lika med denna månads.¹

Planckens befordringssak är nu i Rådet afgjord och bifallen, men går likwäl till Kongl. Maj:ts egen höga approbation och underskrift. Han gör beständigt tjenst i Järnwågen och synes altmer och mer wara afhållen.²

Printz Carl war här ifrån torsdags afton til fredags middag, då han reste til Svartsjö.³ Genom hans höga intercession slapp stalldrengen utur arresten, sedan han förlikt underofficeraren i wagtten med 30 plåtar, pigan med 10, och uppsyningsmännen med 20 plåtar, alt af Printzens cassa. För syn skull är han bortkörd, men får behålla fulla lönen, eller som snarare tros, blir återtagen, emedan han warit hos Printzen i 9 år och derunder upfört sig så wäl, at han aldrig haft något klagomål på sig.⁴

Uti bref, dat. Landscrona den 15 hujus har Hans Maj:t befalt Nådigste Herre, at med underdånigt förslag inkomma

¹ Se även om taxan magistratens protokoll 22 och 23 sept. (Stockholms stads civil protokoll 1773) samt överståthållarämbetets skrivelse till kommerskollegiet, vilken är daterad den 25 september, Ö. Å:s kanslis reg. 1773. Exakt datum för det ovan åberopade kungl. brevet om taxorna är 21 januari 1761. Jfr även s. 197.

² Jfr s. 8, 166, 170, 192.

³ Resan gällde ett besök hos änkedrottning Lovisa Ulrika, som innehade Svartsjö som änkesäte.

⁴ Jfr s. 186.

till uppfyllande af 3:ne i Försäkringsöfwerrätten lediga rum, hwaraf 2:ne böra wara magistratspersoner, som warit handlande och en uti utrikeshandel och siöfart förfaren köpman: och är Magistraten antydd, at upgifwa förteckning på sina medel och höra Grosshandels societeten om deras ledamot samt upgifwa en eller flera af de handlande, som åstunda, at i Försäkringsöfwerrätten blifwa ledamöter, som alltid warit ansedd såsom en angelägen post.¹

Isaac Clasons änka och Fabriqveuren Eichhorn på Kungsholmen hafwa uppsagt deras burskap.²

Hos Magistraten gjorde H. Underståhållaren i fredags en liten räfst ang:de järnbäraresaken och Handelscollegii tillställning dermed twertemot Magistratens beslut, och aflade Magistraten tacksägelse för det, at Underståhållaren tagit papperen til sig och förekommit alt tillärnat buller och uptog.³ Ämbets- och Byggningscollegii ledamöter hafwa fördelt sig emellan hwar sin tractat at uppsöka tjänliga reservoirer⁴ men Råd-

¹ Genom försäkrings- och haveristadgan av 1750, som ersatte försäkrings- och sjöskadebalkarna i 1667 års sjölag, skapades en särskild domstol för handläggningen av alla försäkrings- och haverimål, som härrörde från inom landet slutna försäkringar. Denna domstol, som tidigast kallades assurans- och försäkringsrätten, under 1770-talet försäkringsöfverrätten för att senare benämnas sjöförsäkringsrätten, bestod av 13 medlemmar, nämligen två ledamöter av Svea hovrätt, två amiralitetsofficerare, tre från kommerskollegium, två magistratspersoner i Stockholm, som varit handlande, samt fyra i handel och sjöfart förfarna köpmän i Stockholm. De sistnämnda skulle föreslås av borgerskapet. Jfr Söderberg, s. 216. — Vid sammanträde 1 oktober 1773 nämnde magistraten bland sina ledamöter rådmännen Johan Indebetou och Johan Wik, som båda varit handlande och skeppspredare. Den 6 oktober var grosshandels societeten uppkallad till magistraten, varvid den till ledamot föreslog grosshandlare Johan Clason. Med dessa namn var emellertid överståhållaren icke nöjd, då han icke kunde upprätta något förslag, emedan precis så många personer nämnts, som skulle förordnas såsom ledamöter i försäkringsöfverrätten. Vid sammanträde den 15 oktober förklarade magistraten för överståhållaren, att det bland dess ledamöter endast fanns tre handelskunniga ledamöter, utom Indebetou och Wik även rådmannen Karl Abraham Schrickell. Men denne kunde icke komma i fråga, då han var direktör i sjöassuranskontoret. Vid nytt sammanträde med grosshandels societeten den 20 oktober föreslogs från detta håll utom Clason även grosshandlarna Johan Fredrik Hebbe och Johan Jakob D'Ailly (Sekreterarens ekonomiprotokoll 1773). Den 29 oktober överlämnade överståhållarämbetet sitt förslag till Kungl. Maj:t, varvid Indebetou, Wik och Clason förordades till ledamöter (Ö. Å:s kanslis registratur 1773).

² Isak Clason hade varit grosshandlare. Hans änka hette Sara Lena Wittfoth. Eichhorn är en saffiansfabrikör, som enligt 1770 års mantalslängd bodde på Kungsholmen i kvarteret Asplund (nr 79). Den 21 september avlät handelskollegiet särskilda memorial till magistraten rörande deras ansökan om att få uppsäga sina burskap (Handelskollegii protokoll 1773, f. 803 f.). I fråga om Eichhorn meddelade kollegiet, att han icke förvärvat burskap i Stockholm och att han, då kollegiet uppmant honom att vinna sådant, utbett sig betänketid och rest till landet. Eichhorn hade, enligt vad kollegiet sade sig ha erfärit, icke drivit handel på annat sätt än att han i likhet med andra fabriksidkare och i enlighet med 1739 års manufakturprivilegier och 1749 års reglemente sålt sina fabrikationer i öppen bod.

³ Jfr s. 8, 166, 170, 191.

⁴ Jfr s. 145, 175, 200, 298.

man Browall är ännu ej färdig, som lärer härröra deraf, at han härwid ej har någon annans votum eller tancka at följa. Han är dock tillsagd, at skynda med sin uppgift. Meurman och Ahlgren som förra oeconomie dagen absenterat sig,¹ gjorde nu sin ursäkt om förfall af sjukdom. Hwarwid wäcktes fråga om en bättre controll emot Magistratens ledamöter, då de ej komma i tid upp eller äro borta. Tillförene har hwar och en ledamot upskrifwit sig själf uti en dertil inrättad bok,² som framtoogs, och fants deraf, at hwar och en på utsatt tima kommit tillstädes och ingen varit borta. Ventilation om ändring uppsköttes til en annan gång och lärer protocollet böra hädan efter innehålla kontrollen, såsom den säkraste och på sätt, som wid alla så högre som lägre domstolar practiceras: men Magistraten will ej ställa sig i dependance af protocollisten och har alltid arbetat deremot. En af dessa dagar, en morgon i gryningen sker transporten med pålarna och blifwer i förstone på en åtta eller fiorton dagar en stadswagt posterad wid Packaretorget, at förekomma all oordning och kitslighet, som merendels wid slika ändringar kunna förefalla.³

Franske ambassadeuren⁴ har begärt pass för sin inköpare, at fara utåt landet för at åt honom giöra uphandlingar, som blifwit afslagit, såsom ingen annan än Konungens hofmästare och inköpare tillåtit. Man väntar deröfwer klagomål.

I går blef en contoïrsskrifware benämnd Eric Hava på Båtsmans Ulanders requisition aresterad för oenighet och slagsmål med sin hustru.

I dag upføres Thetis och Pelée, dit jag i afton ärnar mig,⁵

Nu wet jag ej något mera. Wij längta efter nästa onsdagspost at få glada tidningar från Nådigste Herre. Gud låte alt stå wäl till!

Jag lefwer och dör
Min nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr von Sivers ./.

I går publicerades den nya concoursförordningen.⁶

¹ Jfr s. 169.

² Någon sådan bok finnes av allt att döma numera icke bevarad. Däremot finnas i magistratens arkiv listor öfver vid magistratens sammanträden närvarande ledamöter från åren 1758—1765. Jfr även s. 201.

³ Jfr s. 9, 157 f., 161, 163, 174, 183, 188, 194.

⁴ Jfr s. 177, 198.

⁵ Jfr s. 173.

⁶ Jfr s. 173, 180.

Stockholm d. 30 sept. 1773.

Min Nådigste Herre!

Det kan lättare tänckas, än beskrifwas, med hwad innerlig fägnad jag i går feck emottaga Min Nådigste Herres förnäma, af den 27 dennes, som försäkrar oss om Nådigste Herrés hälsa och wälmåga, theruti hela residencet tager en öm och nära del.

Då wij tillika med wisshet få wänta wår älskade, wår bästa skydsherre tillbaka, är wår önskan wunnen, wår glädie fullkomnad.

I går ankom äntel. Kongl. Maj:ts nådiga swar och bifall til straffpålarnas flyttning, hwilken anstalt Kongl. Maj:t funnit nyttig, som orden lyda, i expeditionen.¹ Wärkställigheten går nu för sig. För at ej oroa Nådigste Herre, har jag ej welat förut nämna om de hinder, som mött wid expeditionen, sedan saken i Rådet war afgjord. Statssecreteraren Wallencreutz hade dag ifrån dag lofwat mig expeditionen, men lät i tisdags förstå, at saken kommo at refereras Konungen til dess bifall, eller desaprobatation och at Rådet sålunda ej kunde underskrifwa expeditionen. Det lyckades dock ej bättre, än at han på Herr Underståthållarens anmälan, blev genast i Rådet förekallad, och antydd, at genast till Rådets underskrift praesentera expeditionen, som och innan middagen skedde.

Herrar Seraphinerridarne hafwa mycket benägit uti et formeligt swar förklarad, det de icke hafwa något at påminna wid Öfwerståthållareämbetets goda anstalt om den swagsinta glasmästarens Bergs intagande på Danwicks dårhus.²

Sedan Magistraten, som jag förut nämt, afgjordt Kohlens sak, så har Kohl deröfwer förklarad missnöje, för at söka ändring i Kongl. Hofrätten. Magistraten beslöt då per resolutionem, at som han i Magistratens utslag ärnade söka ändring, så borde pgr:na, som Magistraten honom tillagt, imedlertid, till dess Hofrättens utslag fallit, stå i qwarstad och orörda. Qvod erat absurdum. Herr Underståthållaren lät therföre Magistraten ändra en så orimmelig resolution: och nu hafwa pgr:na, utgiörande 9 183 dahl. kmt, blifwit härstädes nedsatta, af den grund, at Kohls creditorer för flera år tillbaka fådt immission i hans lön för deras hos honom ägande ansenliga fordringar. Kohl söker likwäl at få lyfta halfwa summan så wida ej mer

¹ Jfr s. 9, 157 f., 161, 163, 174, 183, 188, 193.

² Jfr s. 179.

än hälften af lönen får gå i mät för skuld och theruti har han aldeles rätt, ehuru creditorerne som häröfwer komma at höras, lära bestrida hans ansökning, och kan hända i förträt, då han får pg:r, sätta honom slutel. på Gillstugan. Handelscollegium har tilsagt honom, at nu mera giöra sin tjenst, men sådant har Kohl wägrat, hwarföre han lärer böra gå miste både om lön och tjenst, ther han ej will taga afsked, då han i afträde kan af Smedberg wänta 5 à 6000 dr kmt, som denne sednare skall wilja biuda honom.¹

I dag först ankom Magistratens bref om Hornstullsbyggnadens å nyo uppsättande, som redan i början af denna månad hos Magistraten afgjordes. Genom bref anmäles saken hos Kammarcollegium, i anseende till $\frac{2}{3}$ delar af kostnaden, som kronan bör bestå. Desseinen och ritningarna äro redan gjorda år 1762 af Praesidenten Cronstedt. Efter förslaget åtgår til siälfwa tullhuset bestående af 2:ne pavilloner 65,263 dr 14 $\frac{1}{2}$ kmt, och til siälfwa stadsporten emellan dessa pavilloner 20,421 dr 16 $\frac{1}{2}$ kmt, hwarom sal. Öfverståthållaren Baron Lantingshausen hade flera sammanträden med Kammarcollegium utan värkan, emedan öfwerläggningarna skola stadnat deri, at gamla tullhuset skulle blott repareras, som nu åter skall wara aldeles omöjeligit och kostnaden blifwa nästan så stor, som en måttelig nybyggnad.³

¹ Jfr s. 291 f.

² Jfr s. 176.

³ Av överståthållarämbetets skrivelse till kammarkollegium den 29 september (Ö. Å:s kanslia reg. 1773) inhämtas, att överinspektoren över lanttullarna och accisen Herman Wilh. Stapelmohr anmält, att de rum som upplåtits åt tullskrivaren Nils Liedberg, icke kunde bebos förrän de blivit reparerade. Men vid den besiktning av tullhusbyggnaden, som magistraten lätit verkställa, hade det konstaterats att den var så bristfällig, att den borde nedrivras och en ny byggnad uppföras. Ämbetet ansåg också i likhet med magistraten betänkligt att verkställa några förbättringar. Men då staden icke ensamt utan blott till någon del vore skyldig att bestrida utgifterna för en nybyggnad, ville ämbetet anmäla saken hos kollegiet under uttalande att byggnaden så snart som möjligt måtte komma till utförande, och förordade att den »gamla dessinen» måtte antagas eller att däri en sådan ändring måtte göras, som kunde leda till besparingar. Först den 12 september 1774 besvarade kammarkollegiet ämbetets skrivelse (Registratur 1774, Kammarkollegii arkiv). I likhet med ämbetet ansåg kollegiet, att en ny byggnad borde uppföras på tillsammans 10 rum och att någon besparing i fråga om den föreslagna kostnaden borde kunna vinnas. Den av avlidne stadsarkitekten Carlberg den 5 juni 1762 »till denna byggnads förrättande medelst tvenne paviljonger om stadsporten gjorda desseinen och ritning» hade befunnits vara den bästa och i så måtto av kollegiet blivt fastställd, att den skulle av överintendenten Adelerantz överses och granskas. Det dröjde emellertid, innan denna granskning blev klar. Efter en påminnelse kom Adelerantz' utlåtande kammarkollegiet till handa den 23 maj 1775 (Ing. diarium, Kammarkollegii arkiv). Först i slutet av 1776 meddelade kammarkollegiet sitt beslut. Enligt dess skrivelse till överståthållarämbetet av den 4 november s. å. (Registratur 1776, Kammarkollegii arkiv) skulle en tullhusbyggnad uppföras för

Amiralitetscollegium i Carlscrona har begärt underrättelse och pris på allehanda waror och persedlar, som erfordras till Amiralitetets behof och genom auction komma, at uphandlas. Men sedan Magistraten blifwit hörd, har Öfwerståthållareämbetet swarat, at man icke äger annan kunskap om priserna, än de tryckta priscouranterne utwisa, och at de flesta persedlarne äro sådana, som icke gå i allmän handel och wandel och fölgakteligen icke blifwa i priscouranterne införda.¹

I går begärte en fabriqveur benämnd Hagel, som fådt Commercecollegii constitutorial,² at wara Fabriqvessocietetens ombuds och uppsyningsman, handräckning til visitation hos en lurenträjare. Han feck med sig 2:ne slottscancelliebetienter och 2:ne tullbesökare och uppsyningsmän. Visitationen anstältes hos Kryddkrämaren Björkman uti hans bod i Westerbergska huset i Kyrkobrinken.³ Hagel igenfant strax under disken 3:ne siden contrabandstycken, men Björkman med biträde af Hattstofferaren Reimers ryckte dem från honom och lät bära de tagna stycken jemte andra waror undan genom bodbetienterne under det Björkman och Reimers uppehölt Hagel och hans följeslagare med hot och oqwäden samt slutel. nödgade dem at gå utur boden. Hagel har beswärat sig häröfwer uti ingifwen skrift, som blifwit remitterad til Stadsfiscalsämbetet.

Commercecollegium, såsom sig alltid likt, har giordt Slag-

en kostnad av 83 097 dr kmt samt en ny stadsport för 822 dlr kmt. Staden skulle med en fjärdedel dela kostnaderna för själva tullhuset men ensam bekosta stadsporten. Byggnadsarbetena skulle den 9 december utlysas på entreprenad. Till entreprenör antogs traktören Magnus Benedictius. I början av oktober 1777 var byggnaden till hälften färdig, enligt vad som framgår av en av kammarkollegiet den 8 oktober till statskontoret avlåten skrivelse om utanordnande av medel till Benedictius. — Enligt von Sivers skulle ritningarna till tullhusbyggnaden ha uppgjorts 1762 av överintendenten Carl Johan Cronstedt, sedan 1769 president i kammarkollegium. Denna uppgift stämmer icke med vad som meddelas i kammarkollegiets redan nämnda skrivelse till överståthållarämbetet den 12 sept. 1774, enligt vilken kollegiet funnit Carlbergs »dessein och ritning» vara den bästa. Det är möjligt att flera olika förslag förelagat. I byggnadsstyrelsens arkiv finnes numera en ritning bevarad för Hornstullsbyggnaden, men den är blott signerad med årtålet 1762.

¹ Jfr överståthållarämbetets skrivelse den 29 september (Ö. Å:s kanalis reg. 1773).

² Kommerskollegium var sedan gammalt forum för konfiskationsmål. Handläggningen ankom vid denna tid på tredje divisionen eller justitiedivisionen. Jfr Almquist, Kommerskollegium, s. 109.

³ Westerbergska huset, även kallat det Beijerska efter postdirektören Johan von Beijer (1606—1669), ligger i kv. Neptunus mindre med adress Storkyrkobrinken 4 (Josephson 1, s. 7) och har sitt namn efter handelsmannen Natanael Westerberg, som förvärvade fastigheten den 9. dec. 1758 (Designationer, Stadsingenjörskontoret, Stockholm). Vid denna tid ägdes huset av den ovan nämnde kryddkrämaren Jakob Björkman, som köpt det den 30 juni 1771 (Designationer, Stadsingenjörskontoret, Stockholm).

tareämbetet större förmån, än man någonsin kunnat föreställa sig och fastställt taxan till 16 $\text{.}/^1$ kmt efter projectet på oxköt-
tet, men som orden i expeditionen lyda,² ansedt i anseende til
flere förekomne laggranna omständigheter betänckeligit, at den-
na gången för någon längre tid, än de instundande 2:ne slag-
månader berörde taxa genom trycket låta kundgiöra, utan hål-
ler före bäst wara, at wid november månads slut stadfästa den-
samma för de sex påföljande winter och vår månader, och at
det owanliga witet af 2 000 dr smt icke må föreläggas, såsom
i hwarje handa måtto och afseende betänckeligit. Det säijes at
en sådan grace kostat Slagtareämbetet et sammanskott af 6 000
dr kmt. Quidquid sit, så wore det artigt, at känna de särskilte
betänckligheter och hwarjehanda afseenden, som kunnat befria
slagtarne från witet: och wet ej, hwad man skall döma om en
författning, som skall hållas hemlig för publicum, hwars båt-
nad härwid egentligen bör afses. Efter min ringa tancka har
Nådigste Herre nu fådt et öppet hugg på Commercecollegium,
at kunna skilja sig ifrån deras förmynderskap uti frågan om
taxorne. Imedlertid låter jag trycka Öfwerståthållareämbetets
bref härom till Commercecollegium och detta sednares swar, på
det allmänheten må få anledning at offenteligen skälla på de-
ras tilltagsenhet och godtycko.³

Lyckttändningen här i staden börjas efter wanligheten d. 4
octobr. I morgon sker auction i Slottscancelliet på de 111 styc-
ken lycktor, som kronan på Slottet och de öfriga private hus
underhåller.⁴

I denna eftermiddag äro i Slottscancelliet, slottsknecktarne,
wattnbävarne, trappsoparne, krönarne, famnarne, wedbävarne
och sågarne mönstrade efter wanligheten. De äro 99 personer
till antalet som kallas ordinarii och extraordinarierna utgiöra
endast 12 st.

Men denna dag har Slotts-rätten afgjordt alla de där an-
hängiga målen. Gardescorporalen Holmberg är dömd til en må-
nads fängelse wid wattn och bröd samt 3:ne års fästningsar-

¹ Jfr s. 176.

² Jfr s. 189 f. Kommerskollegii skrivelse till överståthållarämbetet är daterad
28 sept. (Kommerskollegii registratur 1773, RA).

³ Av allt att döma ha de bägge skrivelserna icke blivit tryckta. Man misstager
sig säkerligen icke, om man antager att Sparre förhindrat detta. Därmed står väl i
nära samband, att han sedermera ingick med en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande
kommerskollegii befattning med taxorna. Jfr s. 199.

⁴ Jfr överståthållarämbetets skrivelse till riksmarskalken greve Hans Henrik
von Liewen den 29 september (Ö. Å:s kanslis reg. 1773).

bete. De som med honom varit delagtiga hafwa fådt mindre straff.¹ Gardessoldaten, som stulit räkenskaperna utur Kammarcollegio har blifwit dömd til 24 dagars fängelse wid vattn och bröd samt uppenbar kyrkopligt.²

Tillförseln på spannemålen från landet är nu mera ganska ansenlig. Det mästa och största quantum uptages af bryggarna och det är obegripeligt til hwad behof, om ej i speculation at framdeles få bränna, eller at föra förbuden handel med säden framdeles.

Tiggarne börja nu at åter wara skamlösa och är Ström i dag tillsagd,³ at i morgon anställa en allmän tiggarejagt.

Under Hans Maj:ts wistande i Göta Rike hafwa sådana klagomål öfwer Göta Hofrätt och wissa ledamöter såsom Klingsporr med flera inlupit, som föranlätit Kongl. Maj:t, at beordra 2:ne Herrar Riksens Råd, at in persona infinna sig i Jönkiöping til närmare cognition af sakerne. Till den ändan äro Grefwarne Stockenström och Hermansson redan dit resta, som dock förmodeligen ej lära giöra mera, än sätta en liten skrämnel hos wederbörande.⁴

Printz Carl är i dag middagstiden inkommen från Svartsjö, Det berättas, at en conducteur benämnd Thore Thoresson som skall hafwa någon lägenhet under Svartsjö, blifwit i dessa dagar på Svartsjö arresterad för förgripeliga utlätelser om Konungen och Änkedrottningen.

Thetis och Pelée uppföres åter i dag.⁵ Stenborg har haft demelé med Aspengrenskan,⁶ som welat stänga igen trädgårds-

¹ Jfr slottsrettens protokoll ²⁰/₁₀, och utslag ⁴/₁₀ 1773. Holmberg skulle dessutom avstraffas med 36 par spö. Han överklagade utslaget hos Kungl. Maj:t. som nedsatte det honom ådömda straffarbetet på Vaxholms fästning till hälften (Kungl. Maj:t utslag ⁴/₁₁ 1773, Ö. Å:s kanslis arkiv: kungl. brev 1773—1774), Holmbergs medskyldiga voro soldaterna Jan Wisell, Johan Henrik Vogel och Anders Askenqvist, hantlangarna Johan Björnell och Jonas Lind samt urmakarlärningen Karl Westerberg. Även Wisell överklagade utslaget hos Kungl. Maj:t men fick ingen lindring (K. M:ts utslag ⁴/₁₁ 1773, Ö. Å:s kanslis arkiv: kungl. brev 1773—1774). Han hade stulit ett ur, besökt en krog på olaga tid och förövat oljud å allmän gata. För dessa förseelser hade han dömts till att straffas med 31 par spö och en söndags uppenbar kyrkopligt. Jfr även s. 177, 182, 186, 189.

² Jfr slottsrettens protokoll ²⁰/₁₀, 1773. Enligt utslaget av den 5 oktober dömdes den skyldige, gardessoldaten Mattias Hammar, till att avstraffas med 24 par spö och en söndags uppenbar kyrkopligt, varjämte han skulle ersätta kostnaden för inbjudningen av de återfunna volymerna med 50 dr smt.

³ Stadsfiskal Erik Ström.

⁴ I Kungl. Maj:t dom av den 11 dec. 1775 hette det, att hovrätten gjort sig skyldig till våld, mannamän, vårdslöshet och oförsvarligt dröjsmål vid lagskipningens och rättvisans handhavande. Om detta ingripande mot ett helt ämbetsverk, som på sin tid väckte ett enormt uppseende, se Ödner 1, s. 315 f.; Almén, s. 298.

⁵ Jfr s. 177, 193.

⁶ Aspengrenskan jfr s. 164, 178.

portarna för honom och hindra honom at uppföra flera comœdier: men saken är genom Herr Underståthållarens åtgärd bilagd. Stenborg har nu nyl. fådt i sit band en lindansare, som han kallar eqvilibrist, och en hoper folck löper ännu dit, så at lilla lusthuset merendels är fullt.¹

Herr Underståthållaren ber om sin wördnad.

Detta lærer wara det sidsta på Gefle. Jag torde likwäl få upwackta Nådigste Herre på Upsala under Professor Melanders couvert,² om något skulle förefalla ehuru det icke kan wara märkwärdigt.

Gud wälsigne Nådigste Herre med en lyckelig hitresa önskar

Min Nådigste Herres
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers ./.

Stockholm d. 4 okt. 1773.

Min Nådigste Herre.

Det är wäl föga, jag denna gången har, at berätta, och som wäl kunde giömmas til muntelig rapport, men den innerliga lust, jag finner uti Nådigste Herres tjenst, gör mig upmärksam wid det minsta tillfälle: och therföre tror jag mig hafwa försummat ganska mycket, om jag skulle låta denna postdagen gå förbi, utan at hos Nådigste Herre aflägga min ödmiukaste upwacktning.

Aldrig kan Nådigste Herre föreställa sig, huru Nådigste Herre är wällkommen och blotta underrättelsen, at Nådigste Herre är stadd på återresan är för Stockholmsboarne den glädaste den yppersta tidning.³

Herr Underståthållaren är nu aldeles i det sinne, at Commercecollegii förmynderskap i policemål skall uphöra och finner at collegium gifwit sielft dertil öppet tillfälle, i anseende til förhållandet med sidsta taxan.⁴ Herr Underståthållaren har

¹ Han hette Martin Nürenbach och hade sedan 1767 tillhört Stenborgs teatertrupp. Jfr Flodmark, s. 54.

² D. Melander, professor i astronomi, jfr Annerstedt 3: 1, s. 360, 447, 493.

³ Sparre lämnade med sin maka Gävle den 4 oktober, sedan deputationer från länets innevånare, landsstaten, Gävle magistrat, gymnasie- och skolsstaten m. fl. gjort sin uppvaktning. Jfr »Utdrag af Bref til Stockholms av den 7 oktober, tryckt i Dagligt Allehanda» 20/10 1773, nr: 239.

⁴ Jfr s. 197. Det dröjde icke länge, förrän överståthållarämbetet gjorde en aktion ifrågan om kommerskollegiets befattning med taxorna eller de s. k. polismålen. Sedan Sparre återkommit till huvudstaden och återinträtt i tjänst, avläts den 13 oktober en framställning i ärendet till Kungl. Maj:t. Häri påpekades, att taxorna

redan hört sig före hos någre Excellenser, som synas benägne i den saken. Herr Underståhållaren will icke gå bröstganges tillwäga, och genom förmeliga beswär till Konungen, utan blott demonstrera saken genom promemorior, som kunde ge anledning, at få alt sammans directe wäckt hos Konungen. Men det torde icke wara så farligt med ett förut illa ansedt collegium som är på wägen at komma under Riksrätten för förgripeliga utlåtelse emot Riksbens Råd, uti en af Commercecollegio til Konungen ingifwen skrift, therutinnan the begära, at Konungen icke wille öfwerlämna en anmäld sak til Rådets granskning utan sielf påögna densamma, emedan collegium icke hade fult förtroende til de förras owäldughet. Och sic stantibus rebus, tyckes nu wara rätta tiden at skilja Commercecollegium från all befattning med taxorne, widare än om någon, för hwilken taxa utfärdas, finner sig befogad at beswär anföra. Imedlertid har Commercecollegii myndighet gådt så långt, at det welat sträcka sin åtgärd äfwen till hyrkutsk och åkare taxorne, som Öfwerståhållaren med Magistraten en wiss tid på året utfärdar.

Detta med alla slags taxor hafwa i alla tider tilhört Öfwerståhållaren och Magistraten, men blef 1767 ändrat, i orimelig måtto. Jag arbetar nu på sakens detaillierande uti et promemoria, som tillika wisar orimeligheten hos Commercecollegium i anseende til sidsta taxan. Jag tror ej, at H. Underståhållaren gör något alfware, förrän Nådigste Herre sielf hitkommer och deciderar sättet, utan är blott ändamålet at hafwa rudimaterierne färdige. Wid 1769 års riksdag biföls hos Borgare- och Bondeståndet, at Commercecollegii befattning skulle uphöra, men blef ej föredragit hos de öfriga stånden hwarken då, eller sidsta riksdag.

Ställen till reservoirerne äro nu upgifna af Ämbetscollegio, men hurudana de äro och af hwad beqwämlighet, lærer man nödgas se med egna ögon.¹

Magistraten har änteligen beqwämat sig dertil, att secreteraren hädanefter annoterar i särskilt protocoll, då Magistratens

tidigare faststälts av ämbetet och magistraten samt att kollegiet blott haft att taga befattning med dem, såvida beswär anförts. Men genom kungl. brevet 13 oktober 1767 hade beslutats, att de skulle underställas kollegiet för approbation. Ämbetet begärde nu, att man skulle återgå till den gamla ordningen. Därtill gav också Kungl. Maj:t den 21 oktober sitt samtycke (Kungl. brev 1773—1774, Ö. Å:s kanalis arkiv).

¹ Jfr s. 145, 175, 192, 198. Någon ämbets- och byggningskollegii skrivelse om reservoarerna har dock icke kunnat återfinnas.

ledamöter på Rådstufwan äro frånwarande, eller komma för sent.¹

Tiggarejagten i fredags geck ej bättre, än at blott en enda tiggare kunde gripas, i brist af tillräckelig separations wagt,² som den dagen warit marode. Annars har gatutiggerierna tagit mycket öfwerhand. Till onsdagen är ny jagt utsatt. Det torde likwäl framdeles blifwa nödigt, at förordna, det uppsyningsmännerna i hwar sin tragt med mera noggranhet hafwa uppsigt på detta sielfswäld, utan at blott wara bundna wid en wiss dag i weckan.³

Brandmästaren Boholm åtog sig i fredags tändningen af kronans lycktor för 28 dr kmt stycket, lika med hwad staden består för sådana slags lycktor, ehuru Magistraten för de större, som lysa hela natten måste betala 38 a 39 dr. I fiol war kostnaden langt mindre, ty för hwar lyckta betaltes ej mera än 23 dr 24 ./.. koppmt.⁴

Advocatfiscalen Bromell har gjort observation emot denna stadsens domstolar ang:de förhöjningen efter cours til regementernas påökta aflöning af kronans andel i saköron, hwar öfwer red. fordras: och är Magistraten anbefald, at inom någon wiss kort tid infordra wederbörandes förklaringar, jemte behöriga räkningar.⁵

Med sprutlagares antagande har hittills ej warit någon wiss författning. Stundom har det skedt i Politiecollegio, och stundom af Meijer ensam. Icke eller är något hittills förordnat, huruwida sprutlagarne måge såsom soldater äga rätt at öfwa hantwärk och sig dermed försörja, utan har Magistraten i förekommande mål pro et contra resolverat, utan någon wiss etablerad princip. Äntel. har i anledning af en sidsta rådstufwudag förehafd sak på Underståthållarens erindran, remiss afgådt til Politiecollegium, at med utlåtande om det ena

¹ Jfr s. 193.

² Separationsvakten eller extra vakten tillhörde stadsvakten och utgjordes vid denna tid av 20 man. Jfr Elers 3, s. 273.

³ Jfr s. 7, 146, 198.

⁴ Jfr även ett slottskansliets protokollutdrag av den 1 oktober 1773, Slottsbooken 1773, f. 921, Slottsarkivet.

⁵ Vid den stormiga riksdagen 1765—66 hade som bekant frågan om penningväsendet spelat en dominerande roll, varvid det bestämts att penningkursen skulle nedsättas. I anslutning därtill hade Kungl. Maj:t den 9 dec. 1766 utfärdat en särskild förordning om betalning av vissa kronans inkomster i speciemynt eller efter kurs för åren 1767—1770. Bland dessa inkomster uppräknades i förordningen kronans andelar i sakören. Den 4 oktober avgick ämbetets remiss till magistraten (Ö. Ås kanslis reg. 1773). — Karl Magnus Bromell var advokatfiskal i kammarrevisionen. Jfr Kleberg, Kammarrevisionen-Kammarrätten, s. 51.

och det andra inkomma, på det någon wiss lag til rättelse härutinnan stadgas kan.¹

I går måros reste Printz Carl här ifrån til Gripsholm. Man wet ej wisst när Konungen wäntas. Somliga säija, at han skall wara i Norrkiöping i morgon, andra åter tro, at Hans Maj:t lærer komma at uppehålla sig något länge i Jönkiöping, i anseende til Hofrätten, hwarom icke något med säkerhet utan blott gissningswis kan sägas.²

Hamberg skurar och städar i herrskapets wåning, som äntel. i fredags afton blef ledig och i morgon lærer wara i ordning. Med frökens rum går något longsammare i anseende til communicationen med jungfrukammaren och Herr Praesidentens Höpkens owilja. Han will ej flytta ut sakerna förr än i morgon och imedlertid kan ej börjas med murens öpning til dörrens insättande. Hamberg war i måros illa brydd efter som Praesidenten bedt honom draga diefwulen i wåld och ej öfwerfalla honom och i synnerhet tycktes han wara rörd deröfwer, at Praesidenten, då Hamberg åberopat sig Nädigste Herres sidsta bref, sagt at han hwarken läst eller förstår läsa Nädigste Her-

¹ Frågan om antagande av sprutlagare hade dryftats redan vid ett sammanträde i politikollegium den 14 september. Sprutmästaren, den av von Sivers omtalade Gerhard Meijer, som till sitt borgerliga yrke var styckegejutare, hade nämligen till sprutlagare anmält en skomakaregesäll Anders Lamberg. Men kollegiet hade icke funnit anledning att samtycka till denna anmälan och hade samtidigt tagit tillfället i akt att förehålla Meijer, »det han utan att kollegium sig utlätit huruvida Lamberg kunde warda emottagen lemnat skrifteligt bevis, att Lamberg vore antagen till sprutlagare här i staden» (Politikollegii protokoll i ett band protokoll 1771—1773, s. 449). Huruvida politikollegium tagit någon befattning med det ärende, som det enligt von Sivers fått på remiss, må vara en öppen fråga. Det synes snarare troligt, att saken genom överståthållarens ingripande kommit under politikommissionens prövning och därigenom satts in i ett större sammanhang. Kommissionen hade nämligen från sin föregångare, den äldre brand- och politikommissionen, övertagit ett gammalt ärende, att utarbete ett brandreglemente för Stockholm, vilket skulle ersätta ett sedan 1728 gällande interimreglemente. Först den 16 maj 1774 kunde emellertid kommissionen till Kungl. Maj:t avgiva utlåtande med förslag till nytt brandreglemente. Men redan i slutet av 1773 förelåg tydligen förslaget i huvudsak utarbetat. Detta framgår nämligen av ett magistratens protokoll den 10 december 1773 (Stockholms stads civilprotokoll 1773) rörande sprutlagarna. Här åberopades nämligen, att i förslaget till brandreglemente vore bestämt, att vid varje spruta icke finge antagas flera än två sprutlagare och två reservkarlar. Med hänsyn därtill och på grund av klagomål från skrämbetenas sida över intrång i deras näringar genom överflödiga sprutlagare fann magistraten för gott att anmoda politikollegiet att av sprutmästaren infordra en förteckning på de antagna sprutlagarna. Endast det fastställda antalet skulle upptagas, medan de överflödiga sprutlagarna skulle avskedas. Av ännu större vikt i detta sammanhang var magistratens förordnande om att sprutlagare icke finge antagas utan kollegiets »samtycke och beprövande». Därmed hade ett tvistsämne mellan politikollegiet och sprutmästaren bringats ur världen. Efter detta finner man också, att sprutlagare antagits genom av kollegiet utfärdat konstitutorial. (Se t. ex. politikollegii protokoll 1774, s. 128).

² Jfr s. 198.

res bref rätt. Han wille äntel. likafult rifwa muren, fast Praesidentens saker äro qwar, och begärte mit råd, men jag tyckte mig göra bäst, då jag afstyrkte honom, eftersom herrarna äro wänner och Hamberg mente, at både kunna rifwa och få färdigt i morgon på en dag, i hwilket fall rummen om onsdag kunna göras rena och blifwa torra til fredag afton, då Nådigste Herrskapet är tilförwäntandes, Gud gifwe i fullkomlig hälsa och wälmåga!¹

Nådigste Herres wanliga godhet och nåd utbeder sig then, som med diupaste wördnad lefwer och dör

Min Nådigste Herres
 allerödmukaste tienare
 Henr. von Sivers ./.

P. S. Inga oordningar eller excesser hafwa förefallit. En karing har i går drucknat, under det hon wid en brygga skulle tappa watten i en boutelje af 3:ne kannors rum.

Stockholm d. 5 aug. 1779.

De i går med posten ankomne bref til Grefvinnan,² Stierncrona,³ Chapman med de flere äro genast hwar theras ägare tilstälte.

Närlagde från Grefvinnan och Öfwerhofmästarinnan lærer fågna Eders Excellence med försäkran om hennes förbättrade hälsa.

Ehrenströms transport til Danviken skedde icke utan våldsamhet.⁴ Han satte sig i försvarsstånd och högg den ena af

¹ Om flyttningen se även von Sivers brev den 23 september s. 188 f.

² Grevinnan och överhovmästarinnan är Sparres maka, Ulrika Eleonora Strömfelt, sedan 1777 överhovmästarinna.

³ Stierncrona är sannolikt David Stierncrona, kammarherre hos drottning Sofia Magdalena och sedermera 1791 hovmarskalk.

⁴ Den person, som här åsyftas, är en kofferdistyrman Ehrenström, som i början av febr. 1779 hade arresterats för att ha ställt till med bråk på livgardets rakstuga och med hot och förklenande uttälelser ha bemött en officer, som vakthavande officerare skickat ut för att återställa ordningen (Poliskammarens diarium 1779 ⁶/₂, s. 52). I stället för att låta överföra honom till Malmö fästning hade överståthållarämbetet med Kungl. Maj:t medgivande på grund av hans häftiga raseriutbrott låtit sätta in honom på Danvikens dårhus. Ämbetet begärde sedermera i sept. 1783 efter påminnelser från hospitalsdirektionen hos statskontoret ersättning för underhållet av Ehrenström samt yrkade på att statskontoret för framtiden skulle halvårsvis utbetala denna ersättning, så länge han förvarades på Danviken. Då Kungl. Maj:t icke utfärdade någon order, vägrade statskontoret att utassignera några medel. Överståthållarämbetet hänsköt då saken till Kungl. Maj:t, som den 18 dec. 1783 resolverade i enlighet med ämbetets hemställan (Kungl. brev 1783—1784, Ö. Å:s kanslis arkiv).

policebetieningen, som först gick löst på honom med en knif i hufvudet, så att han blef illa blesserad, dock sedan såret blef förbundet, är det ei farligt. Jag måste sätta kafvel i munnen på honom, innan han kunde förmås at tiga.

Sedan Traene utrasat, satte han änteligen lifvet til af kallbrand. Han kom icke til någon sansning, utan dog i sin yrsel dock til slut i stillhet. Han är i dag begrafven.¹

Rådmanvalet borde denna vecka gå för sig, men anstår til Eders Excellences hemkomst. Alla primariekämnererne jemte Perman, Göding, Sondel och Redin äro sökande. Stenhammar skall vara viss om förslaget.²

I successionen efter Traene, söka Nystedt och Maechel, begge så oskickelige som otienlige, det Eders Excellence sielf lærer pröfva.³

Gamla Grönlund har begärt afsked, med vilkor, at sonen får succedera.⁴

I styrelse och politievägen är alt tyst och stilla.

J.

¹ Traene är stadsfiskal Nils Arvid Thraene, som enligt dödboken för Katarina församling 1763—1784 avled den 3 augusti 1779. Såsom dödsorsak angives hetande sjukdom.

² Vid valet erhöi primariekämnreren Anders Wallin 44 röster, primariekämnreren Per Stenhammar 30 röster och notarien i ämbets- och byggningskollegium Edvard Johan Sondel 35 röster. På förslaget uppsattes Wallin, Stenhammar och Sondel i nämnd ordning (Ö. Å:s skrivelse till Kungl. Maj:t ²⁷/₁₀, 1779, RA). Den 7 oktober 1779 utnämnde Kungl. Maj:t Sondel till rådman. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 74.

³ Successionen avsåg efterträdare till stadsfiskal Nils Arvid Thraene, jfr även not 1. Till tjänsten utsågs ingen av de nämnda Nystedt och Mæchel utan vice stadsfiskal Gustav Adolf Folcher. Nystedt, som var kanslist i poliskammaren, blev 1781 vice stadsfiskal.

⁴ Ifrågavarande person är stämpelmästaren i packhuset Gabriel Grönlund. Han hade begärt afsked under förutsättning, att han finge uppbära sin lön, så länge han levde, och att hans son Karl Ludvig Grönlund finge efterträda honom. I ett memorial till magistraten av den 7 sept. 1779 (Handelskollegii protokoll 1779 I, s. 551) vitsordade handelskollegiet, att sonen i tre års tid med nit och skicklighet skött tjänsten. Men om sysslan verkligen varit ledig, kunde han enligt kollegiets åsikt »i anseende till sysslans beskaffenhet» knappast komma i åtanke framför en gammal välförtjänt borgare eller någon stadens betjänt, som genom längre tjänstetid gjort sig förtjänt av befordran. Kollegiet ville emellertid icke taga någon ställning till successionsfrågan utan överlämnade denna till magistratens avgörande. Karl Ludvig Grönlund blev så den 8 september uppkallad till magistraten, där han förklarade, att han ej begärde någon lön, så länge fadern var i livet. Magistraten beslöt därefter att bifalla Gabriel Grönlunds avskedsansökan med rätt för honom att under sin livstid behålla hela lönen och utsåg samtidigt till hans efterträdare Karl Ludvig Grönlund, som skulle vara lönlös, så länge fadern levde (Magistratens ekonomiprotokoll 1779 ²/₁₀).

Stockholm d. 12 aug. 1779.

I går ankom Eders Excellences förnäma dat. Göteborg d: 6 dennes: i anledning hvaraf det innelyckte, jemte et annat, som kommit under Postmästarens Lidins couvert genast afskickades til Grefvinnan och Öfverhofmästarinnan, som Gudi lof befinner sig alt bättre och bättre.¹

Ansöknigen om Baron Höpkens ställande under förmynderskap är af Hofrätten utstald til Baron Höpkens förklaring² och i morgon afgår promotorial til Landshöfdingen Tott om communicationens besörjande med honom.

General Wrangel är afrest til Skåne med permission til medium sept. Bränvinslagret här i staden är nu åtgångit: och lærer här blifva et skräckeligt rop, så framt bränvin från Westerås, Upsala och Norrkiöping ei hinner snart ankomma, efter den anstalt, som nyl. hemkomne Statssecreteraren Liljencrantz gjort.

Jag har nu fådt tämmeliga spår på tiufven, som så ofta genom dyrkning bortstulit pgr:, utan at vidröra andra varor. Det är den bekante clarenettsblåsaren Kinblom, som så ofta varit fast, utan at hinna bli mogen. Han håller sig nu undan, då han efterslås, och tyckes taga sak på bak.

Hettan är obeskrifvelig och oagtdt mycken liknelse, vil det ei ännu bli rägn. Imedlertid är det en lycka, at inga farsoter sig yppat här i staden, utan folcket är emot vanligheten friskt och sundt. Sak samma skall det vara i landsorterne, efter de berättelser, som til Collegium Medicum ankommit. Någon enda rasande hund har icke eller varit synlig, i denna starka hettan: icke eller många dårar, emot hvad eljest de andra åren varit.

I går ankom Kongl. Maj:ts nådige svar ang:de trätan emellan grosshandlarne och winhandlarne: och är Eders Excellences betänkande in totum et tantum bifallit.³

¹ Jfr s. 203.

² Saken gällde kammarherren och majoren Nils von Höpken. Hans farbror riksrådet och presidenten Anders Johan von Höpken och svärfader greve C. R. von Fersen hade hos hovrätten begärt, att han med hänsyn till hans oförsiktige hushållning måtte bli ställd under förmynderskap. Målet handlades av hovrätten den 3 augusti 1779, varvid beslöts att han inom 14 dagar skulle inkomma med förklaring (Protokoll 1779 II, f 546 v, Svea hovrätts arkiv, RA). Huru saken vidare avlöpte kan icke närmare utrönas, då hovrättens protokoll från senare delen av år 1779 äro defekta. Nils von Höpken dog f. ö. den 30 dec. s. å. på Månstorp i Ingelstads socken.

³ Vinskänksocieteten hade hos överståthållarämbetet anhållit om förnyat förbud för andra än societetens medlemmar att sälja vin i minut och yrkat på att

I anseende til et ovanligt stort lager af ull, som genom import från utrikes orter blifvit ökt, har Commercecollegium begärt för Hallrätten et större utrymme, hvilket til Magistraten är remitterat.¹

Ännu påstår reparationen af Policekammaren, som går ganska långsamt, oagtadt jag nog söker efterhålla hantvärkarne. Jag tviflar, at det blir färdigt til Eders Excellenses hemkomst.²

Här pratas i allmänhet bland bättre och sämre folck ang:de det nya skeppet Wasa, som påstås vara et misslyckat försök af Chapman. En viss herre vid Ammiralitetet är i synnerhet den, som gifvit anledning til desse omdömen.³

Jag mins ei, om jag förut skrivit, at anstalt nu är giord, om den olycklige Ingmans gripande. Han har offentligen vist sig i Wennersborg, giort visite hos Landshövdingen och påstådt, at hans brott borde begripas under pardonsplacatet. Om han träffas, så skall han hitföras at dömas vid Cancellierätten. Justitiecancelleren Liljenstråle har fådt nådig befallning, i anseende til värkställigheten, hvartil han icke eller varit senfärdig, om det nu vill lyckas.⁴

ytterligare förbud måtte utfärdas mot vinmintering av grosshandlare och traktörer. Då överståthållarämbetet i sitt utlåtande till Kungl. Maj:t den 12 febr. 1779 (Skrivelser till K. M:t, RA) särskilt betonat, att de äldre författningar, på vilka societeten grundat sina privilegier i fråga om vinutskänkning, med tiden blifvit förändrade, fann Kungl. Maj:t ingen anledning att lämna sitt bifall till vinskänksocietetens ansökan (Kungl. brev 10/, 1779; Kungl. brev 1777—1780, Ö. Å:s kansliis arkiv)

¹ Jfr s. 307.

² Poliskammaren var vid denna tid inrymd i överståthållarehuset eller Tessinska palatset med ingång från Trädgårdsgränden, populärt även kallad »Poliagrändens» (jfr Lundin-Strindberg, s 578) Sedan kronan 1792 inköpt det vid Slottsbacken belägna s. k. Indebetouska huset (jfr Josephson 1, s. 152), flyttade poliskammaren dit.

³ Skeppet Wasa var ett linjeskepp, som efter af Chapmans ritningar hade byggts i Karlskrona av överskeppsbyggmästaren Sheldon d. ä. En provsegling ägde rum under 1779, varvid undersökningskommissionen bestod bl. a. av konteramiralen Grube och af Chapman. Om denna provsegling utspreddes flera för af Chapman ofördelaktiga rykten. Den herre vid amiralitetet, på vilken von Sivers här ovan anspelar, är riksrådet Christoffer Falkengrén, ledamot av amiralitetskollegium, som motarbetade af Chapman och som ansågs ha ett visst inflytande på storamiralen hertig Karl. Jfr Ehrensvärd 1, s. 266, Odhner 2, s. 98 f.

⁴ Ingman är den bekante politiske äventyraren, även känd under namnet Manderfelt. Efter att ha tjänstgjort som kopist i utrikesexpeditionen utnämndes han 1775 till sekreterare vid legationen i Dresden och 1776 till vice kommissionssekreterare i Petersburg, där han året därpå förordnades till chargé d'affaires. Från Petersburg måste han emellertid till följd av försnillningar snart rymma och tog då sin tillflykt till Norge. Begagnande sig av det pardonsplakat, som Gustav III den 10 november 1778 utfärdat med anledning av kronprinsens födelse, begav han sig från Norge in i Sverige, uppsökte sin fädernegård Ekarebol i Bolstads socken, Älvsborgs län, anmälde sig personligen hos landshövdingen i länet Mikael von Törne och ingav till denne en den 21 juli 1779 daterad skrift, vari han sökte

Jag adresserar detta på Göteborg, så vida jag ei fådt contra-ordre i anseende til adressen.

Det börjar väl annars blifva tid at åter få hit vår älskade Excellence och Öfverståthållare. Grefvinnan väntar Eders Excellence i början af nästa vecka och jag tror, at det knappast skier, förr än i slutet och ovist ändå.

Baron Axelson ilfänas, at komma på landet, dit han reser en eller 2 gånger i veckan på en half eller hel dag, at efterse bärgningen. Han visar mig eljest et förtroende, som är ovanligt, emot i förra tider.¹

Wälkommen Nådigste Herre snart til oss igen, fullkomligen frisk och förnögd, önskar

Eders Execellences
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers./.

Stockholm d. 17 aug. 1779.

Mit sidsta bref af d. 12. lærer förgäfves hafva gådt til Göteborg, hålst Eders Excellence efter dess förnäma sidsta, under d. 9 dennes, lærer afrest från Göteborg förl. lördags d: 14.

Det nyaste man vet, är, at Herr Justitiaecancelleren Liljestråle i går feck afsked efter egen begäran. Hvad som dref honom dertil berättas vara den ytterligare och 3:die befallningen han fådt, at oförtöfvad afresa til Gottland i ämbetes göromål. Hans successor är ei ännu nämnd. Man gissar Gref Wachtmeister, eller v. Praesidenten Silfversparre. Uti en särskild nota skall Liljestråle begärt baronskap och pension, men fådt afslag på det förra med visshet, ehuru det säjes, at det sednare icke eller gådt för sig.²

vederlägga de rykten, som kommit i omlopp om honom. Denna inlagg lät han til yttermera visso trycka i »Wänersborgs Wecko-Tidning» (jfr Fröding, s. 60 f) Efter att ha vistats i Norge och Danmark och slutligen av Gustav III blivt benådad återvända han 1799 till Sverige, där han sedan 1805 och till sin död 1813 var bosatt i Vänersborg.

¹ Underståthållare von Axelson var genom sin fru, som var född Gerdessköld, sedan 1772 ägare av Sollentunaholm i Sollentuna socken.

² Jfr Ehrensvärd 1, s. 272 f. Lilliestråle fick aveked den 16 augusti och beviljades en pension av 6 000 dr kmt. Bland dem, som troddes komma att efterträda Lilliestråle, nämner Ehrensvärd utom Wachtmeister och Silfversparre även underståthållare von Axelson. Men i den ställning, som von Axelson intog, »med en överståthållare som stundom är nära till gunst, stundom långtifrån», skulle han icke enligt Ehrensvärd kunna flyttas från sitt grannliga ämbete, så länge Sparre innehade sitt. Till justitiekansler utnämndes den 19 augusti den ovan nämnde Wachtmeister, sedermera känd som riksdrots.

Juden Levin har adresserat sig til Munck ang:de dess byggnad i Riddareholmscanalen och lofvat Kungen en manege, och i går kom Schröderheim och munteligen anmälte Kongl. Maj:ts nådige befallning, at saken från Öfverståhållareämbetet genast måtte hos Kongl. Maj:t anmälas, eller ock acten insändas. Baron Axelsson har fådt acten, också besedt stället, men lærer ei giöra något dertil, förrän Ed. Excellence hemkommer. Levin vill ha ridstallet och biuder derföre 1500 rdr utan at han då vil giöra muren för Commercecollegii huset, eller någon quai, vidare än för sit hus.¹

Rådstufvurätten har ålagt Fru Plomgren, at komma til staden och svara inför rätta i Lundins sak. Uppå de frågor, som Lundin fådt på sig vid domstolen, har han gifvit sådane svar, som tyckas utmärka, at han är creditorerne tilgifven, hälst han yppat åtskillige hittils fördolde omständigheter, äfven ang:de Skultuna transporten.²

Wälkommen snart tillbaka. Wi längta alla obeskrifveligen. Grefvinnan och Öfverhofmästarinnan³ är som det synes i en tiltagande hälsa, Gudi lof!

Stockholm d. 19 mars 1782.

P: M:

Capetainen Lindestam hade i sällskap med en okänd office-rare i går middag kommit til Helin och fådt den lilla så kallade Blå kammaren. Under det han väntat på maten, hade han blifvit varse en besynnerlig incription på en af fönsterrutorne.⁴ Han hade då genast gådt ut til Helin och bedt honom komma in, samt tilfrågat honom om han afviste en dylik incription. Men då Helin dertil nekat och bestört öfver innehållet tilfrågat pigan Brita, som har uppässningen i det rummet, om hon sedt någon skrifva på fönstret nyligen, hade hon svarat at Ceremoniemästaren sådant gjort i söndags, under det han med Secreteraren Pose och en vice Krigsfiscal benämnd Nobelius spisat där middag: och hade pigan, som i rummet inkommit, under det Plommenfelt skrifvit på fenstret, tilsagt honom at sådant icke vore tillåtit, emedan Helin sådant förbudit och han för dylikt skulle få förtret. Men Plommenfelt hade bedt henne tiga och

¹ Jfr s. 308.

² Jfr s. 310.

³ Jfr s. 203.

⁴ Jfr s. 312.

kiört henne på dörren: åberopande sig pigan såsom vittne härutinnan Secreteraren Pose och vice Krigsfiscalen Nobelius, hvilka varit sittande vid bordet i rummet under denne händelse.

Helin hade genast efterskickat en glasmästare för at uttaga rutan, den han ärnat lämna til Policen, men derunder hade Herr Hofstallmästaren Munck kommit på gården, då Helin för honom yppat sin bestörtning öfver denne händelse och på begäran tilställt bemalte Herr Hofstallmästaren rutan, som han låtit uttaga.

Eljest berättar Helin, at sedan han fådt Policens antydan om noga tilsyn på fönsterrutorne och ansvar för alla smädelige eller anstötelige inscriptioner, har han ofta måst sönderslå rutor som haft anstötelige inscriptioner så på svenska som fransyska, utan at kunna uptäcka gerningsmannen, fastän han lofvat pigorne et premium af 100 dr kmt, om de kunde upspana eller beträda någon i gerningen.

Sedan i söndagsmiddag och til i går middag, då Capetaine Lindestam feck detta rum, har ei någon främmande där varit.

Stockholm d. 17 okt. 1783.

Eders Excellences afresa ifrån oss har ömmat oss alla obeskrifveligen. Det är icke allenast Eders Excellences vänner utan hela staden ja hvar man, som sörja, sakna och beklaga sig. Denne klagan utgör min största tröst, och den tienar til et bevis, i hvad mohn Eders Excellence är älskad och agtad i hufvudstaden. Ju längre Eders Excellence är borta ifrån oss, ju lifligare är oss påminnelsen om Eders Excellences makalösa och sällsynna egenskaper, dem vi vörda, högackta och beprisa. Af alt detta kan Eders Excellence nogsamnt döma, at våra förböner för Eders Excellences dyra hälsa och välmåga följa Eders Excellence allestädes.

Öfver det mäst märckvärdiga, som passerat, får jag efter series temporum giöra en kort berättelse.

D: 25 sept. blef Hökarebetienten Granlund genom egit ovarsamnt förvällande i en väderqvarn vid Götgatan af kugghiulet invefvad och genast til döds krossad.¹

S: D: förehades taxan om färska köttet för oct. och nov. må-

¹ Enligt poliskammarrens diarium ²⁸/, 1783, s. 733, inträffade händelsen i mjölaren And. Sundströms väderkvarn vid Rådmansgatan, dvs. nuv. Folkungagatan. Sundström ägde enligt mantalslängden 1780 fastigheten n:r 104 i kvarteret Gråberget, dvs. själva hörnet av Götgatan och Rådmansgatan.

nader, som Magistraten tilstyrkt borde i begge månaderne blifva 18 ./^1 marken för oxköttet. Af enahanda skial, som förledit år fastställdes kötttaxan i octobr til 18 ./^1 och i nov. til 20 ./^1 marken.²

D: 27 sept. om morgonen kl $\frac{1}{2}$ 5 yppades en häftig eldsvåda i Uppbördscommissariens Belins egendom på Ladugårdslandet och Storgatan midt emot Bryggaren Kolmodins hus, hos en bryggare benämd Nyman. En lång uthusbyggnad af gamla bräder, som bestod af mangelbod stall och fåhus afbrann, samt en våningsbyggnad af träd sveddes på ena gafvelen, utan at elden feck komma i en vedtrafve och andra eldfångda kojor. En brunn på gården, som för den ena sprutan gaf tilräckeligt vattn och et lugnt och stilla väder afböijde faran. Jag blef hes och något förkyld, hvaraf jag i några dagar mådt illa.³

D: 29 sept. skar en mölnare benämd Peter Wickström af sig halsen med en rakeknif, just under det praesten skulle communicera honom. Han hade en längre tid grubblat och varit orolig til sinnes.⁴

D: 29 sept. arresterades en piga benämd Stina Larsdotter, som nyss hitkommit från Arboga, för det hon under vägen på siön födt barn, det hon bortkastat, utan at sådant yppa, ehuru hon i hemorten på vägen upgifvit sit ärende härstädes vara, at ligga på Accouchementshuset.⁵

S. D. I anledning af cavaillerskutskens hos Hennes Kongl. Höghet Printzessan Bergmans klagan, at han af en finsk skeppare blifvit på skepparens skuta skuffad och ikullstödd, blef skepparen efter hållen undersökning derom öfvertygad och dömd at pligta med 8 dagars vattn och bröd för ofredandet af Kongl. Maj:ts liverie, så vida pgböter i slikt fall icke har rum.⁶

D: 2 oct. om natten emellan 12 och 1 yppades af den vid marknaden på Skepsbron posterade stadssoldaten eld och rök uti et tilläst bagarebodstånd, som genast upbröts, så at elden, som kommit lös, af et i boden qvarlemnad lius, i tysthet släktes.⁷

¹ Jfr s. 176.

² Jfr överståthållarämbetets skrivelse till magistraten $\frac{29}{10}$, Ö. Å:s kanslis registratur 1783.

³ Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{27}{9}$, s. 740.

⁴ Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{29}{9}$, s. 742.

⁵ Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{29}{9}$, s. 743.

⁶ Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{29}{9}$, s. 748. Den finske skepparen hette Anders Westin.

⁷ Bodan tillhörde en bagare Berg. Hustru Maja Stina Hudding, som förestod ooden och som genom vårdslöshet vållat eldsvådan, fick plikta med fem plåtar beh med att sitta i stocken. Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{1}{10}$, s. 756.

S. D: Efter föregångne flere förhör öfvertygades praestmannen Frantz Pet. Dubois, at han vid eldsvådan på Ladugårsländet af de Regementspastor Loudén tilhörige och från elden bergade saker stulit 2:ne silfveruhr, dem han på 2:ne olika ställen pantsatt. Han är skraddareson här i staden, känd för mycken liderlighet. Han är i arrest och hans brott förvist til domstolen. Har en tid varit adjunct hos Pastor Loudén.¹

I anledning af Öfverste Pfeiffs requisition grundad på Kl. Maj:ts befallning, som dock icke ankommit skrifteligen, giordes anstalt om rums aptering på gården af Printzessans Palais² för vagthållningen af Hennes Maj:ts Änkedrottningens regemente. NB. vagten får ei visa sig åt torget, utan blifva in åt gården, vidare, än posterne utan för huset.

D: 15 eller 16 ärnar Hennes Höghet flytta uti rummen. Hennes Höghet hade eljest varit sinnad, at i höst på någon tid bo på Svartsjö: hvilket dock Tit. Munck förekommit, under föreställning, at ingen ved vore at tilgå.

De italienska lindansarne spela 2 gånger i veckan på Träsket och hafva et stort tillopp af åskådare. Den ene af dem har en dristighet och en färdighet, som öfvergår hvad man här förut sedt.³

Et annat band tyska luftspringare är ock så hitkommit, med stora recommendationer från Danska hofvet, men har ännu icke fådt plats at spela på.⁴

¹ Enligt anteckningen i poliskammarens diarium 1783 ²/₁₀, s. 757, hade Dubois utom de bägge silveruren även lagt sig till med ett par knäspännen av silver. Hans sak överlämnades till kämnärsrätten, där även ett annat mål — en av Dubois hos en uppnyingsman Forselius förövad stöld — hänvisades för handläggning. Stads-konsistoriet befullmäktigade den 14 oktober sin notarie magister Lars Hambræus att vara närvarande vid rättegångsförhandlingarna och att å dess vägnar göra de påminnelser, som kunde anses nödiga. Det beslöt också, att prästkläderna skulle fråntagas Dubois (Konsistoriets protokoll 1783 ¹⁴/₁₀). Enligt kämnärsrättens utslag skulle Dubois stånda tjuvsrätt, straffas med 16 dygns fängelse vid vatten och bröd, en söndags uppenbar kyrkoplikt samt med förlust av prästämbetet. Sedan han undergått sitt straff blev han överlämnad till sin syster, hustrun till en brandvaktrotmästare Löfström. Jfr även s. 245.

² Jfr s. 213.

³ Ledare för detta sällskap voro tvenne herrar Tronii och Spinacuta, som uppträdde i den av Karl Stenborg grundade teatern i den gamla Eriksbergsegendomen vid Träsket, dvs. nuv. Eriksbergsområdet (jfr Ahnlund, s. 220). Den första föreställningen ägde rum den 26 september och den sista den 30 oktober. Se annonsen i Dagligt Allehanda ²¹/₉ 1783 (nr 222) och ²⁰/₁₀ 1783 (nr 250). Jfr även Flodmark, s. 167 f.

⁴ Enligt Flodmark, s. 168, var det ett spanskt luftspringaresällskap under ledning av en person vid namn Lion. I Dagligt Allehanda 4, 8 och 11 november 1783 (nr 254, 258 och 260) finnas också annonser införda om föreställningar av spanska luftspringare, vilka skulle äga rum i teatern i Humlegården. Namnen på de uppträdande angivas dock icke i annonserna.

D: 4 octobr. förl. natt kl 12 slagen yppades eldsvåda uti Bryggaren Johan Bongs egendom i Grytgiutaregränden.¹ Brygghuset och destillershuset skadades blott til eldstäder tak och trossbottnar och elden var aldeles slägt kl $\frac{1}{2}$ til 3. Hans Kongl Höghet Printz Carl comenderade vid elden.² Baron Axelson var på landet, så at jag hade hela befattningen, til Hans Kongl Höghets synnerliga nöge och välbehag, som han för mig lätt förmärka.

I dag eftermiddagen, då Assessor Höppener ville flytta utur Gripenstiernska huset,³ utan at betala sin hushyra, ditkom Hofjägmästaren Gripenstierna, med sin styfson och fordrade aldraförst hyran. Höppener emottog dem vänligen i sina rum, men sedan han kört sonen på porten, tog han fram en värja, med hvilken han låddes at gifva Gripenstierna sin bane. Denne rädd sökte länge at försvara sig med en käpp, den Höppener likväl högg i stycken, men omsider fattade i klingan med blotta handen hvaraf han skar sig, så at han blödde. Han kom änteligen

¹ Jfr anteckningen i poliskammarens diarium 1783 $\frac{4}{10}$, s. 767.

² Jfr s. 216.

³ Assessor Höppener är den såsom publicist ryktbare Per Johan Höppener, som efter sitt avsked från Svea hovrätt ägnade sig åt politiskt skriftställereri och advokatverksamhet. Jfr Biografiskt lexikon 6 (1876), s. 327 f., och Sylwan, s. 319. Enligt det stämning memorial, som adjutanten vid amiralitetets lotskontor Johan Ludvig Falck å sin styvfaders — Gripenstiernas — vägnar den 2 oktober ingav till Norrmals östra kämnärsrätt (Kriminalprotokoll 1783, s. 536) hade Höppener på våren 1783 hyrt en våning i Gripenstiernas hus på Ladugårdsland vid Gröna gatan n:r 52 (Norra Humlegårdsgatan, numera närmast motsvarande Karlavägen) men sedan transporterat sitt kontrakt på grevinnan och riksråddinnan Christina Sofia Rudenschiöld född Bielke. Då Höppener på i kontraktet utsatt tid icke betalad hyran hade Gripenstierna tillsammans med sin styvson uppsökt honom, varvid den av av von Sivers här ovan relaterade kontroversen utspelats. Enligt vad som uppgives i stämningen hade Höppener kommit löpande med en värja i högsta hugg »för att stinga mig igenom ryggen». Med ett spanskt rör hade Gripenstierna dock lyckats avvärja detta mordiska uppsåt, varpå Höppener utdelat sex starka hugg över huvudet på Gripenstierna, av vilka endast två träffat. Därefter hade Höppener med tre hårda hugg sökt skada sin motståndare i ansiktet. På grund av trängseln i trappan hade alla dessa hugg träffat vänstra handen, så att Gripenstierna blivit svårt bleserad. I ett av stadsfältskären Johan Teofil Nathorst utfärdat intyg vitsordades, att Gripenstierna förete sig blodsår och blånader på vänstra handen samt kontusioner på hjässbenet. Inför rätta förklarade Höppener, att icke ett ord i stämningen vore sant utan »lögn och infam lögn». Han ingav sedermera till kämnärsrätten en skrift med utförligt bemötande av Gripenstiernas uppgifter. Målet rannsakades vid kämnärsrätten den 3, 6, 8—10, 21—25 oktober samt den 1 november, varefter det överlämnades till Svea hovrätt. Genom utslag 21 april 1784 blev Gripenstierna helt befriad från ansvar, medan Höppener blev ålagd att gå värjemåsed, vilket skedde den 4 maj s. å. Sedan målet därefter blivit föremål för ytterligare handläggning dömdes Höppener genom utslag den 21 mars 1785 att jämlikt missgärningsbalken böta 46 dr smt, att ersätta Gripenstierna för utgiften till läkare, sveda, värk, hinder, tidsspillan och rättgångsomkostnader i ett för allt med 100 rd sp. Vidare dömdes han för missfirmelse mot advokatiskal Dahlson att böta 20 dr smt och för missfirmelse mot Gripenstierna att böta 10 dr smt (Criminella resolutioner 1785, Svea hovrätts arkiv, R A). Jfr även s. 245.

på dören och feck i hufvudet et rapp af värjan, som gjorde en liten blånad. Häröfver gjorde Gripenstierna allarm i hela staden och begärte Höppener i arrest för [o: först] i gardesvagten och efter afvisning sedan efter anvisning i Policen, där han feck til svar, at målet hörde Hofrätten til, efter föregången laga undersökning i Kämnersrätten. Där yrkar nu Höppener, at Gripenstierna öfverfallit honom med sin käpp och at han i hast ei haft annat at försvara sig med än en värja hvarmed Gripenstierna sielf skadat sig. Han har och åberopat 2:ne bönder på landet, som skola såsom vittnen höras til bevis, at Gripenstierna innan han geck til Höppener, yttrat sig, at han skulle tuckta Höppener och lära honom veta hut.

Brodin har sedan Eders Excellences afresa icke låtit höra af sig hvarken såsom part eller såsom boktryckare, eller såsom passqvillant.¹

D. 6 octobr. Söndag² var om aftonen hos Hennes Maj:t Drottningen cour och publique spisning.³

D: 7 oct. aftroppade arbetsmanskabet af upplänningarne häriifrån. Baron Tilas påminte at Eders Excellence lofvat manskabet såsom en douceur et par skor hvardera, det jag lofvade, at lemna til Eders Excellences pröfning. Apothekvareräkningen för de siuka går til emot 30 rd. Huru skall den betalas: och huru stor belöning beviljas Doctor Hagström för sit besvär hvarom han supplicerar? Benedictius vill icke känas vid något, under föregifvande, at han ansenligen förlorat på stallbyggnaden. I mit sinne bör Benedictius betala $\frac{2}{3}$ delar af Doctors arfvode, och så mycket, som til medicamenter åtgådt för hans arbetare och staden betala resten. Härom har jag och Palmstedt icke talt med Baron v. Axelson, som icke eller känner hvad häruti förut passerat.⁴

¹ Brodin är boktryckaren och f. d. kommissionären vid det s. k. lasarettlotteriet P. A. Brodin. Han hade anställts vid lotteriet 1756 och sedermera i sitt eget hus inrättat ett tryckeri för tryckning av lotter och dragningslistor, men blev genom lasarettsdirektionens beslut 5 april 1782 avsett från sin tjänst. Den 26 april s. å. ingav han till Kungl. Maj:t en besvärsskrift (Biographica, RA). Två dagar senare resolverade Kungl. Maj:t, att direktionens beslut stod fast. Vad von Sivers meddelande här ovan avser, är icke fullt klart men står troligen i samband med Brodins mellanhavande med generalassistentkontorets fullmäktige (jfr s. 52). Det kan samtidigt nämnas, att Brodin tryckte en av den gustavianska tidens mera bekanta oppositionstidningar, Välsignade Tryckfriheten. Jfr s. 231.

² Uppgiften om datum är felaktig. Det är den 5 i st. f. 6 okt.

³ Enligt Fersen 5, s. 184, gav drottningen var fjortonde dag stor supé för 80 personer och en gång i månaden »cour och souper med grand couvert».

⁴ von Sivers uppehåller sig här vid olika detaljer i två byggnadsföretag, för vilka Palmstedt var arkitekt, dels omändringsarbetena av det av grosshandlaren Klas Grill ägda huset vid Norrmalmstorg (nuv. Gustav Adolfs torg), vilket 24 febr. 1783

D: 8 octobr. var mönstring på Stora Barnhuset i närvaro af Baron von Axelson, som då Byggningscollegium veckan förut utsett en annan dag, men icke förr än aftonen förut, derom honom underrättat, lät inhibera den först utsatte mönstringsdagen.¹

Hos Hans Kongl. Höghet Kronprintzen är cour och publicque spisning hvarje torsdagsmiddag kl 1. och Hans Kongl. Höghet Hertig Carl har cour hvarje måndag och torsdag kl $\frac{1}{2}$ 1. Han är dock icke talrik och man anser sig generad den timen.²

Westin och någre flere hafva klagat öfver Benedictii utfyllning vid Nya Kungsholmsbroen af jorden, som upgräfves vid Printzessans Palais. Palmstedt, König med flere anse desse klagomål ogrundade: men Baron Axelson har tagit sig deraf anledning, at yrka nödvändigheten af en ordentelig strandgata vid Claræ siön. Han har ock ensam, utan at befalla min närvaro, ty den anser han icke nödig, gådt omkring i gårdarne och

inköpts av Sofia Albertina, dels uppförande av en stallbyggnad på Blasieholmen för samma prinsessa. Tomten till denna stallbyggnad hade änkedrottning Lovisa Ulrika förvärvat redan 1776 (F. U. Wrangel, Blasieholmen, s. 128). Med slottsbyggmästare Robsahm, murmästaren Elias Kessler och snickaren Nils Dahlin hade den 25 april 1783 slutits kontrakt om att utföra vissa förbättringar och ändringar i prinsessans palats (Slottsboken 1783, f. 223, Slottsarkivet). Arbetena skulle vara slutförda till den 1 september. Ytterligare ändringsarbeten skulle verkställas av den nämnde Kessler enligt kontrakt av den 10 november s. å. (Slottsboken 1783, f. 227, Slottsarkivet). Med traktören Benedictius hade i maj s. å. slutits kontrakt, enligt vilket han åtog sig att riva ned flyglarna till det f. d. Grillska huset samt att uppföra det nya stall- och vagnshuset på Blasieholmen (koncept i »Handlingar ang. ritningar», E. Palmstedts arkiv. Jfr Den svenska utrikesförvaltningens historia, s. 495). Rivningsarbetet skulle vara avslutat inom augusti månads slut, och stall- och vagnshuset skulle stå färdigt till den 1 oktober. Kontraktet förutsätter hjälp av militärt arbetsmanskap. Däremot talar det icke om någon entreprenörens skyldighet beträffande sjukersättningar. Överinseendet över dessa byggnadsarbeten hade Gustav III lagt i händerna på överståthållare Sparre. Denne hade i början av maj hemställt om att från något närbeläget regemente få rekirera arbetsmanskap bestående av 130 man jämte en subalternofficer, två underofficerare och en trumslagare (Skrivelser till Kungl. Maj:t 1783, RA). I skrivelse till krigskollegium den 8 maj (Registratur i krigsärenden 1783, RA) meddelade Kungl. Maj:t, att det begärda arbetsmanskapet skulle tagas ur den hemmavarande delen av Upplands infanteriregemente. Enligt anteckningen i poliskammarens diarium 1783, s. 372, ankom detta manskap till Stockholm den 27 maj. Den 30 maj fick översten för galäreskadern Ulrik Gabriel Ehrenbill order om att Skeppsholmens kyrka skulle upplåtas såsom gudstjänstlokal åt manskapet. Baron Tilas, som tydligen är identisk med Olof David Tilas och som vid denna tid var fänrik vid Upplands regemente (Elgenstierna 8, s. 305), är av allt att döma den subalternofficer, som skulle medfölja arbetsmanskapet till Stockholm.

¹ Om denna mönstring lämnar, så vitt man kan finna, barnhusdirektionens bevarade protokoll inga notiser.

² Fersen 5, s. 184, uppger, att kronprinsen hade mottagning vid sin »grand couvert» två gånger i veckan samt gav kl. 5 em. cour alla aftnar med undantag för söndag. Uppgiften, som von Sivers lämnar rörande hertig Karls cour, stämmer även med vad Fersen meddelar. Denne omtalar därjämte att hertigen inbjöd personer att spisa middag vid sitt bord för 30.

stränderne derom kring. Han säger mig nu, at anstalt genast bör göras med pålning frammanföre, så at strandgatan småningom af hvad dit föres kan af sig sielf formeras. Jag svarar, at den saken är af Hans Excellence under arbete til hela sin vidd, men at Hans Excellence velat upskuta dermed för den kostnad, som dermed åtföljer, intill dess quaien til Röda Bodarne blir färdig, och at gårdsägarne protesterat mot strandgata, at Eders Excellences plan i vissa delar förändrar Härlemanska planen alt beroende på närmare utarbetning, och slutel. på Kongl. Kongl. Maj:ts decision. Jag lägger det dertil at staden har inga pgr: men han har icke varit nögd med denne föreställning: han vill också lysa med nya anstalter och byggnader. Får se, om det blir sluteligen mera af altsammans än blott förslager och discourser: jag strider emot alla uptåg, ehuru jag får sura miner.¹

Dagen efter Kongl. Maj:ts afresa, rymde franska comoedianten Cressent, men blef eftersatt af en policebetient och De lang, som hade at fordra för mat och logie samt grepen på Dahla gästgivaregård och hitförd.²

På Monvel³ har jag god tillsyn genom värden och värdinnan i huset emot 25 rd i qvartalet. Dermed var B. A.²¹ missnögd, men nu sedan man sagt honom, att Monvel icke vore at lita på, har han ålagt mig at vaka öfver honom. Jag har imedlertid af egna pgr betalt första qvartalet och väntar ingen ersättning, fast han har spionpgr:ne, dem han gerna må gömma: ty ingen anstalt om särskilte s: har han gjort.

Jag har dock antagit 2:ne säkra personer emot 10 rd i månaden vardera, för at vaka på caffehus och källrar: men öfverenskommit med Schröderheim, at icke et ord för B. A.⁴ derom

¹ Jfr s. 13, 137.

² Jfr poliskammarens diarium 1783 ⁴/₁₀, s. 766. De Lang är den franske traktören Ludvig De Lang, som höll källare i fastigheten n:r 16 i kvarteret Johannes i Klara församling (Kronotaxeringslängd 1783 I, f. 447; jfr även Claes Lundin, s. 48). I samma hus hade överståhållare Sparre bott, innan han inflyttade i överståhållarebostaden vid Slottsbacken (jfr s. 188). — Dala gästgivaregård, där Cressent greps, låg i Östergötland på vägen mellan Linköping och Eksjö (jfr Biurman, Vägvisare, s. 2). I Stockholm bodde Cressent enligt kronotaxeringslängden 1783 i stadens västra kvarter, huset n:r 111, vilket ägdes av hovgulddragaren Peter Widman (Om denne jfr s. 232, 245, 251, 273, 282).

³ Monvel är den bekante franske aktören Jacques Marie Boutet de Monvel. Han bodde i huset n:r 128 i kvarteret Tritonia vid Stora Nygatan (Kronotaxeringslängd 1783 I, f. 32). Huset ägdes vid denna tid av sekreteraren Fr. Ulr. Bergman. Man misstänkte, att Monvel i likhet med Cressent skulle försöka rymma ur landet och det var därför som man måste bevaka hans göranden och låtanden (jfr Levertin, s. 25). Vad von Sivers därom meddelar Sparre ger f. ö. en god inblick i hans arbetsmetoder som polismästare.

⁴ Baron von Axelsson.

nämna, eftersom han icke gerna ser min närmare befattning med slike anstalter, hvilka dock äro mer nödiga än förr och utom hvilka ingen kan få veta hvad som passerar.

Gudi lof jag har als ingen anledning til någre uptåg, fast en och annan hviskat mig i öronen om saker, som vid efterforskan- de funnits aldeles ogrundade.

Hans Kongl. Höghet Printz Carl commenderar vid eldsvådor, efter Kongl. Maj:ts särskilte bref,¹ men har för öfrigt ingen befattning med styrelseanstalterne icke en gång med rapporters emottagande af regements chefs.

D: 12 octobr om aftonen kl 6 afsomnade Hans Excellence Grefve Ribbing af slag, under det ådren öppnades på honom.² Han hade aftonen förut soupé hos sig och mådde något illa af et quaf under bröstet, hvaraf han vid hostning emot aftonen kort förr än han dog, feck up blodvahr, som gaf Acrel anledning at låta öppna ådren, men knapt kom ådren opp, förr än han sade: jag tror at jag dånar, hvarvid han genast gaf up andan. Han begrofs i tysthet d: 15 octobr i Jacobs kyrka. Vid likets öppnande fants hiertat spruckit på 2:ne ställen.

Landshöfdingen Gref Rénstierna³ är också död och man påstår, at Öfverståthållaren Baron Rudbeck⁴ är om icke död, dock in agone mortis.

¹ Kungl. brev ²⁰/₁₀ 1783, Ö. Å:s kanslis arkiv: Kungl. brev 1783—1784. Förordnandet gällde endast under konungens utländska resa. Jfr även s. 212, 255.

² Om dödsfallet föreligga olika uppgifter. Hochschild uppger i sina memoarer 1, s. 65, att Ribbing dog den 4 oktober. I begravningsboken för Jakobs församling 1772—1784 står antecknat, att han dött av slag, och att han begravts den 18 oktober. Båge dessa uppgifter äro oriktiga. Begravningsbokens anteckning stämmer icke med von Sivers' i brevet meddelade uppgift om dagen för begravningen, eftersom detta är daterat den 17 oktober. Fredrik Sparre omnämner dödsfallet i ett brev till Gustav III av den 14 oktober (Gustavianska samlingen F. 427, UUB). Han berättar att Ribbing avlidit »förleden lördag» dvs. den 11 oktober och att begravningen var ämnad att äga rum »i morgon» dvs. den 15 oktober. (Hos Elgenstierna 6, s. 311, angives dödsdatum till 11 oktober men datum för begravningen till den 13.) Om dödsorsaken skriver Sparre att det vid obduktionen visat sig, att hjärtat brutit av »en förstockad mängd och hastigt tillopp af blod, en casus af hvilken general direc. Acrell i dag yttrade många exempel vara här förut bekanta såsom bl. a. R R gref Ekeblad, saxiske ministerns fru grevinnan Sacken, för detta härvarande sångaren Crocci med flera som alla dött på lika och enahanda sätt». Ribbings död beröres även i greve Creutz brev till Gustav III av den 14 okt. Jfr Geijer, 3, s. 85.

³ Fredrik Ulrik Reenstierna, sedan 1775 landshövding i Östergötlands län.

⁴ Ture Gustav Rudbeck, lantmarskalk vid riksdagen 1765, hade den 18 febr. 1772 på ständernas anmodan utnämnts till överståthållare men försattes genom revolutionen ur tjänstgöring och erhöll den 22 april 1773 avsked från sitt ämbete, varvid han samtidigt utnämndes till landshövding i Uppsala län. Jfr Överståthållareämbetet 1634—1934, s. 94. von Sivers uppgift om Rudbecks dödskamp var tydligen förhastad, eftersom denne dog först i början av 1786.

Öfverste Montgomerrie är nu gift med Baron Wilhelm Leijonhielms änka.¹

Gamla Professor Eckerman är död i sit 87 ålders år.²

Gamla Sadelmakaren Pfeffer är också afsomnad.³ Hans lever vägde ellofva marker och bestod blott af bulnader och materia.

Saerenstens ansökning om lönetilökning⁴ har varit före i Rådet och Hans Excellence Beckfries har änteligen velat hafva saken derhän, at Öfverståhållaren orättvisligen gifvit honom för liten lön, men sedan Schröderheim förestält, at et slikt resultat involverar klander på Kongl. Maj:ts faststälte stat, så har omsider Rådet funnit at saken beror på Kongl. Maj:ts höga decision.

Kammarcollegium med Bergscollegium och Statscontoiret samt Baron Axelson och Adelcrantz hafva haft sammanträde ang:de Mynthusets uppbyggande enl. Kongl. Maj:ts bref,⁵ som icke lemnar til Öfverståhållaren värkställigheten deraf, utan blott förkunnar Kongl. Maj:ts nådiga beslut, at huset utan uppehåll skall iståndsättas och til den ändan Krigscollegii flyglar

¹ Den Montgomery, varom här är fråga, är den sedermera från Anjalaförbundet bekante översten Robert Montgomery, som 1783 för tredje gången gifte om sig, denna gång med Margareta Ulrika Cederhielm, sedan 1780 änka efter överstelöjtnanten Carl Fredrik Leijonhielm. von Sivers har tydligen förväxlat denne med översten Vilhelm Leijonhielm, som dog först 1799.

² Petrus Ekermann, född 1696, var åren 1737—1779 professor i latin vid Uppsala universitet. Jfr Annerstedt 3: 2, s. 90.

³ I begravningsboken för Johannes församling 1751—1784 står antecknat att sadelmakareåldermannen Johan Peter Pfeffer begravts den 11 oktober.

⁴ Saken gällde Sven Särensten, som den 21 april 1780 hade utnämnts till primariekämnrar vid stadens kämnärsrätt. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 235.

⁵ I skrivelse den 7 april 1783 hade överståhållarämbetet hos Kungl. Maj:t hemställt, att mynthuset måtte ombyggas och sättas i stånd såsom ämbetslokal för såväl myntverket som bergskollegium. Nämnda kollegium hade samtidigt föreslagit, att det s. k. Rosenhaneska huset på Riddarholmen skulle inköpas för att först användas såsom lokal för kollegiet under ombyggnaden och därefter, sedan mynthuset blivit färdigt, för andra kollegier, främst för kammarkollegiets räkning. Detta gick emellertid icke att ordna, eftersom ägaren till Rosenhaneska huset, vilken var frimurarorden, bestämt sig för att behålla egendomen. Den 6 augusti 1783 resolverade så Kungl. Maj:t, att mynthuset skulle ombyggas, och förordnade samtidigt, att till finansieringen av detta företag skulle utom den besparingsfond, som fanns vid myntet, användas den köpeskillning, som kunde erhållas genom försäljning av de flyglar, som hörde till den fastighet, vari krigskollegium var inrymt (Ö. Å:s kanslis arkiv: Kungl. brev 1783—1784). Denna fastighet, som är mera känd under namnet Falkenbergiska huset, låg i kvarteret Memnon med adress Munkbrogatan 2. Huset hade 1758 genom köp öfvergått från presidenten Carl Fredrik Piper till borgmästaren i Stockholm Gustav Kierman. Genom en skuld, som denne ådrog sig hos kronan, öfvergick egendomen 1770 i Kungl. Maj:ts händer och uppläts åt krigskollegium. De två flyglarna, om vilka ovan talats, såldes ⁹/₁₁ 1783 till en änkefru Kristina Nyman. Jfr Utredningar II, s. 125 f.; Josephson 1, s. 382 f. Se även s. 68, 73, 180, 245.

försäljas til understöd för byggnaden. Desse flyglar skola nu först besigtigas och värderas.

På det Provisionela packhuset infant sig vid auctionen ingen entrepreneur, som ville det uppbygga för den i förslaget utsatte summan 900 rd. icke ens för 1200 rd. som slutel. utsattes. Directeur Küsel lærer likväl åtaga sig denne byggnad.¹

I förrgår d: 15 oct. geck åter vattndammen vid canalen af Fiskarehuset förlorad, så at vattnet inom en timas tid flödade öfver. Nu låter Palmstedt uptaga de gamla bräderne för at göra en ny damm til arbetets slutel. completerande, hvarmed han annars vida avancerat.²

Tit. Schröderheim, som fådt Kongl. Maj:ts speciela befallning, at gå Abbéen, som fådt biskopsfullmagt öfver alla catholska församlingar i riket, tillhanda med råd och dåd, vill änteligen skaffa honom plats så väl til kyrka, som kyrkogårdar. Han har i förslag Inqvarteringscommissionens tomt vid Ladugårdslandstorget, som varit ärnadt för översteboställe, derom han särskilt vill tilskrifva Eders Excellence, utan at derom rådgöra med B: A:³ den han aldeles icke älskar. Til begravnings-

¹ Frågan om en nybyggnad för tull- och packhuset hade varit aktuell redan på 1770-talet. Kammarkollegiet, som fr. o. m. 1772 handhade förvaltningen av sjö tullväsendet, hade tagit initiativet, sedan det konstaterats, att tull- och packhuset förfallit och blivit otillräckligt. För den rätt att uppbära den s. k. tolagen, som blivt tillerkänd Stookholm och övriga stapelstäder i riket, hade dessa nämligen blivt ålagda att bygga och underhålla tull- och packhus. Nu sökte emellertid Stookholm att övertala kronan att deltaga i tullhusbyggnadet. Under hänvisning till den i samband med 1756 års riksdag utfärdade lanttulls- och accisordningen, som stadgade, att Stookholm skulle ansvara för en fjärdedel i accis- och tullhusbyggnadet samt ensam underhålla dylika byggnader, begärde magistraten att kronan skulle medverka i kostnaden för uppförandet av det nya tull- och packhuset. Till denna upfattning anslöt sig också överståthållare Sparre. Frågan avancerade sedan icke längre på 1770-talet, men kom på nytt upp 1783. Staden vidhöll nu sin tidigare upfattning, att lanttullsstadgan borde tillämpas. Överståthållaren ställde sig på samma ståndpunkt och i skrivelse till generaltulldirektionen den 12 september 1783 framlade han en plan till nybyggnad, vilken uppgjorts av stadsarkitekten Palmstedt. Enligt denna plan skulle arbetet med den nya byggnaden vara avslutat med år 1786. Den första etappen var att uppföra det ovan i brevet nämnda s. k. provisionella packhuset, vilket skulle uppbyggas av korsvirke och bräder framför det gamla utdömda huset. Arbetet borde enligt överståthållaren utlysas på entreprenad. Överståthållarens förslag gillades av generaltulldirektionen, som underställde ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Den 16 september beslöt Kungl. Maj:ts, att ett nytt tull- och packhus skulle uppföras under överståthållarens omsorg och tillsyn. Jfr Sundberg, s. 201 f. Originalritningarna med Gustav III:s approbation ^{16/}, 1783 förvaras i SSA. Den 2 december förstängade överståthållarämbetet magistraten att för det igångsatta byggnadsarbetet utanordna 300 rd specie, sedan generaltulldirektionen ställt 900 till förfogande (Ö. Å:s kanslis reg. 1783). Jfr även s. 16, 20, 31, 67, 127, 134, 245, 247. — Direktör Küsel är den kände grosshandlaren och direktören för ostindiska kompaniet Karl Gottfrid Küsel, jfr Forstrand, Skeppsbroadeln, s. 98 f.

² Jfr s. 124, 131.

³ Baron von Axelson.

plats har jag gifvit honom förslag på förra pestkyrkogården vid Egerströms å Ladugårdslandet,¹ som kyrkan nu hyrer ut åt praesten: men på Söder, där han ock vill hafva et ställe, dock icke på Grimshage, vet jag ingen lägenhet. Jag har lofvat Schröd. at härom nämna i bref til Eders Excellence och jag lägger blott det dertil, at af alla omständigheter kan jag ei annat finna, än at han af hierta och siäl vördar och älskar Eders Excellence.²

Den långvariga torkan har förorsakat en märkelig brist på qvarnvattn och med det samma på miöl, hvaröfver bagarne i synnerhet klaga. På spannmål är här eljest ingen brist, fast i landsorterne den är vida mera stegrad, än här.³ För vindarnes ostadighet har finska flottan ännu drögt, och blott då och då et och annat fartyg ankommit. Priset på höet håller sig ännu lika vid 500 dr kmt. Smöret har fallit til 29 a 30 a 33 dr kmt och man menar, at sednare på hösten skall smöret icke gälla öfver 24 dr kmt. Veden är deremot dyr ifrån 45 til 48 dr kmt för en famn biörkved.

Utom Hans Excellences Ribbings hastiga dödsfall, hafva 2:ne andra lika så hastigt innom några dagar dödt. Cancellievagtmästaren⁴ är frisk och sund och sätter sig til bords at äta med sina barn och dör i detsamma han tager til skeden, hvarmed han vil äta soppa. Öfverstelieutenant Köhler, som haft afsked, och varit i trånga omständigheter går d: 15 hujus vid middags-tiden på en liqveurkammare vid Riddarehuset at få sig en sup, sätter sig på en stol, begär et glas bränvin, men dör af slag.⁵

Ännu har ingen svensk opera blifvit upförd. Under Ziebets frånvaro är Clevberg, som skall fådt kongl. secreterare caractér,

¹ Egerström är bankokommissarien Arvid Egerström. Han var en av de mera bemärkta företagarna under hattregimens tid. Utnämnd till bankokommissarie 1761 fick han 1770 avsked, sedan han förövat tillgrepp i bankens mindre general-kassa. 1754 hade han genom köp förvärvat de s. k. Tyskbagarebergen i kvarteret Rudan på Ladugårdsland. Den odlingsbara jorden härute nyttjade han till tobaksplantager och anlade sedermera 1763 ett större sockerbruk. Efter Egerströms död 1784 inlöstes egendomen 1788 av svärsonen kongl. sekreteraren Fredrik Brandel, som fortsatte med tobaksodlingen men nedlade sockerbruket. Jfr Elers 3, s. 96; Ahnlund, s. 223.

² Jfr s. 15, 35 f., 46 f., 68, 72, 96, 245, 260.

³ Om den nöd, som på hösten 1783 började göra sig kännbar och som framkallats av den allmänna missväxten, se t. ex. Fersen 5, s. 187; Odhner 2, s. 308.

⁴ Hans namn är Abraham Lindqvist. Enligt dödboken för Johannes församling 1751—1784 avled han den 10 oktober 1783 av slag.

⁵ Hans Fredrik von Köhler. Notis om att han dödt den 15 oktober finnes införd i Inrikes Tidningar 1783, nr 88. Jfr även Elgenstierna 5, s. 218.

Underdirecteur vid Svenska operan eller snarare Grefve Carl Fersens adjutant.¹

I lördags den 12 var första beurseassembléen, där också Drottningen, Kronprintzen och de öfrige furstelige personerne sig infunno. Af Borgerskapets fruntimmer syntes ingen mera än Fru Grill.²

Mademoiselle Eckerman mår rätt väl, lefver anständigt och roar sig nu med at spela cittra. Hon behöfver väl icke mina råd, ty hon är sig sielf lemnad ganska eftertänksam, men jag in-finner mig då och då, för at se hennes tilstånd och gå tilhanda i hvad hon kan äska.³

I Eders Excellences hus står alt väl til, hvarom Fröknarne Sparre och Wrangel,⁴ såväl som Askergren⁵ lära sielfva lem-na underrättelse.

¹ Direktör vid operan var vid denna tid den av von Sivers omtalade Carl von Fersen, som hade efterträtt Adolf Barnekow, kammarherre hos hertiginnan Charlotta. Som andre direktör hade alltsedan operans tillkomst fungerat Gustav III:s handsekreterare Christoffer Bogislaus Zibet. Clewberg, adlad Edelcrantz, är icke blott ett namn inom vitterhet och teater utan även inom lantbruk och teknik (jfr Corin, s. 72). Han tjänstgjorde som andre direktör vid operan till 1804, därefter och till 1810 såsom förste. Jfr Nordensvan 1, s. 8, 76, 106.

² Av de räkenskaper, som finnas bevarade över börsassembléerna (Börs- och hamnbyggnadskommittéernas arkiv i Handlingar rörande assembléer i börs-huset 1780—1800), framgår att 111 biljetter sålts till festen den 12 oktober. Jfr även s. 17, 22.

³ Mademoiselle Eckerman är Sparres bekanta älskarinna Julie Ekermann, som 1789 blev gift med borgmästaren i Linköping Nils Björkegren. Jfr Forstrand, Malmgårdar och sommarnöjen, s. 38; v. Dardel.

⁴ Fröken Sparre är den i annat sammanhang (s. 189) omtalade fränkan till över-ståthållare Sparre Anna Sparre, som efter hans hustrus död fyllde platsen som vär-dinna i hans hus. Fröken Wrangel är Agneta Wrangel, dotter till kaptenen Henrik Herman Wrangel och hans hustru i första giftet Emerentia Runeberg. Hon var på mödernet släkt med Carl Sparres hustru Ulla Strömfelt och var upptagen som fosterbarn i det Sparreska hemmet. 1785 gifte hon sig med greve Carl Gustaf Löwenhielm, ägare av Långs fideikommiss i Värmland. En av hennes döttrar, Charlotta Ulrika Catharina, blev gift med överstelöjtnanten Emil Adam von Gertten, som arrenderade och förvaltade den Löwenhielmiska gården Apertin i Kils socken (jfr Svenska slott och herresäten, Värmland, s. 3). Det är hon som till-sammans med sin farmor Sara Cajsa Linroth delvis har fått stå modell till den Frödingska dikten »Gamla grevinnan på Gambertins».

⁵ Askergren är identisk med advokatfiskalen sedermera krigsrådet Isak Aske-gren adlad Edelcrona (jfr Kleberg, Krigskollegii historia, s. 326). Han bodde vid denna tid enligt vad som framgår av 1783 års kronotaxeringslängd i över-ståthållarhuset. I själva verket stod han också Carl Sparre mycket nära. Von Carlsson, statssekreteraren i krigsexpeditionen, nämner honom i ett brev till Gustav III av den 2 januari 1784 (Gustavianska saml. F. 499, UUB, jfr även Cru-senstolpe, Karakteristiker, s. 82) som Sparres handsekreterare. Askegren letar i krigsexpeditionen men finner ingenting nytt, heter det om honom i samma brev. Uttalandet bör sammanställas med det kända faktum, att Sparre, som varit leda-mot av den år 1774 tillsatta försvarsberedningen och varit förordnad att i råd-kammaren och konseljen inför konungen svara för lantförsvaret, 1783 avlägnats från befattningen med krigsärendena, då han var motståndare till den då alltmera accentuerade krigspolitiken. Han blev sålunda icke ledamot av den beredning,

Fattigmjölet som utfallit har jag delat på sätt, som förledit år, och under Eders Excellences namn utgifvit assignationer, äfven til Myrin för¹ Ziervogels barn på två tunnor.

Politiekammarens giöromål gå sin jämna gång orubbade uti de mål, som af politiebetingningen instämmas. Baron A.² ser oss då och då, för at åhöra och giöra reflexioner.

Generalamiralen³ har i bref gifvit tilkänna, att han nu mera icke har rum i Carlscrona för arbetsfångar och ber, at någre från Policen icke mera måge ditsändas. Han är ännu qvar här i staden.

Printzessan vil flytta nästa vecka, men köket blir dertil knappast färdigt.⁴

I Printzessans stall⁵ vil Stallmästaren änteligen hafva en brunn til vattn för hästarne, som i hårda helleberget icke är möjligt.

Förlåt Nådigste Herre, at jag skrifver currenti calamo och kanske utan sammanhang. Om fiorton dagar skall jag åter upvackta.

Gud bevare och välsigne Eders Excellence önskar den, som lever och dör med diupaste vördnad

Eders Excellences
allerödmiukaste tienare
Henr. von Sivers

där krigsplanerna närmare utformades och bland vars medlemmar räknades utom den redan nämnde von Carlsson, kanslipresidenten Creutz, generalamiralen af Trolle och Johan Christopher Toll (om denna krigsberedning se Almén, s. 150). Sparre skulle hållas utanför krigsakerna och därför fick han också ehuru motvilligt göra konungen sällskap på resan till Italien. Jfr Odhner 2, s. 255; Mellander, s. 127. Av krigsärendena fick han emellertid tillsvidare behålla förvaltningen av den s. k. passevolansen, vartill han på 1770-talet tagit initiativet. Men vid sin återkomst från Italien på våren 1784 blev han även av med den. Under hans vistelse i Italien ordnades det hela så, att uppsikten över den finska passevolansen anförtroddes kommanderande generalen i Finland greve Fredrik Posse, medan passevolansen för livregementet, vilken var ställd under Sparres särskilda uppsikt, sköttes av Askegren, som redan tidigare därvid biträtt denne (Kungl. brev ¹/₁, 1783, Krigsexpeditionens registratur, RA). Hochschild, som i sina memoarer I, s. 64, karakteriserar Askegren som en »uti sig själv skicklig karl» anmärker dock såsom något ovanligt, att ett »riksråds kommission kunde bestridas af en tjänsteman med så liten värdighet».

¹ Fattigmjölet är synbarligen det av Kungl. Maj:t till de fattiga i Stockholm skänkta mjölet (jfr s. 145). Myrin är sekreteraren i slottskansliet Svante Myrin. Vilken Ziervogel som åsyftas är på grund av notisens knapphändighet svårt att avgöra.

² Underståthållare von Axelson.

³ Henrik af Trolle.

⁴ Jfr s. 123.

⁵ På Blasieholmen. Jfr s. 123.

Stockholm d. 19 november 1783.

Oagtadt tidningar ofta inlupit som fagnat oss, i anseende til Eders Excellenses välmåga, hafva dock obehagliga ryckten utspridt sig, än at Eders Excellence varit siuk, än at Eders Excellence vore död: men jag gläder mig deröfver, at icke alt hvad som pratas, är sanfärdigt.

Tiden i landet, i anseende til brödfödan förespås skall blifva ganska svår. Til Stockholm har redan i år inkommit utländsk råg til 280 000 tunnor, som dock icke skall förslå, då til andre stapelstäder så ganska litet blifvit af de handlande förskrifvit. Imedlertid och oagtadt det stora lånet, som Baron Liljencrantz utrikes uptagit och jemväl blifvit indragit,¹ är växelkursen nu 48 mk hvaraf pgevinglare veta at sig betiena, i anseende til våra rd som med begärlighet inföväxlas.

Ritorra rågen gäller även ei högre än 53 a 54 dr kmt tunnan, men den inrikes är dyrare, i anseende til dess godhet. Kornet gäller emellan 10 a 11 plåtar tunnan och kan knappast lösas för penningar. Brist på vattn har på en månad giort alla vattn-qvarnar obrukbara, hvadan väderqvarnarne nu under Policens tillsyn blott gå för bagares och högares behof, at här ei må bli brist på bröd och miöl, hvilket sednare imedlertid gäller 5 1/2 a 6 dr kmt pundet, då det finnes till köps. Brödtaxan på det grofva brödet är ännu lika, men på det fina hafva bagarne fådt 1/8 lods förminskning. Sedan änteligen östan och nordanvädret sig infunnit, har finska och norrländska flottan fournerat staden med ved och victualievahror. Vedpriset är nu 45 a 48 dr kmt för biörk och de öfrige vedsorterne i proportion: men bränkohlen hafva fallit til 24 a 22 dr kmt lästen. Smöret har fallit til 21 dr a 24 dr kmt lispundet för det aldrabästa, tvert emot allas förmodan, hvadan ock de hushåll som michaelitiden fournerade sig med provision af smör och betalte 34 a 36 dr lisp: giort en elak uträkning, lika som Hökaresocieteten, som från England införskrifvit smör til 36 dr lispundet. Järnvågen har så stora partier järn inne, at icke annat rum är öfrigit, än at lägga up det vidare jern, som ankommer, utan för Järnvågen åt Saltsjösidan, hvarest nu skier en inhägnad med et provisionelt planck til 120 rd kostnad efter förslag. Man tror, at stagna-

¹ Om dessa lånetransaktioner se Odhner 2, s. 137.

tionen i utskeppningen härrörer från Lindegrenarnes¹ fallissement, hälst från deras hus altid ankommit de största och mästa requisitionerne för engelsk räkning. Denna banqveroute troddes i början göra värkan på vår beurse, men har sedan Arvidsson² och Görges³ honorerat alla sina engagements, satt den svenska crediten i yppersta agtning utrikes.

Forströmska concour[c]en är vida större,⁴ än Lundinska och så mycket känbarare, som den rörer och skadar så många inrikes medborgare. Den stackars Bedoire förlorar öfver 2 tunnor guld och lärer knappast kunna räddas, om han skall inlösa alla sina actier och 9 års gamla reverser, som Forström gjort löpande eller pantsatt, och hvilkas honorerande Bedoire svårligen kan undvika, om lagen skall gälla. Forström bevakas i sin kammare af en underofficerare och 2 stadsvagter, som hvarje natt få hielp af en policebetient efter creditorernes särskilta begäran. Vid sidsta conferencen i Magistraten beledsagades han af en oändelig mängd pöbel, fram och tillbaka under anskri af tiuf och bedragare.

Man talar i landsorterne om osäkerhet på vägarne af tiufvar och röfvere: men ännu Gudi lof saknas alla spår och anledningar dertil. Farhågan har egenteligen upkommit från de flere grofva kyrkostölder, som skedt i kyrkorne kring Stockholm, såsom Sorunda och Vesterhaninge och flerestådes: föreställandes man sig et stort band af flere tiufvar och skälmar, men sedan jag hunnit upträcka kyrkotiufven, så har frucktan och den befarade osäkerheten försvunnit. En garfwaregesäll hos Westin benämd Löfstedt från Gamla Carleby är den som begådt alla stölderne och det helt allena. Kyrkosilfret har han hos guldsmederne förväxlat emot modernt silfver, det han sedan pantsatt för att ei blifva rögd och alla pgr:ne äro på lider-

¹ Lindegrenarna äro köpmännen Charles och Anders Lindegren, som i London voro ägare till firman »Ch. Lindegren, Son och Grill». Charles eller Karl Lindegren omnämner Uno von Troil i sin självbiografi (Svenska memoarer 1, s. 166). Han gästade hans hem 1772. Anders Lindegren dog tidigt på hösten 1783. Falliesmanget efter hans död berör svenske ministern von Nolcken i en despatch av den 10 oktober och skriver bl. a.: »De senaste på samma hus ifrån Statscontoiret mig tillhanda komne wäxlar, som woro förfallne d. 8 hujus hafwa blifwit protesterade.» (Anglica, Nolckens despatches 1783, RA). Det nämnda svenska affärsföretagets bankrutt bör tydligen ses mot bakgrunden av den allmänna ekonomiska kris, som inträdde efter Parisfreden 1783. Nolckens despatches från hösten s. å. ge f. ö. åtskilliga inblickar i de engelska förhållandena. Jfr s. 11.

² Arvidsson är den bekante grosshandlaren, kommerserådet Carl Christopher Arfwedson. Jfr s. 11.

³ Görges är grosshandlaren Lorens Görges.

⁴ Om den Forströmska konkursen se s. 11.

liga spelhus förstörda, såsom hos Rossi på Riddareholmen. En extra skrifvare vid tullen benämd Folcher (:cousin med Fiscalen:) har på spelet vingt un vunnit af tiufven på en enda natt 11 000 dr kmt, men fulla skiäl saknas til hans öfvertygande, dock har jag redan $\frac{3}{4}$ dels skäl.¹ Spelsiukan bland det ringare folcket har nu tagit så öfverhanden, at den går öfver alla gränсор. De råkas aldrig, utan at nöta kort och tärning. Derifrån upkomma nya behof, som måste fyllas med olofliga tillgångar.

Slagsmål, tiuf- och bofstycken äro ämnen för min dageliga upmärksamhet, det Eders Excellence nog förut vet. De occupa mig nu också, at jag ei har ro, at äta, at sofva. Det är ingen tima, intet ögonblick, utan nya upptäckter, nya besvär. Jag har också fått fast på en skara af grofva bofvar och rymmare från fästningar, som nu alla äro under ransakning: men det är en förtrytelse i siälen, at se hushållningen med deras afförande til fästningar, då de rymma hoptals från den ena fångföraren efter den andra, som i dessa dagar skedt med 3:ne spitsbofvar, som vid Grisselhamn tagit flykten och de där gjort mig så mycket besvär för att få dem fast och öfvertygade. Jag ärnar, at härom tala med Hans Excellence Grefve Wachtmeister på det eftertryckeligaste för att få bot och rättelse på en vårdslöshet, som äfventyrar medborgare, som för slika bofvar blottställas.

Inga farsoter hafva Gudi lof visat sig här denna höst, utom kopporne, som deremot grasserat erbarmeligen bland barnen, hvilka hoptals dödt. Bland dem räknas en kammererare i Krigscollegio vid namn Odelius af 27 års ålder,² för hvilken modren nyss förut accorderat och är nu utan alt understöd, sedan hennes egendom åtgådt til hans accord.

Flere usle obotelige yppas, dock ei öfver vanligheten. De uslaste komma på Curhuset, och de öfrige borde på fattighusen. På 2:ne månaders tid äro dock ei mera, än 3:ne remitterade: 2:ne til Sabbatsberg och en til Ladugårdslandsfattighuset. Flere behöfde ihogkommas, som äro utan all vård, men jag vet icke hvad för en slags försigtighet, som hindrar värkställigheten af författningen i den delen. Irresolution, farhågan, at giöra

¹ Jfr poliskammarens diarium 1783 $\frac{3}{11}$, s. 867. Enligt anteckningen i samma diarium hördes den 13, 14 och 15 november bl. a. de av von Sivers namngivna Rossi och Folcher. Rossi är traktören Josef Rossi, som bodde i huset n:r 149 på Riddarholmen eller det s. k. Rosenhaneska palatset.

² Gustav Odhelius, kamrerare i fortifikationsräkningskontoret, var enligt Kleberg, Krigskollegii historia, s. 231, född den 27 juni 1759 och sålunda vid sin död 24 år gammal.

sig odieus hos visse personer, misstroende emot den, som skall frambära den fattiges klagan, alt detta förordsakar inactivitet. Jag hade mycket at säga, men det är saker, som icke kunna anförtros pennan. Jag sparar til den lyckeliga dag, då jag får i Eders Excellences ömma sköte nedlägga mina bekymmer. Jag vet vist, at jag då får säga mina tanckar, utan at emottaga snäsor eller sura ögonkast.

Man vill änteligen ha bort den vanliga titulaturen. I Magistraten har det gådt för sig, ty nu utfärdas från Magistraten kungörelse i Underståthållarens och Magistratens namn, med förtigande af Chefens,¹ då likväl i alla tider, äfven då Holmcreutz under Friherre Lantingshausens vistande i Pommern,² gjorde Öfverståthållarens tjenst, Öfverståthållaren i Magistratens kungörelser blifvit nominatim framföre Magistraten nämnd,³ utan at Underståthållarens namn acktadts nödigt, at införas, såsom han icke är annat än den förres vicarius eller företrädare af Öfverståthållaren, hvadan ämbetet icke eller heter Underståthållareämbetet utan Öfverståthållareämbetet: men i Policen har det ännu icke fådt ske, ehuru man behagat erinra, då jag skrifvit: Under Hans Excellences Herr Riksrådets etc etc etc frånvaro på Öfverståthållareämbetets vägnar, at den förre meningens såsom vidlöftig vore aldeles onödig: hvaremot jag förklarar, at detta curiale, så lenge Öfverståthållaren lefver icke kan eller får uteslutas. Ifrån detta uptåget har också rycktet på caffehusen upkommit, at Eders Excellence ei mera vore till. Jag förlåter aldrig Hochschildt,⁴ som har expeditionen hos Magistraten, och som då frågan strax efter Eders Excellences bortresa upstod, huruvida brefven borde ställas til Eders Excellence lika som förut, inhämtade mit råd, som bestod deri, at titulaturen icke kunde eller borde undergå någon förändring,

¹ Se t. ex. kungörelsen 17/10 1783 (Årstrycket) ang. packareavgiften, vilken utfärdats i underståthållarens och magistratens namn. Detta ändrades snart så att kungörelserna fr. o. m. nyåret 1784 undertecknades under hans excellens herr riksrådets, överståthållarens . . . Carl Sparres frånvaro.

² Lars Holmcreutz, tidigare slottsfogde, utnämndes den 20 juli 1759 till underståthållare. Den 2 april 1759 hade Jakob Albrekt von Lantingshausen, som var kommenderande general för de svenska trupperna i Pommern, utnämnts till överståthållare, vilket ämbete han dock icke tillträdde förrän i juli 1761. Jfr Överståthållareämbetet 1634—1934, s. 90 f.

³ Man kan som exempel taga kungörelsen den 10 okt. 1760 ang. mantalsskrivskrivningen för år 1761, vilken inledes med följande ord: »Aldenstund Högwälbörne Hrr Baron och Öfwer-Ståthållaren samt Commendeuren af Kongl. Maj:ts Swärdsorden, tillika med Magistraten funnit nödigt . . .» (Årstrycket).

⁴ Sekreteraren hos magistraten Rutger Hochschild, den bekante memoarförfattaren.

fast Eders Excellence var frånvarande: hvilket tilstyrkande också i brefven blifvit och blifver följdt: ehuru jag vet, at man sagt vederbörande alt hvad jag vid det tillfället talt.

Tiggare uptages dagel. och befordras til Spinhuset, hvarest snart är brist på rum, härrörande deraf, at Spinhuset nu måste emottaga alla de i landsorterne dömda barnamörderskor, som förut fingo dödsstraff.¹ En omständighet, som ger anledning, at framdeles påtäncka någon tilbyggnad, så framt Policen icke skall sättas utur stånd, at corrigera lösacktige liderlige och lättiefulla.

Om Dårhusets flyttning til Hardts egendom vid Danviken, har jag dageligen hört stora förslager, men ännu ei förmärkt någre anstalter, som derhän kunna syfta. Man vil änteligen skapa något nytt, man vil lysa med stora gerningar, men ock förringa andre, som hvarken gifvit sig tid eller har hierta, at göra något til uslingens räddning.²

Änteligen har B: v. A.³ sagt mig, at han vill påtäncka huru den fattige i vinter skall hafva föda och utkomst av Arbetshusinrättningen, som är visserligen en god och nödvändig sak. Til den ändan vill han i egen person bese huset och reglera hvariehanda, som jag bekänner jag intet förstår.

Denne reglering är nu giord och består blott deri, at directionen ökt 3 ./.⁴ på hvar sträng af den grofva och 2 ./.⁴ på den fina spånaden: som dock icke är öfver hvad fabriqveurerne betala.

Man har velat säga mig, at Kongl. Maj:ts Rådkammare icke har godt öga til Policen under Kl. Maj:ts frånvaro: men ännu har ei något teckn derhän visat sig. Uti några byggnadsmål, hvaröfver besvär blifvit anförde, är Policekammarens utslag faststält och 2:ne bagare, som besvärat sig deröfver at de andra

¹ Missgärningsbalken i 1734 års lag innehöll särskilda stadganden om barnamord. Om en kvinna, som genom olovlig behandling blifvit havande och före barnsörden icke uppenbarat detta, i ensamhet framfödde sitt barn och därefter lade det i lön, skulle hon straffas med halshuggning och bränning å båle. Men om fostret genast framskaffades och det icke befanns vara fullgånget eller saknade tecken å våld, skulle modern straffas med ris, fängelse eller arbete samt plikta för lägersmål. I enlighet med tidens filantropiska åsikter mildrades under Gustav III:s regering dessa bestämmelser. Genom kungliga förordningen av 20 jan. 1779 (Modée 11, s. 588) hade sålunda stadgats, att om ett foster av »grov förseelse och vangömo», utan att uppsåt att dräpa förelegat eller tecken till våld konstaterats, ljutit döden eller lagts i lön, skulle straffet vara från 20 och 24 par ris t. o. m. högsta kroppsplikt samt fängelse och arbete å tukthus i två eller flera år, allt efter omständigheterna.

² Jfr s. 28, 30, 86, 242, 247, 313.

³ Baron von Axelson. Om arbetshuset se s. 148.

⁴ Jfr s. 176.

gången pligtat för minderviktigt bröd, hafva af Rådkammaren blifvit fälde til 5 rdrs böter för obefogade besvär. Grefve Wachtmeister och Statssecreteraren Schröderheim visa mig både förtroende och godhet.

Af de fattige, som blifvit ålagde reparera, har efter nogaste gallring och urskillning 23 stycken blifvit i Brand- och försäkringscontoiret anmälte til något understöd, genom en ordentelig expedition. Flere och ganska många blefvo uteslutne, som dock icke skedde, utan mycken svårighet och sedan jag bevist, at halfva staden på lika skiäl skulle ha rätt til understöd.¹

Taxan på färska köttet för dec., jan., febr., martii, april och maji månader är nu fastställd til lika pris som förl. år neml: 21 ./.² i dec: och 24 ./.² marken i de öfrige månaderne: hvarmed slagtarne icke ägo nögdä, emedan de praetenderat 26 ./.³ i april och maji månader.³

Änteligen hafva bryggarne, hvilkas taxa icke sedan 1780 undergådt förändring, begärt och undfådt tillökning til 9 dr kmt på et fat dubbelt öhl til 4 dr 30 ./.² på bästa svagdrickat, samt 4 dr på det sämre måltidsdrickat.⁴ I minuterungen på krogar gör det en skillnad av 4./.⁵ på en kannä dubbelt öhl och 2 ./.⁵ på kannan af svagdrickat: lyckligt med alt detta om dricka i vinter kan praesteras i anseende til brist på korn i hela landet: men Gud ge oss bröd: ty törsten kan släckas med vattn.

Sedan Kl. Maj:t i nåder afgjort, at staden hädanefter skall betala procent af hyrorne; så har Handelscollegium och Magistraten hemställdt, om icke härifrån borde undantagas de hyror, som upbäres af bodarne i Slagtarehusen, Skoporten, Gröna gången och Ryssgården, så vida inkomsterne icke förslä til byggandet och underhållandet af desse lägenheter: men Magis-

¹ De fattiga, som här åsyftas, voro husägare, som drabbats av bestämmelserna om brandsyn. Den 7 maj 1783 hade nämligen på överståthållare Carl Sparres initiativ utfärdats en synordning, vars syfte var att strängare än förut tillämpa gällande föreskrifter om brandsyn. Det visade sig emellertid, att den mindre förmögna delen av husägarna hade det svårt att bekosta de förbättringar ur brandskydds-synpunkt, vilka vid de företagna besiktningarna hade påyrkats. Överståthållaren föreslog då, att brandförsäkringskontoret skulle träda hjälpande emellan. Vid kontorets årsmöte beslöts också, att de fattiga husägare, vilkas hus blifvit utdömda eller nedrivits, skulle erhålla någon penninghjälp. Enligt Almquist, Brandförsäkringskontor s, 142 f., erhöles 24 utblottade husägare tillsammans i understöd 743 rd 32 sk.

² Jfr s. 176.

³ Jfr överståthållarämbetets skrivelse till magistraten om taxorna på bröd och dricka samt kött ²²/₁₁, Ö. Å:s kanslis reg. 1783.

⁴ Jfr föregående not.

⁵ Jfr s. 176.

traten har fådt til svar, at slike hyror icke kunna undantagas, hålst som et slikt undantag på en så obetydelig afgift kunde gifva anledning til mindre behagelige anmärkningar, emot staden, som nyl. fådt eftergift för förra årens obetalte, men af Kammarrevisionen anmärkte och staden ålagde bevilningar. Uti stadens räkenskaper hafva från äldre tider blifvit uptagne under rubriqve af hyror, de afgifter som influtit til staden för platser, hvarå innehafvarne upsätta egne stånd och bodar: men på förfrågan hafva desse inkomster icke kunnat anses annorlunda än såsom tomtören eller ståndpenningar, för hvilka någon procent icke kan beräknas.¹

Ang:de byggnadssakerne, hvarmed jag icke har någon befattning lära vederbörande redan gifvit besked. Ännu är icke Gardes Corps de Gardiet flyttat til Operahuset,² så at för den uplagda stenen vid Utropet til Normalmstorg är mycken trängsel.³ Stallet är flinckt och färdigt till och med gatan utanföre.

Alla Eders Excellences vänner och clienter må väl. Den beskedelige Stålhammar⁴ är här och beder om sin ödmukaste vördnad. Eders Excellence är i alla redeligas minnen och önskingar alla dagar. Gud bevare och välsigne Eders Excellence på alla vägar och stigar.

M: E: mår väl och skickar sig i mit sinne och äfven i alla kändas, ganska beskedeligt och förnuftigt.⁵

Stockholm d. 29 nov. [1783].⁶

Eders Excellence har nådigst ihugkommit mig med et nådigt bref dat. Verona d: 28 oct. Min glädie är obeskrifvelig öfver Eders Excellences välmåga, derutinnan ingen kan taga närmare del, än jag. Det är otroligt hvad detta brefs i alla afseenden glada innehåll värkat ändring i mit eljest melancholiske

¹ Jfr s. 315.

² Det kungliga livgardet hade vid denna tid bl. a. ett corps de garde på Normalmstorg (nuv. Gustav Adolfs torg) nere vid strömmen (se Brolins karta av 1771). Jfr s. 13.

³ Jfr s. 13.

⁴ Vem denne Stålhammar är torde vara svårt att utröna. Möjligen är han identisk med kaptenen Carl Leonard Stålhammar (Elgenstierna 8, s. 8). Han är icke representerad bland brevskrivarna till Carl Sparre i Börstorpsamlingen, men väl hans syster Margareta Elisabet Stålhammar, änka efter kaptenen friherre Carl Cronhielm.

⁵ M:lle Ekermann.

⁶ Brevet bär icke något årtal men har nummerbeteckningen 3. Det föregående brevet av den 19 nov. har betecknats som nr 2, varför detta bör hänföras till 1783.

humeur. Allting har förefallit mig odrägeligt, bedröfligt. Ledsen vid mig sielf och vid alla de objecter, som mig förekommit har jag tusende gånger önskat mig döden: men Eders Excellence, som så ofta upmuntrat mig, har nu åter uplifvat mit nedslagna sinne. Jag börjar nu at andas et muntrare lif. Jag återhämtar mina förlorade krafter, då jag har hoppet at ännu en gång få använda dem til min Konungs tjenst, under Eders Excellences ögon och under Eders Excellences milda styrelse. Ack at desse väntedagar kunde förkortas, såsom de efterlängtas!

D: 26 dennes geck justitiaeborgmästarevalet för sig, utan alla slags konster och intriguer. Eckerman, som förra gången negligerade sina vänner, men nu påhälsade och sökte alla til och med Westin (: som för omaket gjorde sig till elector :) feck alla 50 rösterna, Risberg 37, och Ahlgren 31. Ström erhöit 22 röster och Flodin 7, men Liedberg, Dreyer och Reimers, hvilka icke hade sökt, fingo hvar sin röst, desse sednare förmodeligen par essièglerie. Förslaget upsattes strax¹ och afgeck i går til Tit. Schröderheim. B. A:² är mycket angelägen, at Eckerman snart skall blifva nämnd förmodeligen af den ordsak, at til jul blir eljest Justitiaecollegium utan chef, men andra påstå, at de magistratspersoner som där förut sitta äro kloka nog, at styra de sakerne, hvilka gådt sin vanliga train förut hela 2 månader, då Sebaldt varit siuk, och at rätte ordsaken til påskyndandet är den omständigheten, at Bredberg må kunna intrigueras på rådmansförslaget, det både Stenhammar och Folcher med flere lära väl söka at mota, ehuru de önska, at Eders Excellence först må komma hem.³

Vi hafva haft sedan medlet af denna månad nog kalt, men litet eller intet snö. Deremot i så väl norra, som södra provin-cierne har fallit diup snö uti orenligheten, som dock förmodas vid första töväder skall gå i vattn til ingen ringa glädie för vattnvärken och qvarnarne.

Man har varit orolig öfver någre tidningar, som någre tyske avisor innehållit ang:de pestsmitta, som skall yppat sig i Vene-

¹ Valet gälde efterträdare till justitieborgmästare Karl Fredrik Sebaldt. Jfr Sekreterarens ekonomiprotokoll 1783 ¹⁴/₁₁, ²⁶/₁₁. Den kungliga fullmakten för Ekerman är daterad Rom ²¹/₁₂ 1783. Jfr Inrikes civil exp. registratur 1783, f. 844 r, R.A. Se även Stockholms rådhus och råd 2, s. 69. Vid valet till politiborgmästare 1782 hade Ekermann fallit igenom, som det antogs på grund av oppositionens missnöje med hans hållning som talman vid riksdagen 1778—1779 (Hochschild 1, s. 53).

² Baron von Axelson.

³ Jfr s. 19.

dig: men då Eders Excellence i sit bref omtalar postgången på Venedig och at Eders Excellence nyss derifrån fådt tidningar; så förmoda vi, at tysken efter vanligheten sagt osanning.

Men det lærer likväl vara sant hvad avisorne berätta, om Kongl. Maj:ts tilföväntande ankomst til Wien,¹ där Konungen i Sardinien med flere höge furstelige personer skola vara at förvänta i winter, vid den höga förmälningen emellan Ärkehertigen af Österrike och en Printzessa af Wurtemberg.²

Et ryckte har gådt, at Kejsarinnan i Ryssland vore siuk, men jag vet ei om det är bekräftadt.

En misstanke nog grundad har yppat sig emot säkerheten af eldstäderne i nya Operahuset. Förleden onsdags märktes rök i foijern som upkom under golfvet. Man upbröt golfvet och hela spisen och fant elden redan hafva förtärt 4:ra bielkar på hvilka spisen var anlagd med endast en tegelstens äril. En oförsvarlig och emot byggningsordningen alldeles stridande anläggning. På Grefve Fersens³ begäran har jag besigtigat stället och han har nu uti memorial yrkat 1:o at entrepreneurerne på egen bekostnad efter byggningsordningen måtte åläggas förbättra och i säkert stånd sätta grunden och spisen 2:o at på deras bekostnad besigtning på alla eldstäder måtte anställas til utrönande af dessas beskaffenhet och 3:o at alt hvad som ei är nog säkert nedrifves och eldstäderne efter byggningsordningen omsättas alt på vederbörandes egen bekostnad. Til Baron Adelcrantz blef bud skickad, men han sade sig ei hemma och reste dagen derpå til landet, hvarifrån han återförväntas om måndag. Uhr⁴ ursäktar sig dermed at denne spis, jemte en eller annan blifvit i hans frånvaro på Gripsholm upsatt efter Baron Adelcrantzes föranstaltande af en Uhrs värkgesäll Thun,⁵ som i det fallet stod under Barons egen tillsyn. Imedlertid känner jag, at Baron Adelcrantz är brydd och vil hafva saken cacherad samt i tysthet rättad, men det går nu mera ei ann, sedan Grefve Fer-

¹ Jfr Odhner 2, s. 275. Konungen av Sardinien är Viktor Amadeus III.

² Ärkehertigen är Frans Josef Karl, son till ärkehertigen av Österrike och storkonung av Toskana Peter Leopold, sedermera tysk-romersk kejsare under namn av Frans II och österrikisk under namn av Frans I. Prinsessan är Elisabet Wilhelmina av Württemberg-Stuttgart. Förmälningen ägde dock icke rum förrän den 6 jan. 1788. Jfr H. Meynert, Kaiser Franz I, s. 11. Se även notiserna i Stockholms Post-Tidningar 1783 (22/12, nr 100) och 1784 (7/6, nr 61).

³ Jfr s. 21, 24, 236.

⁴ Uhr är direktören och slottsmurmästaren Johan Sebastian Uhr, adlad af Uhr, som under Adelcrantz överinseende byggt operahuset.

⁵ Thun är med all säkerhet murgesällen Johan Thun, som 1788 blev murmästare i Stockholm. Jfr Alm, s. 103.

sen på Grefve Axel Fersens tilstyrkande börjat röra sig och Hans Kongl. Höghet Hertig Carl jemväl i dag på stället vid besigtningen mycket förtörnad förklarade, at han icke kunde undgå, at anmäla hos Kongl. Maj:t vederbörande [s] oförsvarliga hushållning med eldstäderne,¹ hvilka jag dock tror äro i säkert stånd utom i machinistens rum, som med foyern är i lika belägenhet efter hvad Uhr tilstår.

Ifrån landsorterne inkomma redan klagomål om brist på brödfödan, då vintern knappast är börjad. Man önskar, at säden, som nu upbrännes til bränning, kunde sparas til bröd och man spår, at thesförutan säden i landet är otillräckelig. Den tillförordnade beredningen lär derom göra hos Kongl. Maj:t underdåning föreställning, med den courier, som nu afgår, och som benegit lofvat lemna detta i Eders Excellences egna händer.²

Lunds Tryckfrihet den välsignade³ skrifver i sin vanliga smådestil. N:o 10⁴ har i synnerhet gjort mycken upmärksamhet bland folcket i staden, som i sin enfald trodt, at han borde taltas och anklagas. Men det vore just en crime emot Majestätet. Han borde antingen eloigneras ifrån alt menskeligt samfund, eller ock munnen på honom tystas med en pension, svarande emot den inkomst han har af sin smådeskrift, som i syn-

¹ Hertig Karl rapporterade också saken i ett brev till Gustav III av den 1 december 1783 (Gustavianska samlingen F. 484, UUB). Han lade här skulden för vad som inträffat helt på dem, som byggt huset.

² Med den tillförordnade beredningen åsyftas den s. k. spannmålskommissionen, vars ordförande var justitiekansler Wachtmeister och sekreterare Mattias Rosenblad. Andra medlemmar voro statssekreterarna Schöderheim och Liljenorantz samt underståthållare von Axelson. Jfr Odhner 2, s. 309; Almén, s. 179.

³ Lund är major Per af Lund, som deltagit i förberedelserna till 1772 års revolution men 1780 på grund av tjänstefel av krigskollegium blivit dömd förlustig sin tjänst. Domen stadfästes av konungen, varefter Lund i vredesmod häröver i mars 1781 började ägna sig åt skandalskriveri (jfr Odhner 2, s. 26; Schück, 4, s. 71 f.). Hans tidning hette »Dagbladet Välsignade tryckfriheten» (1781—1787, 1783) och fortsattes fr. o. m. 23 oktober 1783 av »Tryckfriheten den Välsignade», som trycktes av kommissionär P. A. Brodin (jfr s. 213). Justitiekansler Wachtmeister omtalar i ett brev till Gustav III den 30 november 1783 (Gustavianska saml. F. 521, UUB) den nya tidskriften, som säges på många ställen vara fylld med otidigheter. Men då ingenting av detta varit av den art, att boktryckaren kunnat befordras till ett välförtjänt straff, uttryckte han en förhoppning att konungen skulle gilla, att han icke vidtagit någon sådan ämbetets åtgärd, varigenom denna skrift endast blivit mera begärlig. Även greve Creutz hade i brev till Gustav III underlåtit denne om Lunds skrivsätt. Därpå svarar konungen i ett brev av den 2 dec. (Geijer 3, s. 93): »Hvad ni säger mig om Lund, surprimerar mig ej. Det är en hund, som skäller, men som ej mera kan bita. Jag lemna er fritt att med honom göra hvad ni vill.» Se även s. 22.

⁴ Detta nummer innehöll förutom en dikt »Den Lycklige Schol-Gossen» en artikel, som karakteriserar sig själv som en »smålning på en fördärfvad tid» och slutar med följande ord: »Den som läst Tacitus, Suetonius och Sallustius, kan dömma bäst om denna beskrifning på något sätt är drifven för långt.»

nerhet finner sin mästa debit på landet. Jag skickar några prof-ark, men menar at Grefve Creutz och Wachtmeister¹ icke vilja oroa Konungen med underrättelse om desse satans foster, som föräcktas af hvarje klok man. Alt i residencet är Gudi lof tranqvilt och stilla. Gud välsigne och bevaré min nådige Herre!

Stockholm d. 9 dec. 1783.

Allmänheten har i åtta dagars tid varit nog sysselsatt med olika omdömen öfver en emot Guldsmeden Zethelius, Gulddragaren Widman och Landtränmästaren Falck giord angivelse, at hafva genom skålmstycken tilskaffat sig de högsta vinsterne vid Musicaliska lotteriet,² hvaraf de varit arrendatorer och directurer. Deras angifvare är en skrifvare benämnd Bremer, som varit deras betient vid lotteriet och hvilken de nyl. skilgt ifrån sig. Uti en til Justitiæcancellersämbetet ingifven skrift har han påstådt, at desse arrendatorer, som aldrig fådt sälja öfver 2 000 lotter och sålunda haft 7 000 oförsålde, bordt under arrendetiden efter alla mathematiska grunder redan hafva förlorat öfver 300 000 dr kmt, i stället hvaraf de haft månatel. vinst, til hvars förskaffande de skola tagit den utväg, at från vanliga vinsthiulet undanhålla de pinnarne, hvarpå högsta vinstnummerne varit skrefne: at Falk varit den, som vid drag-

¹ Kanslipresidenten Creutz och justitiekansler Wachtmeister voro som bekant under konungens utländska resa de främsta i landets styrelse. Bägge voro nämligen medlemmar i de särskilda kommissioner, som konungen tillsatt för att handhava rikets angelägenheter. Jfr Odhner 2, s. 297 f; Almén, s. 158, 172, 179.

² Efter ett initiativ, som tagits av hovkapellisten, sedermera hovkapellmästaren Peter Brand, hade rikens ständer den 14 dec. 1747 beslutat att hos Kungl. Maj:t anhålla, att ett lotteri måtte inrättas till musikens och tonkonstens upphjälpande. Sedan musikaliska akademien grundats 1771 ingick den till Kungl. Maj:t den 7 maj 1772 med en ansökan att få privilegiet förnyat. Detta beviljades, och lotteriet sköttes nu en tid i akademiens egen regi. Då det ekonomiska resultatet av denna verksamhet tydligt icke helt motsvarat förväntningarna, beslöt akademien den 11 aug. 1777 att hos Kungl. Maj:t begära att få utarrendera lotteriet. Därtill gav också Kungl. Maj:t sitt samtycke. Det är denna utarrendering och sättet för dess handhavande, som i slutet av år 1783 blev föremål för rättslig undersökning. Jfr Morales-Norlind, s. 6 f. Av de i processen inblandade personerna var den förmögne hovgulddragaren Peter Widman en i Stockholm mycket känd person, som på 1780-talet tillhörde Bellmans närmaste umgängesvännar. Skalden har tillägnat honom och hans hustru i andra giftet Helena Margareta Schmidt en mängd tillfällighetsvers samt ett divertissemang på Widmans födelsedag 7/12 1787. En passus i detta har också tolkats som en lätt anspelning på vännens inblandning i lotterisaken (C. M. Bellmans skrifter, standardupplagan 6, s. 81, och s. 69, 79, kommentaren). En stor del av denna Bellmans vers tillkom på Elfvik på Lidingön, vilket ställe Widman på 1770-talet förvärvat av friherre Johan Gabriel Banér (Lidingöboken 1941, s. 56). Den andra i lotterisaken inblandade personen lantränmästaren Nils A. Falck var en sväger till Widman. Om lotterisaken se även s. 22, 25, 245, 251, 273, 282.

ningarne af barnhusgossen tagit pinnarne med vinsterne på och utvist dem för allmenheten, hvarunder han skall passat på tillfälle, at för de lotter, som han vetat vara oförsälde, framvisa en af högsta vinsterne, så at desse vinster hvarje dragning tilfallit Lotteriedirectionen, som för at dölja detta svek, skall i tidningarne nyttiat lånte namn til vinsternes utqvitterande m:m. På befallning har Folcher instämt saken til Kämnersrätten och angivaren Bremer jemväl upgifvit och åberopat flere vittnen. Men på comparitionsdagen blef Bremer aldeles borta och finnes jemväl hafva d. 25 nov. eller samma dag, han hos Justitiæcancellersämbetet gjorde denne angivelse, uttagit pass til Skåne: hvarföre och sedan hans åberopade vittnen, såväl som flere personer blifvit hörde, utan at de något kunnat intygat, Bremer nu är efterlyst här i staden och skall äfven efterlysas i landsorterne. Man dömmar, at saken icke är ren på Lotteriedirectionens sida och at vederbörande gifvit honom resepg:r, men efter all anledning lærer brottet lagl. icke kunna bevisas.¹

Sedan Herrar Seraphinerriddarne uturagtlåt it, at besvara Eders Excellences bref af d.² ang:de Eders Excellences närmare tilsyn vid barnhusen och collegiernes i sammanhang dermed ägande befattning, och oagtadt Hans Excellence Beckfries,

¹ I poliskammarens diarium 1783 ²/₁₂, s. 947, är antecknat, att stadfiskal Folker anmält att skrivaren Johan Petter Bremer vid undersökningen inför stadskämmnrätten hållit sig undan. Den 4 dec. blev han genom trumslag efterlyst. Jfr Ö. Å:s kanslis reg. 1783. Den 8 dec. utfärdade överståthållarämbetet till samtliga landshövdingar lysning efter honom (Ö. Å:s kanslis reg. 1783). Bremer hade som bokhållare varit anställd i lotteriet. Protokollen och handlingarna i detta mål trycktes och ingå i stadskämmnrättens serie av kriminalprotokoll 1783.

² Den åberopade skrivelsen, på vilken enligt von Sivers serafimerriddarna uraktlåt it att svara, är av den 15 mars 1774 (Ö. Å:s kanslis reg.) och utgjorde svar på en serafimerriddarnas skrivelse av den 27 januari s. å. Skriftväxlingen gällde frågan om intagningen av barn på Barnhuset. Enligt § 10 i instruktionen för serafimerriddarna skulle intagningen av barn gå så till, att överståthållaren skulle ingiva förteckningar med bevis över barnens tillstånd och övriga omständigheter till serafimerriddarna, som därefter hade att fatta beslut om vilka barn som skulle intagas. Nu hade emellertid överståthållaren försett en ansökan med påskrift att han icke kunde befatta sig med den men att saken berodde på serafimerriddarna. Därav hade dessa föränletts att i sin skrivelse av den 27 januari 1774 påpeka, att bestämmelsen om serafimerriddarnas beslut för intagning icke var avsedd att betaga överståthållaren hans befattning med dylika mål. Härpå hade överståthållaren i sin skrivelse den 15 mars s. å. svarat, att instruktionen i denna del var fullt klar och att han icke var okunnig om dess rätta innebörd. Men eftersom serafimerriddarna i en tidigare skrivelse låtit meddela att några barn icke kunde intagas, förrän mönstring hållits och en reglering av antalet barn verkstälts, hade han icke ansett sig böra taga någon befattning med ansökningar om intagning. I övrigt upptager överståthållaren här i sin skrivelse frågan om förhållandet mellan serafimerriddarna och de lokala direktionerna för barnhus och hospital till behandling ur allmän principiell synpunkt. Då han sedermera 1784 gör detta spörsmål till föremål för en utförlig framställning till Kungl. Maj:t, kan ämnet lämpligen behandlas i detta sammanhang. Jfr s. 24, 26, 317.

longt ifrån at yrka sin rätt, at sielf insätta barn på barnhusen, då och då recommenderat barn til intagande, hafva desse Herrar likväl nu fådt andra tanckar och utfärdat et sålunda bref dat. d: 28 nov:¹ Som enl. den oss nådigst meddelte instruction det oss tilkommer at pröfva hvilka af de anmälte fattige barn böra uti barnhusen intagas, och vi i följe deraf hos Herr Baron, Riksrådet och Öfverståhållaren under d: 29 jan. 1780² om fullgörandet häraf påmint, men derå intet svar erhållit, utan tvertom erfarit at barn utan vår vettskap, än mindre samtycke blifvit så å Stora Barnhuset, som det vid Danviken inrättade antagne, så hafve vi vidtagit den utväg, at genom extractum protocollii låta tillsäja inspectoren vid de förra och sysslomanen vid det sednare barnhuset, at icke antaga något barn, med mindre tillika visas, at det har oss blifvit anmält och vi dertil vårt bifall lemnat: hvarom vi således velat lemna Herr Baron Riksrådet och Öfverståhållaren vänlig del, med begäran det behagade Herr Baron, Riksrådet och Överståhållaren derom Ämbets- och Politie collegierne til deras efterrättelse underrätta.³

Eders Excellence känner bäst alla reflexioner som äro at göra vid detta ovänliga steg, som nu så aldeles respecteras, at enär för några dagar sedan Biskopen Baron Taube för Tit: Axelson upviste en til Hans Excellence Beckfris stäld ansökning om några barns intagande på Barnhuset, med hälsning från bemälte Excellence, at undfå Baron Axelsons påskrift, tecknade han följande mening: anmäles hos Deras Excellencer Herrar Riksens Råd och Seraphinerriddarne enl. deras skrifvelse af d. 28 nov.

Sviten häraf för det närvarande är den, at de på Stora Barnhuset varande vacante nummer några och tiugo til antalet, upfylles af frimurarebarn, som flyttas til Stora Barnhuset, då de öfveråriga politiebarnen likväl bordt gå til Barnhuset och lem-

¹ Registratur 1783, Överstyrelsens för barnhusen och hospitalen arkiv, RA.

² I den åberopade skrivelser av den 29 januari 1780, på vilken svar icke ingått från överståhållarämbetet, hade serafimerriddarna hänvisat till § 10 i deras instruktion, enligt vilken inga barn finge intagas, förrän förteckningar på de sökande barnen jämte bevis om deras tillstånd och omständigheter för prövning insänts till serafimerriddarna (jfr s. 233 n. 2). Då inga anmälningar på länge inkommit och swi, i anseende till ombytelighet med in- och utgående barn, som successive måtte förefalla, icke kunna sluta annat än att detta Kungl. Maj:ts nådiga förordnande lär af collegierne wid flera tillfällen blifwit utur aktlåtits, hade serafimerriddarna hemställt till överståhållarämbetet att förständiga kollegierna att ställa sig instruktionsens bestämmelser till efterrättelse. Registratur 1783, Överstyrelsens för barnhusen och hospitalen arkiv, RA.

³ Överståhållarämbetet underrättade politie- samt ämbets- och byggningskollegierna därom genom skrivelse den 6 december. Ö. Å:s kanslis reg. 1783.

na rum för andre uslingar i denne älendes tid, som befinnes utan all hielp: hvaremot frimurarebarnen redan hafva vård och ligga icke allmenheten til last, at förtiga det hinder, som ligger Policen nu i vägen til välgjörande. Jag har tilstyrkt en föreställning, grundad på Eders Excellences förra bref af d. 15 martii 1774¹ och Herrar Seraphinerriddarnes stillatigande snart i 10 år, hvarunder desse herrar lemnat omsorgen til Eders Excellences och collegiernes styrsel: men styrka felas först at resolvera sig och sedan, at karlavulit understödia en slik föreställning.

Kopporne hafva på Politiebarnhuset angripit 30 barn, hvaraf 6 tillika hafva fleckfebern, 2:ne barn äro döde.² De friske barnen präpareras nu at ympas: och i flere hus har man nu börjat ympa barnen, sedan kopporne börjat blifva nog elaka och dödande. Directeurens Carlströms i Kungsträdgården³ ena son, som af Thél⁴ blifvit ympad, har ändå i kopporne dödt. Denne farsot har medtagit en myckenhet af barn.

H. Seraphinerriddarne hafva häraf tagit sig anledning til en ny författning neml: at vid barns intagande på barnhusen noga bör efterfrågas om de haft kopporne och at de som ei haft, genast varda ympade, som svårligen kan värkställas på späda barn, som komma til Politiebarnhuset.⁵

Gardiet har nu flyttat i det nya Corps de Gardet i Opera-huset: och stenen, som af dahlcarlarne uptogs ur grunden til Printzessans Palais byggnad är transporterad frammanföre

¹ Jfr s. 233 n. 2.

² Fredrik Sparre omnämner epidemien i ett brev till Gustav III av den 30 november 1783 (Gustavianska samlingen F. 427, UUB). Kopporna äro av det värsta slaget, heter det, och ett särdeles stort antal, i synnerhet barn, säges ha dött. I Weckoskrift för läkare och naturforskare 5, s. 163, finnes tryckt en berättelse till collegium medicum rörande koppsmittan i Stockholm från juli till december 1783, författad av de tre läkarna And. Joh. Hagström, Isak Svensson och Joh. L. Odhelius. Enligt denna berättelse uppträdde de första fallen av koppor i början av juli på Kungsholmen, varefter epidemien spred sig över hela staden. Några siffror, som belysa farsortens utbredning, må här anföras. Hagström meddelar sålunda, att av 83 barn, som han behandlat för koppor dels i sin privata praktik dels på Danvikens barnhus, hade 12 dött. Svensson uppger, att 7 barn dött av 72, som kommit under hans vård. Härtill kan läggas Odhelius' uppgift i sin skrift Dödligheten i Stockholm (1785), att 47 barn intagits på Stora Barnhuset, av vilka blott 7 skördades av epidemien. Jfr även s. 24, 31, 251.

³ Jfr s. 164.

⁴ Daniel Theel, preses i kirurgiska societeten och överdirektör vid kirurgien i riket. Jfr Hjelt 1, s. 257.

⁵ Jfr serafimerriddarnas skrivelse till överståthållarämbetet **/11 1783 (Registrator 1783, s. 708, Överstyrelsens för barnhusen och hospitalen arkiv, RA). Ämbetet underrättade politi- samt ämbets- och byggningskollegierna om saken genom skrivelse den 5 dec. (Ö. Å:s kanalis reg. 1783).

gamla Corps de Gardet för at lemna rum til en friare passage, som någon tid varit nog inskränckt.¹

Baron Adelerantz var i högsta måtton missnögd, med Grefve Fersens anmälan rörande eldstaden i foyern och i stället man den ena dagen afgiorde, at vid besigtningen borde Palmstedt åtminstone vara närvarande för at döma om eldstädernes beskaffenhet, det jag då sökte afstyra, såsom icke tienligt emot Hofintendentsämbetet, brummade Baron Adelerantz så häftigt, at vederbörande förlorade alla sina concepter, så aldeles, at Baron Adelerantz slutel. feck med egen hand upsätta relationen öfver besigtningen, den jag sedermera litet ajusterade.²

Emellan General Sprengtporten och Major Lund³ föreföll i söndags middag et uptåg, som åtminstone sätter Lunds fege caractär i full dager.⁴ General Sprengtporten, som hvar förmiddag numera är i stånd, at gå rak hela 2 a tre timarne och äfven at sitta såsom annat folk i en vagn, har fådt i sit hufvud, at Lund på flere ställen i sin skrift skall utpekad Generalen.⁵ Härom förtretad har han skrifvit Lund til, som åter svarat ovetligt. En fendrick eller lieutenant Ammorin, som är Gene-

¹ Jfr s. 123, 133.

² I poliskammarens diarium 1783^{1/18} är antecknat, at. brev ankommit från direktionen öfver kungl. operan angående undersökningen av eldstäderna. Samma dag avgick brev till hovintendentsämbetet. Sedan besiktning hållits avgick rapport till Kungl. Maj:t. Jfr även s. 21, 24, 230.

³ Det parti av von Sivers' brev, vilket behandlar Sprengtportens och Lunds mellanhavande, är förut tryckt i Handlingar ur v. Brinkmanska Arkivet 2, s. 190—192.

⁴ Om Lund jfr s. 231. Under förberedelserna till 1772 års revolution hade han i Finland intimt samverkat med Sprengtporten. Sedan denne 1781 intagits av ovilja mot Gustav III på grund av oförrätter, som han påstod sig ha fått lida, hade han knutit förbindelser med Lund och lämnat bidrag till dennes tidskrift. I det redan tidigare citerade brevet till Gustav III av den 30 november (jfr s. 231) omnämner Wachtmeister, att Sprengtporten beklagat sig för honom öfver Lunds tidskrift Sprengtporten hade fått för sig, att Lund vore »informerad» på konungens befallning och att Lund av denne därför uppbar en anseelig pension. Han ville att Wachtmeister skulle förbjuda Lund att »oroas» honom. Vid ett personligt besök hos Wachtmeister någon tid därefter hade Sprengtporten ånyo givit uttryck åt sina misstankar att konungen stod bakom Lund. Sina tankar om upprådet mellan Sprengtporten och Lund delgav Gustav III bl. a. greve Creutz i ett brev av den 3 jan. 1784 (Geijer 3, s. 103): »Det uppträde, som baron Sprengtporten åstadkommit, är värdigt honom. Intet i verden kunde mer bidraga att vanrykta auktorn till libellerna i Tryckfriheten den välsignade än det som passerat. Det har visat sig att han är en poltron; och ingen ting dekrediterar mer i alla land och i synnerhet i vårt, än en sådan reputation. Det tyckes mig, att man borde profitera af denna omständighet för att skrämma honom till den grad, att han uppgifver tidningen. Har man en gång funnit en mans svaga sida, så lyckas man lätt att med honom göra hvad man vill». Se även s. 25.

⁵ Den 23 nov hade Lund tillskrivit Sprengtporten om deras mellanhavande. Brevet ger uttryck åt Lunds stora tacksamhet mot Sprengtporten men är också präglad av hans rädsla för mordanslag. Han bedyrar sin oskuld och förklarar, att han aldrig skulle våga skriva något emot Sprengtporten, om han också finge tun-

ralens systerson,¹ har gådt med bref och bud dem emellan och på Generalens tilstyrkande öfvertalt emot pg:r en dreng i huset, där Lund bor, at inbilla Lund, det Generalen hade köpt en hop folck, som passade på Lund för at piska honom. Genom samma karl hade Generalen först fådt kunskap, at Lund under prætext af siukdom höllo sig inne en 14 dagar, och sedan at Lund skaffat sig 2:ne pistoler, som han laddade altid hade bredevid sig, för at skiuta den första, som vågade sig innom hans dörr. I denne sakens ställning skickar Generalen bud efter mig och efter många vidlöftiga berättelser om sina förföljare och fiender, nämner han tillika om Lunds otacksamma comportement emot Generalen, som gjort honom ganska mycket godt, innan han började i sina skrifter gripa an Majestätet, då jag drog mig ifrån honom, som Generalens ord lydde. Efter en kort relation af det föregående, säger Generalen sig vilja försöka Lunds contenance genom et besök och begärer tillika, at en politiebetient måtte befallas hålla sig vid huset, för at kunna se på förloppet och afböja buller af husfolck eller främ-

nor av guld. »Jag känner herr Generalens vreda och hämndefulla character i vissa moments», skriver han, »och mina öfriga få dagar vill jag intet exponera, jag vill lefva dem i stillhet och ro och jag vill äfvenså litet ofreda någon som jag sjelf vill bli ofredad, jag är en man, som är både gammal och sjuklig och jag vill intet som en missdådare träda in i evigheten, Gud uplyse då nådig herre om min oskuld» (J. M. Sprengtportens samling, Bref från myndigheter och enskilda, folio, RA).

¹ Ammorin är identisk med Bernt Otto Amnorin (den rätta läsaarten är Amnorin). Släkten är ursprungligen en finsk prästsläkt. von Sivers och även von Axelson uppgä, att den nämnde fänriken skulle vara en systerson till Sprengtporten. Denna uppgift måste dock vara felaktig, eftersom denne veterligen icke ägt någon syster. Däremot var Sprengtportens egen mor född Amnorin, dotter till kyrkoherden i Jaakkima i Karelen Johannes Amnorin. Bland bärarna av detta namn under 1700-talet funnos flera militärer. En av dessa var den nämnde fänriken Bernt Otto Amnorin, som enligt ett av hans fader prosten i Lemland Otto Johan Amnorin den 21 mars 1786 utfärdat intyg var född 20 nov. 1786 (Meritband 23, f. 620, Arméns pensionskassas arkiv, Krigsarkivet). Bernt Otto Amnorin har tydligen tagits om hand av Sprengtporten. I ett brev till denne av 29 april 1780 tackar fadern för sin son (J. M. Sprengtportens samling, Inkomna skrivelser, kvarto, RA). På hösten 1783 vistades sålunda Bernt Otto Amnorin hos Sprengtporten på Biskopsudden. Han har nämligen den 16 sept. avgivit en skriftlig försäkran att han icke yppat eller framdeles skulle yppa något om Sprengtportens angelägenheter, som på något sätt kunde lända denne till last eller tjäna dennes ovänner. Förhållandet mellan den något bisarre Sprengtporten och den unge fänriken synes emellertid snart ha förbytts i ovänskap. I en inlaga till Gustav III, vilken är odaterad men som tydligen tillkommit under dessa år (Gustavianska samlingen F. 422, UUB), utbeder sig nämligen Sprengtporten den nåden att något avseende icke måtte fästas vid ensidiga berättelser »af eho som hälst eller något vittnesmål af sådana personer som varit i min tjänst eller annars gått mig tillhanda, af vilka de fläste för befunden otrohet icke kunnat undgå sådana korrektioner, som efter all lag göra dem till vittnesmål oskicklige». Av allt vad han under sin »orklöshet» skrivit till sitt försvar sade han sig icke vilja erkänna »någon enda piece så fullständig som vederbör», i synnerhet om det rörde hans deltagande i revolutionen och sådant allra minst »under verifikation af en fändrik Amnorin.»

mande. Kl. 12 i söndags infinner sig Generalen åtföljd af Ammorin och 2:ne domestiqver i huset på Munkbrogatan, där Lund bor. Efter et sakta klappande på dörren, som var tillstängd, öppnas dörren, den Generalen så häftigt uprycker, at Lunds mamsel, som hölt i dörren, helt oförmodeligen stannade i förstugan, medan Generalen klädd i lappskinnsstöflar en gammal utsliten lappmudd och en sölig hatt instiger i rummet, stödiande sig på sin käpp. Vid denne åsyn blev Lund genast förskräckt: ropande våld jag blir mördad, hielp, hielp. Lunds mätresse och någre hennes systrar samt 5 a 6 käringar och några karlar som voro i huset, kommo änteligen inn, stojande och ropande. Politiebetienten tilkom också, som fann Lund sittande på en stol, med håret hängande öfver hufvudet, såsom han hade blifvit luggad. En pistol låg et stycke bort på golfvet, men en annan pistol upspänd hade Lund i handen hvilken darrade, hvarunder han ropade om hielp, sägande tillika: jag skiuter: jag skiuter. Generalen stående på golfvet med qvinfolken ikring sig, har sagtmodigt bedt dem vara stilla och änteligen matt efter gången i trapporne, lagt sig i Lunds säng: derunder inkom Lieutenant Ammorin, emot hvilken Lund utfor i ovelt: kallande honom förrädare, dän där genom köpte personer tractade efter Lunds lif, visande honom den upspände pistolen med yttrande jag skiuter dig. Imedlertid lossades icke något skott och Generalen efter en liten stunds hvila blef bättre och begärte at särskilt få tala vid Lund, det Lunds mamsell isynnerhet under skrik och stoi bestridde: men änteligen under politiebetientens bemedlande, blef så afhandlat, at alla skulle gå ut, utom Lunds mamsell, som skulle få åhöra deras samtal, dock at politiebetienten skulle stanna i et rum bredevid, där dörren borde stå på glänt. Efter et sådant arrangement reste Generalen sig omsider utur sängen, avancerade emot Lund, som stående på golfvet med håret ikring synen hade sin pistol i handen. Efter denne Generalens utlåtelse: min k. Lund ni bär er åt som en narr: och dennes svar: du är en tok och vil giöra alla menniskior lika så tokiga: karl, hvarvid Lund satte pistolen för Generalens panna, geck Generalen Lund på lifvet, stötande med den ena handen Lund baklänges i en stol och med den andra fattande i pistolen, den Generalen ville vrida ur handen på Lund, ehuru han sådant icke förmådde. Af ytterligare skrik kom folket åter inn, då Lund darrade mer än tilförene och sluteligen dånade 3:ne gånger, så at han med kalt vattn, som slogs på honom måste til

lifsandarne återhielpas: uti hvilken ställning Generalen i största tysthet geck sina färde, sättande sig i sin vagn och kom til mig, tilfredsställd å ena sidan deröfver, at Lund, som braverat konungar, ja stegel och hiul, varit rädd för skuggan af Generalens blotta åsyn, men å andra sidan förargad och sensible deröfver at händelsen kunde blifva kunnig och uttydd til Generalens desavantage. Jag tröstade Generalen dermed at Lund detestable för hvar redlig man, icke har någon protection af Policen at vänta. Generalen ville icke tilstå, at han rört Lund eller satt håret i oordning på honom, utan blott at han ryckt af honom den första pistolen och kastat den på gälfvet, men nog hade jag ärnat honom en frukost, om han varit karl för sig den kraken.¹

Policebetienten intygar, at han aldrig sedt någon mera rädd och darrande än Lund, och at han efteråt i går skickat bud på honom, med begäran, at han ville hålla denne händelse tyst, hvarunder han vist Policebetienten 4:ra laddade pistoler, 2:ne i sängen och 2:ne i lämnstolen, där han sitter och skrifer. Jag har tillsagt min karl, at om några dagar för Lund afmåla spöken och farligheter om stora tillställningar emot hans lif, i förmodan, at räddhogan slutel. skall bortdrifva hans förbannade skrifklåda.²

Stölderne här i staden och häromkring tiltaga dageligen, så at jag har ingen fred hvarken dag, eller natt. Jag grufvar mig för denne vinter. Väderleken är väl något kall, dock ganska lindrig, så at gatorne inne i sielfva staden icke hinna tilfrysa. Den snön, som föll i landet i förra månaden är redan i vattn.

Gud välsigne och bevare Eders Excellence.

M. E. har litet ondt i en fot, som håller henne inne: men för öfrigit mår hon väl.³

¹ En skildring av händelseförloppet, vilken i alla detaljer stämmer överens med den här av von Sivers lämnade, har underståthållare von Axelson givit i en memoria, som tydligen tillställts Gustav III och nu ingår i Gustavianska saml. F. 498, UUB.

² Hos von Sivers hade Sprengtporten begärt att få en avskrift av polisbetjäntens rapport. Härpå svarade von Sivers i ett brev 27 dec., att polisbetjänten varken avfattat någon rapport eller avkrävt någon sådan. Han lämnar i korthet en redogörelse för händelseförloppet, vilken överensstämmer med den här ovan i brevet till Sparre skildrade, samt berättar om polisbetjäntens besök hos Lund dagen efter. Vidare säger sig von Sivers icke ha kunnat hindra, att ett rykte kommit ut om uppträdet men försäkrade Sprengtporten, att detta rykte helt vore till Lunds nackdel. Blotta åsynen av Sprengtporten skulle hos Lund väcka så mycken förskräckelse och så mycket alarm. (J. M. Sprengtportens samling, Inkomna skrivelser, kvarto, RA).

³ M:lle Ekermann.

Stockholm d. 12 dec. 1783.

Nu har det länge omtalte fostret änteligen blifvit framkläckt. Seraphinerriddarne hafva expedierat et bref af följande innehåll. Som vi af allmänna tidningarne och andra berättelser förnummit, at den til dårhus på Danviken anslagne träbyggningen är både förfallen och otillräkelig för de olyckeliga där vistande personer, hvilka i sin vetlöshet ej böra lida brist eller tilbörig skiötsel, så hafva vi velat updraga Tit. at inkomma med sit mogna råd och förslag, huru denne olägenhet snarast må kunna afhielpas, therutinnan vi icke vela undandraga oss alt det biträde och den handräckning, som en slik menskligheten hedrande förbättring kräver.¹ Detta alt pekar på Harts egendom, som han til salu utbiuder.² Baron Ax: har sagt mig, at han känner fullkomliga utvägar huru förbättringen skall ske, och at han vil sielf först bese Hardts egendom, för att kunna på samma ställe, dock i en apart byggnad inrätta curhus, innan Politiecollegium får befallning at inkomma med sit yttrande eller sit förslag. Här skola nu göras så många omstöpningar, så många förändringar, at om Eders Excellence intet snart kommer hem, lærer Eders Excellence knappast igenkänna Stockholm.

I dag sades mig av B. A.³ at Seraphinerriddarnes bref ang:de barnens antagande på Barnhuset icke var rigtadt åt honom,⁴ det jag altför väl vetat förut, utan åt Eders Excellence, hvilket han utmärkte liksom med en slags tilfredsställelse. Såväl Hans Excellence Baron Sparre, som Hans Excellence Justitiaecancel- leren⁵ och Tit. Schröderheim, för hvilka jag berättat Herrar Seraph. riddarnes brefs innehåll hafva varit af den tanckan, at vederbörande bordt iterera den förra föreställningen som Eders Excellence afgifvit, med påminnelse, at de derå icke svarat, utan låtit ända tils nu värkställigheten ankomma på Öfverståhållaren och collegierne.

Arbetshuset har fådt afsättning på all tältduken efter det derå satte högsta pris, genom Tit. Tolls anstalt och jemväl redan anammat pgr:ne, äfven som huset har hopp, at få afsättning på de färdiggiorde escharivaderne, hvarom bref i går afgeck til

¹ Skrivelsen är daterad $\frac{2}{11}$ 1783, Registratur, f. 729, Överstyrelsens för barn- husen och hospitalen arkiv, RA. Jfr även s. 29.

² Jfr s. 314.

³ Baron von Axelson.

⁴ Jfr s. 24, 26, 233.

⁵ Wachtmeister.

Krigscollegium.¹ Den vackra vederleken, som befordrat utarbete för hopen, har gjort at antalet af arbetarne vid Arbetshuset til dato icke äro mera än 820 st: som dock efter jul lärer ökas efter förra vanligheten. I mit sinne är i år älandet bland hopen icke så stort, som förl. år, då vintren så hastigt infant sig. Siöfarten är ännu öppen och inkomma dageligen stora spannemålsladningar samt äfven sill, som nu fallit ifrån 20 til 13¹/₂, 14 a 15 plåtar.

Commercecollegium har gjort anmärkning ang:de spinhusafgiften som är 16 sk. af hvarje comoedie lindanserie etc. och fådt det svar, at författningen, som snart är 50 år gammal kommit i glömska, sedan man i sednare tider för hvarje comoedie infordrat til Lazarettet en rd och til Husfattiggassan en mer eller mindre summa, och at från det sednare värdet svårigen lärer kunna återtagas, vad detsamma undfådt, då Fattiggassan i anseende til et tillökt barnaantal är på balance: men at om Commercecollegium pröfvar, at samma spinhusafgift hädanefter skall utgå, sådant framdeles skall iagttagas. Svar härpå har Commercecollegium också afgifvit, af innehåll, at 1735 års spinhusförfattning ang:de denne med flere afgifter icke är återkallad eller uphäfven, i följe hvaraf någon cession eller eftergift ei kan äga rum af de 6 dr kmt, som comoedianter, lindansare m. fl. för hvarje representation til Spinhuset böra erlägga: viljandes collegium särskilt utlåta sig hur förhållas bör

¹ Med tillverkning av s. k. escharivader eller strumpor voro i synnerhet fattiga kvinnor och barn sysselsatta på arbetshuset. I överståthållarämbetets skrivelse till krigscollegium 11 dec. (Ö. Å:s kanslis reg. 1783) meddelades, att det fanns 1048 färdiga och 572 oberedda par att tillgå. Enär arbetshuset icke kunde finna någon avsättning för dessa färdiggjorda par, anhöll ämbetet, att de för arméns räkning måtte inlösas. På samma gång begärde ämbetet upplysning, huruvida armén behöfde ytterligare någon större post, på det att arbetshuset måtte sättas i stånd att leverera, vad som eventuellt erfordrades. I annat fall måste tillverkningen helt nedläggas. Ärendet behandlades inom krigscollegiet den 17 december 1783. Enligt protokollet sade sig kollegiet gärna vilja bidra till att stödja en så nyttig inrättning som arbetshuset men ansåg att behovet av escharivader icke var så stort, eftersom de av Kungl. Maj:t fastställda beklädnadstaterna bestodo escharivader blott åt de värvade regementena. Dessa ägde också själva att sörja för upphandlingen av s. k. smärre persedlar, däribland escharivader. Men då någon option från regementenas sida icke ägde rum, skulle kollegiet kunna antingen tilldelas dem persedlarna in natura eller också förelägga, varest de skulle få mottagas. Kollegiet beslöt därför att överståthållarämbetet skulle underrättas därom att escharivader följande år skulle tilldelas livgardet och hela artilleriet. Om dessa regementen icke redan hos arbetshuset rekvirerat sitt behov, förklarade sig kollegiet vilja draga försorg om att det behövliga antalet escharivader inlöstes från arbetshuset. Men ämbetet skulle uppgiva priset och i övrigt tillse, att detta icke stegrades utöver det nu utsatta och att de nämnda regementena kunde få köpa escharivader åtminstone till 1786 års slut (Krigscollegii arkiv: Krigskommissariatets protokoll 1783, Krigsarkivet). Jfr även s. 19, 29.

med afgiften för den förflutne tiden, men hädanefter och för framtiden anmoda Öfverståthållaren foga nödig anstalt, at samma afgift vid hvarje förekommande tillfälle varder riktigt upburen och spinhusfonden til godo beräknad. Nu har jag at uppsetta det svar, at hvad Stenborgska theatern och andre comedianter och lindansare angå, skall författningen fullkomligen iagttagas, i följe hvaraf Stenborg vid hvarje comoedieslut aflevererar dagen derpå i Policekammaren så väl Lazarettets andel 1 rd, som 16 sk. spinhusafgift: men som Kongl. Maj:ts spectacle icke står under Överståthållarens inseende, så må Commercecollegium om denne afgifts upbärande anmana och påminna vederbörande, om Kongl. Collegium tror, at [för] et Kongl Maj:ts spectacle skal böra en slik afgift utgå.¹

Nu får jag veta at B. A.² omtalt i Magistraten ang:de Curhuset och at staden borde bestå en del af kostnaden.³ Ekerman har sagt nei och derom har sedan icke blifvit något discourerat. Anstalten är god och af Ed. Excellence sielf påtenekt äfven hvad Dårhuset⁴ angår, ehuru värkställighet i brist af pg:r icke kunnat försiggå. Jag ville för många ordsaker, at med alt detta kunde anstå tils Eders Excellences hemkomst, på det at andre ei måge draga hedren af Eders Excellences redan anlagde planer, som jag nog ser påsyftas, det jag omögeligen kan smälta.

Uti tvisten emellan Rålamb klagande och Cederström ang:de hofmarskal[k]sinqvarteringen var först resolverat och jemväl bref upsatt såsom svar til Riksmarskalken, at som Inqvarteringscommissionen til Baron Cederström efter Kongl Maj:ts nådiga befallning ifrån april månads början utbetalt hofmarskalksinqvarteringen, utan at commissionen haft sig kunnigt Kongl. Maj:ts för Baron Rålamb d. 7 martii 1778 utfärdade resolution ang:de upbärandet och besättandet af den hofmarskalksbeställ-

¹ Överståthållarämbetet avgav sitt svar till kommerskollegium den 21 november (Ö. Å:s kanslis reg. 1783). I detta svar anfördes, att någon spinnhusavgift icke avkrävs den stenborgska teatern, då denna av Kungl. Maj:t ålagts betala 2 rd specie, hälften till lasarettet och hälften till husfattigkassan. Lindansare, luftspringare m. fl. hade däremot, så vida de icke erhållit befrielse av Kungl. Maj:t, förpliktats att för varje föreställning erlagga till lasarettet 1 rd specie och till husfattigkassan från 24 o. 32 skilling till 2 à 3 rd. Kommerskollegii svar på denna förklaring meddelades den 22 november. Överståthållarämbetets ytterligare förklaring, enligt von Sivers formulerad av honom, är daterad den 22 december. Samma dag avlät ämbetet en skrivelse till magistraten med förhållningsorder rörande uppbörden av spinnhusavgiften (Ö. Å:s kanslis reg. 1783). Jfr även s. 26.

² Baron von Axelson.

³ Jfr s. 39, 43 f., 257.

⁴ Jfr s. 28, 30, 86, 226, 247, 314.

ningen åtföljande inqvartering, af hvilket förordnande Baron Rålamb icke förrän nu lemnat commissionen del, alltså och då den i staten upförde hofmarskalksinqvarteringen, efter Kl. Maj:ts sednare skrifvelse redan utgådt och åtgår til Baron Cederström, kunde commissionen icke åläggas, at utbetala til Baron Rålamb samma inqvartering, såsom beroende på Kl. Maj:ts nådigste pröfning huru dermed borde förhållas och hvarom Baron Rålamb sielf borde göra underdånig förfrågan: men sedan Tit. Schröderheim försäkrat, at Kl. Maj:t nogsamst skall påmint sig Rålambske resolutionen, enär expeditionen afgeck för Baron Cederström, så får nu commissionen svar derom i conformité med hvad Schröd. förmält. Eljest och ehuru staten icke rättel. innehåller mer än en hofmarskalksinqvartering, niuta dock dessutom 3:ne andra lika inqvartering, neml. Öfverkammarherren, Hofintendenten och Baron Manderström, så at med Baron Cederström fem vid Kl. Hovet väckeligen upbära hofmarskalksinqvartering.¹

Natten emellan d. 13 och 14 hujus blef Hyrkutsken Nils Löfgren, känd för en beskedelig man, af sina drengar piskad, ikullkastad och slagen i stallet, så at han efter några timars förlopp med döden afgeck. Bland annat hade de också skuffat honom i et stort vattnkar fylldt med vattn, där han legat afdånad, men hvarifrån de åter uphielpt honom, och sedan de märkt at han ännu kunde gå och tala slagit honom åter med en piska och skuffat honom baklänges i en spilta. Sedan han var död, feck jag först härom underrättelse och måste mit i natten skaffa rätt på desse bofvar, som äntel. lyckades. Inga

¹ Av ålder hade hovstaten njutit inkvartering i Stockholm. Denna förmån hade sålunda också kommit hovmarskalkarna till godo. Hans Gustav Rålamb, som alltsedan 1761 fungerat såsom hovmarskalk och som var äldre i tjänst än Bror Cederström, hade på egen begäran med hänsyn till sin bräckliga hälsa av Gustav III entledigats från sin hovtjänst. Genom det kungliga brevet 7 maj 1778 hade han förunnats att som förut åtnjuta inkvartering mot skyldigheten att bevista sessionerna i övre borggården. Bror Cederström, som 1781 utnämns till hovmarskalk, fick genom kungl. brevet 29 april 1783 i sin egenskap av förste hovmarskalk rätt till inkvartering, medan en annan tjänstgörande hovmarskalk Carl Axel Strömfelt, som likaledes utnämns 1781, tillsevidare måste avstå från samma förmån. Av inkvarteringskommissionens i Stockholms stadsarkiv förvarade räkenskaper framgår, att man fr. o. m. 1778 i räkenskaperna skilde mellan den ordinarie och extra ordinarie hovstaten. 1783—1784 är sålunda Rålamb upptagen på ordinarie staten, medan Cederström återfinnes på den extra ordinarie. Den av von Sivers nämnda överkammarherren är Fredrik Vilhelm Ridderstolpe. Med hovintendenten torde åsyftas Carl Fredrik Adelerantz, som i inkvarteringskommissionens räkenskaper redovisas såsom »överhovintendent». Baron Manderström är hovmarskalken Christopher Manderström, som är uppförd å extra ordinarie hovstaten. Om detta inkvarteringsärende se även överståthållarämbetets skrivelser till magistraten samt till riksmarskalken Gyllenstierna 22 december, Ö. Å:s kanslis reg. 1783.

vittnen utom en karl, som sedt dem skuffa husbonden ikull på gården och drifva honom framför sig i stallet hafva varit at tilgå: men jag har dock brottet utredt och äfven deras bekännelse. Hufvudmannen heter Anders Lundberg 21 år gammal¹ och har tient förut såsom dreng hos Röhl.² Den andra heter Joan Frisk och är artellerihandtlångare vid Ehrenhielms comp.³ Begge hafva altsedan i höstas, då de kommo i tjenst, varit sturska och liderliga och jemväl på husbondens begäran, fådt af politiegevaldigern i tracten flere varningar. Anders hade nu hemkommit med vagnen kl. $\frac{1}{2}$ 11, förargad deröfver at husbonden icke gifvit hästarne kl. 8 hafver foder, emedan de varit under körningen nog matta, och då han vägrat på husbondens befallning, at gifva ifrån sig de p:er, han den dagen förtient, och at låta hästarne stå förspände, som husbonden befalt, i fall någon körning fram på natten kunde betingas, hade Löfgren tagit Anders i kragen, som gifvit Anders anledning, at taga igen, hvarpå de begge hielpts åt, at slå husbonden. Han var ungarl och hade tient hos Grill⁴ i 12 år, bodde i Lundebergs egendom⁵ i Brunkebergsgatan näst intil Baron Duvalls hus.

Tit.Schröderheim sade mig i dag, at han trodde at mortaliten [o: mortaliteten] här i staden nu var större än någonsin til-

¹ Målet är antecknat i poliskammarens diarium för den 15 december 1783. Här heter emellertid den ena av förövarna Anders Schultz och icke såsom von Sivers uppgiver Anders Lundberg. Att Schultz är hans rätta namn bestyrkes också av Svea hovrätts nedan omtalade utslag. Schultz dömdes vid Norrmalms östra kämnärsrätt till att mista hand och huvud och till att bli steglad. Hans medbrottsling Frisk skulle sona sitt brott med 40 par spö och en söndags uppenbar kyrkoplikt. Beträffande Schultz mildrades domen i hovrätten. I dess utslag av den 29 september 1784 (Criminella resolutioner 1784, Svea hovrätts arkiv, RA) förklarades nämligen, att Kungl. Maj:t funnit för gott att av nåd förskona honom från dödsstraffet och ändrat straffet till 40 par spö, en söndags uppenbar kyrkoplikt och livstids arbete på Sveaborgs fästning. I fråga om Frisk fastställdes det av kämnärsrätten utmätta straffet.

² Röhl är namnet på den kända bagar- och bryggarsläkten i Stockholm, men vilken som åsyftas kan icke utrönas.

³ Harald Ehrenhielm, sedan 1770 kapten vid artilleriet (Elgenstierna 2, s. 443).

⁴ Den Grill, som här åsyftas, är direktören och bruksägaren Klas Grill, ägare av det f. d. Bielkeska huset i kvarteret Leoparden vid Norrmalmstorg (nuv. Gustav Adolfs torg), vilket 1783 inköptes för prinsessan Sofia Albertinas räkning (jfr s. 213). Klas Grill dog 1767, men ännu någon tid efter hans död kvarstod Nils Löfgren såsom kusk hos hans änka Anna Johanna Grill (se t. ex. kronotaxeringslängden för Klara nedre 1775, f. 362).

⁵ Huset ägdes av hovkamrer Nils Germund Lundeberg och låg i Jakobs församling i kvarteret Torvigen med nummer 23—24. Hyrkusken Nils Löfgren står också antecknad i kronotaxeringslängden 1783, I, f. 752, såsom boende i huset. Det i samma kvarter belägna Duwallska huset hade nr 22. Ägare var generallöjtnant Johan Didrik Duwall, som hade förvärvat det av sin sväger kammarherren och landshövdingen Fredrik Ulrik Insensstierna (Designationer, Stadsingenjörskontoret. Jfr även Elers 2, s. 125).

förene, emedan man i Ladugårdslandskyrkan¹ bedt för några och tiugo personer och gjort tacksägelse för 13, at han derom talt med Grefve Creutz, som förundrat sig at B. A.² icke derom för honom nämt, såsom en sak, som fordrade Regeringens omsorg. Jag svarade, at mortaliteten, då man undantar dem, som dött i kopporne snarare är mindre än förr, och at ingen enda smittosam sjukdom nu är gängse. Han medgaf sådant, men tillade, at han ville bry B. A.² och om möjligt äf komma allmenheten at sakna Eders Excellences omhugsamhet.

Praesten³ Dubois har fådt sin dom, at mista praesten, och at afstraffas med 16 dagars fängelse vid vattn och bröd samt uppenbar kyrkopligt.⁴

Höppeners sak ligger nu i Hofrätten och man menar, at han med flit där hvilar.⁵

Jag mins ei om jag nämt förut, at Krigscollegii flyglar äro på auction i Cammarcollegio inköpte af Madame Nyman för 19 000 plåtar.⁶

Provisionela packhuset upbygges nu för täkning och blir snart färdigt.⁷

Eders Excellences förnäma af d. 13 nov. dat. Pisa ankom i söndags. Vår glädie öfver Eders Excellences höge välmåga är obeskrifvelig. Mätte den beständigt fortfara!

Tit. Schröderheim har redan skrifvit om Catholska kyrkan, om de pg:etilgångar, som dertil gifves m:m. så at Eders Excellence derom har fullkomligt besked. Eders Excellences plan med Stadshuset är förträffelig.⁸

Lotterisaken, hvarom jag sidst skref, fortsattes i Kännärrätten, dock utan at ännu någre skäl i hufvudsaken äro komne i liuset. Svåra misstanckar kunna de icke undgå, i synnerhet som et vittne Notarien i Förmyndarekammaren Norlins son, som är engagerad i Magistraten, intygat, at han på sin mors befallning, dagen för inställelsedagen i Kännärrätten upsökt den förrymde angifvaren Bremer, tagit honom med sig til Widman, där Norlins mor förut varit, at Norlins moder och Widmans

¹ Schröderheim var ledamot av kyrkorådet i Ladugårdslands församling. Jfr Ahnlund, s. 236.

² Baron von Axelson.

³ Tillskrivit ovanför: den 16 dec.

⁴ Jfr s. 211.

⁵ Jfr s. 212.

⁶ Jfr s. 68, 73, 180.

⁷ Jfr s. 16, 20, 31, 67, 127, 134, 247.

⁸ Jfr s. 15, 35 f., 46 f., 68, 72, 96, 219, 260.

hustru begge öfvertalt honom at rymma och at Widmans hustru vid hans bortgång påmint honom, at fullgjöra sit gifne löfte; samt äntel. at vittnet sedt Bremer hafva stora transportsedlar, dem han sagt sig hafva fådt af Widman. De lagkloke giöra eljest mycken anmärkning vid detta vittnesmål, där sonen vittnar emot sin egen mor etc.¹

En rotebotsman, som några dagar arbetat vid Bellevue² och som där stulit 2 pund hö, i stallet, dit han haft tillgång om natten under det stallet stådt olåst och låset varit til lagning hos smeden har fådt 7 par spö och en söndags kyrkopligt. Detta brott blef uptäckt under det han för en annan stöld var under förhör och har staten giöra mig redo för 2 säckar hö, som han til bönder försålt.

I Norrkiöping anlägges et arbetshus, som för östgöterne hvilka hafva total missväxt, har mycken nytta. Norrkiöpingsboarne giöra denna anstalt af sig sielfva.³

M. E.⁴ mår nu aldeles bra och lärer sielf skrifva. Secreteraren Wargentin är med döden afgången efter en mattande sjukdom.⁵ Han hade eljest hvar natt god sömn, men en matthet som gjorde honom oförmögen, at stå på fötterne och en

¹ Ang. lotteriffären se s. 232. Det referat av handläggningen inför kämnärsrätten, som von Sivers här ovan lämnar, hänför sig till den 12 dec. Jfr Stads-kämnärsrättens kriminalprotokoll 1783. Se även s. 251, 273, 282.

² Bellevue, beläget mellan Norrtull och Roslagstull vid Stockholm, hade genom köpebrev av den 10 sept. 1782 förvärvats av överståthållare Sparre. Jfr Forsstrand, Malmgårdar och sommarnöjen, s. 12; Lindskog, s. 300.

³ Inrättandet av arbetshuset i Norrkiöping var tydligen ett resultat av det initiativ, som kommitterade ang. spannmålsbristen hade tagit på hösten 1783. I en inlaga till Kungl. Maj:t, vilken ankom till Pisa i Italien den 17 november s. å., åberopade de, vad prästerskapet i Skara stift vid senaste prästmöte uttalat och landshövding Per Abraham Örnsköld hemställt om att allmänna arbetsinrättningar, lämpade efter invånarnas särskilda näringsförhållanden, lynne och behov, måtte komma till stånd för att därigenom bereda de nödlidande bärgning och uppehälle. Nyttan av dylika inrättningar berodde enligt kommitterades mening på landshövdingarnas sätt att verkställa intentionerna, men det huvudsakliga arbetet borde anförtros några om allmänna hushållningen och näringarna kunniga män, som skulle utstaka de allmänna grunderna. En fond för dessa arbetsinrättningar syntes icke kräva några betydande summor, om den förvaltades med omtanke. Såsom bidrag till denna fond föreslogo kommitterade de inom stiftens inbesparade pastoralierna, som voro avsedda till pios usus och sålunda kunde användas till hjälp för flit och arbetsamhet. Förslaget gillades av Kungl. Maj:t, som genom det tryckta cirkuläret av den 18 november 1783 anbefallde landshövdingarna och konsistorierna att verka för saken. De inbesparade pastoralierna skulle sålunda anslås till fonden, men dessutom skulle adeln och andra förmögna personer inom länen uppmuntras till att genom frivilliga sammanskott bidraga till arbetsinrättningarnas underhåll. Om arbetshuset i Norrkiöping, se Sundelius, s. 540 f., vilken anmärker, att vid planläggningen av arbetshuset de principer hade följts, som tillämpats i Stockholm. Jfr s. 34.

⁴ Mille Ekermann.

⁵ Om Wargentins sjukdom se Nordenmark, s. 82 f.

torka i gommen med brist på salive. Gud välsigne och bevare Eders Excellence såsom en ögnasten!

Stockholm d. 23 dec. 1783.

Benedictius, som icke har något skrifteligt band på sig, står icke at förmås til medicamentspgr:nes betalning, hålst han nu yrkar, at han aldeles förlorat på Printzessans stallbyggnad. Palmstedt menar, at Eders Excellence lærer bifalla, at apothecarens räkning, så väl som Doctor Hagströms arfvode tages af de extraordinarie brobyggnadsutgifter, som ingen räkning göres före: hvarigenom man också bäst kommer från den saken.¹ Til pgr:ne til nya Packhuset, som staden skall bestå, äro ännu inga utvägar, så framt de icke skola utgå på brobyggnadsfonden hvaröfver Eders Excellence lærer meddela sit nådiga yttrande. Imedertid äro till Provisionela packhuset af staden utbetalte de 300 rd, som utgiöra stadens andel.²

Besigtningen af Hardts egendom vid Danviken skedde i onsdags i förra veckan,³ och den fants aldeles otienlig i anseende dertil at de mästa väggar åt gården äro af träd eller bräder och hela åbyggnaden i grunden murad af tegelsten, som redan är förlorat. Man behöfde många föreställningar, för at förmå vederbörande at afstå från denne dessein, som blefvo vida kostsammare, än en nybyggnad. Änteligen och sedan jag framtagit den för flere år tillbaka, på Eders Excellences befallning af König gjorde ritning af den då utsedde platsen vid omkring nuvarande Därhuset samt sielfva planen til den projecterade nybyggnaden, blef densamma af vederbörande genast smakelig. Man tog desse ritningar til Magistraten där de upvistes: hvarvid Borgmästaren Indebetou sig yttrade: Min Baron! Ingen ting kan göras innan sommaren, hvartil Hans Excellence Öfverståthållaren hemkommer, som på flere ställen haft tilfälle se slike inrättningar och aldrabäst känner den plan som bör antagas: skicka honom desse ritningar, så får Magistraten afvagta hans yttrande.⁴ Härpå feck han ei något svar, men vederbörande tog saken ad notam och befalte König i lördags at i smått afcopiera

¹ Jfr s. 123, 213.

² Jfr s. 16, 20, 31, 67, 127, 134, 245.

³ Jfr s. 28, 30, 86, 242, 314.

⁴ Något protokoll öfver denna öfverläggning är, såvitt man kan finna, icke bevarat.

den förra ritningen, den vederbörande lära i dag, eller nästa postdag til Eders Excellence afsända. Nu har jag i den delen vunnit hvad jag önskat och hvad hvar ärlig man, som vördar och älskar Eders Excellence jemväl önskat, på det Eders Excellence må få lägga hand vid en inrättning, som skall föreviga Eders Excellences minne för efterverlden.

Pigan Schultz¹ gör sig nu igen på Danviken lika rasande som förut, om icke värre, hvartil Tolleson² är skulden, i det han lika som de andre dåragtige præsterne inbillar sig, at hon af satan är anfäcktad, til ock med, at han med böner å Herrans vägnar vill drifva diefvulen från henne. Man har nu förbudt denne fantasten, at vidare besöka henne och jemväl lofvat inspectoren at aga henne med ris: men då Gustaf Sivers³ derom averterar B. A.⁴ och beder, at præsten måtte upkallas för at få en tienlig föreställning, anses sådant betänkeligit. Mit ämbetes utöfnung beror på andras vilja och förtroende, och derföre vil jag okallad och obuden icke lägga mig deruti, ehuru jag med tilhielp af min Lundberg skulle snart giöra henne lika så klok, som då Eders Excellence såg henne sidsta gången.

Politiecollegium är missnögd med Rösenhöft, som går nu collegium aldeles förbi med memorialer i de aldra minsta omständigheter, hvarå han får påskrift til bifall, utan at collegium blir hördt.⁵ Collegium har häremot gjort skriftelige föreställningar på min inrådan, och ehuru då försäkrades, at hädanefter til collegii yttrande skulle remitteras, emot det at collegium skulle återtaga skriften, som collegium ingifvit såsom på-

¹ Pigan Schultz är identisk med Sara Schultz. Politikollegii protokoll 23 sept. 1783 förmåler, att inspectoren på Danviken Rosenlöf fått sig henne tillskickad av överståthållarämbetet och att detta skett på Kungl. Maj:t befallning. Enligt ämbetets remiss skulle hon anvisas ett sådant rum, där hon kunde ha »sällskap af andra beskedelige och muntra fribrödshjon». Hon stannade på Danviken till den 6 maj 1787, då hon blev utskreven (Gårdsräkenskaper 1783: Danvikens arkiv).

² Tolleson är kyrkoherden vid Danvikens hospital Pehr Tolleson, känd för sin stränga och allvarliga förkunnelse i pietistisk anda. Jfr den biografiska skissen hos H. Wijkmark, s. 25 f.

³ Gustaf Sivers är en halvbroder till brevskrivaren. Han hade $\frac{1}{4}$ 1783 utnämnts till rådmän och var nu ledamot av politikollegiet. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 232.

⁴ Baron von Axelson.

⁵ Saken gäller kaptenen vid stadsvakten Resenhöft. Enligt kungl. förordningen om Stockholms stads styrelse av 12 dec. 1672 § 3 skulle politiborgmästaren dragas försorg om »stadens bevakande och säkerhet om nätterna samt allt annat som till god skick, ordning rekvireras och politien vidkommer». Ehuru överståthållaren genom den år 1776 genomförda polisreformen fick den högsta polismyndigheten i huvudstaden, kom dock alltjämnt stadsvakten att stå under politikollegiets överseende. Men några bestämmelser, som närmare reglerade förhållandet mellan kollegiet och stadsvakten, ha så vitt man vet, icke i skriftlig form fixerats.

minnelser, så kom dock några dagar derefter med denne påskrift: bifalles och mäles i Politiecollegio, et Resenhöfts memorial om afsked för en underofficerare med förbättring på caractéren, en corporals utnämmande i stället och någre soldaters afsked etc. Genom en collegii ledamot vistes då, at Eders Excellence uti en dylik fråga om afsked med förbättring på characteren til collegii protocoll förklarar, at sådane caractérs afsked icke skulle utgifvas, hvarpå vederbörande måste återtaga memorialet, hvarå sattes en annan påskrift. Alla med flere oordningar, som härröra af påskrifter i kammaren¹ utan annotation, kunde undvikas, om vederbörande ville höra mig eller tro mit tilstyrkande, som aldrig efterfrågas oftare, än när något är på tok, eller då man icke vet til sig, eller då något skall skrivas och expedieras, som är af betydelse. Imellanåt är alt mysteriskt, förbehållsamt, likasom min åtgärd, eller kundskap i sakerne vore at befrugta.

Bönhasjagningar har Skräddareämbetet nu åter börjat at anställa, hvarvid fiscalerne varit oförsigtige, at til handräckning lemna dumma och ovana politiebeteinte, så at hos en änka som i Grillens egendom vid Hornskroken är boende och sköter den tokiga Grillen,² den oordning skedd, at sedan skräddarne funnit samma änka sittande at sy på en qvinströja och de densamma henne afhändt, de gjort visitation i alla de andra rummen och där borttagit pantsatte klädesstycken och sidentyg. Vid förhöret härom ursäktade sig politiebeteiningen dermed, at de icke kunnat oagtdadt varningar, styra de utskickade skräd-

¹ Poliskammaren.

² Den Grill, varom här är fråga, är Karl Anders Grill, broder till direktör Johan Abraham Grill, som var ägare till det s. k. Grillska huset vid Stortorget. Johan Abraham Grill ägde även den egendom vid Hornstull, där nu hans broder bodde. Den utgjordes av en s. k. malmgård, enligt 1780 års mantalslängd belägen i kvarteret Uven mindre n:r 76, motsvarande nuv. kvarteret Tapeten med adressnummer 108—112 vid Hornsgatan. Enligt en anteckning i nämnda mantalslängd var Carl Anders Grill, vars ålder uppgives till 59 år, »rörd till sine sinnen» och sköttes av en jungfru Katarina Judde. Bland dem, som förhördes i poliskammaren efter den av skräddarämbetet i december 1783 anställda jakten efter bönhasare, var även en jungfru Katarina von der Hagen, som bodde i den Grillska egendomen. När målet mot von der Hagen sedermera handlägges inför ämbets- och byggningskollegium, nämnes även Katarina Judde. Inför kollegiet vitsordade nämligen von der Hagen, vad hon redan tidigare uppgivit vid polisförhöret, att av de beslagtagna persedlarna en mörkgrå kvinnotröja tillhörde Katarina Judde och att hon endast fått den till låns för lagningar och ändringar. Hon förklarade vidare, att hon icke ämnat göra något intrång i skräddarämbetets näringsfång utan blott velat göra jungfru Judde en väntjänst. Då emellertid kollegiet fann, att jungfru von der Hagen flera gånger tidigare förgått sig mot skräddarämbetet, dömdes hon att böta 10 dlr smt. Men tröjan skulle jungfru Judde återfå, eftersom kollegiet icke kunde anse den vara förbrutet gods (Ämbets- och byggningskollegii protokoll 1783 f. 439 f).

darne och til förekommande af alla klagomål, rättade jag genast den gjorde oordningen dermed, at folket feck igen de obefogadt borttagne sakerne och remitterade målet i öfrigit til Byggnings- och Ämbetscollegierna. Häröfver äro skraddarne ganska missnögde, menande, at alt kläde och sidentyg, som fants i huset är confiscabelt, fast det icke var tilskurit och skola besvära sig hos Kongl. Maj:t: men detta är icke nog. Mittag¹ med de flere skraddare hafva gifvit til Baron Axelson särskilte besvär öfver mig, med begäran, at jag måtte förbudas, at icke befatta mig med öfverinseendet öfver jagningarne, emedan de trodde, at jag icke vore ämbetet gunstig, eftersom de fådt höra, at jag tillsagt fiscalerne, det ingen bönhasjagning finge ske, utan min vettenskap, det jag giort, på det jag må kunna dertill nyttia sådane politiebetiente, på hvilkas beskedeliga upförande jag kan lita. Denne skrift ingafs i lögerdags och jag blef kl. 8 på aftonen efterskickad. Efter många præambuler lemnades mig underrättelse om denne skrift, som ansågs böra väcka min eftertancka til försigtighet och at de tilärnade besvären hos Kl. Maj:t borde förekommas: men jag bad, at de derifrån icke skulle afstyrkas ty jag önskade gerna, at saken på högre ort finge skärskådas och deras tiltagsenhet såmedelst desto liusligare uppenbaras, til bevis, at man icke håller med handtvärkarne, då de ha orätt.

Arbetet med slagtarehusbyggnaden har uphört med d: 20 dennes, men återtages efter trettondedagen.²

Vi hafva fådt en liten snäll vinter dock med så litet snö, så at släde icke beqvämligen kan brukas. Saltsjön och Mälaren äro ännu öpne och siöfarten går såsom i sommaren, så at i dag kommo på redde 16 skepp, lastade med spannemål och sill, hvaraf i Göteborg är så ymnig fångst, at tunnan på den färska fallit till 8 sk. eller 3 dr koppmt.³

Vid undersökningen öfver arrendatorerne af Musicaliska lotteriet yppas småningom nya anledningar, ehuru icke så aldeles

¹ Skraddareäldermannen Kristoffer Middag.

² Ifrågavarande byggnad är den s. k. nya norra slaktarhusbyggnaden å Blasieholmen, vilken hade börjat uppföras 1782. När överståthållare Carl Sparre på hösten 1783 fick befallning att medfölja Gustav III på hans utländska resa, uppgjorde han en plan för arbetet med de publika byggnaderna under den tid, som han vistades borta från huvudstaden. I denna plan ingick det bl. a. att till hösten 1784 söka fullborda arbetet med det nya slaktarhuset. Jfr Börs-, bro- och hamnbyggnadskommitterades protokoll ²⁷/₂ 1782, ²⁰/₂ 1783 samt Räkningar m. m. rörande stadens allmänna byggnader 1781—1782 i Börs-bro- och hamnbyggnadskommitterades arkiv. Jfr även s. 20, 124.

³ Jfr s. 27, 29.

hufvudsakeliga, dock är utredt, at de hulptit Bremer på flyckten och gifvit honom resepg:r. Hans Excellence Justitiaecancel-
leren¹ är ifrig, at få detta bofstycke i full dager, är missnögd
med Folcher, som han tror vara nog lam actor och derföre för-
ordnat Hofrättsfiscalen Dahlson, at också vid undersökningen
vara närvarande: Jag tror, at Folcher gjort alt hvad göras
kan i en Kämnärsrätt, där de äro ovana med criminala under-
sökningar. Folcket i staden påstår, at om Policen fådt den
saken om händer, hade Bremer hvarken fådt rymma, eller
brottet komma i sådant mörker: och Grefven¹ har sagt mig, at
han dageligen får anonyma bref af et slikt innehåll. Efter all
anledning är Falk och Zettelius de, som utöfvat bedrägeriet och
Widman och Karström oskyldige, fastän Widman sedermera
bidragit til Bremers flyckt medelst pg:rs gifvande till ho-
nom.²

Sedan kölden infunnit sig, börja kopporne at afstadna och de
äro nu icke eller så illa artade som i början. På Politiebarn-
huset hafva blott fyra dött och smittan är där redan förbi.³ Af
den ostadiga väderleken hafva flussfebrar och pleuristica börjat
visa sig, dock icke ovanligt denna årstiden. Antalet af Arbets-
husets arbetare har ännu icke gådt til 900 stycken.

Lund håller sig ännu inne efter calabaliqven med Sprengt-
porten.⁴ Hans blad, sedan denne epqven, hafva ock icke inne-
hållit något bittert. Tiden visar, om han af frucktan och rädd-
hoga kan corrigeras.

Haldin med någre hans vänner arbeta på et annat papper
som får namn af Aftonblad, som skall utkomma med årets
början och icke innehålla annat, än sedolärande betraktelser
utan all skiöns satir eller personalisering. Han har fådt många

¹ Wachtmeister.

² Jfr även s. 232, 246, 273, 282.

³ Jfr s. 24, 31, 235. Rörande politiebarnhuset inhämtar man av politikollegii pro-
tokoll av den 11 november 1783 (i ett band Politikollegii protokoll 1780—1785), att
överståthållare Carl Sparre i skrivelse den 5 november meddelat, att barn, som ej
haft koppor, icke fingo intagas på barnhuset, såvida de ej förut blivit ympade. Den
4 december anmälde sysslomannen Sven Hallander att barnen blivit smittade av
koppor och fläckfeber. Eftersom doktor Hagström ansett det nödvändigt, blev
sysslomannen tillsagd att skilja på dessa båda kategorier sjuka barn. Till politi-
kollegii sammanträde den 23 december inkom Hallander med ett memorial, vari
han meddelade att 47 barn angripits av kopporna men att de flesta nu tillfrisknat.
Samtidigt anhöll han om belöning för förestånderskan och sex sköterskor för det
arbete, som de utfört under epidemien. Kollegiet beslöt att föreslå 3 rdr för före-
stånderskan och 1 rdr för varje sköterska, vartill underståthållare von Axelson
gav sitt samtycke (Politikollegii protokoll ⁴/₁₂ och ²⁸/₁₂ 1783 i ett band Politikollegii
protokoll 1780—1785).

⁴ Jfr s. 25, 236.

subscribenter men om han får så många läsare, tviflas, då hans ämnen äro alfvarsamma, stridande emot nationens skämda smak.¹

Hela staden gläder sig öfver Eders Excellences hälsa och välstånd. Mätte den vara så beständig och fullkomlig, som våra önsknings och förböner äro ifriga och hierteliga för Eders Excellences välmåga. Ingenting kan jämföras med den glädien jag har, då jag får höra goda tidningar från Italien. Det intresserar hela riket hvar trogen undersåte, hvar ärlig medborgare. Förlåt min nådigste Herre, om jag i mina bref uttröttar Eders Excellences tålmod med småsaker och Eders Excellences förtroende, med ämnen, som jag kanske vid närmare eftersinnande borde hålla inom mig sielf. Men Eders Excellence är min skydsherre, min välgörare, min tilflyckt . . . mitt allt.

P. S: För at besätta vettenskapsacademiesekreteraresysslan äro stora cabaler. R: R: Höpken, Sandels etc. vilja dertil hafva Nicander: men de så kallade lärde academiciens tala för Prosperin, såsom den skickeligaste i anseende till observationerne och til bibehållande af academiens lustre: såsom och Wargentin på sin sotesäng skall nämt Prosperin.²

¹ Halldin är den för sin swedenborgianism bekante publicisten Johan Gustav Halldin. Han dömdes 1779 till döden för majestätsbrott till följd av en i Stockholmsposten införd uppsats, vari han häftigt angrep Gustav III:s brännvinspolitik. Han blev emellertid benådad och åtnjöt därefter understöd av konungen (jfr Geijer 2, s. 184 f; 3: 1, s. 93; Almén, s. 303). Han blev nu av regeringen använd i kampen mot oppositionspressen. Bakom hans tidning *Aftonbladet* stod greve Creutz. Programmet för tidningen framlägger denne för konungen i ett brev av den 30 dec. 1783 (Geijer 3: 1, s. 94). Man skulle uppmuntra allmänheten till kärlek och erkänsla för överhet och ordning samt upplysa om allt det goda, som blivit gjort och dagligen göres under E. Ms sälla regering. I tidningen skulle man också inblanda artiga och smakliga ämnen af Litteratur samt göra mera bekanta de nya och nyttiga skrifter, som komma ut i andra länder. Konungen var emellertid ganaka skeptisk om framgång. »Veckoskriften är rätt bra, men jag fruktar att han ej vinner debite», heter det i ett brev till Creutz, sty det är endast ovetst som roar vår allmänhet» (Geijer 3: 1, s. 99). Jfr även s. 47.

² Vid Wargentins död var astronomen Henrik Nicander andre sekreterare, vartill han utsetts den 13 november 1776. Den 21 januari 1784 beslöt akademien att sekreterarna skulle vara två. Den ena skulle handhava de ärenden, som hade samband med observatoriet och almanackornas uppställande och tryckning. Till denna befattning utsågs Nicander. Den andra skulle i akademien föredraga ärenden och förrätta därmed förenade göromål. Härtill valde akademien fysikern Johan Carl Wilcke. Jfr Dahlgren, s. 210; Oseen, s. 258. I ett brev till Nils von Rosenstein 27 jan. 1784, vari von Höpken beklagar Wargentins bortgång som en nästan oersättlig förlust för akademien (A. J. von Höpkens skrifter 1, s. 476), heter det: »Professor Wilcke, som närmast liknar honom har ock upfyldt hans ställe. Jag hoppas att academiens blir med honom nögd och önskar at han må länge bestrida den sysslan». Den ovan nämnde Erik Prosperin, astronom och sedermera 1797 professor i astronomi vid Uppsala universitet (jfr Annerstedt 3: 1, s. 572), kom sålunda icke i fråga till någon av sekreterarbefattningarna.

Stockholm d. 2 jan. 1783 [o: 1784].

D: 23 decembr ankom Seraphinerriddarnes bref under d. 18 dennes af följande innehåll: Sedan i anledning af vår skrifvelse under d. 28 sidstl nov. den i vår instructions 10 § föreskrifne ordning nu til någon del är återställd, at hos oss anmäles de barn, som böra antagas i barnhusen här i staden, men den saknad ännu förekommit uti samma ordning, att stadsens vederbörande collegier icke meddelt något yttrande om sådane barn, då de företagit sig, at dem utan vidare befattning til oss hänvisa; så föranlåtes Vi härmed vänligen begära det Tit. behagade antyda bemälte collegier, at icke åsidosätta den vanliga undersökning och pröfning om barnens tilstånd och beskaffenhet, utan genom påskrift å attesterne visa, att sådant föregådt och sit befinnande anteckna, hvarefter och til mera redighets vinnande vid remissorialerne desse attester antingen för sig sielfve eller med förteckning derå om de äro flere, en eller 2:ne gånger i månaden til oss insändes.¹

Genom denne anstalt vill synas, som Öfverståhållaren skall uteslutas ifrån all befattning med en så angelägen del af stadens police, som rörer uslingars räddning. Och då anmälandet af collegierne icke får ske oftare än en a 2 gånger i månaden, ho skall imedlertid vårda det fattiga barnet, som uptages nakot och blott på gatan etc.²

Collegierne få nu bref härom til sin efterrättelse, med den tilläggning, att attesterne och collegiernes yttrande först skola insändas til Öfverståhållaren.³ Man må åtminstone ha den glädien, at få vara postmästare.

Julafton kl $\frac{1}{2}$ til 11 om natten yppades eldsvåda uti den flygelen af Frimurarebarnhuet, som vetter åt Norrmalmstorgsgatan eller mitt emot Duvaltska huset.³ Rapporten derom, som

¹ Jfr Registratur 1783, Överstyrelsens för barnhusens och hospitalens arkiv, RA.

² Jfr öfverståhållarämbetets skrivelse till ämbets- och byggnings samt politikkollegierna ²³/₁₁ 1783, Ö. Å:s kanslis reg.

³ Frimurarebarnhuset, som öppnades 1753, hade äldst sina lokaler i bagare Ny-mans hus i kvarteret Valfisken i hörnet av Stor- och Skepparegatorna på Ladugårdsland. Därifrån flyttades det 1756 till kvarteret Brunkhuvudet i hörnet av Malm-torgs- och Karduanmakaregatorna, sedan den där belägna av frih. F. Wrede ägda fastigheten inköpts för barnhusets räkning. Här förblev sedan frimurarebarnhuset, tills det 1867 tog egendomen Kristineberg utanför Kungsholms tull i besittning. (Jfr Bergö, s. 4 f.). I fastigheten vid Malm-torgsgatan bodde vid tiden för den ovan beskrivna eldsvådan kanslirådet Jakob von Engeström, oppositionsmannen, som 1792 på grund av vetskap om mordet på Gustav III dömdes förlustig ämbete, adelskap och riddarvärdighet. — Om det Duwallska huset se s. 244.

jag upsatte at afsändas til Kl. Maj:t, lærer Eders Excellence redan läst.¹ Innan larmtrumman geck och klämtning skedde var redan taket af flygelen i liusan låga. Cancellierådet Engströms² kutsk var den första, som blef elden varse i trappan innanföre en tilstengd dörr til vinden, men i stället at upbryta dörren, eller gå igenom Engströms rum intil trappan för at släcka och dämpa elden, springer han til sit herrskap, som til aftonen spisade hos Biskopen Baron Taube, för at avertera dem om olyckshändelsen, och Engström som några timar förut kommit från Upsala hit, hant med kutsken tillbaka och feck berga alla meubler och husgeråd, innan elden kom öfver dem. Han har lidit mycken skada på sin boksamling, som utkastades genom fenstret, fast än sielfva rummet, där böckren voro, blef så oskadt, at böcker och papper kunnat med säkerhet hafva stådt orörde i rummet. En på sned dragen skorsten, hvilken innan öfversta taklaget hunnit afbrinna, nederföll, lærer förmodeligen haft sprickor hvarigenom elden utbrustit i vinden, där flere eldfängde saker i synnerhet en myckenhet löst papper befordrat eldens öfverhandtagande. Imedlertid afbrann icke mera än taklaget och öfversta bielklaget af flygelen samt hälften af corps de logie. Det öfriga conserverades och nedersta våningen så aldeles, at den innom några dagar är åter logeable. Den andra flygelen och corps de logie hade strukit med, om vindsgolfvet icke där varit stenlagdt, som saknades där det brann. Barnhuset lærer snarare vinna, än förlora på denne olycka: ty först betalar Brandcassan skadan til större delen och sedan præpareras vederbörande på sammanskotter. De mästa barnen blefvo genast flyttade til marqvetenterskan i gamla Corps de Gardet³ och sedan til Stora Barnhuset.⁴ 11 stycken intogs i Printzessans Palais, där de fingo förfrisk-

¹ Gustav III fick dessutom från flera andra håll underrättelser om eldsvådan. Hertig Karl skildrar sålunda händelsen i ett brev av den 1 januari 1784 (Gustavianska saml. F. 484, UUB). Samtidigt anhöller han å frimurarlogens vägnar, att en kollekt måtte få upptagas under året i Stockholms kyrkor för barnhusets reparande. Underståthållare von Axelson beskriver händelseförloppet i ett brev av 25 december 1783 (Gustavianska saml. F. 498, UUB) och prisar de goda anstalter, som hertigen vidtagit till eldens släckande. Fredrik Sparre har också informerat Gustav III om det inträffade i ett brev av den 26 december 1783 (Gustavianska saml. F. 427, UUB). Elden bröt ut vid halv 11-tiden just som julklappsutdelningen skulle börja hos hertigen och hertiginnan. Den värsta faran var över vid 2-tiden. Julklappsutdelningen kunde nu taga sin början och räckte till klockan halv 5 på morgonen. Om eldsvådan även s. 31 f.

² Jfr s. 253 n. 3.

³ Jfr s. 235.

⁴ Jfr s. 262.

ningar til och med kläder. Kl. $\frac{1}{2}$ 3 skedde aftroppningen för elden, men den blef dock icke fullkomligen släckt förrän kl. 10 juldagsmorgon. De mästa sprutorne blefvo af kölden obrukbara emot morgon, så at jag blott hade den lilla sprutan n:o 4 i reserve. Jag uttog 30 timmerkarlar från sprutorne, dem jag tracterade med bränvin och varmt öl samt litet mat, hvarföre de gjorde mycket gagn med släckningen, som var svår at verkställa, innan man feck afhugga bielkar och afrifva öfversta trossbottn.

Hans K. Höghet Hertig Carl var vid ankomsten til elden i början missnögd, i anseende til sena anstalter, som Hans Höghet isynnerhet lät mig förstå, hälst då allarm skedde alt var i lusan låga och vattn ei var at tilgå.¹ Jag svarade i underdånighet, at efter berättelse hade elden på en gång utbrustit, at alltid en tima behöfdes, innan vattntilgången vore tilräckelig, hälst de mästa vattnkörare bodde längst på Malmarne, där de icke höra hvarken klockor eller trummor, utan blott allarmskotten från Holmen,² hvilka alltid så sent aflossas, eftersom enl. Kongl. Maj:ts nådigste befallning, vagten först genom en utskickad patrull bör göra sig underrättad hvar elden är, innan något skott får lossas. Här inträffade också den omständigheten, at hvar man julafton tager sig väl til bästa och går halfrusig til sängs. Det visade sig också vid södra bataillon, där ingen man fants utom 40, som Baron Liewen skickade til elden.³

I anledning af denne eldsvåda har jag fådt 2:ne ransakningar, den ena öfver en bortkörd eller utstruken vedbärare som stulit vid elden några böcker och disputationer, Engström tilhörige och med hvilka han på en krog blifvit grepen, och den andra öfver en Ståhl,⁴ som förut varit contoirrskrifvare i Justitiae-collegio och nu är engagerad vid Operan såsom souffleur. Han har hielpt at flytta den i Frimurarebarnhuset boende Kamrerarens Törnqvists⁵ saker och misstänckes hafva borttagit en

¹ Hertig Karl förde nämligen, såsom von Sivers i ett tidigare brev påpekar, under konungens utländska resa högsta befälet vid eldsvådor i huvudstaden. Jfr s. 216.

² I gällande brandordning för Stockholm av den 18 dec. 1728 (§ 7) stadgades, att på natten eller när det var mörkt skulle det skjutas »af swära stycken» på Skeppsholmen. Platsen för eldsvådan skulle markeras med ett olika antal skott för de särskilda stadsdelarna. Jfr Modée 1, s. 770.

³ Baron Liewen torde vara-identisk med Carl Gustaf von Liewen, som då var kapten vid livgardet. Jfr Elgenstierna 4, s. 637.

⁴ Jakob Gustav Ståhl.

⁵ Kamreraren vid justitiekollegium Gudmund Törnqvist.

stor jouvelsring och en sked, hvarom han dock ei ännu är öfvertygad.

Gref Carl Fersen har fådt myror i hufvudet öfver Casten,¹ hvilken han på begäran d: 19 dennes lemnade en månads permission, at i sällskap med Tellerstedt² resa til sina släktingar i Skåne och derifrån til Köpenhamn, at under det han skulle där upföra några concerter til sin förmån, anskaffa för Operan en sångmästare. Hertiginnan har gifvit första anledningen til Hans Excellences bekymmer, genom det, at hon låtit på narri förstå, at Casten torde i Dannemarck engagera sig: hvaruti Hans Excellence sedan styrktes af engelske ministern, som om-talt huru Casten en tid med mycket empressement begärt få lyfta capitalet som ministren för hans hustru afsatt,³ hvilket honom dock blifvit afslagit. Grefven ville i förstone hafva exprés efter honom och sedan bref til landshöfdingarne at vaka derpå, at han, som ärnade sig först til Göteborg skulle genom dem få contraordres, at genast vända om hem. Men vid närmare öfvervägande och sedan Hans Excellences Grefve Axels råd blef inhämtadt, ansågs rådeligast, at icke låta Casten eller någon annan märka sit misstroende, utan blott at genom bref til v. Scheven i Köpenhamn anmoda honom, at vaka på Castens förhållande därstädes.⁴ Jag tror icke eller, at misstanckan emot honom är grundad, ty hustrun som här är qvar har af operamedlen 300 rd och af engelske ministern 300 rd tilhopa årligen 600 rd, som för Casten skulle gå förlorade. I Dannemarck vågas i närvarande ställning icke eller mycket på sådane ta-

¹ Casten är den bekante operasångaren Kristoffer Kristian Karsten. Född i Ystad 1756 blev han först anställd i operakören och fr. o. m. 1776 såsom soliet. Han var under ett par årtionden en av de mest framträdande operasångarna, utnämndes 1791 till hovsekreterare och därefter till förste hovsångare. Jfr Dahlgren, Anteckningar, s. 434; Fr. Hedberg, s. 24; Vretblad, s. 49.

² Tellerstedt är operasångaren Didrik Tellerstedt, som var anställd vid operan åren 1773—1793. Jfr Dahlgren, Anteckningar, s. 432.

³ Karstens hustru hette Mariane Sophie Stebnowska, född i Polen 1753 och anställd vid operan från december 1782. Jfr Dahlgren, Anteckningar, s. 438; Fr. Hedberg, s. 30; Vretblad, s. 73. Enligt vad Montan uppgiver i kommentaren till sin utgåva av Ehrensvärds dagboksanteckningar I, s. 252, skulle hon ha följt med engelske ministern sir Thomas Wroughton från Polen, där denne tidigare varit minister, innan han kom till Stockholm. Därmed rättas ett missförstånd hos Forsstrand, Sophie Hagman och hennes samtida, s. 58, som lägger dessa uppgifter i munnen på Ehrensvärd.

⁴ Ett meddelande om Karsten avgick också från kanslipresidenten Creutz till legationssekreteraren von Scheven den 26 december 1783 (Kanslipresidentens koncept 1783, vol. I, RA). Von Soheven skulle söka utröna, om Karsten hyst några planer att lämna sin tjänst i Sverige samt om några anstalter i Köpenhamn vidtogos för att vinna honom. I så fall skulle han söka förhindra dylika planer och med det första lämna underrättelse därom. Men Karsten skulle icke få någon kunskap om denna övervakning.

langer, som Casten har: och sluteligen om Casten velat rymma, hade ju aldrig begärt permission til Köpenhamn, utan blott til Skåne, hvarifrån han utan svårighet kunnat gå öfver til Danne-marck. Gref Fersen är imedlertid bekymrad deröfver at något obehageligt härom torde komma för Kongl Maj:ts öron och har bedt mig, att icke härom skriva til Eders Excellence men jag nämner det dock, väl vetande, att Eders Excellence icke lärer förråda sin egen sväger.

Fierdedagsmorgon fants på en sopbacke vid den så kallade prästgården et nyssfödt gossebarn dött. Modren är också ertappad. Hon tienar som piga hos en ogift klenmsmedsmästare benämnd Boberg, som lägrat henne och som icke bättre vårdat henne, än at hon fådt tillfälle i et rum innanför honom i enslighet framföda barnet, det hon til andra dagen gömt i sin säng och sedan utkastat det på sopbacken. Efter doctorernes attest har barnet vid födslen haft lif.¹

Sedan Eders Excellence uti skrifvelse under d: 18 sidstl aug: anmält hos Herrar Seraphinerriddarne den anstalt, Eders Excellence vidtagit med de på Curhuset varande oboteligas skiljande från de boteliga etc.;² så har sedan Eders Excellence nu

¹ Jfr anteckningen i poliskammarens diarium ^{29/12} 1783, f. 1012. Här omtalas att en piga Katarina Hellström arresterats, sedan hon blivit angiven och vidgätt, att hon lagt ut gossebarnet på sopbacken »i gamla prästgården å Mariasidan». Men enligt protokollet från södra kämnärsrättens handläggning av målet hade hon lagt ut sitt barn på »sopbacken i fabrikören Jurgs egendom vid Besvärbacken här å Malmens». Denna egendom, som sidenfabrikören Karl Krist. Jung 1779 förvärvat av inkvarteringskommissionen, var belägen i kvarteret Höga loftet mellan Besvär- eller Stora Badstugatan och »nya continuationen af Tavastgatan vid Trappgränd» (Designationer, Stadsingenjörskontoret). Den 8 mars 1784 dömdes Hellström att straffas med 20 par ris och att, sedan hon i Maria kyrka undergått enskild skrift och avlösning, två år hållas i tukthus. Vad den ovan nämnde klenmeden Erik Boberg beträffar fälldes han för första resan lönskaläger att i dubbel bot erlagga 20 dlr smt, att till Maria kyrka erlagga 4 dlr smt samt att i samma kyrkas sakristia undergå hemligt skriftemål (Södra förstadens kämnärsrätt: Criminella protokoll 1784).

² Ett s. k. kurhus för vården av veneriskt smittade torde ha funnits vid Danvikens hospital redan vid slutet af 1500-talet. Ursprungligen var det endast avsett för hospitalets egna fattiga, men fr. o. m. 1730 började man där mottaga även andra patienter än hospitalets egna sjuklingar. Meningen var, att hospitalet för behandling av dessa utomstående personer skulle erhålla full gottgörelse. Så blev emellertid icke fallet; det uppstod snarare dryga kostnader. I en skrivelse av den 7 maj 1773 till överståthållarämbetet sade sig serafimerriddarna ha erfärit, att sjukstugan blivit förvandlad till ett allmänt kur- och salivationshus. Detta hade åsamkat hospitalet betydande utgifter, vilket i ej ringa mån bidragit till dess nuvarande vanmakt. Hospitalets »fruktbara penningstock» hade måst tillgripas för att bestrida utgifterna. Detta innebar enligt serafimerriddarnas förmenande, att kurhuset borde »avskiljas», hospitalet återställas till den »förbindelse», som Gustav Vasas privilegier föreskrev, samt att staden borde sörja för vården av sina sjuka. Något svar avlät överståthållarämbetet icke på denna skrivelse (jfr ovan) utan gjorde den 26 juli s. å. en framställning till Kungl. Maj:t med förslag i ärendet, på sätt von Sivers i fortsättningen av sitt brev närmare utvecklar. Serafimerriddarna

är frånvarande, efter 4:ra månaders förlopp härpå ankommit svar under d: 22 dec: af följande innehåll:¹ Af Herr Barons, Riksrådets och Överståthållarens meddelte underrättelse om Curhuset vid Danviken och nuvarande siukrummen därstädes, som skall vara vida större än utrymmet medgifver hafve vi inhämtat, det Tit. vore sinnad låta upbygga et nytt curhus af träd, med fyra så stora salar, at åtta i hvardera kunna rymmas, och imedlertid eller til dess sådant kan i värdet ställas, använda dertil gamla prästbyggningen m.m. Vid öfvervägande af detta förslag, som vore ganska godt och lämpeligit, allenast Danviks hospital kunde anses skyldigt at et sådant allmänt curhus underhålla, hafve vi oss erinrat det vi år 1773 i anledning af den dryga kostnad, denne främmande inrättning hospitalet åbragte, redan yttrat våre tanckar, at med intet skäl, sådan kostnad kunde hospitalet ådragas utan at staden vore skyldig, at inrätta och underhålla et allmänt curhus för dem af stadens menighet, som denne tilflyckt kunde behöfva. I anseende hvartil vi samma år genom skrifvelse af d: 7 maji och 22 oct. äfven begärt det Tit. ju förr dess heldre behagade afskilja detta kostsamma cur och salivationshus, återställa hospitalet uti den delen til den skyldighet allena som Konung Gustaf den förstes constitutioner eller Hospitalets privilegier föreskrifva och endast består deri, at underhålla en enskilt siukstufva för sina egna siuka medlemmar: tilhålla Magistraten enl. dess åliggande, at sörja för andre siuklingars skötsel och cure-rande af stadsens fattiga, som annan hielp dertil icke hafva, samt til den ändan antyda Politicollegium, at i Danviks siukstuga eller så kallade Curhus tädan efter icke låta emottaga andre siuka personer, än som til Hospitalet höra, eller af dess medlemmar äro: och som vi icke finna anledning, at i detta mål ändra våre förra tanckar, såsom på författningarne lik-

vidhöllo emellertid sin ståndpunkt i den skrivelse, som de den 22 oktober 1773 tillställde överståthållarämbetet såsom svar på en begäran att på Danvikens kurstuga få intaga en gardessoldatänka med hennes tre barn (Koncept 1773, Överstyrelsens för barnhusen och hospitalens arkiv, RA). De behjärtade de ömmande omständigheterna i det speciella fallet men erinrade ånyo om magistratens skyldighet att draga försorg om stadens fattiga och sjuka samt uttalade en förmodan, att genom ämbetets mellankomst en särskild sjukvårdsanstalt ju förr desto hellre blev inrättad. Såsom framgår av von Sivers framställning resolverade Kungl. Maj:t den 2 november 1773 i överensstämmelse med överståthållarämbetets hemställan; något nytt kurhus skulle av staden icke uppföras. Så lågo alltså sakerna till, när överståthållarämbetet genom sin skrivelse 18 augusti 1783 hos serafimerriddarna föreslog, att de på kurhuset varande obotliga patienterna skulle skiljas från dem, som kunde botas. Jfr även s. 39, 43 f., 242.

¹ Registratur 1783, Överstyrelsens för barnhusen och hospitalen arkiv, RA.

stämmige och på dem grundade; så kunna vi för vår del icke eller antaga förenämnde förslag, utan föranlåtes fastmera vänligen begära, at våre förra bref, ehvad anledning må vara, at de utan någon åtgärd, mot vår förmodan, så lenge hvilat, måge ju förr dess heldre til värkställighet befordras.

Detta bref upväckte i början allarm och bekymmer för at försvara en administration, som blifvit uturagtlåten, men sedan jag viste, at Eders Excellence d: 26 juli 1773 hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmält stadens oförmögenhet, at efter Seraphinerriddarnes då gjorde påstående upbygga och inrätta et särskilt curhus och i stället föreslagit 1:o Curhuset på Spinhuset för arrestanter som med venerisk siuka äro besvärade och 2:o at Curhuset på Danviken kunde tädaneftersom förut få nyttias för andre fattige och med veneriske sjukdomar behäftade personer, emedan det för fabriquesarbetare af manufacturfonden och för siömän af Siömanshuset i veckan erlægges 6 dr kopp:mt och för soldater til Hospitalet aflemnas det gage i spannemål och p:er, som under den tid de äro i cur dem tilfaller, hvilket underdånige hemställande Kl. Maj:t uti svar af d. 2 nov. 1773 i nåder bifallit.¹ Sedan jag vidare uplyst, at Eders Excellence d. 17 sept. gifvit Politiecollegium uti bref tilkänna, at Eders Excellence funnit, då medel icke äro at tilgå, bäst vara, at med et nytt curhus upbyggande må hafvas anstånd, och sedan jag dernäst påmint, at Eders Excellence haft för afsigt, sedan hospitalscassan kommit i välstånd genom det at fri och fattigbrödsinköpen blifvit efter tariffen riktigt erlagde, at de som med oboteliga och farliga sjukdomar äro behäftade borde i Hospitalet vårdas och försörjas, då de i fattighusen icke kunna emottagas; så är änteligen resolverat, at bref och föreställning

¹ Jfr s. 257 n. 2. Det förtjänar påpekas, att överståthållarämbetet i sin skrivelse av den 26 juli 1773 ingalunda bestred riktigheten av serafimerriddarnas uppfattning att Danvikens kurhus icke var ett allmänt kurhus. Men då staden icke förfogade över några fonder till att bygga ett kurhus, såg ämbetet ingen annan utväg än att såsom hittills skett använda Danvikens kurhus. Anordningen gällde dock som provisorisk. von Sivers' framställning kan också kompletteras i en annan punkt. Då Danvikens kurhus icke kunde rymma flera än 7 personer, föreslog ämbetet, att lasarettet dvs. Serafimerlasarettet skulle mottaga dem, som icke kunde beredas plats på Danviken. Kurhuset på Danviken kom emellertid att användas för sitt ändamål till år 1814. Ett provisoriskt sjukhus öppnades därefter för stadens behov på Kungsholmen. Två år senare 1816 inrättades för Stockholms stad och län ett gemensamt kurhus i den på Kungsholmen i kvarteret Bryggaren belägna kronobrännerieendomen, som av statsverket upplåtits för ändamålet i fråga (Utredningar 3, s. 56 f.). Detta sjukhus är alltjämt i verksamhet och kallas fr. o. m. 1906 Eira sjukhus. Byggnadernas bristfälliga skick och otillräcklighet gjorde småningom lokalfrågan aktuell. Detta ledde till att Stockholms stad på 1880-talet lät upprätta ett eget sjukhus för könssjuka, det nuvarande S:t Görans sjukhus.

i conformité häraf skall uppsättas och till Seraphinerriddarne expedieras, hvarmed jag i dessa dagar mig skall sysselsätta.

Imedertid ådagalägga Herrar Seraphinerriddarne en besynnerlig afvoghet uti allt, som rörer Eders Excellences befattning med Danviken och barnhusen, i en tid, då man med samlade krafter borde gemensamt söka at upfylla de yppersta och största menkligheten åliggande skyldigheter emot dem, som på medel och utvägar utblottade i nöd och älande eljest skulle förgås.

Kostnadsförslagerne til nästa års byggnads- och reparationsstat för Stockholms stad äro nu genomgångne. Den stiger som förledit år til circa 6 500 rd, det jag nu ei så noga kan utsätta förrän jag hinner med upsummeringen.¹ De betydligaste äro 1:o Ladugårdslandsbron, där stenkistorne, hvartil grunden för några år sedan lades, skola upmuras och vindbroklaffen ånyo omgiöras, sielfva broen på flere ställen förstärkas, hvartil i förslaget uptages 324 rd: 36 sk. 2:o Gamla Kongsholmsbron som är öfverallt ganska bofällig och behöfver för nya kongsvägen skull sättas i stånd i alla bofällige delar samt förses med en stenpelare, som kommer at upmuras til 20 alnars distance från landet. Förslaget uptager härtil 563 rd 16 sk. 3:o Den vänstra vindbron vid Slussen af ek, som är helt och hållet föruttnad, skall iståndsättas jemte någon reparation af den östra, hvartil förslaget uptager en summa af 565 rd 32 sk. Dessa arbeten komma at för stadens räkning värkställas. De öfrige reparationssummor äro merendels de vanliga, såsom beklädnungen af broarne, förbättringen på stadens egendomar etc etc. De utgiöra hvar för sig icke så betydliga poster, men sammanlagde gå de til stor summa. I öfrigit följes i anseende til entreprenade å en del, och i anseende til controllen på stadsens arbete lika principer med dem Eders Excellence de förra åren antagit och fastställt. Stenläggning blir i år endast på en del af Norrmalmstorg til en kostnad af 34 rd, vid Skepsbron til 30 rd och vid Munckbron til 7 rd.

B: A: var oändeligen nögd med Eders Excellences sidsta af d: 30 nov, och afsänder nu med posten desseiner och planer,²

¹ Jfr överståthållarämbetets skrivelse till magistraten $\frac{2}{1}$ 1784, Ö. Ä:s kanslis reg. Enligt denna slutade kostnadssumman på 6 062 rd 44 sk. I kungl. brevet med ny stat för Stockholm 22 okt. 1781 hade utgifterna för publika byggnader fixerats till 6 000 rd (Stadskamrerarens arkiv F IV a 1). Jfr även s. 23.

² B. A. dvs. baron von Axelson. Alla de »desseiner och planer», om vilka von Sivers här yttrar sina tankar, avse en tomt för den katolska kyrkans uppförande. Jfr s. 15, 35 f., 46 f., 68, 72, 96, 219, 245.

öfver Stadshuset, öfver Wattringska tomterne¹ och öfver In-
 kvarteringscommissionens tomt vid Ladugårdslandstorget. Eders
 Excellences idé med Ryssgården är efter allas tycke den aldra-
 bästa. Enär de ryska handlande på nedersta bottn få sine han-
 delsbodas eller hus, blifva fredsfördragen emellan begge hofven
 upfylte vidare och bättre, än någonsin tilföre. Nytorget på
 Söder är för langt bort belägit, då vore Packaretorget åt Ren-
 nilen till et vidare bättre ställe för en kyrkas emplacement,
 eller ock på det ställe, där stadsens materialgård är,² som kunde
 förflyttas närmare til Packaretorgssjön.

1784 d: 1 jan. har varit mig en bedröfvelig dag, hälst Tit.
 Schröderheim på Kronprintzens cour berättade mig i förtroende,
 at Eders Excellence vore illa siuk, med tillägning, at H. Exc.
 Gr. Creutz af Konungens hand fådt den underrättelsen at Kl.
 Maj:t i anseende til en carbunckel i nacken desespererade om
 Eders Excellences lif.³ I den stunden kände jag huru hela min
 varelse och väsende beror på Eders Excellences välmåga. Jag
 har ei kunnat sofva för de aldragrufveligaste föreställningar:
 men H. Ex. Gref Creutz skickade mig i dag d: 2 jan. sin laquai,
 med det glada budskap, at Eders Excellence mår nu så väl, at
 Eders Excellence kan fara ut och befalte tillika, at jag skulle
 äta middag hos honom i morgon. Jag har också nu läst med
 glädietårar Eders Excellences bref til Hans Excellence, Gou-
 verneuren,⁴ däruti Eders Excellence tröstar oss dermed, at

¹ Wattringska tomterna voro två och belägna i Maria församling i kvarteren
 Guldfjärden och Överkikaren. Sitt namn hade de efter Karl Henrik Wattring, som
 genom köp ¹⁸/₁₇₅₅ förvärvat dem av bergsrådet N. Psilanderhielm (Designationer,
 Stadsingenjörskontoret). Bägge tomterna såldes därefter ²/₁₇₆₈ till rådmannen
 och överdirektören Kristian Heitmüller (Designationer, Stadsingenjörskontoret).
 Vid denna tid 1783 ägdes den i Guldfjärden belägna tomten av magistraten, som
 förvärvat den genom köp ³⁰/₁₇₇₅, medan den andra två år tidigare ¹³/₁₇₇₃
 kommit i grosshandlare Johan Magnus Edbergs händer (Designationer, Stads-
 ingenjörskontoret).

² Stadens materialgård med tillhörande stallbyggnad låg vid Packaretorget
 (nuv. Norrmalmstorg). Den finnes regelbundet upptagen i inventarieförteckningar
 över stadens hus och gårdar, vilka äro bevarade från 1730-talet (Förteckningar över
 stadens fastigheter 1700-talets början—1855, Stadskamrerarens arkiv). Även sedan
 en ny materialgård anlagts vid Munkbron, vilket skedde i början av 1800-talet,
 bibehölls den gamla vid Packaretorget. Jfr Förteckning på Stockholm Stads
 tillhöriga Fastigheter, Jordägor och Tomter (1820), s. 6, 36.

³ Sparres sjukdom omtalar konungen i ett brev av den 2 dec. 1783: »Riksrådet
 Sparre har feber sedan i går afton. Han har halsen svullen eller rättare nacken.
 Han sofver nu; ty han har sofvit dåligt i natt och haft svindel. Emellertid synes
 Läkaren ej deröfver vara orolig». Den 16 dec. kunde han lämna ett lugnande medde-
 lande: »Baron Sparre är mycket bättre och hoppas med det första kunna gå ut.
 Rosen, som han haft i hufvudet, försvinner, äfvensom svullnaden omkring öronen».
 (Geijer 3: 1, s. 92, 96.)

⁴ Guvernören dvs. riksrådet Fredrik Sparre, överståthållare Carl Sparres halv-
 broder, som var guvernör för kronprinsen.

Eders Excellence är vida bättre och nästan restituerad. Mätte detta blifva den enda revers under Eders Excellences långa resor! måtte Eders Excellences dyra hälsa aldeles återvinnas och icke allenast i detta åretal utan i ganska många andra, fortfara til allas vår innerliga glädie och fördel.

Vi hafve nu fådt en starck vinter med mera snö, så at kälkar gå snält på gatorne. Några siöar kunna köras, dock icke alla, hvartil dock icke behöfs long tid, om väderleken blir beständig.

Barnen äro redan flyttade åter til Frimurarebarnhuset.¹ Stora Barnhusets depense för deras underhåll har blott gådt til 9 rd, som aldrig bör återfordras. Brandskadan betaltes med 40 000 dr kmt af Assurancecontoiret med vilkor af nya stentrappors och brandfri vinds upförande. Skadan kan eljest icke räknas öfver 4 000 plåtar.

Gud välsigne och bevara Eders Excellence!

General Sprengporten flyttade från Diurgården icke förrän 3:die dagen.² Han är nu mycket brydd med sin visit hos Lund³ och tror, at han skall angripas af Justitiæcancelleren,⁴ såsom duellant: men jag har träffat honom och han synes tro på mina löften. Lund ligger ännu inne och törs ei utom dörren, af fructan at bli sönderpiskad. D: 12 jan. öppnar han åter sit skrifarbete, som altsedan Sprengportens besök, icke innehållit något anstöteligt.⁵

¹ Jfr s. 254.

² Sprengporten ägde och bebodde Bergsjölund vid Biskopsudden. Stället hade av handelsmannen Isak Kierman genom köpebrev 10 september 1773 för 30 000 dlr kmt sålts till grosshandlaren Karl Olbers, vartill riksmarskalksämberet genom resolution 18 januari 1775 givit sitt samtycke (Diarium och registratur 1775, Riksmarskalksämberets arkiv). Den 6 juli 1775 sålde i sin tur Olbers stället till Jakob Magnus Sprengporten för 36 000 dlr kmt, vilket av riksmarskalksämberet bifölls genom resolution 8 juli s. å. (Ibidem). Tollstorp, s. 41, har förväxlat Sprengporten med hans broder ambassadören Johan Vilhelm Sprengporten. Sedan Jakob Magnus Sprengporten dött den 2 april 1786 (se notisen i Inrikes Tidningar 1786 ⁶/₆, nr 28 och Elgenstierna 7, s. 443), försålde hans broder ambassadören egendomen den 29 juni 1792 till grosshandlaren C. M. Fris. Den 22 jan. 1793 gav Kungl. Maj:tt sitt samtycke till denna försäljning (Kungl. brev 1791—1800, Riksmarskalksämberets arkiv). Bolin, s. 109, har i fråga om denna försäljning förväxlat J. M. Sprengporten med J. V. Sprengporten.

³ Jfr s. 25, 236.

⁴ Wachtmeister.

⁵ Detta stycke tillskrivet i kanten.

Stockholm d. 10 febr. 1784.

Sedan mit sidsta ödmiuka, som afgeck i början af januarii månad, hafva så få händelser, hörande til min kundskap, inlupit, at jag icke haft ämnen för at upfylla et halft arck papper: och det har varit ordsaken, hvarföre jag på någon tid uteblifvit med min skrifteliga upvacktning. Jag gläder mig imedlertid af hoppet om Eders Excellences välmåga, ehuru tidningarne äro nog sparsamme från Italien, härrörande från flere posters uteblifvande i anseende til svårigheten af farten öfver Bältern.

D: 10 jan. höllo Herrar Seraphinerriddarne mönstring på Stora Barnhuset.¹ Samma dag reste Baron Axelson på landet til Edsberg,² som han sade sig icke kunna försumma. Man gjorde deröfver hvarjehanda anmärkningar i anseende dertil, at collegium allena sattes i sticket för den räfst, som hållas skulle. Första anmärkningen gjordes öfver de öfveråriga barnen, som längst för detta bordt skiljas från Barnhuset. Man bannades och man tillade, at frimästerskap i hela staden skulle etableras för at tukta de motvillige handtvärkarne, som vägra emottaga de öfveråriga barnen på hvilka befaltes, at collegium skulle uppgifva en särskilt namnförteckning. Andra anmärkningen bestod deri, at barnen icke hade nog tilfälle på Barnhuset, at lära handaslögder och hantverkeri och hvarföre icke handtvärkshus inom Barnhuset blifvit inrättade, hvaröfver skrifteligt utlåtande af collegio äskades. Sidst ansades at en gång i månaden eller hvar 14:de dag borde förteckningar med utlåtande afgivas öfver alla de barn, som sökte och vore berättigade, at få upfostran på barnhusen.

¹ Jfr Barnhusdirektionens protokoll 1784, f. 1, RA. Närvarande vid mönstringen voro utom de båda serafimerriddarna Beck-Friis och Scheffer direktionens ledamöter borgmästare Olof Forsberg samt rådmännen Anders Reimers, Per Hammarlund, Lorens Westman och Johan Dreijer. Serafimerriddarna gjorde en del anmärkningar utöver dem, som von Sivers anför, bl. a. i fråga om rum för en nyligen antagen »läromoder för sömmen» inspektorsänkan Anna Beata Holm, uthyrningen av barnhusträdgården samt i fråga om upphandlingen av »ett ganska magert och odugligt salt kött». Vad särskilt angår anmärkningen mot upphandlingen svarade inspektoren Ulf, att denna verkställdes med all noggrannhet såväl i fråga om priser som kvalitet, och från direktionens sida genmältes att några klagomål inom barnhuset icke förports rörande köttet. Till dessa förklaringar replikerade serafimerriddarna, att de »funno med inrättningens ändamål överensstämma at barnhuset fördes med goda och försvarliga matpersedlar och bör vid upphandlingarna mera varans godhet än några styfvers besparing uti priset efterses». Jfr s. 41.

² Edsberg i Sollentuna socken, Stockholms län, som den 14 jan. 1757 förvärvats av Ture Gustaf Rudbeck, en kort tid 1772—1773 överståthållare i Stockholm och sedan förflyttad som landshövding till Uppsala län. Jfr Svenska slott och herresäten (Uppland), s. 136.

Til följe häraf upgafs en förteckning på 22 öfveråriga barn, som icke hunnit få lägenhet at från Barnhuset utkomma; och då man trodde at af Herrar Seraphinerriddarne erhålla främmande utvägar til deras employerande, feck man endast under d: 2 dennes det skrifteliga svar:¹ at de snarast genom Byggningscollegii försorg kunde til lära hos handtvärkare här i staden befordras, därest behörig föreställning derom skier hvarvid til detta ändamåls vinnande tillika torde bidraga, om uti Dagl. Allehanda, eller Inrikes Tidningarne infördes, at på Barnhuset vore tilgång til erhållande af lärlingar eller nödig betiening, utvägar, som alla år blifvit nyttjade, men svårligen medfört någon nytta denna tiden, då arbetsfört folck öfversvämma staden, tiggande, at emot bara maten få göra gagn.

Ang:de arbets- eller handtvärkshus innom Barnhuset; så har til Herrar Seraphinerriddarne derom det yttrande afgådt, at en sådan inrättning icke kunde tilstyrkas, dels i brist på rum til hantvärksverkstäder innom Barnhuset, så lenge segelduksfabriqven occuperar sine hyrde rum och lägenheter, dels ock derfore at tilförene försök med slike hantvärkshus blifvit gjorde, som utslagit til förlust för Barnhuset til något öfver 36 000 dr kmt efter räkenskaperne.² Sal. Öfverståthållaren Lantingshausen sökte dock at soutinera denna idéen och i synnerhet i 1769 års riksdagsrelation yrkade på en slik inrättning, hvarpå dock aldrig något utlåtande ankom.

Från Byggningscollegio har inkommit endast förteckning på 9 barn til intagande på Stora Barnhuset, af hvilka 8 efter

¹ Förteckningen överlämnades med en ämbets- och byggningscollegii skrivelse till överståthållarämbetet 20 januari (Kollegiets registratur 1784 rörande barnhusmål, sammanbundet med barnhusdirektionens protokoll 1784, RA). Serafimeriddarnas svarsskrivelse ²/₃, Registratur 1784, s. 77, Överstyrelsens öfver barnhusens och hospitalens arkiv, RA. I en samma dag till överståthållarämbetet avlåten skrivelse (Registratur 1784, s. 78) begärde serafimerriddarna anstånd med att från Danvikens barnhus öfverföra de där befintliga öfveråriga barnen till Stora Barnhuset, där antalet barn var långt större än det någonsin varit. Ämbetet hade nämligen genom skrivelse av den 20 januari föreslagit en dylik förflyttning. Jfr även s. 59.

² Jfr överståthållarämbetets skrivelse till serafimerriddarna ⁷/₈, 1784, Ö. Ä:s kanslis reg. Ämbetet hade accepterat de skäl mot en dylik inrättning, som redan ämbets- och byggningscollegiet anfört i sitt utlåtande av den 3 febr. (Registratur 1784 i Barnhusdirektionens protokoll 1784, RA). I såväl kollegiets som ämbetets skrivelse åberopas dessutom ett annat motiv, nämligen att Kungl. Maj:t på rikens ständers tillstyrkan den 11 december 1766 utfärdat ett reglemente, som närmare angav de arbeten, med vilka barnen borde sysselsättas. Enligt detta reglemente kunde barnen vid sidan av skolundervisningen sättas till bomulls- och annat rullspånadsarbete. Någon fabrik fick dock icke med barnhusets medel inrättas. I stället skulle barnhusets utrymmen, som ej behöfdes för tjänstepersonalen, uthyras till hantverkare, som fingo taga barnen i sin tjänst och lära dem ett yrke. Jfr även Petersson, s. 56.

mycken granskning ansågs förtiena medlidande såsom fader och moderlösa: men uti ankommit svar hafva blott 4:ra blifvit beviljade, at intagas, men resten fådt afslag, 2:ne för det äro i 10:e året och de andre 2:ne för det att deras ålder, såsom födda på landet icke kan upgifvas.¹ Imedlertid skola de antingen svälta ihäl, eller skola de niuta något förbarmande, hvartil vår fattigbössä bidrager, tillsvidare. Vi fingo för några dagar likväl et grufveligare svar på hemställen, om fyra på landet uptagne små barn, hvars föräldrar skoiijat omkring och sedan rymt från barnen: neml. at sådane skoiijare ungar neml. de 2:ne äldsta en på 11:te och en på 9:de året borde sättas på Spinhuset, då de likväl äro så klena, som 5 a 6 års gamla barn. De födas nu imedlertid i arresten, tils man hinner träta sig fram om deras emottagande. Nathorst² har intygat, at de icke kunna arbeta och jag skall i morgon upvackta Hans Excellence Beckfries både med barnen och attesten. I barmhertighetsvägen har Policen aldrig varit mindre activ än nu, och jag frucktar det blir så i alt annat hvad det lider. Eders Excellence saknas och sörjes allestädes.

Seraphinerriddarne hafva i et mycket utsmyckat bref förklarar at Inspectoren Ulf, vid eldsvådan å Frimurarebarnhuset på et utmärkt sätt med rådighet, samt synnerlig nit och sorgfällighet varit omtänkt på de undan elden räddade och i Hennes Höghet Printzessans hus uptagne nakna barnens vidare hielp och undsättning, skaffat dem nödige kläder, samt afhämtat och herbergerat samt vårdat dem på Stora Barnhuset: och som D: E:³ icke kunnat annat, än med särdeles nöge och välbehag anse dennes vackra gerning, som förtienar at berömmas; så hafva de anbefalt, at han i collegio upkallad skulle härom til en billig upmuntran och erkänsla tienligen föreställas.⁴ NB alt hvad han heruti gjorde, skedde efter föregången förfrågan och på befallning.

¹ Jfr Registratur 1784, s. 81, Överstyrelsens över barnhusens och hospitalens arkiv, R.A. Av de 4 barn, som serafimerriddarna godkände för intagning, skulle två placeras på Stora Barnhuset och två på Danvikens barnhus. Såsom skäl mot att intaga flera anförde serafimerriddarna, att barnhuset måste underhålla en stor del överåriga barn och att en del av dess inkomster med hänsyn till det rådande tidsläget väntades komma att utebliva. Genom skrivelse $\frac{2}{3}$ 1784 underrättade överståthållarämbetet ämbets- och byggningskollegium om serafimerriddarnas beslut (Ö. Å:s kanslis reg.).

² Stadsfältskären Johan Teofil Nathorst.

³ Deras Excellenser, dvs. serafimerriddarna.

⁴ Registratur 1784 $\frac{2}{3}$, s. 9, Överstyrelsens över barnhusens och hospitalens arkiv, R.A. Jfr även överståthållarämbetets skrivelse till serafimerriddarna $\frac{2}{3}$ 1784 (Ö. Å:s kanslis reg.). Se även s. 254.

Bokhållaren Schmidt i Politiecollegio har såsom revisor fådt af Seraphinerriddarne et särskilt årligt ytterligare arfvode under namn af skrivvarehjelp til 50 rd specie af de från Förmyndarkammaren til Politiecollegium inflytande medel.¹

Renhållningsanstalterne inne i sielfva staden, som Benedictius förut haft under entreprenade, äro nu ämne til öfverläggning emellan deputerade af husägare: Assessor Brusevitz, Rådsmännen Flodin och Reimers, Grosshandlaren Reimers, Hökare Lund, Järnkrämaren Rosenberg, Smeden Ramberg etc etc.²

De hafva 3:ne frågor at utreda. 1:o om husägarna och hyresmännen skola sielfva besörja om altsammans lika som på Malmarne. Detta vore det naturligaste och bästa, om hvarje hus inne i staden hade tilgång til gårdsrum, där gatuorenlighet eller afskräden kunde efter hand samlas, til dess altsammans på en gång kunde lasstals afföras; om gatorne innehade den bredd, at orenligheten kunde i högar sammansopas, utan at afgående och åkande kringspidas innan den blefvo afförd; om tilräckeliga reservoirer innom broarne voro at tilgå, och om vid hamnarne och stränderne funnos så tilräckelig tilsyn och vagt at alla utfyllningar och utkastningar af sopor och orenlighet i vattnet och strömmarne kunde förekommas. 2:o om husägarna eller hyresmännen sielfve skola besörja om sopningen och blott entrepreneur existera för afförningen? På torg och på breda gator i anseende til utrymmet för den sammansopade orenligheten är detta förslag möjligt, men i de smala gatorne låter det sig icke giöra, at sammansopa och icke genast borttaga, emedan orenligheten i ögonblicket är kringtrampad. Man behöfde i hvarvt kvarter en särskilt entrepreneur för afförningen, som, så snart sopningen för sig gådt, genast bör värkställas. En eller 2 hinna icke dermed, om ändamålet eller renlighet skall vinnas: och huru många processer blifva icke dagel. at afgiöra i Policekammaren emellan husägare och entrepreneur, då hus-

¹ Jfr serafimerriddarnas skrivelse till överståthållarämbetet 30/1, 1784, Registratur, Överstyrelsens öfver barnhusens och hospitalens arkiy, RA, och överståthållarämbetets skrivelse till politikollegium 3/1, 1784, Ö. Å:s kanslis reg. Bokhållaren Johan Albrekt Schmidt efterträdde som revisor hos serafimerriddarna Kristian Sahlström, tidigare kamrerare i civilstatens änke- och pupillkassa, numera kamrerare i överståthållarämbetets kansli. Det särskilda arvodet erhöill han, emedan han icke ansågs kunna medhinna detta arbete vid sidan av sina övriga åligganden, med mindre han fick skrivhjälp.

² Om renhållningsfrågans tidigare behandling jfr s. 298. Kontraktet med Benedictius, som avslöts den 24 augusti 1774, löpte till den 1 september 1784. I anledning därav hade överståthållarämbetet genom kungörelse den 12 januari 1784 kallat husägarna i staden mellan broarna att den 21 januari infinna sig på rådhuset för att välja deputerade och rådslå om detta ärende. Jfr även s. 50.

ägaren, som sopat, skyller på entreprenuren, som icke bortfört, eller då denne sednare skyller på den förre at han icke sopat. I detta fall behöfdes en policemästare i hvart gathörn, at skilja husägaren och entreprenuren emellan. Jag hoppas, at Eders Excellence täckes finna, att detta förslaget aldrig i värkställigheten blir behageligt eller möjligt. 3:o Då desse 2:ne förslager svårligen kunna antagas, lärer endaste utvägen vara at med entreprenade af renhållningen ytterl. fortfara: dock böra dervid fästas sådane vilkor, at då å den ena sidan entreprenurens skyldigheter närmare utstakas, husägare och hyresmän å den andra sidan sättas i förbindelse at sielfve til snyggheten utan för sine hus bidraga, emedan, om detta sednare, såsom förut skedt, uturagtlåtes, ändamålet lika så litet hädanefter kan vinnas, fastän man också ville öka entreprenurens betalning 3 a 4 dubbelt, hälst ordsaken til renhållningsanstaltarnes uselhet under entreprenadetiden icke endast bör sökas i entreprenurens nachlässighet och contractets ofullständighet, utan äfven i invånarnes sorglöshet at sielfve befordra snygghet och renlighet. Man ser ju entreprenurens folck knappast hinna vända ryggen til den av dem nyss förut sopade gatan, förrän gatan åter finnes öfverhölgd med träck och afskräden, isynnerhet i de trånga gator och gränder, där handtvärksfolck och fattige äro boende och inträngde på hvarannan och där i flere hus inrättade afträden eller afstångde rum för nattstol saknas.

I anseende til entreprenurens skyldighet har jag efter min tanka, at göra följande tilläggningar til det förra contractet.

1:o. Äro 2:ne dagar i veckan för sopningen aldeles otillräckelige. Den bör tvertom ske hvar dag för hvart och et hus och kostnaden kunde icke blifva, i anseende til transporten af den hopsopade orenligheten större än förut, emedan ju oftare gatan sopas, ju mindre orenlighet at borttaga: men flere arbetare til sopningen skulle då af entreprenuren hållas och deras dagspenning utgör differencen. Han låter nu enl. contractet sopa $\frac{1}{3}$ af staden hvar dag, och nyttiar dertil om sommaren 8 a 9 sopare och om vår och höst 12 a 13 dageligen. Om man per medium antager 20 personers tilökning dageligen, så utgör för 8 månaders tid, då man supponerar at vinter och snö ei hindrar sopningen de tillökte dagsvärkena 4 000 til antalet, som efter 8 sk. om dagen stiger til 666 rd 32 sk. årligen, hvaraf på hvarje hus, då de utgörä omkring 800 st. endast belöper i årlig tilökning 40 sk.: en ringa summa emot den nytta för hälsan och beqväm-

ligheten, som snygghet och renlighet af en dagelig sopning medförer. Det kan väl medgifvas, at gatornes sopande hvarannan och hvar tredie dag kunde göras tilfyllest för snyggheten men den kan icke vinnas, utan rännstenarnes dagel. rengörning för all den träck och alla de afskräden, som nattetiderne utkastas, och då för renstenarnes dagel. rensopning ikring hela staden nästan lika många sopare [behöfvas], så blir skillnaden i kostnaden ungefärligen enahanda med den som erfordras för gatornes totala sopande.

2:o. Så snart orenligheten är sammansopad, bör densamma genast bortföras, utan at den må få ligga qvar öfver natten undantagandes på torgen och vid Skepsbron, där mera utrymme är och där passagen för de gående icke hindras af de sammansopade högarne, hvilka dock sidst dagen efter böra vara bortförde.

3:o. Bör i contractet tydeligen utsättas, at Norra Broarne, Riddaregatan och Stora Kyrkobrinken med Smediegatan där mästa passagen är böra innan kl. 9 varje morgon vara sopade och rengiorde undantagande in på sena hösten då tiden kunde förlängas til kl. 10 på förmiddagen.

4:o. Den gatus, som om dagen upphugges, bör icke få ligga qvar öfver natten utan innan aftonen afföras.

5:o. Entreprenuren är i förra contractet förbudt, at inne i staden uplägga et enda lass sopor eller gödsel, som altsammans i pråmar genast borde inlastas: men i anseende til svårigheten, at röra pråmarne vid infallande storm, utseddes reservoierne vid Munckbron hvarifrån i synnerhet vid inlastningarne mycken orenlighet kommer i sion. Stället är dessutom olämpeligt och aldeles härtil otienligt äfven til anläggningsställe för pråm i anseende til den frammanföre liggande flottbryggan. Pråmstället borde blifva vid öfra änden af Parmbrobryggan midt för gränden som löper förbi Krigscollegiihuset¹ och entreprenuren ei äga rätt, at uplägga et enda lass gatusopor orenlighet eller gödsel vid någon hamn inne i staden, som icke genast fördes på pråmen: men på det vid upkommande storm, då pråmen icke kan nyttias eller kan ligga stilla, entreprenuren må hafva tilgång til en reservoir, synes tienligast, at honom dertil uplåtes å Söder den ena af Wattringska² tomterne som dertil är tillräckelig och på Norr densamma reservoir vid Kongs-

¹ Jfr s. 180.

² Jfr s. 261.

holmsbron, som han hittills nyttiat. Begge desse reservoirer böra likväl åt siösidan utpålas efter en viss linea som utmärkes på charta, emedan eljest innan kort af sopor och orenlighet giöres obehörige utfyllningar, på sätt hittills af entrepreuren skedt. Af erfarenheten kan man döma, at då en entrepreneur har desse reservoirer, hvarifrån han sielf med maklighet kan på präm til landet afföra sopor och gödsel och landtmännen äfven giöra afhämtning, hvarföre numera landtmannen mycket pgr betalar, behöfver han knappast några prämar liggande vid hamnarne inne i staden, de där jemväl äro obeqväme, at genast emottaga den våta orenligheten, åtminstone icke utan at employera dertil dageligen flere arbetare, hvilkas dagspenning kostar mera, än transporten til reservoiren, där lasset af köraren utan tilhielp genast utstiälpes.

De husägarna eller hyresmännen åliggande skyldigheter under entreprenaden böra blifva.

1:o. At sedan gatan och renstenen är om dagen sopad och orenligheten bortförd, skall husägaren eller hyresmannen vara ansvarig för den träck eller afskråde, som sedermera på dagen utkastas och där finnes liggande, samt at vara förpligtad, där det sommartiden behöfs, skölja rennstenarne sedan de sopade blifvit.

2:o. Bör husägaren, då vintertiden töväder infaller låta besörja om renstensens uphuggande utan för huset til vattnets afledande, hvarmed entrepreuren omögeligen kan medhinna.

3:o. Vid starka snöfall bör husägaren likaledes låta hopsopa den öfverflödiga snön och måddet i högar bredevid husen, at sedan af entrepreuren bortföras.

Den för entreprenaden utstakade betalningen har hittills blifvit uträknad efter qvadratalnar, hvarigenom händt, at de som haft stora tomter utan deremot svarande åbyggnad måst betala en skamlös penning, då deremot fyra 5 a 6 våningars hus, där 10 a 12 hushåll bodt, endast gifvit 12, 15 a 18 dr kmt om åren, fastän de mera än de andre bidragit, at öka afskräden och orenlighet. At förekomma denne disproportion och at giöra så väl den rikes den välmåendes, som den fattiges vilkor lika, håller jag före, at en viss penning borde utgå af hvar eldstad och afgiften efter qvadratalnen försvinna. Den som innehade och nyttjade flere eldrum, betalte då mera än den som nyttjade et eller annat, i stället at en som blott har i huset 12 a 14 rum nu betalar fyra gånger så mycket som en husägare med 30 a 40

rum. Då kunde också sägas, at hvar och en, som bor i staden, erlägger renhållningskostnaden välförståendes, at husägaren supponeras taga sit igen af hyresmannen.

Desse äro mina enfaldige idéer om renhållningsanstalterne, dem jag ärnar i pennan författa til deputerades öfverläggning.¹ Deputerade tro, at entreprenaden blir husägare drägeligast och de hafva efter discourserne redan öfverenskommit, at öka entreprenadesumman til 50 procent: om ock betalningen blir dubbel, vinnes dock et godt ändamål, om sopningen öfver hela staden dageligen värkställes. Om arrendet af Stadshagen² kunde förenas med entreprenaden, som Eders Excellence redan påtänckt, torde vilkoren blifva drägeliga. Benedictius lossar, at icke vilja emottaga entreprenaden men han vil dock gå i caution för andra, hoc est, ombyta namnet och ändå göra gagnet. Någon annan lærer knappast kunna concurrera med honom. Qviding³ har på langt håll låtit förstå sig vara hugad men har hvarken styrka, drift eller hälsa. At antaga flere entreprenörer efter vissa utstakade tracter har svårighet med sig, i anseende dertil at hvar och en skulle ha särskilte reservoirer, särskilte redskaps-hus. Benedictius lærer vid entreprenadens slut inkomma med en vacker apothecareräkning. Han omtalar, at den redan skall stiga öfver 100 000 dr kmt för alt hvad til entreprenadens fullkomlige rörelse fordras och som staden förbundit sig at vid contractets slut efter mätismanna ordöm til honom betala.⁴ Han är nu mera än förr siuklig, sombre och melancholisk, så at jag tror, at han icke lefver länge.⁵ Pöbeln har utspriddt, at Fahren velat föra honom lefvandes bortt, och at hela verdens præster natt och dag skola vakat öfver honom.

¹ von Sivers uppfattning om renhållningens ordnande föreligger också i ett egenhändigt utkast, som bär titeln »Oförgräpelig tanckar uti frågan om renhållningsanstalterna inne i staden innom broarne». Utkastet, som är odaterat, ingår i en bunt »Handlingar ang. gaturenhållning och gatuläggning 1784—1887», Polissekreterarens arkiv. Det överensstämmer i allt väsentligt med den plan, som von Sivers här ovan skisserar.

² Delar av Stadshagen eller Kungsholms mulbete, som den även kallades, arrenderades vid denna tid av Benedictius. Jfr hus- och bodhyreslängderna i stadskamrerarens arkiv.

³ Qviding är stadsfiskal Per Quiding, som den 14 november 1780 med staden slutit ett tio-årigt kontrakt om att på entreprenad ansvara för renhållningen av stadens publika platser å Norr- och Södermalm (Politikollegii arkiv: Contracter m. m.).

⁴ Jfr s. 316.

⁵ I en av sina inlagor till politikollegiet rörande likvidationsräkningen (jfr s. 316) åberopade också Benedictius bl. a. såsom skäl för sin begäran om anstånd att han en lång tid varit besvärad av »både kropp och i synnerhet en långvarig ögonsiuka som hindrar honom i dess arbete» (Politikollegii protokoll $\frac{1}{2}$, 1784, f. 33).

Uhr och Robsahm¹ hafva åtagit sig grunden til Printzsessans Palais, för en viss summa efter Palmstedts förslag: derom Baron Axelson lærer skrifva. Det jag vet är, at Uhr får för hvart lass gråsten, som han låter köra til Norrmalmstorg 4 dr 16 $\frac{1}{2}$ kmt, uträknadt efter 9 000 lass: då jag velat lemna hvart lass på stället antingen efter 3 dr 16 $\frac{1}{2}$ kmt lasset, eller ock öfver hufvudet leverera så mycket sten, som behöfdes för 28 000 dr kmt, hvarvid jag dock skulle vinna: ty en förständig man har sagt mig, at utom den utur grunden uptagne stenen åtgå icke 7 000 lass.^{2a} Hela Norrmalmstorg, där åkarne förut stådt, kommer nu efter planen at intagas af stenen, som skall framköras. Åkarne skola fördelas än här och än thär somlige midt för Operahuset, andre vid Jacobs kyrka och resten nedan för Logården.

Vi hafva fådt et oförlikneligt snöfall, som gör gator och vägar impracticable, innan man får snön och måddet undan. Siöarne kunna nu icke köras för det svåra stöp, som på dem upkommit.

Jag bifogar härjemte et af Lunds blad, för at visa, huru litet han ännu hunnit rätta sig. Unge Ehrenmalm är åter här i staden och jag har full anledning at tro honom vara auctor til Comministerns brev³ det jag sagt så väl Hans Excellence Grefve Creutz som Tit. Schröderheim.

¹ Om Uhr se s. 230. Robsahm är slottsbyggnästaren Abraham Robsam.

² Jfr s. 176. — ^{2a} Jfr s. 133.

³ »Comministerns bref» är införd i Tryckfriheten den välsignade för den 26 januari 1784 (arken 25—26). Dess fullständiga titel är »Breef ifrån en Comminister i Swänska Carelen til Förläggaren». Säsom författaro utpekar von Sivers unge Ehrenmalm, som är identisk med kornetten vid Nylands dragonregemente Johan Georg Ehrenmalm. Enligt Fersen 5, s. 147, hade han tidigare utgivit tidskriften »Dagbladet Musernas Försök», som utkom i slutet av 1782 och början av 1783. Särskilt nr:ris 3—10 skulle ha väckt ett berättigt uppeende. Ehuru icke namngivna skulle här förekomma skymfande anspelningar på Carl Sparre, von Sivers, Schröderheim och Zibet. Fersen uppger vidare, att de två sistnämnda skulle ha gjort efterforskningar, varvid de funnit att Ehrenmalm hade mäktigt skydd och att det var kungagunstlingen Armfelt som förde pennan. Tegnér har i sin Armfelt-biografi (Gustaf Mauritz Armfelt I, s. 60 f.) förklarad denna version vara icke blott osannolik utan även osannfärdig. De av Fersen angivna numren av tidskriften kunna icke heller sägas innehålla några anspelningar på de nämnda personerna. Detta var däremot fallet med nummer 13 och 16. Det förra innehöll en uppsats om »polisen i Kantons». I mandarinerna As-re-pa, vars gärningar och i synnerhet äventyr med det tjäcka könet gisslas, torde samtiden också ganska allmänt ha igenkänt överståthållare Sparre. Det var sålunda icke utan skäl, som von Sivers yppade sina misstankar om Ehrenmalm. Vad »Comministerns bref» angår utmärkes det liksom övriga bidrag i Lunds tidskrift för sin ironiska kritik av den rådande politiska regimen. Kaplanens granne »Heiko Antesson» skulle begiva sig till Stockholm med anledning av en storskiftesprocess, och då begagnade kaplanen tillfället att vända sig till redaktionen av Välsignade tryckfriheten med några frågor. Dessa gällde vad ett regalt pastorat kostade, änke- och pupillkassan som stod på konkursens brant, opera-

Sprengtporten har hos Major Almfelt¹ gjort et oförmodadt besök accompagnerad af sin vanliga adjutant och 6 andra simpla okände personer. 3:ne af desse sednare, som kommo först utbödo hafra til Almfelt, som råkade dem i förstugan och genast misstänckte, at de voro af Sprengtporten utskickade för at piska Almfelt, hvartil de dock icke gáfvo anledning, vidare än at de gingo sina färde, så snart Almfelt ropade på sina drengar och smederne i huset. I det samma ankom Sprengtporten, som emottogs af Almfelt med en slags veneration och höflighet och förekom genom Almfelts proposition för honom, at upläsa sina bireauer, skåp etc och visa alla sina papper för Sprengtporten för att ådalägga [: ådagalägga] sin oskuld til Sprengtportens mistroende emot Almfelt, at hafva afcopierat Sprengtportens relationer om revolutionen och det mera. Sprengtporten hade den svagheten, at genomgå alla papperen och uppehålla sig där öfver en times tid, hvarefter han för [: for] bort, efter alt utseende mycket nögd, med anmodan, at Almfelt ville hälsa på honom, hvilket dock Almfelt aldrig vågar, i frugtan at blifva öfverfallen, det Almfelt sielf sagt mig. Detta är hela sammanhanget af Sprengtportens besök hos Almfelt, ehuru Almfelt derom pratar oändeligen bredt och stort. Han har och begärdt Policens protection i sin räddhoga och jag har svarat honom, att han ei borde fråga efter Sprengtporten som han viste förut är tokug. Jag sade honom tillika, at Sprengtporten haft sin kammartienare fast, och påstådt, at han gådt såsom spion til Almfelt samt at han begärt, at Almfelts husfolck måtte såsom vittnen förhöras i Policen, men at Eders Excellence ansedt alt-sammans för galenskap och therföre per resolutionem afslagit Sprengtportens påstående. Derpå börjar Almfelt at giöra hvarie-handa reflexioner, sägandes at han nu hittat på en gåta, som han förut icke kunnat uplösa. Han berättar då, at Kl. Maj:t velat hafva honom från Dragoncorpsen och gifva honom en annan syssla, den han icke skall velat och kunnat emottaga, ehuru Kl. Maj:t tillika skall sagt såsom et bindande skäl, at

bygget, krigsförberedelserna i Finland, nationaldräkten, konungens italienska resa m. fl. Jfr Danielson-Kalmari, s. 269 f. Om änke- och pupillkassans obestånd se Munthe, s. 67 f. Jfr även s. 58.

¹Lorens Peter Almfelt, sedan 1778 major vid finska lätta dragonkåren, tillhörde vid 1772 års statsvälkning Sprengtportens finska kår och deltog såsom dennes adjutant i hans verksamhet i Finland. Om Almfelts vidare levnadsöden jfr Svenskt Biografiskt Lexikon 1 (1918), s. 427. — Det parti av von Sivers' brev, vilket behandlar Sprengtportens och Almfelts mellanhavande, är förut tryckt i Handlingar ur v. Brinkmanska Archivet 2, s. 193—194. Jfr även s. 52.

Kl. Maj:t likväl hulptit Almfelt visavis Sprengtporten: hvarpå Almfelt skall svarat, at han med Sprengtporten aldrig haft någon demelée. Nu kunde han begripa, at Konungen känt af hvad sinne Sprengtporten i somras varit emot Almfelt och at Kongl. Maj:t, som förut menagerat Almfelt af agtning för Sprengtporten nu mera öfvertygad om Sprengtportens illvilja emot Almfelt icke hade eller emot honom någon godhet, det Kongl. Maj:t jemväl ådagalagdt genom det at Grefve Fersen och Baron Essen¹ tagit af Almfelt ehuru äldre, tour och com-mando etc. Alt hvad jag kan säga, är, at Major Almfelt har icke något bättre hierta än Lund och at han icke förtienar at hanteras annorlunda.

Uti Musicaliska lotterisaken har Folcher såsom actor gjort det påstående, at saken såsom til mer än hälften bevist, borde, då ed icke kan vederbörande updragas, i fara om mened, lemnas til framtiden tils den kan uppenbar varda och at Brehmer ehuru han rymt, dock haft så många skäl och anledningar til sin talan, at om han återkommer, han för det närvarande icke kan för sin angivelse bindas till ansvar. Deröfver skola vederbörande sig förklara och man gissar att förklaringen blir ampel i anseende til det fält, som dem blifvit lemnadt öppet at åka och vända på.²

Widmans godtrohet, at lemna Bremer pg:r har gifvit anledning för en afsatt tullskrifvare Billqvist, at uti anonyma bref hota Södra strömquvarns interessenterne, at derest de icke betalte honom en viss summa pg:r, angifva dem för skälmstycken med mälden emot allmenheten: men brefven hafva af interessenterne blifvit här producerade, delatoren funnen, öfvertygad och i arrest insatt samt målet til domarens åtgärd remitterad.³

¹ Det är Hans Axel von Fersen, huvudpersonen i det senare så bekanta Fersenska mordet, som här åsyftas. Med baron Essen avses tydligen Hans Henrik von Essen, sedermera överståthållare i Stockholm och riksståthållare i Norge. Båda hade $\frac{2}{3}$ 1783 vunnit befordran vid finska lätta dragonkåren, samma regemente som Almfelt tillhörde, den förre som överstelöjtnant och den senare som major (Elgenstierna 2, s. 598, 686).

² Jfr s. 232, 246, 251, 282.

³ Intressenter i södra strömquvarnen voro utom den ovan nämnde gulddragaren Petter Widman, guldsmeden Petter Zethelius, assessor Samuel Karlström och lant-räntmästaren Nils Adolf Falck, vilka samtliga voro inblandade i lotterisaken. Johan Billqvist hördes i poliskammaren den 21 jan., blev följande dag häktad, varefter målet förvisades till kämnärsrätten (Poliskammarens diarium 1784, s. 47). I kämnärsrättens protokoll kallas Billqvist chartæ sigillatæ ombudsman, vilken befattning han skulle ha innehaft för Västergötland samtidigt som han var byfogde i Vänersborg. Över huvud ger den levnadsbeskrivning över honom, som intagits i protokollet, vid handen att han fört ett mycket brokigt liv. von Sivers uppgift att han varit tullskrifvare kan kompletteras med upplysningen, att han varit

Det kan icke med ord beskrivas huru mycken värkan hos folkets sinnen Keisarens entrevue med Kl. Maj:t åstadkommit. Man ser glädje målad i ansigtet och hiertat på Konungens trogna undersåtare, och blygd och skam och tystnad hos de illasinnade.¹ Jag aflägger underdånödmukaste tacksägelse för Eders Excellences förnäma af d: 27 dec. och d. 3 jan. som d. 8 i denne februari månad på en gång ankom. Jag är nögd och prisar allmagten, at Eders Excellence mår väl. Jag begär ingen större vällust i verlden.

Jag ser af Eders Excellences bref til Baron Axelson, at brefvet til Seraphinerriddarne af år 1774 icke afgådt.² Jag vet åtminstone icke annat och det är hos oss inregistrerat såsom expedierat. Jag fructar at Eders Excellence menar et sednare bref af d: 29 jan. 1780,³ hvarpå Eders Excellence aldrig gaf svar. Om så är at Eders Excellences bref för år 1774 aldrig afgådt, har man svårt för at klaga öfver en anstalt, som Seraphinerriddarne vidtagit enl. sin instruction, som så lyder uti 10 §: Med barnhusbarnens utnämmande och antagande förhållas på det sätt, at sådant väl efter förra vanligheten på Konungens Befallningshafvande och Ämbets- och Politiecollegierne må få ankomma, dock så att värkställigheten derå, eller barnens anvisande til barnhusen icke må följa förr, än sedan behörige förteckningar å de sökande och utnämnde barnen, jemte bevis öfver deras tillstånd och omständigheter til Herrar Sera-

förordnad till tullnär vid Svinesund och tull- och accisskrivare i Enköping. Den 3 mars dömdes Billquist till att undergå 16 dagars fängelse vid vatten och bröd samt att göra de förfördelade offentlig avbön (Stadskämmnarsrättens protokoll 1784, s. 397). Sedan han gjort offentlig avbön, försattes han den 15 juli på fri fot med tillrägelse att inom 8 dagar lämna staden (Poliskammarens diarium 1784, s. 47).

¹ Den 28 jan. 1784 skrev Gustav III därom till Schröderheim följande: »Hade de ärdaste önskat att kejsaren och jag råkats, så böra de vara nöjda. Vi ha sett hvarann i Florens och i den stora staden Rom; vi ha funnits ihop på knä vid foten af St. Pels altare och där har man slagit vad om hvilken af oss var mera catholique han eller jag; och för till att säga sanningen, tror jag mig mera apostolique och oss bägge lika catolique, ty jag tror efter Upsala möte, och han tror ingenting. Jag är ganska nöjd med denna entrevuen, han är på mer än ett sätt märklig. Låt mig veta i detail, hvad som säges om denna entrevuen både likt och olik; omdömena äro rätt roliga att höra». Därpå svarar Schröderheim den 9 mars: »E. Maj:ts entrevue med kejsaren har förorsakat en allmän glädje. Mesta missnöjet öfver E. Maj:ts resa härrörde af sorg och saknad och en fruktan, som kanske bör förlätas, om den kunnat gå till otålighet. Själfva de kloke och laglöse, missnöjde med allt, börja nu på att tro till sin egen harm, det E. Maj:t under resan icke blott tillfredsställer egen nyfikenhet utan ock befordrar därmed sitt rikets välgång.» Elis Schröderheims skrifter till konung Gustaf III:s historia (1892) s. 210, 212. Jfr Fredrik Axel von Fersens starkt kritiska uppfattning om konungens vistelse i Italien sådan den utformats i hans historiska skrifter 5, s. 199 f.

² Jfr s. 233.

³ Jfr s. 234.

phinerriddarne blifvit insände och antingen approbation dertill erhållits eller och någon ändring derutinnan blifvit giord.¹

Men at klaga öfver det ofrynteliga sättet, som vid expeditionen blifvit nyttiad, at directe befalla betieningen, at icke lyda Öfverståhållarens och collegiernes ordres, och at visa olägenheterne, som upkomma, då Seraphinerriddarne directe befatta sig med slike mål, sådant synes blifva ämnet för den underdåniga föreställning som skall göras.² Jag skal i dessa dagar företaga detta arbete, så snart jag af Eders Excellences papper blir förvissad, at 1774 års bref är oexpedieradt.

Gudi lof vi lefve här i en förundransvärd stillhet och tranqvillitet, alt går efter önskan i anseende til Regeringens omsorger.

Policens arbete är lika, som förr. Mycket at uträtta, men föga satisfaction. Några ryska siömän hafva giort öfvervåld i et hus vid Stadsgården och då brandvagten tilkommit, slagit några af brandvagten rätt illa.³ En blef på stället arresterad, och vid undersökningen i Policen, hafva 2:ne ryssar till, gådt i arrest deribland en af dem, som förl. år piskade brandvagten: och samma brandvagtskarl, som Eders Excellence då tillät Ruckman⁴ at förlika, har nu blifvit åter illa slagen. Ruckman, som jag sielf giort den höflighet at besöka, är icke särdeles nögd med Policens alfvarsamhet i denne sak, för at uptäcka våldsamheten. Slotts-rätten skall i dessa dagar afgjöra saken, så fort våra protocoller blifva färdiga. M: E:⁵ är munter och ganska beskedelig i sit upförande. Hon har ovänner, som dock komma tillbaka och slutel. göra henne rätt.

Fattigdomen här i staden är icke svårare än de förra åren. Förledit år var älandet större. Vi lida ingen brist på alla ätande varor. Smöret galler i bodarne i minut 27 dr kmt, som är ovanligt denna tiden. Miölet det oskrädda galler ifrån 5 til 5 $\frac{1}{2}$ dr kmt pundet.

Alla, så väl Eders Excellences vänner, som okända önska Eders Excellence en beständig hälsa, och en snart återkomst. Det är mera än otroligt, huru folcket är intagit i Eders Excellences höga egenskaper. De vörda, de elska, de tilbedia sin Öfverståhållare och jag ville gerna vara den första och den

¹ Instruktionen för serafimerriddarna av den 29 mars 1773, Modée 10, s. 132.

² Jfr s. 317.

³ Jfr s. 60.

⁴ Ruokman är ryska legationsrådet.

⁵ M:lle Ekermann.

sidsta, at förkunna Eders Excellences storvärk och godhet emot människiors barn.

Stockholm d. 23 mars 1784.

Min hustru, 3 barn, införmatorn, husjungfrun, traegårdsmästaren, min dreng och 3:ne pigor hafva alla inom en månads tid fallit i en svår rötfeber, så at hela mit hus¹ varit et hospietal, där jag icke sedt annat än älande. De börja nu til större delen komma sig före: men jag har imedlertid varit i en oro och i en slags hoglöshet, som giort mig oskickelig til alt och försummelig uti den skrifteliga upvackning som jag är Eders Excellence skyldig. Eders Excellence tackes efter vanligheten nådigst öfverse med mina fel och min klenmodighet.

Jag har icke eller många ämnen, at omorda: ty Baron Axelson försummar icke att gifva flitiga underrättelser, hvartil han, som äger huvuddetailler, äger bästa tillfälle.

Rådmanvahlet efter Eckerman drögde icke många dagar efter Eckermans anträde til Justitiaeborgmästareämbetet.² B: A.³ arbetade med en ifver och en omsorg, som är ovanlig, för at skaffa Bredberg rum på förslaget. Alla ämbetsåldermän och bisittare blefvo efterskickade för at öfvertalas och han nyttjade til styrka och skäl en hos Kongl. Maj:t anhängig process emellan Stenhammar och Murmästareämbetet ang:de Stenhammars påstående at få lösen för alla gesällbref det ämbetet bestrider, med yrkande, at denne lösen bör tilfalla ämbetslådan.⁴ Det Commercecollegium bifallit och hvaröfver Sten-

¹ von Sivers hade 1779 av skomakaremästaren Jonas Boman förvärvat en fastighet i kvarteret Humlegården med nr 30 vid Lilla eller Östra Humlegårdsgatan. Detta förvärv ledde sedermera till att han 1787 fick rätt att arrendera först norra och därefter 1792 hela Humlegården på 30 år mot åtagandet att här inrätta en engelsk trädgård (jfr Elers 3, s. 135; Ahnlund, s. 219). Innan han flyttade till Humlegården, bodde han i Klara församling i kvarteret Skansen nr 32 vid Klarabergsgatan. I 1783 års kronotaxeringslängd är han registrerad i Klara församling men i 1784 års i Ladugårdslands. von Sivers var sedan 1766 gift med Hedvig Christina Reuterswärd och hade fyra barn. I 1784 års kronotaxeringslängd upptagas följande personer hos honom, nämligen informatorn studiosus Biörling, jungfru Maria Sofia Löngren samt tre pigor.

² Vid valet erhöi sekreteraren Erik Bredberg 31 röster, primariekännären och notarien Anders Göding 27 röster och primariekännären Per Stenhammar 27 röster. Det av överståthållarämbetet upprättade förslaget upptog Bredberg, Göding och Stenhammar i nämnd ordning (Överståthållareämbetets skrivelser till Kungl. Maj:t 1784, RA). Den 29 april 1784 utnämndes Stenhammar till rådman (Inrikes civil exp. registratur 1784, f. 151, RA; jfr även Stockholms rådhus och råd 2, s. 232). Jfr även s. 64, 71, 75.

³ Baron von Axelson.

⁴ Jfr skråordningen av 27 juni 1720, tr. Ambrosiani, s. 68, 73. Se även s. 54 f.

hammar klagar. Uti denna fråga har Rådskammaren funnit nödigt, at höra Öfverståthållareämbetet så vida målet angår en stadsens betient, som står under Öfverståthållarens lydno. B. A.¹ lät Bredberg uppsätta et betänckande i saken til Stenhammars nackdel och ämbeternes förmån, hwilket han för hvar ålderman upläste, med underrättelse at Bredberg deraf vore författare: och desse ansågo sig therföre skyldige at belöna hans nit med det rum han på rådmansförslaget erhöit. De äro dock redan i den saken aldeles duperade: ty då B. A.¹ med mig communicerade hvad Bredberg skrifvit, beviste jag, at Bredberg icke kände hvarken skråordning eller de särskilta ang:de ämbeterne utkomne författningar och jag upsatte et annat med sakens natur enligt betänckande af det innehåll, at då skråordningen utstakar, det en läropoike i utskrifningspg:r skall gifva til ämbetet 2 eller 3 dr smt, jemväl i gesälllådan 6 mk smt och för lärobrefvet i skrifvarelön 1 dr smt och $\frac{1}{2}$ dr til de fattige, och då tillika stadgas at läropoikars utskrifning icke får ske annorlunda än vid ämbetssammankomsten, där en rådman bör vara tilstädes och en edsvoren notarius föra protocollet, så synes Stenhammar vara berättigad at begära skrifvarelön för gesällbrefvet och ämbeterne obefogade, at detta arfvode sig tillägna: men at Öfverståthållareämbetet håller före, at uttagandet af gesällbref för lärogossar icke är en nödvändighet, då deras antagande til gesäller är til deras säkerhet i protocollet förvarat och at fölgackteligen för at icke betunga en slik utläring, som merendels är utfattig, han icke må vara skyldig, at skrifvarelönen erlægga förr än han sielf åstundar, eller i anseende til resor til andre städer, eller utrikes orter har gesällbref af nöden. Härvid anmärkte jag ock, at Murareämbetet lagt på lärogossarne en tunga af 12 dahl. 16 $\frac{1}{2}$ smt, då likväl skråordningen utsetter lärogossarnes afgift i et för alt til och med skrifvarelönen inberäknad til 6 dr smt i det aldrahögsta, med den uttryckeliga tilläggning, at poikarne icke skola vara förpligtade til någon annan afgift, af hvad namn den vara må hvadan författningens, eller skråordningens tydeliga föreskrift om utskrifningsafgiften så väl i murareprofessionen, som i de öfrige skråämbeterne, där den på lika sätt kan finnas vara förhögd bör försättas i sit förra skick, til lisa för den fattige lärogossen, som öfver höfvan icke bör betungas.

¹ Baron von Axelson.

² Jfr s. 176.

B. A. fant detta betänckande godt, gömde det likväl hos sig tills vahlet var förbi, och nu har Rådskammaren det til alla delar gilladt, hvarigenom ämbeterne och i synnerhet Westin,¹ som vid vahlet varit en ifrig operateur emot Stenhammar för Bredberg, får en lång näsa.

Eders Excellence känner för väl mit tanckesätt i frågor om befordringar: men jag har dock icke kunnat neka Göding² at emottaga innelyckte bref til Eders Excellence. Han ville öfverlemna mig tillika en försäkringssedel på 500 rd men jag ansåg mig icke tilständigt, at den emottaga. At han blir tacksam, derföre kan jag dock svara.

Nu har åter et nytt bedrägerie sig yppat, hvars like svenska tideböckerne icke veta at omtala. Hofqvartermästaren Groth,³ som i allmenheten kallades Sillgrothen for den 9 om aftonen frisk och sund från staden til Danderyds praestegård, hvarifrån kyrkoherden därstädes Wallensteen morgonen derpå kl. 6 hitkom, med berättelse, at sedan Groth ätit nattvard, han fådt känning af stencolique, hvaraf han kl $\frac{1}{2}$ 5 om morgonen med döden afgådt. Liket blef andra dagen derpå svept af praesthustrun och sedan i tysthet emot aftonen hitfördt och bisatt i Riddareholmskyrkan och söndagen derefter högtideligen begrafvit. Creditorerne som hade hypotheqver i reverser utgifne af Lieutnanten Baron Gabriel Falkenberg och hans mor Friherinnan Beata Ribbing kommo af en händelse, at få se hvarandras sedlar då intetdera namnet af en och samma person fants lika. Detta, jemte den omständigheten, at Groth samma dag han for til landet, upnegocierade ansenliga summor, utan at något sporr funnits, hvarthän desse pg:r tagit vägen, så vida praesten vid Danderyd påstår, at han i hans kläder icke funnit mera, än 75 rd försatte creditorerne i den skälige tanckan, at han antingen rymt, eller ock med förgift tagit sig af daga.

¹ Garvaren Johan Westin.

² Göding hade såsom å s. 276 n. 2 meddelas vid rådmansvalet erhållit 27 röster och uppförts i andra förslagsrummet.

³ Namnet Sillgrothen hade uppkommit därav att Groth ägde sillsalterier i Bohuslän. Schröderheim, s. 217, anmärker om honom i ett brev till Gustav III att han haft anseende av »mycken välmåga». Huset går bankrutt, säger samme brevskrivare, som uppger att »den stackars Carl Strömfelt», d. v. s. hovmarskalken och översten Carl Axel Strömfelt, skulle lida mycket genom bankrutten. Hos Groth hade Strömfelt enligt konkursprotokollet en fordran dels på 1 400 dukater dels på 1 700 rd sp (Långhundra häradsrätts arkiv: vol. H: 1). Groth var gift med Sofia Christina Nordenstolpe. Detta förklarar i viss mån hans många förbindelser åt det adliga hållet, vilket också det påfallande stora antalet adliga fordringsägare i konkursboet bekräftar. Jfr även s. 77, 81, 82.

De begärte derföre undersökning i Policekammaren,¹ för at få någorlunda updagat bedrägeriet med de falska sedlarne och hans dödsätt. Denne undersökning företogs och hördes til den ändan hans husfolek, en praest vid namn Ortman,² som är informator i huset och kyrkoherden vid Danderyd med flere. Tavelin Öfverdirecteuren,³ som har 19 000 rd at fordra fants hafva 8 000 rd i falska hypotheqver bestående i reverser af Baron Falkenberg och af hans mor Friherrinnan Beata Ribbing, Grosshandlaren Björkman,⁴ hvars fordran är 8 000 rd innehade en dylik falsk sedel stor 4 000 rd. Assessoren Doctor Schultzenheim äfven en dylik på 2 000 rd⁵ som Groth hos honom pantsatt, Lagman Odelius,⁶ hvars fordringar gå omkring 20 000 rd hade också åtskillige falska hypotheqver. Falkenbergska och Ribbingska sigillerne voro alla tryckte under reverserne men contexten och namnen äro skrefne dels af Groths

¹ I poliskammarens diarium 1784 står för den 18 mars antecknat, att Groths kreditorer, bland vilka uppräknas kammarrådet Stockenström, överdirektören Tavelin, lagman Odhelius, justitiarien Brygger, notarius publicus Norling, grosshandlarna Björkman och Hasselgren samt juden Levin, begärt undersökning om Groths hastiga dödsfall och »de dervid förefallande sällsynta omständigheter samt i lifstiden föröfvade förfalskningsbrott». Enligt diariet hördes samma dag kyrkoherden i Danderyd Wallenstein, magister Ortman och Groths husfolk. Den 23 mars expedierades brev till landshövdingen i Stockholms län J. J. Gyllenborg om undersökning i målet å landet, där Groth avhänt sig livet. Från landshövdingeämbetet ankom den 1 april en skrivelse om att urtima ting skulle hållas den 7 april på Klas på Hörnet och att Ortman kallats dit.

² Ortman är e. o. bataljonspredikanten vid Kronobergs regemente Karl Fredrik Ortman. Född i Stockholm 1756 såsom son till snörmakaren Anton Ortman hade han efter att varit vice kollega vid Klara skola 29 mars 1783 utnämnts till e. o. bataljonspredikant. 1785 antogs han till prästerskapets biträde i Adolf Fredriks församling, blev 1793 e. o. hovpredikant, 1797 komminister i Storkyrkan samt ordinarie hovpredikant 1805. Sedermera utnämndes han 1815 till kyrkoherde i Biskopskulla (jfr Svenska Hofclericiets historia 3, s. 840; Uppsala ärkestifts herdaminne 1, s. 144). I samband med konkursutredningen efter Groth gjorde han anspråk på att för sin tjänst såsom informator för dennes söner utfå 1½ års lön med 114 rd.

³ Överdirektör Märten Tavelins fordringar utgjordes enligt konkursprotokollet av två poster på 17 150 rd 46 sk resp. 2 000 rd. Dessutom hade han tillsammans med vaktmästaren i slottskansliet Jonas Ström en fordran på 3 331 rd 16 sk.

⁴ I konkursprotokollet upptages brukspatronen Bengt Magnus Björkmans fordran till 4 800 rd.

⁵ Denna uppgift stämmer med vad som meddelas i konkursprotokollet.

⁶ Lagman Odhelius är den kände partimannen och ivrige mösspolitikern Jonas Larsson Odhelius, som gjorde sig särskilt bekant vid riksdagen 1771—72, då han var bondeståndets sekreterare. Vid revolutionen 1772 blev han fångslad men frigavs och spelade efter detta ingen som helst politisk roll. Han uppgives ha varit »en avåra rik herres (Svenskt Biografiskt lexikon, ny följd, 8, s. 9). Huru därmed än må förhålla sig visade bouppveckningen efter hans död, som inträffade den 15 febr. 1794, en behållning på 12 659 rd banco; i boet ingick en fastighet i Klara församling värderad till 7 500 rd banco. (Bou 1794/1: 487.) Vad beträffar hans fordran hos Groth var denna betydligt större än vad som von Sivers uppgiver. Enligt konkursprotokollet var den fixerad till 33 833 rd 16 sk sp.

egen son, en yngling af 18 års ålder, dels af hans barns informator, præsten Ortman, som sådant erkänt, med förmålan, at han och sonen på Groths begäran skrifvit contexten och namnet, sedan de förut sedt sigillena vara tryckte på blanqvetter, dem han sagt, at Falkenbergiska huset honom tilskickat, för at derpå uplåna penningar, hvars belopp han föregifvit de icke velat utsetta, emedan den ena långgifvaren kunde låna mer och den andra mindre summa. I anseende til hans siukdom och död så utreddes först, at han samma dag varit på Riddarehustorget och vist sig glad och munter, at han likväl middagen hemma, sagt at han hade känning af sin coliqve, at hans hustru och vänner afstyrkt honom, at resa i ett så svårt vägelag, men at han sagt sig icke kunna för en särskilt angelägenhet skull uppskiuta resan, at han vid afskedstagandet från hustru och barn visat sig bestört och mera rörd än vanligen, at han under vägen til drengen, som kört honom klagat öfver värk i ryggen och sidan, at han vid framkomsten til præstegården sagt sig må illa och begärt thévattn, at han under thédrickandet framtagit en glasburk med cremor tartari, hvaraf han intagit en thésked, at han vid aftonmåltiden hos præsten tagit sig en sup, ätit miölck och bröd och pannkaka, at han efter aftonmåltidens slut talt enskilt vid præsten och derunder rökt tobak, at då han gådt til sängs, han ytterligare klagat öfver sin stenkolik och åter intagit en thésked cremor tartari: at han lagt sig i sängen, men sagt sig frugta för en svår anstöt af coliqven, doch icke velat hafva någon i rummet hos sig med tilsägelse til præsten, som låg i rummet bredevid, at om han finge höra honom jämra sig, borde han icke derom vara bekymrad, emedan sådant åtföljde vanligen hans plågor: at præsten, sedan han gådt i sit rum, fådt en stund derefter höra, at Groth hade svåra kräkningar, hvarföre han til honom ingådt och funnit honom kråkas och hafva en svår upkastning: at Groth då sagt sig icke länge kunna uthärda och bedt præsten blott tala om det andeliga, hvilket præsten skal giort och jemväl communicerat honom, såsom den, hvilken han funnit ganska väl beredd: at det onda stundeligen tiltagit och sluteligen ifrån kräkning vändt sig til diarrhé och at Groth äntel. kl. $\frac{1}{2}$ 5 på morgonen gifvit up andan. Præsten har påstådt, at i flaskan varit cremor tartari, emedan præsten skall smakat derpå, men har tillika förklarat, at han utslagit hvad som i burken eller flaskan varit öffrig. Han har och ifrigt yrkat, at Groth dödt af sin stencolique,

men icke kunnat förklara, hvarföre han ifrån kl. 11 på natten til kl. 3 om morgonen (då praesten först inkallat en piga:) helt allena betienat Groth, till och med, at han genom fenstret flere gånger utslagit pottan, hvaruti Groth haft upkastningarne.

I denne sakens ställning resolverade jag, at låta öppna liket: men imedlertid infant jag mig på creditorernes begäran i sterbhuset, at igenomgå Groths paper, för at erfara om någre uplysningar kunde erhållas och fant där et förseglat bref med följande påskrift: detta får intet öppnas, förr än creditorerne äro tilstädes Ol. Gust. Groth. Alla närvarande hugfältes, at där finna de resourcer, som de hittills saknat, och vid brefvets öppning feck man med fasa läsa följande skrift. Härigenom bekänner jag för Gud och hela verlden, at jag uti min nöd efterapat Fru Friherinnans Beata Ribbings, dess sons Herr Lieutenanten Baron Gabriel Falkenbergs och Herr Handelsmannen Friedrich Lunds¹ namn, under åtskillige reverser, cautioner och assignationer hvilka de intet sielfve skrifvit, utan jag. De äro så många, at jag nu, då jag kämpar med döden intet kan dem upräkna men mit samvete tillåter ei, at jag döljer för efterverlden en så grof synd och så nedrig gerning, at så i sanning är, därpå går jag nu döden til mötes. Skrifvit d. 8 martii 1784. Ol. Gust Groth L. S. Sigillerne har jag olofl. aftryckt på blanqvetter, som jag icke eller kan förtiga. Mine sillsalterier ganska stora förlorade p:ge summor och otroligen höga interessen hafva förderfvat mig. Detta skref han d. 8 martii och dagen derpå var han hos Meublehandlaren Levin² och emot en falsk pant skaffade sig contant 2 500 rd och for sedan emot aftonen til Danderyd, där han om natten dog.

Efter likets öppnande fants i blodet 2 théskedblad oförvandlad arsenik, utom det at tarmarne til en del deraf fants dels upfrätne, dels anstuckne. Jag har låtit kroppen genast utur grafven uptaga och bortföra til en bod vid Danderyd kyrka, tils domaren öfver sättet til hans nedgrefning i skogen sig utlåtit. Man har criticerat min nit vid denne undersökning, i synnerhet om likets öppnande och bortförande: men jag har trodt at en slik bedragare och sielfspilling icke borde få ligga i Konungens kyrka bredevid kungegrafven, åtminstone för at låta utlänningar se, at bedrägerie och sielfmord icke ostraffat aflöper.

¹ Beata Catharina Ribbing samt spannmåls-, minut- och viktualiehandlanden Fredrik Lund hörde också till den stora skaran av fordringsägare. Beata Ribbing hade 14 444 rd 21 sk 4 rst att fordra och Lund 6 218 rd 29 sk 10 rst.

² Jfr s. 184, 208, 308. I konkursprotokollet upptages Levins fordran till 6 000 rd.

Man menar, at hans banqveroute går öfver 150 000 rd. Grefvarne Cronhielm vid lifgardiet¹ hafva sit arf innestående til 8 a 9 000 rd och man tviflar, at dertil ens finnes tilgång, i anseende dertil, at fastigheten på landet redan var graverad med inteckningar vida öfver värdet, enär Groth emottog deras förmynderskap. Öfverstekammarjunkaren Baron Taube² skall vara lidande til en anseelig summa, dock menas, at han har för en del caution af Kammarrådet Stockenström, som påstår, at Groth också skall missbrukat hans namn och sigill: åtminstone var han nog misslynt, at icke vara nämnd uti Groths sidsta testamente, emedan han då haft mera anledning, at bestrida värligheten af sina cautioner. Man påstår, at Stockenström skall tagit af Groth 6 procent för hvarje summa, som han borgat före.³ Det är dock vist, at de mästa hans borgenärer tagit 12 a 18 procent, hvadan allmenheten anser dem skäligen hafva förtient sin förlust. Med alt detta, innefattar Groths upförande en fasa och en vanheder för människohiertat.

Jag har varit nog vidlöftig med berättelsen om denna tragiska händelse: men då jag icke har mycket at inberätta, som hörer til den detail, mig åligger, tackes Eders Excellence tilllåta, at jag det gör utförligare.

Uti lotteriesaken har actor påstått, at angifvelsen måtte lemnas til framtiden tils den kan uppenbar varda, och at i anseende til förmente halfva skäl, angifvaren, som rymt, måtte fritt få i riket återkomma, utan at vara underkastad reconvention: men Kämnersrätten har ogillat actors påstående och befriat lotterieinteressenterne ifrån alt ansvar för det närvarande och jemväl förklarar sig icke nu kunna yttra sig öfver angifvarens ansvar, förr än han sig infinner. Saken är understäld Kl. Hofrätten, som har densamma at pröfva.⁴

¹ Det är grevarna Axel och Polykarpus Cronhielm af Flosta (jfr Elgenstierna 2 s. 91). Groth hade varit utredningsman i boet efter deras far generallöjtnanten Johan Cronhielm samt dessutom varit förmyndare för dem. Enligt konkursprotokollet hade Axel en fordran på 3 308 rd 15 sk 4 rst och Polykarpus en på 3 433 rd 6 sk 11 rst.

² Taube upptages icke bland fordringsägarna i konkursprotokollet.

³ Stockenström upptages i konkursprotokollet med en fordran på 8 066 rd 33 sk.

⁴ Jfr s. 232, 246, 251, 273. Den 19 maj 1786 föll Svea hovrätts utslag i lotterisaken (Criminella resolutioner 1786, Svea hovrätts arkiv, RA). Omständigheterna beträffande Zethelius och Falk förklarades vara så besvärande, att dessa borde med ed värja sig mot anklagelserna för bedrägeri. Men då edgång i ett så grovt mål som detta icke kunde tillåtas, ansåg hovrätten att Zethelius och Falk icke kunde fällas till ansvar. Widman åter befriades helt från ansvar. I fråga om en annan i målet inblandad person, assessor Samuel Karlström, som enligt Zethelius', Widmans och Falks påstående, skulle ha varit delägare i arrendebolaget men vars befattning med detta inskränkt sig till att han översett räknenskaperna och i ersättning därför upp-

Ang:de byggnadssakerne lærer Baron Axelson lemna all uplysning, som Eders Excellence äskar.¹ Jag känner det så ofullkomligen, at jag icke kan derom göra redig berättelse.

Demonstrationen emot Herrar Seraphimerriddarne lærer snart vara Eders Excellence tilhandakommen, för at Kl. Maj:t i underdånighet föredragas. Imedlertid är man i embarras med uslingen, som i denna allmänna calamiteten hungrar och förgås, i brist på den räddning, som barnhusinrättningarne borde medföra. Det skulle dock kunna hielpas, om vederbörande hade courage, at tala och skriva: men alt skall gå sacktmodigt til väga. Sat Sapienti!²

Snöfallet i hela riket och äfven här i staden är obeskrifveligt och kölden är lika så tryckande. Den gemena hopen härstädes börjar nu at lida nöd i brist af ved och värma. Det är ynkeligt, at se dem tigga för pg:r de bördträn, som vedbärande hafva lösa på sina vedbördor. I anseende til hofvets beständiga vistande i residencet är vedförrådet så medtagit, at icke något är öfrigit til utdelning. Gud hielpe oss. Utsigten är bedröfvelig, om icke töväder, som på 3 månader icke en enda dag existerat, snart infaller. Klagomålen ifrån landsorterne ökas i den mohn, som snöfallet hindrar communicationen på landet. Spannemålspriset här i staden är eljest lika oförändrad (!), sedan i förleden höstas, fast coursen på hambourg är öfver 50 mk, som dock icke får i gazetterne utsättas, så vida Baron Liljencrantz då och då säljer några vexas til 48 m:ks cours.

Mäklaren Willkommen är död. Man frucktar för boets tilstånd, emedan han haft så vidlöftig pgebefattning.³ Discont-

burit viss del av vinsten, fann hovrätten utrett, att någon brottslighet eller del däri icke förelegat. Zethelius, Widman och Falk jämte deras ombud referendarien Karl Hans Schewe dömdes emellertid för ohemula tillvitelser mot ekonomiintendenten Norlin, hans hustru och son, vilka hörts som vittnen vid kämnärsrätten, att vardera böta 20 dr smt. — Av utslaget framgår vidare, att käranden i målet, den förrymde bokhållaren Bremer, med Kungl. Maj:ts tillstånd återkommit till riket, varefter undersökningen kunnat fullföljas i hovrätten.

¹ Jfr s. 83 f.

² Jfr s. 317.

³ Willkommen är stadsmäklaren Karl Fredrik Willkommen, som dog den 11 mars 1784. von Sivers' farhågor rörande hans ekonomiska ställning skulle snart besannas. Bouppteckningen efter Willkommen utvisade visserligen en behållning på 1 834 rd specie, men då arvingarna befarade att flera skulder funnos utestående än som voro upptagna i bouppteckningsinstrumentet, begärde de i november 1784 hos magistraten, att allmän kallelse måtte utfärdas å Willkommens samtliga kreditorer. När den utsatta terminen 11 maj 1785 utgick, befanns det att ej mindre än 32 borgenärer anmält sig. Bland dessa voro landshövdingen Johan Adelswärd, grundaren av baroniet Adelswärd, lagmannen Johan Adolf Spaldencrutz, delägare i Gusums bruk, arkistern Abraham Bäck, rådmännen Abraham Dahlgren och Johan Dreijer, de bägge bröderna grosshandlarna Johan Albert och Kristian Ehrenfrid Kant-

compagniet har stora summor af honom at fordra och har låtit försegla boet, tils uppteckning hinner för sig gå.¹

Justitiaeborgmästaren Eckerman hedrar sin förvaltning i Justitiaecollegio, genom mycken ordning och redighet i sakernes skötande. Där voteras nu sällan, och han styrer värdet såsom han vore ensam, aldeles såsom då han var i Kännärsrätten.

Min bror utnämndes til hans successor i Kännärsrätten.² Det var mig ganska oväntadt, emedan jag feck et kort afslag, då jag det begärte: men jag feck sedan veta, at Eckerman sielf proponerat honom. Han skickar sig Gudi lof så väl, som hade han varit en gammal domare. Han får dock göra skäl för sig, emedan både ledamöter och notarier i den domstolen ingenting förstå, utan låtit alt ankomma på Eckerman, som fört sielf protocollerne och upsatt resolutionerne.

Mit project i renhållningsvägen³ skulle först af en anonym ingifvas til deputerade, på det den executiva magten icke skulle lägga hinder för deputerades fria öfverläggningar: men sedan behagade B. A. sammankalla deputerade och öfverlemna mina tanckar til deras närmare öfverläggning, såsom förtiende at påtänckas. I hans egen närvaro låter han dem votera huruvida de efter mit project borde vara skyldige, at skölja rennstenarne, då de vid sopningen kunna om sommaren vara illa stinckande, då likväl de hafva 2:ne Eders Excellences publicationer, som ålägga husägare denna skyldighet, hvilken de nu sig undandraga. Et sic porro in coeteris. Med et ord confusion, vilrådighet, sagtmodighet, helighet, eftergifvenhet,

zow, Karl Olbers och Johan Wegelin, grosshandlaren i Gävle J. Sehlberg m. fl. samt sjoassurskompaniet. En del av dessa fordringsägare hade redan upptagits i bouppteckningen, men grosshandlarna Kantzow, som hade en fordran på icke mindre än 47 289 rd 5 sk 6 rst, saknades bland kreditorerna (Konkursakt 1786: 188).

¹ Diskontkompaniet, som var organiserat som en enskild inrättning, ehuru med ekonomiskt stöd av staten, hade bildats 1773 efter tillskyndan av statssekreterare Johan Liljencrantz. Dess inrättande var ett led i strävandena att för näringslivet vidga den begränsade kreditgivning, som var för handen (jfr Sveriges Riksbank 3, s. 140). Vad diskontkompaniets förhållande till Willkommen beträffar finner man, att bouppteckningen efter denne redovisar en fordran för diverse lån på 3 920 rd specie. Kompaniet lät också, såsom von Sivers meddelar, genom sin ombudsman revisionssekreteraren Samuel af Ugglas — sedermera överståthållare — försegla Willkommens kontorspulpet. Det lyckades av arvingarna utverka att av stärbhusets medel erhålla betalning för tre av Willkommens förskrivningar på tillsammans 4 336 rd 22 sk 4 rst, trots att någon bouppteckning ännu icke skett. Denna självrådiga disposition av boets tillgångar klandrades starkt av gode männen i utredningen (Konkursakt 1786: 188; jfr även protokoll ^{10/11} 1784 i Protokoll och domar ang. konkursmål 1784, s. 1062 f.).

² Brodern är Gustav von Sivers, som 1783 utnämndes till rådman och nu ^{18/2} 1784 förordnats till preses i södra kämnärsrätten. Jfr Stockholms rådhus och råd 2, s. 232. Jfr även s. 54.

³ Jfr s. 266 f.

höghet, ödmjukhet, myndighet utgiöra underliga contraster hos styresmannen. Man saknar i alt den rådighet, den klokhet, den drift, som så väl prydt Öfverståhållareämbetet i Eders Excellences förvaltningstid. Deputerade skola nu inkomma med sina skrifteliga tanckar, då jag skall ingalunda underlåta, at reglera det ena med det andra, som jag tror tiena til ändamålet för at få ordning vid renhållningsanstalterne, dem jag olyckligtvis måste handhafva. Jag skall åtminstone påminna och erindra.

Eders Excellences idé med hvalfbågar öfver Gamla Kongs-
holmsbron är förträffelig.¹ Broen kan icke til sommaren ha be-
stånd, utan af en stenpelare, som framdeles blir onyttig då
kongsbryggan skall byggas. Palmstedt menar, at hvalfbågar-
ne icke kunna göras färdiga i år, emedan et års sättning för
grunden skall fordras. Baron Axelson lärer härom lemna när-
mare besked.

Hallman har uppvist nya förbättrade instrumenter til druck-
nades räddande: hvaraf jag bestält 6 särskilte lådor, som kos-
ta 4 rd stycket, at utdelas bland sex parmmätare, sedan de
förra instrumenterne längst för detta gådt förlorade.² De tyc-
kas med Collegii Medici lemnade approbation vara mera star-
ka och fasta. Gud gifve, at vid Eders Excellences vistande i
Paris, tilfalle yppades för Eders Excellence, at se praxis af
desse instrumenter. Det är mögeligit, at oss felas adressen at
nyttia dem.

Den veneriska smittan har åter grufveligen tiltagit bland
gemene man.³ Jag gissar at detta onda tiltagit af de många

¹ Jfr s. 83, 137.

² Hallman är livmedikus Johan Gustav Hallman, son till historieforskaren och kyrkoherden i Ladugårdslands församling Johan Göstaf Hallman (jfr Ahnlund, s. 131 f.). En av de metoder, som vid denna tid brukades vid behandlingen av drunknade, var att genom stolgången blåsa in rökto bak. De instrument, som dit-
tills begagnats i Stockholm för sådant ändamål, hade emellertid visat sig vara till
mycket liten nytta. Hallman hade nu konstruerat en ny modell, som skulle ers-
ätta de gamla s. k. »Boittes fumigatoires», och fått den godkänd av collegium
medicum. Genom skrivelse den 21 maj 1784 underrättade öfverståhållareämbetet
magistraten om, att det låtit utdela sex stycken instrument av den nya modellen
till parmmätarna vid hamnarna, och förstärkt magistraten att av stadens extra
medel bestrida utgiften. — För den nya modellen har Hallman närmare redogjort
i sin skrift »Om drunknades räddning» (1784). Det har icke varit möjligt att
spåra upp något exemplar av skriften.

³ De veneriska sjukdomarnas utbredning bland huvudstadens befolkning var ett
nog så allvarligt problem för de styrande. Hallman är icke blott känd såsom kon-
struktör av en förbättrad modell att rädda drunknade. Han nedlade även ett syn-
nerligen energiskt arbete på att utexperimentera nya metoder för behandlingen av
de veneriskt sjuka. I det tal, som han höll vid sitt inträde i collegium medicum
den 17 maj 1774, utdömde han helt de behandlingsmetoder, som dittills använts
vid Danvikens kurhus, och karakteriserade denna inrättning såsom mera skadlig
än nyttig. »Av egen drift och i renaste uppsåt att tjäna det allmänna», säger han,

dansbaler, som i denne höst och vinter varit anstälte på krogar och andra ställen. Inne i staden har nästan slika baler i hvarje hus varit anstälde, sedan de dertil fådt lof emot några plåtar i fattigbössan, men detta tilstånd frugtar jag har giort packet mera lösacktigt och öfverdådigt. Imedlertid är jag ganska alfvarsam emot dem som finnes vara smittade, utan at söka bot.

Avisorne omtala med förskräckelse alla de olyckor, som vattuflödet i Frankrike, Holland och Tyskland förordsakat.¹ Vår tid är ännu icke kommen, men vi hoppas dock icke för svåra inundationer, då i förleden höst i brist på regn inga kärr, inga diken blefvo fyllda, och då Mälaren jemväl är lägre än han någonsin förut i mannaminne varit.

Mina syslor äro efter vanligheten många och besvärliga. Jag fortfar at upsetta alla de bref, som icke äro efter vanlig formulaire. Jag saknar likväl den vederqväckelse, den upmuntran, som Eders Excellence så ofta, så rikeligt mig låtit vederfaras.

Gudi lof! at Eders Excellences hälsa är beständig. Det är en vällust, at derom erhålla underrättelse. Sex månader äro nu til ända, sedan Eders Excellences bortresa. Mig tyckes at de utgiöra mera än sex år. Mätte den glada dagen icke för länge uteblifva, då Eders Excellences glada och nådiga anlete uplifvar

Eders Excellences
underdånödmukaste tienare.

hade den fattigare delen av huvudstadens befolkning hos honom fått fri behandling, råd och upplysningar samt fria läkemedel, när någon betalning icke kunnat presteras. Hans verksamhet hade också rönt uppskattning från det allmännas sida. Magistraten hade sålunda visat sin välvilja genom att skänka 900 dr kmt. Dessa medel hade fördelats bland apotekarna Ziervogel, Georgii och Sahlberg, som utfäst sig att till billigaste pris tillhandahålla de fattiga medikamenter. I ännu högre grad prisade Hallman överståthållare Sparre, som i enlighet med sin så allmänt kända och värderade nit och drift till allt det, som kan befrämja ordning och skick tagit hans nya inrättning uti ömmaste skydd och därmedelst fördubblat min hog samt styrkt mitt hopp att så med god framgång vinna ändamålet, som är fattiga medborgares räddning och elände samt våra efterkommandes fredande för oförtjanta olyckliga följder». Sparre hade icke blott givit honom det första handtaget till att skaffa medikamenter. Hallman hade även fått tillstånd att för överståthållareämbetets räkning inköpa kött, gryn och mjölk att utdelas bland de mest nödlidande, som stodo under hans behandling.

¹ I Stockholms Post-Tidningar för den 15 mars 1784 (nr 22) finnes följande notis införd: I anseende till den starka kölden och myckna snön, som gör vägarne obrukbara, är den sedan i förgår från Italien och hela Tyska riket förväntade posten ännu icke hitkommen. Ifrån Frankrike äro 3, ifrån Holland 1 och från England 2:ne poster uteblefne.

Stockholm d. 14 sept. [1790]

Min nådigste Excellence.¹

Baron Klingsporrs symtomer af galenskap och underlighet har i natt visat sig mera än förr, enligt bilagde bref från vagthafvande ryttmästaren. Jag hastar därför, at derom gifva Eders Excellence rapport, med ödmjukaste hemställande, om icke han nu genast kunde transporteras til Danviks dårhus, dit jag täncker föra honom på en båt siöledes under betäckning, therom jag afvachtar Eders Excellences ordres, som kunde skrivas på denne rapport, hvarförinnan jag, som nu begifver mig til Friedrichshof, icke giör någon anstalt. Imedlertid har jag efterskickat Assessor Svenson.

Eders Excellences
allerödmjukaste tienare
Hen. v. Liljensparre

Stockholm

d. 14 Sept. kl 7 på morgonen.

Fredrikshåf d. 14 sept: kl. 6 morgonen².

Välborne Herr Lagmann och Riddare af Kongl.
Nordstjerneorden

För all del Herr Lagman war god kom hit och tag något parti med Baron Klingsporr, ty en ny paroxysme som i natt påkommit gör att det blir för sensibelt för mig och mina camarater att skjöta honom, jag har hela natten sjelf wakat hos honom, efter han varit god haft vänskap för mig så har iag tyckt mig wara den enda han tålt, men sedan jag emillan 4

¹ Liljensparres rapport till Carl Sparre är blott daterad 14 sept. men hänför sig till 1790. Den person, som avses, är överstelöjtnant Otto Reinhold Klingspor, en av Anjalamännen, vilka alltsedan mars 1789 suttit fängslade på Fredrikshof (Hochschild 1, s. 198; Nordmann, s. 158). Klingspor hade dömts att mista liv, ära och gods samt att halshuggas men blivit benådad. Enligt Adlerbeth, 2 s. 55, skulle han, när han blev underrättad om att dödsdomen skulle gå i verkställighet, av svaghet ha fallit på knä för slottsfogden och kysst polismästarens dvs. Liljensparres hand. Hochschild 3, s. 149, uppger, att han spelade sin roll så bra att man befarade, att han verkligen skulle förlora förståndet. Enligt samma källa överfördes han 14 sept. 1790 till Danvikens dårhus. Uppgiften har icke kunnat verifieras. I varje fall finnes Klingspor icke redovisad i längderna över i Danviken intagna personer (Gårdsräkenskaper: Danvikens arkiv). Från Danviken skulle han sedermera ha rymt till Holstein, där han vistades återstoden av sitt liv (Elgenstierna, 4, s. 175).

² Ifrågavarande brev är lagt som bilaga till Liljensparres rapport till Carl Sparre. N. Ekermann är identisk med ryttmästaren, sedermera majoren vid Smålands kavalleriregemente Nils Johan Ekermann, som vid denna tid tydligen haft särskild kommandering till Stockholm.

och 5 tyckte honom wara tranquille och stilla gick jag inn i min kammare för att stoppa en pipa åt mig, men war knapt inkommen förr än jag hört något klinga, jag sprang genast inn till Klingsporren, och som jag upplåst dörren fann jag flaskor sönderslagna vid trösklen och 2 å 3 rutor i ena fönstret utslagna samt honom sjelf promenerande på gålfvet, af och ann med mera styrka änn någonsin förut, endast i en natträck utan mera på sig; jag fick honom då med mycken möda och tillhjälp af en underofficer att lägga sig, jag har sedan jämt setat på sängen hos honom och sökt tranquilliera honom att han nu är tämmel. stilla; jag har äfven skickat efter Tolleson som varit den enda som förr hafvit någon acsendent öfver honom; detta är all den arrangement jag kunnat ta i en så brydsam och swår ställning. Om Doctorn och hwad mera Herr Lagman finner nödigt är wäl Herr Lagman sjelf så god och föranstaltar, något annat parti tycks wara outhärligt att ta med honom — jag wäntar Herr Lagmannen, och har den äran med estime wara

Wälborne Herr Lagman och Riddarens
Ödmiuketjenare
N. Ekermann.

Om på Därhuset icke är tillsacht at hafwa rum i beredskap, så tyckes flytningen för tidig på mårgonstund. Doch om alt annadt är i samma huus praepareradt må det gå. Jag har ej sedt Klingsporren, och bör således tro at de sönderslagne glasen.¹

Herr Lagman är på stället och Doctoren kan bäst sielf see Klingsporrens sinnes beskafenhed det Doctoren bör ytterligare och skifteligen [o: skrifteligen] bestyrka. Om² han kan flyttas i dag borde rum wara på Danwiken preparerade, de torde ej just wara uppfyllda, bör derom anstaltas så då däraf klarligen skönjes at han til förståndet är rubbad blir Danwiken hans rätta boning dijt han må då flyttas. Äro rumen där icke preparerade kunde i den dhelen swårighet yppas för i dag. I annor händelse har jag intet hinder i anseende till.¹

¹ Ifrågavarande stycken äro antecknade på ett särskilt blad, som finnes bifogat Liljensparres rapport.

² Stycket från *Om t. o. m.* så är överstruket.

N:o 1.

Bakom denna notis (s. 5) döljer sig en gammal tvistefråga inom stadens förvaltning. Huvudpersonen var revisor Carl David Kohl, som alltsedan 1759 legat i tvist med magistraten och handelskollegiet och som ännu i flera år skulle komma att bereda stadens myndigheter svårigheter. Frågan har i och för sig ej hört till de viktigaste men behandlas här utförligare, då den kastar ett visst ljus över tjänstemännens ställning och levnadsförhållanden. Man möter här även ett egendomligt människoöde, som väl skulle kunna tänkas ingå i Bellmansfigurernas galleri. Carl David Kohl var son till en artilleritygvaktmästare, som flyttat in till Kristianstad från Stettin, där han varit kammarskrivare. Modern levde som änka i Kristianstad i slutet av 1730-talet. Redan vid 18 års ålder år 1726 kom Carl David Kohl i Stockholms stads tjänst som skrivare och fick den 7 mars 1740 befattningen som revisor vid stadskamrerarkontoret med kontorskrivares lön. Den 30 dec. 1746 meddelade magistraten instruktion för Kohl, vars uppgift enligt denna instruktion var att lätta stadskamrerarens arbetsböda. Arbetet bestod i följande. 1) Revision av alla de stadens räkenskaper, som enligt stadskamrerarens instruktion borde revideras, innan huvudboken avslutades, samt skyldighet att till handelskollegiet anmäla, om uppbördsmännen i tid ej ingåvo sina specialer och förslag, 2) kronokontributionsräkenskapernas revidering, 3) upprättande av månadsförslag över kronouppbörden, 4) extrahering till taxering av kronoutskylderna. För sitt arbete skulle Kohl åtnjuta kontorskrivarlön om 300 dr smt jämte 200 dr för extrahering och expenser. Det framgår av instruktionen och av senare handlingar, att Kohls arbete egentligen ej varit »revision» i vår tids mening, utan snarare har hans befattning motsvarat en amanuensjänst för granskning av de löpande kontributionsräkenskaperna. Redan 1748 hade kronoräkenskaperna brutits ut från de andra räkenskaperna, men först år 1759 tillsattes av magistraten och borgerskapet en särskild kronouppbördskamrerare, samtidigt förman för kronouppbördsmännen, varigenom alltså stadskamrerarens befattning med kronouppbörden fullständigt upphörde. Det är tydligt, att Kohl under 1750-talet närmast haft hand om just kronouppbörden. Enligt en uppgift av honom, som godtogs av Svea hovrätt, hade Thomas Plomgren år 1753 befriat honom från all granskning av stadens egna räkenskaper. Det var därför ett hårt slag för Kohl, då han blev förbigången vid utnämmandet av den förste kronouppbördskamreraren 1759 och den yngre Anders Bilound fick tjäne-

ten. Kohl besvärade sig förgäves. Mellan dessa båda utvecklade sig med tiden en djup fiendskap, så att magistraten ibland måste uppmana dem att bemöta varandra »med kallsinnighet». Magistratens beslut att förbigå Kohl har säkerligen grundat sig på den kännedom den hade om Kohls dåliga affärer och mindre strikta livsföring, vilket allt väl dittills ej gett anledning till någon direkt anmärkning men just ej var rekommenderande för en syssla av detta slag. Bland Kohls privata papper träffas många brev från mindre solventa vänner och krogräkningar, som vittna om att han gärna och ofta nyttjat pontaque, gammalt franskt vin och pome-ransbrännvin. Kohls stamlokus tycks ha varit vinskänken Mathias Malms källare »Tre kronor» på Myntgatan. Efter att åtminstone sedan 1755 ha krävt Kohl på betalning sade sig Malm i början av 1758 i en biljett till »Käre Bror Kohl» vara tvungen att ehuru ogärna stämma honom inför stadens kämnärsrätt. Sedan 1748 var då fordran på Kohl för förtäring 2 241 dr kmt jämte ränta. Allt-ifrån början av 1759, då Kohl har märkt, att Bilound varit design-nerad till kronouppbörds-kamrer, har han fullständigt förlorat arbetslusten och tydligen fattats av verklig avsky för tjänsterummet. Bilound klagar gång på gång inför handelskollegiet över att Kohl vägrat lämna ifrån sig de handlingar, som hörde till kronoräken-skaperna, och säger sig varit tvungen att anlita hjälp för att få de extraheringsarbeten utförda, som egentligen ålago Kohl. Sedan denne i ett års tid lyckats hålla sig undan, ofta under förebarande av sjukdom, förlorade kollegiet tålmodet och beslöt göra anmälan till magistraten och samtidigt begära läkarintyg av Kohl. Först nu började emellertid Kohl på allvar sätta sig på tvären, och hans mellanhavanden med stadens myndigheter få nästan ett komiskt skimmer över sig. I två år lekte Kohl så gott som kurragömma med dessa. Då han vid flera tillfällen förklarade sig vara sjuk, skickades till honom en »patientgesäll», som i regel ej fann något fel. Stadstjänare sändes hem till honom men fingo ibland åter-vända med besked, att Kohl ej varit hemma på flera nätter. Ibland dyrkade de upp dörren och möttes då av den föregivne sjuklingen med en ström av svordomar och otidiga utlätelser, att han ej tänkte infinna sig i kollegiet, om så hela stadsvakten kom för att häm-ta honom. Man försökte få honom att utföra det arbete, varmed han låg efter, genom att sätta honom under uppsikt på arbetsrum-met, men efter en stund var han regelbundet försvunnen. Kolle-giet å sin sida hade som enda hållhake på Kohl avstängning av lö-nen, och denne har i slutet av 1760 varit i en så torftig belägenhet, att han ej har kunnat lösa ut sina skor från skomakaren och har måst låna pengar till mat av pigan. Samtidigt med dessa stridig-heter med handelskollegiet stod Kohl sedan juni 1760 under åtal inför stadens kämnärsrätt. Vice stadsfiskalen Ström önskade för-klaring av honom över följande punkter: 1) varför Kohl ej till kronouppbörds-kamreraren överlämnat de böcker och handlingar, som han hade hos sig, 2) ej inlämnat felande förslag över Kungl. Maj:ts och kronans räntor jämte 1757 års räkenskaper, 3) ej varit

på tjänsterummet, 4) ej infunnit sig hos handelskollegiet vid kallelse »utan det ständigt vanvördat». Den 24/6 1762 yrkade Ström, att Kohl måtte förklarar förlustig sin tjänst. Strax innan kämnärsrätten fällde sin dom, sökte magistraten genom ett konstgrepp få processen under sitt eget avgörande. Magistraten yrkade i ett protokollsutdrag till kämnärsrätten, att denna endast hade att undersöka saken och därefter överlämna protokollet till magistraten, »skyndsammast utan att befatta sig med målets avdömande». Magistraten och stadsfiskalen Ström stödde sig härvidlag på en RSt:s skrivelse av den 21 juni 1762 ang. »en nogare tillsyn över betjäningen i hovrätterna och kollegierna samt kollegiernas jurisdiktion över de därunder lydande betjante». I det betänkande av justitie-deputationen av den 3/6 1761, som låg till grund för skrivelsen, hade framhållits, att som »varken allmänna lagen eller en del av kollegiernas instruktioner nog tydeligen utmärka på vad sätt eller under vad plikt och ansvar brottslige eller försummelige betjante böra hållas till sina skyldigheter» och eftersom skyndsamhet var nödvändig, vore det bäst, att den skyldige dömdes av sina förmän. Alltså borde ej blott hovrätterna utan »alla riksens kollegier, även de som eljest icke egenteligen hava någon domsrätt» kunna »näpsa» den skyldige med förlust av lönen för viss tid, suspension eller t. o. m. tjänstens förlust. Magistratens ståndpunkt hade ju den stora svagheten, att den byggde på antagandet, att magistraten var ett riksens kollegium. Ström motiverade senare detta i sina besvär till Svea hovrätt på det något skruvade sättet, att magistraten i detta fall såsom ansvarig för indrivandet av kronans räntor vore att likställa med kollegierna. Detta påstående avvisades såväl av kämnärsrätten som hovrätten. I huvudfrågan innebar kämnärsrättens dom den 25/10 1763 ett klart bakslag för magistraten. Rätten fann, att Kohl ej kunde dömas till avsättning, då hans fel ej var av sådan beskaffenhet. Ej heller hade Kohl tidigare varit anklagad för någon förseelse. Vål kunde han dömas till plikt eller mietning av lönen, men »då Kohl utan föregående resolution mistat en del ifrån 1760 års början och hela lönen ifrån slutet av mars år 1761, varigenom han råkat i yttersta uselhet, vilket måste anses såsom ett mycket större lidande», fann rätten, att Kohl ej ens kunde dömas till ett dylikt straff. Häröver besvarade sig naturligt nog stadsfiskalen Ström men nådde ej ändring vare sig i Svea hovrätt (22/12 1767) eller hos Kungl. Maj:t (29/6 1769). Hovrätten visade stor förståelse för Kohl och tog hänsyn till hans stora arbetsbörd, som enligt hovrättens mening knappast motsvarades av lika rikligt tilltagen lön. I sin förklaring till Kungl. Maj:t över Ströms besvär faller hovrätten följande ganska märkliga yttrande: »I en tid, då ämbetsmän och betjante haft och ännu hava en så ringa lön, att den föga eller alls intet förslår till deras utkomst, medförer det visserligen för Kohl en märkelig känning, att han även denna lilla måst gå förlorad och sedermera i torftighet på gamla dagar söka sin föda ur andras händer. Men det är ändå ej denna förlust, som hovrätten haft sitt egenteliga hänseende på,

utan hovrätten har fast mer fäst sin tanka vid det mindre behöriga sätt, varpå Kohl blivit vid sin lön och sysslas förvaltande skild». I Kohls förklaring till Kungl. Maj:t (¹⁰/₁₀ 1768) klagar han över att han nu i sju års tid ej fått någon lön »utan att vara från sysslan suspenderad eller dömd». Om ett dylikt förfaringssätt bleve vanligt, vore varje tjänsteman att beklaga, ansåg Kohl. Huru lätt skulle det ej vara för ett ämbetsverk »att kuva honom neder till jorden» genom att draga in hans lön. Den 29 juni 1769 föll Kungl. Maj:ts utslag, som stadfäste kämnärsrättens och hovrättens mening. För samtliga domstolsutslag i denna fråga gäller, att någon hänvisning till bestämt lagrum ej förekommer. Det är betecknande för effektiviteten i stadens förvaltning, att efter det således frågan avgjorts, inget hände på fyra år. Först i sept. 1773 kom den åter upp till behandling. Kohl hade fortfarande ej fått ut någon lön och krävde nu magistraten dels på årslön för tiden ¹/₄ 1761 t. o. m. år 1772 efter 450 dr smt pr år, dels på skrivarehjälp och expenser från 1760 à 350 dr smt pr år. Beträffande det senare kravet ansågo underståthållaren och magistraten, att Kohls krav knappast kunde bifallas, då han ej kunde sägas haft några utgifter för sitt kontor. Vad åter det första kravet angick, var väl Kohl berättigad till årslön för tiden den ¹/₄ 1761—³¹/₆ 1769, men då han ej infunnit sig till tjänstgöring den ¹/₇ 1769 kunde han ej få någon lön för denna senare period; en ersättare, kontorsskrivaren Olof Smedberg, hade mot 225 dr smt pr år gjort Kohls arbete. Enligt stadens huvudbok har också år 1773 Kohls lön för perioden ³¹/₆ 1761—¹/₇ 1769 utgått med 3 712 dr smt. Av detta fick dock Kohl ingenting, då efter avdrag för skatter, föreskott m. m. 3 061 dr smt insattes i slottskansliet till förmån för kreditorerna. Inför handelskollegiet förklarade Kohl den 23 sept. 1773, att han ej ville ha den syssla som »revisor», som alltjämt stod öppen för honom. Den enda han kunde tänka sig var kronouppbörds-kamrerarposten. Den 4 okt. 1773 lämnade han in besvär i Svea hovrätt över magistratens beslut och krävde årslön sedan den ¹/₇ 1769 och skrivarehjälp sedan 1760. Hovrätten förklarade dock den ¹⁵/₂ 1775, att denna fråga ej hörde till dess prövning, utan att den skulle behandlas i administrativ väg. Även i detta fall gick saken till Kungl. Maj:t, men denna gång blev det bakslag för Kohl. Kungl. Maj:t fann ej skäl att ändra magistratens utslag av den ¹/₆ 1773 och Ö.Ä:s förklaring häröver av den ²/₁₁ 1775, »så mycket mindre som Kohl ej ens efter Kungl. Maj:ts utslag av den 28 juni 1769 har inställt sig till tjänstgöring och ökat sin försummelse». Kohl drog sig ej heller för att göra sig påmint vid tillsättandet av lediga platser. År 1774 sökte han — ehuru ej jurist — en assistentsyssla i justitiekollegiet och förmyndarkammaren. Rådman J. Ekermann föreslog då, att magistraten skulle ge Kohl platsen, för att den för honom reserverade lönen skulle kunna indragas och Kohl skulle tillträda den lägre avlönade assistentbefattningen! Förslaget avslogs, men detta hindrade ej Kohl från att 1776 söka en kämnärsyssla i Norrmalmes västra kämnärsrätt. I samband härmed kom slutligen den

11 okt. 1776 en uppgörelse mellan magistraten och den då 68-årige Kohl till stånd. Då denne ej någonsin varit domare, kunde han väl ej få platsen, ansåg magistraten. Men som han var »fattig och nödlidande och utan lön» och levde endast av allmosor, erbjöd magistraten honom halva lönen, d. v. s. 225 dr smt jämte ytterligare 175 dr smt såsom årligt underhåll. I gengäld måste Kohl avsäga sig alla anspråk på revisorslönen och vidare befordran; ifrågavarande summa finge ej tillgripas av hans borgenärer. Under tiden den $\frac{1}{6}$ 1776 t. o. m. 2. kvartalet 1780 har Kohl enligt stadens huvudbok uppburit 400 dr smt eller fr. o. m. 1777 65.32 rdr spec. pr år. Någon välbärgad man blev han dock sannerligen ej. Den 3 juni 1780 dog han som fattig och ensam ungar. Behållningen i boet var 7 rdr, och skulderna uppgingo till 31 rdr. Källor: Kohls saml. (Biographica, SSA), Utslagshandl. nr 32, den $\frac{29}{6}$ 1769 (RA) (med bl. a. följ. bilagor: prot.-utdrag från handelskoll. $\frac{9}{1}$ 1759— $\frac{17}{12}$ 1761; från stadskämmnrätten $\frac{29}{6}$ 1760— $\frac{25}{10}$ 1763; från Svea hovrätt: prot. $\frac{19}{12}$ 1767, utslag $\frac{22}{12}$ 1767, förklaring till Kungl. Maj:t $\frac{18}{10}$ 1768: Ströms besvär hos Kungl. Maj:t $\frac{27}{1}$ 1768: Kohls förklaring till Kungl. Maj:t, ink. $\frac{19}{10}$ 1768). Justitierevisionens registratur den $\frac{29}{6}$ 1769 (RA), Skrivelser från kronoppbörds-kamer Bilound 1759—1763 (Handelskoll. arkiv, SSA), Ekonomiprot. den $\frac{1}{6}$ 1773 (vol. har titeln »Civilprotokoll 1773»), $\frac{11}{11}$ 1774 (sekr.), $\frac{11}{10}$ och $\frac{25}{11}$ 1776 (sekr.); Handelskoll. prot. $\frac{23}{6}$ och $\frac{29}{6}$ 1773, $\frac{19}{10}$ 1775 (SSA), Svea hovrätts civilprot. $\frac{23}{11}$ 1774, resol. och utslag i civilmål $\frac{15}{2}$ 1775 (RA). Rådsprot. i inrikes civilärenden $\frac{10}{11}$ 1776 (RA). Stadens huvudbok 1773, s. 745, 1776, s. 810. Boppteckning 1780 V: 153 (SSA). Justitiedeputationens betänkande $\frac{3}{6}$ 1761 (Riksdagen 1760—1762, vol. 54: 82) (RA). Jfr s. 194.

T. H.

N:o 2.

I ett memorial till Kungl. Maj:t av den 19 okt. 1772 föreslog chefen för livgardet, general J. M. Sprengtporten, att gardet för framtiden skulle åtnjuta inkvartering in natura i stället för i pengar. Inkvarteringen skulle helst ges i den formen, att kaserner byggdes. Om detta ej låte sig göra, borde hus på malmarna inköpas av borgerskapet och inredas för sitt ändamål. Med anledning härav tillsattes särskilda deputerade, kallade kaserndeputerade, bestående av fyra representanter för magistraten, två ståndspersoner såsom representanter för inkvarteringskommissionen och åtta av borgerskapets äldste såsom representanter för dessa. Deputerades konstituerande sammanträde hölls den 9 nov. 1772, och ordförande blev rådman Forsberg. På ett tidigt stadium blev det klart, att nybyggnader ej kunde komma i fråga. Stadsarkitekterna König och Palmstedt inlämnade den 20 nov. 1772 till deputerade kostnadsförslag till nybyggnad för kasern för ett kompani. En dylik för officerare, underofficerare och manskap skulle gå på 262 654 dr kmt. För ett regemente, innefattande tre bataljoner om vardera

sex kompanier, skulle alltså kostnaden bli oerhörd för en stad av Stockholms storlek. Det kunde alltså endast bli tal om att inköpa redan färdiga och tydligen ej alltför förstklassiga och dyra hus. Intet av de hus, som Sprengtporten den 20 nov. 1772 lät sitt ombud föreslå deputerade, t. ex. Hessensteinska, Pechlinska eller Ekebladiska, kom i fråga. Redan tidigt har det tydligen skurit sig i förhållandet mellan Sprengtporten och deputerade. Den förre, som enligt egen utsägo främst ville »stå på soldatens bästa», fann stadens representanter ogina och motsträviga, då det gällde att förbättra soldaternas urusla villkor. Han satte från början borgerskapet i en svår ställning genom att å ena sidan fordra 100 % tillökning i inkvarteringen i penningar och å den andra säga upp manskapets dåvarande rum till påsk (deputerades prot. den 14 jan. 1773) och därigenom tvinga borgerskapet att omedelbart inköpa hus till åtminstone en bataljons inkvartering. Borgerskapets äldste, som i det längsta ville komma undan inköpet av kasernhusen, gingo med på Sprengtportens krav på 100 % förhöjning på villkor, att Kungl. Maj:t beviljade 3-faldig förhöjning av inkvarterings-tolagen. Då Kungl. Maj:ts avslag blev känt (den 1 febr. 1773), beslöt deputerade s. d. inköpa hus för att alltså slippa den förhöjda inkvarteringen i penningar. Den 6 febr. besiktigade Palmstedt och regementskvartermästaren Ulric Cederström fem hus på Södermalm, som ansetts kunna komma i fråga, nämligen Thüringska, Dreyerska, Wieseska, Kuhlmanska och Hanssonska husen. Om besiktningen meddelade Palmstedt den 8 s. m., att den enda vägande anmärkningen mot husen vore, att de saknade tillgång till vatten. Härtill kan dock anmärkas, att av besiktningsprotokollet framgår, att flera av husen beskrevos såsom kalla och fuktiga och behäftade med brister i sanitärt hänseende. Redan från början mötte hela denna transaktion häftigt motstånd från en del Söderbor, främst fabrikören Hongelin i Maria församling. Denne yrkade i häftiga ordalag på att man skulle kräva skriftligt yttrande av Sprengtporten, att denne gillade fastigheterna i fråga, eftersom ryktet gick, att generalen var missnöjd med dem (borgerskapets äldstes prot. den 6 och 10 febr. 1773). Över huvud kan ej spåras någon entusiasm hos de ledamöter av borgerskapet, som bodde i närheten av de blivande kasernerna, över de nya grannarna. Detta gällde ej blott de föreslagna husen på Södermalm utan kanske ännu mer det Bomanska huset i hörnet av Drottninggatan och Bryggaregränd, som Sprengtporten själv föreslog till inköp för inkvartering av livkompaniet. Flera talare hos de femtio äldste påpekade, att Drottninggatan vore en alltför »reell» gata, för att en kasern med dess oroliga och svårhanterliga invånare skulle placeras där (prot. den 10/2 1773). Ett år senare, då det var fråga om att sälja Bomanska huset, tillrådte spannmåls- och viktualiehandlaren Fredrik Lund i Klara församling kraftigt försäljning, då han och hans grannar levde i ständig osäkerhet på grund av att »de nu logerande herrar» sköto till måls inne i huset och gjorde hela kvarteret osäkert (prot. den 2/2 1774). I mars 1773 inköptes emellertid såväl de fem husen på Södermalm för summor mellan 80 000

och 110 000 dr kmt som det Bomanska för 140 000 dr kmt. Under de kommande månaderna fördes förhandlingar med Sprengtporten om inredningen av de blivande kasernerna. Plötsligt stjälpde denne hela företaget genom att låta sitt ombud hos deputerade — själv infann han sig ej vidare hos dessa — förklara, att Sprengtporten ej gillade de på Södermalm inköpta husen (memorial av Sprengtporten av den ¹²/₇ 1773, uppläst hos deputerade den ¹⁵/₇ s. å.). Generalen motiverade sin aktion med att husen enligt Cederströms besiktning av den 6 febr. s. å. saknade tillgång till vatten. Memorialet skulle, förklarade han, ha inlämnats för länge sedan, »om ej, sedan husen så oförmodeligen blevo inköpta, jag ansett, att mitt yttrande därom varit överflödigt». Detta meddelande slog ned som en bomb hos de deputerade, som ej sparade på hårda ord om Sprengtportens besynnerliga sätt att ej säga sin mening i denna sak förrän nu, fastän han haft handlingarna hos sig sedan månader tillbaka. F. ö. framhöll man, att det av Sprengtporten själv föreslagna Bomanska huset ej var bättre ställt i fråga om tillgång på vatten än de andra. I sitt stora bryderi sökte deputerade tydligen hjälp hos en personlighet med nog stor auktoritet att reda upp den trassliga härvan nämligen Carl Sparre. Den 19 juli infann sig denne hos deputerade. Samtidigt som han förebrådde dem för att han hållits utanför saken, avgav han en deklARATION om sin inställning till kasernfrågan. I vårt land, med en till stor del indelt armé, vore kaserner ej så nödvändiga eller ens så lämpliga som i utlandet. Detta gällde även för det värvade, stationära livgardet, vars soldater för sin utkomst måste driva hantverk och ofta voro gifta med kvinnor, som drevo mångleri. Både soldaten och hans hustru hindrades på detta sätt i sin näring. Redan hade missnöje försports bland både officerare och manskap inför planerna på kasernering. Då nu regementschefen »på ej särdeles billig grund» ogillat de inköpta husen, hade deputerade ju kommit i en obehaglig ställning inför sina huvudmän. Sparre kunde endast tillråda dem att »hemställa allt sammans till konungen». Han lovade i så fall hjälpa borgerskapet med sakens avveckling. I sitt yttrande till Kungl. Maj:t av den ⁴/₁₂ 1773 framhöll Sparre, att deputerade visserligen varit oförsiktiga, då de ej först inhämtat Sprengtportens gillande, men att de å andra sidan kunde anföra som förklaring, att generalen haft handlingarna hos sig och dröjt i fem månader med att yttra sig. Sparre ifrågasatte, om projektet överhuvud vore lämpligt att genomföra, då det knappast funnes några fastigheter i staden, som uppfyllde alla krav. Han föreslog, att borgerskapet skulle få tillstånd att sälja dem igen, vilket även blev Kungl. Maj:ts beslut den ¹³/₁₂ 1773. Detta innebar alltså samtidigt ett bakslag för Sprengtporten, som i sin nervösa känslighet och misstänksamhet säkerligen tog detta hårt. Sedan magistraten och borgerskapets äldste yttrat sig (de äldstes prot. den ²/₂ 1774), beslötö kaserndeputerade, att samtliga de inköpta husen skulle säljas (prot. den ¹⁹/₄, ²⁰/₆ 1774). Endast Bomanska huset fann köpare, de övriga fick inkvarteringskommissionen behålla och hyra

ut för stadens räkning år efter år. Det skulle sedan dröja ända till 1802, innan kasernfrågan fick någon lösning. Källor: ÖÅ:s brev till Kungl. Maj:t 1773; Kaserndeputerades prot. och handl. 1772—1774 (1 vol.), Inkvarteringskommissionens arkiv; Borgerskaps äldstes prot. 1773—74; jfr C. F. Corin, Inledning till förteckning över inkvarteringskommissionens arkiv (maskinskr.); Ur J. M. Sprengtportens papper, utg. av H. Schück, s. 105 ff.

T. H.

N:o 3.

Den av von Sivers berörda frågan om renhållningen har direkt samband med det förslag, som politikkommissionen den 26 april 1773 hade ingivit till Kungl. Maj:t (Brand- och politikkommissionens arkiv: koncept 1773—1774). Politikkommissionen, som av Kungl. Maj:t tillsatts den 5 nov. 1772, fortsatte det arbete, som dess föregångare, den år 1724 förordnade brand- och politikkommissionen, utfört för huvudstaden. Vid överläggningarna inom kommissionen om renhållningsfrågan hade man kommit till insikt om att bästa och säkraste sättet att bringa ordning och reda inom denna del av stadens politi var att utlysa renhållningen på entreprenad. Enligt förslaget hade kommissionen helst sett, att detta låtit sig göra för såväl den inre staden som malmarna. Men flera betydande hinder ansågos vara för handen, främst det att malmarna beboddes av sådant folk, som ej hade råd eller lägenhet att bekosta några utgifter för renhållningen av gatorna utan ville såsom hittills varit sed, lita till egna krafter. Kommissionen hade därför föreslagit, att entreprenaden skulle begränsas till att omfatta den inre staden, och hade för de eventuella entreprenörerna låtit utarbета särskilda reglementen. Den ansåg sig icke böra uppskjuta hela frågan, tills den »hunnit stadga sina tankar om bästa sättet till renhållningen på malmarna, såvida sjelfva staden är mest bebodd och innehåller flera trånga gator och gränder, där osnyggheten medelst eftersättande af nödig renhållning mäst värkar på folkets hälsa». Den 23 juli 1773 resolverade Kungl. Maj:t, att överståthållarämbetet skulle tillse, att renhållningen ordnades antingen i enlighet med det av politikkommissionen föreslagna entreprenadsystemet eller på något annat lämpligt sätt, blott syftet vanns (ÖÅ:s kanslis arkiv: Kungl. brev 1773—1774). Med anledning härav tillskrev ämbetet den 23 augusti magistraten om reservoarer »för orenligheten här i staden» (ÖÅ:s kanslis reg. 1773).

Ämbets- och byggningskollegium skulle, såsom von Sivers meddelar i sitt brev, inkomma med förslag till lämpliga platser för dylika reservoarer. Kollegiet fullgjorde också detta uppdrag (jfr s. 200). Magistratens protokoll 1 oktober (Stockholms stads civil protokoll 1773) förmåler, att kollegiets protokollsutdrag av 13 och 28 sept. rörande »samlingsställen för orenligheten» inkommit och blivit upplästa samt att de skulle tillställas överståthållaren. Därefter har frågan synbarligen tagits om hand av politikkommissio-

nen, där överståthållare Sparre efter sitt ämbetsstillträde tagit säte. I en av kommissionen till magistraten den 31 januari 1774 avläten skrivelse (Brand- och politikkommissionens arkiv: Koncept 1733—1774) meddelas nämligen, att renhållningen inom själva staden, dvs. från Norrmalmstorg (nuv. Gustav Adolfs torg) till Slussen, inbegripande Riddarholmen, nu skulle ordnas genom entreprenad och genom auktion utbudas till den, som på de för staden lindrigaste villkoren ville åtaga sig den. Samtidigt hade kommissionen låtit utarbета ett reglemente om såväl sättet för renhållningen som entreprenörens skyldigheter. Magistraten fick i uppdrag att utlysa auktionen och genom vanliga anslag och kungörelser i tidningarna därom underrätta allmänheten. Auktionen ägde så rum den 29 mars i politikollegium (jfr Stockholms Post-Tidningar ^{28/2} 1774, n:r 17). Till entreprenör antogs traktören Magnus Benedictius, med vilken politikollegium den 24 aug. 1774 avslöt kontrakt om renhållningen. Dessförinnan hade överståthållarämbetet den 9 juni av trycket låtit utgå en kungörelse om renhållningens ordnande genom entreprenad.

Namnet Benedictius möter ofta vid denna tid i samband med olika byggnadsprojekt i huvudstaden. Om hans härkomst och tidigare levnadslopp är föga mera känt än vad Georg Pollet, som gjorde några kortare besök i Stockholm åren 1788—1790, uppger i sin dagbok »Skizzen über Stockholm» (S:t Eriks årsbok 1907, s. 54). Benedictius skulle ha svingat sig upp från simpel gardes-soldat till en ansenlig kapitalist.

N. S.

N:o 4.

På sommaren 1773 hade hyrkusksocieteten blivit uppsagd från Riddarhusgården, som den hittills fått hyra för att kunna bedriva sin näring. En av societetens medlemmar, hyrkusken Peter Hallstedt, hade då i en inläga till Kungl. Maj:t begärt att på Riddarholmen »vid sidan av den gröna planen och därest nu det gamla träplanket står» få uppbygga en liten stenhusbyggnad till stall- och vagnsrum. I ett över denna inläga den 26 juli avgivet utlåtande hade överståthållare Sparre meddelat, att han med hertig Karls tillstånd på ena sidan av Riddarhusgården låtit förhyra så många stallrum, som erfordrades. Hans avsikt var även att på någon tjänlig plats ej långt från Riddarhustorget låta bygga erforderliga stallrum att emot årlig hyra och tomtören upplåtas åt hyrkusksocieteten. Hyrkuskarna hade sålunda fått hjälp, och Hallstedt hade enligt överståthållaren »i otid vågat nalkas Eders Kungl. Maj:ts tron med förhastade besvär». Förslaget att bygga stallrum på Riddarholmen avvisade överståthållaren som orimligt. Det skulle icke vara passande att gentemot Riddarholmskyrkan och den kungliga graven låta uppföra ett stall, som »med sin gödselhög skulle förorsaka en ej mindre obehaglig än ovärdig prospekt även vid de tillfällen, då till denna kungl. kyrka de yppersta och

största kunglige ceremonier dem försyren likväl i långlige tider nådeligen avvände komma att anställas» (Ö.Ä:s skrivelser till K. Maj:t 1773, RA). Den 28 oktober 1773 avtog Kungl. Maj:t Hallstedts ansökan (Ö.Ä:s kanslis arkiv: Kungl. brev 1773—74).

Två dagar efter det att överståhållaren avgav sitt utlåtande upptogs emellertid frågan den 28 juli till behandling inom magistraten i närvaro av överståhållare Sparre, och sedan fortsattes diskussionen den 11 augusti. Av protokollen framgår, att magistraten långt tidigare eller den 8 september 1762 beslutat att uppföra en stallbyggnad på norra Rådhusgården. Beslutet hade dock aldrig gått i verkställighet. När ärendet nu återkom 1773, fann man det klokare att välja en annan plats för byggnaden. Enligt magistratens nyss nämnda protokoll av den 11 augusti beslöts nämligen, att stallbyggnaden skulle uppföras på tomten mellan stadens hus, där franska kyrkan och skolan inrymdes, den s. k. Malmens källare och lilla mynthuset efter ritningar, som uppgjorts av stadsarkitekten König. Byggnaden skulle bestå av fyra stall och skulle icke kosta mer än vad stadsarkitekten föreslagit, nämligen 33 237 dr kmt. I årlig hyra härför beräknades 4 800 dr kmt. Med hyrkuskämberet skulle förhandlas om hyresbeloppet, innan byggnaden började uppföras. Detta skedde vid det av von Sivers relaterade sammanträdet den 25 augusti.

Utöver vad von Sivers härom meddelar förmåler protokollet, att hyrkuskarna företräddes av sin älderman Mattias Öhman och hyrkusken Lars Åkerberg. Bägge förklarade, att de icke kunde förbinda sig till något, förrän byggnaden blivit färdig. Öhman tillkännagav därpå, att han för sin del ville ge 1 000 dr kmt för ett stall, medan Åkerberg motsatte sig detta. Såsom von Sivers' framställning ger vid handen tog då magistraten under övervägande att icke alls låta uppföra någon stallbyggnad. Det beslöts dock, att saken skulle fullföljas, då man trodde sig kunna erhålla den erforderliga summan genom uthyrning till privata personer. Men beslutet fattades mot rådmännen Forsbergs, Amnelius', Collins och Brovalls vota. Hyrkuskarna ångrade sig emellertid ganska snart (jfr s. 156). Aldermannen Öhman, hyrkuskarna Lars och Johan Åkerberg samt Peter Hallstedt förbundo sig nämligen att hyra stallbyggnaden för en årlig summa av 4 000 dr kmt. Som man erinrar sig hade Öhman vid överläggningarna med magistraten den 11 augusti förklarat, att han ville betala 1 000 dr för ett stallrum. Då den nya byggnaden skulle inrymma fyra stallrum, hade Öhman tydligen lyckats övertala sina kolleger. Till entreprenör för byggnaden antogs, såsom von Sivers omtalar i brevet den 2 sept. (s. 156), traktören Magnus Benedictus, senare även känd som entreprenör för renhållningen (jfr s. 299).

N. S.

N:o 5.

Bakom denna kortfattade notis om Timan och Westin i von Sivers brev av den 30 aug. 1773 döljer sig en konflikt mellan två skräämbeten, vilken på grund av sin häftighet i hög grad tilldrog sig det allmännas uppmärksamhet. Förhistorien var följande. Vid de entreprenadauktioner, som krigskollegiet låtit anställa för arméns räkning, hade tvenne skomakare, åldermannen Gabriel Timan och bisittaren Fredrik Sander, inropat vissa leveranser av skor och stövlar. Av några slaktare hade de köpt ett anseeligt parti hudar och skinn, som de sedan låtit barka och bereda hos vissa ledamöter av garvare- och karduanmakareämbetena. Sedan dessa erhållit kännedom om detta inköp, hade de bestritt, att Timan och Sander ägde rätt till sådan upphandling och hävdad, att nämnda personer emot lag och författning gjort intrång i garvare- och karduanmakarnas enskilda näringsfång och hantering. Det skeddade utvecklade sig till en regelrätt process mellan å ena sidan garvare- och karduanmakareämbetena samt Timan, Sander och slaktarämbetet å den andra. De bägge förstnämnda ämbetena betraktade såsom sitt enskilda privilegium att uppköpa råa hudar och skinn, medan Timan och Sander förmenade, att de icke voro utslutna från en sådan rättighet och att de åtminstone såsom leverantörer till kronan borde anses vara berättigade till dylika inköp. Tvisten drogs först inför ämbets- och byggningskollegium, som förklarade, att Timan och Sander varit obehöriga att upphandla råa hudar och skinn i slaktarhuset, att de uppköpta partierna voro att anse som förverkade samt att Timan och Sander skulle för varje hud böta 40 dr smt. Över detta utslag besvärade sig de fällda hos magistraten. På detta stadium ingrep så överståthållare Sparre. Han sökte få tvisten bilagd i godo, i. all synnerhet som den redan hunnit söndra borgerskapet i två motsatta läger. Därför hade han i samförstånd med magistraten föreslagit en kompromiss. Timan och Sander skulle återfå sina hudar men själva sakfrågan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Garvare- och karduanmakareämbetena godtogo detta domslut. Men Timan och Sander vägrade att godkänna det, med mindre än att deras motpart för framtiden icke hävdade något privilegium exclusivum till handeln med hudar och skinn. De förbehöll sig dessutom rätt till rekonventionstalan för det lidande, som de fått utstå. I svaret på den framställning, som överståthållaren den 29 januari 1774 hade gjort till Kungl. Maj:t i denna segslitna tvist, förklarade emellertid Kungl. Maj:t, att frågan om en reglering av handeln med hudar och skinn skulle anstå, tills dess att den rekonventionstalan, som Timan och Sander påyrkat, först blivit avgjord av magistraten. (Kungl. brev ²⁷/₄ 1774 bland Kungl. brev 1773—1774, Ö.Ä:s kanslis arkiv.)

En del av den här nämnda skriftväxlingen trycktes. I Westinska samlingen vol. 373, UUB, finnes t. ex. en år 1773 tryckt skrift, betitlad »Huru och på hwad sätt en Skomakare kan blifwa lyck-

lig om Han ej befattar sig med Rå Hud- och Skinnhandel». Vidare kan nämnas en i Dagligt Allehanda 17 nov. 1773 (n:r 263) införd artikel »Bref till en vän», vars författare undertecknar sig »Anti-monopolist».

N. S.

N:o 6.

Överståthållarämbetet hade den 24 maj 1773 till Kungl. Maj:t ingivit en framställning rörande åtgärder för att hämma det alltmera ökade tiggeriet inom huvudstaden. Varken årstiden, som borde ha skapat arbetstillfällen för det lösa folket, eller den undsättning, som de av fattigdom mest tryckta landsorterna erhållit, hade, heter det i denna framställning, medfört någon minskning i tiggeriet. Huvudstaden hade snarare fått taga emot en växande ström av tiggare, särskilt från Dalarna. I det yttrande, som politikkommissionen med anledning av överståthållarämbetets framställning avgav till Kungl. Maj:t den 9 juni, ville den icke förorda, att de lagar, som förbjödo tiggare att från landsorten söka sig till Stockholm, skulle bli till »all deras kraft uplifvade och med vederbörlig alvarsamhet handhafda». Kommissionen grundade denna sin uppfattning bl. a. på det förhållandet, att de senare årens missväxt skapat ojämna levnadsvillkor i rikets olika provinser. De personer, som saknade uppehälle i sin hemort och tillfälle att förtjäna det i angränsande landskap, hade sett sig nödsakade att hjälpa sig fram med tiggeri. »Menskligheten talar», heter det i kommissionens yttrande, »i denna del till deras försvar.» Men kommissionen kunde å andra sidan icke underlåta att biträda överståthållarämbetets förslag om att befällning måtte utgå till landshövdingarna i de närmast Stockholm belägna länen att ej blott genom allmänna kungörelser »förnya de förre författningar» såväl mot tiggerier som angående varje stads eller sockens skyldighet att föda sina »egne torftiga», utan även tillsäga kronobetjäningen att hålla ett vaksamt öga på tiggare, »som äro på vägen hit åt staden». Kommissionen ansåg också, att det skulle »medföra mycken nytta och befordra en god politie», om varje lös person, som anlände till huvudstaden, vore försedd med ett av sockenprästen utfärdat bevis om sin frejd vid äventyr att annars bli förpassad till sin hemort. Vad särskilt förhållandena i Stockholm beträffar hade kommissionen anmodat överståthållarämbetet att genom en allmän kungörelse uppmana alla tiggare att anmäla sig hos politikollegiet. De, som därvid efter noggrann undersökning befunnos vara sjuka eller vanföra, skulle förhjälpas till vård och skötsel, medan de arbetsföra skulle givas anvisning på de ställen, där de kunde erhålla arbete. Skulle någon därefter beträdas med tiggeri, skulle han straffas antingen med arbete på spinnhuset, med fängelse vid vatten och bröd eller med spö- och risslitande samt förvisas ur staden.

Kungl. Maj:t gav den 9 juni sitt bifall till kommissionens hem-

ställa såväl beträffande den del, som gällde landshövdingarna, som de föreslagna åtgärderna i fråga om Stockholm (Kungabrev 1731—1776, Brand- och politikkommissionens arkiv). I enlighet därmed utfärdade överståthållarämbetet den 11 juni en kungörelse om de åtgärder, som nu skulle vidtagas mot tiggeriet (Modée 10, s. 162). Här konstaterades först, att Kungl. Maj:t vidtagit anstalter för sjuka och sängliggande sjuka, som fingo åtnjuta fria medikamenter, föda och underhåll, samt att arbetsföra, som av brist på arbete tvungits att bettla, genom arbetshuset funnit »utväg till sin bärgning och nödortfoga uppehälle». Men då alla dessa goda »inrättningar och den utväg, som själva årstiden medbragt», icke gjort tillfyllest att förekomma gatutiggerierna, hade Kungl. Maj:t anbefallt undersökningar för att utröna, huruvida tiggerierna berodde på verklig nöd eller på självsvåld, lättja och håglöshet. Alla kringstrykande tiggare kallades till dessa undersökningar, som skulle äga rum i politikollegium den 15 och 17 juni. Politikollegii protokoll för den 22 juni upplyser också om undersökningens resultat (Politikollegii protokoll 1771—1773, s. 324 f.). Med stöd av denna kungörelse kunde sedan de s. k. tiggerijakterna anställas. Stadsfiskalerna och uppsyningsmännen skulle nämligen hålla »en både allvarsam och daglig tillsyn», så att den, som hädanefter beträddes med tiggeri, genast greps och inmanades i häkte för att befordras till sitt rätta straff.

N. S.

N:o 7.

Den predikande pigan är synbarligen identisk med pigan Karin eller Katarina Persdotter. Man har här att göra med ett mycket typiskt fall av religiös extas i förening med intensiv botgörarförkunnelse. I en av kyrkoherden i Kräklinge församling Gustav Hedin avgiven berättelse, som finnes bevarad bland Stockholms konsistorii akter 1773, lämnas en utförlig redogörelse för hennes öden. Född i Mosby och Hardemo socken 1750 hade hon 1769 råkat ut för en svår sjukdom, »som varat i flera veckor med så tryckande plågor, som bevekt alla åskådare till medlidande». Sedan hon tillfrisknat började hon att predika i sin hemtrakt och samlade därvid stora åhörarskaror. Därmed upphörde hon alldeles under 1770 men började återigen på nyåret 1771. Hon ville nu resa till Stockholm för att hos konungen söka avvärja kriget och utverka en förordning mot de grova synder och laster, som rådde bland folket. Hon fortsatte att predika, även sedan hon kommit till Örebro, varifrån hon på hösten 1772 begav sig till Stockholm. Något bestämt omdöme om Karin Persdotter ville den ovan nämnde kyrkoherden icke uttala. Så mycket vågade han dock säga, att det icke fanne något djävulskt hos henne, »ty hon varken talar eller gör sådant, som egentligen kan hava sitt ursprung av en oren ande». Icke heller hade han funnit något mera gudomligt hos henne än hos andra »enfaldiga». Hennes föregivna uppenbarelser ville kyrkoherden

tillskriva hennes otillräckliga kunskap i salighetsläran, tilläven- tyrs »blandad med någon hög tanka om sig själv».

I Stockholm slog sig Karin Persdotter ned i Katarina försam- ling. Kyrkoherden där Kasper Wikman meddelade nämligen vid konsistoriets sammanträde den 22 januari, att till Stockholm an- länt en piga, som vissa tider föll i en slags hänryckning, då hon flera timmar talade i andliga ämnen. Han hade själv en gång in- funnit sig för att taga närmare reda på henne och hade konsta- terat, att hennes tal vore mycket »enfaldigt och mindre samman- hängande och även stötande», då hon talar om omedelbara uppen- barelser. Eljest hade hon »en enfaldig kunskap i sin kristendom», och om hennes leverne visste man »intet oanständigt». Konsisto- riet, som ansåg att man i dylika mål borde gå försiktigt tillväga, beslöt att sedan närmare underrättelser inkommit, taga saken un- der förnyad omprövning. Detta tillfälle gavs någon tid därefter. Till konsistoriet ingavs nämligen en tryckt skrift, som bl. a. inne- höll ett utdrag ur Karin Persdotters predikningar. Med hänsyn till innehållet, vilket enligt konsistoriet utgjordes av »hwarjehan- da entusiastiska tankar och sådana uttryck, de där hos lättsinniga och enfaldiga läsare kunde värka oreda så väl uti den christna för- samlingen som det borgerliga samhället», beslöt konsistoriet (^{22/2}) att hos Kungl. Maj:t begära, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att denna och liknande skrifter måtte förbjudas. Vidare skulle ge- nom konsistoriet i Strängnäs införskaffas uppgifter om Karin Persdotter. På denna väg kom den av kyrkoherde Hedin avfattade berättelsen konsistoriet till handa. Vid dess sammanträde den 6 mars upplästes ifrågavarande berättelse, varvid det beslöts, att den i enlighet med vad konsistoriet i Strängnäs uttalat såsom önsk- värt, skulle tryckas, så att allmänheten »icke bleve förekommen med högre tankar om saken än den verkligen finnes förtjäna». Konsistoriet i Strängnäs ansåg det också vara bäst, om den svaga människan kunde intagas i »publik pension eller fribröd». Detta skedde också icke långt härefter. Den 5 juli 1773 översände överståt- hållarämbetet en skrivelse till politikollegiet, vari omtalades, att pi- gan Katarina Persdotter, som befunnits vara svagsint, efter Kungl. Maj:ts förordnande skulle intagas på Danviks hospital emot 1 200 dr kmts medgift, som Kungl. Maj:t utanordnat av statsmedel. Den 6 juli s. å. utfärdade politikollegiet omedelbart remiss om hennes intagande (Politikollegii protokoll 1773, s. 154). Enligt »Gårds- räknenskaper» 1773, Danvikens arkiv, finnes hon också antecknad såsom intagen under nämnda datum i hospitalets mantalslängd. I Danviken stannade hon till den 29 april 1786, då hon står anteck- nad såsom »bortgift och avskriven» (Gårdsräknenskaper 1786, Dan- vikens arkiv). Jfr även Staf, »Den predikande pigan».

N. S.

N:o 8.

Stockholms stads matematikus är identisk med föreståndaren för stadens styrmans- eller navigationsskola. Inrättandet av en sådan skola hade anbefallts genom kungl. brevet 4 juli 1658. Skolan förde dock länge en mycket tynande tillvaro, och först på 1720-talet gjordes ansatser att skapa en mera regelbunden verksamhet. 1721 tog sålunda magistraten ett initiativ genom att hos kommerskollegium anmäla, att en i Amsterdam bosatt evensk vid namn Callman vore villig att flytta till Sverige och undervisa i navigation. Därav blev emellertid intet. Frågan kom sedermera 1725 i ett nytt läge. Sedan ständerna vid riksdagen 1723 gjort påminnelser om styrmansskolans återupprättande (Svenska Riksdagsakter, ser. 2, 1719—1800, I, s. 469), lät Kungl. Maj:t den 7 oktober 1725 till överståthållaren avgå order om att sörja för att magistraten avtalade med någon skicklig och förut av amiralitetskollegium examinerad person att åtaga sig ledningen av skolan (jfr Börjeson, s. 476 f.).

Det är till denna åtgärd, som man närmast har att anknypa den fråga, som von Sivers utförligt behandlar. Magistraten gjorde tydligen ingenting för att anskaffa en föreståndare för skolan. Under 1726 anmodade nämligen Kungl. Maj:t amiral E. D. Taube att föreslå någon skicklig officer inom amiralitetetsstaten till befattningen i fråga. Taube föreslog löjtnant Karl Fredrik Hauswolff, som nyligen hemkommit från främmande land och som ägde såväl teoretiska som praktiska insikter i styrmanskonsten. Men Hauswolff kunde icke acceptera de lönevillkor, som erbjudits honom. Kungl. Maj:t villskrev då den 24 november 1726 (Krigsexpeditionen registratur 1726, f. 940, RA) överståthållare G. A. Taube och meddelade, att magistraten skulle underrättas om att någon officer icke kunde förmås att åtaga sig uppdraget med de lönevillkor, som bjödos, och att magistraten ställdes inför nödvändigheten att antingen acceptera Hauswolffs löneanspråk eller också se sig om efter någon annan lämplig person. De löneanspråk, som Hauswolff framställt, utgjordes av 300 dr smt, varav 200 beräknades till hushyra, ved och ljus samt 100 till instrument, kartor och böcker. Med de 200 dr smt, som sedan gammalt funnos uppförda på stadens lönestat för matematikus, skulle han sålunda erhålla 500 dr smt. I sitt svar till Kungl. Maj:t den 8 mars 1728 förklarade magistraten, att den funnit riktigare att i ett för allt bestå Hauswolff 500 dr smt om året och låta honom använda sina egna instrument än att för ansenliga kostnader anskaffa vad som behövdes för undervisningen. Hauswolff hade också samtyckt till att för ett skäligen pris sälja sina inventarier till efterträdaren. Han hade dessutom åtagit sig att i skolan undervisa gossar från Stora Barnhuset och Danviken, som hade lust att ägna sig åt sjömansyrket samt att examinera styrmän och sjöfolk. Detta utlåtande överlämnade överståthållaren utan eget yttrande till Kungl. Maj:t den 24 maj s. å. (Ö.Å:s skrivelser till Kungl. Maj:t 1728,

RA), varefter Kungl. Maj:t den 27 juni gav sitt samtycke till förslaget (Krigsexpeditionens registratur 1728, f. 870, RA).

Såsom von Sivers meddelar hade frågan om navigationsskolan förts på tal vid riksdagen 1771—1772. En ledamot av handels- och manufakturdeputationens handelsutskott hade nämligen inkommit med ett memorial, vari han hävdade nödvändigheten att förekomma de svåra skeppsbrott och sjöolyckor, som förorsakades av skeppares och styrmäns okunnighet, förseelser eller vårdslöshet, och föreslog vissa förbättringar vid navigationsskolan. Detta memorial kommunicerades kommerskollegiet, som i sin tur lät infordra magistratens utlåtande. Saken blev först föremål för överläggningar mellan handelskollegiet och den av von Sivers nämnde Chierlin, som 1768 efterträtt Hauswolff såsom matematikus. Resultatet blev den instruktion, varom von Sivers talar (Handelskollegii protokoll 1773, s. 97). Magistraten sade sig i sitt utlåtande 23 april 1773 icke ha någon »vidare upplysning» om själva inrättningen och hade följaktligen ingenting att tillägga i fråga om instruktionen. Där emot yttrade den sig om Chierlins löneförmåner. Denne hade nämligen anmält, att arbetet vid skolan enligt den föreslagna nya instruktionen skulle bli mödosammare än tidigare och hade därför begärt ökning av sina löneförmåner. Hans företrädare hade åtnjutit lön även på amiralitetets stat, men Chierlin ägde ingen annan lön än den, som skolan bestod honom. Magistraten vitsordade, att lönen var otillräcklig efter den föreslagna instruktionen. Men då skolan var till nytta för handeln och sjöfarten i allmänhet och stadens kassa icke tålde någon ytterligare utgift, anhöll magistraten, att kommerskollegiet ville hos Kungl. Maj:t utverka att av manufaktur- och fiskerifonderna anslå någon viss årlig lön för föreståndaren. Kommerskollegiet hade för sin del ingenting att erinra mot förslaget till ny instruktion men avstyrkte, att medel anslogs ur de nämnda fonderna, då dessa voro avsedda för helt andra ändamål. Det föreslog i stället tvenne andra utvägar, att medel utanordnades ur allmänna statskassan eller också att överståthållaren anbefalldes att genom tjänliga föreställningar hos magistraten förmå denna och de handlande i Stockholm att av andra medel »därom besörja» (Kommerskollegii skrivelse till Kungl. Maj:t ¹⁰/₅ 1773, RA).

I skrivelse av den 1 september 1773 tillkännagav Kungl. Maj:t (Handels- och finansexpeditionens registratur 1773, RA), såsom också von Sivers relaterar, att instruktionen vore väl lämpad för att främja syftet med skolan och att den ju förr desto hellre måtte av magistraten utfärdas. Men beträffande lönetillökningen för matematikus följde Kungl. Maj:t den av kommerskollegiet föreslagna anvisningen att låta staden bestrida kostnaderna, då statskassan icke kunde bära en dylik utgift. Frågan togs nu, som von Sivers önskade, om hand av överståthållaren. Efter överläggningar med magistraten och borgerskapet kom Sparre till det resultatet att stadens kassa var »om icke utblottad, dock otillräcklig» för att kunna utanordna ytterligare medel till navigationsskolan. Han

vände sig då till det grosshandlande borgerskapet. Vid ett sammanträde med detta den 14 maj 1774 (Borgerskapets äldstes protokoll 1772—1776, f. 485) enades man om, att till skolans underhåll skulle anslås 2 100 dr smt. Ur stadens kassa skulle som hittills utgå 500 dr smt, medan återstoden 1 600 skulle tillskjutas av det grosshandlande borgerskapet och skeppsrederierna. För denna lyckliga utgång ville Sparre icke taga åt sig någon ära. Det var det grosshandlande borgerskapets »egen nit och åhåga för en så gagnande inrättning», för att citera hans ord i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 maj 1774 (Ö.Å:s kanslis registratur). Med borgerskapet överlade Sparre jämväl om förslaget till instruktion. Detta blev därvid underkastat en översyn och i åtskilliga delar omarbetat. Någon detaljerad redogörelse för förslaget, sådant det tog sig ut i sitt nya skick, skall här icke lämnas. Så mycket bör dock nämnas, att där inflöto bestämmelser om överståthållarens befattning med skolan. Denna ställdes under överståthållarens överinseende, och tillsättningen av föreståndare skulle handhas av denne i samråd med magistraten och 12 deputerade av grosshandels societeten samt direktörerna för sjömanshuset. Sedan Kungl. Maj:t den 21 juli 1774 med vissa ändringar godkänt vad överståthållaren föreslagit (Handels- och finans expeditionens registratur 1774, f. 301, RA), utfärdade Sparre den 8 augusti s. å. den nya instruktionen (ett tryckt exemplar i »Överståthållarens brev» 1774, Magistratens arkiv). — I detta sammanhang må nämnas, att Chierlin är författaren till den år 1771 utkomna skriften »Den ofrälse Soldaten eller en gammal Under-Officerares Swar til sin Brors-son om Soldate-Lefnaden», som genom sin skildring av de adliga officerarnas övermod och brutalitet mot underordnade väckte ett oerhört uppseende och blev åtalad.

N. S.

N:o 9.

Kommerskollegii skrivelse är daterad den 3 aug. 1779. Begäran om ökat utrymme för ullmagasinet, som var inrymt i Södra Stadshuset, var motiverad av att schäferiägarna, som levererade den s. k. premieullen, och fabrikerarna, som köpte denna, ej måtte komma i trångmål, om hallrätten ej kunde sättas i stånd att med all möjlig skyndsamhet ställa dem till freds. Överståthållarämbetet remitterade skrivelsen den 11 aug. till magistraten, som översände den till handelskollegium. Med anledning härav verkställde borgmästare Karl Fredrik Ekermann och rådman Schrickell jämte rådman Reimers såsom representant för ämbets- och byggningskollegium och rådman Paul Printzell å hallrättens vägnar den 3 september besiktning å lokalerna i Södra Stadshuset. Protokollet därom är intaget i handelskollegii protokoll av den 7 september (Handelskollegii protokoll 1779 I f. 309 r). När manufakturlagstiftningen 1789 sattes i verket, stodo i stadshuset åtskilliga rum öde. De hade då upplåtits åt hallrätten eller fabrikerarna icke för evärdeliga

tider utan tills manufakturierne »vunnit någon tillväxt eller styrka at för innehafvande rum af stadens hus eller lägenheter betala skälig hyra årligen». Under cirka 40 års tid hade också hallrätten tack vare ansefliga stämpelpenningar satts i stånd att för det utrymme, som den fått disponera, erlægga en årlig hyra av 50 rd. Men då någon lag icke fanns, som pålade staden att för säljare och köpare eller deras kommissionärer hålla ett magasin, där ullen alltid skulle vara oföränderlig till sin vikt eller varken »torka in eller råna ut», uttalades enligt protokollet den förmodan att »staden varder fri från det äskade ullmagasinets inrättande och underhållande eller förhyrande annorstädes till säljares eller köparens tjänst så fullständigt att det uti alla måtto varder efter deras välbehag klanderlöst». I fortsättningen av protokollet redogöres för de utrymmen, som hallrätten disponerar, och gives anvisning på ytterligare lokaler, som kunde upplåtas emot årlig hyra till staden.

Sedan handels- samt ämbets- och byggningskollegierna förklarar sig icke ha något att erinra, översände handelskollegium den 7 oktober 1779 sitt memorial jämte besiktningsprotokollet till magistraten (Handelskollegii protokoll 1779 I, f. 558 v). Huru ärendet sedan handlades inom magistraten, omtalas icke i dess protokoll för 1779. Men följande år blev ånyo frågan om utrymme för ullmagasinet aktuell. Vid magistratens sammanträde 3 augusti 1780 erinrade överståthållaren om att åtskilligt varit »talt och överlagt» om ullmagasinet. Handelskollegii memorial hade man icke funnit »till ändamålet lämpligt». Vilket memorial, som åsyftas, utsäges icke, men förmodligen avses kollegiets av den 7 oktober 1779. Överståthållaren hade själv besiktigat ullmagasinet och kommit till det resultatet, att lokaler för ullmagasinets räkning borde hyras i en bod vid Götgatan samt i en sal i arbetshuset. Härför skulle handelskollegiet vidtaga nödiga anstalter (Magistratens ekonomiprotokoll 1780).

N. S.

N:o 10.

Möbelhandlare Adolf Ludvig Levin hade 1772 på Riddarholmen inköpt en tomt, som utgjordes av de forna Stenbockska och Banérska tomterna. En del av denna tomtareal hade han strax efter inköpet sålt till kommerskollegium. 1774 framkom han med ett tomtprojekt, enligt vilket han framför sin tomt skulle få anlägga »en stenkista försedd med en tre alnar hög mur ovanpå strandlinjen, inom stenkistan inrätta fast land samt att i sjön utanför uppmuddra en ränna så långt hans tomt sträckte sig med en bredd av 6 alnar och ett djup av $1\frac{1}{2}$ aln under vattenytan». Men då denna tilltänkta utfyllnad skulle bli oregelbunden, så framt icke utanför kommerskollegii hus och det intill detta belägna av greve Hessenstein ägda huset en liknande utfyllnad verkställdes, fick saken tillvidare anstå i avvaktan på vad Kungl. Maj:t och greve Hessenstein hade att säga om ifrågavarande projekt. Kungl. Maj:t

förklarade sig emellertid icke vilja deltaga i några kostnader för dessa utfyllnader, varefter Levin gjorde ett nytt anbud. Han erbjöd sig nämligen att ikläda sig även dessa kostnader mot att han dels finge verkställa utfyllnaden framför sin tomt, dels erhöle den till kommerskollegium hörande flygeln nere vid sjön eller det s. k. ridhuset. Närmare hörd om detta anbud vidhöll Levin sin utfästelse att emot ridhuset som vederlag låta uppföra strandmuren framför kommerskollegii hus. Men om han endast erhöle halva ridhuset, fordrade han för strandmurens uppförande en ersättning av 40 000 dr kmt. I mars 1779 kom så Levin med ytterligare anbud. Han utfäste sig nu att till kronan för ridhuset betala 1 500 rd specie, om det av honom begärda tomtutrymmet fastställdes såsom fri och egen grund, varvid han skulle frikallas från skyldigheten att uppföra muren framför kommerskollegii hus. Om detta senare accepterades framför den föreslagna penningssumman, förklarade han sig villig att på egen bekostnad göra ridhuset så mycket större, att där kunde rymmas 8 hästar utöver det antal, som nu rymdes där, att fylla igen tomten framför kollegiihuset samt uppmuddra stranden utanför. I det sålunda utvidgade ridhuset tänkte han göra en privat manege till nöje för stadens invånare.

Mot dessa projekt ställde sig emellertid överståthållaren Carl Sparre helt avvisande i det utlåtande, som han den 26 augusti 1779 avgav till Kungl. Maj:t. Han ansåg nämligen, att kommerskollegii hus utgjorde ett av de större och bäst belägna husen i Stockholm, vars styckande icke blott »skulle vanpryda utan även ganska mycket försämra detta hus och tomt till en obotlig saknad och förlust ej mindre för det närvarande än för framtiden». Ridhuset kunde dessutom så mycket mindre undvaras som det begagnades till förvaring av foder, halm och havre för livdrabankåren, vartill icke något annat utrymme vore att tillgå. Men även om ridhuset kunde undvaras för livdrabankåren, ansåg Sparre det mera anständigt, att det ställdes under överhovstallmästarens inseende att emot betalning användas av enskilda till manege, så mycket mera som själva gården kunde användas till en öppen sådan. Sparre befarade också, att om Levins ansökan beviljades, det icke skulle dröja så länge, förrän manegen lades ned. Då hade Levin hus och tomt men kronan en styckad och nästan till en fjärdedel skadad egendom.

I en inlaga till Kungl. Maj:t bestred Levin, att han av egen nytta gjort sitt anbud. Han hade velat undslippa poliskammarens tillsägelser att riva ned sina bräckliga uthus av trä, tills han hunnit ersätta dem med stenhus. I detta läge anhöll han att få begagna nyttjanderätten till ridhuset till en privat manege. Han ville förbinda sig icke blott att på egen bekostnad bygga en träbro över till Riddarhuset utan även, sedan manegen en gång upphört, till kronan överlåta alla de anordningar han gjorde i och över ridhuset. Men samtidigt begärde han tillstånd att på sin tomt invid muren till kommerskollegii hus få uppföra uthus och byggnader, som skulle bli hans och hans arvingars okvalda egendom.

Denna anhållan beviljades honom också genom kungl. brevet 12 okt. 1779, men i övriga frågor skulle Kungl. Maj:t framdeles meddela sitt beslut (Överståthållarämbetets skrivelser till Kungl. Maj:t 1779; Inrikes civilexpeditionens registratur 1779, RA). Om den fortsatta utvecklingen av detta ärende se Utredning rörande stadens rätt till Ridderholmen, s. 142.

N. S.

N:o 11.

von Sivers berör i detta brev helt kort den vidlyftiga och berömda Plomgrenska konkursen. Efter sin mans, kommerserådet Anders v. Plomgrens död 1766, hade änkan Margareta Björkman ingått kompanjonskap med en släkting, grosshandlaren Fredrik Lundin. Bolaget kom småningom på obestånd och måste i april 1779 begära sig i konkurs. Bland borgenärerna befunno sig bl. a. en del holländska och engelska handelshus. Snart uppdagades det emellertid, att oegentligheter förelågo. På sommaren 1779 anlände till Stockholm några holländska köpmän för att bevaka sina intressen. Ehrensvärd berättar i sina dagboksanteckningar I, s. 246, att han och hovkanslern Fredrik Sparre den 19 juli sammanträffat med dessa köpmän, som därvid givit tillkänna »huru Sveriges penningcredit är på språng». Grova bedrägerier hade det förr så hederliga och säkra Plomgrenska kontoret låtit komma sig till last. Bara ett handelshus i Flandern hade där i »30 år haft 170 000 rdr inestående». Men man kände endast »den gamle ärlige Plomgren och icke den bedragande Lundin och den magnifique Plommenfelt». Oroade över vad de inhämtat beslöt de, att saken skulle bringas till konungens kännedom. Detta skedde också; de holländska köpmännen fingo den 25 juli företräde för konungen, som lovade dem »all lagelig protection». Samtidigt fick enligt Ehrensvärd justitiekanslern Lilliestråle befallning att följa processen, så att all lag iaktogs. Vid rådhusrättens sammanträde den 2 augusti infann sig också justitiekanslern och yttrade därvid, att saken förtjänade särskild uppmärksamhet med hänsyn därtill att flera utländska handelshus ägde betydande fordringar hos bolaget (Rådhusrättens protokoll och domar i konkurs- och lagvadda mål 1779). Att redogöra för hela förloppet av denna process kan icke komma i fråga. Här må blott hänvisas till de 1781 tryckta handlingarna i målet samt till Odhner 2, s. 37 f. och Almén, s. 305 f.

De upplysningar, som von Sivers meddelar, hänföra sig till rådhusrättens sammanträde den 11 augusti. En av målsägarna hade därvid riktat vissa frågor till den närvarande Lundin. Bl. a. hade han frågat, om Woxna järnbruk och Skultuna messingsbruk med Lundins namn och samtycke blivit transporterade på fru Plomgrens son överceremonimästaren Karl Anders Plommenfelt. Härpå hade Lundin svarat, att han icke visste, när och var dessa transporter skett, men att fru Plomgren ensam ombesörjt dem och icke förrän tre dagar före konkursen givit honom del därav. Då von

Sivers särskilt omnämner Skultuna messingsbruk, torde en förklaring vara på sin plats.

Som på annat ställe påpekats (s. 189) ägdes Skultuna vid denna tid av bergsrådet Carl Adlerwald. Bruket hade emellertid till följd av nödvändiga nybyggnader och förbättringar blivit skuldsatt. 1773 hade bl. a. det Plomgrenska bolaget en förlagsfordran på 300 000 dr kmt. Då Adlerwald av sina svärföräldrar fått Skultuna bruksegenhet för sig och sina manliga avkomlingar såsom fideikommiss, måste han hos Kungl. Maj:t begära tillstånd att antingen få på någon del av egendomen upplåna nämnda summa eller ock lämna fordringsägaren inteckning för densamma. Överståthållare Carl Sparre, som var förmyndare för Adlerwalds omynliga söner (jfr s. 189), och exekutoren över fideikommisset, justitieborgmästaren i Stockholm Jonas Robeck, hade tillstyrkt ansökningsen. Genom utslag den 20 juli 1773 hade Kungl. Maj:t bifallit, att det Plomgrenska bolaget fick rätt att för sin fordran erhålla en inteckning i bruksegenheten eller också att arrendera den. Det senare blev fallet. Den 18 september 1773 avslöts nämligen med det Plomgrenska bolaget ett preliminärt tioårigt arrendekontrakt, varefter ett nytt definitivt kontrakt ingicks den 22 oktober 1774. De åberopade handlingarna finnas bland rådhusrättens protokoll och domar i konkurs- och lagvadda mål 1779. Det var bl. a. med anledning av transaktionen beträffande Skultuna bruk, som rådhusrätten önskade höra fru Plomgren. Hon bodde på Huvudsta gård i närheten av Stockholm, vilken redan hennes man hade förvärvat och gjort till fideikommiss för sonen Karl Anders Plommenfelt. Till följd av hennes sjukliga tillstånd kunde emellertid något förhör med henne icke anställas. Hon fick icke heller uppleva slutet på den invecklade affär, i vilken hon var inblandad. Den 15 maj 1780 avled hon (Ehrensverd 2, s. 189). Men hon hade dessförinnan fått uppleva den stora sensation, som inträffade på hösten 1779. Grosshandlare Lundin hade nämligen i en inlaga till rådhusrätten, vilken han avfattat på engelska, ensam tagit skulden på sig för bedrägerierna samt fritagit alla i Plomgrenska huset, varefter han rymt från Stockholm. I ett brev till Gustav III, som skrevs tidigt på morgonen den 3 november (Gustavianska saml. F. 422, UUB), meddelade överståthållare Sparre denna sensationella nyhet och yppade därvid sina misstankar, att Plommenfelt och fru Plomgrens advokat assessor Weltzin övertalat Lundin och hjälpt honom på flykten. Plommenfelt skulle ha försäkrat Lundin om en årlig pension av 3 600 dr kmt och givit honom 1 000 rdr i respenningar. När Gustav III fick dessa underrättelser, skall han enligt Ehrensverd 1, s. 389, ha blivit mycket ond, satt sig ned och skrivit ett brev till Sparre med befallning att omedelbart låta arresteras polismästaren. Konungen skall också ha givit Schröderheim befallning att utfärda order till alla landshövdingar att efterspana alla resande och söka fasttaga Lundin. Att Gustav III uttryckt sitt missnöje med polismästarens sätt att övervaka Lundin bekräftas också av ett brev, som

Sparre senare på dagen den 3 november tillställde konungen. Han förklarar däri, att polismästaren är oskyldig och att denne under fem månader gjort allt för att spionera på en man, som lagarna eller deras handhavare medgiva rörelsefrihet. I flera brev från november månad håller Sparre konungen noga underrättad om resultatet av spaningarna efter Lundin. Även hovkanslern Fredrik Sparre betygar i ett brev av den 8 november (Gustavianska saml. F. 426, UUB), att spaningsarbetet fortsattes med »la plus grande activité, le plus grand zel». De uppgifter, som i dessa brev lämnas om spaningsarbetet, väcka f. ö. intresse genom den kunskap, som man erhåller om polisens arbetsmetoder. Här är icke platsen att närmare utreda denna sak. Detta kommer att ske i annat sammanhang.

N. S.

N:o 12.

Huvudpersonen i den händelse, som von Sivers här skildrar, var den i vida kretsar kände överceremonimästaren Karl Anders Plommenfelt. Hans mycket aktiva verksamhet inom frimurarlogen förde honom en tid i nära kontakt med konungen och hertig Karl. 1780 måste han dock lämna sin ställning vid hovet, tvingad därtill genom de tvivelaktiga manipulationer, som den Plomgrenska konkursen blottat (jfr s. 310) och för vilka han ingalunda stod främmande. När den tragiska händelsen inträffade i mars 1782, var därför hans anseende ytterst skamfilat. Fersen (Historiska skrifter 3, s. 85) framställer Plommenfelts uppträdande som ett utslag av stark förbittring över det dåliga bemötande, som konungen och hovet visade honom. Vid tillfället i fråga hade Plommenfelt i sitt sällskap de av von Sivers omnämnda personerna, sekreteraren i Kungl. Maj:ts kansli Carl Johan Pose och vice krigsfiskalen Enok Nobelius. Av dessa hade åtminstone den senare, som f. ö. tillhörde den Bellmanska umgängeskretsen (jfr C. M. Bellmans skrifter, standardupplagan, 6, s. 200 f., kommentaren), icke det bästa namn och rykte om sig. von Sivers' skildring utgör synbarligen en rapport till överståthållare Sparre om vad som passerat. Den meddelar ingenting om vad som stått skrivet på fönsterrutan, men enligt andra källor skulle Plommenfelt ha skrivit följande: *Gustave III le premier citoyen, samt därunder: Il il y a été mais à present le premier fourbe*. Med von Sivers' skildring stämmer von Fersens uppgift att det var hovstallmästare Munck, som hade tagit hand om fönsterrutan. Enligt samma källa skulle denne ha bringat saken till konungens kännedom, varefter Plommenfelt blivit förhörd och efter att först ha nekat, inför överståthållare Sparre och i närvaro av justitiekansler Wachtmeister och revisionssekreterare Låstbom tillstått sin förbrytelse. Carl Sparre har själv i ett brev till Gustav III (Gustavianska saml. F. 422, UUB), skrivet kl. halv 8 på aftonen den 19 mars 1782, berättat om sitt förhör med Plommenfelt. Denne och

vittnena — vilka dessa voro omtalas icke i brevet — hade med »vördnad och tranqvilitet» åhört, att saken skulle remitteras till Svea hovrätt. Sedan vittnena gått, hade Sparre hos Plommenfelt tyckt sig iakttaga en viss oro. Plommenfelt hade nämligen uttryckt en förmodan att han, okunnig om »proceduren», skulle stanna »i mera misstankar», om vittnena snärjdes i frågor. Sparre hade då bett honom att tillstå, om han vore skyldig, vilket han bestritt. Plommenfelt hade därpå frågat vad han skulle göra, om vittnena började vackla. Härpå hade Sparre svarat, att detta vore liktydigt med att han kände sig skyldig, samt förklarar, att han själv i en dylik situation icke en timme skulle stanna kvar i Stockholm. Sparre antog, att Plommenfelt skulle uppsöka sin sväger, dvs. general Fredrik Horn, och taga de råd, som denne »dikterade».

Plommenfelts sak blev omedelbart undersökt och prövad av Svea hovrätt. Med konungens goda minne hade han emellertid redan lämnat Sverige (Fersen 3, s. 87), innan utslaget föll den 26 mars (Criminella resolutioner. Svea hovrätts arkiv, RA). Enligt detta dömdes han att mista livet och halshuggas. Men då han rymt ur landet, förklarades han biltog och fredlös. Domen underställdes Kungl. Maj:t, som i skrivelse till hovrätten den 12 april förklarade, att utslaget skulle utfärdas och att hovrätten skulle skicka en avskrift av detta till riddarhusdirektionen med underrättelse om att adliga ätten Plommenfelt utgått (Justitierevisionens registratur 1782, RA). Under hösten s. å. ingav Plommenfelts sväger, den redan nämnde general Fredrik Horn, en nådeansökan till Kungl. Maj:t (Biographica, RA), som genom utslag den 10 dec. dock ej fann skäl att bifalla ansökan (Justitierevisionens registratur 1782, RA).

Platsen, där händelsen utspelades, var det i det dåtida Stockholm mycket namnkunniga värdshuset Clas på Hörnet, beläget i hörnet av Roslagstulls- och Surbrunnsgatorna (jfr Lindskog, s. 58 f). Blå kammaren, där Plommenfelt och hans sällskap den 17 mars 1782 intagit sin middag, var en av värdshusets lokaler och något större än den andra lokalen, den s. k. Gula kammaren. Inredningen i bägge lokalerna, som f. ö. äro kända genom Bellmansdikterna, var nämligen hållen i de nationella färgerna. Värdshuset ägdes av den i von Sivers' brev omtalade traktören Petter Helin, som 1774 övertagit rörelsen av traktörsänkan Lisa Söderman (jfr Lindskog s. 70 f.). 1782 hade Helin i sin tjänst sex pigor, däribland den av von Sivers' omtalade pigan Brita, vars fullständiga namn är Brita Enrot (jfr kronotaxeringslängden 1782 och Svea hovrätts utslag). Helin, som räknades bland Bellmans goda vänner och gynnare (C. M. Bellmans skrifter, standardupplagan, 6, s. 106, kommentaren), behöll emellertid icke länge värdshuset efter den i mars 1782 timade olyckliga händelsen. Redan 1783 överlät han rörelsen på traktören Karl Westman av den kända bryggarsläkten och blev tobaksfabrikör (jfr Svenska tobaksmonopolet 1915—1940, s. 121).

N:o 13.

Alltsedan förra hälften av 1600-talet var vid Danviks hospital anordnad särskild sinnessjukvård, vilken torde ha varit den äldsta i sitt slag i Sverige. För detta ändamål beslöt justitiekollegiet, under vilket hospitalet denna tid förvaltningsmässigt hörde, den 19 juni 1637 att uppföra en speciell byggnad, ett s. k. dårhus. Detta blev färdigt under 1640-talet och var beläget på slutningen ovanför hospitalets kyrkoherdebostad och nedanför den till hospitalet hörande klockstapeln. Till en början av mycket blygsamma mått antog sinnessjukvården vid Danviken under 1700-talet allt större omfattning. År 1779 uppgick antalet på dårhuset intagna personer till 80 (jfr Klockhoff, Danviks hospital 1, s. 381). Men byggnaden motsvarade icke längre sitt ändamål. Det gamla dårhuset har sedan flera år blivit så bofälligt, då ingen reparation ägt rum och tillika så trångt och illa inrättat, att man snarare kan anse det för den faseligaste arrest, tjänlig att skapa dårar än för ett anlagt dårhus, säger doktor Hagström, hospitalets läkare, i det inträdestal om »Danviks Hospitals Inrättning», som han höll i vetenskapsakademien den 9 april 1788. Såsom von Sivers antyder hade förslag framkommit att flytta dårhuset till Hardts egendom. Alltsedan 1759 ägde nämligen sidenfärgaren Adrian Hardt tomt och stenhus alldeles i grannskapet av Danviks hospitals ägor (Designationer, Stadsingenjörskontoret). Av ett von Sivers' senare brev till Carl Sparre den 23 dec. (jfr s. 247) framgår, att stadsarkitekten König redan uppgjort ritningar till en nybyggnad för dårhuset. Man får i samma brev också den upplysningen, att König fått i uppdrag att göra en kopia, som skulle sändas till Sparre i Italien. Så har uppenbarligen också skett. Man finner nämligen, att överståthållarämbetet den 6 maj 1784 avlätit en skrivelse till politikollegium, vari omtalas att Kungl. Maj:t gillat och fastställt ritningarna (Politikollegii protokoll 1784 ¹³/₅, f. 219 v). Ämbetet ville nu bli underrättat om de tillgångar, som hospitalet kunde åstadkomma för uppbyggandet av det nya dårhuset, och anmodade därför kollegiet att skyndsamt inkomma med yttrande.

Det besked, som politikollegiet gav genom sitt svar den 23 maj 1784 (Politikollegii protokoll 1784, f. 427), var emellertid icke ägnat att påskynda ärendet. En utredning hade gjorts av hospitalets inkomster och utgifter under de senaste 10 åren, och den hade givits vid handen, att inkomsterna till följd av nybyggnader och större reparationer icke svarat mot utgifterna. Hospitalet ägde sålunda enligt kollegiets mening icke några tillgångar för det nya dårhusets uppförande. Därmed fick också frågan vila en tid. Den aktualiserades emellertid följande år genom den gåva på 5 000 rd, som Gustav III 19 aug. 1785 förärade Stockholm till »uslingars räddning och hjälp». Gåvan skulle anslås till någon allmän inrättning, som saknade »nödigt fullkomlighet». I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 september 1785 påpekade överståthållare Sparre, att hospitalet länge saknat nästan allt, som »i kristenheten icke borde fat-

tas» (Skrivelser till Kungl. Maj:t, RA). Tillfälle hade nu givits att inköpa en egendom i grannskapet av Danviken, vilken med några ändringar skulle »hedra Eders M:ts regering och lindra de smärtor man hittills haft av saknaden av vanvittiga uslingars mänskligare medfart». Egendomen kostade 10 000 rd, och ändringarna uppskattades till en kostnad av 4 000 rd. Om Sparre finge disponera de av Kungl. Maj:t skänkta 5 000 rd, tänkte han låna 5 000 rd ur barnhusfonden och insamla den resterande summan 4 000 rd genom stambok. Den 9 sept. s. å. gav konungen sitt samtycke till Sparres förslag.

Den till inköp föreslagna egendomen var icke Hardts utan det s. k. Saltbruket, beläget utanför Danviken vid Saltsjön, där notfiskaråldermannen Henrik Österman låtit uppföra ett stenhus. Det nya dårhuset togs i bruk 1788 och användes för sitt ändamål till 1861, då de sinnessjuka överflyttades till det nyinrättade hospitalet vid Konradsberg (jfr Minnesskriften över Danviks hospital 1915, s. 10).

N. S.

N:o 14.

Genom utslag den 19 juni 1783 hade kammarrevisionen godkänt en mot Stockholms stad gjord anmärkning, att staden enligt bevillningsförordningarna av 1762, 1766, 1770 och 1772 bort beräkna den i nämnda förordningar stadgade procenten av hyror för stadens hus, bodar och lägenheter, börsen inberäknad. I utlåtande till överståthållarämbetet 23 juli 1783 i anledning av detta utslag erinrade magistraten om att stadens inkomster tillkommit genom av Kungl. Maj:t beviljade eller stadgade fonder och inrättningar, som utan kostnad för rikets statsverk skulle bära de många och dryga utgifter, som fordrades i en residensstad »till höga överhettens nöje och bekvämlighet, rikets heder samt god ordnings vidmakthållande». Bland dessa inrättningar ville magistraten så mycket mera räkna stadens allmänna hus och bodar, som de varit anslagna till förbättring av stadens inkomster och till dess »nödtorftiga byggningar». Magistraten stödde sig härvid på kungl. resolutionen den 2 mars 1678 i anledning av städernas besvär. Då bevillningsförordningarna enligt ordalydelsen icke kunde anses innefatta något annat än enskilda personers kontributioner och då de i bevillningsförordningarna 1766 och 1770 omnämnda undantagen för publika ämbets- och fattighus gävo vid handen, att någon avgift icke skulle läggas på dylika inrättnings inkomster, kunde magistraten icke inse, att stadens kassa skulle behöva vidkännas några skatteavdrag. Detta kunde f. ö. icke ske under nuvarande omständigheter »utan rubbning i stadens vanliga behov» och icke heller framdeles utan att öka den betydande skuld på flera tunnor guld, som redan åvilade börsfonden och som skulle kvarstå, tills den omfattande av Kungl. Maj:t fastställda byggnadsplanen fullbordats. Kammarrevisionen hade meddelat, att ändring i van-

lig rättegångsordning inom två månader borde sökas hos justitie-revisionen. Men magistraten ville betrakta detta ärende mindre som ett rättegångsärende än som en ny oförutsedd svårighet i dispositionen av stadens medel, över vilka Kungl. Maj:t lovat att hålla sin hand, om någon »däremot syftande rubbning vore att befara». Därför hemställde magistraten, om icke överståthållaren ville hos Kungl. Maj:t omedelbart föredraga detta ärende och an-hålla om Kungl. Maj:ts eget förordnande därom. I annat fall åter-stod intet annat än att till utslaget fullgörande såsom säkerhet uppgiva något av stadens hus, som i värde motsvarade den utdöm-da summan.

Hos Kungl. Maj:t vann emellertid magistraten icke någon fram-gång. Staden blev i likhet med enskilda personer förpliktad att erlægga den i bevillningsförordningarna utsatta $1\frac{1}{2}$ % för hyror. Med instämmande i ett av handelskollegium den 17 oktober ingivet memorial begärde så magistraten i en skrivelse till överståthållar-ämbetet den 31 oktober, att handelskollegiets förslag om att undan-taga vissa lägenheter, nämligen de av von Sivers omtalade slaktar-husen, Skoporten, Gröna gången och Ryssgården, av ämbetet skulle tagas under omprövning. Den 29 november avlät överståthållaräm-betet till magistraten sin svarsskrivelse av det innehåll, för vil-ket von Sivers redogör (Ö.Å:s kanslis registratur 1783, SSA).

Slaktarhusen voro två, det stora och lilla, av vilka det förra var beläget på den s. k. Slaktarholmen, nu införlivad med Helgeands-holmen, och det senare vid Slussen. På Slaktarholmen låg även den av skomakarämbetet av staden förhyrda Skoporten. Trappor-na till denna äro markerade på Brolins karta av år 1771. På sam-ma karta upptages även »Gröna gången», som var belägen på Hel-geandsholmen. En lokalitet med samma namn, som jämväl finnes utmärkt på Brolins karta, låg vid Slussen (jfr Nordberg, Söderport och Slussen, s. 57). Tydligt är det den förstnämnda platsen, som von Sivers åsyftar. Den är i varje fall upptagen i de från denna tid bevarade hus- och bodhyreslängderna och hyrdes av bl. a. träd-gårdsmästareämbetet (Stadskamrerarens arkiv: Hus- och bodhyres-längder 1767—1785). Ryssgården slutligen var belägen vid Stads-gården.

N. S.

N:o 15.

Med Benedictius föreföllo längre fram under år 1784 åtskilliga förvecklingar rörande entreprenaden. Tvist uppstod bl. a. om en likvidationsräkning angående renhållningsmedlen för tiden 1774—1781. (Denna likvidationsräkning ingår i ett band »Contracter m. m.», Politikollegii arkiv.) Politikollegium hade den 19 augusti 1783 beslutat, att Benedictius vid förlust av talan inom sex måna-der skulle förklara sig över nämnda räkning. Den 3 febr. 1784 be-gärde han anstånd med ytterligare sex månader. Kollegiet vägrade emellertid att tillmötesgå denna hans begäran. Slutligen inkom

Benedictus den 16 och 19 febr. med tvenne skrifter, i vilka han gjorde gällande, att den areal, som upptagits i hans kontrakt med staden om renhållningen, var felaktigt uppmätt och att han uppskattade den därigenom uppkomna förlusten till 4 000 rd specie. Genom utslag 16 aug. 1784 lämnade politikollegium de av Benedictus framställda anmärkningarna utan avseende (Politikollegii protokoll 1784, f. 32, 59, 90, 135, 336, 511).

Såsom von Sivers meddelar hade Benedictus för avsikt att presentera staden en räkning för allt, som åtgått till entreprenadens fullgörande. Enligt kontraktet hade han nämligen rätt att efter värdering få ersättning för sina redskap. Även i denna fråga sökte Benedictus göra svårigheter. Han blev den 10 augusti 1784 uppkallad till politikollegiet och anmodad att upprätta en förteckning över sina redskap. Benedictus sökte emellertid att undandraga sig detta, i det han yttrade, att han icke kunde avgiva en sådan förteckning, »förr än värdering å then samma anställdes». Kollegiet genmälte, att man icke kunde göra en värdering, med mindre han först uppgav vad som borde värderas, och förelade Benedictus att inom åtta dagar och mot ett vite av 50 rd ingiva den begärda förteckningen. Den 17 augusti inlämnade också Benedictus till kollegiet ett inventarium, som slutade på en summa av 5 976 rd 24 skilling. Följande dag remitterade kollegiet frågan till magistraten (Politikollegii protokoll 1784, f. 326, 344, 465). Genom överståthållare Sparres mellankomst träffades emellertid en överenskommelse med Benedictus. Enligt denna fick han för hästar, redskap, båtar och pråmar liksom för byggnader, som använts under entreprenadtiden, en ersättning av 2 000 rd. Vidare fick han tillstånd att sedan gatan vid Psilanderhielmska tomten (jfr s. 261) blivit utlagd till 24 alnar, behålla hela Wattringska tomten till reservoar med rättighet att där bygga ett stenhus. Det var dock staden förbehållet, att om den behövde den bebyggda delen av tomten, inlösa åbyggnaden mot ett kapital, som svarade mot 6 % årlig avkastning. Denna överenskommelse ingicks i Sparres närvaro vid ett sammanträde i handelskollegium den 24 aug., dit även Benedictus kallats. Men efter föreställning av stadskamraren Wankif skulle ett lån, som Benedictus erhållit för renhållningen, först avräknas. Detta lån utgjordes av 276 rd 13 sk, varför den summa, som han hade att utbekomma uppgick till 1 723 rd 35 sk (Handelskollegii protokoll 1784, f. 284). Den 25 augusti kvitterade Benedictus ut sin ersättning (Stockholms stads verifikation 1783, f. 800).

N. S.

N:o 16.

Det spända förhållande, som uppkommit mellan serafimerridarna och överståthållarämbetet rörande intagningen av fader- och moderlösa barn på barnhusen i Stockholm, fick sin utlösning i en

av ämbetet den 25 febr. 1784 till Kungl. Maj:t ingiven skrift (Skrivelser till Kungl. Maj:t 1784, RA). Efter att ha omnämnt bestämmelsen i 1773 års instruktion, att det skulle ankomma på länsstyrelserna att utse och antaga barnhusbarn, dock först efter serafimerriddarnas godkännande, framhöll ämbetet, att barnens omhändertagande stött på hinder och vållat tidsutdräkt i synnerhet sommartid, då serafimerriddarna vistades på landet. Därför hade det hänt, att man måst vänta med intagningarna, ehuru det oftast hängt på ett ögonblick att rädda ett oskyldigt och olyckligt barn. I sådana situationer hade ämbetet dock funnit anledning att utan föregående anmälan hos serafimerriddarna låta på barnhusen intaga nödställda fader- och moderlösa barn. Anordningar av detta slag hade serafimerriddarna lämnat utan anmärkning intill den 29 januari 1780 (jfr s. 234), då de begärt, att byggnings- och politikollegierna skulle förständigas att icke anvisa några barn till barnhusen, förrän anmälan först blivit gjord hos serafimerriddarna. Till sitt försvar åberopade ämbetet bestämmelsen i 1776 års instruktion för överståthållarämbetet, enligt vilken ämbetet jämte de nämnda kollegierna hade det närmaste inseendet över Stora Barnhuset samt Danvikens hospital och barnhus. I överensstämmelse med denna sin instruktion hade ämbetet fortsatt som förut att omhändertaga barn utan att först anhålla om eller avvakta serafimerriddarnas beslut. Dessa hade icke heller lagt något hinder i vägen förrän den 28 november 1783 (se s. 234), då de låtit tillsäga inspektoren vid Stora Barnhuset och sysslomannen vid Danviken att icke antaga något barn, såvida detta icke först blivit anmält hos serafimerriddarna. I fortsättningen av sin skrivelse hävdade ämbetet, att det vid ärendenas handläggning noga sökt iakttaga skillnaden mellan »det allmänna överinseendet», som tillkom serafimerriddarna, och »det närmare inseendet», som överståthållaren och kollegierna ägde att utöva. Det allmänna överinseendet ansåg ämbetet bestå i att upphjälpa barnhusen, att ändra och förbättra de författningar, som befunnos onyttiga eller olämpliga, att fastställa det årliga antalet barn, som på barnhusen borde underhållas samt tillse att direktionerna fullgjorde sina skyldigheter osv. Det närmare inseendet skulle bestå i att utse och antaga barn, att tillse att barnhusens inkomster blevo indrivna och till sina rätta ändamål använda. Med den vidsträckt befattning, som serafimerriddarna hade över barnhusen, skulle själva syftet med dessa inrättningar icke vinnas åtminstone icke utan mycken tidsutdräkt. »På själva ögonblicket ankommer det», heter det i skrivelsen, »att rädda ett människoliv, men en elik kristlig gärning ej mindre än medborgerlig plikt kan ofta gå förlorade genom den omgång, som fordras att underställa och avbida herrar serafimerriddarnas omprövande.» Överståthållaren kunde därför icke utan att äga fria händer fullgöra de plikter, som Kungl. Maj:t lagt i hans händer till de fattigas och betrycktas räddning. Han försattes i den yttersta förlägenhet med de oskyldiga barn, som oftast måste tagas om hand på gatan, såvida deras räddning skulle bero på en vid-

lyftig omgång och en senfärdig verkställighet därigenom, att varje sådant fall måste underställas serafimerriddarnas prövning.

Detta förslag om fördelningen av befogenheterna mellan ämbetet och serafimerriddarna med avseende på barnhusen vann också Kungl. Maj:ts gillande. Kungl. Maj:t förklarade nämligen, att serafimerriddarnas allmänna överinseende egentligen avsåg förvaltningen av barnhusen, medan intagningarna, sedan barnantalet blivit av serafimerriddarna fastställt, ankom på den ämbetsman, som i huvudstaden handhade politiken, dvs. överståthållaren (Inrikes civil exp. reg. 1784, f. 98, RA). Jfr även s. 275.

N. S.

PERSONREGISTER.

Redovisar icke namnen på brevskrivarna, då de förekomma i de egna breven utan blott i övriga sammanhang.

- ACBEL, OLOF AF**, läkare, generaldirektör över lasaretten 24, 28, 40, 76, 86, 216.
- ADAMS, CARL**, ciselör 122.
- ADELBOG, JOHAN ARON**, hovrättsråd 52, 96.
- ADELORANTZ, CARL FREDRIK**, friherre, överintendent 12, 13, 21, 24, 57, 61, 68, 70, 73, 74, 83, 84, 108, 111, 182, 195, 217, 230, 236, 243.
- ADELSWÄRD, JOHAN**, friherre, landshövding 283.
- ADELBETH, GUDMUND GÖRAN**, expeditionsskreterare, slutl. friherre och statsråd 89.
- ADLERHEIM, CATHARINA ELISABETH**, se Ehrensvärd.
- ADLERWALD (före adl. Browall), CARL**, sekreterare, brukspatron, bergsråd 189 310, 311.
- ADOLF FREDRIK**, konung av Sverige 6, 12.
- AHLGREN, ERIK**, dräng 176.
- AHLGREN, JOHAN ANDERS**, se Alegren.
- AHLGREN, KARL PETER**, dräng 176.
- AHLGREN, SEVERIN**, rådman 19, 20, 71, 169, 193, 229.
- ALEGREN, JOHAN ANDERS**, notarie, sedermera rådman 20.
- ALMFELT, LORENTZ PETER**, major, slutl. överste 52, 272, 273.
- AMNELIUS, JOHAN**, rådman 300.
- AMNORIN, BERT OTTO**, fänrik 236, 238.
- AMNORIN, JOHANNES**, kyrkoherde i Jaakima 237.
- AMNORIN, OTTO JOHAN**, prost i Lemland 237.
- ANDERSSON, LARS**, dalkarl, entreprenör 123.
- ANTONELLI, kardinal** 58.
- APIARIE, KARL GUSTAF**, klädesfabrikör 150, 151.
- ARBIN, AXEL MAGNUS VON**, överste, direktör för fortifikationen 153.
- ARFWEDSON, CARL CHRISTOFER**, grosshandlare, kommerseråd 11, 223.
- ARMFELT, GUSTAF MAURITZ**, friherre, kammarherre, överste, generallöjtnant, slutl. president i krigskollegium 271.
- ARNDTZ, NIKLAS**, kammardräng, vaktmästare vid generalassistentkontoret 75.
- ARSELL, CATHARINA ELISABETH**, adlad Adlerheim, se Ehrensvärd.
- AREHENIUS, JAKOB ANDREAS**, kungl. sekreterare 165.
- ASKEGREN, ISAK**, adlad Edelcrona, advokatfiskal vid arméns flotta, slutl. krigsråd 62, 80, 129, 220, 221.
- ASKENQVIST, ANDERS**, soldat 198.
- ASPEGREN, ANDERS**, trädgårdsmästare 164.
- ASPEGREN, KATARINA**, g. m. föregående 164, 178, 198.
- AYERHOF & VON SCHEVEN**, bankirfirma i Hamburg 11.
- AXELSON, AXEL VON**, friherre, underståthållare, brev ^{23/8}, ^{26/8}, ^{30/8}, ^{3/9}, ^{9/9}, ^{12/9} 1773; ^{21/10}, ^{30/11}, ^{5/12}, ^{9/12}, ^{19/12}, ^{23/12}, ^{26/12}, ^{30/12} 1783; ^{9/1}, ^{20/1}, ^{27/1}, ^{3/2}, ^{10/2}, ^{13/2}, ^{20/2}, ^{25/2}, ^{5/3}, ^{9/3}, ^{16/3}, ^{19/3}, ^{23/3}, ^{26/3}, ^{30/3}, ^{9/4}, ^{13/4} 1784; 101, 133, 135, 136 143, 146, 149, 150, 152, 154, 157, 159, 160, 163, 167—171, 173—175, 177—181, 183, 186, 188, 189, 192, 194, 199, 200, 207, 208, 213—215, 217, 218, 221, 226, 229, 231, 234, 237, 239—241, 245, 248, 250, 251, 254, 260, 263, 271, 274, 276—278, 283—285, 294.
- AXELSON, HEDVIG CATHARINA**, f. Gerdessköld, g. m. föregående 207.
- BANÉR, JOHAN GABRIEL**, friherre, löjtnant 232.
- BANÉR, PER**, riksråd, lagman, medlem av drottning Kristinas förmyndarregering (»Stenbock-Banérska tomtens») 308.
- BARNEKOW, ADOLF FREDRIK**, frih., kammarherre, 1. direktör vid operan 220.
- BASSI, GIOVANNA MARGABETA**, mademoiselle, dansös 95.
- BECK-FREIS, JOAKIM**, greve, riksråd, ledamot av serafimerordensgillet 24—27, 29—32, 39, 41—45, 47, 59, 61, 65—67,

- 76, 79, 81, 86, 91, 94, 97, 152, 163, 171, 178, 217, 233, 234, 235, 240, 253, 257, 260, 263—266, 274, 275, 283, 317—319.
- BECKLIN, OLOF, fabrikör 80, 81.
- BEDOIRE, JEAN FREDRIKSSON, brukspatron 11, 223.
- BELJER, JOHAN VON, postdirektör 196.
- BELIN, JOHAN FREDRIK, kronouppbörds-kommissarie 210.
- BELLMAN, CARL MIKAEL, skald 232, 312, 313.
- BENEDICTIUS, MAGNUS, traktör, entreprenör 11, 13, 22, 23, 30, 43, 49, 51, 55, 56, 63, 64, 67, 70, 88, 91, 123, 128, 132, 134, 156, 196, 213, 214, 247, 266, 270, 299, 300, 315—317.
- BÉRAIN D. Å., JEAN, fransk rumsarkitekt och ornamenttecknare 117.
- BERG, PETTER, bagare 210.
- BERG, PETTER, glasmästare 179, 194.
- BERGMAN, kavaljerskusk 210.
- BERGMAN, CARL MAGNUS, skeppare 126.
- BERNINI, GIOVANNI LORENZO, italiensk arkitekt, bildhuggare och målare 120.
- BERNIS, FRANÇOIS JOACHIM PIERRE DE, kardinal, fransk sändebud i Rom 139.
- BIELE, CHRISTINA SOFIA, se Rudenschiöld.
- BILLQVIST, JOHAN, tull- och accisskrivare 273.
- BILOUND, ANDERS, kontributions-, senare stadskamrerare 291, 292, 295.
- BIRON, PETTER, kontorsskrivare i järnvägen 8, 166.
- BJÖRCK, NILS, körsnärålderman, direktör 60, 128, 130, 136.
- BJÖRKEGREN, NILS, borgmästare i Linköping 220.
- BJÖRKMAN, BENGT MAGNUS, grosshandlare, brukspatron 279.
- BJÖRKMAN, JAKOB, kryddkrämare 196.
- BJÖRKMAN, MARGARETA, se von Plomgren.
- BJÖRLING, studiosus, i tjänst hos polis-mästare von Sivers 276.
- BJÖRSELL, JOHAN, hantlangare 198.
- BLEUMORTIER, JOHAN GOTTFRID, källarmästare 16, 35, 40, 41, 46.
- BLOM, JOHAN PETTER, stenhuggarålderman 49, 53, 56, 132.
- BOBERG, ERIK, klensmedsmästare 257.
- BOHLM, OLOF, brandmästare 201.
- BOJJE AF GENNÄS, HENRIK, president i statskontoret 181.
- BOMAN, JONAS, fabrikör 296, 297.
- BOMAN, JONAS, skomakaremästare 276.
- BONG, JOHAN, bryggare 212.
- BOBROMINI, FRANCESCO, italiensk arkitekt och bildhuggare 120.
- BRAHE, ERIK, greve, överste (»Stenbock-Braheska fastigheten») 184.
- BRAHE, PER d. y., greve, riksråd (»Greve Pers hus») 12.
- BRAND, PETER, hovkapellmästare 232.
- BRANDEL, FREDRIK, kungl. sekreterare 219.
- BRASCH, LUDVIG, vice stadsingenjör 126, 129.
- BREDBERG, ERIK, notarie i slottskansliet, sedermera rådmän 54, 71, 75, 229, 276—278.
- BREDBERG, JOHANNA CHARLOTTA, f. Wargentin, dotter till P. V. Wargentin, g. m. föregående 71.
- BREHMER, JOHAN PETER, skrivare, 22, 25, 232, 233, 245, 246, 251, 273, 282, 283.
- BRODIN, PETER ANDERS, kommissarie vid generalassistentkontoret 51, 52, 213, 231.
- BROLIN, JONAS, ingenjör vid generallantmäterikontoret 12, 74, 182, 183, 316.
- BROMELL, KARL MAGNUS, advokatfiskal i kammarrevisionen 201.
- BROVALL, ERIK, rådmän 193, 300.
- BROWALL, se Adlerwald.
- BRUSEWITZ, MARTIN, assessor i Svea hovrätt 266.
- BRYGGER, JOHAN, justitiarie 279.
- BURG, HIERONYMUS VON DER, stadsingenjör 126, 181.
- BÄCK, ABRAHAM, arkiater 283.
- CALLMAN, 305.
- CARLBERG, JOHAN EBERHARD, stadsarkitekt 36, 195, 196.
- CARLSKÖLD, CARL, landshövding 93.
- CARLSSON (CARLSON), JOHAN GUSTAF VON, statssekreterare i krigsexpeditionen 14, 58, 220, 221.
- CARTESIUS, RENÉ DESCARTES, fransk filosof (»Cartesii epitaphium») 135.
- CEDERREUTZ, se von Hermansson.
- CEDERHJELM, GERMUND ADAM, friherre, godsägare 93.
- CEDERHJELM, MARGARETA ULRIKA, se Montgomery.
- CEDERSTRÖM, ANDERS, friherre, kapten 12, 96, 123.
- CEDERSTRÖM, BROR, friherre, hovmarskalk, sedermera generalmajor och generallöjtnant 242, 243.
- CEDERSTRÖM, CARL, friherre, landshövding i Stora Kopparbergs län 158.
- CEDERSTRÖM, ULRIK, friherre, regementskvartermästare, överstelöjtnant, generalmajors avsked 296, 297.
- CHAPMAN, FREDRIK HENRIK AF, överste, slutl. viceamiral 77, 206.
- CHARLES, JAMES ALEXANDER CÉSAR, fransk fysiker 49.

- CHIERLIN, LARS ANDERSSON, stadsmatematikus och föreståndare för Stockholms navigationsskola 179, 180, 306, 307.
- CHRISTIERNIN, CARL ERIC, rustmästare vid Svea livgarde 4, 146.
- CLASON, ISAK, grosshandlare 36, 192.
- CLASON, JOHAN, grosshandlare, konsul 126, 192.
- CLASON, SABA LENA, f. Wittfoth, g. m. grosshandlare Isak Clason 192.
- CLEWBERG, ABRAHAM NILAS, adlad och friherre Edelcrantz, kungl. sekreterare, andre direktör för operan, slutl. överintendent 95, 219, 220.
- CLOOS, CARL FREDRIK, slussmästare, sedermera byggningsbokhållare 126.
- COFENG, se Goffeng.
- COLLIN, JOHAN, rådman 146, 300.
- COUSTOU, CHARLES PIERRE, fransk arkitekt 109.
- CRESSENT, fransk aktör 215.
- CREUTZ, GUSTAF FILIP, greve, riksråd och kanslipresident, skald 11, 14, 20, 63, 76, 77, 93, 216, 221, 231, 232, 245, 252, 256, 261, 271.
- CROCE, italiensk sångare 216.
- CRONHJELM, AXEL, greve, löjtnant vid livgardet 282.
- CRONHJELM, CARL, friherre, kaptän 228.
- CRONHJELM, JOHAN, greve, generallöjtnant 282.
- CRONHJELM, MARGARETA ELISABET, f. Stålhammar, g. m. friherre Carl Cronhielm 228.
- CRONHJELM, POLYKARPUS, greve, fänrik vid livgardet 282.
- CRONSTEDT, CARL JOHAN, greve, överintendent, president i kammarkollegium 105, 195, 196.
- DÆVEL, FREDRIK LUDVIG, fortifikationsadjutant 189.
- DAHLBERG, ERIK, greve, kungl. råd, generalguvernör 106.
- DAHLGREN, ABRAHAM, rådman 283.
- DAHLGREN, HANS, kyrkoherde i Drängsereds förs. 93.
- DAHLIN, DANIEL, sekreterare 188, 189.
- DAHLIN, NILS, snickare 214.
- DAHLSON, LARS FREDRIK, advokatfiskal i Svea hovrätt 212, 251.
- DAHMEN, pater, kejsarlig legationskaplan 96.
- D'AILEY, JOHAN JAKOB, grosshandlare 150, 151, 192.
- DASSAU, KRISTIAN, grosshandlare 188.
- DE FRIETZCKY, CLAES, direktör 78.
- DE LA GARDIE, HEDVIG CATHARINA, se von Fersen.
- DE LA GARDIE, JAKOB, greve, riksmarsk (»De la Gardieska palatset») 118.
- DE LA GARDIE, MAGDALENA CHRISTINA, f. Stenbock, grevinna, hovmästarinna hos prinsessan Sofia Albertina 53, 123.
- DE LA GARDIE, PONTUS FREDRIK, greve, generallöjtnant 32.
- DE LANG, LUDVIG, traktör 215.
- DELEEN, BENJAMIN, stadsadvokat 147, 181.
- DESCARTES, se Cartesius.
- DESEINE, LOUIS ETIENNE, fransk arkitekt 119.
- DREIJER, JOHAN, grosshandlare, rådman, slutl. handelsborgmästare 19, 20, 229, 263, 283, 296.
- DUBOIS, FRANS PETER, präst 211, 245.
- DUFOURNY, LÉON, fransk arkitekt 74.
- DUWALL, JOHAN DIDRIK, friherre, generallöjtnant 244, 253.
- EDBERG, JOHAN MAGNUS, grosshandlare 261.
- EDELCRANTZ, se Clewberg.
- EDELCRONA, se Askegren.
- EGERSTRÖM, ARVID, bankokommissarie 219.
- EHRENBILL, ULRIK GABRIEL, överste för galäreskadern 214.
- EHRENHJELM, HARALD, kaptän vid artilleriet 244.
- EHRENMALM, JOHAN GEORG, kornett vid Nylands dragonregemente 271.
- EHRENSTRÖM, ARVID, kofferdistyrman 203.
- EHRENSVÄRD, CARL AUGUST, greve, överamiral 77, 90.
- EHRENSVÄRD, CATHARINA ELISABET, f. Arosell, adlad Adlerheim, änka efter fältmarskalken, greve Augustin Ehrensvärd 90, 102.
- EHRENSVÄRD, CATHARINA VILHELMINA, se Piper.
- EICHHORN, MELCHIOR JOHAN, saffiansfabrikör 192.
- EKEBLAD, CLAES, greve, riksråd, kanslipresident 118, 216, 296.
- EKEBLAD, CLAES JULIUS, greve, korpral vid livdrabantkåren, slutl. generalmajor och överstekammarjunkare 186.
- EKERMANN, CARL FREDRIK, justitieborgmästare 19, 54, 64, 71, 175, 229, 242 (?), 276, 284.
- EKERMANN, CATHARINA JULIANA (JULIE), mamsell 31, 81, 220, 228, 239, 246.
- EKERMANN, DANIEL, präst vid Spinnhuset, sedermera kyrkoherde i Ljungset, samt Furingstad i Linköpings stift 150.

- EKERMANN, JOHAN**, rådmän, slutl. handelsborgmästare 156, 175, (242?), 294. 307.
- EKERMANN, NILS JOHAN**, ryttmästare, sedermera major vid Smålands kavalleriregemente 287, 288.
- EKERMANN, PETRUS**, professor i latin vid Uppsala universitet 217.
- EKESTUBBE, HEDVIG MARIA**, g. m. följande 189.
- EKESTUBBE, JOHAN LEONARD**, kansliråd 189.
- EKMAN, OLOF**, vice advokatfiskal i Svea hovrätt 6.
- EKSTRÖM, sjöman** 184.
- ELDH**, se Ekestubbe, Hedvig Maria.
- ELISABET WILHELMINA**, prinsessa av Württemberg 230.
- ENGESTRÖM, JAKOB VON**, kansliråd 32, 253—255.
- ENROT, BRITA**, piga, i tjänst hos traktören Petter Helin 208, 313.
- ESSEN, HANS HENRIK VON**, friherre, major, sedermera överståthållare och rikståthållare i Norge 273.
- FALCK, JOHAN LUDVIG**, adjutant vid amiralitetets lotskontor 212.
- FALCK, NILS A.**, lantråntmästare 232, 251, 273, 282, 283.
- FALKENBERG, BEATA CATHARINA**, f. Ribbing, friherrinna, g. m. landshövdingen, friherre Gabriel Falkenberg 81, 278, 279, 281.
- FALKENBERG, GABRIEL**, friherre, löjtnant, son till föregående 81, 278—281.
- FALKENBERG, GABRIEL**, greve, kungl. råd, president i Svea hovrätt («Falkenberg-ska huset») 73, 180, 217.
- FALKENBERG, MELKER**, friherre, riksråd rikskansliråd 161, 163.
- FALKENGRÖEN, CHRISTOFFER**, friherre, riksråd 206.
- FALKER, CHRISTINA BIRGITTA**, se Stiernfeld.
- FELLBORG, ERIK**, parmmätare 172, 173.
- FERSEN, CARL REINHOLD VON**, greve, riksråd, överdirektör för operan 21—23, 31, 205, 220, 230, 236, 256, 257.
- FERSEN, FREDRIK AXEL VON**, greve, förutvar. riksråd 23, 67, 69, 73, 231, 256, 274, 312.
- FERSEN, HANS AXEL VON**, greve, överstelöjtnant vid finska lätta dragonkåren 273.
- FERSEN, HEDVIG CATHARINA VON**, f. De la Gardie, g. m. greve F. A. von Fersen 59.
- FERSEN, HEDVIG ELEONORA**, se Klincowström.
- FLEMING, ERIK**, friherre, president, riksråd («Flemingska huset») 128.
- FLINTBERG, JAKOB ALBREKT**, notarie i kommerskollegium, slutl. kommerseråd 71.
- FLODIN, SAMUEL CONRAD**, rådmän 19, 229, 266.
- FOLCHER**, extra tullskrivare 224.
- FOLCHER, GUSTAF ADOLF**, stadsfiskal 204, 224, 229, 233, 251, 273.
- FOLCKER, HAKVIN**, notarie 71.
- FORSBERG, OLOF**, rådmän, sedermera ämbets- och byggningsborgmästare 4, 7—10, 21, 146, 167, 168, 170, 172, 173, 188, 263, 295, 300.
- FORSSELIUS, JOHAN**, uppsyningsman 211.
- FORSSTRÖM, NILS**, grosshandlare 11, 223.
- FOX, CHARLES JAMES**, engelsk statsman 63.
- FRANS JOSEF KARL**, ärkehertig, sedermera tysk-romersk kejsare under namn av Frans II och österrikisk under namn av Frans I 230.
- FREDRIK II**, konung av Preussen 66.
- FRIETZCKY**, se de Frietzcky.
- FRIS, CARL MAGNUS**, grosshandlare 262.
- FRISK, JOAN**, artillerihantlangare 244.
- FUGA, FERNANDINO**, italiensk arkitekt 120.
- GEORGI, JOHAN CHRISTIAN**, apotekare 286.
- GERDESSKÖLD**, se von Axelson.
- GERTTEN, CHARLOTTA ULRIKA CATHARINA VON**, f. Löwenhielm, g. m. följande 220.
- GERTTEN, EMIL ADAM VON**, överstelöjtnant 220.
- GEZELIUS, JOHAN**, uppborädskommissarie 166.
- GJÖDING**, se Göding.
- GJÖRWELL, CARL CHRISTOFFER**, kungl. bibliotekarie, samlare, utgivare, publicist 32.
- GLUCK, CHRISTOPH WILLIBALD**, tysk kompositör 177.
- GODU, JOHAN HENRIK**, segelmakare 171.
- GOFFENG, ABRAHAM**, börsvaktmästare 139.
- GOLLNITZ, HENRIK**, trädgårdsmästare 65, 66.
- GOTTSMAN, HENRIK**, riksbankskassör 146, 147.
- GRAN, fru**, polisspion? 95.
- GRANBERG, ENGEL**, hökareänka 176.
- GRANLUND, PETTER**, hökarebetjänt 209.
- GREWESMÖHLEN, JOHAN AUGUST**, hovrättsråd 188.
- GRILL, ANNA JOHANNA**, g. m. Klas Grill 244.

- GRILL, JOHAN ABRAHAM, grosshandlare, direktör 71, 75, 87, 89, 101, 110, 112, 119, 134, 139, 187, 249.
- GRILL, KARL ANDERS 249.
- GRILL, KLAS, direktör, grosshandlare 213, 244.
- GRILL, KRISTINA ELISABET, g. m. Johan Abraham Grill 220.
- GRIPENSTIERNNA, FREDRIK, friherre, hovjägmästare 212, 213.
- GRIPENSTRÅLE, JAKOB, slottsfogde, lagmans n. h. o. v. 39, 173, 181.
- GROTH, OLOF GUSTAF, hovkvartermästare 77, 81—83, 90, 278—282.
- GROTH, SOFIA CHRISTINA, f. Nordenstolpe, g. m. föregående 278, 280.
- GRUBBE, CARL GUSTAF, konteramiral 206.
- GRÖNLUND, GABRIEL, stämpelmästare 204.
- GRÖNLUND, KARL LUDVIG, stämpelmästare 204.
- GUARINI, GUARINO, italiensk arkitekt 120.
- GUSTAF I, konung av Sverige («Gustaf den förstes konstitutioner») 44, 106, 258.
- GUSTAF II ADOLF, konung av Sverige («Gustaf II Adolfs staty») 74, 122.
- GUSTAF III, konung av Sverige 4, 6, 8—12, 14, 15, 18, 20, 22—26, 28—31, 33, 34, 40, 42, 43, 47, 48, 50—54, 58—61, 63, 65, 66, 69—72, 74, 76—79, 83, 85, 86, 88—98, 101, 102, 125, 130, 134, 137, 138, 143, 145, 151, 152, 167, 168, 170, 177, 191, 194, 198, 200, 206—208, 214, 216, 218, 226, 231, 232, 236, 237, 250, 252—254, 261, 274, 278, 310—314.
- GUSTAF ADOLF, kronprins av Sverige, sedermera Gustaf IV Adolf 22, 110, 214, 220.
- GYLDENSTOLPE, NILS FILIP, greve, landshövding i Gävleborgs län 147, 160.
- GYLLENBORG, GUSTAF FREDRIK, greve, skald 147.
- GYLLENBORG, JAKOB JOHAN, greve, landshövding i Stockholms län 279.
- GYLLENSTIERNNA, GÖBAN, greve, riksmarskalk 243.
- GÖDING, ANDERS, notarie, primariekännär 71, 204, 276.
- GÖRGES, HEDVIG CHARLOTTA, se Hassel.
- GÖRGES, LORENS, grosshandlare 223.
- HÄFFENBERG, GUSTAF, tolagsbokhållare 72.
- HAGEL, JOHAN, fabrikör 196.
- HAGEN, KATARINA VON DER 249.
- HAGMAN, JOHAN, uppborrdskommissarie 182.
- HAGSTRÖM, ANDERS JOHAN, med. doktor 213, 235, 247, 251, 314.
- HALLANDER, SVEN, syssloman vid Stora Barnhuset 251.
- HALLDIN, JOHAN GUSTAF, skriftställare 47, 251, 252.
- HALLMAN, JOHAN GUSTAF, livmedikus 285, 286.
- HALLMAN, JOHAN GÖSTAF, kyrkoherde i Ladugårdslands förs. 285.
- HALLSTEDT, PETER, hyrkusk 299.
- HALLSTRÖM, ANDERS, överskärare 3—6, 8, 143, 152, 155, 160, 164.
- HAMBERG, LARS, jägare, i tjänst hos överståthållare Carl Sparre 160, 189, 202, 203.
- HAMBRÆUS, LARS, konsistorienotarie 211.
- HAMLIN, SVEN, fältväbel vid stadsvakten 14.
- HAMMAR, MATTIAS, gardessoldat 165, 187, 198.
- HAMMARLUND, PER, rådman 54, 263.
- HANSSON, PETER CHRISTIAN, bagare («Hanssonska fastigheten») 296.
- HARDT, ADRIAN, färgare, överdirektör 28, 226, 240, 247, 314, 315.
- HARGELL, JOHAN GUSTAF, notarie, primariekännär 71.
- HARTMAN, WOLFGANG, kopparstickare 36.
- HASSEL, FREDRIK OTTO, brukspatron 97.
- HASSEL, HEDVIG CHARLOTTA, f. Görges, g. m. föregående 96, 97.
- HASSELGREN, ARVID (?), grosshandlare 279.
- HASSELGREN, NIKOLAUS (?), grosshandlare 279.
- HASTFEHR, ARVID ADAM (?), major 147.
- HASTFEHR, BERNT JOHAN (?), major 147.
- HAUSWOLFE, KARL FREDRIK, löjtnant, Stockholms stads matematikus 305.
- HAVA, ERIK, kontorsskrivare 193.
- HEBBE, JOHAN FREDRIK, grosshandlare 192.
- HEBBE, SIMON BERNHARD, grosshandlare, kommerseråd 187.
- HEDIN, GUSTAV, kyrkoherde i Kräklinge förs. 303, 304.
- HEDVIG ELISABET CHARLOTTA, hertiginna av Södermanland, sedermera drottning av Sverige 177, 220, 256.
- HEITMÜLLER, KRISTIAN, rådman, överdirektör 153, 261.
- HELIN, KLEMENS, e. o. skvadronspredikant vid kungl. livregementet 163.
- HELIN, PETTER, traktör, sedermera tobaksfabrikör 208, 209, 313.
- HELLSTEDT, SAMUEL, präst vid Stora Barnhuset 163.
- HELLSTRÖM, KATARINA, i tjänst hos klen-smedsmästare Erik Boberg 257.
- HELLSTRÖM, WILHELM, kamrerare vid generallanttullkontoret 72.

- HENRIK IV, konung av Frankrike (»Henri IV:s statue») 113.
- HERMANSSON, MATTIAS VON, greve, riksråd 76, 198.
- HERMANSSON, ULRIKA FREDRIKA VON, f. Cedercreutz, g. m. föregående 75.
- HERMELIN, CARL, friherre, riksråd 87.
- HERMELIN, MARIA ELISABET, f. Sandels, g. m. efterföljande 87.
- HERMELIN, SAMUEL GUSTAF, friherre, bergsråd 87.
- HESSENSTEIN, FREDRIK WILHELM, greve, furste, fältmarskalk 187, 296, 308.
- HESSENSTEIN, KARL EDWARD, greve, generallöjtnant 187.
- HJORT, NILS, uppbördskommissarie 145, 166, 167.
- HJORTSBERG, JONAS, kyrkoherde i Kjula och Sundby förs. 15.
- HJORTSBERG, MAGNUS, kyrkoherde i Kjula och Sundby förs. 15, 57.
- HJÄRNE, CHRISTINA CHARLOTTA, f. Rudbeck, änka efter bergsrådet Erland Fredrik Hjärne 128.
- HJÄRNE, GUSTAF ADOLF, greve, riksråd 161.
- HOCHSCHILD, RUTGER FREDRIK, stadssekreterare, brev ^{30/3} 1784; 31, 85, 86, 225.
- HOLM, ANNA BEATA, inspektorsänka 263.
- HOLMBERG, ANDERS, gardessoldat 177, 182, 186, 189, 197, 198.
- HOLMCREUTZ, LARS, underståthållare 225.
- HONGELIN, CARL ADOLF, bokhållare 6.
- HONGELIN, JAKOB, klädesfabrikör 6, 296.
- HORN, FREDRIK, greve, generallöjtnant 313.
- HUDDING, ERIK, murgesäll 6.
- HUDDING, MAJA STINA 210.
- HÅKANSSON, OLOF, riksdagsman, talman i bondeståndet 38.
- HÄRLEMAN, CARL, friherre, överintendent 215.
- HÄRLEMAN, MARGARETA CHARLOTTA, se Rabe.
- HÄGERBERG, MAGNUS, kassör 147.
- HÖK, KARL, kryddkrämare 148, 149.
- HÖPKEN, ANDERS JOHAN VON, greve, president i kanslikollegium, riksråd 205, 252.
- HÖPKEN, CARL FRDERIK VON, friherre, f. d. president i kammarkollegium och kammarkommissionen 189, 202, 203.
- HÖPKEN, NILS VON, friherre, major 205.
- HÖPPENER, PER JOHAN, assessor 212, 213, 245.
- HÖRSTEDT, MAGNUS JULIUS, kommissarie i riksbanken 52, 80, 81.
- IBARRAN, pater, spansk legationskaplan 96.
- INDEBETOU, JOHAN, rådman, sedermera politiborgmästare (»Indebetouska huset») 192, 206, 247.
- INGMAN-MANDERFELT, KARL JOHAN, f. d. vice kommissionssekreterare 206.
- INSENSTIERNNA, FREDRIK ULRIK, landshövdning i Västmanlands län 244.
- JARDIN, NICOLAS HENRI, fransk arkitekt 109.
- JOHAN III, konung av Sverige 106.
- JOSEF II, tysk kejsare 40, 48, 50, 274.
- JUDDÉ, KATARINA, i tjänst hos Karl Anders Grill 249.
- JUNG, KARL KRIST., sidenfabrikör 257.
- JUSLEEN, NILS, advokatfiskal i kammarkollegium, lagmans titel 165, 180, 181, 183.
- JUVARA, FILIPPO, italiensk arkitekt och kopparstickare 120.
- KANTZOW, JOHAN ALBERT, grosshandlare, direktör, slutl. kommerseråd 89, 283, 284.
- KANTZOW, KRISTIAN EHRENFRID, grosshandlare 283, 284.
- KARL, hertig av Södermanland sedermera Karl XIII 22, 32, 49, 177, 183, 186, 191, 198, 202, 206, 212, 214, 216, 231, 254, 255, 299.
- KARLSTRÖM, ANDERS, direktör för Kungsträdgården 164, 235.
- KARLSTRÖM, SAMUEL, assessor 251, 273, 282.
- KARSTEN, KRISTOFFER KRISTIAN, operasångare, g. m. Mariane Sophie Stebnowska 256, 257.
- KATARINA II, kejsarinna av Ryssland 66, 230.
- KESSELER, ELIAS, murmästare 214.
- KIERMAN, GUSTAF, politiborgmästare 147, 217.
- KIERMAN, ISAK, handelsman 262.
- KINBLOM, klarinettblåsare 205.
- KINBORG, se Gripenstråle.
- KIRSTEIN, VALDEMAR ANTON, riddarhuskamrerare, föreståndare för kungl. lasarettet och ledamot av dess direktion 8.
- KLINOKOWSTRÖM, HEDVIG ELEONORA, dotter till greve F. A. von Fersen och Hedvig Catharina De la Gardie, g. m. presidenten, friherre Ture Leonard Klinokowström 59.
- KLINGSPOR, CHRISTIAN FREDRIK, friherre, vice president i Göta hovrätt 198.
- KLINGSPOR, OTTO REINHOLD, överstelöjtnant 287, 288.

- KOHL, CARL DAVID, revisor 5, 156, 194, 195, 291—295.
- KOHL, GABRIEL, artilleritygvaktmästare 291.
- KOHL, MARIA, g. m. Gabriel Kohl 291.
- KOLMODIN, LORENS, bryggare 210.
- KOSCHELL, GABRIEL CHRISTIAN, brukspatron, grosshandlare, slutl. kommerseråd 128.
- KRISTINA, drottning av Sverige 35, 38, 80, 165.
- KUHLMAN, CARL FREDRIK, bryggare (»Kuhlmanska fastigheten») 296.
- KÜSEL, KARL GOTTFRID, direktör 218.
- KÖHLER, HANS FREDRIK VON, överstelöjtnant 219.
- KÖHLER, KARL 171.
- KÖNIG, CARL HENRIK, stadsarkitekt 28, 59, 84, 85, 88, 91, 126, 127, 131, 132, 134, 138, 214, 247, 295, 300.
- LAGERHEIM, CARL ERIK, assessor i kommerskollegium, sedermera friherre och president i statskontoret 102.
- LAGERWALL, ANDERS, hattstofferare 184.
- LAMBERG, ANDERS, skomakaregesäll 202.
- LANDGREN, se Wedenberg.
- LANG, se Lange.
- LANGE, JOHAN GEORG, boktryckare 156.
- LANNERIUS, GABRIEL, skolmästare vid Stora Barnhuset 163.
- LANTINGSHAUSEN, JAKOB ALBREKT VON, friherre, överståthållare 156, 195, 225, 264.
- LARSDOTTER, STINA, piga 210.
- LAUBIN, ERIK, bodbetjänt 165.
- LEIJONHELM, CARL FREDRIK, friherre, överstelöjtnant 217.
- LEIJONHELM, VILHELM, friherre, överste 217.
- LEMOINE, PAUL GUILLAUME, fransk arkitekt 118.
- LEPAUTRE, JEAN, fransk rumsarkitekt och ornamentstecknare 117.
- LEWIN, ADOLF LUDVIG, handelsman, möbelhandlare 184, 208, 279, 281, 308, 309.
- LIDIN, ANDERS, postmästare 205.
- LIDNER, GÖRAN, arbetsförman 127.
- LIEDBERG, se Lijdberg.
- LIEDBERG, NILS, tullskrivare 195.
- LIEWEN, CARL GUSTAF VON, friherre, kapten vid livgardet, sedermera överste och generalmajor 255.
- LIEWEN, HANS HENRIK VON, greve, riksråd, riksmarskalk 197.
- LIJDBERG, ANDERS BENGTTSSON, juvelerare, rådmän, slutl. ämbets- och byggningsborgmästare 19, 20, 229.
- LILJENCRANTZ, JOHAN, friherre, statssekreterare, slutl. president i kommers-
- kollegium och greve 11, 13, 14, 38, 47—49, 52, 68, 73, 76, 87, 101, 133, 188, 205, 222, 231, 283, 284.
- LILJENSPARRE, se von Sivers.
- LILJENSTRÅLE, se Lilliestråle.
- LILLESTRÅLE, JOAKIM VILHELM, justitietskansler 206, 207, 310.
- LILLJE, MARIA STINA, piga 170.
- LINBLAD, stalldräng hos hertig Karl 186.
- LIND, se Lindvall & Lind.
- LIND, JONAS, hantlangare 198.
- LINDBERG, LAERS, åkare 177.
- LINDBLAD, ANDERS, uppördsskrivare 166.
- LINDBOM, LARS, järnbärare 8, 9, 167, 170.
- LINDBOM, SAMUEL, parmmätare 172.
- LINDEGREN, ANDERS, grosshandlare i London 11, 20, 38, 63, 223.
- LINDEGREN, CHARLES, grosshandlare i London 11, 20, 38, 63, 223.
- »LINDEGREN, CH., SON OCH GRILL», London 223.
- LINDESTAM, JOHAN GUSTAF, kapten vid änkedrottningens livregemente 208, 209.
- LINDQVIST, ABRAHAM, kanslivaktmästare 219.
- LINDSTRÖM, JOHAN, bryggare 166.
- LINDVALL & LIND, handlande i Hudiksvall 126.
- LINROTH, se Löwenhielm.
- LION, luftspringare 211.
- LISSANDER, ANDERS, kommerseråd 150, 171.
- LOBIOT, ANTOINE JOSEPH, fransk läkare och uppfinnare 111.
- LOUDEN, JOHANNES, pastor vid Svea artilleriregemente 211.
- LOVISA ULRIKA, änkedrottning av Sverige 61, 148, 149, 153, 154, 191, 198, 214.
- LUDVIG XIII, konung av Frankrike (»Louis XIII:s staty») 113.
- LUDVIG XIV, konung av Frankrike 89, 112, 138.
- LUDVIG XV, konung av Frankrike (»Place Louis XV.») 112.
- LUDVIG XVI, konung av Frankrike 173.
- LUND, FREDRIK, spannmåls- och viktualiehandlare 266, 281, 296.
- LUND, PER AF, major, skriftställare 17, 22, 25, 26, 52, 58, 231, 236—239, 251, 262, 271, 273.
- LUNDBERG, i tjänst (?) hos polismästare von Sivers 248.
- LUNDBERG, ANDERS, se Schultz.
- LUNDEBERG, NILS GERMUND, hovkamrer 244.
- LUNDIN, FREDRIK, grosshandlare 208, 223, 310, 311.

- LÅSTBOM, HERMAN AF, revisionssekreterare, sedermera ledamot av högsta domstolen, slutl. president i kammarrätten 312.
- LÖFGREN, NILS, hyrkusk 243, 244.
- LÖFSTEDT, GARVARAGESÄLL 223.
- LÖFSTRÖM, JOHAN, brandvaksrotemästare 211.
- LÖNGREN, MARIA SOFIA 276.
- LÖWENHJELM, AGNETA SOFIA, f. Wrangel, g. m. följande 220.
- LÖWENHJELM, CARL GUSTAF, greve, kapten 220.
- LÖWENHJELM, CHARLOTTA ULRIKA CATHARINA, se von Gerten.
- LÖWENHJELM, SARA CAJSA, f. Linroth 220.
- MADERNA, CARLO, italiensk arkitekt 120.
- MÆCHEL, GEORG, notarie vid Norra förstadens västra kämnärsrätt 204.
- MALM, MATHIAS, vinskänk 292.
- MANDERSTRÖM, CHRISTOFFER, friherre, hovmarskalk 243.
- MANSARD, JULES HARDOUIN, fransk arkitekt 114.
- MAROT D. Ä., DANIEL, fransk-holländsk arkitekt, ornamentstecknare och kopparstickare 117.
- MASRELIEZ, LOUIS ADRIEN, målare, slutl. professor och direktör för konstakademien 118.
- MAUREAU, se Moreau.
- MEIJER, GERHARD, kungl. styckgjutare, sprutmästare, överdirektör 32, 202.
- MELANDER, se Melanderhielm.
- MELANDERHJELM, DANIEL MELANDER, professor i astronomi vid Uppsala universitet, sedermera sekreterare i vetenskapsakademien, kansliråds titel 199.
- MEURMAN, PETER, rådmän 8, 166, 167, 169, 193.
- MICHELANGELO, italiensk konstnär 120, 135.
- MIDDAG, KRISTOFFER, skräddareälderman 250.
- MOLIÈRE, JEAN BAPTISTE POQUELIN, fransk komediförfattare 53.
- MONTGOLFIER, bröderna JOSEPH MICHEL och JAQUES ETIENNE, franska fysiker och uppfinnare 49, 95.
- MONTGOMERY, MARGARETA ULRIKA, f. Cederhielm, g. m. 1. översten Carl Fredrik Leijonhielm, 2. översten Robert Montgomery 217.
- MONTGOMERY, ROBERT, överste 217.
- MONVEL, JAQUES MARIE BOUTET DE, fransk skådespelare och teaterförfattare 95, 215.
- MOREAU, JEAN CHARLES, fransk arkitekt 109.
- MORITZ, greve av Sachsen, marskalk av Frankrike («Comte de Saxe gravvård») 109.
- MUNCK, ADOLF FREDRIK, friherre och greve, hovstallmästare, sedan ståt-hållare på Drottningholm, president i kammarrevisionen 208, 209, 211, 312.
- MÜLLER, NILS, statskommisarie 181.
- MYRIN, SVANTE, sekreterare i slottskansliet 46, 78, 221.
- MÖRNER, FREDRIKA HEDVIG, kammarfröken hos änkedrottning Lovisa Ulrika 61, 94.
- NATHORST, JOHAN TEOFIL, stadsfältskär 150, 212, 265.
- NENSÉN, PETRUS, kyrkoherde i fransk-lutherska kyrkan, sedermera i Klara förs. 146.
- NICANDER, HENRIK, astronom, sekreterare i vetenskapsakademien 252.
- NOBELIUS, ENOK, vice krigsfiskal 208, 209, 312.
- NOLOKEN, GUSTAF ADAM VON, friherre, envoyé extraordinaire i Storbritannien 223.
- NORDENANKAR, JOHAN COBVIN, konteramiral 153.
- NORDENSTOLPE, SOFIA CHRISTINE, se Groth.
- NORDSTRÖM, MAGNUS, sjömansgosse 170.
- NORDSTRÖM, OLOF, bryggare 172.
- NORLIN, JOHAN, ekonomiintendent, notarie i fömyndarkammaren 245, 283.
- NORLING, JOHAN ANDERS, notarius publicus 279.
- NORSTRÖM, ANDERS, fältväbel 14.
- NYBERG, ANDERS, fortifikationsmurmästare 134.
- NYMAN, CHRISTINA, f. Westman, bryggärika 73, 217, 244.
- NYMAN, ERIK, bagare (bryggare) 210.
- NYMAN, JOHAN, bagare 253.
- NYMANSON, PETER, kamrer vid Stora Sjötullskontoret 72.
- NÜRENBACH, MARTIN, lindansare 199.
- NYSTEDT, KARL JOHAN, kanslist i poliskammaren, sedermera vice stadsfiskal 204.
- ODHELIUS, GUSTAF, kamrer i fortifikationskontoret 224.
- ODHELIUS, JOHAN LORENS, med. doktor, assessor i collegium medicum 235.
- ODHELIUS, JONAS LARSSON, lagman 279.
- OLBERS, KARL, grosshandlare 262, 284.
- OMNBERG, JOHAN OLOF, häradshövding 162.

- ORTMAN, ANTON, snörmakare 279.
- ORTMAN, KARL FREDRIK, e. o. bataljonspredikant, sedermera kyrkoherde i Biskopskulla förs. 81, 279, 280.
- OSTER, NICOLAS, abbé, apostolisk vikarie i Sverige 15—17, 23, 35, 37, 38—41, 46, 47, 57, 58, 68, 69, 72, 81, 92, 96, 135, 218.
- PALMSTEDT, ERIK, vice stadsarkitekt brev ^{30/10} 1778; ^{11/11}, ^{25/3}, ^{18/5} 1779; ^{26/2}, ^{2/8} 1780; ^{24/11} 1783; ^{16/3}, ^{30/3} 1784; 13, 16, 20, 23, 39, 48—50, 53, 56, 60, 70, 72, 73, 84, 85, 88, 89, 101, 111, 125—128, 135, 213, 214, 218, 236, 247, 271, 285, 295, 296.
- PALMSTEDT, HEDVIG GUSTAVA, f. Robsahmsson, g. m. föregående 60, 130.
- PANIN, NIKITA, rysk minister i Stockholm 35.
- PASCH, LORENTZ D. Y., målare, professor vid konstakademien 49, 129.
- PECHLIN, CARL FREDRIK, tysk riksfriherre, generalmajor (»Pechlinska huset») 296.
- PERMAN, SAMUEL P., notarie vid Södra förstadsens kämnärsrätt 204.
- PERRAULT, CLAUDE P., fransk arkitekt 138.
- PERSDOTTER, KATARINA, »predikande pigan» 162, 303, 304.
- PETER LEOPOLD, ärkehertig av Österrike och storchertig av Toskana 230.
- PFEFFER, JOHAN PETER, sadelmakareälderman 217.
- PFEIFF, CARL, friherre, överste 12, 211.
- PIERRE, JEAN BAPTISTE MARIE, fransk målare och gravör 109.
- PIPER, CARL FREDRIK, greve, president i kammarkollegium 217.
- PIPER, CATHARINA VILHELMINA, f. friherinna Ehrensvärd, g. m. efterföljande, statsfru hos änkedrottning Lovisa Ulrika 48.
- PIPER, STEN ABRAHAM, hovmarskalk hos änkedrottning Lovisa Ulrika 51, 94.
- PIUS VI, påve 16, 37, 38, 41, 69.
- PLANOK, SVEN, fabrikör, järnbärrarälderman 8, 166, 167, 170, 191.
- PLOMGREN, ANDERS VON, grosshandlare 189, 208, 310, 311.
- PLOMGREN, MARGARETA VON, f. Björkman, g. m. föregående 310, 311.
- PLOMGREN, THOMAS, handelsborgmästare, kommerseråd 291.
- PLOMMENFELT, CARL ANDERS, ceremonimästare 208, 310—313.
- POLLET, GEORG, löjtnant vid svenska artilleriet i Pommern, författare 299.
- POLUS, THOMAS, greve, kungl. råd 68, 69.
- PONS, DU, DE LA MOTTE, markisinna, dotter till följande 23, 96.
- PONS, LOUIS MARIE DE, markis, fransk ambassadör i Sverige 23, 58, 72, 96.
- POSE, KARL JOHAN, kungl. sekreterare och registrator i kanslikollegium 208, 209, 312.
- POSSE, se Pose.
- POSSE, FREDRIK, greve, generalmajor 221.
- POSSE, MARIA, fröken 86.
- »PREDIKANDE PIGAN», se Persdotter, Katarina.
- PREINDL, JOSEPH VON, kejslerlig chargé d'affaires i Stockholm 96.
- PRINTZELL, GUSTAF, se von Stockenström.
- PRINTZELL, PAUL, se Printzsköld.
- PRINTZSKÖLD, PAUL, rådman, sedermera kommerseråd 75, 188, 307.
- PROSPERIN, ERIK, astronom, professor i astronomi vid Uppsala universitet 252.
- PSILANDERHJELM, NILS, bergsråd 37, 261, 317.
- PÄLMAN, DAVID, porslinsförare 184.
- QUIDING, PER, stadsfiskal 3, 6, 8, 9, 167, 168, 270.
- RABE, CARL CHRISTIAN, hovstallmästare 71.
- RABE, MARGARETA CHARLOTTA, f. Härleman, g. m. föregående 71.
- RAMBERG, ERASMUS, klensmed 266.
- RAMEL, MALTE, friherre, hovkansler, sedermera riksråd 58.
- RAMSAY, ANDERS HENRIK D. Ä, friherre, landshövding i Savolaks och Kymmenegårds län, generallöjtnant och överkommandant i Lovisa 147, 151.
- RAPPE, TOMAS CARL, friherre, generalmajor, landshövding i Kalmar län 105.
- RATH, ANNA MARIA, f. Björk, g. m. efterföljande 54.
- RATH, JOHAN ERIK, kamrerare i slottskansliet 54.
- RAZUMOVSKIJ, ANDREJ KIRILLOVITJ, greve, rysk minister i Sverige 66.
- REDIN, LUKAS, vice notarie i stadsnotarietkontoret 204.
- REENSTIERNA, FREDRIK ULRIK, greve, landshövding i Östergötlands län 216.
- REHN, JEAN ERIK, hovintendent, professor vid målar- och bildhuggarakademien 74, 75, 127.
- REIMERS, ANDERS PETERSSON, hattstofferare, rådman, slutl. kommerseråd 19, 20, 229, 263, 266, 307.
- REIMERS, KRISTIAN, hattstofferare 196.
- REIMERS, LARS, grosshandlare, kommerseråd 266.

- RESENHÖFT, MATTIAS CHRISTIAN, kapten vid stadsvakten 15, 248, 249.
- REUTERSWÄRD, HEDVIG CHRISTINA, se von Sivers.
- RIBBING, BEATA CATHARINA, se Falkenberg.
- RIBBING, FREDRIK, greve, riksråd, övers-tensmarskalk 216, 219.
- RIDDERSTOLPE, FREDRIK VILHELM, friherre, överkammarråd, sedermera greve och riksråd 62, 243.
- RISBERG, NILS, rådman, borgmästare n. h. o. v. 19, 20, 72, 75, 229.
- RITOU, REGINA, f. Uritz, bagaränka 7, 158—160.
- ROBECK, GUSTAF, brottmålsnotarie 162.
- ROBECK, JONAS, justitieborgmästare 156, 162, 311.
- ROBSAHL, ABRAHAM, slottsbyggmästare, direktör 13, 21, 24, 27, 49, 53, 56, 124, 132, 214, 271.
- ROBSAHLSSON, CARL, grosshandlare 130.
- ROBSAHLSSON, HEDVIG GUSTAVA, se Palmstedt.
- ROOS, JAKOB (?), bagare (bryggare) 177.
- ROSÉN, GABRIEL, kyrkoherde i Riddarholmens och Bromma förs. 119.
- ROSENBERG, HENRIK, järnkrämare 266.
- ROSENBLAD, MATTIAS, protokollssekreterare i justitierevisionen, slutl. greve och justitiestatsminister 14, 231.
- ROSENHANE, SCHERING, friherre, överståthållare (»Rosenhaneska huset») 217.
- ROSENLOF, KARL FREDRIK, inspektör vid Danvikens hospital 248.
- ROSENSTEIN, NILS ROSÉN VON, sekreterare i vitterhetsakademien, kansliråd, en av de aderton, svenska akademiens ständiga sekreterare, landshövding n. h. o. v. 252.
- ROSLIN, ALEXANDER, porträttmålare 49, 109.
- ROSSI, JOSEF, traktör 224.
- RUCKMAN, J., rysk ambassadsekreterare 36, 40, 60, 275.
- RUDBECK, CHRISTINA CHARLOTTA, se Hjärne.
- RUDBECK, TURE GUSTAF, friherre, överståthållare, sedermera landshövding i Uppsala län 216, 263.
- RUDENSHILD, CHRISTINA SOFIA, f. Bielke, riksrådinna 212.
- RUNEBERG, EMERENTIA, se Wrangel.
- RUTHER, JOHAN, kamrer i statskontoret 181.
- RYDBERG, MARIA KRISTINA 161.
- RÅLAMB, HANS GUSTAF, friherre, hovmarskalk 242, 243.
- RÖHL, bagare 244.
- SACK, GOTTFRID, direktör 184, 185.
- SACKEN, CARL VON, sachsisk minister (1753—1763) 216.
- SADELIN, PER, borgmästare i Enköping 183.
- SAHLBERG, CASTEN JULIUS, apotekare 286.
- SAHLSTEDT, HERMAN, klockare vid Spinnhuset 150.
- SAHLSTRÖM, CHRISTIAN, kamrerare i slottskansliet 124, 266.
- SANDEL, CLAES GUSTAF, curator ad litem vid förmyndarkammaren 71.
- SANDELS, MARIA ELISABET, se Hermelin.
- SANDELS, SAMUEL, bergsråd 86, 87, 102, 252.
- SANDER, FREDRIK, skomakare, bisittare i skomakareämbetet 301.
- SCHAEFFER, CARL FREDRIK, friherre (greve), riksråd, ledamot av serafimerordensgillet 7, 24—27, 29, 30—32, 39, 41—45, 47, 49, 59, 61. 65—67, 79, 81, 86, 91, 94, 95, 152, 163, 171, 178, 179, 233—235, 240, 253, 257, 260, 263—266, 274, 275, 283, 317—319.
- SCHAEFFER, ULRIK, friherre (greve), riksråd, kanslipresident 65.
- SCHENBECK, ALEXANDER M., kronouppbördskommissarie 168.
- SCHWEWE, KARL HANS, referendarie 283.
- SCHVEVEN, VON, se Averhof & von Scheven.
- SCHVEVEN, JOHAN ADOLF VON, legationssekreterare, sedermera chargé d'affaires i Köpenhamn 256.
- SCHINKEL, DAVID, adlad Schinkel, grosshandlare, direktör, slutl. kommerseråd 101.
- SCHLECHT, PETER, tolagsbokhållare 71.
- SCHMIDT, HELENA MARGARETA, se Widman.
- SCHMIDT, JOHAN ALBREKT, bokhållare i politikollegium 266.
- SCHOULTZ, FREDRIK VON, kapten, sedermera överstelöjtnant 126.
- SCHROKELL, KARL ABRAHAM, rådman 192, 307.
- SCHRÖDER, ERIK, sekreterare i riksbanken 107, 110, 119.
- SCHRÖDERHEIM, ELIS, statssekreterare i eklestastikexpeditionen 14, 15, 33, 52—54, 66, 96, 101, 208, 215, 217—219, 227, 229, 231, 240, 242, 244, 245, 261, 271, 274, 278, 311.
- SCHULTZ, ANDERS, dräng 244.
- SCHULTZ, SARA, piga 248.
- SCHULTZE, SAMUEL, kamrerare 187.
- SCHULZENHEIM, DAVID VON, med. doktor, professor och direktör i barnförlösningskonsten, slutl. preses i collegium medicum 279.

- SCHÖN, JOHAN MARTIN, grosshandlare brukspatron 134.
- SCHÖNMEYER, CARL MARTIN, fabrikör 34.
- SEBALDT, CARL FREDRIK, borgmästare justitiekanslers n. h. o. v. 4, 20, 43, 54, 64, 169, 229.
- SEHLBERG, J., grosshandlare i Gävle 284.
- SERÉN (SYRÉN), PETRUS, murmästare 111, 126, 127.
- SERTEL, JOHAN TOBIAS, bildhuggare 73, 74, 129, 135, 136.
- SHELDON, GILBERT D. Å., överskeppsbyggmästare 206.
- SILFVERHELM, CARL GÖRAN, friherre, löjtnant, slutl. överste 49.
- SILFVERSPARRE, ADOLF FREDRIK, vice president i Vasa hovrätt 207.
- SILFVERSPARRE, ISAK LARS, kammarherre hos prinsessan Sofia Albertina 123.
- SINCLAIR, CHRISTINA CHARLOTTA, hovfröken hos änkedrottning Lovisa Ulrika 61, 94.
- SIVERS, GUSTAF VON, rådman 54, 64, 71, 248, 284.
- SIVERS, HEDVIG CHRISTINA VON, f. Reuterswärd, g. m. följande 276.
- SIVERS, HENRIK VON, adlad Liljensparre, sekreterare i slottskansliet, polismästare brev $23/8$, $26/8$, $30/8$, $2/9$, $6/9$, $9/9$, $13/9$, $16/9$, $20/9$, $23/9$, $27/9$, $30/9$, $4/10$ 1773; $8/8$, $13/8$, $17/8$ 1779; P. M. $10/8$ 1782; brev $17/10$, $19/11$, $29/11$, $9/12$, $12/12$, $23/12$ 1783; $2/13$, $10/3$, $23/3$ 1784; $14/9$ 1790; 3, 4, 5, 7, 8, 10, 25, 26, 52, 55, 57, 59, 61, 63, 71, 73, 81, 82, 95, 97, 133, 298, 300, 305, 306, 310—312, 314—317.
- SKOGBERG, ERIK, timmergesäll 6.
- SMEDBERG, JACOB BENJAMIN, inspektör vid Södra friv. arbetshuset 34.
- SMEDBERG, OLOF, kontorsskrivare, slutl. kamrerare vid kronouppbördsverket 195, 294.
- SOFIA ALBERTINA, prinsessa av Sverige (»Prinsessans palais») 11—13, 32, 38, 48, 50, 53, 56, 61, 68, 74, 123, 130, 132—138, 211, 214, 221, 244, 247, 265.
- SOFIA MAGDALENA, drottning av Sverige 43, 85, 86, 94, 102, 108, 213, 220.
- SOHM, LORENS, bryggare 172.
- SONDEL, JOHAN, primariekämnr., sedermera rådman 204.
- SOUFFLOT, JACQUES GERMAIN, fransk arkitekt 109.
- SPALDENOREUTZ, JOHAN ADOLF, lagman 283.
- SPARRE, ANNA, fröken 189, 220.
- SPARRE, CARL, friherre, riksråd, överståthållare passim.
- SPARRE, FREDRIK, friherre, hovkansler, riksråd, slutl. greve och rikskansler 3, 216, 235, 240, 264, 261, 310, 312.
- SPARRE, ULRIKA ELEONORA, f. Strömfelt, överhovmästarinna, g. m. överståthållare Carl Sparre 189, 203, 205, 207, 208, 220.
- SPARSTRÖM, JOHAN, börsvaktmästare 127, 139.
- SPINACUTA, ANTONIO BARTOLOMEO, italiensk luftspringare 211.
- SPRENGTPORTEN, GEORG MAGNUS, överste, senare rysk friherre och general 90, 97.
- SPRENGTPORTEN, JAKOB MAGNUS, friherre, generallöjtnant 5, 6, 25, 26, 52, 58, 59, 65, 97, 156, 236—239, 251, 262, 272, 273, 295—298.
- SPRENGTPORTEN, JOHAN VILHELM, friherre, envoyé, senare ambassadör i Köpenhamn 90, 262.
- STAFHELL, ANDERS, guldsmed 170.
- STAFHELL, GUSTAF, D. Y., guldsmed 170.
- STAFHELL, Gustaf, D. Å., guldsmed 170.
- STAPELMOHE, HERMAN WILHELM, överinspektör över lanttullarna och accisen 195.
- STEBNOWSKA, MARIANE SOPHIE, maka till Kristoffer Kristian Karsten 256.
- STEDINGK, CHRISTOFFER ADAM VON, major 188.
- STENBOCK, FREDRIK GUSTAFSSON, greve, riksråd (»Stenbock-Braheska fastigheten») 118, 184.
- STENBOCK, MAGDALENA CHRISTINA, se De la Gardie.
- STENBORG, CARL, hovsekreterare, operasångare, skådespelare, teaterledare 17, 58, 73, 211, 242.
- STENBORG, PETTER, skådespelare 178, 193, 199.
- STENHAMMAR, PER, notarie, sedermera rådman 21, 54, 55, 71, 102, 204, 229, 276—278.
- STENHOFF, ANDERS, notarie 71.
- STENSTRÖM, SVEN, ullkammare 6.
- STIERNCRONA, DAVID, friherre, kammarherre, sedermera hovmarskalk 203.
- STIERNELD, CHRISTINA BIRGITTA, f. Falcker, friherrinna 51.
- STOCKENSTRÖM, ERIK VON, friherre och greve, riksråd, president i lagkommissionen 161, 163, 175, 187, 188, 198.
- STOCKENSTRÖM, GUSTAF VON, assessor, senare kammarråd 83, 146, 164, 181, 279, 282.
- STRÖM, ERIK ERIKSSON, stadsfiskal, rådman 19, 20, 169, 170, 193, 229, 292, 293, 295.
- STRÖM, JONAS, vaktmästare vid slottskansliet 3, 83, 279.
- STRÖMFELT, CARL AXEL, greve, hovmarskalk, överste, sedermera generalmajor och generallöjtnant 243, 278.

- STRÖMFELT, FREDRIK GEORG, friherre, sedermera greve, landshövding 34.
- STRÖMFELT, ULRIKA ELEONORA, se Sparre.
- STÅHL, JAKOB GUSTAF, kontorsskrivare i justitiekollegium 255.
- STÅLHAMMAR, CARL LEONARD, kapten 228.
- STÅLHAMMAR, MARGARETA ELISABET, se Cronhielm.
- SUNDSTRÖM, ANDERS, mjölnare 209.
- SVENSSON, ISAK, med. doktor, stadsfysikus, assessor i collegium medicum, läkare vid Stora Barnhuset 235, 287, 288.
- SYRÉN, se Serén.
- SÄRENSTEN, SVEN, primariekännär, rådmans titel 217.
- SÖDERBERG, OLOF, stenhuggardräng 98.
- SÖDERMAN, LISA, traktörsänka 313.
- TAUBE, CARL, friherre, kapten vid livgardet, överstelöjtnant i armén (»Taubens kompani») 160.
- TAUBE, CARL EDVAED, friherre, pastor primarius, ordensbiskop 50, 136, 234.
- TAUBE, EVERT DIDRIK, greve, amiral, president i amiralitetskollegium, slutl. riksråd och överamiral 305.
- TAUBE, EVERT VILHELM, friherre, överstekammarjunkare 82, 282.
- TAUBE, GUSTAF ADAM, greve, överståthållare, riksråd 305.
- TAVELIN, MÅRTEN, överdirektör vid sjötullen 83, 279.
- TELLERSTEDT, DIDRIK, operasångare 256.
- TEMPELMAN, OLOF SAMUEL, arkitekt, professor vid målar- och bildhuggarakademien 131.
- TENGGREN, ANDERS, justitiarie i Vaxholm, hovkamrerare 155.
- TESSIN, NICODEMUS D. Y., greve, riksråd, arkitekt 105, 106.
- THEDE, ZACHRIS, snörmakare 165.
- THEEL, DANIEL, överdirektör vid kirurgien i riket 235.
- THORESSON, THORE, konduktör 198.
- THOTT, TAGE, friherre och greve, landshövding i Malmöhus län, sedermera överkommendant i Malmö och slutl. en av rikets herrar 205.
- THRÆNE, NILS ARVID, stadsfiskal 204.
- THUN, JOHAN, gesäll, sedermera mästare i murmästarämbetet 21, 57, 230.
- THUNBERG, DANIEL AF, överdirektör, mekaniker 106, 132.
- THURING, CARL GUSTAF, grosshandlare, bruksparon (»Thuringiska fastigheten») 296.
- THÄSTRÖM, NILS LUDVIG, byggningsbokhållare, slutl. sterbhusnotarie 112, 119.
- TILAS, OLOF DAVID, fänrik 213, 214.
- TIMAN, GABRIEL, skomakareälderman 155, 301.
- TOLL, JOHAN CHRISTOPHER, friherre och greve, överste, sedermera generallöjtnant och fältmarskalk 221, 240.
- TOLLESSON, PÈHR, kyrkoherde vid Danviken, hovpredikant, slutl. kyrkoherde i Närtuna förs., Uppsala ärkestift 248.
- TORGER, NILS, stadsnotarie 71.
- TORSTENSON, LENNART, greve, fältherre (»Torstensonska palatset») 118.
- TROIL, UNO VON, regementspastor, hovpredikant och kyrkoherde i Storkyrkoförs., sedermera biskop i Linköpings stift samt slutl. ärkebiskop 223.
- TROLLE, HENRIK AF, generalamiral 73, 76, 77, 221.
- TRONII, italiensk luftspringare 211.
- TÖRNE, MIKAEL VON, landshövding i Älvsborgs län 206.
- TÖRNQVIST, GUDMUND, kamrerare i justitiekollegium 255.
- UGGLAS, SAMUEL AF, friherre och greve, revisionssekreterare, landshövding i Stockholms län, sedermera överståthållare och en av rikets herrar 284.
- UHR, JOHAN SEBASTIAN, adlad af Uhr, direktör, slottsmurmästare 13, 21, 24, 27, 49, 53, 56, 57, 124, 132, 133, 230, 231, 271.
- ULANDER, båtsman 193.
- ULF, KARL MAGNUS, inspektor vid Stora Barnhuset 263, 265.
- UTTINI, FRANCESCO, hovkapellmästare 143, 148, 177.
- WACHTMEISTER, CARL AXEL TROLLE-, greve, justitiekansler, riksdrots 14, 17, 93, 101, 102, 207, 224, 227, 231, 232, 236, 240, 251, 262, 312.
- WAHLBOM, JOHAN, komedidräng 161.
- WAHLSTRÖM, se Hallström.
- WAHRENDORFF, JOAKIM DANIEL VON, brukspatron, grosshandlare, kommerseråd 11.
- WALLÉN, SAMUEL CHRISTIAN, stadsmajor, överste 13, 14.
- WALLENBREUTZ, JOHAN GEORG, revisionssekreterare, statasekreterare 8, 9, 161, 163, 168, 170, 174, 194.
- WALLENSTEEN, JOHAN PETER, kyrkoherde i Danderyds förs. 278, 279.
- WALLER, ERIK, kyrkoherde i Örebro, slutl. biskop i Västerås 105.
- WALLIN, ANDERS, primariekännär, rådmann, slutl. justitieborgmästare 54, 204.

- WALLVIJK, JOHAN VON, (friherre och greve), riksråd, ordförande i kungl. lasarettsdirektionen 8.
- WALMSTEDT, JOHAN HENRIK, mästare, sedermera älderman i murmästarämbetet 65, 66.
- WANKIF, KARL GUSTAF, stadskamrerare 317.
- VANVITELLI, LUIGI, italiensk arkitekt 135.
- WARGENTIN, CHRISTINA JULIANA, dotter till P. V. Wargentin 71.
- WARGENTIN, JOHANNA CHARLOTTA, se Bredberg.
- WARGENTIN, PER VILHELM, astronom och statistiker, sekreterare i vetenskapsakademien 71, 246, 252.
- WARGENTIN, WILHELMINA, dotter till föregående 71.
- WARMHOLTZ, CARL GUSTAF, hovråd, bibliograf och samlare 32.
- WATTEAU, ANTOINE, fransk målare 117.
- WATRANG, CARL HENRIK, godsägare 37, 261, 317.
- WEDENBERG, ANNA MAGDALENA, f. Landgren, g. m. efterföljande 128.
- WEDENBERG, JOHAN ALBREKT, kryddkramhandlare 128.
- WEGELIN, JOHAN, grosshandlare 284.
- WELLANDER, JOHAN, rådman, författare 177.
- WELTZIN, CHRISTIAN PETER, assessor i generalassistentkontoret 75, 311.
- WENNBERG, JOHAN ANDERS, stadsnotarie 11.
- VERGENNES, CHARLES GRAVIER DE, greve, fransk ambassadör 173, 193.
- VERNET, JOSEPH, fransk målare 109.
- WESSMAN, ERIK, bryggare 172, 176.
- WESSMAN, ERIK DANIELSSON, bryggare 172.
- WESSMAN, JOHAN, bryggare 172.
- WESSMAN, MARGARETA, änka efter föregående 172.
- WESSMAN, MARIA ELISABET, änka efter bryggaren Erik Danielsson Wessman 172.
- WESTERBERG, KARL, urmakarelärling 198.
- WESTERBERG, NATANAEL, handelsman 196.
- WESTIN, ANDERS, finsk skeppare 210.
- WESTIN, JOHAN JOHANSSON D. Ä., garvarälderman 89, 155, 188, 214, 223, 229, 278, 301.
- WESTMAN, ERIK LORENSSON, bagarälderman 97, 157.
- WESTMAN, KARL, bryggare 313.
- WESTMAN, LORENZ LORENSSON D. Ä., bryggareälderman och rådman 263.
- WICKSTRÖM, PETER, mjölnare 210.
- WIDMAN, HELENA MARGARETA, g. m. följande 232.
- WIDMAN, PETTER, hovgulddragare 22, 215, 232, 245, 246, 251, 273, 282, 283.
- WIESE, SAMUEL, sidenfabrikör, kramhandlare (»Wieseska fastigheten») 296.
- WIGIUS, DANIEL, sekreterare i kommerskollegium, slutl. kommersråd 44.
- VIGNOLA (JACOPO BAROZZI), italiensk arkitekt 120.
- WIK, JOHAN, rådman 150, 192.
- WIKMAN, KASPER, kyrkoherde i Katarina förs. 304.
- VIKTOR AMADEUS III, konung av Sardinien 230.
- WILCKE, JOHAN CARL, professor, fysiker, sekreterare i vetenskapsakademien 49, 252.
- WILLKOMMEN, CARL FREDRIK, stadsmaklare 77, 283, 284.
- WISELL, JAN, soldat 198.
- WITTFOTH, SARA LENA, se Clason.
- VOGEL, JOHAN HENRIK, soldat 198.
- WOYNABOWSKA, ANNA, polsk grevinna 187.
- WRANGEL, AGNETA SOFIA, se Löwenhielm.
- WRANGEL, ANDERS REINHOLD, greve, riksråd 161.
- WRANGEL, ANTON JOHAN, greve, amiral, överkommendant i Karlskrona 77, 188.
- WRANGEL, EMERENTIA, f. Runeberg, g. m. Henrik Herman Wrangel 220.
- WRANGEL, GEORG GUSTAF, friherre, landshövding, generalmajor, envoyé 92, 205.
- WRANGEL, HENRIK HERMAN, kapten 220.
- WRANGEL, JOHAN REINHOLD, greve, överste 188.
- WREDE, FABIAN, friherre, generalmajor, riksråd 253.
- WREDE, MARIE STANISLAS JOSEPHINE, f. grevinna Sparre, statsfru hos drottning Sofia Magdalena 96.
- WREDE-SPARRE, AXEL, greve, överståthållare 156.
- WROUGHTON, THOMAS, engelsk minister i Stockholm 256.
- WÄGSTRÖM, MARIA, änka efter hökaren Jöns Wägström 166.
- ZETHELIUS, PETER, guldsmed 22, 232, 251, 273, 282, 283.
- ZETTERBERG, ERIK, parmmätare 173.
- ZIBET, CHRISTOFFER BOGISLAUS, andre direktör vid operan 219, 220, 271.
- ZIERVOGEL, FRDERIK, apotekare 286.
- ZIERVOGELS barn 221.
- ÅKERBERG, JOHAN, hyrkusk 300.
- ÅKERBERG, LARS, hyrkusk 300.

- ÅLÄNNING, JOHAN, kamrerare vid generalantullkontoret 72.
- ÅMAN, BRITA KRISTINA, förestånderska på politikollegiets barnhus 31.
- ÅNGERMAN, ABRAHAM, hökare 165, 166.
- ÖBERG, ERIK, silvermästare 170.
- ÖHMAN, MATTIAS, hyrkusk 300.
- ÖHRN, NILS, handelsman, entreprenör 161, 162.
- ÖBNSKÖLD, PER ABRAHAM, friherre, landshövding i Södermanlands län 246.
- ÖSTERBERG, NILS, trädgårdsmästare 164.
- ÖSTERMAN, HENRIK, notfiskarålderman 165, 182, 185, 315.
- ÖSTERMAN, JOHAN, destillator 165.
-